



Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Enver Hoxha

5 Classics of Marxism

Comintern (Stalinist-Hoxhaists)

<http://ciml.250x.com>



GEORGIA

Georgian Section
www.joseph-stalin.net

SHMG Press

Karl Marx Press of the Georgian section of
Comintern (SH) – Stalinist-Hoxhaists Movement of Georgia

№ 25050



ი ბ ე ზ დ ე ბ ა
ჩ.კ. (ბ) IX პერიოდისა
და სსრკ საზოგადოების
II პერიოდის
დადგენილებით

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА при ЦК КПСС

В. И. ЛЕНИН

СОЧИНЕНИЯ

Издание четвертое

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА — 1957

საპ. კა. ცკ-თან არსებული პარტიის ისტორიის ინსტიტუტი
სკკპ ცკ-თან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის
ფილიალი

პ. ი. ლენინი

თხზულებანი

გამოცემა მეოთხე

სახელმწიფო გამომცემლობა
«საბჭოთა საქართველო»
1960

პ. ი. ჯენინი

ტომი

37

წერილები გახმოვლებისადმი

1893-1922

წინასიტყვაობა

ვ. ი. ლენინის თხზულებათა მეოთხე გამოცემის ოცდამეჩვიდმეტე ტომი შეიცავს ვ. ი. ლენინის 1893 — 1922 წლების პირად წერილებს, დეპეშებსა და ბარათებს მახლობლებისადმი. ტომში შესულია ვ. ი. ლენინის წერილები დედისადმი, მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვასადმი, დების ანა ილიას ასულ და მარიამ ილიას ასულ ულიანოვებისადმი, ძმის — დიმიტრი ილიას-ძე ულიანოვისადმი, ნ. კ. კრუპსკაიასადმი და დის — ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას ქმრის — მ. ტ. ელიზაროვისადმი. სულ ტომში შესულია ვ. ი. ლენინის 274 წერილი.

ტომში შემავალი მიწერ-მოწერის მეტი ნაწილი იბეჭდებოდა ჟურნალ „პროლეტარსკაია რევოლუციაში“ 1924, 1929 და 1930 წლებში, ლენინის კრებულებში III, XXIV, XXV, XXXV, აგრეთვე ცალკე კრებულებად «წერილები მახლობლებისადმი», რომლებიც გამოიცა 1930, 1931 და 1934 წლებში და დასაბეჭდად მომზადებული იყო ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას და მ. ი. ულიანოვას მიერ.

მახლობლებისადმი ვ. ი. ლენინის წერილების შინაარსი და მნიშვნელობა დაწერილებით ვახსნილია 1930 წელს გამოცემული კრებულისადმი მ. ი. ულიანოვას წინასიტყვაობასა და იმავე კრებულის 1931 და 1934 წლების გამოცემისადმი ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას წინასიტყვაობაში (სტატიაში) «მახლობლებისადმი ვლ. ილიას-ძის წერილების გამო», რომლებიც ტომის დასაწყისშია მოთავსებული.

ვ. ი. ლენინი დედას და სხვა მახლობლებს სწერდა 1 — 1½ კვირაში ერთხელ მაინც. უფრო ხანგრძლივი ინტერვალები ტომში მოთავსებულ მის წერილებს შორის იმას მოწმობს, რომ მახლობლებთან ვ. ი. ლენინის მიწერ-მოწერის მნიშვნელოვანი ნაწილი არ შენახულა. ეს იმით აიხსნება, რომ რევოლუციამდელ პერიოდში, რომელსაც თითქმის მთელი მიწერ-მოწერა ეკუთვნის, ვ. ი. ლენინის მახლობლებს ჩხრეკდნენ და აპატიმრებდნენ ხოლმე. მახლობლებისადმი ვ. ი. ლენინის წერილების მეტი წილი ხელში უვარდებოდათ ქანდაკებებს და აჩვენია მათ მიერ ვასანჯვის კვალი — წითელი ფანქრით ხაზგასმულია ადგილები, რომლებსაც დაუინტერესებია საიდუმლო პოლიციის აგენტები. და სხვ. ჩხრეკის დროს წადებული წერილების ნაწილი სულაც აღარ დაუბრუნებიათ, ზოგიერთი წერილი რევოლუციის შემდეგ აღმოჩნდა ქანდაკმთა სამმართველოების საქმეებში. ზოგიერთი წერილისაგან დარჩენილა მხოლოდ ცალკეული ფურცლები. ბევრი წერილი დაკარგულია 1914 — 1917 წლების იმპერიალისტური ომის პერიოდში, როცა საზღვარგარეთიდან მიღებულ კორესპონდენციას განსაკუთრებული გულმოდგინებით უყეთდებოდა ცენზურა.

ყველაზე სრულად შემონახულა მიწერ-მოწერა 90-იანი წლების დამლევისა და 1908 — 1909 წლებისა, როცა დასაბეჭდად მზადდებოდა ვ. ი. ლენინის ნაშრომები: «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები», «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» და «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი». მიწერ-მოწერა დაკავშირებული იყო თხოვნასთან ლიტერატურის გაგზავნის შესახებ. დავალებებთან წიგნების გამოცემისა და მათი კორექტურის გამო.

ვ. ი. ლენინის თითქმის ყველა წერილი მახლობლებისადმი იბეჭდება ხელნაწერების მიხედვით და მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევაში ისინი მოცემულია პოლიციის დეპარტამენტის საქმეებიდან ამოღებული პირების მიხედვით იმ სახით (სრულად ან ამონაწერები), როგორითაც ისინი შემონახულა.

ტომში იბეჭდება ვ. ი. ლენინის თერთმეტი წერილი, რომლებიც პირველად ქვეყნდება (ტომის შინაარსში აღნიშნული არიან ვარსკვლავით — *) ერთ-ერთ ამ წერილში, რომელიც გაგზავნილია მ. ა. ულიანოვსაათვის 1912 წლის 1 ივლისს, ვ. ი. ლენინი იუწყება, რომ პარიზიდან კრაკოვში გადავიდა. გადასვლა საჭირო იყო, რათა უფრო ახლოს ყოფილიყო მუშათა მოძრაობის ცენტრთან — პეტერბურგთან, გაეუმჯობესებინა კავშირი «პრავდასთან», IV სახელმწიფო სათათბიროს ბოლშევიკურ ფრაქციასთან და ყოველდღიურად ეხელმძღვანელა პარტიული ორგანიზაციების საქმიანობისათვის. 1919 წლის 15 ივლისის წერილში, რომელიც სააგიტაციო-საინსტრუქტორო გემის «კრასნაია ზევზდის» მისამართით იყო გაგზავნილი, ვ. ი. ლენინი ნ. კ. კრუპსკაიას აცნობებს მდგომარეობას აღმოსავლეთის ფრონტზე — ეკატერინბურგის (სვერდლოვსკის) აღებას, და სამხრეთში მომხდარ გარდატეხას.

იმ დოკუმენტებს შორის, რომლებიც ტომში პირველად ქვეყნდება, არის ვ. ი. ლენინის პატარა წერილი — ბარათები მ. ი. ულიანოვსა და ნ. კ. კრუპსკაიასადმი. ეს წერილი — ბარათები 1919 — 1922 წლებს ეკუთვნის.

ტომის დამატებაში იბეჭდება ნ. კ. კრუპსკაიას 55 წერილი მ. ა., ა. ი. და მ. ი. ულიანოვებისადმი. ეს წერილები ახასიათებენ ვ. ი. ლენინის ცხოვრების ვითარებას გადასახლებაში და ემიგრაციაში, და განმარტავენ მისი მიწერ-მოწერის ცალკეულ ფაქტებს. ამ წერილებიდან რვა პირველად ქვეყნდება. ნ. კ. კრუპსკაიას წერილები, რომლებიც დაწერილია ვ. ი. ლენინთან ერთად, მოთავსებულია ტომის ძირითად ტექსტში.

37-ე ტომში შესული წერილები დალაგებულია ქრონოლოგიური წესით; რუსეთიდან გაგზავნილები აღნიშნულია ძველი სტილით, საზღვარგარეთიდან გამოგზავნილები — ახალი სტილით. ვ. ი. ლენინის მიერ დათარიღებულ წერილებში თარიღები დაცულია ხელნაწერის მიხედვით; იმ შემთხვევებში, როცა ხელნაწერში თარიღი არ არის, მას იძლევა რედაქცია წერილის ბოლოში. იქვე აღნიშნულია, ვის და სად გაეგზავნა

წერილი, გამგზავნის მისამართი, აგრეთვე, პირველად სად გამოქვეყნდა წერილი.

შენიშვნებს გარდა ტომში მოთავსებულია სახელთა საძიებელი და ბიბლიოგრაფიული საძიებელი ლიტერატურისა, რომელსაც ვ. ი. ლენინი წერილებში იხსენიებს.

ტომი ილუსტრირებულია მახლობლების ფოტოგრაფიებითა და ზოგიერთი იმ ადგილის ფოტოსურათებით, სადაც ვ. ი. ლენინი ცხოვრობდა. გარდა ამისა, იბეჭდება ვ. ი. ლენინის ზარი წერილის ფოტოპირი.



3. ი. ლეონი
1897

წინასიტყვაობა 1930 წელს გამოცემული კრებულიისა «წერილები მახლობლებისადმი»

ვ. ი. ლენინის წერილები, რომლებიც ქვემოთ იბეჭდება, გაგზავნილია უმეტესად დედის, მარიამ ალექსანდრეს ასულის, და დის, მარიამ ილიას ასულის * სახელზე და მოიცავენ პერიოდს 1894 წლიდან 1917 წლამდე **, ე. ი. პერიოდს, ვ. ი.-ს რევოლუციური მოღვაწეობის პირველი წლებიდან მის დაბრუნებამდე რუსეთში თებერვლის რევოლუციის შემდეგ. ამ პერიოდში — თითქმის მეოთხედ საუკუნეში — აღმოცენდა და ჩამოყალიბდა ჩვენი პარტია. და მთელ ამ სახელოვან ოცდახუთწლიან პერიოდში ამ პარტიას სათავეში ედგა, ხელმძღვანელობდა და ზრდიდა ვ. ი.. მთელი მისი სიცოცხლე რევოლუციურ ბრძოლაში იყო, მისი პირადი ცხოვრება განუყოფელია ამ ბრძოლისაგან, პროლეტარიატის საქმისათვის მუშაობისაგან.

* თუმცა ამ წერილების შინაარსი ჩვეულებრივ განკუთვნილი იყო ყველასათვის, ყოველ შემთხვევაში ჩვენი ოჯახის იმ წევრებისათვის, რომლებიც იმ დროს ერთად ცხოვრობდნენ, «რათა ერთისა და იმავეს წერა არ გამომივიდესო».

** აქ არ შესულა ვ. ი.-ს მიწერ-მოწერა მის მახლობლებთან მისი გადასახლების პერიოდისა (იხ. 1929 წ. «პროლეტარსკაია რევოლუცია» №№ 2—3, 4, 5, 6 და 8) და 1896 წლისა, როცა ვ. ი. პეტერბურგში წინასწარი პატიმრობის სახლში იჯდა (1895 წ. 9/XII-დან 1897 წ. 29/I-მდე ძვ. სტ.), მას თითქმის მუდამ ნახულობდნენ დედა და დები, და მისი პირადი მიწერ-მოწერა მათთან მეტად უმნიშვნელო იყო (იხ. ა. ი. ელიზაბოვა-ჟლიანოვას სტატია ავ. ი. საპყრობილეში», 1924 წლის «პროლეტარსკაია რევოლუციის» № 3 და ვ. ი.-ს 1896 წლის ორი წერილი, რომლებიც დართული აქვს ამ სტატიას). 1905 წ. ნოემბრიდან 1907 წ. დეკემბრამ

მაგრამ თუ ჩვენ გვაქვს ლენინის თხზულებათა სრული კრებული და საკმაოდ დიდი ლიტერატურა ლენინიზმზე (სამეცნიერო-კვლევითი და პოპულარულიც), ლენინი როგორც აღამიანი, მისი მკაფიო მრავალმხრივი ინდივიდუალობით, დღემდე პეტად არასაკმაოდ ან თითქმის სულაც არ არის ასახული.

წერილები, რომლებსაც მკითხველს ვაწვდით, ნაწილობრივ ავსებენ ამ ხარვეზს. მათი მიხედვით შეიძლება მსჯელობა, რამდენადმე, ვ. ი.-ს ცხოვრების წესზე, მის ჩვეულებებზე, ნიდრეკილებზე, აღამიანებისადმი დამოკიდებულებაზე და ა. შ. რამდენადმეო, ვამბობთ, ვინაიდან, უწინარეს ყოვლისა, ეს სულაც არ არის სრული კრებული მისი წერილებისა მახლობლებისადმი აღნიშნულ პერიოდში. ქალაქიდან ქალაქში ხშირი გადასვლის დროს, ხშირი ჩხრეკისა და დაპატიმრების დროს, რასაც განიცდიდა ჩვენი ოჯახის ხან ერთი, ხან მეორე წევრი, მისი ბევრი წერილი ან პოლიციის ხელში მოხვდა და აღარ დაუბრუნებიათ*, ან სხვა გზით დაიკარგა. ხშირი იყო ავრეთვე შემთხვევები წერილების დაკარგვითა გადაგზავნისას, განსაკუთრებით იმპერიალისტური ომის დროს. ამიტომ ზოგჯერ ერთი და იგივე საკითხი რამდენიმე წერილში ზედიზედ მეორდება. გარდა ამისა, ამ წერილებს აჩენევია ცარიზმის დროინდელი პოლიციური პირობების ნიშანი, მართალია, მთელ საქმიან მიწერ-მოწერას (ყველა ცნობა რე-

ჟე ვ. ი. ლენინგრადში ან ფინეთში ცხოვრობდა, ხშირად ნახულობდა მახლობლებს და თითქმის არა სწერდა მათ წერილებს. გარდა ამისა, არსებობს კიდევ მთელი რიგი წერილები ანა ილიას ასულისა და მარიამ ალექსანდრეს ასულისადმი, განსაკუთრებით იმ პერიოდებისა, როცა მარიამ ილიას ასული საზღვარგარეთ ცხოვრობდა. ეს წერილები დამატებით გამოქვეყნდება. (ვ. ი. ლენინის წერილები, რომლებსაც მ. ი. ულიანოვა იხსენიებს, შეტანილია ამ ტომში. რე დ.)

* მაგალითად, ცენტრალურ არქივში ვიპოვნეთ ამონაწერები ვ. ი.-ს იმ ექვსი წერილიდან, რომლებიც დართული ჰქონდა მოსკოვის ეანდარმთა სამმართველოს საქმეს როგორც «ნივთიერი საბუთი». ეს ამონაწერები მოცემულია დამატებაში (იხ. ეს ტომი, გვ. 559 — 560. რე დ.).

ვოლუციური ამბების, პარტიის ცხოვრების შესახებ და სხვ.) იმ დროს ვაწარმოებდით კონსპირაციულად, ქიმიით, ჩვეულებრივად წიგნებსა და ჟურნალებში, და ვგზავნიდით სხვის «სუფთა» მისამართებით*. მაგრამ პირადი ცხოვრება და რევოლუციური მუშაობა იმდენად მჭიდროდ იყო ერთმანეთთან დაკავშირებული, რომ პირად ლეგალურ მიწერ-მოწერას, უეჭველია, დიდი ზიანი მოსდიოდა და იკვეცებოდა პოლიციური პირობების გამო. ვ. ი. დას, მარიამ ილიას ასულს, რომელიც იმ დროს ვოლოგდაში იყო გადასახლებული, თავის ერთ-ერთ წერილში ტყუილად კი არ სწერდა: «ძალიან ძნელია ჩვენს (მეტადრე ჩემსა და შენს) მდგომარეობაში მიწერ-მოწერა აწარმოო ისე, როგორც გინდა».

ეს კი ეხებოდა არა მარტო მარიამ ილიას ასულს, არამედ ჩვენი ოჯახის ყველა წევრს, რადგან ვ. ი. მათი ნათესავი იყო არა მარტო სისხლით, არამედ შეხედულებებითაც. რწმენითაც, ყველა ისინი (ანა ილიას ასულს ქმარი მ. ტ. ელაზაროვიც) მაშინ სოციალ-დემოკრატები იყვნენ. ემხრობოდნენ პარტიის რევოლუციურ ფრთას, ყველა ისინი მეტად თუ ნაკლებად მონაწილეობას იღებდნენ რევოლუციურ მუშაობაში, ცხოველ ინტერესს იჩენდნენ პარტიის ცხოვრებისადმი, უხაროდათ მისი წარმატებანი, გული სტკივოდათ მის წარუმატებლობათა გამო. დედაჩვენაც კი, რომელიც 1835 წელს იყო დაბადებული და 90-იანი წლების დამლევსათვის, როცა ჩხრეკა და დაპატიმრება ჩვენს ოჯახში განსაკუთრებით გახშირდა, უკვე 60 წელს იყო გადაცილებული, სრული თანაგრძნობით ეკიდებოდა ჩვენს რევოლუციურ მოღვაწეობას.

რევოლუციონერთა მთელი ლეგალური მიწერ-მოწერის პერლუსტრაცია ხდებოდა, ამიტომ გვიხდებოდა მიგვემართა სხვადასხვა ქარაგმებისათვის, პირობითი აღნიშვნებისათვის და ა. შ., რომ ასე თუ ისე შეეხებოდათ საკითხებს, რომლებიც

* მათი შენახვა რუსეთში, რა თქმა უნდა, შეუძლებელი იყო, და მხოლოდ მათი ჩაწილი გადარჩა პირების სახით, რომლებიც საზღვარგარეთ კოლდებოდა.

ჩვენ გვაინტერესებდა, გვეცნობებინა, რომ მივიღეთ ესა თუ ის არალეგალური წერილი, მოგვეკითხა ნაცნობები და სხვ.

მკითხველი დაინახავს, რომ ვ. ი.-ს წერილები, რომლებიც იგზავნებოდა უშუალოდ დედის, დის ან ძმის სახელზე, თითქმის არ შეიცავს სახელებსა და გვარებს — ამას შეიძლებოდა უსიამოვნება მოჰყოლოდა იმ პირისათვის, რომლის გვარიც მოხსენიებული იქნებოდა ასეთ წერილში. ჩვენ კი, რა თქმა უნდა, არავითარი სურვილი არა გვქონდა ვისთვისმე უკეთეს შემთხვევაში უსიამოვნება მიგვეყენებინა, ხოლო თუ ვ. ი.-ს წერილებში მაინც ვხვდებით სახელებსა და იშვიათად გვარებს, მხოლოდ ამხანაგებისა და ნაცნობებისას, რომლებთანაც ჩვენი ნაცნობობა სულ ერთია გამორკვეული იყო პოლიციის მიერ სხვადასხვა გარემოების გამო (ერთად გადასახლება ერთ საქმეზე; ერთსა და იმავე სასწავლებელში სწავლა და ა. შ.) ან ემყარებოდა წმინდა საქმიან ურთიერთობას (გამომცემელთა, წიგნების გამყიდველთა გვარები და სხვ.). რომ არ მოეხსენებინა გვარი რომელიმე მეტად თუ ნაკლებად ლეგალური ნაცნობისა, რომლის შესახებაც ვ. ი.-ს უნდოდა ეცნობებინა რამე, ვადაეცა სალამი და სხვ., იგი ამ წერილებში ხშირად მიმართავდა შერქმეულ სახელებსა და განმარტებებს, რომლებსაც ავშირი ჰქონდა ჩვენთვის ცნობილ ამა თუ იმ ფაქტთან ან ოვლენასთან. მაგალითად, ვ. ი. «ისტორიკოსს» უწოდებს მხედველობაში აქვს რა მისი ისტორიული ნაშრომები) ი. ი. ცვორცოვ-სტეპანოვს, რომელთანაც მას ერთ დროს — ა. ი.-სა ა. მ. ი.-ს მეშვეობით — გაცხოველებული მიწერ-მოწერა ჰქონდა*.

სალამს უგზავნის რა ვ. ვ. ვოროვსკის, რომელიც ვოლოგაში გადასახლებაში იმყოფებოდა იმავე დროს, როცა იქ გა-

* ამ მიწერ-მოწერიდან გადარჩენილია, სამწუხაროდ, მხოლოდ ერთი (ილი 1909 წლის 16/XII-ისა. იხ. ლენინის თხზულებანი ტ. XIV, მე-2 მოც., გვ. 212 — 216 (ი. ი. ცვორცოვ-სტეპანოვთან ვ. ი. ლენინის მი-რ-მოწერიდან გადარჩენილია ორი წერილი — 1909 წლის 2 და 16 დეკრისა. იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 468—471 და ტომი 33, 137—144, რ. ი. ი.).

დასახლებული იყო მარიამ ილიას ასული, — ვ. ი. წერს: „სალამი პოლონელ მეგობრებს და სურვილი, რომ ყოველნაირად გესმარებოდნენ». «ჩინელ მოგზაურად» იგულისხმება ა. პ. სკლიარენკო, რომელიც მაშინ მანჯურიასში რკინიგზაზე მსახურობდა, «ბატონად, რომელთანაც შარშან ნავით ვსეირნობდით» — ვ. ა. ლევიცკი და ა. შ.

ქარაგმულად გვიხდებოდა წერა აგრეთვე არალეგალური გამოცემების, კონსპირაციული კორესპონდენციების გადაგზავნაზე, იმ წიგნების გადაგზავნაზე, რომლებშიც ქიმიური წერილები იყო, და სხვ.

1900 წლის დეკემბრის დამლევს ამ სტრიქონების დამწერმა საზღვარგარეთ მიმავალ გ. ბ. კრასინს ვ. ი-სთან გაატანა «სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის მანიფესტი», რომელიც კონსპირაციისათვის ჩააყოლა ალბომში, სადაც ჩაღაც ფოტოსურათები იყო. ამ ამანათმა ძალიან გაახარა ვ. ი. და 1901 წლის 16. I-ის წერილში იგი წერს: «დიდი მადლობა გამოგზავნილი წიგნებისათვის და განსაკუთრებით ვენიდან ბიქსვილის მიერ გამოგზავნილი მეტად ლამაზი და საინტერესო ფოტოსურათებისათვის; ძალიან მინდა უფრო ხშირად ვიღებდე ასეთ საჩუქრებს».

«ისკრა» და სხვა არალეგალური გამოცემები რუსეთში იგზავნებოდა, სხვათა შორის, კონფერტებში ჩადებული «სუფთა» ლეგალური მისამართებით. ასეთ მისამართებს ვაძლევდით იმისთვისაც, რომ მიგვეღო ლიტერატურა ჩვენთვის. და ზოგჯერ ლეგალურ წერილებში იყო ცნობა ასეთი ამანათის შესახებ, რომ შესაძლებლობა გვქონოდა დროზე მიგვეკითხა ადრესატისათვის. ჩანს ასეთი ცნობაა ვ. ი-ს შემდეგ სიტყვებშიც (1900 წ. 14. XII-ის წერილი): «მახსოვს, ცხრა რიცხვს გამოგიგზავნე ის ნივთი, შენ რომ გაინტერესებდა». «ვოლოდიას ძალიან გაუხარდა შენა მოზრდილი წერილი», წერს ნ. კ. 1916 წლის 8. II-ის წერილში: «იქნებ როგორმე კიდევ მოიწერო». რადგან ჩვენი ლეგალური მიწერ-მოწერა არასოდეს არ ყოფილა დიდი, ხოლო იმპერიალისტური ომის დროს, როცა ეს წერილი იყო დაწერილი, ჩვენ მიწერ-მოწერა გვქონდა უმთავ-

ბესალ ღია და ამასთან დაკვეთილი ბარათებით, რადგან ბევრი წერილი იყარგებოდა, მოყვანილი სიტყვები, როგორც ჩანს, გულახტობს წიგნის საშუალებით გაგზავნილ არალეგალურ წერილს.

გ. ი.-ს საზღვარგარეთ ყოფნის პირველ ხანებში 1900 წელს, როცა მან ჯერ კიდევ არ იცოდა, რამდენად მტკიცედ დამკვიდრდებოდა იქ. იგი, კონსპირაციის მიზნით, არ გვაძლევდა მიწერ-მოწერისათვის თავის პირად მისამართს, და, როცა შვეიცარიაში ან მიუნხენში ცხოვრობდა, ჩვენ მას პარიზის ან პრადში ეწერდით. მაგალითად, 1901 წ. 2. III-ის წერილში იგი ეკადრებოდა თავის ახალ მისამართს, თან დასძენს: «გადავედი იქმი ბინის პატრონთან ერთად». ფრანც მოდრაჩეკი, რომლის მისამართზე ვგზავნიდით ჩვენს წერილებს, მართლაც გადავიდა მაშინ ახალ ბინაში, მაგრამ ვ. ი. კვლავ მიუნხენში, ძველ ბინაში ცხოვრობდა.

გ. ი.-ს ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისება იყო დიდი აკურატულობა და პუნქტუალობა, აგრეთვე მკაცრი ეკონომია. აგრეთვე სახსრების ხარჯვაში, ხოლო კერძოდ, პირადად თავისათვის. ეს თვისებები გ. ი.-ს ალბათ მემკვიდრეობით გადაეცა დედისაგან, რომელსაც ბევრი მხრივ ჰგავდა ხასიათით. ხოლო დედაჩვენი — დედის მხრივ — გერმანელი იყო, და ხასიათის აღნიშნული თვისებები მას ძალიან ჰქონდა განვითარებული.

თუ რა ყაირათიანად ეკიდებოდა ვ. ი. ფულს და მომკირნეობას იჩენდა თავისთვის საჭირო ხარჯებში, ეს ჩანს მისი 1895 წლის 5.X-ის წერილიდან*.

«ახლა ს.-პეტერბურგში პირველად ვაწარმოებდი შემოკვალ-გასავლის წიგნს, რათა მენახა, ნამდვილად რამდენს ზარბაზნს აღმოჩნდა, რომ ერთ თვეში 28/VIII-დან 27/IX-მდე ღამიხარჯავს სულ 54 მ. 30 კაპ., თუ არ ჩავთვლი ნივთებში

* ლაპარაკია 1895 წ. 5 ოქტომბრის წერილზე (იხ. ეს ტომი, გვ. I — 2. რე დ.).

გადახდილ ფულს (10 მანეთამდე) და ხარჯებს ერთ სასამართლო საქმეზე (აგრეთვე 10 მანეთამდე), რომელიც შეიძლება გაწარმოო. მართალია, ამ 54 მანეთიდან ნაწილი ისეთი ხარჯია, რომელიც ყოველ თვეში როდი გამეორდება (ჯალოშები, ტანსაცმელი. წიგნები, საანგარიშო და სხვ.), მაგრამ მისი გამოკლებითაც (16 მ.) მაინც მეტად დიდი ხარჯი გამოდის — 38 მ. თვეში. ჩანს, ყაბრათიანად არ ვცხოვრობდი: მარტო კონკანზე, მაგალითად, თვეში 1 მ. 36 კ. ღაფხარჯე. ალბათ, რომ გავეჩვევი, ნაკლები ხარჯები მექნება».

და ის მართლაც მომჭირნეობას იჩენდა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საკუთარი შემოსავალი არა ჰქონდა და იძულებული იყო მიემართა «შემწეობისათვის», როგორც იგი უწოდებდა ფულად დახმარებას დედის მხრივ. ისეთ მომჭირნეობას ეწეოდა, რომ, როცა 1893 წელს პეტერბურგში ცხოვრობდა, გამოწერილი არა ჰქონდა «რუსსკიე ვედომოსტიც»* კი, და მას საჯარო ბიბლიოთეკაში კითხულობდა «2 კვირის დაგვიანებით». «შეიძლება გამოვიწერო, როცა აქ სამუშაოს მივიღებ», სწერდა იგი დას.

ეს თვისება ვ. ი.-ს მთელ სიცოცხლეში შერჩა და მკაფიოდ იჩენდა ხოლმე თავს არა მარტო იმ დროს, როცა მას რუსეთში შემოსავალი არა ჰქონდა ან როცა ემიგრაციაში თავისი ლიტერატურული ნაშრომებისათვის გამოძეგმელს ვერ ნახულობდა (ღირს გავიხსენოთ თუნდაც ის ფაქტი, რომ «აგრარული საკითხი» 10 წელიწადს იდო და მხოლოდ 1917 წელს გამოქვეყნდა), და ვ. ი. ზოგჯერ პირდაპირ კრიზისულ მდგომარეობაში აღმოჩნდებოდა ხოლმე (იხ., მაგალითად, მისი 1916 წლის IX-ის წერილი ამხ. შლიაპნიკოვისადმი**), არამედ მაშინაც, როცა მისი მატერიალური მდგომარეობა საჭებებით უზრუნველყოფილი იყო, ე. ი. 1917 წლის რევოლუციის შემდეგ.

მაგრამ რაზეც ვ. ი. ფულს არ ზოგავდა, ეს იყო წიგნები. ისინი მას ესაჭიროებოდა თავისი ნაშრომებისათვის, რომ ყო-

* «რუსსკიე ვედომოსტი» მაშინ ყველაზე წესიერი და საინტერესო გაზეთი იყო ყველა ბურჟუაზიული გაზეთებიდან.

** იხ. თხზულებანი, 4 გამოც. ტომი 35, გვ 241. რ ე დ.

ფილიყო უცხოეთისა და რუსეთის პოლიტიკისა და ეკონომიკის კურსში და სხვ. და ა. შ.

«შეპარუნებული ვარ, — სწერს იგი დედას ბერლინიდან 1895 წლის 29. VIII-ს წერილში, — ვხედავ, რომ ფინანსების მხრივ კვლავ «სიძნელები» მაქვს: წიგნების და სხვ. ყადვის «ცათუნება» ისე დიდია, რომ ეშმაკმა უწყის სად მიდის ფულა». მაგრამ ამ მხრივაც ცდილობდა შეემციებინა ხარჯები უმთავრესად იმით, რომ სამუშაოდ დადიოდა ბიბლიოთეკებში, მით უმეტეს, რომ ეს მას აძლევდა, როცა იგი ემიგრაციაში იყო, უფრო მშვიდ პირობებშიც მუშაობისათვის: იქ არ იყო ფუსფუსი და დაუსრულებელი დამქანცველი ლაპარაკი, რაც ასე ახალათებდა ემიგრანტებს, რომლებიც მოწყენილი იყვნენ შეუჩვენელ, მათთვის უცხო ვითარებაში და უყვარდათ გულის მოთხება ლაპარაკით.

ათენიდან, ბიბლიოთეკით ვ. ი. სარგებლობდა არა მარტო საზღვარგარეთ, არამედ მაშინაც, როცა რუსეთში ცხოვრობდა. დედისათვის პეტერბურგიდან გაგზავნილ წერილში იგი წერს, რომ კმაყოფილია თავისი ახალი ოთახით, რომელიც «ცენტრს ძალიან დაშორებული არ არის (მაგალითად, სულ 15 წუთის სავალია ბიბლიოთეკამდე)». გადასახლებაში რომ მიემგზავრებოდა, მოსკოვში გატარებული რამდენიმე დღეც კი რუმინელების მუზეუმში მუშაობისათვის გამოიყენა. ხოლო როცა კრასნოიარსკში ცხოვრობდა და ნაოსნობის დაწყებას ელოდა, რომ მანუსკრიპტის მაზრაში წასულიყო, იგი მუშაობდა იუდიუნის ბიბლიოთეკაში, თუმცა ამისათვის ყოველდღე დაახლოებით 5 ვერსის გავლა უხდებოდა.

გადასახლებაში, სადაც ბიბლიოთეკებზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლებოდა, ვ. ი. ცდილობდა შეეცნო ეს ხარვეზი და გვთხოვდა მოგვეგვარებინა მისთვის ბიბლიოთეკის წიგნების გაგზავნა ფოსტით. რამდენიმე ასეთი ცდა გაკეთდა, მაგრამ გადაგზავნას ძალიან ბევრი დრო სჭირდებოდა (დაახლოებით ერთი თვე იქით და აქეთ), ხოლო ბიბლიოთეკიდან წიგნების გაცემა ხდებოდა გარკვეული ვადით.

მაგრამ ზოგჯერ ასეთ ღონისძიებას ვ. ი. შემდეგშიც მიმართავდა. მაგალითად, ანა ილიას ასულისათვის 1914 წლის 11. II-ს გაგზავნილ წერილში* იგი წერს: «რაც შეეხება სისხლის სამართლის საქმეთა შესახებ 1905—1908 წლების სტატისტიკური ცნობების კრებულს, გთხოვთ ნუ იყიდით (არა ღირს, ძვირია), არამედ გამოიტანეთ ბიბლიოთეკიდან (ნაფიც ვეჭილთა საბჭოს ან სახ. სათათბიროს ბიბლიოთეკიდან) და ერთი თვით გამომიგზავნეთ».

საზღვარგარეთ რომ ცხოვრობდა, მაშინაც ვ. ი. მუდამ სარგებლობდა ბიბლიოთეკებით. ბერლინში იგი საიმპერატორო ბიბლიოთეკაში მუშაობდა. ქენევაში მას ჰქონდა გამორჩეული «კლუბი» («Société de lecture»), რომელშიც საჭირო იყო ჩაწერა და გარკვეული, მართალია მეტად მცირე, საწევრო გადასახადის შეტანა იმისათვის, რომ ადამიანს შესაძლებლობა ჰქონოდა ემუშავა ამ «კლუბის» ბიბლიოთეკაში. პარიზში იგი მუშაობდა ეროვნულ ბიბლიოთეკაში, თუმცა კი ჩიოდა, «ცუდად არის მოწყობილი», ლონდონში—ბრიტანეთის მუზეუმში, და მხოლოდ მიუნხენში რომ ცხოვრობდა, წუხდა, «აქ ბიბლიოთეკა არ არისო», კრაკოვშიც ნაკლებად სარგებლობდა ბიბლიოთეკით. მ. ი. ულიანოვასადმი 1914 წლის 22. IV-ის წერილში იგი წერს, რომ «აქ (კრაკოვში. — მ. უ.)... ბიბლიოთეკა ცუდია და უაღრესად მოუხერხებელი, მაგრამ იქ ყოფნა თათქმის არც მიხდება...». გაზეთში («პრავდაში») მუშაობას, ყოველგვარ ურთიერთობას ამხანაგებთან, რომლებიც კრაკოვში გაცილებით მეტი რაოდენობით ჩადიოდნენ, ვიდრე საფრანგეთში ან შვეიცარიაში, სახ. სათათბიროს ს.-დ. ფრაქციის მუშაობის ხელმძღვანელობას, პარტიულ კონფერენციებსა და თათბირებს და სხვ. იმდენი ძალა მიჰქონდა, რომ შეუძლებელი იყო ბევრი დროს დათმობა მეცნიერული მუშაობისათვის. მაგრამ მაშინაც «არაერთხელ გავგხსენებია, — წერს ვ. ი., — ქენევა, სადაც მეტი საშუალება გვქონდა უკეთ გვემუშავა,

* წერილს არ შენახულა, და ეს ამონაწერი მოტანილი გვაქვს პოლიციის დეპარტამენტის საქმიდან. (იხ. ეს ტომი, გვ. 514. რ ე დ.).

ბიბლიოთეკა მოსახერხებელია, ცხოვრება ნაკლებად არის ნერ-
ვიული და უთავბოლო».

და როცა, იმპერიალისტური ომის დასაწყისში გალიციაში
დაპატიმრების შემდეგ ვ. ი. კვლავ მოხვდა შვეიცარიაში, იგი
წერს: «კარგია აქ ბიბლიოთეკები. და მე საკმაოდ კარგად მო-
ვეწყე წიგნებით სარგებლობის აზრით. სასიამოვნოც კია კი-
თხვა — ყოველდღიური საგაზეთო მუშაობის პერიოდის შემ-
დეგ». ხოლო შემდეგ იგი ნ. კასთან ერთად ბერნიდან ციუ-
რახში მიემგზავრება. რათა, სხვათა შორის, «წაიმუშაოს აქაურ
ბიბლიოთეკებში» (მაგრამ ამასთანავე განაგრძოს ინტენსიური
პოლიტიკური, პარტიული მუშაობა, რასაც მკაფიოდ აღსა-
ტურებს, სხვათა შორის, ლენინის XI კრებულში ახლახან გა-
მოწვევებული მისი მიწერ-მოწერა ამხ. კარპინსკისთან და
რადიჩთან, რაც ამ პერიოდს ეკუთვნის*), რომლებიც მისი
სიტყვით «გაცილებით სჯობს ბერნისას». მაგრამ თუ უცხოუ-
რი წიგნების კითხვის, გაზეთებისა და ჟურნალების გადათვა-
ლიერებას შესაძლებლობის აზრით ვ. ი. საზღვარგარეთ კარგ
პირობებში იყო ჩაყენებული, რისთვისაც ბიბლიოთეკებში
დადიოდა, სამაგიეროდ რუსული-წიგნების ნაკლებობა მუდამ
მწვავედ იგრძნობოდა. «გერმანულ წიგნებს აქ ადვილად ვი-
შოვნო, — წერს იგი 1902 წლის 2.IV-ის წერილში, — მათი ნაკ-
ლებობა არ არის. რუსული წიგნები კი აქ ცოტაა». — «ახალ
წიგნებს ცოტას ვხედავ», წერს იგი 1900 წლის 6.IV-ის წე-
რილშიც. და. უეჭველია, ხელთ რომ არა ჰქონდა საჭირო წიგ-
ნი, ეს ხშირად ცოტათი როდი აბრკოლებდა ვ. ი-ს მუშაობას.
როცა იგი საზღვარგარეთ ცხოვრობდა. ამიტომ მის წერილებ-
ში მახლობლებისადმი მუდამ ვხვდებით თხოვნას გაუგზავნონ
ესა თუ ის წიგნები, რომლებიც მას მუშაობისათვის სჭირდება
(სტატისტიკა, წიგნები აგრარულ საკითხზე, ფილოსოფიაზე და
სხვ.). აგრეთვე ახლად გამოცემული წიგნები, ჟურნალები, ბე-
ლეტრისტიკა. და კვლავ ამ წერილების მიხედვით შეიძლება
რამდენადმე ვიმსჯელოთ იმაზე, თუ ცოდნის რა დარგების ლი-

* ამ მწერ-მოწერის წესები შესულია ვ. ი. ლენინის ბიბლიოთეკა
4 გამოც., 36 ტომში, რე დ.

ტერატურა აინტერესებდა ვ. ი-ს დროის ამა თუ იმ მონაცემთ-
ში და თავისი რა ნაშრომებისათვის იყენებდა იგი მას.

ამ ლიტერატურაში დიდი ყურადღება ექცევა სხვადასხვა
სტატისტიკურ კრებულებს.

თუ რა დიდ მნიშვნელობას აძლევდა ვ. ი. სტატისტიკას,
«ზუსტ ფაქტებს, უდავო ფაქტებს»*, ნათლად ჩანს მისი ნაშ-
რომებიდან, იმ შავად ნაწერებიდან, ამონაწერებიდან და გა-
მოანგარიშებებიდან, რომლებიც წინ უძღოდა ამ ნაშრომებს.
ამ მხრივ დამახასიათებელია მისი დაუმთავრებელი და ჯერ
კიდევ გამოუქვეყნებელი ნაშრომი: «სტატისტიკა და სოციო-
ლოგია» — პ. პირიუჩევი (ახალი ფსევდონიმი, რომელიც
ვ. ი-მ შეირქვა ამ ნაშრომის გამოცემის გადვილებს მიზნით),
რომელიც მიძღვნილი იყო საკითხისადმი «ნაციონალურ მოძ-
რაობათა მნიშვნელობისა და როლის შესახებ, ნაციონალური-
სა და ინტერნაციონალურის თანაფარდობის შესახებ»**.

და ამ ნაშრომში ჩვენ ვპოულობთ შემდეგ აღგელს:

«საზოგადოებრივი მოვლენების სფეროში», — წერს ვ. ი., —
«არ არსებობს იმაზე უფრო გავრცელებული და უფრო უსა-
ფუძვლო ხერხი, როგორიცაა ცალკეული ფაქტების ამოგ-
ლეჯა, მაგალითებით თამაში. მაგალითების შეჩვენა საზოგა-
დოდ ძალიან ადვილია, მაგრამ ამას არც არავითარი მნიშვნე-
ლობა აქვს, ანდა ის წმინდა უარყოფითი ხასიათისა იქნება, ვი-
ნაიდან მთელი საქმე ცალკეულ შემთხვევათა ისტორიულ კონ-
კრეტულ ვითარებაში მდგომარეობს. ფაქტები, თუ მათ ავი-
ლებთ მათს მთლიანობაში, მათს კავშირში, არათუ
«ჩიუტი» რამ, არამედ უსათუოდ დამანტიკიცებელი საბუთიც
არის. წერილმანი ფაქტები, თუ ისინი აღებულია მთლიანად
გარეშე, კავშირის გარეშე, თუ ისინი ნაწყვეტ-ნაწყვეტი და
მოვონილია, სწორედ რომ მხოლოდ სათამაშოს ან კიდევ რა-
ღაც უარეს რამეს წარმოადგენენ... უნდა ვცადოთ ზუსტი და
უდავო ფაქტების მიხედვით შევქმნათ ისეთი საფუძველი, რო-
მელსაც შეიძლება დავეყრდნობოდით, რომლისთვისაც შე-

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 23, გვ. 359. რ. ე. დ.

** იქვე, გვ. 358. რ. ე. დ.

იძლებოდა დაგვეპირისპირებინა ყოველი მსჯელობა იმ «ზოგად» თუ «სამაგალითო» მსჯელობათაგან, რომელთაც ასე უზომოდ ბოროტად იყენებენ ზოგიერთ ქვეყანაში ამჟამად. ეს რომ ნაწილობრივ საფუძველი იყოს, საჭიროა ავიღოთ არა კალკულური ფაქტები, არამედ განსახილველ საკითხთან დაკავშირებული ფაქტების მთელი ერთობლიობა, სრულიად გამოუყლებლივ. რადგან, თუ ასე არ მოვიქცებით, უსალოოდ დაიბადება ეჭვი, და სავსებით კანონიერი ეჭვიც, რომ ფაქტები ამორჩეული ან განზრახ შერჩეულია თვითნებურად, რომ მთლიანი სახით წარმოდგენილი ისტორიული მოვლენების ობიექტური კავშირისა და ურთიერთდამოკიდებულების ნაცვლად გვათავაზობენ «სუბიექტურ» შენათითხნს, იქნებ. ბინძური საჭმის გასამართლებლად. ეს ხომ... უფრო ხშირად ხდება ხოლმე, ვიდრე ჩვენ გვგონია»*.

1902 წელს ვ. ი.-მ ითხოვა, ციმბირში რომ მქონდა იმ წიგნებიდან აქ საზღვარგარეთ გამომიგზავნეთ «მთელი სტატისტიკა»**, რომელიც (როგორც იგი წერს 1902 წ. 2.IV-ის წერაღში) «ცოტა შენატრებაო»... უფრო გვიან იმ მიზნით, რომ სხვადასხვა ქალაქიდან, ამასთან უფრო რეგულარულად მიეღო სტატისტიკური მასალა, ვ. ი.-მ სპეციალური განცხადება — თხოვნაც კი*** მისწერა სტატისტიკოსებს ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა ყრილობაზე, რომელსაც სხდომები ჰქონდა მოსკოვში 1909 — 1910 წლის ზამთარში (ამ ყრილობაზე

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 23, გვ. 359 — 360. რ. ე. დ.

** ეს სტატისტიკა, რომელიც ვ. ი.-მ გამოიყენა თავისი წიგნისათვის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში», 1929 წელს ვ. ი.-ს სხვა წიგნებთან ერთად საზღვარგარეთიდან მიიღო ლენინის ინსტიტუტმა, და ამონაწერებით და შენიშვნებით, რომლებიც ამ წიგნებზეა, შეიძლება გაკეთდეს ედევ მთელი რიგი ძვირფასი დასკვნები ილიჩის მუშაობის შესახებ. (ნაწილი მოსამზადებელი მასალებისა ვ. ი. ლენინის წიგნისათვის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» გამოქვეყნდა 1940 წელს: ლენინის XXXIII კრებულში. რ. ე. დ.).

*** მისი აქ გამოქვეყნების შესაძლებლობას უნდა ვუმადლოდეთ ევლავ მოსკოვის ჟანდარმერიას, რომელსაც შენახული ჰქონდა იგი თავის საქმებში. (იხ. ეს ტომი, გვ. 445. რ. ე. დ.).

სტატისტიკოსთა ქვესექცია იყო). ამ განცხადებას გამოეხმაურნენ მთელი რიგი პროვინციული სტატისტიკოსები, და 1910 წ. 2.I-ის წერილში ვ. ი. წერს: «მივიღე კიდევ წერილი სტატისტიკაზე რიაზანიდან — ეს შესანიშნავია, რომ როგორც ჩანს, დახმარებას ბევრი გამიწევს».

1908 წელს, როცა ვ. ი. «მატერიალიზმსა და ემპირიოკრიტიციზმზე» მუშაობდა, მან თავისთვის გამოიწერა პროფ. ჩელპანოვის წიგნი ავენარიუსისა და მისი სკოლის შესახებ. წიგნი «იმანენტური ფილოსოფიის» შესახებ და სხვ.. თავისი ამ ნაშრომის შესახებ იგი სწერს დას: «ბევრი ვინაჟამე მახსიებზე და ვფიქრობ, რომ ყველა მათი (და «ემპირიოკრიტიციზმისაც») წარმოუდგენელი უხამსობა გავარჩიე».

გზავნის რა შეკითხვას, მიღებულია თუ არა ხელნაწერი უახლესი კაპიტალიზმის შესახებ («იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი სტადია»)*, ვ. ი. წერს: «ამ ეკონომიურ ნაშრომს განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებ და განსაკუთრებით მსურს რაც შეიძლება მალე ვნახო იგი დაბეჭდილი სრული სახით» (1916 წ. 22.X-ის წერილი). როგორც ცნობილია, მისი ეს სურვილი არ შესრულებულა (თუმცა «მთელი ძალებით ვეგუებოდი «სისასტიკებს»-ო, სწერს ვ. ი. 1916 წ. 2.VII-ის წერილში მ. ნ. პოკროვსკის**): ვ. ი-ს ნაშრომმა განიცადა მთელი რიგი ცვლილებები და შეკვეცა და მხოლოდ ათი წლის შემდეგ იხილა მზის სინათლე თავისი თავდაპირველი სახით.

მახლობლებისადმი ვ. ი-ს წერილებიდან ხდება ცნობილი, რასთან დაკავშირებით წამოიწყო ვ. ი-მ თავისი (ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელი) ნაშრომი: «თანამედროვე მაწათმოქმედების კაპიტალისტური წყობილება»***. 1916 წ. 22.X-ის წერილში იგი სწერს დას: «შენ იწერები, «გამომცემელს სურს აგრარული საკითხი წიგნად გამოუშვას და არა ბროშურად». მე ეს ასე მესმის, რომ უნდა გამოვეუგზავნო გაგრძელება (ვ. ი.

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 22, გვ. 229—384. რე დ.

** იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 35, გვ. 230. რე დ.

*** იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 16, გვ. 529—559. რე დ.

ამერიკის შესახებ დაწერილის დამატებით დაეწერო გერმანიაზე ის, რასაც დაპირებული ვიყავი). ჩავუჭდე ამ სამუშაოს, როგორც კი დავამთავრებ იმას, რაც უნდა დაეწერო იმისათვის, რომ აენახი ავუნაზღაურო ძველ «გამომცემელს». აღნიშნული ნაშრომის ხელნაწერი, რომელიც ინსტიტუტში ინახება, დამთავრებული არ არის, მის დამთავრებაში ვ. ი.-ს, ჩანს, «ხელი შეუშალა» რევოლუციამ.

ნეიტხელთათვის წარმოდგენილი წერილები ვ. ი.-სა იძლეოდა როგორც მისი ლიტერატურული მუშაობის პირობების, სე იმ გაწაწაწის ერთგვარ სურათს, რომელთანაც ამ მუშაოს შედეგების გამოქვეყნება იყო დაკავშირებული. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს მისი ლეგალური ნაშრომები. ამ აზრით ვ. ი. თელ რევოლუციის წინა პერიოდში (პირველი რევოლუციის პერიოდისა და «ზევზდის» და «პრავდის» ეპოქის—1912—1914 წლების გამოკლებით, როცა მას შესაძლებლობა ჰქონდა ემუდნა ლეგალური გაზეთებისათვის, როცა იყო, თუმცა მოკლევით, საკუთარი ლეგალური გამომცემლობებიც) არახელსაყრელ პირობებში იყო არა მარტო იმიტომ, რომ საზღვარგარეთ, ვალთად, იგი ხშირად გრძნობდა მუშაობისათვის საჭირო უსული წიგნებისა და სხვა მასალების ნაკლებობას.

დიდ სიძნელეს წარმოადგენდა ცენზურული პირობებიც: ის სტატიებს კვეცავდნენ და ამახინჯებდნენ (როგორც, მაგალითად, სტატია «არაკრიტიკული კრიტიკა»), წიგნებს კონსკაციას უკეთებდნენ («აგარული საკითხი», II ტომი) და ვ. და ა. შ. მაგრამ გარდა ამისა დიდ სიძნელეს წარმოადგენდა რუსეთისაგან მოწყვეტილობა და ამის გამო ხშირად გამცემლობებთან უშუალო კავშირის დამყარების შეუძლებლობა და ა. შ. დამახასიათებელია, მაგალითად, მისი მრავალსი ცდა ეშოვნა სამუშაო გრანატის ენციკლოპედიური ქსიკონისათვის. «კარგია მქონდეს სამუშაო ენციკლოპედიკი ლექსიკონისათვის,—სწერს იგი დას 1914 წლის 22. XII-ის დღეში, — მაგრამ ამ საქმის გაკეთება, ალბათ, ადვილი არის, თუ შემთხვევა არ მომეცა გავეცნო რედაქციის მდიარს. ეს ნაცნობობა არა ჰქონდა და, როცა ვ. ი. უშუალოდ

მიმართავდა ხოლმე გრანატის რედაქციას, ზოგჯერ პასუხსაც კი ვერ იღებდა თავის წერილებზე ან იღებდა მას დიდი დაგვიანებით. «ხომ არ შეიძლება მანდ კიდეც მქონდეს სამუშაო ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის, — სწერს იგი დას 1915 წლის თებერვალში. — ამის შესახებ მიეწერე მდივანს, მაგრამ იგი პასუხს არ მაძლევს»*. — «აქ, სამწუხაროდ, ახლა საესე-ბით მოწყვეტილი ვარ გამომცემლობებთან კავშირს», — წერს იგი 1912 წელს.

ის დიდი დახმარება რომ არა, რომელსაც ვ. ი-ს უწევდნენ ამხანაგები და მახლობლები გამომცემელთა მონახვაში, მისი ნაშრომების კორექტირებაში და სხვ., მათი გამოცემის სიძნელეები გაცილებით მეტი იქნებოდა. მაგრამ დებსა და ძმას ყოველთვის როდი შეეძლოთ დახმარებოდნენ ვ. ი-ს ამ მხრივ, განსაკუთრებით მაშინ, როცა საპყრობილეში ან გადასახლებაში იმყოფებოდნენ. 1904 წელსაც, მაგალითად, იგი სთხოვს დედას გაუგზავნოს მისამართი მარკ ტიმოთეს-ძისა, რომელთანაც «ლიტერატურული საქმე» აქვს (1904 წ. 20.I-ის წერილი).

მაგრამ თუ ვ. ი-მ სისტემატური, გულმოდგინე და მეტად ნაყოფიერი მუშაობა იცოდა, იცოდა დასვენებაც, თუმცაღა მაშინ, როცა ამის შესაძლებლობა მიეცემოდა. მისთვის საუკეთესო დასვენებას წარმოადგენდა ბუნებასთან სიახლოვე და გარშემო ხალხის სიმცირე. «აქ (სტირსუდენში, ფინეთში, სადაც იგი ისვენებდა, როცა «საშინლად დაღლილი» დაბრუნდა ქესუთე პარტიული ყრილობიდან. — მ. უ.) დასვენება საუცხოოა; ვბანაობ, ვსეირნობ. ხალხი არ არის, საჭმე არა მაქვს. ხალხი რომ არ არის და საჭმე რომ არა მაქვს, ეს ყველაფერზე უკეთესია ჩემთვის». დასვენება იქ, სადაც იგი ლილია მიჩე-ოლის ასულ კნობოვიჩის განსაკუთრებული ყურადღებითა და მზრუნველობით იყო გარემოსილი, მართლაც ჩინებული იყო

* იმ ხანებში უკეთესი მდგომარეობა არ იყო ვ. ი-ს წერილებზე სხვა გამოცემელთა პასუხის მხრივაც. იხ. ამის შესახებ ლენინის წერილი 3 VII XI (1901) კ. ი. ა. ლიბროვისადმი, ლენინის კრებული XI, გვ. 326.

და შემდეგში იხსენებდა მას, როცა წერილში მარიამ ილიას ასულსადმი, რომელმაც ის-ის იყო გადაიტანა მძიმე დაავადება მუცლის ტიფით, წერდა: «რა კარგი იქნება შენი გაგზავნა სტირსუდენში!».

გ. ი.-ს ძალიან უყვარდა ბუნება და მის წერილებში მუდამ გვხვდებით ბუნების სილამაზის აღწერას, სადაც არ უნდა გადაეტყორცნა იგი ბედს. «ბუნება აქ შესანიშნავია, — სწერს იგი ღვლას შვეიცარიაში მიმავალი 1895 წელს. — განუწყვეტლავ გტკბები მისი სილამაზით. როგორც კი გავცდით გერმანიის იმ სადგურს. საიდანაც წერილი გამოგაგზავნე, დაიწყო აღბეჭდი, ერთმანეთს მოჰყვა ტბები, ისე რომ ვაგონის ფანჯარას ვერ ვშორდებოდით». «ვსეირნობ — ახლა აქ კარვია სეირნობა, — სწერს იგი მარიამ ალექსანდრეს ასულს, — ფსკოვშიც (აგრეთვე მის მიდამოებში), ალბათ, ცოტა როდია ლამაზი ადგილები». «ამ ღლეებში... ნავით ვისეირნე... ერთ ძალიან ლამაზ ტბაზე და გტკბებოდით მშვენიერი ხედებით კარგ დარში...», — თუწყება იგი საზღვარგარეთიდან. «ამ ღლეებში აქ ნადიასთან და ერთ მეგობართან ერთად მოვაწყეთ საუცხოო გასეირნება საღვთზე. ქვემოთ ქენევაში ყველგან ნისლია, ცა შოლუშულია, მთაზე კი (დაახლოებით 1 200 მეტრი ზღვის დონიდან) კაშკაშა მზეა, თოვლი, ციგები, მთლად რუსული კარგი ზამთრის ღლეა. მთის ქვემოთ კი — la mer du brouillard. ნისლის, ღრუბლების ნამდვილი ზღვაა, რომელთა იქით ვერაფერს ვერ დაინახავ, მხოლოდ მთები მოჩანს, ისიც მხოლოდ ძალიან მაღალი მთები. მცირე სალევიც კი (900 მეტრი) მთლად ნახლშია გახვეული». — «მე და ნადიამ უკვე საკმაოდ ბევრი მიდამო მოვიარეთ, ძალიან ლამაზი ადგილებიც ვიპოვნეთ», — ვკითხულობთ 1902 წ. 27. IX-ის წერილში. ჩანს, მართალი იყო გ. ი., როცა წერდა: «ყველა აქაური ამხანაგიდან ჩვენ ერთადერთნი ვართ, ქალაქის ყველა მიდამოს რომ ვსწავლობთ. ეპოულობთ სხვადასხვა «სასოფლო» ბილიკებს, ვიცნობთ ახლო ადგილებს, ვაპირებთ უფრო შორსაც გავისეირნოთ».

თუ ვერ ახერხებდნენ ზაფხულობით დროებით გასვლას ქალაქგარეთ, სადაც `ერთბაშად` გადადიოდნენ «სოფლურ ცხოვრებაზე» («ადრე ვდგებოდი და თითქმის მაშინ ვწვებოდი, როცა ქათმები იძინებდნენ»), ვ. ი. და ნ. კ. ზოგჯერ ფეხით მიდიოდნენ მთებში, როცა შვეიცარიაში ცხოვრობდნენ. ერთი ასეთი მოგზაურობის აღწერას ვპოულობთ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულის 1904 წლის 2. VII-ის წერილში მარიამ ალექსანდრეს ასულისადმი. «უკვე ერთი კვირაა, რაც ენევეიდან გავალწიეთ, — ვკითხულობთ იქ, — და ვისვენებთ ამ სიტყვის სრული მნიშვნელობით. საქმეები და საზრუნავი ენევეაში დავტოვეთ, აქ კი გვძინავს 10 საათს დღელამეში, ვბანაობთ, ვსეირნობთ — ვოლოდია გახეთქსაც კი არ კითხულობს წესიერად, საერთოდ წიგნები ძალიან ცოტა გვქონდა წამოღებული, იმათაც წაუკითხავს ვგზავნი ხვალ ენევეაში, ჩვენ კი დღის 4 საათზე ვიკიდებთ ჩანთებს და ორგოდე კვირით მივდივართ მთებში. წავალთ ინტერლაკენისაკენ, იქიდან კი ლიუცერნში, ვკითხულობთ ბედეკერს და გულდასმით ვფიქრობთ ჩვენი მოგზაურობის შესახებ... მე და ვოლოდიამ პირობა დავდეთ — არავითარ საქმეებზე არ ვილაპარაკოთ, საქმე დათვი ხომ არ არის, ტყეში გაიქცესო, არ ვილაპარაკოთ და, შეძლებასამებრ, არ ვიფიქროთ».

მაგრამ ასეთი მოგზაურობა ძალიან იშვიათი იყო და მხოლოდ მაშინ ეწყობოდა, როცა მუშაობა და ფრაქციული შეხლა-შემოხლა მეტად ცუდად იმოქმედებდა ხოლმე უკვე ჯანმრთელობასა და ნერვებზე, როგორც 1903—1904 წლის ზამთრის შემდეგ, რომელიც პარტიის II ყრილობასა და მის გათიშვას მოჰყვა. ჩვეულებრივ კი, თუ ვ. ი. ზაფხულობით სოფელში მიდიოდა, იგი იქაც განაგრძობდა მუშაობას, რამდენიმე დღის სრული დასვენების შემდეგ, როცა ამას მოახერხებდა ხოლმე. ხოლო თუ ქალაქიდან წასვლა შეუძლებელი იყო, ან ეს გამგზავრება ხანგრძლივი არ იყო, ეწყობოდა გასეირნება ქალაქგარეთ, ზოგჯერ მთებში, ფეხით ან ველოსიპედებით, ჩვეულებრივ კვირაობით. «როგორღაც უნებურად გამოდის ყველაფერი საზღვარგარეთულად, რომ სწორედ კვი-

რას ესეირობოთ. თუმცა ეს უხერხულია, რადგან ყველგან უმარავი ხალხია», — სწერს ვ. ი. დედას 1903 წ. 29. III-ის წერილში. ასეთ გასეირნებას რომ აწყობდნენ, თან სადილის ნაცვლად ჩვეულებრივად მიჰქონდათ ბუტერბროდები და შიდაოდნენ ნოელი დღით. გასაკვირი არ არის, რომ ვ. ი-ც და ნ. კ-ც მოხვდნენ «სეირნობისტა» (სეირნობის მოყვარულთა) პარტიაში. მაშინ როცა სხვა ამხანაგები იყვნენ «სანევისტა» (სანეწაში* სიარულის მოყვარულთა) პარტიაში, როგორც ისინი ურთიერთ შორის ხუმრობდნენ.

მართლაც, ვ. ი-ს ნაკლებად უყვარდა სხვადასხვა გასართობი, რომლებშიც სხვა ამხანაგები პოულობდნენ დასვენებას დაძაბულო მუშაობისაგან. იგი, ეგონებ, არასოდეს არ დადიოდა კინემატოგრაფში. განსაკუთრებით როცა საზღვარგარეთ ცხოვრობდა. იშვიათად დადიოდა თეატრშიც. იყო იგი ბერლინში «ფეიქრებზე», როცა პირველად ჩავიდა საზღვარგარეთ. დადიოდა თეატრში მაშინაც, როცა ცხოვრობდა საზღვარგარეთ ემიგრაციაში, მაგრამ უფრო მეტად მაშინ, როცა იქ მართო ცხოვრობდა «საკმაოდ განმარტოებით» (ე. ი. უოჯახოდ) ან გაძლიერებული მუშაობის შემდეგ რაიმე საქმის გამო მოხვდებოდა, ხოლმე დიდ ქალაქში და ამ გამგზავრებას იყენებდა იმისთვისაც, რომ ცოტა «გამოცოცხლებულიყო». მაგრამ საზღვარგარეთის თეატრები ნაკლებად აკმაყოფილებდნენ ვ. ი-ს თავიანთი დადგმებით (ზოგჯერ ის და ნ. კ. პირველი მოქმედებიდანვე ტოვებდნენ თეატრს, რისთვისაც ამხანაგები ხუმრობით უსაყვედურებდნენ, ფულს ტყუილუბრად ხარჯავთ), და იმ წარმოდგენებიდანაც, რომლებიც მას შენდებში უნახავს თეატრში, ეგონებ მხოლოდ «ცოცხალი ლეშის» დადგმამ მოახდინა მასზე შთაბეჭდილება. მაგრამ მას ძალიან მოეწონა სამხატვრო თეატრი, რომელშიც იგი ჯერ კიდევ მოსკოვში ყოფნის დროს, ემიგრაციამდე, იყო ლალიანცთან («კოლუმბთან») ერთად, და დედისადმი წერილში 1901 წლის თებერვალში იგი წერს, «დღემდე სიამოვნებით

* სინემა — კინემატოგრაფი.

ვიგონებ» თეატრში ყოფნასო. «ნეტაც წამიყვანა რუსულ სამხატვრო თეატრში, მაჩვენა «ფსკერზე...», — ვკითხულობთ მას 1903 წ. 4. II-ის წერილში. მან შეძლო ენახა «ფსკერზე» უკვე მრავალი წლის შემდეგ, როცა რევოლუციის შემდეგ მოსკოვში ცხოვრობდა.

შედარებით იშვიათად იყო ხოლმე ვ. ი. კონცერტებზეც, თუმცა უყვარდა მუსიკა. «ამას წინათ ამ ზამთარში პირველად ვიყავით კარგ კონცერტზე, — ვკითხულობთ იმავე წერილში, — და ძალიან ნასიამოვნები დავრჩით. — განსაკუთრებით ჩაიკოვსკის უკანასკნელი სიმფონიით (Symphonie pathétique). — ამ დღეებში ოპერაში ვიყავი, დიდი სიამოვნებით მოვისმინე «ურიის ქალი»: იგი ერთხელ მომისმენია ყაზანში (როცა ზაკრეფესკი მღეროდა), ვგონებ ცამეტიოდე წლის წინათ, — სწერს იგი დედას 1901 წ. 9. II-ს, — მაგრამ ზოგიერთი მოტივი ჩამრჩა მეხსიერებაში». და შემდეგ იგი ხშირად უსტვენდა ამ მოტივებს (კბილებში სტვენის თავისი განსაკუთრებული მანერით). უფრო გვიან საზღვარგარეთ ვ. ი. იშვიათად დადიოდა ოპერაში და კონცერტებზე. მუსიკა მეტად ძლიერ მოქმედებდა მას ნერვებზე, და როდესაც ნერვები წესრიგზე არა ჰქონდა, ეს კი ძალიან ხშირად იყო ხოლმე ემიგრანტული ცხოვრების მოუსვენრობისა და ფაციფუცია დროს, ცუდად იტანდა მუსიკას. ვ. ი.-ს განმარტოებულ ცხოვრებაზე (გართობის აზრით) მცირე გავლენას როდი ახდენდა მისი დიდი მოუცლევლობა და მცირე ბიუჯეტი.

ვ. ი. შედარებით მცირე ყურადღებას უთმობდა სხვადასხვა ლირსშესანიშნაობებსაც: «მათ მიმართ საერთოდ საკმაოდ გულგრილი ვარ, — წერს იგი ბერლინიდან გამოგზავნილ წერილში 1895 წელს, — და მეტწილად შემოხვევით მოვხვდები ხოლმე. საერთოდაც სხვადასხვა სახალხო საღამოებსა და გასართობებზე ხეტიალი უფრო მომწონს, ვიდრე სიარული მუზეუმებში, თეატრებში, პასაჟებში და ა. შ.». სხვადასხვა ადგილებში ამ «ხეტიალისათვის» ვ. ი. ჩვეულებრივ იყენებდა საღამოებს, როცა ბერლინში ცხოვრობდა 1895 წელს, და ეს მას «ბერლინური ზნე-ჩვეულების შესწავლისა და გერმანუ-

ლი ლაპარაკისათვის ყურის მიგდების» შესაძლებლობას აღ-
 ლევდა. მაგრამ არა მარტო ბერლინში, საზღვარგარეთ პირ-
 ველად ყოფნის დროს ეწეოდა იგი ზნე-ჩვეულების ამ შეს-
 წავლას, — მახლობლებისადმი მის წერილებში ცოტა როდია
 ადგილები, რომლებიც გვიჩვენებენ, რომ მაშინაც, როცა პა-
 რიზში ცხოვრობდა ან იქ დროდადრო ჩადიოდა, იგი სიამოვნ-
 ნებით აკვირდებოდა იქაურ ცხოვრებას, აღნიშნავდა იმ სი-
 თამაშეს, რომელსაც პარიზის საზოგადოება ქუჩებსა და ბულ-
 ვარებში იჩენს. «პარიზი მეტად მოუხერხებელი ქალაქია მცირე
 სახსრებით ცხოვრებისათვის და მეტად დამქანცველი, —
 წერდა ვ. ი. რამდენიმე დღით იქ გამგზავრების შემდეგ. —
 მაგრამ მცირე ხნით რომ ჩახვიდე, ინახულო, გაისეირნო —
 იმაზე უკეთესი და მზიარული ქალაქი არ არის». აკვირდება
 ვ. ი. ჩეხოს ცხოვრებასაც. გზად მიმავალი ჩეხოსლოვაკიაში
 რომ იმყოფება, და ნანობს, რომ ჩეხური ენა არ შეისწავლა;
 ფერადოვნად ასწერს გალიციელი გლეხების ცხოვრებასა და
 ზნე-ჩვეულებას, რომელთა დაკვირვების შესაძლებლობა ჰქონ-
 და, გალიციაში რომ ცხოვრობდა; კარნავალს მიუნხენის ქუ-
 ჩებში კონფეტისა და სერპანტინის ბრძოლით და ა. შ. მას
 სიცოცხლე უყვარდა ყველა მისი გამოვლინებით და იშვიათად
 თუ ვისმე შეეძლო ცხოვრების ისე ფართოდ დაკვირვება და
 შესწავლა, როგორც მას.

ვ. ი-ს იმ წერილების მიხედვით, რომლებიც ქვემოთ იბეჭ-
 დება, შეიძლება ვიმსჯელოთ აგრეთვე მახლობლებისადმი და,
 რამდენადმე, საერთოდ ადამიანებისადმი მის დამოკიდებუ-
 ლებაზე. პათდამი რაოდენი ყურადღება და მზრუნველობა
 ჩანს ამ წერილებში! ვ. ი-ს ძალიან უყვარდა თავისი მახლობ-
 ლები, განსაკუთრებით დედა, და ზრუნვა იმაზე, რომ მას უფ-
 რო კარგად, მშვიდად და მყუდროდ ეცხოვრა, გამოსჭვივის
 ყველა წერილში როგორც უშუალოდ მისდამი, ისე ჩვენი ოჯა-
 ხის სხვა წევრებისადმიც. მისი წერილები საესეა კითხვებით
 ჯანმრთელობაზე, იმაზე, თუ «ბინის მხრივ როგორ მოეწყეთ,
 ცივი ხომ არ არის». «მაწუხებს, — წერს იგი დედისადმი წე-
 რილში 1909 წელს, — რომ ცივი ბინა გაქვთ... არ გაცივდე...

ხომ არ შეიძლება მიიღოთ რაიმე ზომები, იქნებ რკინის პატარა ლემელი დადგათ?...» ამ წერილებში ძალიან ბევრია რჩევა — «ზაფხულში კარგად დაისვენე». «ნაკლები ირბინე, მეტი დაისვენე და ჯანმრთელი იყავი» და ა. შ.

ვ. ი. განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას იჩენდა დედისადმი, როცა დედას სადარდებელი რამ გაუჩნდებოდა, ეს სადარდებელი კი ბევრი იყო მის ცხოვრებაში. ჩვენი ოჯახის ხან ერთ, ხან მეორე წევრს დააპატიმრებდნენ ან გადაასახლებდნენ ხოლმე, ამასთან ზოგჯერ აპატიმრებდნენ რამდენიმე კაცს ერთად, და დედაჩვენს, რომელიც მაშინ უკვე ხანში შესული იყო, კვლავ და კვლავ უხდებოდა საპყრობილეში ევლო სანახავად და გადასაცემის მისატანად, საათობით მჯდარიყო ეზიდარმებისა და საიდუმლო პოლიციის აგენტების მისაღებ ოთახებში, გულისტკივილით ეფიქრა, ზოგჯერ სულ მარტოდმარტოს, თავისუფლებაწართმეულ თავის შვილებზე. როგორ აწუხებდა ვ. ი-ს დედის მდგომარეობა მისი ცხოვრების ამ პერიოდებში და როგორ უძძიმდა, რომ მოწყვეტილი იყო მას, ეს განსაკუთრებით მკაფიოდ ჩანს მისი 1901 წ. 1. IX-ის წერილში დედისადმი. მარიამ ილიას ასული და მარკ ტიმოთეს-ძე მაშინ საპყრობილეში იხდნენ, ანა ილიას ასული საზღვარგარეთ იყო და რუსეთში დაბრუნება არ შეეძლო, რადგან მას ამავე საქმისათვის დააპატიმრებდნენ, ხოლო დიმიტრი ილიას-ძესაც არ შეეძლო დედასთან დარჩენილიყო, იმიტომ რომ იურიევში უნივერსიტეტი უნდა დაემთავრებინა. ასევე მარტოდმარტო დარჩა იგი უცხო ქალაქში, როცა 1904 წელს კიევში პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და კიევის კომიტეტის საქმის გამო დააპატიმრებულ იქნენ დიმიტრი ილიას-ძე, ანა ილიას ასული და მარიამ ილიას ასული.

ვ. ი-ს ყოველთვის უნდოდა, რომ დედას მასთან ეცხოვრა, და ხშირად ეპატიებოდა თავისთან. მაგრამ ამის განხორციელება ძნელი იყო, სხვათა შორის, იმიტომ, რომ დედა მუდამ თავის იმ შვილებთან იყო, რომლებსაც განსაკუთრებით ესაჭიროებოდათ მისი დახმარება, ხოლო რუსეთში ეს დახმარება თითქმის ყოველთვის ესაჭიროებოდა მას, ვისაც ხშირად

ატყდებოდა თავს პოლიციური სასჯელი. ამიტომ დედამ — მხოლოდ თათოჯერ (ვ. ი-ს პირველი და მეორე ემიგრაციის დროს) შეძლო მოკლე ხნით ჩასულიყო საზღვარგარეთ და ენახა იგი. 1902 წელს მან ერთ თვემდე იცხოვრა ვ. ი-სთან და ანა ილიას ასულთან Loguivy-ში ჩრდილოეთ საფრანგეთში. მეორედ, და უკვე უკანასკნელად, მან შეძლო ენახა ვ. ი. სტოკჰოლმში, სადაც იგი მარიამ ილიას ასულთან ერთად გაემგზავრა 1910 წელს სპეციალურად იმისათვის, რომ ენახა ვ. ი. ამ გამგზავრებათა დროს ვ. ი. ყოველთვის აძლევდა მას ზუსტ მარშრუტებს, ურჩევდა ღამ-ღამობით გაჩერებულიყო სასტუმროებში, «გზამ ძალიან არ დაგქანცოსო». სტოკჰოლმშივე მ. ი. ჟღიანოვას მოუხდა პირველად და უკანასკნელად მოესმინა ვ. ი-ს გამოსვლა ემიგრანტი მუშების კრებაზე. როცა ჩვენ მივდიოდით, ვ. ი-მ ნავსადგურამდე გაგვაცილა — გემზე ასვლა არ შეეძლო, რადგან ეს გემი რუსეთის კომპანიას ეკუთვნოდა და შეეძლოთ ვ. ი. იქ დაეპატიმრებინათ, — და მე დღემდე მახსოვს მისი სახის გამომეტყველება, როცა იგი იქ იდგა და დედას უყურებდა. რამდენი ტანჯვა იყო მაშინ აღბეჭდილი მის სახეზე! თათქოს წინასწარ გრძნობდა, რომ უკანასკნელად ხედავდა დედას. მართლაც ასე გამოვიდა. მახლოზლების ნახვა ვ. ი-მ ვერ შეძლო რუსეთში ჩამოსვლამდე, თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, ხოლო დედა გარდაიცვალა მანამდე ცოტა ხნით ადრე, 1916 წლის ივლისში. ჩვენამდე არ მოუღწევია ვ. ი-ს პირველ წერილს, მას შემდეგ რაც მან მიიღო ცნობა ამ სიკვდილის შესახებ. არ შემონახულა მისი შემდგომი წერილიც, მაგრამ ამ წერილის მიხედვითაც რამდენადაც იგი მახსოვს, ჩანდა, თუ რა მძიმე დანაკლისი იყო ეს მისთვის, რა მტკივნეულად განიცდიდა მას და რაოდენ გრძნობიერებას იჩენდა ჩვენდამი, რომლებიც აგრეთვე დანადგლიანებული ვიყავით ამ გარდაცვალებით.

ვ. ი. მუდამ დიდ ყურადღებას აქცევდა თავის დებსა და ძმასაც, აგრეთვე მ. ტ. ელიზაროვს, მუდამ იჩენდა ინტერესს იმისადმი, თუ როგორ ცხოვრობენ ისინი, როგორ გრძნობენ თავს, აქვთ თუ არა შემოსავალი, კარგად ისვენებენ თუ არა და

ა. შ.. იგი ცდილობდა ეშოვნა ჩვენთვის სათარგმნი, ზოგჯერ ამისათვის გვიგზავნიდა უცხოურ წიგნებს, ინტერესს იჩენდა იმისადმიც, თუ რას ვკითხულობდით და რას ვაკეთებდით, გვეპატიუებოდა საცხოვრებლად თავისთან და სხვ.. ვ. ი. დიდ ყურადღებას იჩენდა ამხანაგებისადმიც, გამოჰკითხავდა, თუ როგორ ცხოვრობენ, ცდილობდა მატერიალურადაც დახმარებოდა მათ. მაგალითად, იგი კისრულობდა დაეწერა წინასიტყვაობანი ამხანაგების თარგმანებისათვის, რათა გაეადვილებინა მათთვის ამ თარგმანების გამოცემა და ამრიგად იმის შესაძლებლობაც, რომ შემოსავალი ჰქონოდათ.

იმ ამხანაგებს, რომლებიც არ იცნობენ ემიგრანტული ცხოვრებისა და ცარიზმის დროს ლეგალური მიწერ-მოწერის პირობებს, შეიძლება უცნაური და გაუგებარი ეჩვენოთ, ვ. ი.-ს წერილებში ხშირად რომ ვხვდებით იმის მოხსენიებას, რომ იგი ცხოვრობს «ძალიან წყნარად», «ტაატიო», «წყნარად, მშვიდად», და ა. შ. ისეთ პერიოდებში, როგორიც იყო, მაგალითად, იმპერიალისტური ომის დროს, როცა ლიტერატურიდან და არალეგალური მიწერ-მოწერაიდან ჩანს, რომ იგი უდიდეს ენერგიას იჩენდა შოვინიზმთან ბრძოლაში, რომლის გავლენაში ს.-დ. პარტიების უმრავლესობაც მოექცა. მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ვ. ი.-ს მაშინ გამოსვლა შეეძლო მხოლოდ პრესაში, ისიც ისეთ ორგანოში, რომელიც ერთხელ გამოდიოდა რამდენიმე კვირაში, ზოგჯერ კი რამდენიმე თვეშიც, და რომლის გადაგზავნა, ისევე როგორც ბროშურებისა, მეტად გაძნელებული იყო. მას გამოსვლა შეეძლო აგრეთვე მცირე კრებებზე საზღვარგარეთ მყოფი ემიგრანტებისათვის ან უცხოელ მუშათა მცირე წრეებში. გასაგებია, რომ ეს შესაძლებლობანი ვ. ი.-სათვის მეტად მცირე იყო და, თუ, ნ. კ. კრუჰაკაიას სიტყვით, რუსეთში რევოლუციის დასაწყისში იგი ლომის შთაბეჭდილებას ახდენდა, რომელიც თავისი გალიიდან გარეთ მოიწევდა, ხომ არ იყო მისთვის ემიგრანტობა და რუსეთისაგან მოწყვეტა წინათაც. განსაკუთრებით იმპერიალისტური ომის პერიოდში, გალია, რომელიც მნიშვნელოვნად ზღუდავდა, გასაქანს არ აძლევდა, არ აკმაყოფი-

ლებდა მის როგორც ბელადის, სახალხო ტრიბუნის ბუნებას? იგი მიისწრაფოდა გაცილებით უფრო ფართო მუშაობისაკენ, მიისწრაფოდა ქეშმარიტად ლომივით, ხოლო იძულებული იყო ეპუშავნა ორ-სამ ამხანაგთან, რომ მათი მეშვეობით მიეღწია უფრო ფართო მასებთან. და განა ისეთი ბუნების ადამიანისათვის, როგორიც ვ. ი. იყო, ასეთი საქმიანობა, ისევე როგორც საერთო ვითარება «მთვლემარე ბერწში», მართლაც მეტისმეტად «წყნარი», მეტისმეტად «ტაატიით» მიმდინარე არ იყო?..

ლევალუო მიწერ-მოწერაში მხოლოდ იშვიათად იჩენს თავს მისი გააფთრება «ყოვლად მავნე ტიპის საზიზღარი თპორტუნისტების» წინააღმდეგ, «კრედიტებისათვის ხმის მიცემის გამო არქიუხამსობათა» წინააღმდეგ და ა. შ. აქ იგი შებოქილი იყო ცენზურის ჩარჩოებით, და საკმარისია მხოლოდ ნახოთ, თუ მისი წერილების რა ფრაზები (იხ. დანართი*) «იქცევდა ყურადღებას» თხრანკელებისა და ჟანდარმებისა და ზედებოდა «ნივთიერ საბუთებში», რათა გავიგოთ, რომ როგორც იგი, ისე მისი მახლობლები იმ დროს ისეთ მდგომარეობაში იყვნენ, როცა «ძალიან ძნელია... მიწერ-მოწერა აწარმოო, ისე როგორც გინდა».

და ტყუილად კი არ შევნიშნეთ ჩვენი წინასიტყვაობის დასაწყისში, რომ ვ. ი.-ს წერილებს მისი მახლობლებისადმი მნიშვნელობა და ინტერესი აქვთ უმთავრესად მისი როგორც ადამიანის დახასიათებისათვის (რა-თქმა უნდა, მეტად არასრული და პოლიტიურ პირობათა გამო რამდენადმე ცალმხრივი დახასიათებისათვის). ამ აზრით ამ წერილებს, ჩვენი შეხედულებით, ძვირფასი წვლილი შეაქვს ლიტერატურაში ვ. ი.-ს შესახებ, და დაგვრჩენია მხოლოდ მწუხარება გამოვთქვათ, რომ ასე ბევრი მისი წერილი როგორც მახლობლებისადმი, ისე ამხანაგებისადმი დაიღუპა. ლენინზე კი როგორც ბელადზე, პოლიტიკურ მოღვაწესა და მეცნიერზე მეტყველებენ სხვა დოკუმენტები და, პირველ რიგში, მისი მდიდარი ლიტერატურული მემკვიდრეობა.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 559 — 560. რ ე დ.

განსაკუთრებით მძიმე იყო ვ. ი.-სათვის მეორე ემიგრაცია. და, პეტერბურგში და პეტერბურგის ახლოს ცხოვრების შემდეგ ჟენევაში რომ მოხვდა, მან განსაკუთრებით მძიმედ განიცადა ძველ ბინაზე დაბრუნება. «ჩვენ უკვე რამდენიმე დღეა გაჩხირული ვართ ამ წყეულ ჟენევაში..., — წერს იგი 1908 წ. 14. I-ის წერილში მ. ი.-სადმი. — საძაგელი ადგილია, მაგრამ რას იზამ. შევეგუებით». და თავისი მუდმივი სიმტკიცითა და ენერგიით ვ. ი. ხელს ჰკიდებს მუშაობას, ვინაიდან «შეგუება» მან იცის ყოველგვარ პირობებში. «არასასიამოვნო იყო მხოლოდ თვით მომენტი გადასვლისა, როგორც უკეთესიდან უარესზე გადასვლა. მაგრამ ეს გარდუვალი იყო», წერს იგი შემდეგ წერილში დედისადმი. და კვლავ, როგორც უკეთესიდან უარესზე გადასვლა, სამუშაოდ საჭირო ლიტერატურული მასალების, სიახლეებისა და გაზეთების უქონლობა განსაკუთრებით საგრძნობია მისთვის ამ დროს, ვინაიდან პეტერბურგში მას შესაძლებლობა ჰქონდა ეკითხა ყველა გაზეთი და ჟურნალი, თვალყური ედევნებინა ყველა სიახლისათვის. და იგი თხოულობს ვუშოვნოთ «მე-3 სათათბიროს ოქმები (სტენოგრაფიული ანგარიშების ოფიციალური გამოცემა, აგრეთვე განცხადებები, შეკითხვები და კანონპროექტები, რომლებიც სათათბიროში შეაქვთ)» და ვუგზავნოთ მას «ყ ვ ე ლ ა ფ ე რ ი, უკლებლივ». მას აინტერესებს აგრეთვე «ოქტიაბრისტების, მემარჯვენეების, კახაკთა ჯგუფის და ა. შ. პროგრამები, ანონსები და ფურცლები». იგი მოკლებულია ამ საჭირო მასალებს, მაშინ როცა «სათათბიროში მთელი ეს «ქაღალდები» ალბათ იატაკზე ყრია და არავის არ მიაქვს». იგი აგრეთვე თხოულობს გაუგზავნონ «მენშევიკების ყ ვ ე ლ ა ახალი გამოცემა», პროფესიული ჟურნალები, რომლებიც დარბევას გადაურჩნენ, და სხვ.

მაგრამ ემიგრანტული ცხოვრების დროს ვ. ი.-ს არა მარტო წიგნები აკლდა, თუმცა ჩვენ ძალიან ვცდილობდით მიიგვეწოდებინა მისთვის თუნდაც ყველაზე საინტერესო რამ, რაც წიგნის ბაზარზე გამოჩნდებოდა, არამედ რუსული გაზეთებიც. განსაკუთრებით ცუდად იყო ამ მხრივ საქმე იმპერიალისტუ-

რომის დროს, როცა დროგამოშვებით ვ. ი-ს სრულებით არ ჰქონდა რუსული გაზეთები. «კვირაში ერთხელ მიგზავნეთ წაკითხული რუსული გაზეთები, თორემ არავითარი არა ჰქვს». წერს იგი 1916 წლის 20. IX-ის წერილში.

ძალიან უჭირდა ვ. ი-ს შემოსავლის მხრივაც, განსაკუთრებით ემიგრაციის უკანასკნელ წლებში. «ჩვენ ძალე შეგვიწყდება არსებობის ყველა ძველი წყარო, და შემოსავლის საკითხი საქმიანოდ მწვავედ დგება» (14.XII. 1915). ეს საკითხი კი «მას ძალიან აწუხებს», წერს ნ. კ., ვინაიდან ვ. ი. მეტად მორიდებული იყო ფულის საქმეებში, ვისიმე მხრივ დახმარების საკითხში. «ჩაუფრთხილები რისაც უნდა იყოს წერას, — წერს იგი 1916 წ. 20. IX-ს, — ვინაიდან ჯოჯოხეთური სიძვირება, ცხოვრება საშინლად გაძნელდა».

და თებერვლის რევოლუციამდე სულ რამდენიმე თვით ადრე, 1916 წლის შეპოდგომაზე, ვ. ი-ს უხდება წიგნების ძებნა სათარგმნად, მიწერ-მოწერა გამომცემელთან მათი გამოცემის შესახებ. რა უნაყოფოდ იქნებოდა გამოყენებული მისი ძალები, რომ მას მართლაც დასჭირებოდა თავისი დროის ხარჯვა თარგმნაზე, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს ამასაც «ხელი შეუშალა» რევოლუციამ.

ასეთი იყო ემიგრაციაში მისი ცხოვრების პირობები რევოლუციის ცოტა ხნის წინ. მოწყვეტა რუსეთისაგან, მუშათა მასებისაგან, რომლებზეც უშუალო გავლენისაქონ იგი მუდამ ასე მიისწრაფოდა, ემიგრანტული არსებობის მძიმე პირობები, — თუმცა ენერგია და სიმტკიცე ვ. ი-ს არასოდეს არ დაუკარგავს, — საკვირველი როდია, რომ «ნერვები დაუღუპადმყოფდა», რომ მთელი ორგანიზმი საგრძნობლად შერყეული ჰქონდა.

ნაღვლიანად ისმის მის 1917 წ. 15. II-ის წერილში ნ. კ-ს ხუმრობის გადმოცემა, როცა რუსეთიდან ფული მიუღიათ: «ახლა შენ «პენსიას» იღებო».

ამას კი მოსდევს წერილები, სადაც ხუმრობაში ასე ცხადად გამოსკვივის მძიმე პირობები, რომლებშიც ვ. ი-ს უხდება ცხოვრება რევოლუციის წინ, მოკლე სასიხარულო

ცნობა ტელეგრაფით: «ჩამოვდივართ ორშაბათს ღამით 11. აცნობეთ «პრავდას»».

დამთავრდა მისი ემიგრანტობაში ჯდომა. დამთავრდა მისი მიწერ-მოწერაც მახლობლებთან.

კიდევ მხოლოდ ორი პატარა ბარათი მივიღე ვ. ი-საგან*, ისევე მოკლე, როგორც ხანმოკლე იყო მისი არალეგალური ყოფნა ფინეთში კერენსკელობისა და კორნილოველობის დროს, დიდი ოქტომბრის გამარჯვებებზე წინა დღეებში.

მ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ა

* იბ. ეს ტომი, გვ. 544, 545. რ ე დ.

მახლობლებისადმი ვლ. ილიას-ძის წერილების გამო*

პირადი მიწერ-მოწერის მნიშვნელობა ადამიანის ბიოგრაფიისათვის და მისი პიროვნებას გამოვლინებისათვის იმაში მდგომარეობს, რომ, გვიჩვენებს რა მას ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ადამიანებთან ურთიერთობაში, ზელს უწყობს მისი ხასიათის ზოგიერთი იმ მხარის გაშუქებას, რომლებიც საკმაოდ არ არის გაშუქებული ან სულაც არ არის გაშუქებული მისი ჭეცნიერული თუ საზოგადო მოღვაწეობით, და, ყოველ შემთხვევაში, იძლევა ახალ შტრიხებს მისი დახასიათებისათვის. თუმცა ვლადიმერ ილიას-ძის წერილები ჩვეულებრივად ძალიან მოკლე და სხარტია, მოკლებულია რაიმე გულგადაშლას, რომელიც, როგორც საერთოდ ყოველი მრავალსიტყვაობა, მას არასოდეს არა ჰყვარებია; თუმცა ამ წერილებში იგრძნობა საქმის კაცი, რომელიც მიჩვეულია ძუნწად უთმობდეს დროს ყოველივე პირადულს, — მაგრამ დამწერის ხასიათს მეტად თუ ნაკლებად ისინიც ასახავენ.

არ უნდა დავივიწყოთ აგრეთვე, რომ ეს მიწერ-მოწერა წარმოებდა მეფის კენზუურის პირობებში, რომ საჭირო იყო ზუღამ მზად ყოფნა წერილების პერლუსტრაციის შესაძ-

* ა. ი. ულიანოვა-ვლიზაროვას სტატია 1931 და 1934 წლებში გამოცემული კრებულისათვის წერილები მახლობლებისადმი. რ ე დ.

ლებლობისათვის, რის გამო გვიხდებოდა განსაკუთრებით მოკლედ და სხარტად წერა. «ძალიან ძნელია... მიწერ-მოწერა აწარმოო ისე, როგორც გინდა», — სწერდა ვლადიმერ ილიას-ძე დას მ. ი-ს. მეტ თავისუფლებას იძლეოდა ქიმიური წერილების ფორმა; ასეთ წერილებში გარდა წმინდა საქმიანი ამბებისა, გვხვდებოდა ცნობები უკანასკნელი პარტიული ახალი ამბების, ყრილობებისა და კონფერენციების შესახებ, მოსწრებული — ორი-სამი სიტყვით — დახასიათებანი, რომლებსაც ვლადიმერ ილიას-ძე აძლევდა ადამიანებს და პარტიაში არსებულ მიმდინარეობებს, მკვეთრი, გაბედული გამოთქმები, რომლებიც მას თავისუფალ საუბარში ახასიათებდა. მაგრამ ეს წერილები წაკითხვის შემდეგ უნდა მოსპობილიყო, და, გასაგებია, არც ერთ მათგანს ჩვენამდე არ მოუღწევია. ისინი იწერებოდა ან წერილებში სტრიქონებს შუა ან, უფრო ხშირად, წიგნების, ყურნალების, რაიმე ანაბეჭდების სტრიქონებს შუა. და როცა ვლადიმერ ილიას-ძე, ჩამოთვლის რა მიღებულ წიგნებს, წერს, რომ რომელიმე «ტექნიკოსთა ყრილობის დღიური» ან «ანაბეჭდი Archiv-იდან», «ძალიან საინტერესო იყო, და ანიუტას მისთვის განსაკუთრებულ მაღლობას ვუძღვნიო», — ეს, რა თქმა უნდა, იმას ნიშნავს, რომ მას ქიმიური წერილი მიუღია. მე არც იმ წერალებს ვინახავდი, რომლებიც ჩვეულებრივი მელნით იყო დაწერილი, მაგრამ ჩემი პირადი მისამართით არ იყო გამოგზავნილი, — ასეთი იყო, მაგალითად, ის წერილები, რომლებიც 1913—1914 წლებში მომდიოდა ყურნალ «პროსვეშჩენიეს» რედაქციის სახელზე პირობითი ფსევდონიმით. ჩემი პირადი მისამართითაც ყველა წერილი როდი შეიძლებოდა შემენახა: მაგონდება ორიოდ, რომელთა მოსპობასაც თვითონ ილიჩი მთხოვდა.

ამ კრებულში შესულ წერილებზე შეიძლება კიდევ ის ითქვას, რომ თუმცა ისინი მიწერილია მახლობელი ადამიანები-

სათვის, რას გამო მათში, ბუნებრივია, ბევრი რამეა წმინდა ოჯახური, ცოტაა ზოგადსაინტერესო, მაგრამ, მეორე მხრივ, ეს აღაშიანები მახლობლები იყვნენ არა მარტო სისხლით, არამედ რწმენითაც, მათთან წარმოებდა საქმიანი მიწერ-მოწერაც, ასე რომ ლეგალური წერილები ზოგჯერ დამატებას წარმოადგენდნენ, თითქოს რგოლები იყვნენ მთელი მიწერ-მოწერის საერთო წყებაში. და თუ უშუალოდ დედას ვლადიმერ ილიას-ძე საქმეზე, რა თქმა უნდა, სრულებით არ მიმართავდა, მეორე მხრივ არც ის სჭირდებოდა, რომ რაიმე დაეძალა მისთვის, რადგან იცოდა, რომ დედა სავსებით თანაუგრძნობდა მთელ მის რევოლუციურ მისწრაფებებს, მთელ მის მუშაობას. ამის გამოც ოჯახის ერთ-ერთი წევრისადმი მიმართული წერილი მეტწილად საერთო იყო ხოლმე. დედისათვის გაგზავნილ წერილში დავალებები ეძლეოდათ დებს, ძმას ან სიძეს, და ჩვეულებრივად ამ წერილებს ოჯახის ყველა წევრი კითხულობდა, ხოლო სხვა ქალაქში მყოფთ ზშირად იქ უგზავნიდნენ.

მახლობლებთან ვლადიმერ ილიას-ძის მიწერ-მოწერის მნიშვნელობას ზრდის, რა თქმა უნდა, ის გარემოებაც, რომ იგი მოიცავს იმ მეოთხედ საუკუნე პერიოდს, რომელშიც წარმოიშვა და ჩამოყალიბდა ჩვენი პარტია, რომლის მშენებლობაში ვლადიმერ ილიას-ძეს ესოდენ დიდი ადგილი ეკუთვნის.

ყველაზე შინაარსიანი და ინტენსიური იყო მიწერ-მოწერა 1897 — 1899 და 1908 — 1909 წლებში — იმ წლებში, როცა გამოიცა ვლადიმერ ილიას-ძის ორი დიდი წიგნი: «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» და «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი», — ვინაიდან დაკავშირებული იყო საქმიან დავალებებთან ამ გამოცემათა გამო, მათ კორექტირებასთან და სხვ.. გარდა ამისა, ორი პერიოდიდან პირველის წერილები უფრო შინაარსიანი და ზშირია იმ მიზეზითაც, რომ ეკუთვნის იმ

წლებს, როცა იგი იყო გადასახლებაში, რომელიც უნებური მარტოობით და ცხოვრებისაგან მოწყვეტით ყველაზე გულჩახვეულ ადამიანებსაც კი უქმნის მიწერ-მოწერისადმი მიდრეკილებას. ვლადიმერ ილიას-ძის ამ პერიოდის წერილების, განსაკუთრებით დედისათვის გამოგზავნილი, ყველაზე დაწვრილებითი წერილების მიხედვით, საუკეთესოდ შეიძლება ვიმსჯელოთ მისი ცხოვრების პირობებზე, მის მიდრეკილებებსა და ჩვეულებებზე, — აქ იგი, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ყველაზე რელიეფურად იხატება, როგორც პიროვნება.

და შემდეგ, — რაც ყველაზე არსებითია, — გადასახლებიდან გამოგზავნილ წერილებში ვლადიმერ ილიას-ძე არათუ ცხოვრებისაგან მოწყვეტილი არა ჩანს, არამედ ამ წერილებში იგი ეხება მარქსისტული თეორიისა და პრაქტიკის იმ დროისათვის საჭირობოროტო ყველა საკითხს. წერილებში ჩანს, თუმცა ფსევდონიმებით შენიღბული, — სხვანაირად არც შეიძლება, — მისი დამოკიდებულება «შრომის განთავისუფლების» ჯგუფის წევრებისადმი, პლენანოვისა და აქსელროდისადმი, სრული სოლიდარობა და ღრმა პატივისცემა მათდამი, მისი ურთიერთობა მათთან როგორც წერილებით, ისე იპით, რომ მისი დავალების თანახმად მე მოლაპარაკებას ვაწარმოებდი მათთან, როცა 1897 წელს საზღვარგარეთ ვიყავი. ამ წერილებში ვლადიმერ ილიას-ძე ზაზგასმით აღნიშნავს, რომ ის «იზოლირება პოლიტიკური ცხოვრებისაგან», რომლის საშიშროების წინააღმდეგ გაფრთხილებას იძლეოდა აქსელროდი, არამც და არამც არ შეიძლება იქნას დაშვებული. «ამაში, ჩემი აზრით, ავტორი სავსებით და 1000-გზის მართალია, განსაკუთრებით «ეკონომიკის» ვიწრო მომხრეთა წინააღმდეგ»*. ამ უკანასკნელებში იგი გულისხმობდა მასლოვსა და კომპანიას, ე. ი. გაზეთ

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 10. რ ე დ.

«სამარსკი ვესტნიკის» რედაქციას, რომელიც ბრალს სდებდა ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» სტრუქტურულ მეთაურობით ბურჟუაზიასადმი, ლიბერალიზმისადმი თანაგრძნობითს დამოკიდებულებას. მორიგ ამოცანად ვლადიმერ ილიას-ძეს მაშინ მიაჩნდა ის, რომ პროპაგანდასა და აგიტაციაში არ დავჯერებოდით მართო ეკონომიურ ბრძოლას. «დიდმნიშვნელოვანია არ დავანებოთ განვითარება იმ ილუზიას, რომ შეიძლება რაიმეს მიღწევა მართო ნეტაბრიკეებთან ბრძოლით», შეუბნებოდა იგი თავისი დაპატიმრების ცოტა ხნით ადრე. «საჭიროა თავიდანვე განვავითაროთ მუშების პოლიტიკური შეგნება». ამიტომ ვ. ი. «შრომის განთავისუფლების» ჯგუფთან სრული თანხმობით, ისევე როგორც ფედოსეევი და მარტოვი, მაშინ სტრუქტურულ მხარეზე დადგა მის ამ უთანხმოებაში სამარსკივესტნიკელებთან და მის დასაცავად სწერდა მასლოვსა და კომპანიას. ვლადიმერ ილიას-ძის ერთ-ერთი წერილი, მასლოვის სიტყვებით, დაწერილი იყო მებრძოლი ტონით და მთავრდებოდა სიტყვებით: «თუ თქვენ ომი გასურთ, ომი იყოს». 1899 წლის წერილებშიც ვლადიმერ ილიას-ძე არაერთხელ გამოთქვამს აზრს სამარელების წინააღმდეგ.

«სამარელების შესახებ ძალიან მეეჭვება, რომ მათ რაიმე ეკვიანური თქვან (მე უკვე მწერდნენ «ბურჟუაზიულობაში» ბრალდებათა შესახებ)» (1899 წლის 13 თებერვლის წერილი). გვოზდევის წიგნზე რეცენზიის გამო იგი წერს: «არცთუ ძალიან სსაიმოვნო იყო რეცენზიის დაწერა. წიგნი არ მომეწონა: ახალი არაფერია. ზოგადი ადგილებია, სტილი ადგილ-ადგილ საშინელია...». «რომ მოხერხდებოდეს გასაუბრება ამ თემაზე (მემკვიდრეობის შესახებ სტატიის გამო.—ა. ე.) ისეთ ადამიანებთან, რომლებიც მართო გვოზდოვოელობით არ იზღუდებიან (წაიკითხეთ გვოზდოვის წიგნი კულაკობაზე?)* ჩემი

* გვოზდევი, რ. «კულაკობა-მეევსეობა, მისი საზოგადოებრივ-ეკონომიური მნიშვნელობა», სპბ., 1899 წელი.

აზრით, ძალიან და ძალიან სუსტია), ეს ძალიან სასარგებლო და ძალიან საინტერესო იქნებოდა».

მაგრამ, განაგრძობს რა ბრძოლას ეკონომიზმის წინააღმდეგ, აქსელროდთან და პლეხანოვთან თანხმობით, რომლებიც ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ვლადიმერ ილიას-ძე პირველად ჩავიდა საზღვარგარეთ, 1895 წელს, მტკიცედ მოითხოვდნენ ნა-როდნიკებთან წრეობრივი დავიდან, იზოლირებიდან გადასვლას სოციალ-დემოკრატიის პოლიტიკური პარტიის ორგანიზაციაზე, ვლადიმერ ილიას-ძე აღნიშნავს აქსელროდის ახალ ბროშურაში (რუსეთში ლიბერალურ და სოციალისტურ დემოკრატიას შორის ურთიერთობის შესახებ) მეორე გადახრას. იგი აღნიშნავს, რომ სავტორი საკმაოდ არ უსვენს ხაზს მოძრაობის კლასობრივ ხასიათს და მეტისმეტად კეთილშოსურ-ნედ ეპყრობა მეფრონდირე აგრარიებს, რომ საჭირო იყო ლაპარაკი მათს უტილიზაციაზე და არა მათთვის მხარდაჭერაზე.

ეს წერილები ასახავენ ილიჩის აღმფლეთებას მაშინ წარმოშობილი რევოზიონისტული მიმდინარეობის გამო: ბერნშტეინის წიგნის, ჟურნალ «Neue Zeit»-ში გერმანელ რევოზიონისტთა სტატიებისა და ბულგაკოვის სტატიის გამო. ბულგაკოვის სტატიის შესახებ იგი წერს: «ბულგაკოვმა კი პირდაპირ გა-მაბრაზა: ისეთი ჩმახვაა, თავიდან ბოლომდე ჩმახვა და ისეთი დაუსრულებელი პროფესორული პრეტენციოზულობა, რომ ეშმაკმა იცის რა არის ეს!...». «იგი პირდაპირ ამახინ-ჯებს კაუცკის». «მე ვფიქრობ დავწერო «კაუცკის წიგნის შესახებ»» (ბერნშტეინის წინააღმდეგ. — ა. ე.) (იხ. 1899 წლის I/V-ის წერილი).

ბერნშტეინის შესახებ იგი წერს:

«მე და ნადია მაშინვე შევუდექით ბერნშტეინის წიგნის»

კითხვას და ნახევარზე მეტი წავიკითხეთ, და მისი შინაარსი სულ უფრო გვაოცებს. თეორიულად წარმოდგენლად სუსტია; სხვისი აზრების გამეორებაა. ფრაზებია კრიტიკის შესახებ, ხოლო სერაოზული და დაპოუქილებელი კრიტიკის ცდაც კი არ არის. პრაქტიკულად ოპორტუნიზმია... და ამასთან მაინც მხდარი ოპორტუნიზმი, ვინაიდან ბერნშტეინს არა სურს პირდაპირ შეეხოს პროგრამას... ბერნშტეინის მითითებებმა მასთან ბევრი რუჟის სოლიდარობის შესახებ... მთლად აღგვაშფოთა. დიახ, ჩვენ აქ ალბათ მართლაც მთლად «მოხუცები» გავხდით და «ჩამოვრჩით» «ახალ სიტყვებს»..., რომლებსაც ბერნშტეინისაგან იწერენ. მალე უფრო დაწვრილებით მოვწერ ანიუტას ამ თემაზე»*.

ილიჩი სთხოვს დას, მ. ი-ს, უშოვნოს მას ანგარიშები ჰანოვერის პარტიეტაგისა (22/VIII — 99წ.), რომელიც ოქტომბერში უნდა შემდგარიყო. მთავარი საკითხი ჰანოვერის პარტიეტაგზე, როგორც ცნობილია, იყო საკითხი ბერნშტეინის შესახებ. გზავნის რა თავის რეცენზიას ბულგაკოვის სტატიაზე «როგორ სლოვოში» (მოთავესებული იყო «ნაუჩნოე ობოზრენიეში»)**, ილიჩი წერს:

«რა თქმა უნდა, თავისიანებს შორის პოლემიკა არასასიამოვნოა, და ვცდილობდი შემერბილებინა ტონი, მაგრამ უთანხმოების მიჩქმალვა უკვე არა მარტო არასასიამოვნოა, არამედ პირდაპირ მავნეა — და არც შეიძლება «ორტოდოქსიასა» და «კრიტიციზმს» შორის იმ ძირეული უთანხმოების

* ე. ი. ქიმიით.

** ე. ი. ლენინის სტატია «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში (კაუტსკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის შესახებ)» (იხ. თბზულებანი, 4 ტომი, ტომი 4, გვ. 117—187) გაიგზავნა ჟურნალ «ნაჩალში», დაიბეჭდა ჟურნალ «ქიზნში» 1900 წ. იანვარ-თებერვალში. რ ე დ.

მიჩქმალვა, რომელმაც თავი იჩინა გერმანულ და რუსულ მარქსიზმში».

ვლადიმერ ილიას-ძის აღმფრთვებას იწვევს ტუგან-ბარანოვსკიც: ««ნაუჩნოეობოზრენიეს» № 5» (1899 წ. 20/VI-ის წერილი) «ვნახე და ტუგან-ბარანოვსკის სტატია, რომელიც მასშია მოთავსებული, საშინლად სულელური და უაზრო მეჩვენა: მას პირდაპირ თვითნებურად შეუტანია ზედმეტი ღირებულების ნორმის ცვლილება, რათა «უარეყო» მარქსი, და ვარაუდობს აბსურდს: შრომის ნაყოფიერების შეცვლას პროდუქტის ღირებულების შეუცვლელად. არ ვიცი, ღირს თუ არა წერა თვითნებური ასეთი უაზრო სტატიის შესახებ: ჯერ შეასრულოს დაპირება, რომ უფრო დაწვრილებით განავითარებს ამას. საერთოდ მე სულ უფრო გადაჭრით ვხდები მოწინააღმდეგე უახლესი «კრიტიკული ნაკადისა» მარქსიზმში და ნეოკანტიანობისა (რომელმაც, სხვათა შორის, წარმოშვა ეკონომიური კანონებისაგან სოციოლოგიური კანონების გამოყოფის იდეა). «Beiträge zur Geschichte des Materialismus»-ის ავტორი* საესებით მართალია, ნეოკანტიანობას რეაქციული ბურჟუაზიის რეაქციულ თეორიად რომ აცხადებს და ბერნშტეინის წინააღმდეგ ილაშქრებს».

ვლადიმერ ილიას-ძის მეორე სტატია — «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის»** (მიმართულია უკვე უმთავრესად სტრუვეს წინააღმდეგ, რომლის თანაგრძნობა რევოლუციონიზმისადმი სულ უფრო აშკარა ხდება). მართალია, ვლადიმერ ილიას-ძის კრიტიკა ჯერ კიდევ თავისი მომხრის კრიტიკის ამხანაგურ ხასიათს ატარებს.

* პლენანოვი.

** თხზულებანი, ტ. II, გვ. 405 (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 78 — 102. რ ე დ.).

«ახლა ვამთავრებ სტატიას სტრუვეს პასუხად. ჩემი აზრით, კარგა გვარიანად აუბნევია და შეიძლება ამ სტატიით ბევრი გაუგებრობა გამოიწვიოს მომზრეთა შორის და ღვარძლიანი სიხარული მოწინააღმდეგეთა შორის» (7/III).

მაგრამ იბადება უკვე თანდათან უფრო სერიოზული შიში, რომელიც უფრო გარკვეულად იჩენს თავს იმავე წლის წერილებში პოტრესოვსაღში (ლენინის კრებული IV). ამასთან ერთად იგი წერს, რომ დაიწყო ფილოსოფიის შესწავლა იმ მცირეოდენი ფილოსოფიური წიგნებით, რომლებიც მაშინ ჰქონდა.

«ვოლოდიკა გაძალებით კითხულობს ყოველგვარ ფილოსოფიას (ახლა ეს მისი ოფიციალური საქმეა), პოლბახს, ჰელვეციუსს და ა. შ.», — წერს წერილში მ. ა. ულიანოვასადმი ნ. კ. კრუპსკაია 20/VI-99 წ.

დასასრულ, ამ პერიოდის, შეიძლება ითქვას, ყველაზე მნიშვნელოვანი პოლიტიკური ფაქტიც — ეგრეთ წოდებულ «Credo» და 17 სოციალ-დემოკრატიის ჯგუფის მიერ მასზე გაცემული პასუხი* — მოხსენიებულია აგრეთვე წერილებში:

«ანიუტას ძალე უფრო დაწვრილებით მივწერ «credo»-ს შესახებ (რომელიც მე და ყველას ძალიან გვაინტერესებს და ჩვენს ალ შ ფ ო თ ე ბ ა ს იწვევს)»** (1/VIII-99 წ.).

«Credo der Jungen-ის შესახებ მე პირდაპირ განმაცვიფრა ამ ფრაზების უშინაარსობამ. ეს credo კი არა, სიტყვების პირდაპირ რაღაც უბადრუკი გროვაა! ვაპირებ უფრო დაწვრილებით დავწერო ამის შესახებ» (25/VIII-99 წ.).

ეს დოკუმენტი ილიჩს მე გადავუგზავნე და მევე საესე-ბით შემთხვევით მოვნათლე. მე უბრალოდ, ამისათვის განსა-

* იხ. თხზულებანი, 4-გამოც, ტომი 4, გვ. 197—215. რ ე დ.

** ე. ი. ქიმიით.

კუთრებული მნიშვნელობის მიუცემლად, გამოვთქვი ქიმიით დაწერილ წერილში, როგორც უფრო მოკლედ გამოვიდა: «გიგზავნი ახალგაზრდების რაღაც «Credo»-ს».

შემდეგ, როცა ეს სახელწოდება როგორღაც დამკვიდრდა და შეიქმნა ლაპარაკი «Anti-Credo»-ზე, მე შევშფოთდი, რომ ამ არასწორი სახელწოდებით უნებურად ვაზვიადებდი ამ დოკუმენტის მნიშვნელობას, და ილიას ასეთივე ხერხით მივწერე ამის შესახებ. მაგრამ ალბათ ეს ადგილი წერილში როგორღაც წაუთხზავი დარჩა, რადგან, როცა გადასახლებიდან მისი დაბრუნების შემდეგ ვუთხარი, რომ ეს დოკუმენტი ახალგაზრდათა რაღაც ჯგუფის მრწამსის სიმბოლო არ ყოფილა, არამედ ორი ავტორის — კუსკოვასა და პროკოპოვიჩის კალამს ეკუთვნოდა და რომ სახელწოდება «Credo» მე შეკუთვნოდა. ვლადიმერ ილიას-ძე გაოცდა და ხელახლა მკითხა: «შენ?». მაგრამ, ცოტა დუმილის შემდეგ მითხრა, სულ ერთია მასზე პასუხის გაცემა საჭირო იყო. ასე მიეკერა ამ დოკუმენტს ეს სახელი.

ამრიგად, ჩვენ ვხედავთ, რომ გადასახლებიდან მახლობლებისათვის გამოგზავნილ წერილებში ვლადიმერ ილიას-ძე მაშინდელი პარტიული ცხოვრების ყველა მწვავე საკითხს ეხმაურება; მათში გამოსტკივის თანდათან დასახული ფარვატერი მისი ძირითადი გზისა, რომელსაც ერთნაირად უნდა აეველო გვერდი როგორც ეკონომიზმის შეზღუდულობისათვის, ისე ლიბერალებისადმი ბუნდოვნებით საშიში კეთილმოსურნეობის საფრთხისათვის, აგრეთვე რევოლუციონიზმით, კრიტიკისათვის კრიტიკით წმინდა ინტელიგენტური გატაცებისათვის. იგი უკვე გადასახლებაში არჩევს ამხანაგებს მომავალი პარტიული მშენებლობისათვის, იმ «გადაუცემელი» ლიტე-

რატურისათვის*, რომლის საჭიროებაზე იგი სწერს პოტრესკოს და რისთვისაც იმავე წერილში გადასახლებაში თავისი აზრანაგებიდან სახავს მხოლოდ მარტოვს, რადგან «მხოლოდ იგი აქ ყოველივე ამას» (ჟურნალის, პარტიის ინტერესებს) «სავსებით გულმზურვალედ და აქტიურად ეჭიდება». იგი სახავს «ისკრის» გეგმას.

ვლადიმერ ილიას-ძის 1908 — 1909 წლების წერილებშიც. — როცა გამოდიოდა მისი წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი». — გვხვდება ზოგად თემებზე, კერძოდ მისი წიგნის თემაზე გამოთქმული აზრები, თუმცა გაცილებით ნაკლებად, ვიდრე გადასახლებიდან გამოგზავნილ წერილებში, რომლებიც საერთოდ უფრო დაწერილებითია. მაგრამ ფილოსოფიის მხრიდან მარქსიზმის რევიზიის ცდები, რომლებსაც ჩვენში ბოგდანოვი და ლუნაჩარსკი მეთაურობდნენ, ვლადიმერ ილიას-ძის აღშფოთებას იწვევდა არა ნაკლებად, ვიდრე რევიზიის ცდები პოლიტიკურ-ეკონომიური მხრიდან — ბერნშტეინის მიერ. ჩვენ დავინახეთ, რომ მარქსიზმში ნეოკანტიანობის ამ დინებამ ჯერ კიდევ ციმბირში დააწყებინა მას ფილოსოფიის შესწავლა. ჩვენი პირველი რევოლუციის შემდეგ

* ამ სიტყვების გაშიფრვა ლ. კამენევის მიერ წინასიტყვაობაში ლენინის წერილებისათვის და 41-ე შენიშვნაში (ლენინის კრებული IV, გვ. 19) აშკარად არასწორია. «გადაცმული ლიტერატურის» სახელწოდებით, ცხადია, უნდა ვიგულისხმოთ არა ლიბერალური ლიტერატურა, როგორც სოციალ-დემოკრატიის სამოსელში ეხვეოდა, არამედ საკუთარი, სოციალ-დემოკრატიული ლიტერატურა, რომელიც ცენზურის მიზეზით იძულებული იყო ლეგალურის გარეგნული სახე მიეღო, — ე. ი. გარდა ლეგალურისა საჭიროა არალეგალური სოციალ-დემოკრატიული ლიტერატურაც. «გადაცმულ ლიბერალებთან» გამიჯვნის არავითარი საჭიროება არ გამოსჭვივის ამ ადგილში. სხვანაირად გაგება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება.

რეაქციის წლებში ღვთისმადიებლობის დინებამ აიძულა იგი უშუალოდ ჩაჯდომოდა ფილოსოფიის შესწავლას და დაეწერა წიგნი, რომელშიც გარჩეული იყო ეს გადახვევა მარქსიზმისაგან.

«ჩემი მუშაობა ფილოსოფიის დარგში, — სწერდა ვლადიმერ ილიას-ძე დას მ. ი-ს 1908 წ. 13/VII-ს, — ძლიერ შეაფერხა ჩემმა ავადმყოფობამ. მაგრამ ახლა თითქმის მთლად გამოვჯანსაღდი და აუცილებლად დავეწერ წიგნს. ბევრი ვიმუშავე მახისტებზე და ვფიქრობ, რომ ყველა მათი (და «ემპირიომონიზმისაც») წარმოუდგენელი უხამსობა გავარჩიე».

ვლადიმერ ილიას-ძე საშინლად აღშფოთებულია «ხუცობით» — ეს არის ტერმინი, რომელსაც უწოდებს იგი ყოველგვარ ღვთისმადიებლობას, ყოველგვარ მისწრაფებას ამა თუ იმ ფორმით გააპარონ მარქსიზმში რელიგიური შეხედულებანი. ცენზურული მოსაზრებებით იგი წინადადებას იძლევა სიტყვა «ხუცობა» ყველგან შეიცვალოს სიტყვით «ფიდეიზმი», ამასთან განმარტება გაუკეთდეს შენიშვნაში («ფიდეიზმი არის მოძღვრება, რომელიც რწმენას ცოდნის ადგილას სვამს ან საზოგადოდ გარკვეულ მნიშვნელობას აძლევს რწმენას»)*.

სწორედ ასე დაიბეჭდა წიგნში. ხელნაწერში კი ფრაზა, რომელსაც გაკეთებული ჰქონდა ეს შენიშვნა, ასე იკითხებოდა: «ეყრდნობიან რა ყველა ამ ვითომდა უახლეს მოძღვრებას, დიალექტიკური მატერიალიზმის ჩვენი გამანადგურებელნი უშიშრად მიდიან ხუცობის პირდაპირ აღიარებამდე (ლუნაჩარსკი ამას ყველაზე აშკარად სჩადის, მაგრამ სრულებითაც არა მარტოდენ იგი)». და ვლადიმერ ილიას-ძე მთელი სიმკაცრით ესხმის თავს ამ «გამანადგურებლებს», მთხოვს არა-

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 8. რედაქტორი.

ფერი არ შევარბილო მათ შესახებ და უხალისოდ ეთანხმება ზოგიერთ შერბილებას ცენზურულ მოსაზრებათა გამო.

«ფუფალა მიიზრა — საჭირო იქნება შევცვალოთ: «რბილად რომ ვთქვათ. თავისთვის... რელიგიური ცნებებიც კი «მიიზრა» ან რაიმე ამგვარად».

ხელნაწერში ეს გამოთქმა მოხსენიებული იყო შემდეგ ფრაზაში: «აღაშაინებს ყოველგვარი ჯოჯოხეთის და ყოველგვარი ტყის ქაჩების მოაზრება და «მიაზრება» შეუძლიათ. ლუნაჩარსკიმ ფუფალაც კი მიიზრა თავისთვის». ზოლო როცა ცენზურული მოსაზრებები არ იყო, იგი მწერს: «გ ე თ ა ყ ვ ა, არაფერი არ შეარბილო ბოგდანოვის, ლუნაჩარსკისა და კომპანიის წინააღმდეგ მიმართული ადგილებიდან. შეუძლებელია შერბილება. შენ ამოგიღია, რომ ჩერნოვი «უფრო პატროსანი» მოწინააღმდეგეა, ვიდრე ისინი, და ეს ძალიან საშუალოა. სხვა ელფერი გამოვიდა. ჩემ ბრალდებათა მთელ ხაზითში შესაბამისობა არ არის. მთელი საქმე ის არის, რომ ჩვენი მახისტები ფილოსოფიაში მარქსიზმის უპატიოსანო, საზიზღრად მძალი მტრები არიან». და შემდეგ: «არ შეარბილო, გეთყვა, ადგილები ბოგდანოვის წინააღმდეგ და ლუნაჩარსკის ხუცობის წინააღმდეგ. ჩვენ მათთან ურთიერთობა სავსებით გაწყვეტილი გვაქვს. საჭირო არ არის შერბილება, არა ღირს» (9/III — 09 წ.).

«განსაკუთრებით არ ამოიღო, — მწერს იგი 21 მარტს, — «პურიშკევიჩი» და სხვ. 5-ში კანტიანობის კრიტიკის შესახებ!».

«პურიშკევიჩს» ილიჩმა მახისტები იმისათვის შეადარა, რომ როგორც იგი აცხადებდა, უფრო თანმიმდევრულად და გაბედულად ვაკრძიკებ კადეტებს, ვიდრე მარქსისტებო, ისე მახისტებიც ირწმუნებიან, რომ უფრო თანმიმდევრულად და

გაბედულად აკრიტიკებენ კანტს, ვიდრე მარქსისტები. მაგრამ არ უნდა დაივიწყოთ, — ბ-ნო პურიშკევიჩი, — მიმართავს მას ილიჩი, — «თქვენ კადეტებს აკრიტიკებდით იმისათვის, რომ ისინი მეტისმეტად დემოკრატები არიან, ჩვენ კი — იმისათვის, რომ ისინი ნაკლებად დემოკრატები არიან. მახისტები კანტს აკრიტიკებენ იმისათვის, რომ იგი მეტისმეტად მატერიალისტია, ხოლო ჩვენ მას ვაკრიტიკებთ იმისათვის, რომ იგი არასაკმარისად მატერიალისტია. მახისტები კანტს აკრიტიკებენ მარჯვნიდან, ჩვენ კი — მარცხნიდან» (თხზ., ტ. XIII, გვ. 163)*.

და შემდეგ, მიგზავნის რა დამატებას IV თავის § 1-სათვის — «რა მხრიდან უდგებოდა ნ. გ. ჩერნიშევსკი კანტიანობის კრიტიკას?», ვლადიმერ ილიას-ძე მწერს: «მე მეტად დიდ-მნიშვნელოვნად მიმაჩნია დავუბიძგაბირო მახისტებს ჩერნიშევსკი». პოლიტიკური მხარე ამ უთანხმოებისა, რომელიც ცნობილია როგორც უთანხმოება «ვპერაოდის» ჯგუფთან, ილიჩს ამ პერიოდის ლეგალურ წერილებში მოხსენიებული აქვს მხოლოდ ორიოდ სიტყვით: «ჩვენი საქმეები სავალალოა: ალბათ Spaltung (გათიშვა. — ა. ე.) იქნება: იმედი მაქვს, რომ თვეში, თვენახევარში მოგაწოდებ ამის შესახებ ზუსტ ცნობებს. ჯერჯერობით ვარაუდების პეტი არაფერი შეიძლება» (26/V). ამ გათიშვის შესახებ დაწვრილებით არის ლაპარაკი «ცნობაში «პროლეტარის» გაფართოებული რედაქციის თათბირის შესახებ» და მასთან დართულ რეზოლუციებში: V — ამხ. მაქსიმოვის (ბოგდანოვის) გამოთიშვის შესახებ და IV — პარტიული (კაპრის) სკოლის შესახებ, რომლისთვისაც პასუხისმგებლობას «პროლეტარის» რედაქცია იხსნის «იმასთან დაკავშირებით, რომ №. №.-ის სკოლის ინიციატორები და ორ-

* იხ. თხზ., 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 246. რედ.

განიზატორები არიან მხოლოდ და მხოლოდ ოტზოვიზმის, ულტიმატიუმისა და ღვთისმშენებლობის წარმომადგენლები» (ივნისი — 09 წ., თბზ., ტ. XIV, გვ. 89 — 103) *.

უკანასკნელი წლების წერილები, რომლებიც საერთოდ უფრო იშვიათია, — საზოგადოებრივ მოტივებს კიდევ უფრო ნაკლებად ეხება.

მეორე ემიგრაციის პირველი წლები ძალიან მოსაწყენად და სევდიანად მიდიოდა და ილაჩი ამ წლებს მძიმედ განიცდიდა. ეს პირადად მეც შევამჩნიე, როცა 1911 წ. შემოდგომაზე ვინახულე იგი პარიზში. მისი განწყობილება მაშინ შესამჩნევად ნაკლებ ხალისიანი იყო, ვიდრე ჩვეულებრივად. ერთხელ, როცა ჩვენ ორმა ერთად გავისეირნეთ, მან მითხრა: «კიდევ მოვესწრებით თუ არა შემდეგ რევოლუციას». ამასთან დამამახსოვრდა მისი სახის სევდიანი გამომეტყველება, რომელიც იმ ფოტოგრაფიას ჰგავდა, 1895 წელს ოხრანკაში რომ გადაუღეს. ეს მძიმე რეაქციის დრო იყო. მხოლოდ ისახებოდა კიდევ აღორძინების ზოგიერთი სიმპტომი, როგორც, მაგალითად, «ზევზდისა» და «მისლის» გამოსვლის ფაქტი.

მაგალითად, სიხარულის კილოდ გაისმა მის 1911 წლის 3 იანვრის წერილში ცნობა: «გუშინ მივიღე «ზევზდის» № 1 რუხეთიდან, დღეს კი «მისლის» № 1. აი რა მახარებს!.. აი ეს სასიამოვნოა!!».

მძიმე განწყობილებას, რა თქმა უნდა, აძლიერებს ის «უადრესი კინკლაობა», რომლის გამო ძალიან ცუდად მიმდინარეობს მეცადინეობა და რომლის შესახებ ვლადიმერ ილიას-ძე 1910 წელს იწერებოდა, ე. ი. უთანხმოება ცენტრალური კომიტეტის საზღვარგარეთის ბიუროსთან და «გპერიოდის» ჯგუფთან. ამავე «კინკლაობით განსაკუთრებით აღსაყესე დროს» იხსენიებს ვლადიმერ ილიას-ძე 1911 წლის 3 იანვრის წერილ-

* იხ. თბზულებანი, 4 გამოც., ტომი 15, გვ. 521—553, რ ე დ.

ში და ბოდიშს იხდის მ. ტ. ელიზაროვთან, რომ პასუხებს აკურათულად ვერ გზავნიდა.

1912 წლის შემოდგომიდან — კრაკოვში გადასვლის დროიდან, წერილებიდან ჩანს, რომ ვლადიმერ ილიას-ძის განწყობილება ძლიერ გაუმჯობესდა. იგი იწერება, რომ უკეთ ცხოვრობენ, ვიდრე პარიზში, — ნერვები ისვენებს, ლიტერატურული სამუშაო მეტია, კინკლაობა ნაკლებიაო. «პრავდაში» მუშაობა, აღმავლობა მუშაობა წრეში, რევოლუციურ მუშაობაში, რა თქმა უნდა, ძალიან დადებითად მოქმედებს ვლადიმერ ილიას-ძეზე. შესამჩნევია კინკლაობის შესუსტებაც, — მაგალითად, ვლადიმერ ილიას-ძე იწერება, გორკი ჩვენდამი ნაკლებად არაკეთილმოსურნედ არის განწყობილიო. მალე მას შემდეგ, როგორც ცნობილია, გორკი ბოლშევიკურ ჟურნალ «პროსვეშჩენიეს» რედაქციაში შევიდა.

ვლადიმერ ილიას-ძე იწერება იმ განზრახვაზე, რომ «პრავდასთან» ბროშურები იცემოდეს, იგი მეტს ხვდება რუსეთიდან ჩამოსულებს და, ეტყობა, უფრო ახლოს გრძნობს თავს რუსეთთან: ეპატიჟება მ. ტ. ელიზაროვს კურორტზე, ზაკობანეში. აცნობებს, რომ იქ ვარშავიდან პირდაპირი მატარებლები მიდის. მეპატიჟება მეც და გადაკვრით მატყობინებს, რომ საზღვართან მცხოვრებთ გადასვლა შეუძლიათ 30 კაპიკად.

საერთოდ კრაკოვში ცხოვრებით კმაყოფილია და იწერება, რომ იქიდან გადასახლებას არსად არ აპირებს, — «ომმა თუ არ გაგვაგდო, მაგრამ მე ძალიან როდი მჯერა, რომ ოში იქნება».

1913 წ. შემოდგომიდან მე პეტერბურგში დავსახლდი, სადაც ვმუშაობდი ბოლშევიკურ ჟურნალ «პროსვეშჩენიეში». ჟურნალ «რაბოტნიცაში», აგრეთვე «პრავდაშიც». ამ დროს მე, გარდა ქიმიურისა, დიდი მიწერ-მოწერა მქონდა ვლადიმერ ილიას-ძესთან ლიტერატურის საქმეებზეც — «პროსვეშჩენიეს» რედაქციის სახელზე ფსევდონიმით: ანდრია ნიკოლოზის-ძეს. საქმიანი ხასიათის ამ მიწერ-მოწერიდან მე ჯერ-ჯერობით მაქვს მხოლოდ ორი პერლუსტრირებული წერილი. რომლებიც მახლობლებისადმი წერილების ამ კრებულში არ შედის.

ომის წლებში მიწერ-მოწერა, რა თქმა უნდა, უფრო იშვიათი იყო და ბევრი წერილი იკარგებოდა. მაგრამ იმ ცოტა წერილშიც, რომლებიც გადარჩა, ღია ბარათებიც კი, ვლადიმერ ილიას-ძე ეხება მისთვის ყველაზე პტივიანულ საერთო საკითხებს. მაგალითად, 1910 წ. 1/II-ის ღია ბარათში ნათქვამია: «უკანასკნელი ხანა მეტად «შფოთიანი» გვექონდა, მაგრამ დამთავრდა მენშევიკებთან ზავის ცდით, დიახ, დიახ, რა უცნაურიც უნდა იყოს ეს; დაგზურეთ ფრაქციული ორგანო და ვსინჯავთ უფრო ძლიერ დავძრათ გაერთიანება. ვნახოთ, მოხერხდება თუ არა».

1912 წ. 24/III-ის ღია ბარათში ნათქვამია: «...ჩვენებს შორის აქ ისეთი კინკლაობა და ერთმანეთისათვის ლაფის გადჭახმა გაჩაღებული, როგორიც დიდი ხანია აღარ ყოფილა და საექვოა ოდესმე ყოფილიყო. ყველა ჯგუფი, ქვეჯგუფი ამხედრდა უკანასკნელი კონფერენციისა და მის მოპყობთა წინააღმდეგ, ისე რომ აქაურ კრებებზე საქმე პირდაპირ მუშტიკრივამდე მიდიოდა ხოლმე».

1914 წ. 14/XI-ის წერილში იგი იწერება: «მეტად საგალალოა, რომ ხელად შოვინიზმის ზრდას სხვადასხვა ქვეყანაში და ისეთ მოღალატურ ქცევას, როგორიც დაუშვეს გერმანელმა* (და არა მარტო გერმანელმა) მარქსისტებმა თუ ვითომც-მარქსისტებმა... სავსებით გასაგებია, ლიბერალები ისევ რომ აქებენ პლენანოვს: მან სავსებით დაიმსახურა ეს სამარცხვინო სასჯელი... ვნახე «სოვრემენნი მირის» თავისმომჭრელი და უსირცხვილო №.. სამარცხვინოა, სამარცხვინო!...»**.

მაგრამ საქმიანი, ქიმიური, მიწერ-მოწერა ამ წლებში, როცა ყოველგვარი კორესპონდენცია ცენტრალური კომიტეტი-

* გერმანელი სოციალ-დემოკრატების მიერ საომარი კრედიტებისათვის ხმის მიცემა 1914 წლის 4 აგვისტოს.

** იორდანსკის სტატიით: «დაე იყოს გამარჯვება».

სადმი ძლიერ შემცირდა, მით უფრო ინტენსიურად გვექონდა, და ვლადიმერ ილიას-ძის 1915 წლის ერთადერთ შემონახულ ღია ბარათში იგი განსაკუთრებით — «ძალიან, ძალიან და ძალიან» მიხდის მადლობას «წიგნისათვის, პედაგოგიურ გამოცემათა მეტად საინტერესო კრებულისა და წერილისათვის». პედაგოგიურ გამოცემათა კრებული «მეტად საინტერესო» იყო, რა თქმა უნდა, მის სტრიქონებს შუა ქიმიით ჩაწერილის გამო.

ამრიგად, ვლადიმერ ილიას-ძის წერილებში მახლობლებისადმი ჩვენ აღვნიშნავთ გამოხმაურებას იმ ბრძოლაზე მარქსიზმის სწორი გაგებისათვის, პროლეტარული მოძრაობის განვითარების სხვადასხვა სტადიაში მისი სწორად გამოყენებისათვის, რომელსაც იგი მთელ თავის ლიცოცხლეში ეწეოდა.



ახლა ვცადოთ, ამ წერილების საფუძველზე გავაკეთოთ ზოგიერთი განზოგადება, მოკლედ აღვნიშნოთ ვლადიმერ ილიას-ძის პიროვნების ის მხარეები, ხასიათის ის ნიშნები, რომლებიც, ჩვენი აზრით, ჩანს მისი წერილებიდან მახლობლებისადმი.

ჩვენ, ვხედავთ, ჯერ-ერთი, რომ მან იცოდა მტკიცედ შეთვისება ადამიანებთან, რაც უკვე აღინიშნა რეცენზიებში ვლადიმერ ილიას-ძის იმ წერილებზე მახლობლებისადმი, რომლებიც ნაწილ-ნაწილ გამოქვეყნებულია «პროლეტარსკაია რევოლუციაში», — ხანგრძლივად, მრავალი წლის განმავლობაში თანაბარი დამოკიდებულება ჰქონდა ერთ და იმავე ადამიანებთან. მართალია, ეს ახლო ნათესავეები იყვნენ, მაგრამ ამ წერილებიდან მაინც გამოსჭვივის სიპატივების სიმტკიცე, ხასიათის თანაბრობა და მუდმივობა. შემდეგ შეგვიძლია ამავე წერილების საფუძველზე აღვნიშნოთ მისი შეხედულებების და თავისი

საქმისადმი რწმენის სიმტკიცე: მერყეობის, ექვემდებარების, რაიმე სხვა მხრისაკენ გატაცების ნიშანწყალსაც ვერ ვხედავთ ვლადიმერ ილიას-ძის წერილებში მახლობელი ადამიანებისადმი, რომლებთანაც ადამიანი ყველაზე უფრო გულახდილია ხოლმე.

ვერ ვხედავთ პირადადაც არათუ რაიმე წუწუნსა და სევდიანობას, რომლებიც საერთოდ არ ახასიათებს მას, არამედ რაიმე ჩივილსაც თავის მდგომარეობაზე, — საპყრობილეში იქნებოდა ეს, გადასახლებაში თუ ემიგრაციაში, — რაიმე ნაღვლიან კილოსაც კი ამ მდგომარეობის აწერაში. ეს, რა თქმა უნდა, იმიტომაც ხდებოდა, რომ მეტი წილი წერილები ეგზავნებოდა დედას, რომელსაც ამდენი ტანჯვის გადატანა უხდებოდა თავისი შვილების გამო, რასაც ვლადიმერ ილიას-ძე, რომელსაც მხურვალედ უყვარდა დედა და პატივს სცემდა მას, ღრმად განიცდიდა. იგი გრძნობდა, რომ მის პირად მოღვაწეობასაც დედისათვის ბევრი მღელვარება და მძიმე განცდები მოჰქონდა მის გამო; და, რამდენადაც ეს მასზე იყო დამოკიდებული, ცდილობდა შეეშუბუქებინა დედისათვის ეს ღელვა და განცდები.

მაგრამ ამ სიმზნევით გამსჭვალული იყო მისი წერილები ოჯახის სხვა წევრებისადმიც, იმათდამიც, რომლებიც ამა თუ იმ დროს დედასთან ერთად არ ცხოვრობდნენ. მახსოვს, მაგალითად, მისი წერილები ჩემდამი 1900 — 1902 წლებში, როცა მე საზღვარგარეთ ვიყავი. ეს წერილები რუსეთში დაბრუნებისას, რასაც ვირველია, უნდა მომესპო. მახსოვს, რომ მისი წერილები ყოველთვის ანკარა წყაროს წყალს წარმოადგენდა ყოველგვარი სევდიანობის, ნერვიულობის, ყოველგვარი აპათიის დასაძლევად, სიმზნევს გმატებდა, ზნეობრივად წელში გმართავდა. ამასთან ერთად მისი თავდაჯერებულობა კი არ გჩაგრავდა, არამედ გინერგავდა ენერგიას და იმისადმი მისწრაფებას, რომ უფრო სრულად გამოგვევლინებინა შენი პიროვნება, მისი გო-

ნებამახვილი ოხუწობა გმატებდა სიხალისეს — ამ საუკეთესო მალამოს ყოველგვარი სამუშაოსათვის. მის წერილებში ჩანს დიდი გულისხმიერება სხვისი განწყობილებისადმი, მეგობრული, ამხანაგური ყურადღება — ეს ჩანს ზრუნვით როგორც დედაზე და ოჯახის სხვა წევრებზე, ისე ამხანაგებზეც, შეკითხვებით ან მათზე ნაამბობით საპყრობილიდან, გადასახლებიდან თუ ემიგრაციიდან (იხ., მაგალითად, 1897 წლის 15/III-ის, 5/IV-ის წერილები).

ამავე დროს ყურადღებას იპყრობს ვლადიმერ ილიას-ძის უბრალოება და ბუნებრივობა, მისი დიდი თავმდაბლობა, ის, რომ მას სრულებით არ ახასიათებს არათუ ყოყმოზობა, მკვეხარობა, არამედ თავისი დამსახურების რაიმე წამოწევა, ამ დამსახურებით თავმოწონება — და ეს ახალგაზრდობის წლებიდანვე, როცა ერთგვარი ასეთი თავმოწონება ჩვეულებრივად ახასიათებს ნიჭიერ ადამიანს. მაგალითად, იგი დიდხანს არ თანხმდებოდა, რომ მის დიდ, საფუძვლიან შრომას სათაურად მისცემოდა «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში», ამბობდა, რომ ეს «მეტად გაბედული, ფართო და მრავლისმთქმელია», რომ სათაური «უფრო მოკრძალებული უნდა იყოსო» (1899 წ. 13/II-ის წერილი) და რომ ის მოსაზრება, რომ ამ სათაურით წიგნი უკეთ გავრცელდებოდა, «აგრეთვე არ მომწონსო» (10/I — 99 წ.).

მთელ იმ შრომას, რასაც იგი ახმარდა მასალების შესწავლას საპყრობილესა და გადასახლებაში და შემდეგში — საზღვარგარეთ ფილოსოფიის დარგში წიგნის და სხვა ნაშრომების, ლეგალური და არალეგალური სტატიებისა და ბროშურების წერას, რომელთაგან ასე ბევრი იკარგებოდა, იგი განიხილავდა აგრეთვე როგორც საესეპით ბუნებრივსა და თავისთავად ნაგულისხმევს. ამაში ჩანს აგრეთვე ვლადიმერ

ილიას-ძის დიდი შრომისუნარიანობა და მისი დამახასიათებელი სიმტკიცე და შეუპოვრობა ნაკისრი სამუშაოს შესრულებაში. მაგალითად, ვადებს, რომლებსაც იგი ნიშნავდა თავისი წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» ან ამ წიგნის ამა თუ იმ თავის დამთავრებისათვის, იგი ჩვეულებრივად იცავდა, რაც ჩანს ქვემოთ დაბეჭდილი წერილებიდან.

თავის თავისადმი მომთხოვნელობა, ბუნებრივია, სხვებთანადმი მომთხოვნელობასაც წარმოშობს. იგი ყოველთვის ბევრ დავალებას იძლეოდა და მტკიცედ მოითხოვდა მათ შესრულებას, ამავე დროს თავისთვის დამახასიათებელი სიზუსტისა და წესიერების სულსკვეთებით ზრდიდა მასთან ამა თუ იმ დროს მომუშავე ყველა ამხანაგს. ილიჩი მუდამ უკმაყოფილო იყო ზოლმე არაკუთრატულობით, მუშაობის ან დავალებების, მიწერ-მოწერის დარგში გაჭიანურებით. მაგალითად, გადასახლებიდან გამოგზავნილ წერილებში იგი პასუხებში არაკუთრატულობისათვის სამდურავს გამოთქვამს სტრუვეზე; 1908 — 1909 წლების წერილებში უკმაყოფილებას გამოთქვამს ამხ. სკვოროცოვ-სტეპანოვზე იმისათვის, რომ იგი ცუდად სინჯავდა წიგნის, «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» კორექტურას, რომელიც მან იკისრა, და ა. შ.

ვლადიმერ ილიას-ძის წერილებიდან ჩანს აგრეთვე მისი დიდი თავმდაბლობა და უპრეტენზიოება ცხოვრებაში, მცირედით დაკმაყოფილების უნარი; რა პირობებშიც უნდა ჩაეყენებინა ბედს, იგი ყოველთვის იწერება, რომ არაფერი არ უჭირს, რომ კარგად იკვებება; ციმბირშიც, სადაც მთლიანად ირჩენდა თავს მარტო სახანო დახმარებით, რაც თვეში 8 მანეთს შეადგენდა, და ემიგრაციაშიც, სადაც შემოწმებისას, ჩვენი იშვიათად ჩასვლის დროს, ყოველთვის შეგვეძლო გამოგვერკვია, რომ მისი კვება სრულებითაც არ იყო საკმარისი. იმის აუცი-

ლებლობა, რომ მის პირობებში ჩვეულებრივზე მეტ ზანს ესარგებლნა დედის ფულადი დახმარებით ნაცვლად იმისა, რომ თვითონ დახმარებოდა, ყოველთვის აწუხებდა მას. მაგალითად, 1893 წ. 5 ოქტომბერს იგი წერს: «...მეტად დიდი ხარჯი გამოდის — 38 მ. თვეში. ჩანს, ყაირათიანად არ ვცხოვრობდი: მართო კონკაზე, მაგალითად, თვეში 1 მ. 36 კ. დაეხარჯე. ალბათ, რომ გავეჩვევი, ნაკლები ხარჯები მექნება». შემდეგშიც აღელდა და სთხოვდა დედას არ ეგზავნა მისთვის ფული და არ გაეწია ეკონომია თავისი პენსიიდან, როცა შეიტყო, რომ დედას ვიღაც სხვისადმი მისი წერილიდან გაეგო მისი შეფიწროებული მდგომარეობა და აპირებდა გაეკეთებინა ეს (1911 წლის 19/I-ის წერილი).

მას აგრეთვე აწუხებდა იმის აუცილებლობა, რომ როცა ლიტერატურული შემოსავალი არ ჰყოფნიდა პარტიული ფულით ესარგებლნა. «ახლა შენ «პენსიას» იღებო», — გულნატკენი გადმოგვცემს ვლადიმერ ილიას-ძე ნ. კ-ს ხუმრობას რუსეთიდან ფულის მიღებისას (15/II — 17 წ.).

ამავე ეკონომიის გამო ვლადიმერ ილიას-ძე ცდილობს, სადაც კი შესაძლებელია, ისარგებლოს წიგნებით ბიბლიოთეკებში. სიამოვნებისათვის იგი თითქმის არაფერს არ ხარჯავს: თეატრებში, კონცერტებზე წასვლა (იხ. 1901 წ. 9/II-ის წერილი) ისე იშვიათია, რომ არ შეიძლება გავლენას ახდენდეს ბიუჯეტზე. თანაც ვლადიმერ ილიას-ძე ყოველთვის გარკვევით იმას ამჯობინებდა, რომ ამ სახის დასვენებას — საზოგადოებაში, ხალხში დასვენების ნაცვლად ბუნებაში დაესვენა. «აქ დასვენება საუცხოოა, — იწერებოდა იგი სტირსუდენიდან (ფინეთი), V პარტყრილობიდან რომ დაბრუნდა, — ვბანაობ. ვსეირნობ, ხალხი არ არის, საქმე არა მაქვს. ხალხი რომ არ არის და საქმე რომ არა მაქვს, ეს ყველაფერზე უკეთესია ჩემთვის»

(27/VI — 07 წ.). სიამოვნებით ვსეირნობ, თუმცა დღეში 5 ვერსის გავლა მიხდება, გზას დაახლოებით ერთი საათი უნდაო, იწერება იგი 1897 წელს ციმბირიდან.

მზრებზე ჩანთას აიკიდებს ზოლმე და ნ. კ. კრუჰსკაიასთან ერთად მიდის შვეიცარიის მთების აღმართებსა და გადასასვლელებზე სანოგზაუროდ. ალბებზე აღის; კრაკოვის ახლოს რომ ცხოვრობს, ტატრებზე აღის. მაგრამ მას ბუნების არა მარტო ასეთი განსაკუთრებული სილამაზე იზიდავს; იგი მოგზაურობს ან ქვეითად დადის ისეთი დიდი ქალაქების მიდამოებშიც, როგორც ლონდონი ან მიუნხენია. «ყველა აქაური აშხანაგიდან ჩვენ ერთადერთნი ვართ, ქალაქის ყველა მიდამოს რომ ვაწვავლობთ. ვპოულობთ სხვადასხვა «სასოფლო» ბილიკებს, ვიცნობთ ახლო ადგილებს, ვაპირებთ უფრო შორსაც გავისეირნოთ». «ისეთ მიყრუებულ კუნჭულებში შევალწევთ ზოლმე, სადაც ემიგრანტი ხალხიდან არავინ არ დადის». იგი გატაცებულია სპორტით: ნადირობით, ციგურებით, ველოსიპედით, ჭადრაკით; ასეთი რამეები მას ისე ასიამოვნებს და ახალისებს, როგორც ჭაბუკს ან მოზარდსაც კი.

ძალიან ფერადოვნად, თუმცა მოკლედ, აგვიწერს ზოგიერთ გასეირნებას მთებში, მაგალითად, სალევზე ჟენევის ახლოს ან თავის «შუ-შუ-შუს» ციმბირიდან.

წერილებში თავს იჩენს აგრეთვე ილიჩის უნარი საუკეთესოდ გამოიყენოს მიმდინარე წუთის პირობები: გატაცებით ეწვოდეს მეცნიერულ, თეორიულ მეცადინეობას საპყრობილეში, გადასახლებაში, ემიგრაციის ბნელ დროს, — ასე ვთქვათ, მეცნიერულ საყრდენებს უდგამდეს და უმაგრებდეს თავისი სიცოცხლის მთავარ საქმეს — პროლეტარული რევოლუციისათვის მუშაობას იმ პერიოდებში, როცა ბედი იმას არგუნებდა, რომ მეტად თუ ნაკლებად ჩამოშორებოდა უშუალოდ ამ მუშაობას. ხოლო როცა ცხოვრება აბამდა მეტ ურთიერთობაში

ადამიანებთან: სოფლად, საზღვარგარეთ, გადასვლის, მოგზაურობის დროს, იმის უნარი, რომ სწრაფად აითვისოს სინამდვილე, გაუგოს მასებს, წერილმანი ფაქტებიდან და დაკვირვებებიდან ამალლდეს განზოგადებებამდე, მუდამ აბამდეს და განამტკიცებლეს ძაფებს თეორიებიდან და ზოგადი იდეალებიდან ცხოვრებასთან, როგორიც იგი სინამდვილეშია, და პირიქით. იმის უნარი რომ ასეთი შთაბეჭდილებანი აიღოს ყოველი მხრიდან: ყოველგვარი საუბრებიდან, წერილებიდან. ჩვენ ვხედავთ, როგორ სწყურია ილიას ჩვეულებრივი წერილები, რომლებიც სადად, რაიმე ზოგადი მიზნების დაუსახავად, ხატავენ გარემოცხოვრებას, რა ხარბად უგდებს იგი ყურს ამ წერილებს, თხოულობს რაც შეიძლება ხშირად უგზავნონ ისინი.

და, ბოლოს, ჩვენ ამ წერილებში ვხედავთ ვლადიმერ ილიას-ძის უნარს ინარჩუნებდეს თავის მშვიდ, აუღელვებელ განწყობილებას როგორც საპყრობილეში, ისე მის შემდეგაც (იხ. მისი 1901 წ. 19/V-ის წერილი მ. იასადმი რჩევა-დარიგებით), ვხედავთ, რა მტკიცე ღონისძიებებს მიმართავდა იგი პატიმრობის და სხვადასხვა საზოგადოებრივი თუ პოლიტიკური აფორიაქების შემდეგ, რომელიც წონასწორობას ურყევდა მას, ამ წონასწორობის რაც შეიძლება მალე აღსადგენად. მას შეგნებული ჰქონდა, რომ ასეთი წონასწორობა აუცილებელია ყოველგვარი გონებრივი და პოლიტიკური მუშაობისათვის, რომელიც მუდამ იყო მისი სიცოცხლის შთავარი საქმე. ამავე მიზეზით მან გადასახლების სამივე წელი თავის მუშაში გაატარა და არ უთხოვია ქალაქში გადაყვანა, როგორც გადასახლებულთა უმრავლესობა იქცეოდა. იგი იწერებოდა, ქალაქში დროდადრო ჩასვლა უკეთესია, ვიდრე იქ ცხოვრებაო. ეხება რა ფედოსეევის თვითმკვლელობას, იგი წერს: «გადასახლებაში ყველაფერზე ცუდია ეს «გადასახლებული» პატარაობი». «სჯობს ნუ მიწურვებ მუშაში ამხანაგებს ინტელიგენტთაგან!» (24/1 98 წ.).

ამით ვართავრებთ რა ხასიათის იმ ნიშნების, პიროვნების იმ თავისებურებების მოკლედ ჩვენებას, რომლებიც, ჩვენი აზრით, განოსჭვივის ილიჩის ქვემოთ მოყვანილ წერილებში მისი მახლობლებისადმი. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ გამოქვეყნებული წერილები ხელს შეუწყობს იმას, რომ მეტი სისრულით გავერკვეთ ვლადიმერ ილიას-თან პიროვნებაში, უკეთ გავიგოთ **იგა**.

ა. უ ლ ი ა ნ ო ვ ა- ე ლ ი ზ ა რ ო ვ ა

მ. ა. ულიანოვას¹

5/X.

გუშინ მივიღე, ძვირფასო დედო, შენი 2/X-ის წერილი. როგორც იქნა ვიშოვე ჩემთვის, ვფიქრობ, კარგი ოთახი: სხვა მდგმურები არ არიან, დიასახლისის ოჯახი პატარაა და ჩემი ოთახიდან მათს დარბაზში გამავალი კარი ქაღალდგაქრულია. ისე რომ ხმა ყრუდ გადის. ოთახი სუფთა და ნათელია. შესასვლელი კარგია. რადგან ამასთან ცენტრს ძალიან დაშორებული არ არის (მაგალითად, სულ 15 წუთის სავალია ბიბლიოთეკამდე), სავსებით კმაყოფილი ვარ.

ტილო² გუშინაც ვნახე და დღესაც. მან ბილეთი ვერ იშოვა და, სამწუხაროდ, ვერც იშოვის, რადგან არ არის ის პიროვნება, რომლის იმედიც ჰქონდა. თუმცაღა, როცა რკინიგზების დროებითს სამმართველოში მისი საკუთარი მდგომარეობა განმტკიცდება, — მაშინ, ამბობს, იქნებ შევძლო. მაგრამ ეს, ჩანს, მალე არ იქნება.

ვოლკოვის სასაფლაოზე ვიყავი ჩამოსვლის ცოტა ხნის შემდეგ: იქ ყველაფერი დაცულია — ჭვარიც და გვირგვინიც³.

შენი მოსიყვარულე ვ. ულიანოვი

გთხოვ ფული გამომიგზავნო: ჩემი მელევა*. სამაჩიდან მწერენ, გრაფოვის საქმეში (ყაზანის საქმე, რომელსაც სამარაში ვაწარმოებდი) ფულის გადახდას ნოემბრისათვის დაგპირდნენო. ეს მომცემს (თუ დაპირება შესრულებული იქნება, ხო-

* დამპირდება 10-მდე მან. გადახდა, როცა თანაშემწედ ჩამრიცხავენ, რაც მალე უნდა მოხდეს.

ლო რამდენად საიჟედოა ეს — არ ვიცი) 70-ოდე მანეთს. აქ მპირდებიან ადგილს ერთ საიურისკონსულტოში, მაგრამ ეს სახელდობრ როდის მოეწყობა (და მოეწყობა თუ არა), არ ვიცი.

მომწერე, რა მდგომარეობაშია შენი ფინანსები: მიიღე თუ არა რაიმე დეიდსაგან? მიიღე თუ არა სექტემბრის იჯარა კრუშვიცისაგან? გადასვლასა და მოწყობაზე გაწეული ხარჯების შემდეგ ბევრი დაგრჩა ბედან (500 მ.)?

ახლა ს.-პეტერბურგში პირველად გაწარმოებლი შემოსავალ-გასავლის წიგნს, რათა შენახა, ნამდვილად რამდენს ვხარჯავ. აღმოჩნდა, რომ ერთ თვეში 28/VIII-დან 27/IX-მდე დამიხარჯავს სულ 54 მ. 30 კაპ., თუ არ ჩავთვლი ნივთებში გადახდილ ფულს (10 მანეთამდე) და ხარჯებს ერთ სასამართლო საქმეზე (აგრეთვე 10 მანეთამდე), რომელიც შეიძლება ვაწარმოო. მართალია, ამ 54 მანეთიდან ნაწილი ისეთი ხარჯია, რომელიც ყოველ თვეში როდის გამეორდება (კალოშები, ტანსაცმელი, წიგნები, საანგარიშო და სხვ.), მაგრამ მისი გამოკლებითაც (16 მ.) მაინც შეტად დიდი ხარჯი გამოდის — 38 მ. თვეში. ჩანს, ყაირათიანად არ ვცხოვრობდი: მართო კონკაზე, მაგალითად, თვეში 1 მ. 36 კ. დაუხარჯე. ალბათ, რომ გავეჩვენე, ნაკლები ხარჯები მექნება.

დაწერილია 1893 წ. 5 ოქტომბერს
გაგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



მ. ა. შალიშვილი
1898

2

მ. ი. ულიანოვას⁵

მ ა ნ ი ა შ ა ს

ინტერესით წავიკითხე შენი 27 სექტემბრის წერილი და ძალიან მოხარული ვიქნები, ხანდახან თუ მომწერ.

აქ არ ვყოფილვარ არც ერმიტაჟში, არც თეატრებში. რატომღაც არა ვარ მარტოდ წასვლის გუნებაზე. მოსკოვში სიამოვნებით წავალ შენთან ერთად ტრეტიაკოვის გალერეაში და კიდევ სადმე.

«რუსსკიე ვედომოსტის» საჯარო ბიბლიოთეკაში ვკითხულობ (2 კვირის დაგვიანებით). შეიძლება გამოვიწერო იგი, როცა აქ სამუშაოს მივიღებ. ჩემთვის მისი შენახვა არა ღირს, მაგრამ ადრე დახევა, ვფიქრობ, არ ივარგებს: იქნებ საინტერესო რაიმე დამჭირდეს.

ფრანგული ენის მასწავლებელზე შენი ნაამბობიდან ვხედავ, რომ მოსკოველმა გიმნაზიელმა ქალიშვილებმა კიდევაც თუ გაგისწრეს, ბევრით არ გაუსწრიათ. საშუალო მოსწავლეებმა ალბათ შენზე უკეთ არ იციან? მომწერე, ბევრ დროს ანდომებ გაკვეთილების მომზადებას შინ?

მიტიას⁶ უთხარი, რომ ჯანდაბის გზა უჩვენოს ბუკინისტს, რომელიც კლიუჩევსკის ლექციებში⁷ 25 მანეთს თხოულობს: 4 მანეთზე მეტის მიცემა არ შეიძლება. მიტიას მეცადინეობის საქმე როგორ არის?

ნახვამდის. შენი ვ. უ.

ჩემს ხელს თუ არჩევ?

დაწერილია 1893 წ. ოქტომბერში
გაგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უფრნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

1894 წ.

3

მ. ი. ულიანოვას

13/XII. 94.

კარგა ხანია შინიდან აღარ მწერენ. როგორა ხარ, მანიაშა? მომწერეს, რომ უკვე დადიხარ გიმნაზიაში.

თავს ძალა უნდა დაატანო და ყოველდღე ორ-ორ საათს ისუირო. განა ღირს ასე ჩაპკირკიტებდე გაკვეთილებს — და ჯანმრთელობას იფუჭებდე.

გიმნაზიაში მეცადინეობის გარდა რას აკეთებ? რას კითხულობ? მ. ი-ს^{8*} თუ ნახულობ? მიღის თუ არა ყირიმში? მომწერე კიდევ თუ უხერხული არ არის, რა ისტორია შეემთხვა უნივერსიტეტში კლიუჩევსკის⁹. ამბობენ, რაღაც ლექციას კითხულობდა, შემდეგ რაღაც წიგნი გამოსცაო. ამ წიგნის სათაურიც კი არ მინახავს; მაინტერესებს გავიგო.

შენი ახალი ნაცნობობის საქმე როგორ არის?

შენი ვ. უ.

უკვე დადი ხანია მივწერე, რომ შეეტყუოთ «კაპიტალის» III ტომის შესახებ. დამპირდნენ, გიშოვნითო (ნაცნობი¹⁰, რომელსაც მარკი¹¹ იცნობს). ახლაც არაფერი არ ვიცი. შემისრულებენ თუ არა ამ დაპირებას. ისევ მპირდებიან თუ უარს ამბობენ. მინდა კი ვიცოდე, იმიტომ რომ ამ წიგნის შოვნა ადვილი როდია. გთხოვ გადასცე ეს მარკს.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

ღედა ზომ კარგად არის? ჩემ მაგიერ აკოცე.

შენი წერილის მოლოდინი მექნება.

* ჩემი წერილი თუ მიიღო?

ანიუტას¹² გადაეცე, რომ ალ. ანდრიას-ძესთან ვიყავი და
ამაოდ ვიყავი. მას დაპირდნენ. — და იგი ელის. მაგრამ გამოვა
რამე თუ არა, ან როდის, — ეს არავინ იცის.

გაგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მ ა ნ ი ა შ ა ს

24/XII.

როგორც იქნა ვიპოვე დრო, რომ გიპასუხო შენს 15-ის წერილზე.

შენა შეტყულებას გიმნაზიასა და მეცადინეობაზე — ვერ დავეთანხმები.

ჯერ-ერთი: ექიმს უთქვამს, შობამდე ნუ ივლიო, შენ კი ფიქრობ, გამოტოვება უხერხულიაო. ხომ გამოტოვებენ ხოლმე თვეებს, არა მარტო კვირეებს: აბა ის ემჭობინება, რომ გაზაფხულისათვის ჩაწვე.

მეორე. შენ თქვარები: ან სრულებით არ უნდა სწავლობდე, ხოლო თუ სწავლობ, «მაინც არ შეიძლება მთლად უგულოდო». მე ვფიქრობ, ახლა საქმე შეიძლება ეხებოდეს სულ დიდი იმას, რომ დაამთავრო. ამისათვის კი არავითარი საბუთი არ არის გაძლეობით იმუშაო. რა მოხდა, თუ მიიღებ სამიანებს, ხოლო გამონაკლისის სახით ორიანებსაც? ყოველ შემთხვევაში, თუ პირველ 2 მეოთხედში კარგი ნიშნები გაქვს, გადაგიყვანენ. მეტი არც რაღა საჭირო. ამასთან, რაკი შენ გიმნაზიის კურსის დასაწყისიდანვე ყველაფერს საფუძვლიანად გადიოდი, ახლა უკვე კარგად დაამთავრებ, სულაც რომ დაანებო თავი გაკვეთილების მომზადებას. ხომ უნდა დამეთანხმო, რომ ისინი, ვინც სამიანებზე სწავლობენ, ჯერ-ერთი, გაკვეთილებს არ ამზადებენ, ხოლო მეორე, გავლილს არ იმეორებენ. [ჩვენთან, ყოველ შემთხვევაში, ასე იყო.] მაშასადამე, მათ წინაშე უპირატესობა ექნება.

ჩემი აზრით, მხოლოდ იმ შემთხვევაში გექნება შესაძლებლობა დაამთავრო, თუ სწორედ «უგულოდ» ისწავლი. არა და ზაფხულისათვის მართლა დაავადმყოფდები.

თუ არ შეგიძლია უგულოდ ისწავლო, — მაშინ სჯობს თავი დაანებო და საზღვარგარეთ წახვიდე. გიმნაზია ყოველთვის შეიძლება დაამთავრო, — გამგზავრება კი ახლა გამოგაცოცხლებს, გაგახალისებს, რომ შინ ძალიან მოწყენილი არ იყო. იქ შეიძლება მიიხედ-მოიხედო და დარჩე იმისათვის, რომ რაიმე უფრო საინტერესო ისწავლო, ვიდრე ილოვასკის ისტორია ან ფილარეტის კატეხიზმოა (?).

საფუძვლიანად თუ სეირნობ ახლა? ალბათ, არა. რატომ არ უნდა იციგურაო? ისევ მეტყვი: «მოსაწყენიაო». ხომ არ შეიძლება ასეთ მოდუნებამდე მიიყვანო თავი: «სამხიარულო» აქ კიდევ უფრო ნაკლებია. თავს ძალა უნდა დაატანო.

რაც შეეხება შელგუნოვს, გეთანხმები, მისი ზოგიერთი რამ მოძველდა. მისი რომელი სტატიები მოგწონს? რუსეთის საკითხებზე თუ ისტორიული? ეკონომიური თუ ფილოსოფიური?

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1894 წ. 24 დეკემბერს
გაგზავნილია პეტერბურგიდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უფრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

ბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1895 წ.

5

მ. ა. ულიანოვას

Salzburg, 14 (2). V. 95.

ქსარგებლობ 2 საათის გაჩერებით ავსტრიის ერთ ქალაქში (დანიშნულების აღვილიდან შორს* აღარ არის), რომ შევასრულო დაპირება და გზიდან მოგწერო¹.

უკვე მეორე დღეა «საზღვარგარეთში» ვმოგზაურობ და ენაში ვვარჯიშობ: მთლად სუსტი აღმოვჩნდი, გერმანელებისა დიდი გაჭირვებით მესმის, უკეთ რომ ვთქვა, სულ არ მესმის². კონდუქტორს შევეკითხები რამეს, — მიპასუხებს; მე არ მესმის. ის უფრო ხმამაღლა იმეორებს. მე მაინც არ მესმის, რა ჯავრობს და მიდის. ასეთი სამარცხვინო ფიასკოს მიუხედავად, სულით არ ვეცემი და საკმაოდ გულმოდგინედ ვამტვრევ გერმანულ ენას.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. ულიანოვი

შემდეგი წერილის მოწერას ძალიან მალე ალბათ ვერ შევძლებ.

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

მურხალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* დღე-ღამეზე ცოტა მეტი.

** სულ უბრალო სიტყვებიც კი არ მესმის, — იმდენად უჩვეულოა მათი გამოთქმა, და ისე სწრაფად ლაპარაკობენ.

მ. ა. ულიანოვას

20 (8) მაისი.

წინა წერილი გზიდან მოგწერე. ახლა უკვე მოვეწყე ადგილზე, — თუმცა, ვფიქრობ, დიდი ხნით არა და რომ მალე კვლავ წავალ სადმე.

ბუნება აქ შესანიშნავია. განუწყვეტლივ ვტყეები მისი სილამაზით. როგორც კი გავცდით გერმანიის იმ საღვურს, საიდანაც წერილი გამოგიგზავნე, დაიწყო ალბები, ერთმანეთს მოჰყვა ტბები, ისე რომ ვაგონის ფანჯარას ვერ ვშორდებოდით: რომ იცოდე იქაური პირობები და ფასები (შეუძლებელია, რომ სოფლებში არ შეიძლებოდეს იაფად მოწყობა), იქ ალბათ შეიძლებოდა სააგარაკოდ წასვლა. გზა ძვირი არ არის, ბუნება კი შესანიშნავია.

ვინახულე ნათლული და მისი ოჯახი¹. ვისაუბრეთ, სხვათა შორის, მარკის მიერ აღძრულ თემაზე ფასების შესახებ*. აქ თურმე ძალიან ძვირია მოსამსახურე: თვეში 25—30 frs** მზამზარეულზე, თანაც ძალიან კარგად უნდა ჰკვებო.

ბოლოს და ბოლოს მოეწყეთ თუ არა აგარაკზე? — მისამართი, კაცმა რომ თქვას, არა მჭირდება, რადგან შემოძლია მივწერო მარკს, მაგრამ მე მინდოდა...***

დაწერილია 1895 წ. 20 მაისს

გაგზავნილია შვეიცარიიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* ახლა მოვეწყე... (სქოლიოს გაგრძელება წერილის მეორე ფურცელზეა, რომელიც არ შენახულა. რ. ე. დ.)

** — franca ფრანკი. რ. ე. დ.

*** ხელნაწერი ამაზე წყდება. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

Paris, 8. juin 95.

ის-იყო პარიზში მივდიოდი, შენი წერილი რომ მივიღე. ძალიან სამწუხაროა, რომ ასეთი შეუსაბამობა გამოვიდა მიტრას ავადმყოფობის გამო. არ მესმის, როგორ შეიძლება უარი უთხრან ადამიანს გამოცდის გადადებაზე, თუ მას აქვს სამედიცინო მოწმობა ავადმყოფობის შესახებ. რატომ არ უნდა კიდევ ეცადოს? წელიწადის დაკარგვა რა სახალისოა? — მანიაშას ალბათ ახლა უკვე უთავდება გამოცდები ან გაათავა. ზაფხულში მას კარგი დასვენება ესაჭიროება.

პარიზში ჯერ მხოლოდ ცოტ-ცოტა ვიწყებ თვალის მოვლებას: უზარმაზარი ქალაქია, კარგა მანძილზე გადაშლილი, ისე რომ გარეუბნები (სადაც უფრო ხშირად მიხდება ყოფნა) არ იძლევიან წარმოდგენას ცენტრის შესახებ. შთაბეჭდილებას ძალიან სასიამოვნოს ახდენს — განიერი, ნათელი ქუჩები, ძალიან ზნეობი ბულვარები, ბევრი მცენარეულობა; ხალხს სავსებით თამამად უჭირავს თავი, — ისე რომ პირველად რამდენადმე კიდევაც გიკვირს, როცა მიჩვეული ხარ პეტერბურგის სიღინჯესა და სიმკაცრეს.

ისე რომ დავათვალიერო, როგორც საჭიროა, რამდენიმე კვირის გატარება მომიხდება.

ბინები აქ ძალიან იაფია: მაგალითად, 2 ოთახი სამზარეულოთი 30—35 frs თვეში; ავეჯიანი ოთახი 6—10 frs კვირაში — ისე რომ იმედი მაქვს საკმაოდ იაფად მოვეწყო.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

კმაყოფილი ხართ თუ არა აგარაკით? *

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილს ბოლო არ შენახულია. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

18 juillet (6 ივლისი) 95.

უკანასკნელი წერილი, თუ არ ვცდები, რვაში მოგწერე. მას შემდეგ კარგა ხანს ვიხეტიალე და ახლა მოვხვდი... შვეიცარიის ერთ კურორტში: გადავწყვიტე მესარგებლა შემთხვევით, რომ მტკიცედ მიმეყო ხელი მობეზრებული ავადრყოფობისათვის (კუჭის), მით უმეტეს, რომ სპეციალისტი ექიმი, რომელიც ამ კურორტის პატრონია, ძალიან მირჩიეს როგორც თავისი საქმის მცოდნე. უკვე რამდენიმე დღეა ვცხოვრობ ამ კურორტში და თავს საკმაოდ კარგად ვგრძნობ, პანსიონი ჩინებულია და მკურნალობა ჩანს საქმიანია, ისე რომ იმედი მაქვს 4—5 დღის შემდეგ გავალწო აქედან. ცხოვრება აქ, როგორც ყველაფერი მიჩვენებს, ძალიან ძვირი დამიჯდება; მკურნალობა კიდევ უფრო ძვირია, ისე რომ უკვე გამოვვდი ჩემი ბიუჯეტიდან და ახლა იმედი არა მაქვს საკუთარი რესურსებით გავიტანო თავი. თუ შეიძლება, გამომიგზავნე კიდევ ასიოდე მანეთი შემდეგი მისამართით: Suisse, Zürich. Parterre. Seilergraben, 37. H-n. Grünfest¹⁶ [მეტი არაფერი; გადასაცემი და სხვა ამგვარი საჭირო არ არის]*. ყოველ შემთხვევაში ამ მისამართით წერილის მოლოდინი შექნება, ჩემს მისამართს კი არა გწერ, იმიტომ რომ უსარგებლოა: სულ ერთია უფრო ადრე წავალ აქედან, ვიდრე პასუხის მიღება შეიძლებოდა.

* ყველაზე მოსახერხებელია ფული გამოგზავნო ფულის პაკეტით, ფოსტით.

კმაყოფილი თუ ხართ თქვენი მოგზაურობით ვოლგაზე? რა არის იქ ახალი? ყველანი კარგად არიან? ჩემს სახელზე წერილი ალბათ უკვე გამოგზავნილია, მაგრამ ჯერ არ მიმიღია [უკანასკნელი წერილი მივიღე მარკისაგან პარიზში — ღია ბარათი], იმიტომ რომ განუწყვეტლივ გადავდიოდი ერთი ადგილიდან მეორეზე. მაგრამ თუ იგი პარიზის მისამართით არის გამოგზავნილი, მივიღებ.

მანდ ცხელი ზაფხულია? აქ ძალიან ცხელა, მაგრამ ახლა კარგ ადგილზე ვცხოვრობ, ქალაქს დაშორებით; მწვანეში და დიდი ტბის ახლოს.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია შვეიცარიიდან მოსკოვში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ა. ულიანოვას

Berlin, den 10. August 95.

არ ვიცი, მიიღე თუ არა ჩემი წინა წერილი, რომელიც აქედან დაახლოებით ერთი კვირის წინ გამოგიგზავნე. ყოველი შემთხვევისათვის გიმეორებ ჩემს მისამართს: Berlin, Moabit, Flensburgerstrasse, 12^{II} (bei Frau Kurreick) Herrn W. Ulianoff.

აქ საკმაოდ კარგად მოვეწყე: ჩემგან რამდენიმე ნაბიჯზეა Tiergarten (ჩინებული პარკი, საუკეთესო და ყველაზე დიდი ბერლინში), შპრე, სადაც ყოველდღე ვბანაობ, და ქალაქის რკინიგზის სადგური. აქ მთელ ქალაქზე გადის (ქუჩების თავზე) რკინიგზა: მატარებლები ყოველ 5 წუთში დადიან, ისე რომ ჩემთვის ძალიან მოსახერხებელია «ქალაქში» წასვლა-მოსვლა (მოაბიტი, რომელშიც მე ვცხოვრობ, ასე ვთქვათ უკვე გარეუბნად ითვლება).

ძალიან მოვიკოტლებ მხოლოდ ენაში: სალაპარაკო გერმანული ფრანგულზე გაცილებით უარესად მესმის. გერმანელები ისე უჩვეულოდ წარმოთქვამენ, რომ სიტყვებს ვერ ვარჩევ საჯარო მეტყველებაშიც კი, მაშინ როცა საფრანგეთში თავიდანვე თითქმის ყველაფერი მესმოდა ასეთ ლაპარაკში. გუშინწინ თეატრში ვიყავი; დგამდნენ ჰაუპტმანის «Weber»-ს*. მიუხედავად იმისა, რომ წარმოდგენის წინ მთელი დრამა გადავიკითხე, რომ თამაშისათვის თვალი მეღვენებინა, — ყველა ფრაზა როდი გავიგე. თუმცა გულს არ ვიტეხ და მხოლოდ ვნანობ, რომ ძალიან ცოტა დრო მაქვს ენის საფუძვლიანად შესწავლისათვის.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

* — «ფეიქრები», რ. ე. დ.

ფული თუ უკვე გამომიგზავნე, გთხოვ ამის შესახებ მაშინვე მომწერო; თუ არ გამოგიგზავნია, აქ გამომიგზავნე.

თქვენი წერილები ასე დიდხანს ალბათ იმიტომ არ მომსვლია, რომ ისინი (წერილები) დასეირნობენ სადმე ჩემი ზეტიალის ადგილებში.

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ზელნაწერის

მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

29/VIII. 95.

ამ დღეებში მივიღე შენი წერილი, ძვირფასო დედიკო, ხოლო დღეს ამასთანავე წერილი მარკისაგან, რომელსაც უუწერ პატარა მინაწერს*.

მე წინანდებურად ვცხოვრობ, და ჯერჯერობით კმაყოფილი ვარ ბერლინით. თავს მთლად კარგად ვგრძნობ, ალბათ წესიერი ცხოვრება [ადგილიდან ადგილზე გადასვლა ძალიან მომბეზრდა, ამასთან გადასვლების დროს ვერ ვახერხებდი სწორად და წესიერად კვებას], ბანაობა და ყველაფერი დანარჩენი, ექიმების განკარგულებათა შესრულებასთან დაკავშირებით, თავის მოქმედებას ახდენს. წინანდებურად ვმუშაობ *Königliche Bibliothek*-ში**, სადამოობით კი ჩვეულებრივ დავეხეტები სხვადასხვა ადგილებში, ვსწავლობ ბერლინურ ზნე-ჩვეულებას და ყურს ვუგდებ გერმანულ ლაპარაკს. ახლა უკვე ცოტა მივეჩვიე და რამდენადმე უკეთ მესმის, თუმცა ჯერ კიდევ მაინც ძალიან და ძალიან ცუდად.

ბერლინის *Sehenswürdigkeiten*-ს*** ძალიან იშვიათად ვნახულობ: მათ მიმართ საერთოდ საკმაოდ გულგრილი ვარ და მეტწილად შემთხვევით მოვხვდები ხოლმე. საერთოდაც სხვადასხვა სახალხო სადამოებსა და გასართობებზე ხეტიალი უფრო მომწონს, ვიდრე სიარული მუზეუმებში, თეატრებში, პასაჟებში და ა. შ.

* მინაწერი არ შენახულა. რ. ე. დ.

** — სამეფო ბიბლიოთეკა. რ. ე. დ.

*** — ლირსშესანიშნაობანი. რ. ე. დ.

რაც შეეხება იმას, რომ აქ დიდხანს დავრჩე, არა მგონია: «სტუმრად ყოფნა კარგია, მაგრამ შინ კი სჯობს»¹⁵. მაგრამ ჭერჯერობით კიდევ ვიცხოვრებ აქ, და შეძრწუნებული ვხედავ, რომ ფინანსების მხრივ კვლავ «სიძნელეები» მაქვს: წიგნების და სხვ. ყიდვის «ცთუნება» ისე დიდია, რომ ფული ეშმაკმა უწყის სად მიდის. კვლავ მიხდება მოგმართოთ «შემწეობისათვის»: თუ შეიძლება, გამომიგზავნე 50 — 100 მანეთი.

მარკი მწერს, რომ ბინის საქმე პირდაპირ ტრაგიკულ მდგომარეობაში გაქვთ: ბინები არ არის. ამ მხრივ მოსკოვი, მაშასადამე, პეტერბურგზე კიდევ უარესი ყოფილა. საშინლად უსიამოვნო რამ არის ეს გაწამაწია ბინის გამო. გისურვებთ რაც შეიძლება მალე დაგელწიოთ მისთვის თავი.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ბერლინიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უფროსად

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

7 September (26 აგვისტო) 95.

დღეს მივიღე შენი წერილი ფულთან ერთად, ძვირფასო დედოკო, და გმადლობ მისთვის. მაკვირვებს ასეთი მკვეთრი განსხვავება ამინდში: იწერები, რომ თქვენთან სიცივეა, აქ კი ისეთი საშინელი სიცხეა, როგორიც მთელ აგვისტოს არა ყოფილა, ისე რომ მეგონა, ალბათ კიდევ იცხოვრებთ-მეთქი აგარაკზე.

აქ კვლავ ისევ ვცხოვრობ და უკვე იმდენად გავეჩვიე, რომ თავს თითქმის ისე ვგრძნობ როგორც შინ, და ხალისით დავრჩებოდი აქ მეტ ხანს, — მაგრამ წამოსვლის დრო უკვე ახლოვდება, და ვაწყებ ფიქრს სხვადასხვა პრაქტიკულ საკითხზე, როგორიც არის ყიდვა ნივთებისა და ჩემოდნისა, ბილეთებისა და ა. შ. არაფერი ჩამოვიტანოთ? აქ ყოველგვარი ნივთები შემიძლია ვიყიდო რომელიმე დიდ მაღაზიაში, და, ვფიქრობ, ფაბრიკატები აქ ჩვენსაზე იაფია და ალბათ უკეთესი. იქნებ მიტიას ესაჭიროება რაიმე წიგნები — მომწეროს [მაგ., იქნებ რაიმე ანატომიური ატლასი ან სხვა რამ საშედიცინო], მანიაშამაც მომწეროს. თუ მანიაშას მხედველობაში არაფერი აქვს, — იქნებ შენ ან ანიუტამ მირჩიოთ რა ჩამოვუტანო. ვგრძნობ, რომ საჭიროა სხვადასხვა ხარახურის ბლომად ყიდვა...*

გავზავნილია ბერლინიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«ბროლეტარსკია რევოლუციაში» № 11

* ხელნაწერი ამაზე წყდება. წერლის მეორე ფურცელი არ შენახულა. რ ე დ.

მ. ა. ულიანოვას

5/XII. 95.

ძვირფასო დედიკო, გუშინ მივიღე ანიუტას წერილი, რომლითაც მატყობინებს, რომ შენ ფიქრობ არდაშევებთან¹⁸ ერთად წახვიდე ყაზანში, — და ვჩქარობ მოგწერო.

არდაშევები დღეს აპირებდნენ წასვლას. დ. ა. წინადადებას მაძლევს ავიღო საქმე მემკვიდრეობის უფლებებში მისი ნათესავის დამტკიცების შესახებ, მაგრამ ჭერჯერობით მთლად არ შევთანხმებულვართ.

ვცხოვრობ წინანდებურად. ოთახით ძალიან კმაყოფილი არა ვარ — ჭერ-ერთი, დიასახლისის შარიანობის გამო; მეორე, აღმოჩნდა, რომ მეზობელი ოთახი გაყოფილია თხელი ტიხარით, ისე რომ ყველაფერი ისმის და ზოგჯერ მიხდება გავექცე ბალალაიკას, რომლითაც ყურისძირში თავს ირთობს მეზობელი. საბედნიეროდ, დღემდე ეს ხშირად არა ხდება. მეტწილად იგი შინ არ არის ხოლმე, და მაშინ ბინაში დიდი სიწყნარეა.

კიდევ ერთ თვეს დავრჩები აქ თუ არა, — ჭერჯერობით არ ვიცი¹⁸. ვნახავ. ყოველ შემთხვევაში შობისათვის, როცა ჩემი ოთახის ვადა თავდება, ძნელი არ იქნება სხვა ოთახის შოვნა.

ახლა აქ ძალიან კარგი ამინდი დგას, და ჩემი ახალი პალტო სწორედ სეზონის შესაფერია*.

გაგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილის მეორე ფურცელი არ შენახულა. რ. დ.

1896 წ.

13

ა. კ. ჩეხოტარიძეს¹⁹

2/1. 96.

ერთი გეგმა მაქვს, რომელიც ძალიან მაინტერესებს ჩემი დაპატიმრების დროიდან, და რაც დრო გადის, მით უფრო ძლიერ. უკვე დიდიხანია ვმუშაობდი ერთ ეკონომიურ საკითხზე (დამუშავებელი მრეწველობის საქონლის გასაღების შესახებ ქვეყნის შიგნით), შევარჩიე მცირეოდენი ლიტერატურა, შევადგინე მისი დამუშავების გეგმა, ზოგი რამ კიდევაც დავწერე, და ვფიქრობ გამოვცე ჩემი ნაშრომი ცალკე წიგნად. თუ იგი ქურნალის სტატიის ფარგლებს გადაჭარბებს. ძალიან არ მინდა თავი დავანებო ამ სამუშაოს, ახლა კი, ჩანს, ჩემს წინაშე იქნება ალტერნატივა: ან აქ დავწერო იგი, ან ხუთ ავიღო ხელი.

კარგად მესმის, რომ მასი აქ დაწერის გეგმას ბევრი სერიოზული დაბრკოლება ელოდება. მაგრამ მაინც იქნებ ღირს ვსინჯო?

ასე ვთქვამთ, «დამოუკიდებელი» დაბრკოლებები, ვგონებ, ჩამოშორებულია. ლიტერატურული მუშაობა პატიმრებს ნებადართული აქვთ: მე განგებ შევეცითზე ამის შესახებ პროკურორს, თუმცა წინათაც ვიცოდი (იგი ნებადართულია საპყრობილეში მყოფი პატიმრებისთვისაც კი). მანვე დამიდასტურა, გასატარებელი წიგნების რაოდენობის მხრივ შეზღუდვა არ არის. შემდეგ, ნებადართულია წიგნების უკან დაბრუნება, — მაშასადამე, შეიძლება ბიბლიოთეკებით სარგებლობა. გამოდის, რომ ამ მხრივ საქმე კარგად არის.

გაცილებით უფრო სერიოზულია სხვა დაბრკოლებები — წიგნების შოვნის მხრივ. წიგნები ბევრია საჭირო, — ქვემოთ ვუერთავ იმ წიგნების სიას, რომლებიც უკვე ახლა მესახება, — ისე რომ მათ შოვნას საკმაო დავიდარება დასჭირდება. ისიც არ ვიცი, მოხერხდება თუ არა ყველას შოვნა. დანამდვილებით შეიძლება მქონდეს იმედი თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების ბიბლიოთეკისა *²⁰, რომელიც საწინდრით იძლევა წიგნებს შინ 2 თვის ვადით, მაგრამ იგი სრული არ არის. აი რომ შემეძლოს ვისარგებლო (რომელიმე მწერლის ან პროფესორის მეშვეობით²¹) უნივერსიტეტის და ფინანსთა სამინისტროს სამეცნიერო კომიტეტის ბიბლიოთეკით, — მაშინ წიგნების შოვნის საკითხი შეიძლება გადაჭრილად მივიჩნიო. რა თქმა უნდა, დამჭირდება ზოგიერთი წიგნის ყიდვა, და ვფიქრობ, რომ შევძლებ გავიღო ამისათვის გარკვეული თანხა.

უკანასკნელი, და ყველაზე ძნელია — წიგნების მოტანა. ეს უკვე ერთი-ორი წყვილი წიგნის მოტანა როდია: საჭიროა პერიოდულად, ხანგრძლივი დროის განმავლობაში, მათი შეგროვება ბიბლიოთეკებში, მოტანა ** და უკან წაღება. ეს აღარც კი ვიცი, როგორ შეიძლება მოვაწყო. იქნებ ასე: მონაზოთ რომელიმე შეეიცარი, ან მეეზოვე, ან შიკრიკი, ან ბიჭი, რომელსაც ფულს მიეცემდი, ის კი წიგნებისთვის ივლიდა. წიგნების გამოცვლა — მუშაობის პირობების მიხედვითაც და ბიბლიოთეკებიდან გაცემის პირობების მიხედვითაც — მოითხოვს, რა თქმა უნდა, წესიერებასა და აკურატობას, ისე რომ ყველაფერი ეს უნდა მოგვარდეს.

«არაკი ადვილად ითქმება...». კარგად ვგრძნობ, რომ ეს წამოწყება ისე ადვილად განსახორციელებელი არ არის და რომ ჩემი «გეგმა» შეიძლება ქიპერა აღმოჩნდეს. იქნებ უსარგებლოდ არ მიიჩნევეთ და გადასცეთ ეს წერილი ვისმე, მოეთათბიროთ, — მე კი პასუხს დაველოდები.

* იქიდან უკვე წამოღებული მაქვს წიგნები და საწინდრად დატოვებული მაქვს 16 მანეთი.

** ვფიქრობ, სავსებით საკმარისი იქნება ერთხელ 2 კვირაში, ან იქნებ თვეშიც კი, — თუ ერთბაშად ბევრ წიგნს ვიშოვნით.

წიგნების სია გაყოფილია ორ ნაწილად, რომლებადაც გაყოფილია ჩემი თხზულებაც: A. — ზოგადი თეორიული ნაწილი. იგი მოითხოვს ნაკლებ წიგნებს, ისე რომ ყოველ შემთხვევაში მისი დაწერის იმედი მაქვს, — მაგრამ მეტ მოსამზადებელ მუშაობას. B. — თეორიული დებულებების შეფარდება რუსეთის მონაცემებთან. ეს ნაწილი ძალიან ბევრ წიგნს მოითხოვს. მთავარი სიძნელე იქნება: 1) ერობის გამოცემები. თუკი მათი ნაწილი მაქვს, ნაწილი შეიძლება გამოვიწერო (წვრილმანა მონოგრაფიები), ნაწილი ვიშოვნო ნაცნობი სტატისტიკოსების მეშვეობით; 2) მთავრობის გამოცემები — კომისიების შრომები, ყრილობების ანგარიშები და ოქმები და ა. შ. ეს მნიშვნელოვანი რამ არის; მათი შოვნა უფრო ძნელია. ზოგიერთი არის თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების ბიბლიოთეკაში, ვგონებ, უმრავლესობაც კი.

სიას გრძელს ვურთავ, იმიტომ რომ ვითვალისწინებ მას მუშაობის ფართო ფარგლებისათვის *. თუ აღმოჩნდა, რომ შეუძლებელია შოვნა ამა თუ იმ წიგნებისა ან წიგნების ამა თუ იმ კარებისა, — მაშინ ამის მიხედვით შეიძლება რამდენადმე შემცირდეს თემა. ეს, განსაკუთრებით, მეორე ნაწილის მიმართ, სავსებით შესაძლებელია.

ჩემს სიაში აღუნიშნავს ვტოვებ წიგნებს, რომლებიც აქაურ ბიბლიოთეკაშია, ხოლო იმ წიგნებს, რომლებიც მე მაქვს, ჯვარს ვუსვამ.

წიგნებს ზეპირად რომ ვასახელებ, სათათურებში მგონი ზოგიერთ რამეს ვურეც და ამ შემთხვევაში ვუსვამ? **.

გაგზავნილია წინასწარი პატიმრობის

სახლიდან (პეტერბურგი)

პირველად დაიბეჭდა 1924 წელს

ეურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«ბროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 3

* რა თქმა უნდა, თუ მოხერხდა იმ ფარგლების შენარჩუნება, — სია კიდევ ძალიან გაგრძელდება მუშაობის თვით მსვლელობის დროს.

** წიგნების სია, რომელიც წერილს ჰქონდა დართული, არ შენახულა. რედ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

12/1. 96.

გუშინ მივიღე შენი გამოგზავნილი სანოვაგე, და სწორედ შენ წინ კიდევ ვიღაცამ მომიტანა ყოველგვარი საკმელი, ისე რომ მთელი მარაგი მიგროვდება: მაგალითად, წარმატებით შემეძლო ჩაის ვაჭრობა გამეხსნა, მაგრამ ვფიქრობ, ნებას არ დამრთავდნენ, იმიტომ რომ აქაურ ღუქანთან კონკურენციის დროს გამარჯვება უეჭველად მე დამრჩებოდა. პურს ძალიან ცოტას ვჭამ, ვცდილობ დავიცვა ერთგვარი დიეტა, — შენ კი ისეთი უზომო რაოდენობით მომიტანე, რომ, ვფიქრობ, თითქმის ერთ კვირას მეყოფა და ალბათ არანაკლებ სიმაგრეს მიადწევს, ვიდრე საკვირაო ღვეზელი აღწევდა ობლომოვკაში²².

ახლა მაქვს ყველაფერი, რაც საჭიროა, და საჭიროზე მეტიც*. ჯანმრთელობა სავსებით დამაკმაყოფილებელია. ჩემს მინერალურ წყალს აქაც ვიღებ: აფთიაქიდან მოაქვთ იმავე დღეს, როცა დავუკვეთავ. მძინავს ცხრა საათი დღელამეში და სიზმარში ვხედავ ჩემი მომავალი წიგნის სხვადასხვა თავებს.

დედა და დანარჩენები შინ ხომ კარგად არიან? მოკითხვა გადაეცი ყველას.

შენი ე. ულიანოვა

თუ კიდევ როგორმე მოგიხდეს აქ მოსვლა, — გთხოვ მომიტანო ფანქარი თუნუქის სახელურში ჩასასმელი გრაფი-

* მაგალითად, ვიღაცამ მომიტანა სერთუქი, ჟილეტი და შალი. ყველაფერი ეს, როგორც ზედმეტი, პირდაპირ «გავისტუმრე» ცეიხპაუზში.

ტით. ხეში ჩასმული ჩვეულებრივი ფანქრები აქ მოუხერხებელია: ნება არა გვაქვს დანა ვიქონიოთ. წვერის წათლა ზედამხედველს უნდა სთხოვო, ისინი კი ასეთ დავალებებს არც თუ დიდი ხალისით და არც თუ გაუჭიანურებლად ასრულებენ.

კარგი იქნებოდა აგრეთვე შემოგვეგზავნა ოვალური კოლოფი, რომელშიც საოცნე მილია და რომელიც ტანისამოსის კარადის უჯრაში მიდგას*. თითქოს ეს შეუძლებელი არ არის და მინდობილობაც არ უნდა: მიუგდეთ დიასახლისს ხუთი შაური, ეტლით მოვიდეს აქ და ხ ე ლ წ ე რ ი ლ ი თ ჩააბაროს. მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს დიდად პატივცემული მანდილოსანი ზომ კორობოჩკასავით²⁸ ჯიუტია. აუცილებელი საქირთება ჯერ არ არის, ასე რომ ყიდვა არა ღირს.

გაგზავნილია წინასწარი

პატიმრობის სახლიდან (პატერბურგი)

პირვილად დაიბეჭდა 1931 წელს

ქრებულში: ვ. ი. ლენინი, «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იქნებ უფრო სწორია: მედგა?

ა. ი. ულიანოვა-ელჩაროვას

14/I. 96.

გუშინ მივიღე შენი 12-ის წერილი და გიგზავნი მეორე მინდობილობას. თუმცა არ ვიცი, ეს ზედმეტი ხომ არ არის: გუშინ მივიღე ჩემი ზოგიერთი ნივთი, და ამან მაფიქრებინა, რომ მიღებულია ჩემი პირველი მინდობილობა. ყოველ შემთხვევისათვის ვგზავნი, შენი წერილისა და ალექსანდრა კირილეს ასულის წერილის მიხედვით. — ახლა თეთრეულიც და ყველაფერიც სრულიად საკმარისი მაქვს: თეთრეულს ნულარ გამომიგზავნი, რადგან შესანახავი ადგილი არა მაქვს. თუმცა შეიძლება ცეიხპაუზში ჩავაბარო, რომ ამას ერთხელ და სამუდამოდ მოვრჩე.

დიდი მადლობელი ვარ ალ. კ-სი დანტისტზე გარჯისათვის: სწორე მოგახსენო მრცხვენია, ასე რომ შევაწუხე. დანტისტს განსაკუთრებული საშვები არ ესაჭიროება, რადგან უკვე არის პროკურორის ნებართვა. დანტისტს მხოლოდ ამ ნებართვის მიღების შემდეგ მივწერე. რა დღეს და რა დროს მოვიდეს — სულ ერთია. რა თქმა უნდა, პირობას ვერ დავდებ, რომ აქ დავხვდები — მაგალითად, შეიძლება დაკითხვაზე ვიყო, — მაგრამ ვფიქრობ, რომ რაც უფრო ადრე მოვა, მით უფრო მეტი იქნება ამ ნაკლებად შესაძლო დაბრკოლების თავიდან აცილების შანსები. მე არა ვწერ ბ-ნ დობკოვიჩს (დანტისტი, ვაჟინსკის ასისტენტი): იგი ჩემი ყოფილი ბინის გვერდით ცხოვრობს (გოროხოვაია, 59), და იქნებ შეუთარო მას, რომ აუხსნა საქმე.

რაც შეეხება ჩემს წიგნებს, უკვე გავგზავნე იმ წიგნების სია, რომლების მიღებაც მსურს*. დიდი მადლობელი ვარ გოლოვინისა და შიპელის წიგნებისათვის, გუშინ რომ გამო-
მიგზავნე. ჩემი წიგნებიდან მხოლოდ ლექსიკონები უნდა დაეუმატო. ახლა გერმანულიდან ეთარგმნი²⁴, ისე რომ გთხოვთ გადმომცეთ პავლოვსკის ლექსიკონი.

თეთრეული, როგორც ჩანს, სხვისა გამომიგზავნეს: უკან დაბრუნება უნდა; ამისათვის საჭიროა იკითხო, როცა აქ იქნები, რომ ჩემგან მოგატანონ თეთრეული და ზედმეტი ნივთები, — მე მათ გადმოგცემ.

მე სავსებით ჯანმრთელი ვარ.

ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

ძალიან მოხარული ვარ, რომ დედა და მარკი გამოჩან-
მრთელდნენ.

გავგზავნილია წინასწარი
პატიმრობის სახლიდან (პეტერბურგი)
პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წიგნების სია არ შენახულა. რ. ე. დ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

16/I. 96.

გუშინ მივიღე შენი 14-ის წერილი და ვიქარობ გიპასუხო, თუმცა ნაკლები იმედი მაქვს, რომ პასუხს ხუთშაბათამდე მიიღებ²⁵.

სხვისი თეთრეულის უკან გაგზავნა რომ არის საჭირო, ამაზე უკვე მოგწერე. ახლა შევკარი იგი, და საჭიროა, რომ შენ ჰკითხო მას, როცა აქ იქნები, ან სთხოვო იმას, ვინც იქნება, იკითხოს შენი სახელით. ყველაფერს როდი ვაბრუნებ, იმიტომ რომ ნაწილი გასარეცხად არის მიცემული (იქნებ სთხოვო ვინმეს შემდეგში როგორმე მიიღოს დანარჩენი), ხოლო შემდეგ ნებას ვაძლევ თავს ჯერჯერობით დავიტოვო პლუდი, რომელიც აქ ძალიან დიდ სამსახურს მიწევს.

შემდეგ წიგნების შესახებ მოვავროვე ცნობები: პატარა ყუთი შეიძლება დაიდგას აქ ცეიხპაუზში*. მთელი ჩემი წიგნების აქ მოტანა, რა თქმა უნდა, არა ღირს. იმ სიაში, რომელიც შენ გამომიგზავნე, ზოგიერთი წიგნი ჩემი არ არის: მაგალითად, «საფაბრიკო მრეწველობა», «კობელიაცკი» — ალექსანდრა კირილეს ასულსაა, მას, ვგონებ, კიდევ რომელიღაც წიგნი გამოვართვი. შემდეგ სარატოვის ერობის კრებულები და ვორონეჟის გუბერნიის საერო-სტატისტიკური კრებულები მგონი დროებით მომცა რომელიღაც სტატისტიკოსმა. იქნებ გაიგო, შეიძლება თუ არა მათი ჯერ-

* იქვე შეიძლება ჩაიწყოს ცოტაოდენი ტანისამოსი: პალტო და ერთი წყვილი ზედა სამოსი, ქუდი. ჩემთვის მოტანილი ვილეტი, სერთუპი და შალი უკანვე წაიღეთ.

ჯერობით დატოვება. მათი აქ მოტანა ახლა არა ღირს. — «პოგოფევი» და «სპბ-სათვის სავალდებულო დადგენილებათა კრებული» აგრეთვე, ვგონებ, ჩემი არ არის (ბიბლიოთეკისა ხომ არ არის?). — კანონთა კრებულები და იურიდიული სახელმძღვანელოები, გასაგებია, სულაც არ არის საჭირო. ახლა გთხოვთ წიგნებიდან მომაწოდოთ მხოლოდ რიკარდო ბელტოვი, ნ.-ონი, ინგრემი, Foville. საერობო კრებულები (ტვერის, ნიჟნი ნოვგოროდის, სარატოვის) ერთად შეკარით სათვალავის მიხედვით *, აღნუსხვა არა ღირს: ვფიქრობ, რომ ეს შეეკრაც შეიძლება ცეიხპაუზში დაიღოს. მაშინ შეიძლება ჩემს წიგნებს ერთბაშად მოვრჩე და საზოგადოება აღარა მქონდეს. ცეიხპაუზიდან (გადათვალეირების შემდეგ) შეიძლება წიგნების მიღება.

ძალიან ვშიშობ, რომ მეტად ბევრ სადავიდარაბოს გიჩენ. გთხოვ, მეტისმეტად ნუ გაირჩევი — განსაკუთრებით სიის მიხედვით წიგნების მოტანის მხრივ: ეს ყველაფერი მოესწრება, ახლა კი წიგნები საკმარისი მაქვს.

შენი ვ. ულიანოვი

თეთრეულიდან გთხოვ დამიმატოთ ბალიშისპირები და პარსახოცები.

ხელმეორედ ინტერესით ვკითხულობ შელგუნოვს და ვმუშაობ ტუგან-ბარანოვსკის წიგნზე: გამოკვლევა სოლიდური აქვს, მაგრამ სქემები, მაგალ., ბოლოში იმდენად ბუნდოვანია, რომ სწორე მოგახსენო, არ მესმის; საჭიროა ვიშოვნო «კაპიტალის» მე-II ტომი.

გაგზავნილია წინასწარი
პატიმრობის სახლიდან (პეტერბურგი)

პირველად დაიბეჭდა 1924 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* «სამხედრო-სტატისტიკური კრებულთა» და «ნაკრებთა» ერთად.

1897 წ.

17

მ. ა. ულიანოვას

2 მარტი. სადგური «ობი».

ერთხელ კიდევ გზიდან გწერ, ძვირფასო დედიკო. აქ კარგა ხანს გავჩერდებით, საქმე არაფერი მაქვს, და გადავწყვიტე ისევ და ისევ შევუდგე საგზაო წერილის — სათვალავით მესამე წერილის წერას*. ჯერ კიდევ ორი დღე-ღამის სასიარულო რჩება²⁶. ახლა ობზე ცხენებით გადავდი და უკვე ავიღე ბილეთები კრასნოიარსკამდე. რადგან აქ მოძრაობა ჯერ «დროებითია», ქირას ჯერ კიდევ ძველი ტარიფით იხდიან, და მე მომიხდა მიმეცა 10 მ. ბილეთი + 5 მ. ბაგაჟი რაღაც 700 ვერსში!! მატარებლების მოძრაობაც აქ უკვე სავესებით შეუწყნარებელია. ამ 700 ვერსს ტატიტ გავივლით ორ დღე-ღამეში. შემდეგ, კრასნოიარსკს იქით, მოძრაობა მხოლოდ კანსკამდე, ე. ი. 220 ვერსზე, სულ კი ირკუტსკამდე დაახლოებით 1000. მაშასადამე, მოგვიხდება ცხენებით მოგზაურობა, — თ უ მ ო გ ვ ი ხ დ ე ბ ა²⁷. ამ 220 ვერს რკინიგზასაც დღე-ღამე უნდა: რაც უფრო შორს არის, მით უფრო ნელა დაღოლავენ მატარებლები.

ობზე გადასვლა საჭირო ხდება ცხენებით, იმიტომ რომ ხიდი ჯერ კიდევ საბოლოოდ როდია მზად, თუმცა უკვე აგებულია მისი ჩონჩხი. მგზავრობა ცუდი როდი იყო, — მაგრამ თბილი (ან უფრო სწორად, უთბილესი) ტანისამოსი რომ არა გვქონდა და ისე გავძლეთ, ამას უნდა ვუმაღლოდეთ მხოლოდ იმას, რომ გადასვლა ხანმოკლე იყო: საათზე ნაკლები დანიშნულების ადგილამდე ცხენებით მგზავრობა თუ მომიხ-

* პირველი ორი წერილი არ შენახულა. რ ე დ.

და (და ეს ალბათ ასეც იქნება), რასაკვირველია, საჭირო იქნება შევიძინო ტყაბუჭი, თექის ჩექმები და, იქნებ, ქუდიც კი ((აი რას ნიშნავს რუსეთში განებივრება! ცხენებით რაღა იქნება?)).

მიუხედავად ამისა, რომ საშინლად ნელა მივდიოდით, ვხამ გაცილებით ნაკლებად დამალა, ვიდრე მოველოდი. ისიც კი შეიძლება ითქვას, რომ თითქმის სულაც არ დავღლილვარ. ეს მე თვითონ უცნაურად მეჩვენება, რადგან წინათ სამარადს ს.-პეტერბურგამდე რაღაც 3 დღე-ღამის მგზავრობაც დამქანცავდა ხოლმე. საქმე ალბათ ის არის, რომ აქ უკლებლივ ყველა დამე შესანიშნავად მძინავს. მიდამოები დასავლეთ ციმბარის გზისა, რომელიც ეს არის მთლიანად გამოვიარე (1300 ვერსი ჩელიაბინსკიდან კრივოშჩეკოვამდე. სამი დღე-ღამე). გასაოცრად ერთფეროვანია: შიშველი და ყრუ ველი. არც სადგომი, არც ქალაქები, ძალიან იშვიათია სოფლები, აქა-იქ ტყეა, ისე კი სულ ველია. თოვლი და ცა — ასეა მთელი სამი დღის განმავლობაში. იქით, ამბობენ, ჯერ ტაიგა იქნება, ხოლო შემდეგ, აჩინსკიდან, მთებია. მაგრამ ველის ჰაერი მეტისმეტად კარგია: ადამიანი თავისუფლად სუნთქავს. ყინვა მაგარია: 20°-ზე მეტი, მაგრამ გაცილებით უფრო ადვილი გადასატანია, ვიდრე რუსეთში. მე არ ვიტყვოდი, რომ აქ 20°-ია, ციმბირელები ირწმუნებიან, ამის მიზეზი ის არის, რომ ჰაერი «რბილია», რაც ყინვას გაცილებით უფრო ადვილად გადასატანს ხდისო. სავსებით დასაჯერებელია.

ჩვენს მატარებელში შევხვდი სწორედ იმ Arzt-ს, რომელთანაც ანოუტა იყო ს.-პეტერბურგში²⁸. მისგან შევიტყე ჩემთვის სასარგებლო ზოგიერთი რამ კრასნოიარსკის შესახებ და სხვ. მისი სიტყვით, იქ შეიძლება, სრულიად უეჭველია, გაჩერება რამდენიმე დღით. ასეც ვაპირებ მოვიქცე, რათა გამოვარკვიო ჩემი შემდგომი მდგომარეობა. დეპეშა რომ მოგცეთ: «რამდენიმე დღეს ვრჩები»-მეთქი, ეს იმას ნიშნავს, რომ გაჩერების ვადა ჯერ კიდევ ჩემთვისაც არ გამორკვეულა. მაშასადამე, იქ დაველოდები ექიმს²⁹, დავხვდები მას და, თუ

ირკუტსკამდე მგზავრობა მოგვიხდა, ბარემლა ერთად წავალთ. ჩემთვის ადგილის დანიშვნის გამო დაბრკოლებას, იმავე პიროვნების სიტყვით, არ შეიძლება ველოდე: უფრო სარწმუნოა, რომ ეს უკვე გადაწყვეტილია, რადგან ამისათვის საჭირო ყველა ღონისძიებას წინასწარ იღებენ. აბა, ასე შემდეგ წერილამდე.

შენი ვ. უ.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

P. S.* სხვა რამეში არ ვიცი, და წერილებს რომ იშვიათად ვწერდე, ამაში კი ჩემი გამტყუნება არ შეიძლება! როცა არის რა მოგწერთ, — ძალიან ხშირად გწერთ.

Arzt-თან საუბრის მეოხებით ძალიან ბევრი რამ გასაგები გახდა ჩემთვის (თუმცა დაახლოებით), და ამიტომ თავს ძალიან მშვიდად ვგრძნობ: ჩემი ნერვიულობა მოსკოვში დავტოვე. მისი მიზეზი მდგომარეობის გაურკვეველობა იყო, მეტი არაფერი. ახლა კი გაურკვეველობა გაცილებით ნაკლებია, და ამიტომ თავს კარგად ვგრძნობ.

დაწერილია 1897 წ. 2 მარტს

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას ³⁰

მ ა ნ ი ა შ ა ს

მივიღე ექიმისაგან შენი წერილი და ძალიან გამახარა შინიდან მიღებულმა ამბავმა. დედას გამოგზავნილი ჩანთა მივიღე და ვფიქრობ, რომ მარჯვედ გამოსაყენებელი იქნება. რუმბანცევის ბიბლიოთეკიდან ამონაწერების შესახებ შენი წინადადებით ალბათ ვისარგებლებ³¹. გუშინ როგორც იქნა მოვხვდი აქაურ განთქმულ იუდინის ბიბლიოთეკაში. იუდინი გულთადად შემხვდა და მაჩვენა თავისი წიგნთსაცავები³². მან იქ მუშაობის ნებაც დამრთო, და ვფიქრობ, რომ ამას მოვახერხებ. (აქ ორი დაბრკოლებაა: 1-ლი, მისი ბიბლიოთეკა ქალაქგარეთ არის, მაგრამ მანძილი მცირეა, სულ ორიოდე ვერსი, ისე რომ ეს სასიამოვნო გასეირნებაა. მე-2, ბიბლიოთეკის მოწყობა დამთავრებული არ არის, ისე რომ წიგნების ხშირი თხოვნით შეიძლება ძალიან შეეაწუხო პატრონი.) ვნახოთ, ეს საქმით როგორ გამოვა. ვფიქრობ, მეორე დაბრკოლებასაც ეშველება. მის ბიბლიოთეკას მთლიანად არ გავცნობივარ, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ეს წიგნების შესანიშნავი კრებულია. არის, მაგალ., ჟურნალების (უმთავრესთა) სრული კომპლექტები 18 საუკუნის დამლევებიდან დღევანდლამდე. იმედი მაქვს, რომ გამოვიყენებ მათ ცნობებისათვის, რომლებიც ჩემი ნაშრომისათვის ესოდენ საჭიროა.

გაზეთებში წავიკითხე, რომ გაზაფხულიდან აქეთ ივლიან ჩქარი მატარებლები: 8 დღე-ღამე პარიზიდან კრასნოიარსკა-

მდე, მაშასადამე, მოსკოვიდან დაახლოებით 6 დღე-ღამე. აი
მაშინ მიწერ-მოწერა ბევრად უფრო მოსახერხებელი იქნება.
შენი ვ. უ.

დაწერილია 1897 წ. 10 მარტს
გაგზავნილია კრასნოიარსკიდან მოსკოვში
პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
უკრნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხილნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

15/III. 97.

განუწყვეტლივ ველოდი შენგან წერილს, ძვირფასო დედო, მაგრამ დღემდე ამაოდ: ფოსტაში მიკითხვით ვერაფერს ველორსე. ახლა უკვე იმას ვფიქრობ, რომ არ მოგიწერიათ ჩემთვის, ელოდით დეპეშას, რომელიც ვერ შევძელი გამომეგზავნა ჩამოსვლისთანავე. ჩვენს შორის საფოსტო კადის დიდი ხანგრძლიობის (ე. ი. წერილების მეტად გრძელი გზის) გამო საჭიროა წერა მისამართის დაულოდებლად. თუ აქედან გამგზავნიან, ფოსტაში დავტოვებ განცხადებას, რომ წერილები ჩემი ახალი მისამართით გადმომიგზავნონ. ამიტომ უფრო ხშირად მომწერეთ ხოლმე თქვენთვის ცნობილი უკანასკნელი მისამართით, — თორემ უკვე მომწყინდა, შინიდან წერილები რომ არ მომდის. მივიღე მანიაშას მხოლოდ ერთი ბარათი, ექიმისათვის რომ გამოეტანებინა.

დღეს გავაცილე ექიმი. იგი ირკუტსკში წავიდა. აქ მეტ ხანს მოცდის დრო არ მისცეს, ე. ი. არ მისცეს ადგილობრივმა ხელისუფლებმა. მე ჭერჭერობით არ მაწუხებენ, და ვფიქრობ არც შეუძლიათ, რადგან თხოვნა მივეცი გენერალ-გუბერნატორს და ახლა პასუხს ველი³⁴. თუმცა აბსოლუტურად შეუძლებელი იმაშიც არაფერია, რომ მეც მომიხდება ასეთი მოგზაურობა. აქ დღეიდან უკვე ითვლება, რომ უგზოობაა, და საფოსტო ცხენებით მგზავრობა უფრო ძვირი და ძნელი ხდება. ამინდი საუცხოოა, სავსებით გაზაფხულისა. აქ დროს ვატარებ ორ საქმეში: ჭერ-ერთი, დავდივარ იუდინის ბიბლიოთეკაში; მე-2, ვეცნობი ქალაქ კრასნოიარსკს და მის მცხოვრებლებს (მეტწილად უნებლიე მცხოვრებლებს)³⁵.

ბიბლიოთეკაში ყოველდღე დავდივარ, და რადგან იგი ქალაქის განაპირადაა 2 ვერსზეა, 5 ვერსის — დაახლოებით ერთი საათის გზის გავლა მიხდება. ასეთი გასეირნებით ძალიან კმაყოფილი ვარ და სიამოვნებით დავსეირნობ, თუმცა გასეირნება ხშირად მთლად მაძინებს. ბიბლიოთეკაში ჩემი საგნის წიგნები გაცილებით ნაკლები აღმოჩნდა, ვიდრე შეიძლებოდა მეფიქრა მისი საერთო ოდენობის მიხედვით, მაგრამ ზოგი რამ მაინც არის ჩემთვის სასარგებლო, და ძალიან მოხარული ვარ, რომ აქ შემიძლია საგნებით უქმად არ გავატარო დრო. დავდივარ ქალაქის ბიბლიოთეკაშიც: იქ შეიძლება ჟურნალებისა და გაზეთების გადათვალიერება; მათ აქ მე-11 დღეს ღებულობენ და მე მაინც ჯერ კიდევ ვერ შევჩვევივარ ასეთ დაგვიანებულ «ახალ ამბებს». აქედან რამდენიმე ასეული ვერსისა დაშორებით თუ მომიხდა ცხოვრება, ფოსტას ამაზე გაცილებით მეტი დრო მოუხდება, და მაშინ კიდევ უფრო იქნება საჭირო უფრო ხშირად წერა პასუხის დაულოდებლად: თორემ პასუხს რომ დაუწყო ცდა, ეს ერთ თვეზე მეტი იქნება!

ძალიან სამწუხაროა, რომ პარტიაზე³⁵ არაფერი არ ვიცით. ანიუტასაგან დეპეშის მოლოდინსაც უკვე დავანებე თავი, გადავწყვიტე, რომ იგი ვერ ახერხებს ვერაფრის გაგებას ან რომ დაბრკოლება მოხდა. აქ, როგორც ხმებია, უკვე მოხსნილია ეტაპები, — მაშასადამე, პარტია რკინიგზით ჩამოვა. ზოლო თუ ასეა, გაუგებარია, რატომ აჩერებენ მას მოსკოვში. ხერხდება თუ არა გადაცემა წიგნებისა? სანოვაგისა? წერილებისა? თუ ყველა ეს კითხვა მთლად არ დაიგვიანებს, ძალიან მოხარული ვიქნებოდი მიმეღო ანიუტასაგან პასუხი ამ კითხვებზე.

16/III. გუშინ ვერ მოვასწარი წერილის გამოგზავნა. აქედან რუსეთში მატარებელი გვიან ღამით მოდის, ვაგზალი კი შორს არის.

მაგრად გკოცნი შენ და მოკითხვას ვუთვლი ყველა ჩვენებს. ხვალ იქნებ, ბოლოს და ბოლოს, მოვახერხო და გავუგზავნო ანიუტას მცირე ვადით წამოღებული წიგნები.

შენი ვ. უ.

მოვიდა თუ არა წერილი, რომელშიც მისამართია? ვიმეორებ ყოველი შემთხვევისათვის: ბოლშევიკურად ჩუქა, კლავდია პოპოვას სახლი. შეიძლება მომწერო მოკითხვამდეც ფოსტაში: მე იქ დავდივარ ხოლმე. აქედან რომ წავალ, წერილებს გადმოგიგზავნიან.

გაგზავნილია კრასნოიარსკიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

26/III. 97.

როგორც იქნა მივიღე, ძვირფასო დედიკო, თქვენგან ამბავი, რამაც ძალიან გამახარა. 1-ლი, მივიღე დეპეშა ჩემი დეპეშის პასუხად*. ვაგზალშიც მოვიკითხე — არაფერი არ არის. Schwester-მა³⁶ უკვე შემდეგ იპოვნა იქ შენი წერილი, ანიუტასი კი, მაშასადამე, დაკარგულა. მე-2, გუშინ საღამოს მე-10 საათი იყო, რომ მივიღე დეპეშა გამომგზავრების შესახებ, რამაც უზომოდ გამახარა და თავქუდმოგლეჯილი გავიქეცი Schwester-თან, რათა სიხარული გამეზიარებინა. ახლა დღეებსა ვთვლით და «მოვდივართ» საფოსტო მატარებლით, რომელიც მოსკოვიდან 25-ს გამოვიდა. ეს უკანასკნელი დეპეშა ისე გავიგე, რომ მოდიან საკუთარი ხარჯით: ასე რომ არ იყოს, გლების ხელმოწერა არ იქნებოდა. ვფიქრობთ, რომ დედასაც გაუგზავნა დეპეშა ჩელიაბინსკში. თორემ შეიძლებოდა ასეთი რამ გამოსულიყო — ის გვერდით ჩაუვლიდა. დედა კი კვლავ იჯდებოდა ცნობების პოლოდინში! (Schwester-ის წერილი დედისადმი ამ ცოტა ხნის წინათ გაიგზავნა და იგი ალბათ ვერ მოასწრებს გამომგზავრებას)³⁷. მანიაშასი დიდი მადლობელი ვარ მისი წერილისათვის და მიღებული წერილების ექსტრაქტებისათვის. აქ ვურთავ პასუხს ერთ-ერთ ამ ექსტრაქტზე — დაე მანიაშა ამ წერილსაც ისე მოექცეს, როგორც წინანდელს³⁸. ვვარაუდობ კიდევ გავუწიო მას ექსპლოატაციი წერილების მხრივ და ლიტერატურული

** დეპეშა არ შენახულა. რ. ე. დ.

** წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

მხრივაც კი. — წიგნები და წერილები შეიძლება აქ გამომიგზავნოთ: ჯერ კიდევ არ ვიცი, როდის გამაგდებენ და სად. მაგრამ მგონი სჯობს გაუგზავნოთ ხოლმე Schwester-ს, ამასთან, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, დაზღვეული გზავნილებით, თორემ აქ ფოსტაში ალბათ დიდი დაუდევრობაა, ისე რომ წერილები, ჩანს, იკარგება (ეტყობა, ამას გარეშე დაბრკოლებებიც ემატება).

ჩემ შესახებ ახალს ვერაფერს ვერ მოგწერ: ვცხოვრობ წინანდებურად, დავეხეტები ბიბლიოთეკაში ქალაქგარეთ, დავეხეტები მიღამობებში ისე, სეირნობისათვის, დავეხეტები ნაცნობებთან, მძინავს ორის მაგიერ, — ერთი სიტყვით, ყველაფერი ისეა, როგორც უნდა იყოს.

შენი ვ. უ.

ანიუტას ვუგზავნი იმ წიგნების სიას, რომელთა შოვნა ძალიან მინდა და რომლების ყიდვა, მგონი, შეიძლება მხოლოდ ბუკინისტებთან პიტერში, ისე რომ წერილი უნდა გაეგზავნოს დირექტორს³⁸ და ეთხოვოს მას გააკეთოს ეს ან ვინმეს დაავალოს. საშინლად მომდის გული ჩემს თავზე, რომ წინასწარი პატიმრობის სახლიდან გაგზავნილ წერილში ერთი სახელწოდება (უფრო სწორად ერთი წელიწადი) ავურიე და ანიუტა ვაიძულე ტყუილუბრალოდ ემოგზაურა. ხომ არ შეიძლება აგრეთვე მოიძებნოს ისინი მოსკოვის ბიბლიოთეკებში: იქნებ სადმე კიდევაც აღმოჩნდეს?

1. «ფინანსთა სამინისტროს ყოველწლიური». სპბ., 1869. ნაკვეთი 1-ლი.

2. «რუსეთის იმპერიის სტატისტიკური მატრიანე». შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის გამოცემა.

სერია II, ნაკვეთი მე-6: «1868 წლის მასალები ევროპულ რუსეთში საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის სტატისტიკისათვის», დამუშავებული ი. ბოკის მიერ. სპბ., 1872.

3. «ევროპული რუსეთის საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის უმთავრესი დარგების სტატისტიკური ატლასი ფაბრი-

კებისა და ქარხნების სახელდებოთი სიით». შეადგინა დ. ტ. მირიაზეშვილი. ნაკვეთი III. სპბ., 1873 (პირველი ორი ნაკვეთი ვიბოვნე აქ იუდინთან. ამ სამი წიგნის ღირებულება თავდაპირველია: 1) 2 მ., 2) 1 მ. და 3) 1 მ. 50 კაპ., მაგრამ მათ საყიდლად ვერ იშოვი).

გაგზავნილია კრასნოიარსკიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

5/IV. 97.

დღეს კარგი ამბები მივიღე, ძვირფასო დედიკო, და მინდა მალე გაცნობო ისინი. ჯერ-1, ირკუტსკიდან ექიმისაგან მივიღე ღუპეშა: «გაუიგე განწესებენ მინუსინსკში». მე-2, ა. მ-მ, ბოლოს, შეიტყო გენერალ-გუბერნატორის პასუხი: გლებსაც და ბაზილსაც³⁹ მინუსინსკის ოლქში ანწესებენ. ზვალ ჩამოდის ე. ე. და ეცდება გაათავისუფლებინოს ისინი, აგრეთვე მიაღწიოს იმას, რომ ახლა მათ უკვე თავიანთ ხარჯზე იმგზავრონ. უნდა ვიფიქროთ, რომ ამის მიღწევა მოხერხდება (არსებული პრეცედენტების მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ)⁴⁰.

ჩემი დანიშვნით (თუ ხმა გამართლდა, — მე კი არა მგონია, რომ იგი მცდარი იყოს) ძალიან კმაყოფილი ვარ, ვინაიდან მინუსინსკი და მისი ოლქი ამ ადგილებში საუკეთესოა მშვენიერი ჰავითაც და ცხოვრების სიიაფითაც. კრასნოიარსკიდან მანძილი ძალიან დიდი არ არის, ფოსტა კვირაში ორჯერ თუ სამჯერ დადის, ასე რომ წერილს და პასუხს ალბათ ახლანდელი 22—23 დღის ნაცვლად 30—35 დღეზე მეტი არ დასჭირდება. ვფიქრობ, რომ ნაოსნობამდე ადრე წასვლა არ მოწადინებდა. ვინაიდან ახლა უკვე სრული უგზოობაა, და მთელი პარტია, რომელიც ირკუტსკში მიდის, აქ შეაჩერეს მაისამდე. ხოლო როცა ნაოსნობა გაიხსნება, — შესაძლებელი იქნება გემით ჩასვლა მინუსინსკამდე.

ძალიან სამწუხაროა, რომ ანატოლი ალექსანდრეს-ძისა-თვისაც⁴¹ არ ეცადნენ, რომ იგი მინუსინსკის ოლქში გაეწე-

სებინათ: მისთვის, გადატანილი პლევრიტის შემდეგ, ამას ძალიან, ძალიან დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა. ჩვენ ს.-პეტერბურგში გავგზავნეთ დეპეშა, რომ დაიწყონ ამაზე მეცადინობა: მთელი პარტიის შეჩერების გამო დრო სავსებით საკმარისი გამოდის, ასე რომ შეიძლება იმედი ვიქონიოთ, რომ შეძლებენ მისთვისაც მოახერხონ, თუ ენერგიულად მოჰკიდებენ ხელს.

წერილები, რა თქმა უნდა, ჯერჯერობით უნდა მიგზავნოთ ძველი მისამართით: თუ წავედი, ახალ მისამართს დავტოვებ, და გადმომიგზავნიან. ჩემი წიგნების ტრანსპორტი, მე ვფიქრობ, ახლაც შეიძლება გამოიგზავნოს, საბოლოო დანიშვნას რომ არ დაველოდოთ: სულ ერთია მინუსინსკში საქონლის გაგზავნა არ შეიძლება (იქ სატრანსპორტო კანტორა არ არის), რკინიგზით აქ ჩამოსვლას კი დიდხანს მოუწდება. ამიტომ გამოგზავნეთ აქ, თუნდაც ა. მ.-ს მისამართით, ხოლო კიდევ უკეთესია საქონლად — ზედნადების წარმდგენისათვის, ზედნადები კი შეკვეთილი წერილით გამოგზავნეთ ა. მ.-ს სახელზე. ხოლო აქედან საქონელი შეიძლება გაზაფხულზე გაიგზავნოს გემით.

ამბობენ გლეხი და ბაზილი ძალიან ცუდად გამოიყურებიანო: ფერმკრთალი, გაყვითლებული, საშინლად დაღლილი არიანო. იქნებ გამოკეთდნენ, როცა გამოვლენ.

მე სავსებით ჯანსაღად ვარ და აქ კარგად ვცხოვრობ; ამინდი შესანიშნავია. ვაპირებ მოვწერო მანიაშას «ლიტერატურული» შინაარსის წერილი: მხოლოდ არ ვიცი, მოვახერხებ თუ არა. ვნახე და უდიდესი სიამოვნებითაა წავიკითხე «ნოვოე სლოვო»⁴².

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გავგზავნილია კრასნოიარსკიდან მოსკოვში

პირიელად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქორნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

17/IV. 97.

გუშინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, თქვენი სამი წერილი. დღეს რაც შეიძლება დაწვრილებით შევეკრიბე ცნობები იმ სოფლებზე, სადაც დანიშნული ვართ (ჩემთვის ოფიციალურად ეს ჯერ კიდევ არ უცნობებიან) ⁴³. მე მგზავნიან სოფელ შუშენსკოეში (ვგონებ, წინანდელ წერილებში* არასწორად ვწერდი — შუშინსკოე). ეს დიდი სოფელია (1½ ათასზე მეტი მცხოვრები), სათემო მმართველობით, ზემსკი ზახედატელის (ხარისხი, რომელიც ჩვენს ბოქაულს შეესაბამება, მაგრამ უფრო ვრცელი რწმუნებები აქვს) ბინით, სკოლით და ა. შ. მდებარეობს ენისეის მარჯვენა ნაპირზე, 56 ვერსზე მინუსინსკის სამხრეთით. ვინაიდან სათემო მმართველობაა, ეს იმას ნიშნავს, რომ ფოსტა საკმაოდ წესიერად ივლის: როგორც გავიგე, კვირაში ორჯერ. იქ წასვლა მოგვიხდება გემით მინუსინსკამდე (უფრო ზემოთ ენისეიზე გემები აღარ დადიან), შემდეგ კი ცხეხებით. დღეს აქ ენისეიზე ყინული დაიძრა. ასე რომ ალბათ 7 — 10 დღის შემდეგ გემები წავლენ, და მე ვაპირებ აპრილის ბოლოს ან მაისის დამდეგს წავიდე. წერილები შეიძლება მომწეროთ და უნდა მომწეროთ ახლანდელი ჩემი მისამართით**, იმიტომ რომ განცხადებას დავტოვებ გადმომიგზავნონ წერილები, როცა

* წერილები არ შენახულა. რ. ე. დ.

** წერილებს ახლა ყველას ვიღებ და წესიერად. პირველი წერილები ალბათ ვაგზალზე იქარგებოდა, სადაც ნაკლები წესრიგია.

წავალ. ხოლო წასვლის დროის ზუსტად დანიშნა არასგზით არ შემიძლია — გლეხი და ბაზილი დანიშნული არიან სოფელ ტესინსკოეში, სადაც აგრეთვე არის სათემო მმართველობა და ა. შ., 37 ვერსზე მინუსინსკის ჩრდილოეთით, მდინარე ტუბაზე (ენისეის შენაკადი მარჯვენა მხრიდან). მათ შესახებ დღეს გაიგზავნა დეპეშა პოლიციის დეპარტამენტში იმის თხოვნით, რომ ნება დართონ წავიდნენ თავიანთ ზარზე. იმედი მაქვს, რომ ამის ნებას მისცემენ, დედის თხოვნით, რომელიც აქ სულ ავად არის, და მაშინ მინუსინსკამდე ერთად წავალთ. მაშასადამე, ზაფხულს გავატარებ «ციმბირის იტალიაში», როგორც აქ მინუსინსკის ოლქის სამხრეთ ნაწილს ეძახიან. ასეთი სახელწოდების სისწორეზე მსჯელობა ჯერ არ შემიძლია, მაგრამ აშშობენ, რომ კრასნოიარსკში აღდგილი უფრო ცუდია. ხოლო აქაც ქალაქის მიდამოები, მდინარე ენისეიზე, ყოველთვის მთებს თუ შვეიცარიის ხედებს მოგაგონებს: ამ დღეებში რამდენჯერმე გავისეირნე (მთლად თბილი დღეები იდგა, და გზები უკვე გაშრა), რითაც ძალიან კმაყოფილი დავრჩი და კიდევ უფრო კმაყოფილი ვიქნებოდი, რომ არ მაგონდებოდნენ ჩვენი ტურუხანსკელები და დაპატარებული მინუსინსკელები⁴⁴.

აქ ძალიან კარგად ვცხოვრობ: ბინაზე მოხერხებულად მოვეწყე — მით უმეტეს, რომ სრულ პანსიონზე ვცხოვრობ. მეცადინეობისათვის ვიშოვნე წიგნები სტატისტიკაზე (როგორც, ვგონებ, უკვე გწერდით*), მაგრამ ცოტას ვმეცადინებ, უფრო მეტს კი დავხეტილობ.

მანიაშასი მადლობელი ვარ წერილისათვის: ახლა მას ისეთი სამუშაო გავუჩინე, რომ პეშინია თავი არ მოვაბეზრო ციფრებით⁴⁵. ჩემი წიგნები უნდა გამოგზავნოთ კრასნოიარსკში ქვეთარის წარმდგენისათვის (პირდაპირ საქონლად ან სატრანსპორტო კანტორას მეშვეობით. როგორც სჯობს). მე კი ნაცნობებს ვთხოვ გამომიგზავნონ მინუსინსკში, ხოლო იქ კვლავ მომიხდება მოვეძებნო ნაცნობები. სხვა გზა არ არის.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 34 — 36, 37 — 39. რ. ე. დ.

რა ამბავია, რომ მიტიას განუზრახავს შავჭირიან ადგილებში წავიდეს!?!⁴⁶ რაჟი მოგზაურობისა და მედიცინისადმი ასეთი მისწრაფება აქვს, მე მზად ვარ კიდევაც შევთავაზო აილოს ადგილი რომელიმე საგადასახლებო პუნქტში. მაგალითად, ... აღმოსავლეთ ციმბირში. მე თანაც გავიგე, რომ საგადასახლებო პუნქტი იხსნება ენისეის გუბერნიის მინუსინსკის ოლქის «ჩენს» სოფელ შუშენსკოეში... აი, მობრძანდეს. ერთად ვინადირებთ, — თუ ციმბირმა შეძლო მონადირედ ვამზადოს და თუ მიტია ვერ იშოვნის სამუშაოს (და სანადიროს) «არც ისე შორეულ» ადგილებში. ...ეჰე! თუ მე სამ კვირაზე ცოტა მეტი ხნის შემდეგ ისეთი ციმბირელი გავხდი, რომ «რუსეთიდან» ჩემთან ვეპატიუები, სამი წლის შემდეგ რაღა იქნება? — ხუმრობის გარეშე, ძალიან გამაკვირვა მისმა გეგმებმა «შავი ჭირის» შესახებ: იმედი მაქვს, რომ არც შავი ჭირი იქნება და არც მას დასჭირდება შავჭირიან ადგილებში წასვლა.

შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

წიგნების შესახებ: როგორ უნდა გამოგზავნო, — იხილე ზემოთ. რა გამოგზავნო? თუ გამოვა ჰონორარი 150 მანეთი⁴⁷ (იქნებ ეს სამ ჯერად მოხდეს: თითო კოვზი ყოველ საათში, მინდოდა მეტქვა ყოველ თვეში?), შეიძლება წიგნებისთვისაც გამოჰყო რამე. მაშინ მიყიდე «ვლადიმირის გუბერნიის სპარეწების» სამი უკანასკნელი განაკვეთი (3.75), ჩუპროვისა და პოსნიკოვის «მოსავლისა და პურის ფასების გავლენა etc.» (5.00), «ფაბრიკებისა და ქარხნების 1890 წლის მაჩვენებელი. სპბ., 1894» (5.00?). შემდეგ კიდევ მოგწერ — ჰონორარის ოდენობის მიხედვით, რომელიც ამიტომ საჭირო არ არის ერთბაშად გაეგზავნოს (რა თქმა უნდა, Schwester-ს). მისწერე, გეთაყვა, მწერალს⁴⁸, რომ მე ძალიან მოხარული ვიქნებო, თუ იგი რამდენიმე ათეულ მანეთს გამოჰყოფს და დათანხმდება მის ნაცვლად მიგზავნოს წიგნები: რუსულიც,

უცხოურიც, რეცენზიებისთვისაც და ისე უბრალოდაც. მე რა საგნები მაინტერესებს, ეს მან იცის. წიგნები კი შეიძლება შენ გიგზავნოს. სიამოვნებით ავიღებდი ყოველგვარ წიგნებს სათარგმნადაც: მე უკვე თვითონ გავანაწილებდი მინუსინსკელებსა და ტურუხანსკელებს* შორისაც კი (რომლებიც ძალიან საჩქარო არ არის), ვიკისრებდი თარგმნის თვით მოწყობას და თავდებობას მისი დროულად და ჯეროვნად შესრულებისათვის. მაგრამ, ეს უკვე, რა თქმა უნდა, სულ სხვა საქმეა, ხოლო ჰონორარის წიგნებით გადახდა რომ მოეწყობოდეს, ეს ძალიან მინდა, — თუ ეს მეტი სმეტიად შემაწუხებელი არ იქნება მწერლისათვის** — (ეს სიტყვასიტყვით ასე დაუმატე).

მე ვფიქრობ, რომ საჭირო იქნება გამოვიწერო ჟურნალები და გაზეთები: ალბათ შუშენსკოეში არაფერი არ იქნება. ფინანსების მიხედვით შესაძლო იქნება გამოვიწერო: «რუსკი ე ე დ ო მ ო ს ტ ი», «რუსკ ო ე ბ ო გ ა ტ ს ტ ვ ო», «ვესტნიკ ფინანსოვ» (უდამატებებოდ), «Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik». ეს უკვე საკმაოდ ბევრია: მაშასადამე, დიდი შემოსავლის შემთხვევაში. ხოლო მცირე შემოსავლის შემთხვევაში — შეიძლება, ვფიქრობ, დავეჩერე მარტო «რუსკი ე ე დ ო მ ო ს ტ ი ს». შენ უკვე მანდ ნახავ, — განსაკუთრებით, როცა შუშენსკოედან გაცნობებ ჩემს ბიუჯეტს. (შენ, ვგონებ, écrivain-ზე*** გაჯანგებული ხარ, მაგრამ როცა მას ჩემგან სწერ, ამას ნუ აჩვენებ: მე მასზე სრულებითაც

* და ა. შ. ფედოსევი⁴⁹ დანიშნულია, როგორც გავიგე, ირკუტსკის გუბერნიის ქალაქ კირენსკში.

** მის არჩევანს საესებოთ ვენდობი, ხოლო წიგნებით ეს გადახდა იმიტომ მაინტერესებს, რომ ეს ერთადერთი საშუალებაა მაშინვე მივიღო ხოლმე მნიშვნელოვანი ახალი წიგნები: ჟურნალში მუშაობისათვის სტატიებისა და რეცენზიების დროულობა ფრიად მნიშვნელოვანია, ხოლო თუ ჯერ აქ შევიტყობ ხოლმე, შემდეგ კი გამოვიწერ, გაჰიანურება გამოვა, minimum 5 კვირა (!!!).

*** — მწერალზე. რ ე დ.

არა ვარ «rancune» * უკანასკნელი ჩემი «ლიტერატურის»⁵⁰ დაკარგვის გამო. ის ხომ აქ არაფერ შუაში არ არის).

დიდი მოკითხვა ჩემგან ბულოჩკინებს⁵¹. რა არის, რომ არაფერს არ იწერები მათ შესახებ უფრო დაწვრილებით? რა ფინალი აქვთ? ნუთუ არავითარი? ეს ჩინებული იქნებოდა. თუ შემთხვევა გექნეს, მოკითხვა გადაეცი სხვა ნაცნობებსაც, წიგნის გამყიდველს და სხვებს.

3. უ.

იმედი მაქვს, წინასწარ მაცნობებ, როცა გადაწყვეტ დასავლეთში წასვლას, რომ მოვასწრო კიდევ მოგწერო და კვლავ და კვლავ აღგჭურვო დავალებებით.

გავზავნილია კრასნოიარსკიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

პროლეტარსკაია რევოლუციაში №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — ნაწყენი. რ ე დ.

23

მ. ა. ულიანოვას

ქ. მინუსინსკი, 7 მაისი 1897.

ჩვენ აქ მხოლოდ გუშინ ჩამოვედით^მ, ძვირფასო დედიკო. ხვალ ვაპირებთ წავიდეთ ჩვენს სოფლებში, და მე მინდოდა უფრო დაწვრილებით მომეწერა შენთვის აქ მოგზაურობაზე, რომელიც ძალიან ძვირი და ძალიან უხერხული გამოდგა (ასე რომ აქ წამოსვლა სრულიად მიზანშეუწონელია), მაგრამ არ ვიცი, მოვასწრებ თუ არა ამას იმას გამო, რომ ახლა ძალიან დავიდალე მგზავრობაში, ხვალ კი ალბათ კიდევ უფრო მოუცლელი ვიქნები. თუ ხვალ ვერ მოვასწარი რაც შეიძლება დაწვრილებით მოგწერო, დავჯერდები იმას, რაც უკვე დაწერილია აქ, რომ მხოლოდ ჩემი ამბავი შეგატყობინოთ, დაწვრილებით წერილს კი გადავდებ უკვე ჩემს «შუ-შუ-შუ»-მდე..., როგორც ხუმრობით ვეძახი ჩემი საბოლოო და მშვიდობის ადგილს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

გ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

18/V. 97.

ამ კვირაში მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი ორი წერილი (20. IV-ისა და 24-ისა) და გიგზავნი პასუხს უკანასკნელზე პირველი ფოსტით, რომელიც აქედან ამ საღამოს მოდის. მომწერე. როდის იღებთ აქედან წერილს, ე. ი. მერამდენე დღეს. ამ წერილებში ჩემამდე იმითომ მოაღწია ასე გვიან, რომ მათ კრასნოიარსკიდან აქ მაგზავნიდნენ და ამ გადმოგზავნაზე დიდი დრო მიდიოდა. ფინანსების შესახებ — არ მახსოვს. რომ ორჯერ შემეკითხე (როგორც 24. IV-ის წერილში მწერ), ან, იქნებ, დამავიწყდა ეს. სანამ ფინანსების საქმე კარგად მქონდა. — არ გწერდი. მაგრამ კრასნოიარსკიდან წამოსვლის წინ (დაახლოებით 26 — 28 რიცხვს) გავგზავნე შეკვეთილი წერილი და ვთხოვდი გადმოგზავნათ ფული: ახლა ალბათ ის ფული კრასნოიარსკიდან აქ მოემგზავრება⁵³. შემდეგ კიდევ ვიწერებოდი უკვე აქედან; რომ ჯერჯერობით აქ ერთ 2 კვირას მეყოფა.

იმის შესახებ, რომ შენ წამოხვიდე აქ მხოლოდ იმისათვის, რომ სთხოვო სხვაგან გადამიყვანონ, — ეს სავესებით, სავესებით ზედმეტია. ჯერ-ერთი, ალბათ თვითონ მეც მივიღებ გადასვლის ნებართვას, თუ შევეცდები. მე-2, საეჭვოა, რომ სოფელი ტესინსკოე შუშაზე უკეთესი იყოს. მთელი წინასწარი ცნობებით, რომლებსაც წინათ ვკრებდით, ტესი გაცილებით უარესია შუშაზე ადგილმდებარეობის, ნადირობის მხრივ და ა. შ. მე-3, აქ წამოსვლა ასე იოლი საქმე როდია, — ამის შესახებ მე უკვე მოგწერე და დღეს კიდევ უფრო დაწვრილებით ვწერ მანიაშას, რომელიც ბრალსა მღებს (ვხუმრობ)

«საშინელ არასტუმართმოყვარეობაში». — ტესიდან ჯერ წერილი არ მიმიღია⁵⁴ და, რაკი მის შესახებ არაფერი ვიცი, რა თქმა უნდა, არავითარ ნაბიჯს არ გადავდგამ: შესაძლოა მათ კიდევ ითხოვონ სადმე გადაყვანა, თუ ტესი მართლაც ისე ცუდი აღმოჩნდება, როგორც მის შესახებ გვსმენია.

შუ-შუ-შუ ცუდი სოფელი როდია. მართალია, მდებარეობს საკმაოდ შიშველ ადგილას, მაგრამ ახლოს (1 1/2—2 ვერსზე) ტყეა, თუმცა ძლიერ გაკაფული. ენისეიზე გასასვლელი არ არის, მაგრამ მდინარე შუში ზედ ჩაუდის სოფელს, შემდეგ კი ენისეის საკმაოდ დიდი შენაკადი ახლოს არის (1—1 1/2 ვერსზე), და იქ ბანაობა იქნება შესაძლებელი. ჰორიზონტზეა საიანის მთები თუ მათი განშტოებები; ზოგი მთლად თეთრია, და არა მგონია იქ თოვლი როდისმე მთლად დნებოდეს. მაშასადამე, მხატვრულობის მხრივაც ზოგი რამ არის, და მე ტყუილად როდი ვთხზავდი ჯერ კიდევ კრასნოიარსკში ლექსს: «შუშში, საიანის მთის ძირას...», მაგრამ პირველი ტაეპის მეტი, სამწუხაროდ, ვერაფერი შევთხზე!

მაკვირვებს, რომ ერთ სიტყვასაც არა მწერ დანარჩენი წიგნების გამოგზავნაზე. სამწუხაროა, თუ ჯერ კიდევ არ გამოგიგზავნიათ (ამაზე ჯერ კიდევ კრასნოიარსკიდან ვიწერებოდი*). სწორედ ახლა გეგები მინუსამდე უნდა აღწევდნენ (წყალი ძლიერ მატულობს), ასე რომ ყუთის აქ გამოგზავნა ადვილი იქნებოდა. შემდეგ კი ისევ ძნელი იქნება, ვინაიდან ენისეიზე უამრავი მეჩეჩი ჩნდება, და დიდი წყალი დიდხანს როდი იქნება. თუმცაღა, წიგნები იქნებ უკვე გამოგზავნილა?

რაც შეეხება ჩემს ჩივილს იმაზე, რომ თქვენ იშვიათად მწერთ, — ყველაფერი ეს უკვე წარსულია, და საქმე იმით აიხსნება, რომ განსაცვიფრებლად (ჩვენთვის, მიჩვეული რომ არა ვართ) ნელა მოდის პასუხი წერილზე. მე ამას გწერდით, როგორც მახსოვს, ჯერ კიდევ ერთი თვის თუ თვენახევრის წინათ: მაშასადამე, ეს ეხებოდა იმ წერილებს, რომლებსაც

* იხ. ეს ტომი, გვ. 38 — 39. რ ე დ.

მ. ე. ი. ლენინი, ტ. 37.

თქვენ ჯერ კიდევ მარტის ბოლოს მწერდით! ახლა კი წერილები წინანდელზე უფრო ხშირად მომდის, და წერილები რომ იკარგებოდეს, — ეს არა მგონია, იმიტომ რომ მაშინ ხომ გამოაშკარავდებოდა მათი დაკარგვა შემდეგი წერილების მიღებისას. ეტყობა, გარდა პირველი წერილისა, რომელიც ანიუტას ვაგხალზე გამოუგზავნია, არც ერთი წერილი არ დაკარგულა. აქ, სოფელში, საჭირო იქნება მიწერ-მოწერის კიდევ უფრო გაძლიერება, ასე რომ უკეთესია თუ «რუსეთიდან» წერილები უფრო ხშირად მოვა.

შენ მწერ: «ანია ამბობს, რომ რედაქციის პასუხი უკვე წაიკითხა». მე ეს მთლად ვერ გავიგე. მან წაიკითხა პასუხი თუ უკვე რედაქციამ მოასწრო წაკითხვა? ხომ არ იცის ანიამ რაიმე დაწვრილებითი ცნობები რედაქციასთან შუღლზე, მის წინააღმდეგ ოქროს მრეწველისა და კომპანიის ომზე? ხომ არ მოუხმენია «მეორე მხარისათვის», ე. ი. ვინმესთვის რედაქციიდან? ველი მის წერილს. გამომიწერეთ თუ არა გაზეთი? აქ სრულიად უგაზეთოდ ვზივარ. მინუსამიც საჭირო იქნება, ვინაიდან იქ სამკითხველო არ არის.

მოკითხვა მარკს. რატომღაც იგი სულ არაფერს არ მაგებიანებს თავის შესახებ. შემიძლია ვაცნობო მას და მიტიას, რომ აქ, ეტყობა, ცუდი სანადირო როდია. გუშინ წავედი 12 ვერსზე და ვნადირობდი იხვებსა და ღუპელებზე. გარეული ფრინველი ბევრია, მაგრამ უძალდოდ და ისიც ისეთი ცუდი მსროლელისათვის, როგორიც მე ვარ, ნადირობა საკმაოდ ძნელია. გარეული თხებიც კი არის, ხოლო მთებში და ტაიგაში (30—40 ვერსზე, სადაც ზოგჯერ მიდიან სანადიროდ ადგილობრივი გლეხები), არის ციყვი, სიასამური, დათვი, ირემი.

ვწუხვარ წყალგაუვალი მოსასხამი რომ არ წამოვიღე. აქ აუცილებლად საჭიროა. ხომ ვერ გამომიგზავნით პატარა ანათით? — თორემ არ ვიცი, კიდევ როდის მოვხვდები ქალაქში, ან ვიშოვნი თუ არა რაიმე გამოსადეგს ისეთ ქალაქ-სოფელში, როგორიც მინუსინსკია. შესაძლოა აგრეთვე (თუ

ფული იქნა) ვთხოვო მარკს მიყიდოს კარგი რევოლვერი: თუმცაღა ჯერ კიდევ ვერ ვხედავ მის საჭიროებას.

შენი ვ. უ.

რა ისმის კოლუმბზე? გავიგე, რომ ცოლი შეურთავს და რომ ავად არის. ხომ არაფერი იცით მის შესახებ?⁵⁶

ანატოლი და იული⁵⁷ კვლავ საპყრობილეში ჩასვეს: მათ არ უნდოდათ წასულიყვნენ, სანამ ნაოსნობა არ გაიხსნებოდა, და აი გენერალ-გუბერნატორმა განკარგულება გასცა, რომ მათ საპყრობილეში იცადონ!! გემი ენისეისკში კრასნო-იარსკიდან მაისის 20-იან რიცხვებში უნდა წასულიყო.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

18/V. 97.

მივიღე, მანიაშა, შენი ამონაწერები⁵⁸. დიდი merci მჯთ-თვის. არა მგონია მათს დაწვრილებით გარჩევას შემოდგო-მამდე შევუდგე, — ვინაიდან ახლა ხეტიალით უფრო ვარ გართული და არაფერს არ ვაკეთებ. ამიტომ, დამჭირდება კიდევ რამე თუ არა და სახელდობრ რა, — ჯერჯერობით ვერ გეტყვი.

ჩემი «საშინელი არასტუმართმოყვარეობის» თაობაზე შე-მოგედავები. სანამ «სტუმართმოყვარე» იქნებოდე, ე. ი. სტუმრებს იღებდე, ჯერ ხომ უნდა შეიტყო, სად იცხოვრებ, — ეს კი მე არ ვიცოდი, როცა კრასნოიარსკში ვცხოვრობდი. ხომ არ შეიძლება ცოდნად ჩაითვალოს, როცა მე მესმის და ვამბობ: «შუ-შუ-შუ-», მაგრამ წარმოდგენა არა მაქვს არც ამ შუ-შუ-შუს გზაზე, არც ადგილმდებარეობაზე, არც ცხოვ-რების პირობებზე და ა. შ. შემდეგ, სანამ სტუმართმოყვარე იქნებოდე, ჯერ ხომ უნდა დარწმუნდე, რომ სტუმრები შეი-ძლებენ მოაღწიონ აქ და მოთავსდნენ — არ ვიტყვი მოხერხე-ბულად, მაგრამ ასატანად მაინც. ამის თქმა კი მე არ შემეძ-ლო სულ ბოლო. დრომდე, ე. ი. აი შუა მაისამდე. ჩემს წე-რილს კი შენ ალბათ უკვე ივნისში კითხულობ. მაშასადამე,

ზაფხულის საუკეთესო ნახევარი მარტო ცნობების მიწოდებასა და მზადებას მოუწოდებ! განა ეს ანგარიშია? აქ მგზავრობა საკმაოდ სადავიდარაბო და ნაკლებად სასიამოვნო საქმე რომ არის, ეს შენ, რა თქმა უნდა, უკვე ნახე ჩემი წერილიდან, რომელშიც აგიწერდი ცხენებით მოგზაურობას*. კიდევ კარგი, რომ მშვენიერი ამინდი იყო, — თორემ რა იქნებოდა, წვიმები რომ ყოფილიყო. აქ ამინდი მეტად ცვალებადია. აი გუშინ სანადიროდ წავედი; დილით საუცხოო ამინდი იყო, დღისით ცხელოდა, მთლად ზაფხულის დღე იდგა. საღამოს უცებ ამოვარდა საშინელი ცივზე ცივი ქარი და თანაც წვიმა მოვიდა. ყველანი მთლად ტალახში ამოსვრილი მოვედით და ბევრის ტანისამოსი რომ არ გვექონოდა — გზაში გავიყინებოდით. აქაური მცხოვრებნი ამბობენ, რომ ციმბირში ასეთი ამბები ზაფხულშიც იშვიათი არ არის, ასე რომ ბევრის ტანსაცმელი, ზაფხულშიც კი თან მიაქვთ ხოლმე, როცა საღამე მიდიან**. სანამ არ გაეჩვევი და არ დააკვირდები, — სტუმრების მოწვევა როგორ შეიძლება.

ყოველ შემთხვევაში, კიდევაც რომ მოგიხდეს როდისმე აქ წამოსვლა, — საჭიროა წინასწარ დეპეშის გამოგზავნა მინუსიდან იმის შესახებ, რომ გემები ქალაქამდე აღწევენ და რომ ნაოსნობა განმტკიცდა. თორემ ყოველთვის შესაძლებელია ისეთი კაზუსი, რომ გემი შუაგზაში მიგატოვებს. ენსეიზე უამრავი ჭორომი და მეჩეჩი ჩნდება, ასე რომ ნაოსნობის სეზონი თვით მინუსისკამდე ძალიან ცოტა ხანს გრძელდება, და ის უნდა «დაიჭირო». მე ახლაც არ ვიცი დანამდვილებით, აღწევენ თუ არა გემები მინუსამდე: ვფიქრობ, რომ აღწევენ, იმ საფუძველზე, რომ წყალი მეტად ძლიერ მატულობს.

ჰო, დეპეშის შესახებ. ჩვენი (თემის) «პოჩტარი» მინუსაში ხუთშაბათობით და ორშაბათობით არის ხოლმე (მინუსაში ფოსტის მოსვლის დღეებში). ამიტომ თუ დეპეშის გამოგზავნა მოგიხდებათ, ყველაზე უმჯობესია გამოგზავნოთ

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

** მე ვაპირებ ქურთუყი გავიჩინო ნადირობაზე სასიარულოდ.

ოთხშაბათს და კვირას, ე. ი. ისე, რომ მინუსინსკში მიღებულ იქნას ზუთშაბათს და ორშაბათს დილით. მაშინ მემას სამშაბათს ან პარასკევს დილით მივიღებ. რა თქმა უნდა, შეიძლება გამოიგზავნოს იმ პირობითაც, რომ სპეციალური კაცის ხელით გადმომეცეს — სხვა დღესაც, მაგრამ ეს გაცილებით უფრო ძვირია და მხოლოდ ყველაზე საგანგებო შემთხვევებისათვის.

საერთოდ ძალიან მაკვირვებს, რომ შენ უხალისოდ მიდიხარ საზღვარგარეთ. ნუთუ მოსკოვის ახლოს უბადრუკ სოფელში ჯდომა უფრო საინტერესოა? ხოლო თუ მოსკოვში გიხდება მ გ ზ ა ვ რ ო ბ ა მუსიკის გაკვეთილების მისაღებად, განა იქაც კი არ იქნება შესაძლებელი იმგზავრო მახლობელ ქალაქში? თუმცადა, მე ვფიქრობ, რომ ამ წერილს შენ უკვე სადმე საზღვარგარეთ წაიკითხავ.

ხელს გართმევ. შენი ვ. უ.

მიგზავნე ყოველნაირი კატალოგები, განსაკუთრებით ბუკინისტებისა და განსაკუთრებით საზღვარგარეთული წიგნებისა.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მ. ა. ულიანოვას და
ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას**

25/IV. 97.

გუშინწინ მივიღე შენი 5 მაისის წერილი, ძვირფასო დედო, და გიგზავნი პასუხს პირველი ფოსტით. მე ახლა, ჩემი მხრივ, მიკვირს, როგორ გამოვიდა, რომ მე დიდი ხნის განმავლობაში არ ვიწერებოდი აპრილის ბოლოს: ალბათ ორიოდ დღე გამოვუშვი მაშინდელ ფაციფუცში, შემდეგ კი ძალიან ხშირად გწერდით კრასნოიარსკიდან წამოსვლის წინაც და გზიდანაც. აქედანაც ხშირად ვიწერები: ყოველ კვირაში. უფრო ხშირად საწერად დანამდვილებით მასალა არ მეყოფა; თუმცა-ღა. ყველა წერილზე მაშინვე ვიძლევი პასუხს, ასე რომ ზოგჯერ, ვგონებ, კვირაში 2-ჯერაც გამოდიოდა.

ე. ე-ს ჯანმრთელობის შესახებ ახლა ცნობები არა მაქვს: ალბათ დამაკმაყოფილებელია, იმიტომ რომ ტესტები არაფერს არ იწერებან. გზამ ძალიან დაქანცა, განსაკუთრებით ცხენებით მგზავრობამ, და სოფელში მიეშურებოდა დასასვენებლად. შენი წერილი მისდამი, ჩემს სახელზე რომ გამოგიგზავნია, მე, უნდა ვთქვა, არ მახსოვს: სავსებით შესაძლებელია, რომ გადავეცი, მაგრამ უკვე დამევიწყდა.

მე პირდაპირ გადავიხარხარე, შენს წერილში რომ წავიკითხე, რომ მიტია, «ის უცნაური ისა», არ მოდის აქ! მე ხომ ხუმრობით ვწერდი ამაზე!* აბა მითხარი, რისთვის უნდა წამოვიდეს 4500 ვერსზე, დაკარგოს თვე (აქეთ და იქით) გადასვლა-გადმოსვლაზე, — და ყველაფერი ეს ისეთი მშვენიერებისათვის, როგორიც არის შუ-შუ-შუ! მე მხოლოდ ის მაწუხებს, რომ ჩემი მიზეზით თქვენ ასე დიდხანს ვერაფერი

* იხ. ეს ტომი, გვ. 44. რ ე დ.

გადაგიწყვეტიათ ზატხულის შესახებ და ხელიდან უშვებთ საუკეთესო დროსაც და საუკეთესო აგარაკებსაც და ა. შ.

საწყენია, რომ წიგნები ასე გვიან გამოგიგზავნიათ (თუ უკვე გამოგზავნილია: შენ იწერები, რომ «ამ დღეებში» გზავნით). მეგონა, რომ ისინი უკვე გზავნა-მეთქი. ახლა საჭიროა გავიგო, როდის მოვა კრასნოიარსკში. ვგონებ, არაუადრეს ზატხულის დამლევისა!

აქ გვარიანად ვცხოვრობ, გულმოდგინედ ვნადირობ, გავეცანი ყველა ადგილობრივ მონადირეს და მათთან ერთად დავდივარ სანადიროდ⁵⁹. დავიწყე ბანაობა — ჯერ კიდევ საკმაოდ შორს მიხდება სიარული, დაახლოებით 2 1/2 ვერსზე, შემდეგ კი შესაძლებელი იქნება უფრო ახლოს, დაახლოებით 1 1/2 ვერსზე. მაგრამ ჩემთვის ასეთი მანძილი არაფერს არ ნიშნავს, იმიტომ რომ, ნადირობისა და ბანაობის გარდა, მეტწილ დროს სეირნობას ვანდომებ. მხოლოდ გაზეთები მენატრება: იმედი მაქვს, რომ ახლა უკვე მალე დავიწყებ მათს მიღებას, რომ უკვე გამოგზავნილი გაქვთ.

მივიღე ბაზილის წერილი ტესიდან. იწერება, რომ ტესი ყოვლად უვარგისი რამეა, შიშველი უდაბნო, ახლოს არც ტყეა, არც მდინარე (2 ვერსზეა — ეს მას შორს მოაჩნია!), არც სანადირო, არც სათევზაო. ასე რომ, მაშასადამე, თუ სადმე სხვა ადგილას გადასვლაა, ისინი აქ უნდა გადმოვიდნენ, მე კი ოდნავი ინტერესიც არა მაქვს მათდამი. მათთან ერთი დღით (14 მაისს) ჩამოვიდა ა. მ. კრასნოიარსკიდან: გადასახლებულთა პარტიას ახლდა, შემდეგ კვლავ კრასნოიარსკში წავიდა და აპირებდა მალე ჩამოსვლას ტესში უკვე საცხოვრებლად.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

25/IV. 97.

ძალიან ვწუხვარ, რომ საზღვარგარეთ წასვლისათვის მზადება ასე გაგიჭიანურდათ ჩემი მიზეზით. მე აქ იმდენად

კარგად (და უეჭველად ყველა დანარჩენ ამბანაგზე უკეთ) მოვეწყე, რომ დედას საჯავრობელი სულ აღარაფერი აქვს, ხოლო ზაფხულში დასვენებაზეც ვფიქრობ, რომ შესაძლებელია საზღვარგარეთ გაცილებით უკეთესად დაისვენოს, ვიდრე აქ, რამდენიმე ათას კილომეტრს რომ გამოივლის ყოველნაირი საშუალებებით. თუმცაღა, ყოველივე ეს ახლა უკვე ალბათ ზედმეტია, — «ახლა», ე. ი. როცა შენ ამ წერილს კითხულობ.

შენს წერილში მე ჯერ ვერ გავიგე, რატომ იწერები: «ვიმეორებ, რომ არ ვაჩვენებ მას და ა. შ.»⁶⁰, — მაგრამ შემდეგ გამახსენდა, რომ, ვგონებ, ამაზე უკვე გელაპარაკე მოსკოვში ან ს.-პეტერბურგშიც კი. სულ დამავიწყდა ეს — იქ ისეთი ფაცაფუცი იყო, — თორემ, რა თქმა უნდა, ხელმეორედ არ დავიწყებდი ლაპარაკს. მე ვფიქრობ, რომ რედაქტორი ალბათ საშინლად მოუცლელა, და ამიტომ არ იძლევა ცნობებს გარდა საქმიანისა*. ამიტომ, ვგონებ, უადგილოც იყო ჩემი თხოვნა მიგზავნოს ჰონორარი წიგნებით: სად სცალია იდავიდარაბოს ასეთ შედარებით რთულ ამბავზე. თუ ჯერ კიდევ არ მიგიწერია მისთვის ამის თაობაზე, მოდი ნულარც მისწერ. პირველი სტატიისათვის მიღებული ჰონორარი, მე ვფიქრობ, თითქმის წელიწადს მეყოფა ჩემი ჯამაგირის დამატებით⁶¹, — ხოლო დანარჩენი, შემდეგი 2 სტატიისათვის⁶², ვფიქრობ ქურნალებისა და წიგნების შესაძენად გამოვიყენო. (არ ვიცი, უკვე სახელდობრ რამდენი გამომიგზავნეთ: საკმარისი იქნებოდა 30 — 40 მან., დანარჩენი კი — ქურნალებისათვის.)

ქურნალების შესახებ — უკვე გწერდით** (ყოველი შემთხვევისათვის ვიმეორებ, თუმცა ვფიქრობ, რომ მათი ნაწილი მაინც უკვე გამოგზავნილია აქ), რომ უნდა გამომიწეროთ:

* ქურნალი მიგზავნონ პირდაპირ ჩემი მისამართით: აცნობე მათ იგი. ფული კი შენ გიგზავნონ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 45. რ ე დ.

1) «რუსკოე ბოგატსტვო»; 2) «რუსკიე ვედომოსტი» *; 3) «ვესტნიკ ფინანსოვ» (წლის დასაწყისიდან); 4) «Soziale Praxis»; 5) «Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik» (herausgegeben von Braun). ხოლო წიგნების შესახებ — ნაწილობრივ აგრეთვე ვიწერებოდი, ვგონებ, სახელდობრ «ფაბრიკებისა და ქარხნების მაჩვენებელზე», მე-3 გამოცემა, სპბ., 1894 (ვგონებ, 5 მან.) და ჩუპროვისა და პოსნიკოვის წიგნზე პურის ფასების შესახებ **. თუ ისინი წიგნებთან ერთად არ არის გამოგზავნილი (ეს საწყენი იქნება, იმიტომ რომ მაშინ ისინი სამიოდე თვეს იმოგზაურებენ), გამომიგზავნე, გეთაყვა, ბანდეროლით სწორედ ეს წიგნები (და კიდევ «ეჟეგოდნიკ», თუ შოვნა მოახერხეთ) სხვებზე უფრო მჭირდება მეცადინეობისათვის. შემდეგ ახალი წიგნებიდან მიგზავნე პირდაპირ მე, განსაკუთრებით საინტერესო რაც იყოს, რომ რაც შეიძლება მალე მივიღო ხოლმე და ძალიან არ ჩამოვრჩე. ჰო, თუ გამოვიდა ანგარიში თავისუფალ ეკონომიურ საზოგადოებაში პურის ფასებზე კამათის შესახებ (ჩუპროვისა და პოსნიკოვის წიგნის გამო), გამომიგზავნე ⁶³.

სულ ვფიქრობ მოსკოვის ბიბლიოთეკის გამოყენებაზე: მოაწყეთ რამე თუ არა ამ მხრივ, ე. ი. მოახერხეთ თუ ვერა, რომ ისარგებლოთ რომელიმე საზოგადოებრივი ბიბლიოთეკით? საქმე ის არის, რომ თუ შესაძლებელია 2 თვის ვადით გამოტანა (როგორც სპბ-ში, თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების ბიბლიოთეკაში), მაშინ ბ ა ნ დ ე რ ო ლ ი თ გადმოგზავნა მაინცდამაინც ძვირი არ ეღირება (16 კაპ. გირვანქა (შეიძლება 4 გირვანქის გამოგზავნა = 64 კაპ.); 7 კაპ. შეკვეთისათვის) და ალბათ ემჭობინება ეხარჯო ფული გადაგზავნაზე და ბევრი წიგნი მექნეს. ვიდრე მნიშვნელოვნად მეტი

* იქნებ გაიანგარიშოთ, რომ უფრო ხელსაყრელია თქვენი ეგზემპლარი მიგზავნოთ წაკითხვის შემდეგ? ჩემს საფოსტო დღეებს თუ შეეუფარდებთ (ამას კი მალე ვისწავლით), გამოგზავნა საჭიროა მხოლოდ კვირაში 2-ჯერ. მაშასადამე, გადაგზავნაზე დავიდარაბა და ხარჯებიც გაცილებით ნაკლები იქნება, ვიდრე ყოველდღე გზავნისას, რომელიც ავით გაზეთზე ნაკლები როდი ჯდება.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 45. რ ე დ.

ფული ვხარჯო ცოტა წიგნის ყიდვაზე. მე მგონია, რომ ეს გაცილებით უფრო მოხერხებული იქნება ჩემთვის; საკითხავი მხოლოდ ის არის, რომ შეიძლება თუ არა წიგნების მიღება ასეთი ვადით (თუ თქმა უნდა, საწინდრით) რომელიმე კარგი ბიბლიოთეკიდან: უნივერსიტეტის * ბიბლიოთეკიდან ან მოსკოვის იურიდიული საზოგადოების ბიბლიოთეკიდან (უნდა გამოიკითხოთ იქ, აილოთ ბიბლიოთეკის კატალოგი, გაიგოთ ახალი წევრების მიღების პირობები და ა. შ.) ან კიდევ რომელიმე სხვა ბიბლიოთეკიდან. მოსკოვში ალბათ ხომ არის რამდენიმე კარგი ბიბლიოთეკა. შეიძლება კერძო ბიბლიოთეკებზეც კი გამოიკითხოთ. თუ რომელიმე თქვენგანი კიდევ დარჩა მოსკოვში, გეთაყვა, გაიგეთ ყოველივე ეს.

თუ საზღვარგარეთ წახვალ, მაცნობე, და დაწერილებით მოგწერ იქიდან გამოსაგზავნ წიგნებზე. მიგზავნე რაც შეიძლება მეტი ყოველნაირი კატალოგები ბუკინისტებისაგან და სხვ. (ბიბლიოთეკებისაგან, წიგნის მაღაზიებისაგან).

შენი ვ. უ.

საბუდან ცნობების შესახებ — მე თითქმის უკვე დავკარგე იმედი: ახლა აღარც უნდა მოველოდე ვინმესგან, ვინაიდან დირექტორზე მთლად ჩავიქნიე ხელი.

ბულოჩკინებს როცა მისწერ, მოკითხვა გადაეცი ჩემგან. გამომიგზავნონ თავიანთი სურათები ჩემის სამაგიეროდ. რა მდგომარეობაშია მათი საქმე?

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

* მე ვფიქრობ, მითიას არ გაუჭირდება მოაწყოს ეს რომელიმე სტუდენტ-იურისტის მეშვეობით, ან პირდაპირ მივიდეს პოლიტიკური ეკონომიის პროფესორთან და უთხრას, რომ სურს ამ სპეციალობაზე იმუშაოს და მიიღოს ხოლმე წიგნები ფუნდამენტალური ბიბლიოთეკიდან. მხოლოდ ახლა საჭირო იქნება უკვე შემოდგომამდე გადავდოთ.

მ. ა. ულიანოვას და
ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

8/VI alten Styls (20/VI).

გუშინწინ, 6-ს, მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი და მანი-
აშას წერილი ვარშავიდან. მხოლოდ ამით გავიგე, რომ რო-
გორც იქნა გაგიფანტავთ ყველა ეჭვი და გზას დასდგომიხართ.
ეს ჩინებულა. გისურვებთ რაც შეიძლება უკეთ მოეწყოთ
და რაც შეიძლება უკეთ დაისვენოთ ამ ზაფხულს. არ ვიცი,
რატომ გეშინია, რომ მალე იგრძნობ Heimweh-ს*. მხოლოდ
ზაფხულში წასვლისას? — არა მგონია. მე ისევე ხშირად
მოგწერთ ხოლმე, როგორც წინათ, ხოლო ფოსტაზე დამატე-
ბითი 3—4 დღე, როცა მოსკოვამდეც მნიშვნელოვანი მანძი-
ლია, ბევრს არაფერს ნიშნავს.

შენ, რა თქმა უნდა, უკვე მიღებული გაქვს ყველა ჩემი
წინა წერილი შუშიდან და ახლა იცი, რომ ცუდად როდი
მოვეწყე. დღეს სწორედ ერთი თვეა, რაც აქა ვარ, და შემძი-
ლია იგივე გავიმეორო: ბინითაც და კვებითაც საცხებით
კმაყოფილი ვარ, იმ Mineralwasser**-ზე, რომელზეც
შენ მეკითხები, ფიქრიც დამავიწყდა და იმედი მაქვს, მალე
მის სახელსაც დავივიწყებ. ახლა აქ სტუმრებს ველი: მინუ-
სიდან უნდოდა ჩამოსვლა ერთ ამხანაგს; შემდეგ გლებს
სანადიროდ. მაშასადამე, მოწყენილი არ ვიქნები. იული
27/V ტურუხანსკში წავიდა ენისეისკიდან. ანატოლი კი დარჩა:
ექიმმა, რომელმაც იგი გენერალ-გუბერნატორის განკარგუ-

* — სამშობლოს ნატვრას. რ ე დ.

** — მინერალურ წყალზე. რ ე დ.

ლებით გასინჯა, იგი სუსტად მიიჩნია. ალბათ ახლა იგი მი-
ნუსინსკის ოლქში მოხვდება. შესაძლოა; ჩემთანაც. ექიმი
იაკუტკაშიც არ მოხვდა. მას კირენსკში დაასახლებენ⁶⁴.

მადლობა მანიაშას მინაწერისათვის.

გვოცნით მას და შენ. შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

მე. ვგონებ, უკვე მოგწერე გაზეთებისა და ჟურნალების
შესახებ. ვწუხვარ, მარკს რომ არ მოგწერე. ამით ახლა, შე-
საძლოა, დიდი შეფერხება გამოვიდეს.

მიგზავნე რაც შეიძლება მეტი ყოველნაირი «ლიტერატუ-
რის გამოვლინებანი»: თავდაპირველად თუნდაც კატალოგე-
ბი, პროსპექტები და სხვ. ყველგან უნდა მისწერო მათ შესა-
ხებ, რომ რაც შეიძლება მეტი შეაგროვო. ძალიან მინდა
შევიძინო პოლიტიკური ეკონომიისა და ფილოსოფიის კლასი-
კოსთა ორიგინალები. კარგი იქნება შეიტყობდეთ ყველაზე
იღუ გამოცემებსა (people edition* და სხვ.) და ფასებს. ვგო-
ნებ, ბევრ რამეს ვერსად ვერ იშოვნო, თუ ბუკინისტებთან
არა. თუმცადა, ჯერ დაველოდები ცნობებს, სად და როგორ
მოეწყობით, მერე კი მოვასწრებ კიდევ მოგწეროთ.

გლები განსაკუთრებულ მოკითხვას გითვლის. ისინი ახლა
ყველანი ტესში ცხოვრობენ, ა. მ-იც (სამსახურს თავი დაანე-
ბა). უკანასკნელ ხანს მათთან ბევრი სტუმარი იყო, ასე რომ
მზიარულება იყო. გვარიანად მოეწყვნენ, როგორც იწერე-
ბიან.

მე ჯერჯერობით ისევ უგაზეთოდ დავრჩი. მაისის «ნოვოე
სლოვოც» რატომღაც არა ჩანს. გამომიგზავნე ხოლმე ის გა-

* — სახალხო გამოცემა. რ. ე. დ.

ზეთი, რომელსაც კითხულობ ან თუნდაც ის შემთხვევითი
№-ები, რომლებსაც იყიდი ხოლმე. ვნახავ მაინც.

აბა ჯერჯერობით მშვიდობით. მეტი მოიწერე ხოლმე.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1897 წ. 8 ივნისს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან

შვეიცარიაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ტ. ელიზაროვს

15/VI. 97.

მევილე, მარკ, ამის წინა ფოსტით თქვენი 23/V-ის წერილი ჩინებულია, რომ თქვენც, ბოლოს, იწყებთ «ქალაქის განადგურებას». იმედი მაქვს, რომ «საშინელი მოწყენილობა», რომელსაც თქვენ უჩივით, უფრო ხშირად გაგაკეთებინებთ ამას: მე ეს ძალიან გამახარებდა. თანაც ჩვენი მდგომარეობა ახლა რამდენადმე ანალოგიურია. ორივენი სოფელში ვხევართ განმარტობულნი, — მართალია მე ცოტა უფრო შორსა ვარ, — და, მაშასადამე, მიწერ-მოწერა უნდა გავაძლიეროთ.

ჩემთვის ახალი ამბავი იყო, რომ კოკუშკინო უკვე გასაყიდად არის განკუთვნილი და რომ მიტია ყაზანში წასულა ამ საქმეზე⁶⁵. როგორ არის საქმე, მიცემული აქვს თუ არა მას იმის მინდობილობა, რომ მამული თავისთვის დაიტოვოს? მომწერეთ, როგორ გადაწყდება ეს საქმე. ერთი მხრივ, თითქმის კარგია, რომ იგი, ბოლოს, ერთხელ და სამუდამოდ დამთავრდება, ხოლო მეორე მხრივ — «დაბოლოება» მაინც ყოველად არასასიამოვნო, სადავიდარაბო და, ალბათ, საზარალოა.

წიგნებიანი ყუთი მე არათუ არ მიმიღია, არამედ არც კი ვიცოდი, რომ იგი გამოგზავნილია. ვის სახელზეა გამოგზავნილი და როდის? ვის გაგზავნა ტვირთის მიღების ქვითარი? მომწერეთ ყოველივე ეს. დედას წერილიდან ვიცი, რომ გამოგზავნა უნდოდან სატრანსპორტო კანტორის მეშვეობით. მაშასადამე, საკმაოდ დიდხანს, ალბათ ორ-სამ თვეს, იმოგზაურებს. თუ რაიმე ახალი წიგნები იყიდეთ ამასთან ერთად

გამოსაგზავნად, მოიწერეთ, გეთაყვა, (თუ გახსოვთ), სახელდობრ რა, თორემ მე ვერ ვბედავ ახლა გამოვიწერო, ვფიქრობ, იქნებ ისინი უკვე მომდის მეთქი.

ახლა უკვე ვიღებ «რუსსკი ე ე დ ო მ ო ს ტ ი ს» და ვკითხულობ ისეთი სიხარბით, რომელიც გასაგებია მხოლოდ როგორც გაზეთების დიდხანს უქონლობით გამოწვეული რეაქცია. გამოწერილია თუ არა კიდევ რამე? («რუსკოე ბოგატსტვო»; «ვესტნიკ ფინანსოვ» — რიბკინას⁶⁶ სახელზე; გერმანულები). გაზეთებს ვიღებ მე-13 დღეს ოთხშაბათიდან და შაბათიდან. მაშასადამე, ამ დღეებში მოდის აქ ფოსტა მოსკოვიდან: ამის გამო მხედველობაში იქონიეთ ეს გამოგზავნის შესახებ რაიმე გაანგარიშების შემთხვევისათვის.

გუშინწინ მივიღე სახალხო გასართობთა საზოგადოების⁶⁷ ანგარიში. გმადლობთ მისთვის.

ჩვენებისაგან საზღვარგარეთიდან ჯერ კიდევ არც ერთი წერილი არ მიმიღია. ალბათ მოგზაურობისას ისინი უფრო იშვიათად იღებდნენ ჩემს წერილებს და უფრო იშვიათად მწერდნენ. როგორ მივწერო ახლა იმათ, — არც მე ვიცი. ბერნში მიწერა საეჭვოა მოსახერხებელია იყოს, ახალი მისამართი კი არა მაქვს. უკანასკნელად დედას მივწერე ერთი კვირის წინათ — იმ დროსვე, როცა ღია ბარათი მოგწერეთ თქვენც*. დღეს მას ცალკე არა ვწერ, ხოლო ჯავრი რომ არ ექნეს და რაიმე ცნობა მიიღოს ჩემზე ამჯერადაც, — გადაუგზავნეთ მას, გეთაყვა, ეს წერილი.

ცული არ იქნება, რომ დაბრუნების შემდეგ მიტიაც შეუდგებოდეს ქალაქის განადგურებას. მე საულ ვერ ვუპასუხე მის «თეორიულ» წერილზე: საქმე ის არის, რომ მოსკოვში ისე დაბნეული ვიყავი, რომ ვერაფერი ვერ დავიხსომე მისი ნაამბობიდან იმ საკითხზე, რომელიც მას აინტერესებს. მისი წერილიდან კი სავსებით გარკვეული შთაბეჭდილება ვერ ვამოვიტანე, ჯერ-1, იმიტომ, რომ მეტიმეტად მოკლედ

* წერილები არ შენახულა. რ ე დ.

იწერებოდა; მე-2, იმიტომ, რომ ხელთ არა მაქვს მის მიერ ციტირებული წიგნის რუსული თარგმანი და ამიტომ არ შემძლია საჭირო ცნობა მივიღო.

ხელს გართმევთ. თქვენი ვ. ლ.

P. S. ის აზრი, რომ მოეწყოს აქ დედაქალაქის რომელიმე ბიბლიოთეკიდან წიგნების გზავნა, სულ უფრო მეტად და სულ უფრო ხშირად მომდის; ზოგჯერ ეფიქრობ, რომ უამისოდ არ მოხერხდება გაწარმოო აქ ლიტერატურული მუშაობა: იმდენად აუცილებელია მისთვის გარედან იმპულსი, რომელიც აქ სრულებით არ არის.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

19/VII. 97.

გუშინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი და მანიაშას 29-ის წერილი. Merci მათთვის.

რადგან ჩვენი წერილები გზაში მეტად დიდხანსაა, პასუხი კითხვებზე ისე გვიან მოდის, რომ ბევრ რამეზე პასუხის გაცემა ზედმეტი ხდება. ასე, მაგალითად, ამ წერილში შენ ჯერ კიდევ გაწუხებს ფულისა და წიგნების ყუთის ამბავი, მაგრამ ახლა, რა თქმა უნდა, უკვე დიდი ხნის მიღებული გექნება ჩემი წერილი*, რომელშიც განმარტებულია ყოველივე ეს: ფული დიდი ხანია მივიღე; დიდხანს არ მიმიღია, იმიტომ რომ არ მჭირდებოდა, ხოლო ა. მ.-საგან ოკაზია არ იყო. წიგნების ყუთი ჯერ კიდევ არ მიმიღია: არ ვიცი. მოვიდა თუ არა კრასნოიარსკში (მას იქ ივნისის დამლევს ელოდნენ), იქიდან კი, შესაძლოა, წამოვიდეს ოკაზიით, რომელსაც მალე მოველი. იქიდან ფოსტით მისი გამოგზავნა ალბათ საკმაოდ ძვირი ეღირება, ვინაიდან ფოსტას გემებით არ ეზიდებიან; რკინიგზით კი აჩინსკამდე, ხოლო იქიდან ცხენებით მიწუსამდე.

სწორედ ასევე შენ ახლა, რასაცვირველია, უკვე გეცოდინება არა მარტო ის, რომ მარკს წინადადება მისცეს სპბ-ში გადავიდეს, არამედ მისი ვადაწყვეტილებაც: მან მომწერა, რომ საზღვარგარეთიდან ელის პასუხს ოქტენგან.

შენი წერილი, რომელშიც გადმოცემულია კოკუშკინოს საქმე, მივიღე და უკვე გიპასუხე მასზე**. კუშინ მივიღე აგრე-

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 62. რ. ე. დ.

თვე პირველი წერილი მიტიასაგან, სადაც იგი აგრეთვე ამიწერს თავის გამგზავრებას ყაზანში.

პიგიენურად არა მგონია იმაზე უარესად ვიყო მოწყობილი, ვიდრე თქვენ შპიცში⁶⁶: აქაც ვბანაობ (ზოგჯერ დღეში 2-ჯერ) ენისეიში, ესეირნობ*, ენადირობ. მართალია, სეირნობისათვის აქ შესაფერი ადგილები არ არის, მაგრამ ნადირობის დროს მიხდება ხოლმე შორს წასვლა — საკმაოდ კარგ ადგილებში.

ტესიდან გუშინ მივიღე ცნობა, რომ იქ ქორწილი იქნება — ბაზილი ირთავს ა. მ-ს. მე მეჭვარედ მეძახიან⁶⁷. მაგრამ ეს, რა თქმა უნდა, ასე მალე როდი მოხდება.

საშინლად მენანება პეტრე კუზმას-ძე!⁶⁸ მხოლოდ შენი წერილიდან გავიგე მისი ამბავი!

გოცნი და გთხოვ ჩემი ჯავრა არ გექნეს.

შენი ვ. უ.

მივიღე წერილი ექიმისაგან ვერხოლენსკიდან (ირკუტსკის გუბ.), სადაც იგი დანიშნეს. იქვეა ნ. ე. ფედოსეევიც.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

შენ მთხოვ, მანიაშა, აგიწერო სოფელი შუ-შუ-შუ... ჰმ, ჰმ! მე ვგონებ, ერთხელ უკვე აგიწერე. დიდი სოფელია, რამდენიმე ქუჩა აქვს, საკმაოდ ტალახიანი, მტვრიანი — როგორც წესია. დგას ველზე — ბაღები და საერთოდ მცენარეულობა არ არის. სოფელი გარშემორტყმულია... ნაკელით, რომელიც აქ მინდვრად არ გააქეთ, არამედ პირდაპირ ყრიან სოფელს გარეთ, ასე რომ, სოფლიდან რომ გახვიდე, თითქმის ყოველთვის ნაკელის ერთგვარ რაოდენობაზე უნდა გაიარო.

* ბაღით ვიცავ თავს კოლოებისაგან, რომლებიც აქ უამრავია. ხოლო ეს კიდეც არაფერია ჩრდილოეთთან შედარებით!

ზედ სოფელთან არის პატარა მდინარე შუში, რომელიც ახლა თითქმის მთლად დამშრალია. სოფლიდან (უფრო სწორად რომ ვთქვა, ჩემგან: გრძელი სოფელია) 1 — 1½ ვერსზე შუში ერთვის ენისეის, რომელიც აქ უამრავ კუნძულსა და ტოტს ქმნის, ასე რომ ენისეის მთავარ კალაპოტთან მისასვლელს არ არის. ვბანაობ ყველაზე დიდ ტოტში, რომელიც ახლა აგრეთვე ძლიერ შრება. მეორე მხარეს (მდინარე შუშის საწინააღმდეგო მხარეს) დაახლოებით 1½ ვერსზეა «ტეერი» როგორც მას დიდის ამბით უწოდებენ გლეხები, ნამდვილად კი ყოვლად უბადრუკი, ძლიერ გაკაფული ტყეა, რომელშიც ნამდვილი ჩრდილიც კი არ არის (სამაგიეროდ ბლომადაა ხენდრო!) და რომელსაც საერთო არაფერი აქვს ციმბირის ტაიგასთან, რომლის შესახებ მე ჯერ მხოლოდ გაგონილი მაქვს, მაგრამ იქ არ ვყოფილვარ (იგი აქედან სულ ცოტა 30—40 ვერსზეა). მთები... ამ მთების შესახებ მე ფრიად არაზუსტი გამოთქმა ვიხმარე, ვინაიდან მთები აქედან 50-ოდე ვერსზეა, ასე რომ შეიძლება მხოლოდ უცქირო მათ, როცა ღრუბლები არ ფარავს... სწორედ ისე, როგორც ენევიდან შეიძლება მონბლანს უცქირო. სწორედ ამიტომ ჩემი ლექსის პირველი (და უკანასკნელი) ტაეპი შეიცავს ერთგვარ პოეტურ ჰიპერბოლას (ხომ აქვთ პოეტებს ასეთი ფიგურა!) «მთისძირის» * შესახებ... ამიტომ შენს კითხვაზე: «რომელ მთებზე ახვედიო» — შემიძლია მხოლოდ ასე გიპასუხო: ქვიშის უბადრუკ ბორცვებზე, რომლებიც ეგრეთწოდებულ «წიწვიან ტყეშია» — საერთოდ აქ ქვიშა საკმარისია.

ჩემი მუშაობა ძალიან-ძალიან ნელა მიმდინარეობს¹¹. ამონაწერები აღარ ვიცი, დამჭირდება თუ არა. იმედი მაქვს შემოდგომისათვის მოვაწყო საქმე მოსკოვის ან ს.-პეტერბურგის რომელიმე ბიბლიოთეკასთან.

სიამოვნებით წაეიკითხე საზღვარგარეთ ცხოვრებისა და იქაური შთაბეჭდილებების შენი აღწერილობა. ძალიან კმაყოფილი ვიქნებ, თუ უფრო ხშირად მოიწერები ხოლმე.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 49. რ ე დ.

თქვენმა გეგმამ, რომ გამოგზავნოთ აქ, 6 ათას და ცოტა მეტ ვერსზე, «ერთი ფუთამდე ალუბალი», მხოლოდ პირი და-
შალებინა გაოცებისაგან (და არა ამ ალუბლის გადასანსვლის
სურვილისაგან. აქ ალუბალი არ არის; საზამთრო იქნება)...
თქვენი ფანტაზიის სიმდიდრის გამო. აბა როგორ შეგედრე-
ბიან ჩვენი ქიმიკოსები!!

შენი ვ. ლ.

გავზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
შვეიცარიაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

17/VIII.

გუშინწინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 29/VII-ის (10/VIII-ს) წერილი, აგრეთვე მანიაშას წერილიც.

მიკვირს, რატომ მწერ ყოველთვის, რომ მე იშვიათად გწერ: აი უკვე ძალიან დიდი ხანია, რამდენადაც მახსოვს, გწერთ ყოველკვირეულად, ხოლო ზოგჯერ კვირაში 2-ჯერაც, ე. ი. ყოველი ფოსტით.

წიგნებიანი ყუთის შესახებ ახლა უკვე მეც მიკვირს: მას შემდეგ, რაც ივნისის ბოლოს კრასნოიარსკიდან მივიღე ცნობა, რომ წიგნები ივნისის დამლევს უნდა მოვიდეს და მათთვის დამატებით 9 მანეთამდე უნდა გადაიხადოთ. — არავითარი ცნობა აღარ მომსვლია, თუმცა მაშინვე (I. VII) გავგზავნე წიგნების შესახებ ორი წერილი კრასნოიარსკში, ერთი — ფულადი*. ნაცნობი, რომელიც დამპირდა, რომ იზრუნებდა ჩემს წიგნებზე. წარმოუდგენლად დაუდევარი აღმოჩნდა და არც კი მიპასუხებს წერილებზე⁷². ახლა პოპოვას მივწერე პასუხიანი ღია ბარათი, იქნებ მივიღო პასუხი⁷³. ყოველად არასასიამოვნო ისტორიაა! მთავარი ისაა — არც კი მწერენ. არ მაცნობებენ, რა მდგომარეობაშია საქმე! სატრანსპორტო კანტორაში ხომ არ მომხდარა შეფერხება? ის არამზადები ხომ, ვკონებ, ვადაზე მიწოდებას არ კისრულობენ და ვადის გადაცილებისათვის პასუხს არ აგებენ?

თქვენი წერილების დაკარგვაზე ანოუტაც მწერს. (პო — მივიღე მისგან გუმპლოვიჩი და «Archiv». მაღლობას ვუძღვნი ორივე წიგნისათვის). მე არ ვიცი, რა წერილები დაიკარგა: ყოველთვის გაცნობებთ ხოლმე. რასაც ვიღებ. ერთი

* წერილები არ შენახულა. რ. ე. დ.

წერილი ორ თვეს დაყოვნდა მინუსინსკში, როგორც უკვე გწერდი. მე მაშინვე გავვზავნე საჩივარი მინუსინსკის ფოსტის კანტორაში და დავუთეთ იმ წერილის კონვერტი როგორც დოკუმენტი*. თუ შეკვეთილი წერილები ან ბანდეროლები დაკარგულია, უნდა შევინახოთ ქვითრები და აუცილებლად მოვითხოვოთ ანაზღაურება — მხოლოდ მაშინ ვასწავლით ეიმბირელ «ივან ანდრეიჩებს»⁷⁴ წესიერი იყონ.

ჩემზე მოსაწერია, უნდა ვითხრა, არაფერია. წერილები სწორედ იმიტომ არის მოკლე, რომ ცხოვრება მეტისმეტად ერთფეროვანია: მთელი გარეგანი ვითარება უკვე აგიწერე; შინაგანი მხრივ კი ერთი დღე მეორისაგან მხოლოდ იმით განსხვავდება, რომ დღეს ერთ წიგნს კითხულობ, ხვალ — მეორეს; დღეს სასეირნოდ მიდიხარ სოფლიდან მარჯვნივ, ხვალ — მარცხნივ; დღეს ერთ ნაშრომს წერ, ხვალ — მეორეს (ახლა მე ჩემს მთავარ სამუშაოს დროებით ჩამომამორა ერთი სტატიის წერამ⁷⁵). ჯანმრთელად ვარ, რა თქმა უნდა, სავსებით, ზოგჯერ ვნადირობ. ახლა ამინდი საზიზღარია: ქარი, სიცივე, შემოდგომის წვიმა, ასე რომ მეტწილად შინ ვზივარ. ალბათ სექტემბერში კიდევ იქნება კარგი დღეები. ვაპირებ მინუსინსკში წავიდე, რომ ვიყიდო ზოგი რამ — ლამაზი, ზოგიერთი ნივთი ზამთრისათვის და სხვ.; ერთად წასვლას ვფიქრობთ მე და პრომინსკი⁷⁶.

მადლობელი ვარ მანიაშასი წერილისათვის. მწერს, რაშინდა მივიღო საზღვარგარეთიდან: აი მიტია ფოლადის საათს ელისო. ჰმ, ჰმ! საათი მაქვს და ჯერჯერობით კარგად მუშაობს, მადლობაა კი ძალიან სასარგებლო იქნებოდა (ან, უფრო სწორად რომ ვთქვა, შეიძლებოდა ყოფილიყო), ვინაიდან მეტისმეტად დიდხანს მძინავს, ასე რომ, სავსებით უეჭველია, არა მარტო მთლად ავინაზღაურე ის, რაც წინასწარი პატიმრობის სახლში დამაცლდა ძილი, არამედ ბევრიც გადავაჭარბე... მხოლოდ როგორ გადმოგზავნით აქ? ოკაზიას თუ დაელოდებით...

* წერილები არ შენახულა. რ. ე. დ.

იმის თაობაზე, რომ ანიუტა, სოფელში ცხოვრებისას, ვერ მოახერხებს შეასრულოს ჩემი დავალებები წიგნების შესახებ, ეს თავისთავად გასაგებია. აი ბერლინში თუ მოხვდება უკან დაბრუნებისას, ან ლაიპციგში, მაშინ კი იქნებ შეძლოს რაიმე. მე უკვე გწერდით, რომ მწერალმა თანხმობა განაცხადა ჩემს თხოვნაზე მიგზავნოს წიგნები და რომ უკვე მივიღე მისგან რამდენიმე (და ალბათ კვლავაც მივიღებ ხოლმე), — მაშასადამე, ამ მხრივ, საკმაოდ უზრუნველყოფილი ვარ და ჭერჭერობით არაფერი მაკლია.

გოცნი შენ და დებს. ვ. უ.

დაწერილია 1897 წ. 17 აგვისტოს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
შვეიცარიაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ

იბეჭდება ზელნაწერის
მიხედვით

პროლეტარსკაია რევოლუციაში №2—3

მ. ტ. ელიზაროვს და მ. ი. ულიანოვას

7/IX.

გიგზავნათ, მარკ, შეკვეთილი ბანდეროლით ჩემს სტატიას *. გადაუგზავნეთ, გეთაყვა, რაც შეიძლება მალე (ისედაც დაგვიანა) მწერალს მისდამი აქვე ღართულ წერილთან ერთად **.

ივნისის «ნოვოე სლოვო», როგორც იქნა, მივიღე 5/IX-ს. ახლა მეშინია, რომ მეორე ეგზემპლარი თქვენგან მომივა. რა ვუყო მაშინ მას?

ამ ფურცლის შემდეგი ნახევარი მანიაშასთვის არის, მისგან მივიღე 18/30 VIII-ს წერილი Lausanne (ლოზანის) შტემპელით. იმედი მაქვს, რომ ჩვენები ყველანი უკვე დიდი ხანია შინ არიან.

ხელს გართმევთ. ვ. უ.

«რუსკიე ვედომოსტში» შემთხვევით წავიკითხე, ტულაში სტატისტიკოსები რომ არ დაუმტკიცებიათ⁷⁸. ხომ არ მოხვდა მათ შორის ჩიკაგოელი? რატომ არ მიპასუხა მან ჩემს მეორე წერილზე, რომელიც მანიაშას მეშვეობით გამოვუგზავნე ჯერ კიდევ კრასნოიარსკიდან?⁷⁹

რა მდგომარეობაშია ბიბლიოთეკის საკითხი?

* (გაცნობებთ ყოველი შემთხვევისათვის, შესამოწმებლად, რომ მასში ჩემი დანაშაული 130 გვერდია.)

მ ა ნ ი ა შ ა ს

7/IX. 97.

მივიღე 5/IX-ს შენი 18/30-ის წერილი. გმადლობ მისი გამოგზავნისათვის. კარგად მოგიფიქრებიათ, შვეიცარიის დასათვალისწინებლად შემოსავლელი ბილეთები რომ აგიღიათ.

ძალიან მიხარია, რომ ბოლოს გემო გაგიგია საზღვარგარეთისათვის. რა გეგმები გაქვს ახლა საზამთროდ? ახლა ალბათ გამალბულ ფაციფუცში იქნებით ბინისათვის. ბინის საკითხი დიდ ქალაქში იოლი საქმე როდია და ყოვლად მოსაწყენი რამეა! ალბათ ჯერ კიდევ დარბიხართ და ეძებთ, თუ შარკსა და მიტიას უკვე არ მოუხერხებიათ რაიმეს შოვნა თქვენთვის.

დედას წერილი, სადაც იგი იწერებოდა თხოვნაზე, მივიღე და მაშინვე ვუპასუხე⁸⁰. გლეხისა და ბაზილის მეცადინეობას მინუსინსკში გადაყვანის შესახებ ჯერჯერობით არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია. თუმცა ძალიან ენერგიულად მოჰკიდეს ხელი⁸¹. მე არ ვცდილობ და არც ვაპირებ ჯერ: შუ-შუ-შუს ვერ დავემდურები, ხოლო ისეთი მდგომარეობა, როცა დავიდარაბას დაიწყებ, ღელავ, პასუხს ელი, სადღაც წასვლას აპირებ და ა. შ., — სრულებით არ მიყვარს.

ასე, სულ კარგად იყავით. ცოტას გწერთ, იმიტომ რომ დღეს ჩემი სტატიის გამოგზავნა დავაგვიანე და ძალიან მეჩქარება. ვკოცნი დედას.

3. უ.

დაწერილია 1897 წ. 7 სექტემბერს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

მ. ა. ულიანოვას

301X.

ძვირფასო დედიკო, გწერ, როგორც დაგპირდი, ტესიდან. აქ გუშინ საღამოს ჩამოვედი. გზაში საკმაოდ დიდხანს ვრყავი, იმიტომ რომ სამნი (მე, ბაზილი და ჩემი წამოყვანილი ბიჭი) ნივთებიანად მოვდიოდით ერთი და ამასთან ძალიან ზარმაცი ცხენით.

ტესელები⁸² შესანიშნავად მოწყობილან. უჭირავთ. ჩინებული ბინა სოფლის საუკეთესო დიდ ორსართულიან სახლში (მუშში ასეთი სახლი არც არის). უჭირავთ მთელი ზედა სართული, 4 დიდი ოთახი სამზარეულოთი და ამასთან წინოთახით. ოთახები დიდია, ნათელი, მაღალი, სუფთა, ავეჯი კარგია, ერთი სიტყვით, ჩინებული ბინაა თვეში 6 მანეთად. ახლა გლებს ცოტაოდენი სამუშაო აქვს, რომლის მეოხებითაც გაიტანეს თავი და ფინანსურმა კრიზისმა გაიარა, — თორემ ერთ დროს ძალიან გასჭირვებიათ. ა. მ-ს დაუკავებია ფერშლის ადგილი აქაურავე ოლქის სოფელ საგაისკოეში, აქედან რამდენიმე ათეულ ვერსზე. იქ ალბათ დიდხანს არ იმსახურებს, რადგან ჯანმრთელობა უეჭველია საშუალებას არ აძლევს, რომ ასეთ მუშაობას ეწეოდეს: ერთი თვის შემდეგ უკანვე ელიან. გლები მთლად კარგად ვერ გამოიყურება, სულ ავადმყოფობს, ნერვიულობს. ბაზილი ჩინებულად არის. ე. ე. ოჯახში და საღიასახლისო ფუსფუსში თავს საერთოდ მშვენივრად გრძნობს, თუმცა ზაფხულში უძნელდებოდა, და არც ახლა აქვს დიდი შეღავათი: ყველაფრის გაკეთება თვითონ უხდება. მოსამსახურის შოვნა აქ არ შეიძლება, ზაფხულში დროებითაც კი წარმოუდგენელია ვისიმე შოვნა. ახლა ერთი ქალი დადის მათთან, ეხმარება.

დღეს უკვე ერთად ვიყავით სანადიროდ. ამინდი შესანიშნავია და დროს მშვენიერად ვატარებთ. ნებართვა ხუთი დღისა მაქვს და აქედან პარასკევს ან შაბათს პირდაპირ შუშში წავალ — აქედან შუშამდე 70-დე ვერსია.

მარკისაგან საკმაოდ დიდი ხნის წინათ მიველე წერილი (12. IX-სა). დაველოდები ცნობას, თუ როგორ დამთავრა მან თავისი «სალიკვიდაციო მოგზაურობა» ყაზანში. სხვათა შორის მწერდა ძაღლის შესახებ. შუშში ლეკვი ავაყვანე და იმედი მაქვს, რომ მომავალი წლისათვის სანადირო ძაღლი მეყოლება. რუსეთიდან აქ წამოყვანა კი ძალიან ძვირი დაჯდება. მეკითხება კიდევ ჩემი წიგნის შესახებ: ჯერ ისევ გაყინვის წერტილზეა. აი შუშში დავბრუნდები, იმედი მაქვს, რომ უფრო გულმოდგინედ შევუდგები მუშაობას, მაშინ უფრო დაწვრილებით მივწერ. გკოცნით შენ და მანიაშას.

შენი ვ. უ.

აქაც ყველამ ის აზრი გამოთქვა, რომ ზაფხულის განმავლობაში გავსუქებულვარ, მზე მომკიდებია და მთლად ციმბირელს ვგავარ. აი რას ნიშნავს ნადირობა და სოფლური ცხოვრება! ერთბაშად მოვიშორე ყველა პიტერული სნეულება!

ყველა ტესელი, რა თქმა უნდა, მრავალ საღამს გიგზავნით.

დაწერილია 1897 წ. 30 სექტემბერს

გაგზავნილია სოფ. ტესინსკოედან

მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს

კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები

მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

12/X. 97.

2-ში მაგილე, ძვირფასო დედოფო, შენი და მიტიას 20. IX-ის წერილი. ამას წინათ ძალიან მეჩქარებოდა, ამიტომ, მახსოვს, ძალიან ბევრი არ მომიწერია. დღეს უნდა ავანახ-ღატო.

მიტიას მადლობა წერილის მოწერისათვის. ეუპასუხებ მის კითხვებზე: «ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის საკითხებს» 1897 წლისას ვიღებ, მივიღე 1896 წლის წიგნიც — წაკითხვის შემდეგ გამოვგზავნი (ჯერჯერობით ტესში გადავეცი).

ველავ განვაგრძობ ნადირობას. ნადირობაში ახლა გაცილებით ნაკლები წარმატებები მაქვს (კურდღელზე, როჭოზე, კაკაბზე — ჩემთვის ჯერ კიდევ ახალი ნადირობაა, და ამიტომ ჯერ უნდა შევეჩვიო), მაგრამ არანაკლებ სასიამოვნოა. როგორც კი შემოდგომის კარგი დღე გამოერევა (ისინი კი წელს იშვიათი როდია), ვიღებ თოფს და მივდივარ ტყესა და მინდვრებში სახეტიალოდ. მეტწილად პრომისკისთან ერთად დავდივარ: მომყავს სახლის პატრონის ძაღლი, რომელიც მივაჩვიე ჩემთან სიახლოს და რომელსაც ერთგვარი მონადირეული ნიჭი აქვს (მართალია, დიდი არა). საკუთარი ძაღლი გავიჩინე — გამოვართვი ლეკვი ერთ აქაურ ნაცნობს და იმედი მაქვს, რომ მომავალი ზაფხულისათვის გავზრდი და გავწვრთნი მას: მხოლოდ არ ვიცი, კარგი ძაღლი გამოვა თუ არა, ალბო ექნება თუ არა. ამის გამოცნობა მე არ ვიცი, ხოლო ჩემი «პეგასის» წარმოშობის მიხედვით შეუძლებელია აკვსებით გარკვეული აზრის შედგენა მისი თვისებების შესახებ. ს.-პეტერბურგში ჩვენთვის ყველასათვის ნაყიდი და-

ბამბული ქურთუკი მეტისმეტად მოხერხებულია ნადირობის დროს, და რაც კი შემოიძლია ვაქებ მას. საერთოდ კი ზამთრის და სხვა ტუალეტის შესახებ (რაზეც მეკითხები) უნდა ვთქვა, რომ ყველაფერი საკმარისზე მეტი მაქვს. საზამთროდ ბევრი რამ უკვე მოვიმარაგე მინუსინსკში, ზოგ რამეს კიდევ ვიყიდი. საერთოდ ყიდვა მინუსინსკში ძალიან ძნელი საქმეა: არჩევანი უაღრესად უბადრუკია, მაღაზიები სოფლის ტიპისაა (ყოველგვარი ზარახურა; საქონელი პერიოდულად მოდის, და მე სწორედ ისეთ დროს მოვხვდი, როცა ძველი საქონელი გათავდა, ახალი კი ჯერ არ იყო მოსული), ისე რომ დედაქალაქის მაღაზიებს მიჩვეულისათვის საკმაოდ ძნელია ამ ღუქნებში ძებნა. თუმცა დიდხანია დროა კაცმა თავი დაანებოს ამ დედაქალაქურ ჩვეულებებს: ისინი აქ სრულიად უადგილოა და ადგილობრივს უნდა შეეჩვიოს. მე უკვე, ვგონებ, საკმაოდ შევეჩვიე, მხოლოდ შესყიდვებს რაც შეეხება, ზოგჯერ ისევ პიტერულად ვმსჯელობ: საკმარისია ღუქანში შეხვიდე და იყიდო-მეთქი...

უფრო დაწვრილებით გიამბობ ჩემი მგზავრობის შესახებ. მინუსინსკში მხოლოდ ორ დღეს დავრჩი, მთელი დრო მოვანდომე ღუქნებში სირბილს, ბაზილის საქმეზე ფუსფუსს. (მე და იმან დავწერეთ საჩივარი მომრეგებელი მოსამართლის განაჩენის გამო, და თვითონ ამ მოსამართლემ აღიარა, რომ მისი განაჩენი მეტად მკაცრია. ვნახოთ, რას გადაწყვეტს მე-2 ინსტანცია), ნაცნობების ნახვას. მინუსინსკში ახლა საკმაოდ ბევრია პოლიტიკური: ა. ვ. ტირკოვი (1881 წ. 1 მარტის საქმის გამო)⁸³, ნ. ს. ტუტჩენი⁸⁴ და ე. კ. იაკოვლევი⁸⁵ (ნაროდოპრავეცები), მელნიკოვი (ნაროდოვოლეცი)⁸⁶, ბლაჟენესკი (პოლონელი მუშა)⁸⁷, ს. გრ. რაიჩინი (ჩემი ყველაზე ახლო ნაცნობი; ამხანაგი მიმართულებითაც)⁸⁸, ფ. ი. კონი (პოლონელი — ინტელიგენტი; კატორღა მოიხადა)⁸⁹, სტოიანოვსკი (ვინზბურგის საქმის გამო, კატორღა მოიხადა)⁹⁰. ესენი თითქმის ყველანი ვნახე. ვფიქრობ, რომ ზამთარში ერთხელ კიდევ მოვახერხებ ჩასვლას. ასე დროებით ჩასვლა, ვგონებ, უკეთესიც არის, ვიდრე მინუსინსკში ცხოვრება, რომელიც არ

მიზიდავს. იქ ერთი უპირატესობაა ფოსტა (აჩინსკში ეს უპირატესობა გაცილებით უფრო ძლიერია და, რა თქმა უნდა, მე აჩინსკს «ვამჯობინებდი»). მაგრამ ეს სხვათა შორის, რადგან მე სავსებით შევეთვისე შუშს, აქ ზამთრის გატარებასაც. გადაყვანისათვის არა ვზრუნავ და შენც გირჩევ ნუ იზრუნებ.

ტესში მე და ბაზილი წავედით. იქ დროს ძალიან მზიარულად გატარებდი და მეტისმეტად კმაყოფილი ვიყავი, რომ ვინახულე ამხანაგები და შუშენსკოეში ჯდომის შემდეგ ვიცხოვრე კომპანიაში. მაგრამ კომპანია, ვგონებ, ჩემზე უარესად ცხოვრობს. ე. ი. არა ბინის მხრივ და სხვ. — ამ მხრივ ისინი უკეთ მოწყობილან. — არამედ კმაყოფილების მხრივ. გლეხი მაგრად ავადმყოფობს, ხშირად ნაღვლიანობს; ბაზილიც თურმე არც თუ ისე «ჩინებულად» არის, თუმცა იგი ყველაზე ღინჯია ტესელებში. ე. ე. დიასახლისობს, ძალიან კმაყოფილა ტესში ცხოვრებით, ისიც ავადმყოფობს. დიასახლისობა მისთვის იოლი როდია, რადგან მოსამსახურე არა ჰყავს; ციხიბირში სოფლად საერთოდ ძალიან, ძალიან ძნელია მოსამსახურის შოვნა. ზაფხულში კი პირდაპირ შეუძლებელია. ამიტომ სრულ პანსიონზე მოწყობა, როგორც მე მოვეწყე, საკმაოდ კარგად შეიძლება, საკუთარი მეურნეობის წარმოება კი ძალიან ძნელია. ტესელები გაცილებით «უფრო გულდიად» (თუ შეიძლება ასე ითქვას) ცხოვრობენ, ვიდრე მე: ტესში იცნობენ ფერშალ ქალს, შემდეგ ახლოს (15-ოდე ვერსზე) ცხოვრობენ ყოფილი კურსისტი ქალები, რომლებსაც საკმაოდ ხშირად ნახულობენ⁹¹. იმედს არა ვკარგავ, რომ მათ სევდიანი განწყობილებაც გაუვლით. გლებსა და ბაზილს ახლა სამუშაო აქვთ⁹²: უიმისოდ ვერ იცხოვრებდნენ, რადგან დახმარება აქვთ მხოლოდ 24 მან. (ბაზილს ცოლისათვის⁹³ არ აძლევენ, რადგან უკვე გადასახლებაში შეირთო).

კიდევ ბიბლიოთეკის შესახებ. რომელ ბიბლიოთეკაში აიღო მიტიამ «ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის საკითხები»? პეტროვსკის ბიბლიოთეკაში ხომ არა? თუ იქ აიღო, არ შეი-

ძლება გამომიგზავნოს მისი კატალოგი (ახალი)? იქ ხომ, მგონი, წიგნებს უვადოდ იძლევიან.

შენი ვ. უ.

მე, რა თქმა უნდა, სავსებით ჯანმრთელად ვარ; ვმუშაობ; და თავს სავსებით კარგად ვგრძნობ.

ექიმმა (ჩრდილოეთელმა) მთხოვა ყველასათვის სალამი გადმომეცა. (მასთან და კოლუმბთან საკმაოდ წესიერი მიწერ-მოწერა მაქვს.)⁹⁴

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უფროსად

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

19/X. 97.

14-ში, ძვირფასო დედიკო, მივიღე მანიაშას 29. IX-ის წერილი, რომლითაც მატყობინებდა, რომ დაიგვიანა მარკის მისამართით გაგზავნილმა ჩემმა წერილებმა*. სწორე გითხრა, ეს წინათაც მაშინებდა, როცა გავიგე მარკის წასვლის ამბავი. მაგრამ აღმოჩნდა, რომ შეფერხება ძალიან დიდი არ ყოფილა. იმდენად მცირე, რომ ჩემ მიერ გაგზავნილ ხელნაწერს სულაც არ დაუგვიანია დანიშნულებისამებრ⁸⁶.

ცეცხვოვრობ წინანდებურად, მშვიდად და უდარდელად. ანინდი ზამთრისა დგება, უკვე დიდი ხანია ჩავიცეტეთ ორმაგ-ფანჯრიან ოთახებში, ვათბობთ ღუმელებს და ა. შ. თუმცა დიდი სიცივე ჯერ კიდევ წინ არის, აქამდე კი სჭარბობდა შემოდგომის დღეები, როცა სიამოვნებით შეიძლება ტყეში ხეტიალი თოფით. ამ საქმეს ალბათ ზამთარშიც არ მივატოვებ. ზამთარში ნადირობა, მაგალითად, კურდღელზე არანაკლებ საინტერესოა, ვიდრე ზაფხულში, და მე მას სოფლის არსებითს უპირატესობებს მივაკუთვნებ.

თვის პირველ ნახევარში ჩვეულებრივ ვიღებ ყურნალებს. ახლა ინტერესით ვკითხულობ სექტემბრის წიგნაკებს. იმედი მაქვს, რომ მალე მივიღებ რედაქციისაგან ცნობას იქ გაგზავნილი სტატიის შესახებ. სტატია თუ მიიღეს, კიდევ გამოვიწერ რამდენიმე ყურნალს — უმჯობესია გავაკეთო ეს იმავე რედაქციის მეშვეობით, ისევ რაიმე არეუდარევა და არანაგი ეგზემპლარები რომ არ გამოვიდეს.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 72. რ ე დ.

ველი ცნობებს ანიუტას, მარკისა და მიტიას ჩამოსვლის შესახებ.

შენი ვ. უ.

იულისაგან ამას წინათ მივიღე წერილი. მწერს, რომ გადასულა ახალ ბინაზე, რომელიც გაცილებით სჯობს ძველს, და იმდენად გვარიანად მოწყობილა, რომ მთელ უკანასკნელ თვეს შესძლებია მუშაობა: უწერია და გაუგზავნია თავისი ნაშრომი⁹⁶. ვნახოთ, როგორ გაატარებს ზამთარს ტურუხან-სკში. ანატოლიმ სამუშაო იშოვნა — დროებით⁹⁷.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

Merci წერილისათვის, მანიაშა. რა არის, რომ მუდამ მწერ, უფრო ხშირად მოიწერეო? განა ახლა იშვიათად გწერთ? 'მენ ხომ თვითონ იწერები, შენს ორ-ორ წერილს ერთბაშად ვიღებთო, — მეტი რაღა გინდა?

«L. G.» და Bulletin დღემდე ჯერ კიდევ არ მიმიღია. არ ვიცა, რამ გამოიწვია შეფერხება. იმ მაღაზიის ახლოს თუ მოგიხდეს ყოფნა, რომლის მეშვეობითაც გამოვიწერეთ ისინი, შეიარე იქ და დააჩქარებინე.

მიყიდე «საშინაო კითხვის პროგრამები სისტემატური კურსის მე-3 წლისათვის», ფასი 50 კაპ., საწყობია ნიკიტსკა-იას ქუჩაზე, რიხტერის სახლი, ბინა 3. (ამ წიგნაკის შესახებ დღეს წავიკითხე «რ უ ს ს კ ი ე ვ ე დ ო მ ო ს ტ შ ი» და მინდა ვნახო, რას წარმოადგენს. ალბათ წიგნის სხვა მაღაზიებშიც არის, არა მარტო საწყობში.) გამომიწერე კიდევ ახალი ყოველთვიური გამოცემა: «მ. თ. ვოლფის ამხანაგობის წიგნის მაღაზიების უწყებები», ფასი წ ე ლ ი წ ა დ შ ი 35 კაპიკი⁹⁸ (მოსკოვი, კუზნეცკის ხაღი, №12). მინდა ვნახო, რა გამოცემაა. საერთოდ არაფერი მაქვს ბიბლიოგრაფიული ცნობებისათვის და ახალი წიგნების გასაცნობად. თუ ასეთი რამ თქვენც გაინტერესებთ, გამოიწერეთ თქვენს სახელზე, მე კი შემდეგ გადმოგიგზავნეთ. ამ ბიბლიოგრაფიული გამოცემის

პროგრამა ისე ფართოა, ფასი კი ისე იაფია, რომ უნებურად გაიყრბოს ეჭვი. ტყუილი ხომ არ არისო? ვნახოთ.

მახსოვს, ანატოლმა თუ შენ მომწერეთ, პერინგის წიგნის მეორე ნაქვეთი გამოგიგზავნეთო. არ მიმიღია. სავსებით შესაძლებელია, რომ პირველმა შემთხვევით გამოაღწია.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შერშენსკოვს
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუბანში

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

34

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს
და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

10/XII. 97.

ეს წერილი, ძვირფასო დედიკო, ჩემი ვარაუდით დღესასწაულისათვის უნდა მოვიდეს მოსკოვში. ამიტომ გადავწყვიტე პირველივე ფოსტით გამომეგზავნა იგი და არ გადამედო ჩვეულებრივ კვირამდე (მიჩვეული ვარ შენთვის წერილების წერას კვირაობით). მივიღე წერილი გლებისაგან, რომ მან უკვე მისცა თხოვნა დღესასწაულებზე ჩემთან 10 დღით ჩამოსვლის შესახებ. იმედი მაქვს, რომ ნებას დართავენ. ჩემთვის ეს ძალიან დიდი სიამოვნება იქნება. ტესიდან კიდევ იწერებიან, რომ ზინაიდა პავლეს ასულს გამოუტანეს განაჩენი — 3 წელიწადი ჩრდილოეთ გუბერნიებში და რომ იგი თხოულობს გაგზავნონ მინუსინსკის ოლქში⁹⁹. ვგონებ, ასევე აპირებს მოქცევას ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულიც, რომლის შესახებ განაჩენი ჯერ კიდევ ზუსტად არ არის ცნობილი: ალბათ ასეთსავე რამეს მოუსჯიან.

გოცნი მაგრად. შენი ვ. უ.

იმედი მაქვს, რომ ამ წერილის მიღების დროისათვის მიტია უკვე თავისუფალი იქნება. ალბათ დიდხანს არ გააჩერებენ¹⁰⁰.

ა ნ ი უ ტ ა ს

ახლა კვითხულობ Labriola, Essais sur la conception matérialiste de l'histoire¹⁰¹. მეტად საქმიანი და საინტერესო რამ

არის. ანაიტომ ფიქრად მომივიდა: რატომ არ უნდა გადათარგმნო? (ორიგინალი იტალიურია. და კამენსკი «ნოვოე სლოვოში» ამბობდა, ფრანგული თარგმანი ყველგან და სავსებით კარგი როდიაო¹⁰². რა თქმა უნდა, მაშინ საჭირო იქნება ორიგინალი იშოვნო.) წიგნი სამი ნაწილისაგან შედგება: 1-ლი — *En mémoire du Manifeste du parti communiste*. მე-2 — *Le matérialisme historique* (ყველაზე დიდი) და მე-3 — *Appendice: Manifeste du parti communiste* (ფრანგული თარგმანი ლაურა ლაფარგისა). რა თქმა უნდა, თარგმანისათვის ვარგა მხოლოდ მე-2 ნაწილი. ისიც მთლიანად არა (იგი ჯერ მთლიანად არ წამოვიტხავს). მაგრამ ადგილების გამოტოვება, ჩემი აზრით, გერავითარ შემთხვევაში ვერ დაუკარგავს მნიშვნელობას «ჩვენი დოქტრინის» (ლაბრიოლას გამოთქმამა) ამ მეტიმეტად ჰკვიანურ დაცვას. დღესვე ვწერ სპბ-შიც, — მწერალიც ხომ არ ფიქრობს ისარგებლოს ამ მასალით ჟურნალისათვის. შენ შეგიძლია ან გაიგო მისი აზრი ნ. კ-საგან (მე მას ვწერ), ან პირდაპირ მისცე მას წინადადება, რომ ხელს მოჰკიდებ თარგმნას¹⁰³.

3- უ.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

მივიღე, მანიაშა, შენი 24/XI-ის წერილი და ვიატკის გუბერნიის «მასალების» მეორე ნაკვეთი. უფრო ადრე მივიღე «დებულება» და «წესდება»¹⁰⁴, — არ მახსოვს, გაცნობე თუ არა მათი მიღების შესახებ.

მწერ, რომ «მოსკოვიდან ჯერ კიდევ არ იღებენ» ზაქონელს მინუსიანსკში. იქნებ მალე დაიწყოს მიღება? მარკს ალბათ შეუძლია გაიგოს ეს. წიგნები ახლა არ მეჩქარება. იქნებ შემთხვევა გექნეთ აგრეთვე გამოგზავნოთ ისინი ან შობისათვის, ან გამოატანოთ ქალიშვილებს, რომლებიც აქ აპირებენ წამოსვლას¹⁰⁵ (მათ შესახებ დედას ვწერ), ან

ბოლოს ვინმე სხვას. კრასნოიარსკში გაგზავნისას კი სულერთია ძალიან გაჭიანურდება საქმე. სამუშაოსათვის რაიმე წიგნი თუ დამკირდა, — მოგწერთ და იგი შეიძლება ბანდეროლით გამოგზავნოთ. რაც შეეხება ტრანსპორტს, ხომ არა სჯობს ჯერჯერობით მოვიცადოთ.

სავჩენკოს წიგნი, ეგონებ, პესკოვსკისაა¹⁰⁶.

«საშინაო კითხვის პროგრამა» მივიღე, გადავათვალიერე. საინტერესო არ არის, ისე რომ რეცენზიის დაწერას სურვილიც არა მაქვს.

ვოლფის პატარა ჟურნალი როგორც დასაწყისი ცუდი როდია და საარაკოდ იათია.

სენიობოსი გამოვიწერე. ზიბერის გამოწერას ჯერჯერობით არ ვაპირებ. თუმცა, ფული თუ მექნა, — ალბათ იმასაც გამოვიწერ. კალმიკოვას წიგნის საწყობში წიგნებს ფასდაკლებით (15%) მაძლევენ და იქიდან ვიწერ — მოხერხებულია იმითაც, რომ თქვენ გარჯა არ დაგჭირდებათ.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს
და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას**

21.XII. 97.

გულშინაობა მივალე შენი 5. XII-ის წერილი, ძვირფასო დედო. ძალიან და ძალიან მოხარული ვარ, რომ არის მიტიას ისტორიის გარკვევის იმედი. ყოველ შემთხვევაში ცხადია, რომ ამ მნიშვნელოვანწილად გაუგებრობაა და რომ რაიმე სერიოზულზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება. 16.XI-ის რომელ ამანათზე შეკითხვები, მიიღე თუ არაო? საერთოდ, თუ შეიძლება მინუსინსკში გაგზავნა, პირდაპირ ჩემი მისამართით უნდა გამოგზავნო, რადგან ყველა ჩემი წერილი ხომ სულერთია მინუსინსკის საფოსტო კანტორაში გამოვლით მოდის. — მინდობილობა მიგეცე ჩვენს ფოსტალიონს ჩემი კორესპონდენციის მისაღებად.

როგორღაც ამერია ერთმანეთში ყველა ეს მრავალრიცხოვანი ამანათები, რომლებიც არ ვიცე გამომიგზავნეთ თუ უნდა გამოგეგზავნათ. ყოველ რაიმე გაუგზავნეთ თუ არა კრასნოიარსკში პოპოვას? ვფიქრობ, რომ არა, მაგრამ ყოველი შემთხვევასათვის შეტყობას დავავალე ერთ ნაცნობს (მინუსინსკიდან), რომელიც ამ დღეებში მიდის იქ.

წიგნები არ მეჩქარება. ისინი ახლა უიმისოდაც ისე ბევრი მაქვს, რომ თავს ვერ ვართმევ.

შენი ვ. უ.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

მივიღე შენი 2. XII-ის ღია ბარათი და სემიონოვის 2 წიგნი. Merci მათი გამოგზავნისათვის. მალე, სულ დიდი

ერთი კვარის შემდეგ, მათ უკანვე გამოვგზავნი (ოთხშაბათს, 24-ს, ვშიშობ, რომ ჩვენი ფოსტალიონი სულაც არ წავა).

აღმოჩნდა, რომ სწორედ პირველ ორ ტომში არაფერია საინტერესო. რა თქმა უნდა, ასეთი ისტორიები გარდუვალია უცნობი წიგნების გამოწერის დროს, — და მე წინასწარ მზად ვიყავი ამისათვის.

იმედი მაქვს, რომ ჯარიმის გადახდა მინც არ მოგვიხდება: ერთი თვით კიდევ გააგრძელებენ ვადას.

ვერ გავიგე შენი ფრაზა: «იურიდიულ ბიბლიოთეკაში შესვლისათვის, — კაბლუკოვს¹⁰⁷ ეკითხე, — საჭიროა იურისტი იყო და იურიდიული საზოგადოების 2 წევრის რეკომენდაცია წარადგინო»? მარტო ეს? თვითონ არ უნდა იყო საზოგადოების წევრი? ვეცდები პიტერიდან ვიშოვნო რეკომენდაცია.

საზოგადოების წევრად შესვლა არა-იურისტსაც რომ შეუძლია, ეს უეჭველია.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ე ს

Merci 5/XII-ის წერილისათვის და სიისათვის. ოღონდ ტყუილუბრალოდ გიშრომია. ხელმეორედ რომ გადაგიწერია. საერთოდ ალბათ ზუსტად ვერ გამოვთქვე აზრი ანგარიშის შესახებ: ჩემთვის, რა თქმა უნდა, საინტერესო იყო მხოლოდ საერთო + ან —, და არა ის დაწვრილებითი ცნობები, რომლებმაც შენ დიდი ჯაფა გაგაწევიანეს, ჩემთვის კი სულერთია უსარგებლო არიან¹⁰⁸.

უცნაურია, რომ ყურნალის კანტორიდანაც არავითარ ანგარიშებს არა ვზავნიან. მალე კიდევ გავგზავნი იქ ზოგ რამეს¹⁰⁹. უნდა დაემატოს წერილი მათდამი (ხელნაწერის გადაგზავნის დროს), რომ გზავნონ ჰონორარისა და ყურნალის ზარკის ანგარიშები etc.* თორემ მე, ვგონებ, შევტოპე, ზუსტად რომ არ ვიცი, რის პატრონი ვარ.

* — et cetera — და ასე შემდეგ. რ. ი. ლ.

მე და შენ ერთგვარი გაუგებრობა გამოგვივიდა, ჩანს, აგრეთვე ჩემი იმ კიახვის გამო, საიდან ჩაუვარდა ჩვენს ნაცნობს ხელში ცნობები პატარა ჟურნალის პროექტის შესახებ¹⁰⁹: მე გავიგე სწორედ ისე, რომ შენგან. ახლა კი სავსებით ვხედავ, რომ არა. გასაგებია, რომ ისიც, რაც მე ვთქვი პირველი ვარაუდის გამო, ბათილდება, რადგან გამორკვეულია საწინააღმდეგო. ოჰ, ეს ეგორი! მე მას ვუჩვენებ სეირს.

ფოტოსურათები და ჭგუფი კვლავ არა ჩანს და არა!¹¹⁰ მივწერე ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულსაც, — პასუხი ჯერ არ მომსვლია*. იულისს დებს ხომ არ მივწერო?

პო, მივიღე 29. X-ის (sic!**) წერილი იულისაგან. მწერს, რომ გვარაიანად ცხოვრობს, ყველანი ერთად დამდგარან (ეს გაცილებით უფრო მოხერხებული და იაფია და კვების საქმეც უფრო იოლად მოწყობილა, რა თქმა უნდა, მათი ერთადერთი «მანდილოსნის» ხარჯზე), დახმარება მიუღიათ, ისე რომ ყოჩაღად გამოიყურება და ოდნავაც არ დარდობს. მეგობარი-პოეტი¹¹² ამ დღეებში უნდა ჩამოვიდეს ჩემთან დღესასწაულებზე, თუ კვლავ არ მომატყუა. ანატოლი განუწყვეტლივ დელავს თავისი ცრლის გამო, რომელიც ენისეისკში ჩასვეს (3 თვით), საკნები ცივია, იგი კი თანაც ავად გახდაო¹¹³. ცუდი საქმეა! გაცილებით უკეთესია სასჯელის მოხდა რუსეთში!

ფედოსეევი და ლიხნოვსკი ერთ სიტყვასაც არ იწერებიან — ეშმაკმა უწყის, რა ხდება იმათთან!

მინდა მქონდეს Saint Simon-ი, აგრეთვე შემდეგი წიგნები ფრანგულად:

K. Marx. Misère de la philosophie. 1896. Paris.	3 frs 50
Fr. Engels. La force et l'économie dans le développement social.	— — — 2. 50
K. Marx. Critique de la philosophie du droit de Hegel. 1895.	— — — 1

* წერილი არ შენახულა. რ ე დ.

** — ასე! რ ე დ.

ჟველა «bibliothèque socialiste internationale»-დან,—საიდანაც
არის Labriola-ც.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურხალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

27/XII. 97.

ფანანსებ- მივიღე, ძვირფასო დედიკო, პირველიც და მეორეც (ც. ი. 16.XI გამოგზავნილიც და 8.XII გამოგზავნილიც). ახლა ჩვენთან დახმარებასაც წესიერად ვიღებთ, ისე რომ ამ მხრივ საქმე საესეებით ჩადგა ნორმაში, და ვფიქრობ, რომ დიდხანს (შეღარებით) არ დამჭირდება არავითარი საგანგებო დამატება.

ჩვენთან ახლა რამდენიმე დღეა ცხოვრობს გლეხი, რომელმაც ჩვენთან 10 დღით ჩამოსვლის ნებართვა მიიღო. ჩინებულად ვცხოვრობთ და ძალიან ბევრს ვსეირნობთ, კარგია, რომ ამინდი მეტწილად ძალიან თბილი დგას. იმ ერთი დღის შემდეგ, როცა ყინვა, ამბობენ, აღწევდა 36°-ს R (კვირანახეერის წინათ) და ქარბუქიანი («ამინდიათი», როგორც ციმბირელები ამბობენ) რამდენიმე დღის შემდეგ, ძალიან თბილი დღეები დაიჭირა. და ჩვენ ვნადირობთ ძალიან გულმოდგინედ, ...თუმცა ძალიან უიღბლოდაც. ზამთარში აქ აბა რა ნადირობაა! სამაგიეროდ სეირნობა სასიამოვნოა. დღესასწაულების გამო ამ კვირაში ოთხშაბათს ფოსტა არ მოსულა (არ მოსულა პარასკევსაც) — რაც შუშში ვცხოვრობ, ეს მესამედ გამოტოვეს ფოსტა — ჯერ კიდევ ძალიან ბევრჯერ არაა. თუმცა, სტუმრის წყალობით, ეს თითქმის შეუმჩნეველად ჩაივლის ხოლმე.

გოცნი მაგრად. შენი ვ. უ.

ვგზავნი ჩემს სტატიას ჟურნალისათვის. კარგი იქნება, თუ რაც შეიძლება მალე გადაგზავნით: იქნებ იანვრის წიგნაკისათვის მოესწროს¹⁴.

გლეხი ყველას მოკითხვას გიგზავნით. იგი გთხოვთ გადასცეთ მანიაშას, რომ მასთან, როგორც მოელს, ბევრი საკამათო ექნება.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

მანიაშა, ასე ძალიან ნულარ გაირჯები შტანგეს გამო: ალბათ, მე გამომივიდა ტყუილი. ამდენი წლის მანძილზე, როგორ დაიმახსოვრებს კაცი! აღმოჩნდა ერთი სტატია — ამისათვისაც მაღლობა ღმერთს. ისიც კი მომეჩვენა, რომ მეორე სტატია იყო არა «ეკონომიჩესკი ჟურნალში»¹⁵, არამედ 1891 წლის «სევერნი ვესტნიკში» (ეს კია, რომ ამას წინათ სადღაც შეგხვდი ასეთ ციტატას). ყოველ შემთხვევაში, საჭირო არ არის გადათვალთვალება «ეკონომიჩესკი ჟურნალისა» 85 წლამდე.

რაც შეეხება ჩემთან გამოსამგზავრებლად მზადებას — ძალიან მოხარული ვარ. ახლა სხვა საქმეა, და მე არავითარი განსაკუთრებული საბუთი არა მაქვს დაგიშალო. თუ დაელოდები გემებს, რომლებიც ენისეიზე დადიან, შეიძლება ჩამოხვიდე ისე, რომ განსაკუთრებული უზერხულობა არ განიცადო. სავსებით შესაძლებელია, რომ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულიც წამოვა ჩემთან: ეს საკითხი, ალბათ, მალე გადაწყდება, ან იქნებ კიდევაც გადაწყდა, როცა ამ წერილს კითხულობ. მაგრამ თუ მას ნებას დართავენ გადასახლების ადგილად ჩრდილოეთ რუსეთის ნაცვლად შუ-შუ-შუ აირჩიოს, რა თქმა უნდა, იმის ნებას აღარ მისცემენ, რომ ვაზაფხულამდე გადადოს, და ახლავე მოუხდება გამომგზავრება.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

მახსოვს, ერთხელ მარკმა მომწერა, სანადირო ძაღლი მოსკოვში ხომ არ გიშოვნო? მაშინ ამას ძალიან გულგრილად

მოვეციდე, რადგან პეგასის იმედი მქონდა, რომელმაც ასე სასტიკად მიღალატა. ახლა, რა თქმა უნდა, დიდი თანაგრძნობით მოვეციდებოდი ასეთ გეგმას, — მაგრამ, როგორც ჩანს, ეს ნამდვილი უტოპიაა, და ჩიტი ბლღვნად არა ღირს. გადაყვანა უმაგალითოდ ძვირი ჯდება. გლეხი ფანტაზიორობს: იშოვნეთ პატარა ლეკვი და კალათით წამოიყვანეთო გაგვაციანა ასეთმა გეგმამ, რომელიც, რა თქმა უნდა, ბევრად უკეთესი არ არის რომელიმე სხვა გეგმაზე. არა, მარკმა ალბათ უბრალოდ «დარდიმანდობა» გამოიჩინა; შენ კი ამ მინაწერიდან შეგიძლია დაინახო, რა უმნიშვნელო საკითხები აინტერესებთ ზოგჯერ შუ-შუ-შუს და ტე-ტე-ტესის ბინადართ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» №2—3

1898 წ.

37

მ. ა. ულიანოვას და მ. ტ. ელიზაროვს

4/I. 98.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 15.XII-ის წერილი. ჩვენთან ამ კვირაში გამოტოვეს ერთი ფოსტა (1.I), — ისე რომ არ ვიცი ანიუტას მეცადინეობის შედეგი¹¹⁶. თუმცა იგი ალბათ კარგად გათავდება, რადგან თუ საქმე უკვე გადავიდა სპბ-ში, მაშასადამე, უბრალო ამბავია და მეტი დაბრკოლება აღარ უნდა იყოს*.

ქურჩის საკითხი სულ ტყუილად გაშინებს. ჩემს საზამთრო კოსტიუმთან ერთად (რომელიც ყველამ წამოვიღეთ ს.-პეტერბურგიდან) იგი საესეებით საკმარისია მგზავრობისთვისაც კი (მგზავრობა კი ძალიან იშვიათად მიხდება). სეირნობისას კი იმაშიც ძალიან მცხელა, და დაბამებული პალტოთი დავდივარ, — გარდა რამდენიმე ცივი დღისა (გუშინ, გუშინწინ). საერთოდ აქ ზამთარი არაჩვეულებრივად თბილი დგას. ნადირობის შესახებაც ტყუილად გაქვს დარდი: საშიში არაფერია. თუმცა ახლა უკვე ყველა ნადირობას გაუდის ვადა: ახლა ალბათ გაზაფხულამდე... (ფინანსები მივიღე პირველიც და მეორეც იმავე თანხისა).

შუშადან მინუსინსკამდე 55 ვერსია, ხოლო ზამთრობით არის უფრო მოკლე გზა — 50 ვერსი.

გლები ჩემგან გუშინწინ წავიდა, 10 (ათი) დღე გაატარა. წელს შუ-შუ-შუში დღესასწაულები ნამდვილი იყო, და არ შემიმჩნევია, როგორ გაიარა ამ ათმა დღემ. გლებს ძალიან მოეწონა შუ-შა: მარწყუნებს, რომ ტესზე გაცილებით უკეთე-

* იხ. ეს ტომი, გვ. 83. რ ე ლ.

სია (მეც ამასვე ვეუბნებოდი ტესის შესახებ! ვეხუმრებოდი, უმჯობესია იქ, სადაც ჩვენ არა ვართ-მეთქი), რომ აქ ახლოა ტყე (სადაც ზამთარშიც ჩინებულად შეიძლება სეირნობა) და შეაწაწმადია შორეული საიანის მთების ხედი. საიანის მთებზე იგი აღტაცებაში მოჰყავდა, განსაკუთრებით მზიან დღეებში, როცა სინათლე კარგი იყო. მართლა, გლეხი ახლა სიმღერის დიდი მოყვარული გახდა, ისე რომ ჩემი მდუმარე თანხები ძალიან განააზრულდა მასი ჩამოსვლის შემდეგ და კვლავ მიწქნარდა, რიტა ის წავიდა. მაგრამ ნოტები და სიმღერები არა აქვს. ჩვენ ხომ ეს სისაძაგლე, ვგონებ, საკმაოდ გვქონდა (იმ დროიდან, როცა ჩვენც «გავყვიროდით» ხოლმე). ისინი ახლა თუ აღარავის სჭირდება, კარგი იქნება იმას გაუგზავნოთ: გაუხარდებოდა. ბაზილი მუსიკოსია (გიტარას უკრავს) და აუწყობდა სიმღერებს. გლეხი ჩემთან რამდენადმე გამოჯანმრთელდა წესიერი რეჟიმისა და ხშირი სეირნობის მეოხებით, და იგი ძალიან გამხნევებული წავიდა.

მგონი, უკვე მოგწერე, რომ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული აპირებს ითხოვოს აქ გამოგზავნონ. (მას მიჩენილი აქვს 3 წელწადს ჩრდილოეთ გუბერნიებში ცხოვრება.) ეს გეგმა თუ განხორციელდა, კარგი შემთხვევა გექნებათ მას გამოატანოთ წიგნებიც, ნოტებიც და ყველაფერიც.

გაოცნი. შენი ვ. უ.

მარკს

4/1. 98.

მაგილე თქვენი 16. XII-ის წერილი, რომელსაც დართული აქვს 2 საინტერესო უწყება თეზისებით. ტუგან-ბარანოვსკისა და სტრუვეს მოხსენებათა აკრძალვის ისტორია, აწორე გითხრა, ძალიან არ გამკვირვებია, რადგან მეორის ატაბა ამ თემაზე ამოჭრილი იყო, ხოლო თეზისები საესე-ხით ნათელი იყო. მხოლოდ ვერ მივხვდი, რომელმა მიწისტრმა აკრძალა მოხსენებები? თუმცა, უწყებებს შორის იწერ-მოწერას პიტერში დიდი დრო არა სჭირდება...¹¹⁷

ძალიან გამიკვირდა, როცა გავიგე, ჩიკაგოელი პეტერ-ბურგშიაო. უკანასკნელად, როცა მისი ამბავი გავიგონე, — ამბობდნენ (უფრო სწორად, წერდნენ), სადღაც კავკასიაში არისო. ახლა, მაშასადამე, მოწყობილა. ჩემს წერილზე პასუხს არ მიგზავნის, და ფიქრობ, ლოდინსაც უკვე უნდა დავანებო თავი; ამასთან ახლა, ალბათ, ბევრ დროს ანდომებს სამსახურს და აქეთ-იქით მგზავრობაში შეეძლო ათჯერ დავიწყებოდა. ისეც იოლად წავალ. როგორი შთაბეჭდილება მოახდინა თქვენზე? როგორ გამოიყურება (ფიზიკურად კი არა) და რა გეგმები აქვს? რა ნაცნობობა აქვს და ხომ არა ფიქრობს განაახლოს ლიტერატურული ცდები? (ქნებ ანიუტამ მომწეროს და მომცეს პასუხი ზოგიერთ ამ კითხვაზე, — რომელიც (ე. ი. პასუხი) თავის განკარგულებაში აქვს, — ისე რომ თქვენ, მგონი, ამაოდ გეკითხებით.) სხვათა შორის, მისწერეთ თუ არა მას ჩემი უკანასკნელი დავალების შესახებ (ამაზე მე მანიაშას მივწერე) — ეცნობებიან H. Braun-ისათვის, რომ თარგმანი ნებადართულია?¹¹⁸

მოხსენება — ლოზინსკისა — მართლაც სისულელის შედეგია¹¹⁹. თუ პ. ბ. არ დაწერს მის შესახებ საშინაო მიმოხილვაში¹²⁰, გამომიგზავნეთ, — თუ მოსახერხებელი იქნება პოვნა — «თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომების» ნომერი, სადაც მისი მოხსენებაა. ღირს ადგილი მიეჩინოს მას ბ-ნ იუჟაკოვის გვერდით¹²¹. [მის მოხსენებას თუ გამომიგზავნით, ბარემ მიყიდეთ სტენოგრაფიული ანგარიში ფულის რეფორმის თაობაზე თავისუფალ ეკონომიურ საზოგადოებაში კამათის შესახებ, 1896 წ. იქაც თავი გამოიჩინა რომელიღაც ნაროდნიკმა, თითქოს იმავე ლოზინსკიმ¹²².]

რა იცით «სინ ოტეჩესტვას» შესახებ? სპბ-ში მივწერე, რომ გამომიწერონ, თუ ღირს იგი ამაღ*. იგი საინტერესოა იქ მოკალათებული ნაროდნიკებს გამო. ნახულობთ თუ არა ამ გაზეთს?

ხელს გართმევთ. ვ. უ.

* წერილი არ შენახულა. რედ.

P. S. ისევ გავიჩინე სანადირო ძაღლი: სეტერი. ერთმა ამხანაგმა ქალაქიდან ჩამომიყვანა. ვნაზოთ, რა გამოვა, იცოცხლებს თუ არა გაზაფხულამდე (ჯერ კიდევ ძალიან ახალგაზრდაა, და ისევ მეშინია, ჭირი არ შეხვდეს). ერთი ნაკლებ აქვს — მდედრობითს წოდებას ეკუთვნის...

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-მელიჟაროვას

24/1. 98.

მივიღე მანიაშას და ანიუტას წერილები და ორი წიგნი: სემიონოვის III ტომი და «იურიდიჩესკი ვესტნიკი». უკანასკნელთათვის მანიაშას დიდი მადლობა. მივიღე ბაზილის სურათიც.

კიდევ გთხოვთ მიყიდოთ წიგნები: კაბლუკოვის «ლექციები სოფლის მეურნეობის ეკონომიაში» და ვ. ვ. «შინამრეწველობის ნარკვევები» (1 მ. 50). უკანასკნელი იქნებ ბუკინისტებთან იპოვოთ. პირველი კი ამას წინათ გამოიცა სტუდენტებისათვის, და მანიაშა ალბათ იშოვის მას, ჭერ გამოსულიც რომ არ იყოს გასაყიდად (იმის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, რომ «რუსსკიე ვედომოსტიში» განცხადებები არ არის).

ჩემ შესახებ რაიმე ახლის თქმა არ შემიძლია. სახალისოა, ახლა სამნი რომ დავდივართ სანადიროდ — ამინდი ჩვენში მთლად გაზაფხულისაა; დღეს თოვლიც კი დნება.

ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულს აიმედებენ, რომ უფის გუბერნიის 3 წელიწადს შეუცვლიან 2 წლით შუშში¹²³, და ველი მას და ელისაბედ ვახილის ასულს¹²⁴. ბინასაც კი ვუმზადებ — იმავე სახლის პატრონებთან მეზობელ ოთახს*.

* სასაცილო კონკურენცია გამოვედის აქაურ ზღუესთან. რომელიც ავრთვე სთხოვს სახლის პატრონებს შიკრიტონ ბინა. მე პროტესტს ვაცხადებ და მოვიხოვრე, რომ დამაცადონ, სანამ საბოლოოდ ვამოგარკვევდე ჩემს «ოჯახურ» ვარემოებებს არ ვაღი. შევკლებ თუ არა ჩამოვიცილო კონკურენტი.

ზაფხულში სტუმრები თუ ჩამოვლენ, შეგვეძლება მთელი სახლი დავიკავოთ (სახლის პატრონები ეზოში ძველ ქოხში გადავლენ). — ეს კი გაცილებით უფრო მოხერხებული იქნებოდა. ვიდრე აქ საკუთარი მეურნეობის გაჩენა.

მხოლოდ არ ვიცი, გაზაფხულამდე გათავდება თუ არა ნ. კ-ს საქმე: ამბობენ, თებერვალშიო, მაგრამ განა ცოტა რამეს ამბობენ.

საშინლად საწყენია, რომ მიტისას საქმე რამდენადმე ჭიანჭურდება; მისთვის არასასიამოვნო იქნება წელიწადის დაკარგვა. ალბათ მაინც დართავენ ნებას სხვა უნივერსიტეტში წევრდეს ან ექსტერნად ჩააბაროს გამოცდა*.

შენი ვ. უ.

დართული წერილი კოლუმბისთვის არის **.

ა ნ ი უ ტ ა ს

გაზეთებში წავიკითხე, რომ გამოსულა შენი თარგმნილი წიგნი ამიჩისისა. თავისუფალი ეგზემპლარები თუ გაქვს, გამომიგზავნე. რა პირობებით თარგმნე? დადებული იყო თუ არა ხელშეკრულება, და როგორი, გამომცემელთან?

ახლა თავში სულ მიტრიალებს გეგმები ჩემი სტატიების ცალკე წიგნად გამოცემის შესახებ¹²⁵. ამ დღეებში მივიღე ნ. ვოდოვოჟოვის «ეკონომიური ეტიუდები», და ეს ამ წიგნმა მაფიქრებინა. შინამრეწველთა შესახებ სტატიის ბროშურად გამოცემა ძალიან უხერხულია. გაცილებით სჯობს შევადერთო სტატია სისმონდის შესახებ და შინამრეწველების შესახებ. მაშინ შეიძლება გამოიცეს წინასწარი ცენზურის გაუვლელად (ამისათვის საჭიროა 10 თაბახი, აქ კი იქნება 12-მდე თაბახი, ე. ი. 200-მდე გვერდი), — ეს კი გაცილებით უფრო მოხერხებულია. სათაური თუნდაც ასეთი შეიძლება გაუკეთდეს:

* იხ. ეს ტომი, გვ. 83. რ ე დ.

** წერილი არ შენახულა. რ ე დ.

«ნაროდნიკობის რომანტიკულ მოძღვრებათა შეფასებისათვის». ასეთი წიგნის შინაარსი უფრო საინტერესო და სხვადასხვაგვარი იქნებოდა. გაუშვებს თუ არა ცენზურა სტატიის გადაბეჭდვას დახურული ჟურნალიდან — აი, ჩემი აზრით, მთავარი საკითხი. მაგრამ უნდა ვიფიქროთ, რომ გაუშვებს, ვინაიდან სტატია განყენებულია; დაიბეჭდა საკმაოდ დიდი ხნის წინ და დახურვამდე დიდი ხნით ადრე. ამაზევე გწერ ნ. კ-ს, რომ რჩევა ჰკითხოს იმწერალს*. სურვილი არა მაქვს ველოდო, სანამ მათი ახალი გეგმები განხორციელდება. ორივე სტატიაც ნაკლებ გამოსადეგია ჟურნალისათვის დიდი მოცულობის გამო. ჟურნალისათვის წავიდეს დანარჩენი სტატიები, რომელთა შეერთება წიგნთან მიმაჩნია საშიშად (არ გაუშვებენ) და არც თუ სავსებით მოხერხებულად (სულ სხვა ხასიათისა). სტატია შინამრეწველების შესახებ სავსებით მშვიდობიანია, უხვად არის ციფრები. რაც შეეხება ფინანსურ მხარეს, იგი, ჩემი აზრით, ცენზურულზე გაცილებით მარტივია. თუ ვივარაუდებთ ფასს 1 მ. 50 კ. და მხოლოდ 1000 ეგზემპლარს**, შეიძლება ვიანგარიშოთ 500 მან. გამოცემისათვის, ამდენივე წიგნის გამყიდველებს და ავტორს. 500 ეგზემპლარი ანაზღაურებს გამოცემას, და ამდენი ალბათ გაიყიდება.

კითხვა: ვინ შეიძლება იკისროს გამოცემა? პეტერში არა-ვინ არის საიმედო. მარკი ხომ არ იკისრებს გარჯას (ქალაქის შესყიდვა, ხელშეკრულება სტამბასთან), ხოლო მანიაშა კორექტურას***? ეს გეგმა რომ განხორციელდეს, ახლავე გამოვგზავნიდი გასწორებებს სისმონდის შესახებ სტატიისათვის (საჭიროა დაიყოს 55-ებად და გასწორდეს მნიშვნელოვანი ბეჭდვითი შეცდომები). მაშინ დ ე პ ე შ ი თ მ ა -

* წერილი არ შენახულა. რედ.

** 2000 ეგზემპლარის გამოცემისას ფასი შეიძლება შემცირდეს 1 მ. 25 კაპ-მდე.

*** ძალიან რთული კორექტურა არ იქნება, რადგან $\frac{1}{2}$ წიგნი — გადმონაბეჭდი, ხოლო მეორე $\frac{1}{2}$ — ჩემ მიერ გულმოდგინედ გადათეთრებული ხელნაწერიდან არის.

ცნობე: «გამოგზავნე შესწორებები». ჩემი ვარაუდით, თუ საქმე კარგად წავიდა, შეიძლება წიგნის გამოშვება მოესწრის აპრილში, თუ უფრო ადრე არა.

ფეიქრობ. სჯობს თვითონვე ვცადოთ, არ დაველოდოთ ნოვოესლოვოელების გეგმებს — «კუს ნაბიჯით...». შემდეგ, საწყენია, რომ იწერები — რის მაქნისიაო, როცა, სხვათა შორის, შემოსავალიც საჭიროა. იქნებ თქვან, სულ სხვადასხვაგვარი სტატიებიო, მაგრამ, ჩემის აზრით, არა უშავს რა: ნ. ვოლოვოზოვსაც სხვადასხვაგვარი სტატიები აქვს, საერთოდ განა ცოტას უშვებენ სტატიების კრებულებს. ამასთან, მათში საერთოდ არის: ორივე — ნაროდნიკული ეკონომიის კრიტიკა. ერთი — განუენებული, მეორე — რუსული მონაცემების მიხედვით. გთხოვ რაც შეიძლება მალე მიპასუხო ამის შესახებ: ამ გეგმის განხორციელება შესაძლებელია თუ არა? თუ ჰო, საჭიროა ხელი მოვკიდოთ მას დაუყოვნებლივ.

ნ. ე. ფ. არა მწერს, არც კი მიპასუხებს, თუმცა 2 წერილი მიეწერე¹²⁶. უსაყვედურე ეს, თუ მისწერ. ვერხოლენსკის «ისტორია» გავიგე: ვიღაც საზიზღარი სკანდალისტი გამოჩენილა, რომელიც ნ. ე-ს¹²⁷ დასხმია თავს. არა, სჯობს ნუ მისურვებ ამხანაგებს შუშაში ინტელიგენტთაგან! ნ. კ. რომ ჩამოვა, ისეც მთელი კოლონია იქნება.

მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ბ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

7/II. 98.

გუშინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი და ყველა ჩვენების 22—23. I-ის წერილები და ძალიან გამეხარდა, და ყველა მოლოცვისათვის მადლობას გიძღვნი. მე, რა თქმა უნდა, ასეც ვფიქრობდი, რომ თქვენ მისწერდით ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულს და მიიწვევდით შემოიაროს თქვენთან; იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ამის ნებას მაინც დართავენ. ხოლო შუ-შუში გადმოყვანის შესახებ დღემდე კიდევ არაფერი ვიცა: ის სულ იწერება, მხოლოდ «ამ დღეებში» გადაწყდება, საქმე კი სულ ჭიანჭურდება. თუმცაღა, ახლა მაინც ალბათ დიდხანს ლოდინი აღარ დასჭირდება საბოლოო გადაწყვეტას.

ნ. კ-სათვის ამანათის გამოტანების შესახებ — მე ვფიქრობ, რომ წიგნებით რაც შეიძლება საფუძვლიანად უნდა დატვირთოთ, ვინაიდან არ ვიცი, იქნება თუ არა ზაფხულში ოკაზია. აი მანიაშა საზღვარგარეთ წასვლას აპირებს (და ეს, რა თქმა უნდა, ცოტა უფრო საინტერესოა, ვიდრე შუ-შუ და ციმბირის კოლოები), თქვენ კი ალბათ მიტაასთან ერთად კოკუშკინოში წახვალთ... არ ვარგა, რომ 2 1/2 თვეში უკვე რაღაც შეშუპება გაუჩნდა. ჯერ-1, იცავს თუ არა დიეტას საპყრობილეში? ალბათ არა. იქ კი ეს, ჩემი აზრით, აუცილებელია. მე-2, ვარჯიშობს თუ არა? ალბათ არც ამას აკეთებს. ესეც აუცილებელია. მე, ყოველ შემთხვევაში, ჩემი გამოცდილებით ვიტყვი, რომ დიდი სიამოვნებით ყოველდღე ვვარჯიშობდი ხოლმე ძილის წინ და ეს ძალიან სასარგებლოც არის. ტანი ისე მოიქნებოდა ხოლმე, რომ გავხურ-

დებოდი ძალიან დიდ სიცივეშიც კი, როცა საკანი მთლად გამოყინული იყო, და ამის შემდეგ გაცილებით უკეთ მეძინა. შემიძლია ვურჩიო ტანვარჯიშის საკმაოდ მოხერხებული (თუმცა სასაცილო) ილეთიც — 50-ჯერ მიწამდე დახრა. მე სწორედ ასეთ გაკვეთილს დავინიშნავდი ხოლმე — და არ ვერიდებოდი იმას, რომ ზედამხედველი, სარკმელში რომ იჭვრიტებოდა, გაოცებული იყო, საიდან გახდა ასეთი ღვთისმორწმუნე ის კაცი, რომელმაც ერთხელაც არ ისურვა შესულიყო წინასწარი პატივრობის სახლის ეკლესიაში! ოღონდ არანაკლებ 50-ისა ზედიზედ და რომ ფეხების მოუხრელად თვითნულ შემთხვევაში ხელით დასწვდეს ხოლმე იატაკს — სწორედ ასე მისწერეთ. თორემ ამ ექიმებმა ხომ მეტწილად მხოლოდ მსჯელობა იციან ჰიგიენაზე.

შემდეგ ტანისამოსის შესახებ ნაწილობრივ უკვე გწერდით. თეთრეულიდან კარგი იქნებოდა კიდევ წინდები. რაც შეეხება აქაურ მკერავებს, მათი იმედი ნაკლებად მაქვს. მინუაინსკში რომ შევაკერვინო, ძალიან უხერხულია — იჭუნდა წახვიდე. აქ არის ერთი მკერავი, უკერავს (დღეს მან თვითონ მითხრა) ყველას და წინანდელ პოლიტიკურებსაც, ყველა ხუცესსაც კი უკერავს — (ასე იკვებნიდა ჩემთან). თუმცა ეს ძალიან ეფექტიანად გაისმის, მაგრამ მაინც უმჯობესია იქნება მზა იყიდოთ მოსკოვში, ის მატერიაა კი, რომელიც შენ მოგიმზადებია, მიტიას ან მარკს მისცე. მე კი ძალიან გთხოვ მხოლოდ ერთ რამეს — ე მ მ ა კ ი ს ტ ყ ა ვ ს, რადგან ნადირობისას სასტიკად ვხევ ტანსაცმელს. თუ მთელია ჩემი ჩაღის ქუდი (ხომ პარიზულია, დალახვროს ეშმაკმა!), წამომიღოს. პრომინსკიმ, მართალია, უკვე დაიწყო აქ ქუდეების კეთება (რომლებიც ზოგჯერ... თექის ჩექმებს წააგავს!), მაგრამ ეს საგაზაფხულოდ და საშემოდგომოდ და არა საზაფხულოდ. კიდევ აი რა — ლაიკის ხელთათმანები, თუ შეიძლება ზომის უჩვენებლად ყიდვა (ეს მეეჭვება). არასოდეს არ მიტარებია, არც პიტერში, არც პარიზში, ხოლო შუშუშუში მინდა ვსინჯო — ზაფხულში კოლოებისაგან დასაცავად. თავზე ბადეს ვიკეთებ ხოლმე, ხელებს კი საკმაოდ გაჭირვება ადგება. გლე-

ბი მარწმუნებს, აქაური კოლოების ნაკბენი ხელთათმანებში ატანსო, — მაგრამ არ მჯერა. რა თქმა უნდა, ხელთათმანები სათანადო უნდა შეირჩეს — არა საცეკვლოდ, არამედ კოლოების წინააღმდეგ. შემდეგ კიდევ ქალაღი, უჭრედებად დახაზული: მეექვსება, რომ მინუსინსკში იშოვებოდეს, და არც ძალიან ბევრი მინდა — ოთხიოდე ოზმა სხვადასხვა ზომის უჭრედებით, ყველაზე პატარიდან ყველაზე დიდამდე.

ანიუტა მეკითხება — ქორწილი როდის იქნებაო და იმასაც კი, თუ «ვის ვპატიჟობთ»?! რა მარღია! ჯერ კიდევ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული უნდა ჩამოვიდეს, შემდეგ დაქორწინებაზე საჭაროა უფროსების ნებართვა — ჩვენ ხომ მთლად უუფლებო ადამიანები ვართ. აბა მოდი და «დაჰპატიჟე»!

Verbalisme და phraséologie-ს შესახებ მე მგონია, რომ უნდა ითარგმნოს: ვერბალიზმი (განმარტებით) და ფრაზიოლოგია... თუმცა ეს, კაცმა რომ თქვას, თარგმანი კი არ არის, არამედ უბრალო ტრანსკრიპციაა, მაგრამ აბა რას იზამ? ხოლო «დილეტანტიზმი» ვერბალიზმის ნაცვლად უკვე სულ სხვა რამეა, უფრო კი პირიქით. ვერბალიზმი, შეიძლება ითქვას, უფრო ახლოა სქოლასტიკასთან, ე. ი. (ცრუ) მეცნიერების სიჭარბესთან, ვიდრე დილეტანტიზმთან. თუმცაღა, არ მახსოვს, სახელდობრ როგორ აქვს ნახმარი ეს სიტყვები Labriola-ს.

ბოგდანოვისათვის merci. წავიკითხე უკვე $\frac{1}{2}$. ძალიან საინტერესო და საქმიანია. ვფიქრობ დავწერო რეცენზია¹²⁸.

მანიაშას კითხვებზე: რა ხმა აქვს გლებს?.. ჰმ, ჰმ! ალბათ ბარიტონი ექნება. ის ხომ იმასვე მღერის. რასაც ჩვენც მარკთან ერთად «გყვიროდით» ხოლმე (როგორც გაღია¹²⁹ ამბობდა).

მეორე კითხვა: თავბრუ ხომ არ დაეხვევა პარიზში? — საესებით შესაძლებელია. მაგრამ ახლა ხომ თვითონ ნახა საზღვარგარეთი და შეუძლია ვანსაჯოს. მე კი პარიზში სულ ერთ თვეს ვცხოვრობდი, იქ ნაკლებად ვმეცადინებოდი. უფრო კი «ღირსშესანიშნაობებზე» დავრბოდი. ჩემთვის ისიც არ

არის ნათელი, მანიაშას უნდა იმისათვის წავიდეს, რომ ის-
წავლოს, თუ მხოლოდ საზაფხულოდ.

მარკს მადლობა წერილისათვის. მაგრამ ნუ დაავიწყდე-
ბა გოგოლის «ივან ანდრეიჩები». არ ვიცი, რა პროგრესებია
თქვენთან რუსეთში, აქ კი, უეჭველია, ისინი სრულიად გა-
ფუტრჩქნული არიან და ინტერესს იჩენენ არა მარტო იმისად-
მი. შტანდარტი მიჰქრის თუ ქალიშვილები კუნტრუშებენ¹³⁰.

პიკვირს, რომ «სინ ოტეჩესტვას» შესახებ თქვენში არაფე-
რიც არ ისმის. მე დღეს «რუსკაია მისლში» ვნახე (97 წ.
ნოემბრისა თუ დეკემბრისა), რომ ეს გაზეთი pur sang *¹³¹
ნაროდნიკების ორგანოდ ცხადდება.

შემდეგ წერილამდე. შენი ვ. უ.

ახლა აქ ნამდვილი სიციფეებია, ასე რომ ნადირობას თავი
დავანებეთ და მხოლოდ სასეირნოდ დავდივართ — მაინც
ტყეში. მაგრამ მე ბინა თბილი მაქვს, ხოლო ტანისამოსი კი-
დეც უფრო თბილი.

იმ წიგნების სია, რომლებიც მე მინდა ვიშოვნო, მანია-
შამ გაუგზავნოს ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულს — იგი მო-
ჭებნის სპბ-ში, თუ, რა თქმა უნდა, ახლა უკვე გვიან არ არის.

თუ ჩვენ ახლა კიდევ გვაქვს რაიმე საბავშვო წიგნები
სურათებით. ნ. კ-მ ჩამოიტანოს პრომისკის ბავშვებისათვის.

ა. სე მ ი თ ნ ვ ი. მრეწველობისა და ვაჭრობის შესახებ
ისტორიული ცნობების მიმოხილვა. 3 ტომი. [ძველი წიგნია,
50-იანი თუ 60-იანი წლებისა ან უფრო ადრინდელი.]

კრებული ცნობებისა და მასალებისა ფინანსთა სამინისტ-
როს უწყების დარგში. სპბ., 1865 წლისა № 6.

1866 წ. № 4 და 5.

1867 წ. № 6 (ი ვ ნ ი ს ი) განსაკუთრებით.

ვიატკის გუბერნიის სარეწების აღწერილობის მასალები.
5 ნაკვეთი. ვიატკა. 1880-იანი წლები (მე-2 ნაკვეთი უკვე
აქვს მანიაშას).

ვ ა ს ი ლ ე ნ კ ო. პოლტავის გუბერნიის სოფლის მოსახლეობის სარეწები.

კრებული ცნობებისა ევროპის რუსეთის სოფლის მოსახლეობის ეკონომიური მდგომარეობის შესახებ. სპბ., 1894. მინისტრთა კომიტეტის კანცელარიის გამოცემა.

შ ჩ ე რ ბ ი ნ ა. ეკონომიური ურთიერთობა კავკავის რკინიგზის რაიონში.

ბ ე ზ ო ბ რ ა ზ ო ვ ი. რუსეთის სახალხო მეურნეობა.

სამხრეთ რუსეთის სოფლის მეურნეთა საზოგადოების შრომები [1895 წლის ის ნომრები, რომლებშიც მოთავსებული იყო სტატიები ბ-ნ...? მგონი ბორინევიჩისა?... ოდესის ახლოს ქალაქგარეთ მეურნეობის შესახებ].

რ ა გ ო ზ ი ნ ი. რკინა და ქვანახშირი სამხრეთ რუსეთში.

მ ე ნ დ ე ლ ე ე ვ ი. განმარტებითი ტარიფი.

«იურიდიჩესკი ვესტნიკ». 1887 წ. №№ 11 და 12.

ლ ი უ დ ო გ ო ვ ს კ ი.... (? «სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიის საფუძვლები»? თუ რაღაც ამგვარი. სათაური ზუსტად არ მახსოვს. 70-იანი წლების წიგნია).

სტატისტიკური ცხრილები, შედგენილი შინაგან საქმეთა სამინისტროს საბჭოს სტატისტიკურ განყოფილებაში 1849—52 წლების ცნობების მიხედვით.

რუსეთის იმპერიის სტატისტიკური მატრიანე. სერია I, ნაკვეთი 1. სპბ., 1866.

ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის მატრიანე. 1894 წ. № 34 (პურგელისა და კარტოფილის საშუალო მოსავალი 82—92 წლებში).

ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის მატრიანე. 1889. №№ 10 და 12.

ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის მატრიანე.

1897 წლის ის ნომერი (ერთ-ერთი უკანასკნელი ნაკვეთი), რომელშიც მოთავსებულია ცხენების 1893—94 წლების სამხედრო აღწერის მონაცემებს დამუშავება.

(უნდა ნახოთ კატალოგით ან ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის გამოცემათა სიით.)

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მ. ა. ულიანოვას
და მ. ტ. ელიზაშვილის**

14/II. 98.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, მანიაშასაგან წიგნი (ბულგაკოვისა) ¹³² და მადლობელი ვარ მისთვის. მეკითხება, მივიღე თუ არა ანიას მიერ 27.XII-ს გამოგზავნილი შეკვეთილი ბანდეროლი *. ახლა მიჭირს ზუსტად გავიხსენო, იმიტომ რომ დიდი ხნის ამბავია. მახსოვს, უცხოეთის კატალოგები და «Neue Zeit» მივიღე. მანიაშა იწერება 26.I-ს, ასე რომ სავსებით შესაძლებელია, რომ ჩემმა პასუხმა 27. XII-ის წერილებზე ჯერ კიდევ ვერ მოასწრო მოედწია ამ დროისათვის მოსკოვამდე **. ბოგდანოვის წიგნიც კიდევ უფრო ადრე მივიღე; ძალიან მომეწონა, და მის შესახებ რეცენზია დავეწერე ***. ბულგაკოვის წიგნიც გვარია, მაგრამ თავი ბრუნვის შესახებ არ მომეწონა, ხოლო საგარეო ბაზრის საკითხის მისი ფორმულირება სავსებით ზუსტი ვერ არის. რა თქმა უნდა, ძალიან გამეხარდა, ის რომ გამომიგზავნეთ.

ჩვენ კვლავ გავგიჟიანურეს დახმარება — ახალი წლის გამო. შემდეგ ახალი ამბავი — ახალი ბოქაული, რომელიც ენისეისკიდან ჩამოვიდა (სწორედ ის, რომელიც იქ თოფებს ართმევდა) ¹³³. ჯერჯერობით მას, ეტყობა, არაფრით არ გამოუმჯლავნებია თავი. მაგრამ პრომისკის, გაურკვეველი მიზეზებით შეუშვარა დახმარება თვეში 31 შანეთიდან (ხუთი შვილი ჰყავს) 21-მდე — ასეთი თანხით შვიდი სული შუშა-

* «Neue Zeit» № 3 მივიღე.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 97. რ ე დ.

*** იხ. იქვე, გვ. 103. რ ე დ.

ში ვერასგზით ვერ ირჩენს თავს, ხოლო მექუდულობა (მისი პროფესია) აქ ვერ იხეირებს. მეორე ამხანაგი¹³⁴ მინუსინსკ-ში წავიდა სამკურნალოდ და იქ საავადმყოფოში დაწვა.

ამინდი აქ ჯერ კიდევ ძალიან, ძალიან ცივია: ციმბირის ზამთარს მაინც უნდა თავისი ძალა გვაჩვენოს. მაგრამ მე ალბათ უკვე რამდენადმე შევეჩვიე ყინვებს, ეს კია, რომ ყოველდღე საკმაოდ ბევრს ვსეირნობ.

შენი ვ. უ.

ხომ არ გაუგზავნეთ ფული ნ. კ-ს «ვესტნიკ ფინანსოვ»-ის გამოსაწერად? მე სულ არ მოველოდი ამ ჟურნალს (ვთხოვდი გამოეწერათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ჩემი ფინანსები ბრწყინვალედ იქნებოდა), ახლა კი აქ ძველებურად მომდის მისგან.

დღესვე ვუგზავნი ანიუტას ბიბლიოთეკიდან აღებულ წიგნებს და ტექნიკურ მოხსენებებს შეკვეთილი ბანდეროლით.

მ ა რ კ ს

ნაღეჟდა კონსტანტინეს ასული მწერს, მწერალმა წინადადება მომცა ან ფული ვიშოვნო შენი სტატიების გამოსაცემად, ან გამომცემელი, და ამიტომ მას ხელნაწერებს აღარ გამოვართმევო. მე ვუპასუხე*, რომ გამოართვას ხელნაწერები და თქვენ გადმოგიგზავნოს, იმიტომ რომ «ძებნა» ხომ მრავალ წელს შეიძლება, ან ვის ექნება ხალისი საკმაოდ სადავიდარაზო საქმე იკისროს? სისმონდისათვის შესწორებათა შედგენას ამ დღეებში მოგვიღებ ხელს, არ დაველოდები თქვენგან პასუხს ერთ-ერთ წინა წერილზე, და როგორც კი დავამთავრებ, — გამოგიგზავნით¹³⁵. (მწერლის მიერ გაკეთებული წინადადება მნიშვნელოვანია ჩემთვის მხოლოდ იმიტომ, რომ ამტკიცებს ამ გეგმის განხორციელების შესაძლებლობას ცენზურული თვალსაზრისით, მე კი სწორედ მხოლოდ

* წერილი არ შენახულა. რ ე დ.

ეს მაინტერესებდა.) რაც შეეხება ჩემს დანარჩენ ხელნაწერებს, გარდა სტატიისა შინამრეწველების შესახებ *136, ვფიქრობ, რომ ისინი არ უნდა შევიტანო, ჯერ-ერთი, იმიტომ, რომ ხასიათი სულ სხვაა, წმინდა საჟურნალო, და თემებიც პოლემიკურია, დროებითი ინტერესის მქონე, ხოლო მე-2, იმიტომ, რომ რისკის გაწევა არა ღირს.

ამ წერილის მიღების შემდეგ, მე ვფიქრობ, უკვე შესაძლებელი იქნება მოლაპარაკების დაწყება სტამბებთან (მრავლობით რიცხვში იმიტომ, რომ ალბათ საჭირო იქნება ძებნა და ვაჭრობა) და ქალაქის მაღაზიის გამონახვა. სანამ ეს წინასწარი ძებნა გრძელდება, — მე გამოგიგზავნით შესწორებებს, და მაშინ შესაძლებელი იქნება ერთბაშად შეუდგეთ ბეჭდვას. მე მგონია სასურველია არ გაუშვათ დრო, რომ წიგნის გამოსვლა შესაძლო იქნეს აპრილში.

ხელს გართმევთ. ვ. უ.

სტატია სისმონდის შესახებ, მე ვფიქრობ, უმჯობესია უფრო ადრე მოვათავსოთ, შემდეგ კი შინამრეწველები.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* ე. ი. სტატიისა «დეჰკვიდრობის» და იუჟაკოვის შესახებ. შენიშვნა მიკულისის წიგნის შესახებ, რა თქმა უნდა, უკვე აბსოლუტურად უკარგისია წიგნში შესატანად¹³⁷.

გ. ტ. ელიზაროვს

18/II. 98.

გეგზავნით, დღეს, მარკ, შეკვეთილი ბანდეროლით გასწორებულ სტატიას სისმონდის შესახებ. გასწორებები ნაკლები აღმოჩნდა, ვიდრე მე ვფიქრობდი, — მხოლოდ კორექტორული და თავებად (ორ თავად) და პარაგრაფებად დაყოფა. უნდა ვიფიქროთ, რომ ასოთამწყობებისათვის გაცილებით უფრო ადვილია წყობა ნაბეჭდიდან და რომ ამიტომ შეცდომები და კორექტორის შრომაც (იგი მაინც საგსებით აუცილებელია) მნიშვნელოვნად ნაკლები უნდა იქნეს. ამონაჭრები, რომლებსაც მე გვზავნი, შეიძლება პირდაპირ ჩააბაროთ სტამბას, ოღონდ საჭიროა სასტიკად დავალოთ, რომ არ დაკარგონ ისინი * (თორემ მეტწილად კარგავენ ხელნაწერებს) და რომ კორექტურის ფურცელთან ერთად ყოველთვის გზავნიდნენ დედანსაც (ხელნაწერს ან ამონაჭერს) — უამისოდ გარეშე პირებს (არა ავტორს) კორექტურის კეთება საშინლად გაუძნელდებათ (გამოცდილებით ვამბობ), და გამოვა უამრავი ყოვლად არასასიამოვნო გაუგებრობა და შეცდომა. იმედი მაქვს, მანიაშა იპოვნის დროს იმისათვის, რომ კორექტურა იკისროს. საერთოდ მეტად მნიშვნელოვანია, რომ კორექტურა თავიდან ბოლომდე ერთ პირს ეკისრებოდეს, თორემ წარმოიშობა არეულობა იმ ნიშნების გა-

* ამისათვის, — თუ საჭირო გახდება ფურცლებად დახვევა (როგორც ჩვეულებრივ აკეთებენ სტამბაში), — ყველა გვერდი უნდა გადაინომროს ცალკე ნუმერაციით.

მო, რომლებსაც კორექტორი სვამს, და გარდა ამისა ჩვეულებრივ ავიწყდებათ შეამოწმონ ხოლმე შემდგომი კორექტურების დროს (საჭიროა minimum* ორი კორექტურა), გასწორებულია თუ არა პირველი კორექტურის დროს ნაჩვენები შეცდომები, და ხომ არ არის დაშვებული ახალი შეცდომები გასწორებების დროს. სტამბურ აკურატულობასა და გამოცემის მოხდენილობას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს.

სტატიას (ამ წერილთან ერთად) თქვენ მიიღებთ მარტის დასაწყისშივე, და მაშინვე რომ შეუდგებოდეთ ბეჭდვას და აწარმოებდეთ მას შეუფერხებლად და დააჩქარებდეთ სტამბას, — მაშინ იქნებ მოხერხდეს სააღდგომოდ დამთავრება და ცენზურაში წარდგენა. ეს კი ძალიან კარგი იქნებოდა; ალბათ წიგნის გასაღებაც ძლიერ დაყოვნდება, თუ იგი მხოლოდ მაისში გამოვიდა. ველი თქვენგან ცნობებს საქმის მიმდინარეობის შესახებ.

სულ ვფიქრობ ორ სხვა სტატიაზე («მემკვიდრეობისა» და იუჟაკოვის შესახებ). ერთი მხრივ, სიფრთხილე მიკარნახებს, რომ არ უნდა დავბეჭდო ისინი; ხოლო მეორე მხრივ მენანება მივატოვო, — განსაკუთრებით უკანასკნელი... თანაც იქ ხომ წიგნია გარჩეული და არა ჟურნალის სტატია... ვითომ ვსინჯო? გამოცდილ ადამიანებს შეუძლებლად რომ არ მიეჩნიათ, მე, მგონი, ვსინჯავდი. მაშინ საჭირო იქნება ამოიშალოს რამდენიმე ადგილი, რომლებიც იხსენიებენ განსვენებულ ჟურნალს¹³⁸ (მე არა მაქვს იუჟაკოვის შესახებ სტატიის შავი, ასე რომ ეს უკვე გამომცემელმა უნდა გააკეთოს. აქ სრულებითაც არ არის ბევრი სამუშაო), შემდეგ კი ისინი ბოლოში მოთავსდეს და ისე, რომ მათი ამოღებისას (უკეთუ უფროსები მოითხოვენ) წინა ნაწილი არ დაზიანდეს. თუ ვიანგარიშებთ გამოცემის ხარჯს თაბახზე 40 მანეტს, — ზარალი ამ სტატიებზე (ორივე 4-მდე თაბახია) ძალიან დიდი არ იქნება. ყოველ შემთხვევაში მათი გულისათვის წიგნის შეფერხება უკვე სრულებით არ ღირს.

* — მინიმუმ. რ. ე. დ.

თუ თქვენთვის ჯერ კიდევ არ გამოუგზავნიათ ხელნაწერები პეტერბურგიდან, სასწრაფო წერილი მისწერეთ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულს, რომ დაუყოვნებლივ გამოგიგზავნოთ, და შეუდექით იმის ბეჭდვას, რასაც დღეს გიგზავნით.

ხელს გართმევთ. ვ. ლ.

ამასთან დართული წერილი გადაეცით ან გადაუგზავნეთ ნ. კ.-ს *. იგი ახლა მთხოვს მივწერო მოსკოვში, ვინაიდან ალბათ მალე გზას გაუყენებენ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

მ. ა. და მ. ი. ულიანოშვიტს

24/II. 98.

დღეს მივიღე, ძვირფასო დედიკო, მთელი გროვა წერილები რუსეთისა და ციმბირის ყველა კუთხიდან და ამიტომ მთელ დღეს სადღესასწაულო განწყობილება მქონდა.

მანიაშასა და ანიუტასაგან მივიღე 9. II-ის წერილები, შემდეგ «იურიდიჩესკი ვესტნიკი», და «სტატისტიჩესკი ვრემენიკი», აგრეთვე «ყრილობის დღიური» (ტექნიკოსებისა)¹³⁹. გმადლობთ ყველაფრისათვის. უკანასკნელი ძალიან საინტერესო იყო, და ანიუტას მისთვის განსაკუთრებული მადლობა. მწერს, რომ ამიჩისის წიგნი საბავშვოა. ეს არ ვიცოდი, — მაგრამ საბავშვო წიგნიც აქ სასარგებლო იქნება, ვინაიდან პრომინსკის ბავშვებს საკითხავი არაფერი აქვთ. მე იმასაც კი ვფიქრობდი, რომ ასეთი რამ გამეკეთებინა: გამომეწერა ჩემთვის «ნივა». პრომინსკის ბავშვებისათვის ეს ძალიან საზიარულო იქნებოდა (ყოველკვირეულად ნახატები), ჩემთვის კი — ტურგენევის თხზულებათა სრული კრებული, რაც დაპირებულია «ნივას» მიერ პრემიად, 12 ტომად. და ყოველივე ეს შვიდ მანეთად გადმოგზავნიანად! ძალიან საზარბიელოა. მხოლოდ თუ ტურგენევი რიგიანად იქნება გამოცემული (ე. ი. დაუმახინჯებლად, გამოუტოვებლად, უხეში ბეჭდური შეცდომების დაუშვებლად), მაშინ სავსებით ღირს გამოწერა. რომელიმე ჩვენთან ხომ არ უნახავს წარსული წლების «ნივის» პრემიები? ვგონებ, იგი ღოსტოვესკის აძლევდა? რიგიან იყო?

ახლა მე ვეგარაუდობ დანამდვილებით გამოვასწორო ჩემი ფინანსები, ვინაიდან სტატიების ცალკე გამოცემაც ხომ ასე

12. ე. ი. ლენინი, ტ. 37.

თუ ისე უნდა გამოვიდეს, მერე კიდევ ახლა ვიღებ ადამ სპიტის დიდ თარგმანს ინგლისურიდან (პიტერიდან), რომელშიც ხომ უნდა მერგოს რამე¹⁴⁰. ამიტომ ჩემს ვალებს ყველას გავისტუმრებ (საჭიროა მხოლოდ არ დამავიწყდეს ისინი). ამიტომ შესაძლებლად მიმაჩნია «ნივაც» გამოვიწერო, — მაშ იმის თაობაზე, «რიგიანი» იქნება თუ არა ტურგენევი, ჩვენებმა გადაწყვიტონ, — მათ მეტი მონაცემები აქვთ გადაწყვეტისათვის.

დღეს მივიღე 1898 წ. «რუსკოე ბოგატსტვო» №1. «ვესტნიკ ფინანსოვ» უკვე დიდი ხანია მომდის.

რა თქმა უნდა, მომიხდება კიდევ გთხოვთ გამომიგზავნოთ ცოტაოდენი ფინანსები ნ. კ-ს მომავალი ოქაზით (უფრო ადრე საჭირო არ არის. დახმარება დღეს მომცეს), ვინაიდან იქ ხარჯები საკმაოდ დიდი შეიძლება იქნეს. მაშასადამე, ჩემი ვალი რამდენადმე გაიზრდება.

ვცხოვრობ წინანდებურად. ახალი არაფერია — სტუმარი არავინ არის — ნაცნობი ჯერ კიდევ არავინ არის.

ანიუტა მწერს, რომ ნ. კ. მას სწერს, რომ «აღმოჩნდა გამოცემელი სპზ-ში». მე იგი მხოლოდ იმას მწერდა, რომ «მპირდებიან აპოგენონო». შესაძლოა, რომ ჩვენ აქ გამოგვიდის სასაცილო არეულობა: სპზ-ში ეს გეგმა დამოუკიდებლად წარმოიშვა ჩემს წერილამდე, მე კი აგრეთვე დამოუკიდებლად დამებადა, პიტერის წერილამდე. ჰოდა ჩვენც ერთმანეთის გვერდით ვცეკვავთ, როგორც ქუჩაში მიმავალი ადამიანები, რომლებიც ერთმანეთს შეეჯახნენ და არ იციან მარჯვნივ გაუშვან თუ მარცხნივ თავისი ვიზავი.

ახლა კი, თუმცაღა, საქმე ალბათ გადაწყვეტილი იქნება.

გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

მანიაშას წერილი ისე გავიგე, რომ ორივე წიგნი («იურიდიჩესკი ვესტნიკი», 1887, №12 და «სტატისტიჩესკი ცრე-

მენნიკიც») ნაყილია, რომ მაშასადამე, მათი დაბრუნება საჭირო არ არის.

ნ. კ-ს საქმე ცუდად მიმდინარეობს. ალბათ ვადის თაობაზე ზრუნვას თავი უნდა დაანებოს, — აქ გადმოსვლას ნებართვის მიცემას კი ჰპირდებიან.

აქ ვუმატებ წერილს მისთვის, რადგან იგი ახლა შესაძლოა უკვე მოსკოვშია. თუ არ არის, გადაუგზავნეთ *.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

გამომიგზავნე, მანიაშა, კიდევ შემდეგი რამეები:

1) ფანქარი Hardmuth № 6 (ანუტამ მიყიდა შარშან ასეთი ფანქარი, და მეტისმეტად მომეწონა, მაგრამ, სამწუხაროდ, თავისი სამსახური გაათავა).

2) კოლოფი ლუქი და რაიმე ბეჭედი წერალების დასალუქებად. (თუ ერთ-ერთი ძველი ბეჭედი ჩვენ არა გვაქვს, ან იყიდე, ან შეუკვეთე რომელიც უფრო იაფი იყოს.) ბეჭედზე სახელი საჭირო არ არის, ინიციალებიც კი არ არის საჭირო, — ოღონდ რაიმეს გამოხატულება იყოს ან ნახატი, რომელიც ადვილად შეიძლება დაიხსოვო და გადასცე სხვებს.

3) essuie-plume ** } ორივე ეს ნივთი მქონდა,
და 4) პატარა მაკრატელი } მაგრამ ვაი რომ სადღაც ჯერ კიდევ
გზაში დავთესე! ახლა პირველს ნაცვლად ვხმარებ ვიზიტ-
კის კალთას — უკვე მთლად შევღებე მშვენიერად. მაკრატელს კი სახლის პატრონებს გამოვართმევ ხოლმე — ცხვრისას. მისი ღირსება ის არის, რომ ყოველთვის სიცილსა და მხიარულებას იწვევს.

Au revoir ***. ვ. უ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილი არ შენახულა. რ ე ღ.

** — კალმის საწმენდი. რ ე ღ.

*** — ნახვამდის. რ ე ღ.

8. ა. ულიანოვას და 8. ტ. ელიზაროვს

1/III. 98.

სულ ველი, ძვირფასო დედიკო, ცნობას მიტიას განთავისუფლების შესახებ, მაგრამ იგი რატომღაც დიდხანს არა ჩანს.

მე წინანდებურად სავსებით ჯანსაღი და ცოცხალი ვარ როგორც იქნა, ეტყობა, ზამთარსაც ბოლო ედება. საკმაოდ მოგვაბეზრა აქ თავი. დღეს და გუშინ ამინდი უკვე მთლად გაზაფხულისაა.

აქვე ვუმატებ წერილს ნ. კ-სათვის *, — იმ შემთხვევისათვის, თუ იგი ჯერ კიდევ არ წამოსულა, და კიდევ წერილს მეორე გვერდზე მარკსათვის საქმეზე.

შენი ვ. უ.

მ ა რ კ ს

მივღე ცნობები, რომლებიც მაცვლევეინებს თავდაპირველ გეგმას მოსკოვში გამოცემის შესახებ¹¹. მწერალი მაცნობებს, რომ მოსკოვში ცენზურის პირობები აუტანელია. ბულგაკოვის წიგნი (ბაზრების შესახებ) ცენზურაში ჰქონდათ წელიწადს! ეს პირდაპირ წარმოუდგენელი რამეა! თუ ასეა, მაშინ მოსკოვზე, რა თქმა უნდა, ფიქრიც ზედმეტია; მთელი ყურადღება უნდა მივაპყროთ პიტერს. მწერალს ახლა სრული შესაძლებლობა აქვს გამოსცეს, მაგრამ სურს შემოდგომამდე გადადოს (ჩემი აზრით, ტყუილად სჩადის ამას). გამოცემისათვის საჭირო ფინანსების შესახებ, მე ვფიქრობ,

* წერილი არ შენახულა, რედ.

შეიძლება გავაკეთო დედასთან «შინაგანი სესხი», ვინაიდან გამოცემა დანამდვილებით აინაზღაურებს თავს.

ამ ცნობამ მთლად ამირია დანეთარი, და არავითარ წინადადებას აღარ ვიძლევი. ალბათ ნახავთ ნ. კ-ს, მოილაპარაკეთ მასთან და გადაწყვიტეთ. აქედან «გადაწყვეტა» კი იმას ნიშნავს, რომ წერდე, წერდე და წერდე და სულ ამოოდ, ისე რომ არაფერი არ იცოდე, მსჯელობდე ვარაუდით და სხვ.

თქვენი ვ. უ.

იმედი მაქვს, რომ თქვენ ჯერ კიდევ არ დაგჭირვებიათ ამო დავიდარაბის გაწევა ამ წარუმატებელ საქმეზე? (ნ. კ. იწერება, რომ ხელნაწერები არ გაუგზავნია.) დაველოდები პასუხს.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუთაისში

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

8/III. 98

ამ კვირაში, ძვირფასო დედიკო, ვგონებ, ერთი წერილიც არ მიმიღია თქვენგან. აქედან დავასკვნი, რომ მიტია ჯერ კიდევ ზის — ეს ძალიან სამწუხაროა.

აღარ ვიცი, მოუსწრებს თუ არა ეს წერილი ნ. კ-ს მოსკოვში. თუ მოუსწრებს, ვუმატებ კიდევ ერთ დავიწყებულ დავალებას. გამომიგზავნე ჩვენი ერთ-ერთი ჭადრაკის პარტია: აღმოჩნდა, რომ მინუსინსკში პარტნიორები არიან ამხანაგებს შორის, და მე ერთხელ დიდი სიამოვნებით ჩავუჯექი ძველებურად. ტყუილად ვფიქრობდი, რომ აღმოსავლეთი ციმბირი ისეთი ველური ქვეყანაა, სადაც ჭადრაკი არ შეიძლება დაგჭირდეს. აღმოსავლეთ ციმბირში სულ სხვადასხვანაირი ადგილებია.

ვცხოვრობ ძველებურად. ტესტებში მწერენ, რომ ე. ე-ს დახმარება მოუსპეს: «დედები ოჯახების წევრებად არ ითვლებიანო» (ახალი განმარტებანი!). პრომინსკისაც დაუკლეს დახმარება თვეში 31 მანეთიდან 19-მდე. ანატოლიმ დიდი ხნის დავიდარაბის შემდეგ, როგორც იქნა, «იხსნა» ცოლი. იული ტურუხანსკიდან იწერება, რომ გვარიანად ცხოვრობს — გულგაუტეხელი ბიჭია, საბედნიეროდ!

შენი ვ. უ.

აქვე ვუმატებ წერილს ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულისათვის*.

* წერილი არ შენახულა. რ. დ.

ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულის ხელით გამომიგზავნე, გეთავუვა, რაც შეიძლება მეტი ფინანსები: ხოლო თუ ის უკვე წამოვიდა, გამოგზავნე ელის. ვას. სახელზე. ხარჯები საკმაოდ დიდია მოსალოდნელი, განსაკუთრებით თუ საკუთარი მეურნეობის მოწყობა მოგვიხდა, ასე რომ მე განზრახული მაქვს მიემართო ჩემი ვალის გვარიანად დამრგვალებას და განმეორებითს შინაგან სესხს. შემოდგომისათვის თარგმანში ალბათ საკმაოდ მივიღებ ვალების დასაფარავად — I believe more than five hundreds *.

ა ნ ი უ ტ ა ს

მინდა გთხოვო მიშოვო ინგლისური ენის სახელმძღვანელოები. აქ მე არ მოვეშვი და სათარგმნად მივიღე Webb-ის¹² სქელტანიანი წიგნი. ძალიან მეშინია, შეცდომები არ დავუშვა.

საჭიროა მქონდეს

1) ინგლისური ენის გრამატიკა, განსაკუთრებით სინტაქსი და განსაკუთრებით განყოფილება ენის იდიოტიზმების შესახებ. თუ ნ. კ-ს არა აქვს ნუროკი (ვგონებ, ჰქონდა — მხოლოდ არ ვიცი, თავისი იყო თუ არა), გამომიგზავნე თუნდაც იგი ზაფხულისათვის, თუ შენ (ან მანიაშას) არ გჭირდება. მხოლოდ არ ვიცი, ცოტას ხომ არ იძლევა ნუროკი ამ საკითხზე? თუ შეიძლება იშოვნო კარგი სახელმძღვანელო ინგლისურ ენაზე, ჩინებული იქნება.

2) გეოგრაფიულ და საკუთარ სახელთა ლექსიკონი. მათი თარგმნა და ტრანსკრიპცია ინგლისურიდან ძალიან ძნელია, და ძალიან მეშინია, შეცდომები არ დავუშვა. არ ვიცი, არის თუ არა შესაფერი ლექსიკონები? თუ არ არის ცნობა «წიგნში წიგნების შესახებ» ან რომელიმე სხვა მაჩვენებელსა თუ კატალოგში, იქნებ შეიძლება როგორმე სხვა წყაროებიდან გაიგო? — რა თქმა უნდა, თუ შემთხვევა მოგე-

* — მე ვფიქრობ, ხუთასზე მეტს. რ ე ღ.

ცემა გაიგო და იშოვნო (ფინანსებს აქ უკვე არ დავზოგავ, ვინაიდან ჰონორარი მცირე როდი იქნება, და პირველი ცდა რიგიანად უნდა გაკეთდეს), ცალკე დავიდარაბის ატეხა კი არა ღირს. მე მივიღებ კიდევ ამ წიგნის გერმანულ თარგმანს, ასე რომ ყოველთვის შეიძლება მოვერიო.

შენი ვ. უ.

რას ფიქრობთ ზაფხულზე? გაუშვებენ თუ არა მიტიას კოკუშკინოში? ფიქრობთ თუ არა იქ დაჰყოთ?

ხომ ცუდი ქალაქია მოსკოვი, პა? მანდ ჯდომა ცუდია, წიგნების გამოცემა ცუდია, — და რატომ არის, რომ არ ეშვებოთ? მე პირდაპირ გავვოცდი, როცა მარკმა მაცნობა, რომ შენ ს.-პეტერბურგში გადასახლების წინააღმდეგი ხარ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

14/III. 98.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 28/II-ის წერილი. არ მოველოდი, რომ ყაზანიდან ასე მალე დაბრუნდებოდით! ამ დღეებში იქიდან ალექსანდრე ივანეს-ძისაგან მივიღე წერილი, რომელმაც ძალიან გამაკვირვა. იგი მწერს, რომ ახლა მსახურობს, რომ ნიკოლოზ ივანეს-ძე ს.-პეტერბურგშია; რომ ისინი ყაზანში იქვე ცხოვრობენ¹⁴³. უნდა როგორმე მოვახერხო ვუპასუხო. არ ვიცი, როგორ არის მისი ჯანმრთელობა — წერილის მიხედვით ძნელია გააკეთო დასკვნა; თუ სულ ისევა როგორც წინათ იყო, სამსახური გაუჭირდება, მაგრამ ცხოვრებაც არ არის ადვილი.

თუ წიგნებს რკინიგზით დიდი სიჩქარით გზავნიან, ქირას კი ისე იღებენ, როგორც მცირე სიჩქარისათვის, მაშინ, რა თქმა უნდა, უმჯობესია გამოიგზავნოს საქონლად. მხოლოდ როდის და სად გამოიგზავნოს? თუ აჩინსკში, რომ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულმა თან წამოიღოს იქიდან, სარისკოა: წიგნებმა შეიძლება დაიგვიანოს და აჩინსკში გაიჩხიროს. ალბათ საჭირო გახდება ისევ კრასნოიარსკში გაგზავნა და ოკაზიის ლოდინი. ახლა მე ალბათ უფრო მალე ვიშოვნე ოკაზიას.

აქედან გადაყვანაზე თხოვნის შეტანას ჯერ არ ვფიქრობ. ახლა, ჩემი აზრით, ჯერ კიდევ ნაადრევია. დავიცდი, აი ჩამოვა ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული და ვნახავ როგორ მოვეწყობით. მას აღარ ვწერ დღეს — იმედი მაქვს, რომ უკვე წამოვა მოსკოვიდან იმ დროისათვის, როცა ეს წერილი მოაღწევს. ხოლო თუ, მოლოდინის მიუხედავად, ეს წერილი მოუწერებს, გადაეცი, რომ მე გუშინ მივიღე ვების გერმანული

თარგმანი (ის ძალიან მეხმარება თარგმნის დროს. უიშისოდ ვერ დავძლევდი) და «ვესტნიკ ფინანსოვ».

ჩემი ჯანმრთელობის მდგომარეობა ტყუილად გაშინებს. ახლა საესეებით ჯანმრთელად ვარ.

ანილი ახლა კარგი დგას; მზე გვარიანად აცხუნებს, გზა უკვე ფუჭდება. მაგრამ ზამთარი აქ ძალიან ნელა გადის და სიბოლო ჭერ კადვე მალე არ გვექნება.

ამ წერილს ალბათ დაახლოებით 1-ლ აპრილს ან ცოტა უფრო ადრე მიიღებ. ამიტომ შენც და მანიაშასაც მოგილოცავთ ანგელოზის დღეს და დღეობას. იმედი მაქვს, რომ მითხარა ალბათ საადღომოდ მაინც გამოუშვებენ.

შენი ვ. ლ.

მანიაშასგან მივიღე «მოსკოვსკიე ვედომოსტი» — ჯერ ერთი ნომერი (დამავიწყდა რომელი), იქ საინტერესო სტატიები არ ყოფილა. შემდეგ გუშინ კიდევ 4 №-რი (№ 53 — 56), რომლებშიც წავიკითხე საინტერესო სტატიები მარქსისტების ლანძღვით. Merci ამ ნომრებისათვის.

ახლო მომავალში, შესაძლოა, 3 — 4 კვირის შემდეგ, ან უფრო ადრეც უნდა გელოდეთ რუსეთთან მიმოსვლის საგაზაფხულო შეწყვეტას: ორი, ან, შესაძლოა, უარეს შემთხვევაში სამი კვირის განმავლობაში რუსეთიდან და რუსეთში ფოსტა არ იქნება.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უფროსად

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ტ. ელიზაროვს

მ ა რ კ ს

28/III.

მივიღე თქვენი 10. III-ის წერილი, რომელშიც მაცნობებთ ხელნაწერების მიღებას და სხვადასხვა გეგმებს.

თქვენ, რა თქმა უნდა, მიიღებდით ჩემს წერილს, რომელშიც მე ხელი ავიღე მოსკოვში გამოცემის განზრახვაზე (მე ეს წერილი მოგწერეთ მაშინვე, როგორც კი შევიტყე ცენზურული პირობები მოსკოვში)*.

რა თქმა უნდა, რაკი ცენზურული პირობები ასე აუტანელია, — მოსკოვში გამოცემაზე ფიქრიც მეტია. რათ უნდა გავწიოთ რისკი ასეთი დიდი თანხით, როცა პერსპექტივაშია (უკუთეს შემთხვევაში) 1 — 1 1/2 წლით გაჭიანურება?? უნდა შეკრიბოთ ხელნაწერები, შეკრათ ბანდეროლებად — და გაგზავნოთ უკანვე პიტერში, მწერალთან, მით უმეტეს, რომ იგი ისე თავაზიანია, რომ დავიდარებას კისრულობს. ფულის შესახებ კი მისწეროთ, რომ ფული არა; რომ მან შეგატყობინოთ, რამდენია საჭირო; და რომ შეუდგეს გამოცემას შემოდგომაზე, დროის დაუკარგავად, როგორც კი შესაძლებლად მიიჩნევს თავისი საქმიანობის მიხედვით.

ასეთია 2 თვის მიწერ-მოწერას ფინალი! იმედი მაქვს, რომ გადამწყვეტი ჯერ კიდევ არაფერი დაგიწყიათ? თუ ქალაქი იყიდეთ, — შეიძლება გადაგზავნოთ პიტერში, ხოლო თუ უკვე ასაწყობად მიეცით, გადაიხადოთ საფასური აწყობილი ფურცლებისათვის. ხომ უმჯობესია რამდენიმე ათეული მანეთი დავკარგოთ, ვიდრე ასეულების რისკი გავწიოთ. ხო-

* იხ. ეს ტომი, გვ. 116. რ ე დ.

ლო სპბ-ზე მწერალი (მას კი შეიძლება დავუჯეროთ) დარწმუნებით ამბობს.

რა თქმა უნდა, ოდნავი წარმოდგენა რომ მაინც მქონოდა «პირველსატახტოს» და მისი ცენზურის მშვენიერებაზე, — არც კი ვიფიქრებდი მოსკოვში წიგნის გამოცემაზე. მაგრამ ეს გვიან შევიტყე, მხოლოდ ნ. კ-ს წერილიდან მწერალთან მოთათბირების შემდეგ.

ხელს გართმევთ. თქვენი ვ. უ.

ჩემი მუშაობა მთლად დადგა¹⁴⁴: თარგმნაზე ვმუშაობ და ამაზე საკმაოდ ბევრი დრო მეხარჯება. შემდეგ კი ვნახოთ — შავი მალე მზად იქნება, მაგრამ საჭირო გახდება რადიკალური გადამუშავება.

მაკვირვებს, რომ თქვენ ისე იწერებით, თითქოს გინდათ მოსკოვში გამოსცეთ?? — და თვითონვე მიმითითებთ, რომ ცენზურული პირობები აუტანელია. რაღათ ვურტყათ შუბლი კვდელს??!

დაწერილია 1898 წ. 28 მარტს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

10/IV. 98.

როგორც იქნა ჩამოვიდნენ ჩემთან, ძვირფასო დედიკო, სტუმრებიც. ჩამოვიდნენ შვიდ მაისს საღამოს, და მაინცდამაინც იმ დღეს სანადიროდ ვიყავი წასული, ასე რომ შინ ვერ მომისწრეს. მე ვფიქრობ, რომ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული დამაკმაყოფილებლად ვერ გამოიყურება — საჭირო იქნება აქ მეტი ყურადღება მიაქციოს თავის ჯანმრთელობას. ჩემზე კი ელისაბედ ვასილის ასულმა თქვა: «ასე რამ გაგასუქათ!» — შეფასება, როგორც ხედავ, ისეთია, რომ უკეთესი არც შეიძლება!

მხოლოდ მეტად სამწუხაროა, რომ მიტიას შესახებ კარგი ვერაფერი ჩამოიტანეს!

შენი წერილი მათი ხელითაც და 20/IV-საც მივიღე. დიდი merci გამოგზავნილი ნივთებისათვის. მოსასვლელი წიგნების შესახებ ნ. კ. უკვე მოელაპარაკა მინუსინსკში და იმედი მაქვს, რომ მალე და უდავიდარაბოდ მივიღებ. შესაძლოა, თვითონაც ჩამოვიტანო, ვინაიდან ვაბირებ «ქალაქში» გამგზავრებას.

გემების შესახებ. ნ. კ. მოიყვანეს მხოლოდ სოროკინომდე (დაახლოებით 70 ვერსი მინუსინსკიდან); კრასნოიარსკში ელოდნენ ერთ კვირას. წყალი ჯერ კიდევ დაბალია და წყალდიდობა იქნება დაახლოებით მაისის დამლევს — ივნისის დამდეგს. მინუსინსკიდან შუშამდე 55 ვერსია. რეისებს აქაური გემები არარეგულარულად აკეთებენ: განრიგება არ არის, მაგრამ საერთოდ რაკი ნაოსნობის სეზონი დადგება, — ალბათ მეტად თუ ნაკლებად წესიერად ივლიან და ექს-

ტრაორდინარული გაჭიანურებანი არ ექნებათ. ძალიან, ძალიან მინდა, რომ შენ მოახერხებდე აქ ჩამოსვლას, — ოღონდ მითია გამოუშვან მალე.

ჰო, ანუტა მეკითხებოდა, ვის ვპატიულობ ქორწილზე: ვპატიულობ ყველას, ოღონდ არ ვიცი, ხომ არ სჯობს ტელეგრაფით გამოგიგზავნოთ მოწვევა! ნ. კ-ს, როგორც იცი, ტრაგიკომიური პირობა წაუყენეს: თუ დაუყოვნებლივ (sic!) არ დაქორწინდება, უკან დაბრუნდეს უფაში. მე სრულეპოზი არ მინდა დავუშვა ესე, და ამიტომ ჩვენ უკვე ვიწყებთ «დავიდარაბას» (უმთავრესად თხოვნით დოკუმენტების მოცემის შესახებ, რომლების უქონლადაც ჯვარის დაწერა არ შეიძლება)¹⁴⁵, რომ მოვასწოროთ ჯვარის დაწერა მარხვამდე (პეტრეპავლობადე): ხომ ნება მაქვს მაინც იმედი ვიქონიო, რომ სასტიკი უფროსები ამას საკმაოდ «დაუყოვნებლად» დაქორწინებად მიიჩნევენ?! ვპატიულობ ტესელებს (ისინი უკვე მწერენ, რომ მოწმეები ხომ დაგვირუებო) — იმედი მაქვს, რომ მათ გამოუშვებენ.

სალამი ყველა ჩვენებს.

გოცნი მაგრად. შენი ვ. ლ.

ჰო, კინალამ დამავიწყდა. ნადიამ შემატყობინა, რომ გამოგიგზავნეს ფილოსოფიის წიგნები და რომ ამ წიგნებმა გვერდზე ჩამიარა და, სადღაც ირკუტსკისაკენ გასწია. რატომ ამის შესახებ ერთხელაც არაფერი არა მსმენია?? ხომ არ დაგარგულა რომელიმე წერილი? უნდა ვთხოვო ანიუტას განმმარტოს, რაშია აქ საქმე.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეჟრნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

მ. ა. ულიანოვას

17/IV. 98.

ამ კვირაში, ძვირფასო დედიკო, მივიღე მანიაშას I.V-ის წერილი.

ჩემი წიგნები ჯერ არ მიმიღია, მაგრამ იმედი მაქვს მალე მივიღებ. ნაღეჟდა კონსტანტინეს ასულმა ამის შესახებ საუბრით დაწვრილებით მოილაპარაკა მინუსინსკში.

გაზეთის გამოწერა ალბათ არცა ღირს: იმედი მაქვს, რომ ტესიდან მივიღებ ხოლმე «სინ ოტეჩესტვას».

ამინდი აქ კვლავ ცუდია: წვიმა და ქარია. ვერ იქნა და ვერ დადგა გაზაფხული.

შენი ვ. უ.

სალამი ყველა ჩვენებს. მისამართს სწორად ვწერ თუ არა?

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

7/VI. 98.

გუშინწინ, ძვირფასო დედიკო, მივიღე შენი გრძელი წერილი 20. V-სა. Merci ამ წერილისათვის. ამას წინათ დამავიწყდა მომეწერა შენთვის, რომ ყუთი წიგნებით მივიღე მინუსაში და იქიდან თან ჩამოვიტანე ¹⁴⁶.

მაკვირს, როგორ მოხდა, რომ შენ დიდხანს არ იღებდი ჩემგან წერილებს; მე უკვე «უხსოვარი დროიდან» გწერ ყოველ კვირა დღეს.

ჩვენი ქორწილის საქმე რამდენადმე გაჭიანურდა. თხოვნა-საჭირო დოკუმენტების გამოგზავნის შესახებ თითქმის ერთი თვის წინათ მივეცი და მინუსაში თვითონ ვიყავი სამაზრო პოლიციის უფროსთან გაჭიანურების მიზეზების შესატყობად. აღმოჩნდა (ციმბირული «წესებია»), რომ მინუსაში დღემდე არ არის ჩემი მუხლობრივი სია, — თუმცა უკვე მეორე წელია გადასახლებაში ვარ!! (მუხლობრივი სია ეწოდება დოკუმენტს გადასახლებულის შესახებ; უამდოკუმენტოდ პოლიციის უფროსმა არაფერი არ იცის ჩემ შესახებ და არ შეუძლია მომცეს მოწმობა.) დამჭირდება გამოვიწერო იგი კრასნოიარსკის საპატიმროს მმართველობიდან, — ვშიშობ, რომ პოლიციის უფროსი ამასაც დაავიანებს. ყოველ შემთხვევაში ივლისზე ადრე ქორწილი ახლა ვეღარ შედგება. ვთხოვე პოლიციის უფროსს ჩემთან ქორწილზე გამოეშვა ტესტები, — კატეგორიული უარი მითხრა, თან ის დაიმოწმა, რომ მინუსაში მყოფმა ერთმა პოლიტიკურმა გადასახლებულმა (რაიჩინმა) ამა წლის მარტში სოფელში წასასვლელად შვებულება აიღო და

გაქრაო... ჩემმა დასაბუთებამ, რომ ტესტების გაქრობის შიში აბსოლუტურად უსაფუძვლოა, — ვერ გაჭრა.

ტესტებს ნება დართეს შემოდგომამდე დარჩნენ ტესაში, ხოლო შემდეგ ისინი მინუსაში გადადიან.

ენისეიზე ნაოსნობის შესახებ, ვგონებ, უკვე მოგწერე. წყალი ღდემდე მაღალია: ახლა კიდევაც მატულობს; დიდი სიციხეა და ალბათ თოვლი დნება ტაიგაში მთებზე. გემების (ყველა საბუქსიროა) მოძრაობის განრიგება აქ არ არის ხოლმე; კრასნოიარსკიდან მინუსინსკამდე გემი მიდის ორ ღდეს — ზოგჯერ მეტს. მინუსიდან 55 ვერსია ცხენებით სასიარულო შუშამდე. იმედი მაქვს, რომ მივიღებ შენგან დეპეშას, თუ მიტის გამოუშვებენ და შენ გადაწყვეტ ჩამოხვიდე ჩვენთან. ელისაბედ ვასილის ასული შიშს გამოთქვამს, გზამ ძალიან არ მოქანცოსო. რკინიგზით მე-2 კლასში რომ შეიძლებოდეს, ვფიქრობ, მეტისმეტად მომქანცველი არ იქნება.

სალამი ყველა ჩვენებს. ძალიან ველი წერილს ანიუტასგან. მიიღო თუ არა მან «ფილოსოფიის საკითხები»?

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩინალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

მ. ა. ულიანოვას

14/VI. 98.

მივიღე. ძვირფასო დედოკო, მანიაშას 30. V-ის წერილი. Mer-ci მას ამ წერილისათვის. მხოლოდ რატომ ერთი სიტყვითაც არ ახსენებს «ფილოსოფიის საკითხებს», რომლებიც 14. V-ს გამოვგზავნე? მიღებულია თუ არა ეს წიგნი? (იგი გამოვგზავნე ანიუტას თხოვნით; მანიაშა მწერს, რომ მიღებულია ჩემი 10 და 17. V-ის წერილები).

ცვახოვრობთ წინანდებურად. ნადია დღეს, მგონი, თვითონ გწერს.

ახლა მთლად ზაფხულის ამინდი დადგა. მეტისმეტი სიცხეა; ე. ვ-ს განსაკუთრებით უჭირს მისი გადატანა. მე და ნადიამ ბანაობა დავიწყეთ და ზაფხულის რეჟიმზე გადავედით.

ახალი ამბები ცოტაა, ისიც ცუდი. ტესში ჰკუთხე შეიშალა ამხანაგი ეფიმოვი (ეკატერინოსლაველი მუშა, — დევნილობის მანია) ¹⁴⁷, და გლეშმა იგი საავადმყოფოში წაიყვანა. იულის ტურუხანსკში მეტად სამწუხარო «ისტორია» შეემთხვა: ერთ-ერთმა გადასახლებულმა (სკანდალისტიმა) მას უაზრო-სულელური ბრალდება წაუყენა, მოხდა განხეთქილება, საჭირო გახდა ერთმანეთს გაშორებოდნენ, იული ახლა მარტო ცხოვრობს. დაავადმყოფდა, ნერვები აქვს აშლილი, მუშაობა არ შეუძლია. ღმერთმა დაგვიფაროს «გადასახლებულთა კოლონიებისაგან!» და გადასახლებულთა «ისტორიებისაგან!» იული სთხოვს მამას იზრუნოს მის გადასაყვანად სადმე სხვა ადგილას.

მე სავსებით კარგად ვარ. (ასევე ნადია და ე. ვ-ც.) ვამთავრებ თარგმნას, შემდეგ კი კვლავ შევუდგები ჩემს სამუშაოს ¹⁴⁸.

სტატიების კრებულის შესახებ მაცნობეს, მალე დაიბეჭდებაო.

სალამი ყველა ჩვენებს. მიტია მუშაობს თუ არა? რამე რეგულარულს უნდა მოკიდოს ხელი, თორემ ასე საერთოდ «კითხვას» ნაკლები სარგებლობა მოაქვს.

გკოცნი მაგრად. შენი ვ. უ.

თუ აქეთ ოკაზია იქნა, მანიაშამ ჩემი წიგნებიდან გამოშიგ-ზავნოს:

1) ბოროტეოვსკი. «სამოქალაქო კანონები» (ტ. X, ნაწ. 1).

2) «სამოქალაქო სამართალწარმოების წესდება» (ჯიბის ფორმატი).

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

15/VII. 98.

გუშინ მივიღე შენი 27. VI-ის წერილი.

ნ. ე-ს შესახებ გუშინ მივიღე ექიმის წერილი. ნ. ე-ს თავი მოუკლავს რევოლვერით. 23. VI-ს დაუსაფლავებიათ. გლეხისათვის დაუტოვებია წერილი და მისთვისვე ხელნაწერები, ჩემთვის გადმოსაცემად კი დაუბარებია, რომ კვდება «სიცოცხლის სრული უსაზღვრო რწმენით და არა იმედგაცრუების გამო».

არ მოველოდი, რომ ბოლო ასე სავალალო ექნებოდა. მასზე ალბათ საშინლად იმოქმედა გადასახლებულთა «ისტორიამ», რომელიც მის წინააღმდეგ ერთმა სკანდალისტმა წამოაწყო.

მგონი უკვე მოგწერე, რომ ჩემს სახელზე ვილნოდან გამოგზავნილია ყუთი წიგნებით (ჯერ არ მიმიღია). ეს სწორედ ისინი ხომ არ იქნება, რომლებმაც ირკუტსკი მოიარეს? როცა მივიღებ, შეგატყობინებ. საერთოდ ჩემს წიგნებზე გაუგებრობა გაცილებით ნაკლებად მაწუხებს (წიგნები საკმარისი მაქვს), ვიდრე გაუგებრობა ბიბლიოთეკის წიგნზე (რომლის შესახებ მწერ, ამ დღეებში დავაბრუნებო). სწორე გითხრა არ მოველოდი ასეთ უდიდეს, უზარმაზარ შეფერხებას!! მაშასადამე, მთელი ჩვენი მეცადინეობა—ისე მოგვეწყო საქმე, რომ შეფერხება არ ყოფილიყო, რომ ბრუნვა გაგრძელებულიყო ხოლმე არა $\frac{1}{2}$ წელიწადს, არამედ $1\frac{1}{2}$ თვეს,— გაცამტყერებელია?! ეს მეტიმეტად სამწუხარო იქნებოდა, მით უმეტეს რომ მთელი ჩემი შანსები პიტერის ბიბლიოთეკებით სარგებლობისა სავსებით ჩაიფუშა ნ. ე-ს წამოსვლის გამო. უკვე იმა-

საც კი ვფიქრობდი, რომ მეთხოვა შენთვის, იქნებ მოგეხერხებინა და თვითონ გენახა ბიბლიოთეკარი, რათა დაგეტყვათ ზუსტი პირობები წიგნების გამოგზავნისა, უკან გაგზავნისა, წესიერი მიწერ-მოწერისა და სხვ.. თითქოს ძალიან საძნელო საქმე არ არის, — მაგრამ აი $1\frac{1}{2}$ წელიწადია სრულიად არა გამოდის რა. უკვე ვფიქრობ, რომ ხელი უნდა ჩავიქნო: «დიდ მანძილებთან» ომი ხუმრობა როდია.

ძალიან მიკვირს, «ფილოსოფიის საკითხები» რომ არ მიგიღია. საწყენია, თუ დაიკარგა, რადგან საქმიანი და არც თუ ისეთი იაფი წიგნია; ამასთან ჟურნალი დაცალკევდება. იგი 15. V-ს გამოგვგზავნე დაზღვეული ბანდეროლით «მარიამ ულიანოვას» სახელზე. ქვითარი ხელთა მაქვს. მისამართი ხომ არ ამერია? (იქნებ ჯერ კიდევ სობაჩია პლოშჩადკის მისამართით დაეწერე.) ყოველნაირად მოიკითხე, გეთაყვა, და შემატყობინე. ფოსტაში ქვითარს წარვადგენ დანაკარგისათვის საზღაურის მისაღებად. — მე ყოველთვის ვწერ წერილებში წიგნების გამოგზავნის შესახებ. ამიტომ, თუ წიგნს ვერ მიიღებთ, შეიძლება მალე ელოდოთ ცნობას ამის შესახებ. თითქოს გამოდის, რომ ჩემი კიდევ ერთი წერილი დაკარგულა.

სერგი ივანეს-ძე¹⁴⁹ მწერდა, რომ სიამოვნებით იღებს ექიმის ადგილს სრედნე-კოლიმსკში. ვფიქრობ, რომ ის მართალია. უმჯობესია საქმეს ადგე: უამისოდ გადასახლებაში დაიღუპები. $2\frac{1}{2}$ ათასით კი იქ ალბათ გვარიანად შეიძლება იცხოვროს კაცმა.

ნადია და მე ვმუშაობთ Webb-ის თეთრად გადაწერაზე. პირობის თანახმად აგვისტოს $\frac{1}{2}$ -სათვის ფოსტაში უნდა ჩავაბაროთ. საკმაოდ მომბეზრდა ეს გადაწერა (1000-მდე ნაწერი ფურცელი მოგვიდის ორივეს). მაგრამ თარგმნა საინტერესო იყო, რადგან წიგნი ფრიად და ფრიად საქმიანია.

გუშინ ნადიამ მიიღო წერილი აპოლინარია ალექსანდრეს ასულისაგან¹⁵⁰ (კრასნოიარსკიდან). ის გაუმწესებიათ ს. კაზახინსკოეში (ენისეისკის ოლქი, 100-ოდე ვერსი ენისეისკიდან; მდ. ენისეიზე). იქ რამდენიმე კაცია პოლიტიკური: ლეპეშინსკი¹⁵¹, ლინგლინგი¹⁵², როსტკოვსკი¹⁵³, გრიგორიევა¹⁵⁴. აპ. ალ-მა

1 1/2 კვირა გაატარა კრასნოიარსკში და ახლა ალბათ დანიშნულების ადგილზე მიდის.

ბოლოს და ბოლოს როდის გაათავისუფლებენ მიტიას? სულ არ მოველოდი, რომ უბრალო რამისათვის გააზვიადებდნენ ასეთ აბლა-უბლას? სად აპირებს წასვლას, როცა გამოუშვებენ?

ვკოცნი დედას და მოკითხვა ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

შენ და მარკი მიდიხართ კავკასიაში თუ არა?

ძალიან გამიხარდა, როცა გავიგე, რომ écrivain-ს ფული გაუგზავნე გამოცემისათვის. დიდი merci ამისათვის. ახლა ამბებს დაველოდები. მართლა: მისწერე, გეთაყვა, რომ 25 საავტორო ეგზემპლარი გამომიყონ: ამხანაგებსა და ნაცნობებს დავუგზავნი. ამ ეგზემპლარებს რომ მიიღებ, ერთბაშად გამომიგზავნე 12 — 15 ცალი; დანარჩენების შესახებ მაშინ მოგწერ სად გაგზავნო.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

2/VIII. 98.

ამ დღეებში მივიღე შენი 15.VII-ის წერილი, ძვირფასო დედიკო.

იმედი მაქვს, ამ წერილს როცა მიიღებ, მიტია უკვე თავისუფალი იქნება. უკვე იმდენჯერ დაგპირდნენ გავუშვებთო, რომ შემოდგომაზე ამას ალბათ კიდევაც შეასრულებენ. ძალიან დიდხანს კი გრძელდება გამოძიება მისი საქმის გამო!

მანიაშას გეგმა ბრიუსელში წასვლისა ძალიან კარგი მგონია. იქ სწავლა ალბათ უკეთ შეიძლება, ვიდრე შვეიცარიაში. ფრანგულ ენას იგი ალბათ მალე დაეუფლება. ჰავის მხრივ, ამბობენ, იქ კარგიაო. ნადიას ნაცნობი*¹⁵⁵ ჰყავს, რომელიც 5-ოდე წელიწადს ცხოვრობდა ბელგიაში და ახლა ისევ აპირებს წასვლას იქ (ლიეჟში) რუსეთიდან. ცოლად ჰყავს ნადიას ერთი ახლო მეგობარი*¹⁵⁶. ნადია დღეს წერილს უგზავნის ამ მეგობარს და სთხოვს მისწეროს მანიაშას (პოდოლსკში) ყველა ცნობა და მისამართები, რომლებიც მას შეიძლება გამოადგეს.

თუ თქვენს ძველ ბინაზე მეეზოვეს უთქვამს, მაისში ფოსტალიონმა «რადაც ყვითელი წიგნი» მოიტანაო. ეს ალბათ სწორედ «ფილოსოფიის საკითხები» იყო. მე რომ გამოვგზავნე. მაშასადამე, შეიძლება იმედი ვიქონიოთ, რომ წიგნი არ დაკარგულა და რომ მისი გამოტანა კიდევ მოხერხდება. ერთ

* კონსპირაციის მიზნით ვ. ი. ლენინის მახლობლებს მისი წერილიდან ამოუღიათ „ნაცნობისა“ და „მეგობრის“ სახელები და გვარები რ ე დ.

კვირას კიდევ მოვიცდი, რას გაიგებს მარკი მის შესახებ სამსახურში, და მაშინ შევიტან განცხადებას დაკარგვის შესახებ.

ძალიან მოხარული ვარ, რომ ანიუტას სურს აცნობოს ყველას, რათა არაფერი გაგზავნონ ს. მს 157 სახელზე. ამ სულელ-პა პიროვნებამ ამას წინათ კიდევ მიიღო ჩემთვის რაღაც და სურს მთელ «ისტორიად» გადააქციოს ეს... რა თქმა უნდა, მე უტრადლებას არ ვაქცევ ამ სულელურ საქციელს (რაც ალბათ გამოწვეულია ჩვენი წაჩხუბებით მინუსინსკელ ხალხთან), და მისთვის გაგზავნილ წიგნებს მივიღებ. მაგრამ გაცილებით უფრო სასიამოვნო იქნებოდა არ მიმეღო. თუ ჯერ კიდევ ყველასათვის არ შეუტყობინებიათ, ანიუტამ დანარჩენებსაც მისწეროს. ამ დღეებში მივიღე იმ წიგნების ნაწილი (მეტ წილად ფილოსოფიაში), რომლებიც ანიუტამ მიყიდა. ის წიგნები, რომლებიც ახლა მიღებულია ჩემთვის, ჯერ კიდევ მინუსინსკშია; ისინი ფილოსოფიური წიგნების გაგრძელებას შეიცავენ.

წიგნებს შორის მოხვედრილა შემდეგი — ვფიქრობ, ანიუტას—წიგნები: Bädker, Suisseu «Jahrbuch des Unterrichtswezens in der Schweiz», 1892, 1893 და 1894 (3 ტომი). ანამ შემატყობინოს, რა ვუყო ამ წიგნებს. თუ უნდა გავუგზავნო, ახლავე თუ შემოდგომაზე (როცა ვფიქრობთ რკინიგზით გავგზავნოთ ერთი ყუთი წიგნები).

[აპოლინარია ალექსანდრეს ასული იაკუბოვა]* გამწესებულია (ალბათ უკვე მოგწერე) ენისეისკის ოლქის სოფელ კაზაჩინსკოეში, ენისეიზე, ფოსტის გზაზე, ას თუ მეტ ვერსზე ენისეისკიდან. პოლიტიკურებიდან იქ არიან ლინგლინგი, როსტკოვსკი და სხვები. იქიდან მას ჩვენთვის ჯერ კიდევ არ მოუწერია.

ტესტები აგვისტოს შუა რიცხვებში ფიქრობენ გადასვლას.

ვერხოლენსკიდან მოვიდა დაწერილებითი წერილი ექიმისაგან, რომელიც ასწერს ნ. ე. ფედოსეევის გარდაცვალებას, აბრუნებს წერილს, რომელიც ანიას ნ. ე-სათვის გაუგზავნია,

* კონსპირაციის მიზნით ვ. ი. ლენინის მახლობლებს მისი წერილიდან ამოუღიათ ა. ა. იაკუბოვას სახელი და გვარი. რ ე ღ.

მაგრამ რომელიც მისულა უკვე მისი სიკვდილის შემდეგ (მან არ იცის, ვისია ეს წერილი), და კითხულობს, 25 მ. ფულს რა ვუყო. (ისინი იქ სახსრებს აგროვებენ ძეგლის დასადგმელად.) ნ. ე-ს ვალების (80-მდე მან.) გადახდასაც ისინი (ე. ი. ვერხოლენსკელი ამხანაგები) კისრულობენ.

ექიმი წერს, რომ ნ. ე-ზე მეტად დამადონებლად იმოქმედა საზიზღარ ბრალდებათა ისტორიამ, რომლებიც მის წინააღმდეგ წამოიწყო რომელიღაც არამზადამ (პოლიტიკურებიდანვე) ფულის საკითხზე, რომ ნ. ე-მ გადაწყვიტა შემდეგ აღარ მიეღო არავისაგან არა ვითარცა დახმარება (მისი გადაწყვეტილებები კი მტკიცე იყო), რომ ამიტომ უკიდურეს გაჭირვებას განიცდიდა, მუშაობა არ შეეძლო და, მისი სიტყვით, «როცა დარწმუნდა, მუშაობა არ შემიძლიაო, გადაწყვიტა, რომ არ იცოცხლებდა»... მისი სიკვდილის შემდეგ ვერხოლენსკში მისულა დეპეშა იმის შესახებ, რომ მარიამ გერმანეს ასულს¹⁵⁸ მასთან წასვლის ნება დართესო...

გოცნი შენ და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს. ვუსურვებ მარკს რაც შეიძლება მხიარულად იმოგზაუროს და დაისვენოს.

შენი ვ. უ.

ე. ვ. და ნადია მოკითხვას გითვლიან.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

16/VIII.

ამ კვირაში მივიღე. ძვირფასო დედოცო, ანიუტას 30. VII-ის წერილი. იგი ორშაბათს, 10. VIII-ს მივიღე მინუსკში, სადაც კბილების სამკურნალოდ ვიყავი ჩასული¹⁵⁹. ძალიან გამაჟვრდა. ეს წერილი რომ მივიღე, რომელიც, როგორც გამოირკვა, ჩქარი მატარებლით მოდიოდა. თუმცაღა, ამ ჩქარი მატარებლიდან (რომელიც ტომსკში მიდის) ჩვეულებრივზე გადაცემის შედეგად გამოდის დროის დაკარგვა: სამშაბათს, 11. VIII-ს, მოსკოვიდან მივიღე 29. VII-ის გაზეთი ჩვეულებრივი მატარებლით, ხოლო ჩქარი მატარებლით მოსული წერილი 30. VII-ისა იყო — მაშასადამე, ძალიან მცირე დაჩქარებით მოვიდა.

აქედან კი რომ ვგზავნო ჩქარი მატარებლით, არ შეიძლება, რადგან ამისათვის საჭიროა ნაცნობები მყავდეს ობში¹⁶⁰ და იქ გავგზავნო ხოლმე წერილი ჩქარი მატარებლის ყუთში ჩასაგდებად.

თუმცაღა, კიდევ სცადეთ გამოგზავნოთ ჩქარი მატარებლით: ვნახოთ, როდის მოვა წერილი.

დღეს სპბ-ში ვგზავნი ვების თარგმანს¹⁶¹. მე მივწერე, რომ ჰონორარი თქვენ გამოგიგზავნონ: écrivain-მა თქვენი მისამართი თუ არ იცის, აცნობეთ ამისათვის.

ჩემი სტატიების კრებულის შესახებ შეიძლებაოდა უკვე მიმეღო ცნობა, მაგრამ არ მრმსვლია, და მე ღა ნადია ფიასკოზე ვფიქრობთ...

ჩემი აზრით, მანიაშა ტყუილად ყოყმანობს. მისთვის სასარგებლო იქნებოდა ეცხოვრა და ესწავლა საზღვარგარეთ ერთ-ერთ დედაქალაქში, და ბელგიაში განსაკუთრებით მოსახერხებელი იქნებოდა მეცადინეობა. რა სპეციალობაში სურს მოისმინოს ლექციები?

მაშასადამე, ტყუილად როდი გადავდებდი ხოლმე განცხადების მიცემას «საკითხების» შესახებ: აღმოჩნდა, რომ არ ღაქარგულა, თუმცა ისე დაიგვიანა, რომ მათს გამოგზავნას ყოველგვარი აზრი დაეკარგა.

შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

გიგზავნი, ანიუტა, ამ ფოსტით დაზღვეული ბანდეროლით Negri-ს, Tempeste-ს და კატალოგს, რომელიც მთხოვე. მისამართი იგივეა, რაც ამ წერილში. მიღება შემატყობინე.

შენს წერილთან ერთად მივიღე ცნობა არხანგელსკიდან, რომ მ. გ-საც თავი მოუკლავს (18. VII), 16. VII როცა მიუღია ცნობა ნ. ე-ს გარდაცვალების შესახებ. საშინლად ტრაგიკული ისტორიაა! და რომელიღაც არამზადა იუზოცკის¹⁶² (პოლიტიკური!! გადასახლებული ვერხოლენსკში) ველურმა ცილისწამებამ ამ ფინალში ერთ-ერთი მთავარი როლი შეასრულა. ამან ნ. ე-ს თავზარი დასცა და დაანადგლიანა. ამის გამო გადაწყვიტა არ აეცის გან არ მიეღო დახმარება და საშინელ გაჭირვებას განიცდიდა. ამბობენ სიკვდილამდე 2 — 3 დღით ადრე მიიღო წერილი, რომელშიც იმავე ცილისწამებას იმეორებდნენო. დალაზვროს ეშმაკმა! გადასახლებაში ყველაზე ცუდია ეს «გადასახლებულთა ისტორიები», მაგრამ არასოდეს არ ვფიქრობდი, რომ მათ ამ ზომამდე შეეძლოთ მიღწევა! ცილისმწამებელი დიდხანია აშკარად და გადაჭრით დაგმო ყველა ამხანაგმა, და მე სრულებით არ მეგონა, რომ ნ. ე. (რომელსაც გადასახლებულთა ისტორიების

საქმეში ერთგვარი გამოცდილება ჰქონდა) ასე მწვავედ განიცდიდა ყოველივე ამას¹⁶³.

შახოვი, Gumplowicz-ი და «უწყებები» (ორი ნომერი, იანვრისა და მარტისა) გუშინწინ მივიღე: ერთი ფოსტით დაგვიანება ჩვენი ფოსტალიონის მიზეზით მოხდა.

ოულის იმედი აქვს, რომ მალე გააღწევს ტურუხანსკიდან. ტესში ქორწილი აქვთ და მალე მინუსინსკში გადადიან¹⁶⁴. ბაზილმა ერთ აქაურ მრეწველთან ტექნიკოსის ადგილი მიიღო.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1898 წ. 16 აგვისტოს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



სახლი, ჩოგულშიც ცხოვრობდა ე. ი. ლენინი სოფ. შუშენსკოეში გადასახლების დროს

მ. ა. ულიანოვას

26/VIII.

გუშინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, 21-ის დეპეშა მიტიას განთავისუფლების შესახებ და შენი და ანიუტას წერილები. ძალიან გამახარა ყველა ცნობამ, განსაკუთრებით პირველმა. მიტია განთავისუფლებულია, მაშასადამე, გამოძიების დამთავრების შემდეგ: ახლა საინტერესოა შეტყობა, სახელდობრ რას უმზადებს მას საბრალმდებლო ხელისუფლება¹⁶⁵. მოლოდინი მექნება ცნობისა, თუ როგორ მოეწყობით ზამთრისათვის.

ანიუტას წერილი ძალიან საინტერესოა, და მე კმაყოფილებით შევიტყე, რომ ჩემი შიში ფიასკოს შესახებ ნაადრევი აღმოჩნდა¹⁶⁶. დღესვე ვგზავნი (იმავე მისამართით, რომლითაც ამ წერილს) დაზღვეული ბანდეროლით ჩემს პატარა სტატიას, რომელიც ამ დღეებში დავწერე. გადაუგზავნეთ იგი, გეთაყვა, *écrivain*-ს და სთხოვეთ სცადოს მოათავსოს სადმე: კრებულში თუ უკვე გვიან არის, მაშინ ერთ-ერთ ჟურნალში («მირ ბოჟიში» ან, ვგონებ, უფრო მოხერხებული იქნება — «ნაუჩნოე ობოზრენიეში»)¹⁶⁷. არ ვიცი, ჩემთვის უხერხული ხომ არ არის ხელნაწერების გაგზავნა პირდაპირ სპბ-ში. ასე გავაგზავნე Webb-ის თარგმანი, იმიტომ რომ ჩემთვის დანიშნულ ვადადღე (1. IX) სულ 2 კვირაღა რჩებოდა, მაგრამ არ ვიცი, ამან იქ უკმაყოფილება ხომ არ გამოიწვია. ჭერჯერობით თქვენ გამოგიგზავნით ხოლმე.

Gumpłowicz-ის, შახოვის, ვოლფის «უწყებებისა» და ფრიდმანისაგან წიგნების მიღების შესახებ უკვე მოგწერე.

«დეიდას»¹⁶⁸ დიდ მადლობას მოვახსენებ მოკითხვისათვის და სხვ. მაგრამ სამწუხაროა, რომ მარტო მოკითხვაა. მე კი სულაც არა ვარ დამნაშავე იმაში, რომ «არ ვუპასუხებ». ანუ უტა როგორ ფიქრობს, ღირს თუ არა ვუპასუხო ახლა თუ საჭირო ხდება მოცდა ვამჯობინო?

ამინდი აქ შემოდგომისაზე გადადის, თუმცა უკანასკნელი დღეები ძალიან კარგია. ჩვენი სახლი ზამთარში უვარგისი იქნებაო — ამას არა ვფიქრობთ და არ გვეშინია. სხვა ბინის შოვნა, რა თქმა უნდა, შესაძლებელი იქნება.

შენი ვ. უ.

სხვა, მანიაშა როგორ არის? ჯერ კიდევ ყოყმანობს თუ როგორც იქნა გადაწყვეტა?

დაწერილია 1898 წ. 26 აგვისტოს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ნა

მ. ა. ულიანოვას

16/IX.98. კრასნოიარსკი.

აი უკვე რამდენიმე დღეა, ძვირფასო დედიკო, რაც აქ ვცხოვრობ. ხვალ ვაპირებ წასვლას, თუ გეშმა დღე-ღამით არ დაიგვიანა. წასვლა მარტოს მომიხდება, ა. მ. და ე. ე. აქ დარჩებიან (მე ხომ, ვგონებ, მოგწერე მინუსინსკიდან, როგორ მოეწყო ჩემი და მათი ერთად გამგზავრება? *). ე. ე. აქაურ საავადმყოფოში დაწვა; ერთ-ერთი ექიმი ა. მ.-ს ნაცნობია, და ე. ე., ვგონებ, იქ გვარიანად მოეწყო და თავს კარგად გრძნობს. სწორი დიაგნოზი ექიმებს ჯერ კიდევ ვერ დაუსვათ: ეს ან უბრალო ტივილია დაჟეჟვის გამო (იგი ეტლიდან ჩამოვარდა 1½—2 თვის წინათ), ან ღვიძლის დაჩირქებული სიმსივნეა, რაც ძალიან სერიოზული, ხანგრძლივი და ძნელად სამკურნალო ავადმყოფობაა. საშინლად მებრალება საწყალი ა. მ., რომელიც ჯერ კიდევ არ გამოკეთებულა შვილის საცვდილის შემდეგ და თავისი ავადმყოფობის შემდეგ; დროდადრო ისე ლელავს, რომ თითქმის მთლად აეშლება ხოლმე ნერვები. მისი აქ მარტო დატოვება ძალიან არ მინდა, მაგრამ ვადა მითავდება და საჭიროა წასვლა. აქაურ ამხანაგებს ვთხოვ ინახულონ ხოლმე. ჩემი ფინანსები, მგზავრობის, ა. მ.-სათვის დახმარების გაწევის საჭიროებისა და ზოგიერთი რამის ყიდვის გამო, ძალიან შეიბერტყა. გამოუგზავნე, გეთაყვა, ელისაბედ ვასილის ასულს (რომელსაც სესხად გამოვართვი) იმ თანხის დაახლოებით ნახევარი, რომელიც უნდა გამოეგზავნათ Webb-ის (მთელი თარგმანისათვის (რაც სპბ-ში გავგზავნე 15 აგვის-

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

ტოს¹⁶⁹). თუ ჯერ კიდევ არ გამოუგზავნიათ, ვფიქრობ ემჭობინება რამდენიმე ხანს მოცდა (ან ჰონორარის აღება ოკაზიის დროს, ასეთი შემთხვევა თუ იქნა). კრიზისი მაინც არ მექნება, ისე რომ განსაკუთრებით სასწრაფო არ არის.

ჩემი აქ გამომგზავრებით ძალიან კმაყოფილი ვარ: კბილე-ბი მოვირჩინე და რამდენადმე გაემზუურდი მას შემდეგ, რაც შუშაში 1 1/2 წელიწადს ვიჯექი. რაც უნდა ცოტა იყოს კრასნოიარსკში ხალხი, შუშის შემდეგ მაინც სასიამოვნოა ნახო აღამიანები და ილაპარაკო არა ნადირობაზე და არა შუშის «ახალ ამბებზე». უკან დაბრუნებისას საკმაოდ დიდ ხანს მომიხდება მგზავრობა (5 დღე-ღამეს თუ დაახლოებით ამდენს): წყლის წინააღმდეგ გემები საშინლად ნელა მილოღავენ ენისეიზე. ჯდომა მომიხდება კაიუტაში, იმიტომ რომ ამინდი მეტიმეტად ცივია (მაცვია, რა თქმა უნდა, ზამთრულად და აქ კიდევ ნადისათვის ვიყიდე ტყაბუჭი, ისე რომ ვერავითარი სიცივე ვერაფერს დამაკლებს). აქ ვიმარაგებ სანთელს და წიგნებს, რომ გემზე მოწყენილობით არ მოგვკვდე. ჩემთან-ერთად ალბათ წამოვა გადმოსახლებულის ცოლი ლეპეშინსკაია, რომელიც სამსახურში მიდის სოფელ კურაგინსკოეში¹⁷⁰. (40-ოდე ვერსი მიწისინსკიდან, სადაც ცხოვრობს ჩვენი ამხანაგი კურნატოვსკი¹⁷¹); მისი ქმარი იქვე გადაუყვანიათ. გუშინ შევიტყე სასიამოვნო ახალი ამბავი, რომ იული გადაყვანილია, მაგრამ სახელდობრ სად, ჯერ კიდევ არ ვიცი. შინიდან მიღებული უკანასკნელი წერილი იყო ანიუტას 24. VIII-ის წერილი. მისი დიდი მადლობელი ვარ წერილისთვისაც და წიგნებისთვისაც («Neue Zeit», ანაბეჭდი «Archiv-იდან», კოხანსკაიას¹⁷² ბიოგრაფია და სხვ.). პასუხს მივწერ უკვე შუშიდან, ე. ი. კვირანახევრის შემდეგ: დაყოვნება დიდი გამოდის, მაგრამ რას იზამ.

შენი ვ. უ.

მაგრად გოცნი შენ და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

ეს არის ახლა ვნახე ა. მ. და შევიტყე, რომ ელვირა ერნესტის ასული გაცილებით უკეთ არის, ისე რომ ექიმები ახ-

ლა საშიშს ვედარაფერს ხედავენ და ჰპირდებიან, რომ ერთი
 8 დღის შემდეგ იგი სავსებით ჯანმრთელი გამოვა და შეეძლე-
 ბა წავიდეს მინუსინსკში. ყველა ეს ამბავი ძალიან სასიამოე-
 ნოა.

გაგზავნილია პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

11/X. 98.

ამ კვირაში, ძვირფასო დედიკო, თქვენგან არავითარი ცნობა არ მომსვლია. ალბათ ეწყობით მიტიასთან და ჩამოსულ ტურისტებთან ერთად. მგონი, არც თუ ძალიან კარგი იყო ანთუტას მგზავრობა? ეს ძალიან სამწუხაროა — ყირიმში არც ისე ხშირად ხერხდება გამგზავრება. მანიაშა როგორ არის? წავიდა თუ არა? დაწვრილებით შეუთანხმდით თუ არა მას მისამართებსა და წერილების შესახებ? მაცნობეთ, თუ შეუთანხმდით, — მეც მივწერ ხოლმე აქედან. ძალიან მაკვირვებს პიტერის ჭიუტი ღუმელი: Webb-ის თარგმანი გაიგზავნა 15 აგვისტოს, და დღემდე ცნობაც კი არ არის მიღების შესახებ (გაიგზავნა, რა თქმა უნდა, დაზღვეული, საწყობის სახელზე პ. ბასათვის გადასაცემად). კრებულის შესახებაც საოცარი ღუმელია: 7 აგვისტოსი იყო უკანასკნელი წერილი, რომ კორექტურა გაჩერებულია მე-7 თავახზე: მაშასადამე, ნახევარზე მეტი მზად იყო. ნუთუ შეიძლებოდა ერთ თვეზე მეტი ხნით გაჭიანურებულიყო? ალბათ ფიასკოა, ამ შემთხვევაში კი იმედი მქონდა, რომ მე მაინც სულ ერთია გამომიგზავნიდნენ წიგნს (დაზღვეული ბანდეროლით — ეს სრულებითაც არ არის უხერხული). მიკვირს, მაგრამ მე და ნადია უფრო იმ აზრისავენ ვიწროებით, რომ ფიასკოა. ეს მეტისმეტად სამწუხარო იქნებოდა. ჩემი ბაზრები შავად დავამთავრე და ახლა საბოლოო გაშალაშინებას შევუდექი. თეთრად გადაწერა ამავე დროს დაიწყება, ისე რომ ვფიქრობდი ნაწილ-ნაწილ გავგზავნიდი და დაიბეჭდებოდა გაგზავნის კვალობაზე, რათა შეფერხება არ მომხდარიყო (გვარაუდობ პირველი ამანათი გავგზავ-

ნო სულ დიდი ერთი თვის შემდეგ): ბეჭდვა დეკემბრიდან რომ დაიწყოს, სწორედ ჯერ კიდევ მოესწრებოდა ამ სეზონში. ოღონდ საჭიროა (წინა ნაშრომის ფიასკოს შემთხვევაში) გამომცემლის პოვნა და მასთან ხელშეკრულების დადება. ყოველივე ამას იმ შემთხვევისათვის გწერ, თუ ანიუტა ინახულებს écrivain-ს — ხომ ხშირად მოგზაურობს პიტერში — ან შემთხვევით შეიტყობს რამეს, და საერთოდაც (კიდევაც რომ ვერ ნახოს და ვერაფერი შეიტყოს) საინტერესოა მოლაპარაკება და მოთათბირება.

ახალი ამბები სრულიად არაფერი გვაქვს. ამინდი ცივი დგას — ალბათ მალე ზამთარიც მოვა. წელს შემოდგომა აქ შარშანდელზე უარესია.

სალამი ყველას. შენი ვ. უ.

ჰო, კინალამ დამავიწყდა მეცნობებინა, რომ წინა ფოსტით, რვა ოქტომბერს, გამოგიგზავნეთ (დაზღვეული ბანდეროლით) ორი წიგნი, ერთი ნომერი «ნაუჩნოე ობოზრენიესი» და «ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის საკითხებისა» — ანიუტამ მთხოვა დამებრუნებინა მისთვის ორივე ეს წიგნი, და მე ბოდიში უნდა მოვიხადო დაგვიანებისათვის.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

1/XI. 98.

გუშინწინ მივიღე შენი 14. X-ის წერილი, ძვირფასო დედო, და მან ძალიან გამახარა. დღეს ჩემთან სტუმრად არის გლეზი, რომელიც მარტო ჩამოვიდა 3 დღით. საწყალი ე. გ. სულ ავადმყოფობს, ავადმყოფობა სერიოზულია და ალბათ საჭირო გახდება მისი გაგზავნა ს. — პეტერბურგში ან მოსკოვში, რადგან ადგილობრივი ექიმები ძალიან ცუდი არიან.

ცოტას გწერ, იმატომ რომ ფოსტაში ვაგვიანებ — მთელი დღე სეირნობას მოვუწდი. ჩვენთან ძალიან კარგი ამინდია — უღრუბლო, ყინვიანი და მყუდრო დღეებია; თოვლი ჯერ კიდევ არ არის.

სალამი ყველა ჩვენებს. მარკი კარგად თუ გამოჯანმრთელდა ყირიმში? ანისაგან მალე ველი წერილს. მიტია როგორ არის?

გადაუგზავნეთ, გეთაყვა, წერილი ა. პ. სკლიარენკოს*: მისი მისამართი დამეკარგა.

ანიუტა მართლა თუ ფიქრობს სპბ-ში წასვლას, ბარემ რაღაც ელონა ჩემი დიდი თხზულების შესახებ. პირველ 2 თავს მალე გამოუფუგზავნი (1 — 1½ კვირის შემდეგ) უკვე პირდაპირ ანიუტას: ყოველ შემთხვევაში მეცოდინება რა და-

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

ემართებათ¹⁷³. მაშინვე მივწერ იმასაც, თუ რა გეგმები მაქვს ამ თხზულების შესახებ.

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

მანიაშასაგან ჯერ კიდევ არ მომსვლია წერილი.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ა ნ ი უ ტ ა ს

დღეს დედის სახელზე ვგზავნი «ბაზრების» ორ რვეულს. ეს არის პირველი ორი თავი, მთელი ნაშრომის დაახლოებით $\frac{1}{4}$ თუ $\frac{1}{5}$. სულ რვა თავია, ახლა ვამთავრებ მე-3 თავის მომზადებას. ასე რომ იანვარში ალბათ ყველაფერი დამთავრებული იქნება, რადგან ნაღია საკმაოდ სწრაფად მუშაობს გადაწერაზე, მე რომ ვწერ, ისიც მომყვება. მიუხედავად იმისა, რომ პირველ შავ მონახთან შედარებით უაღრესად საფუძვლიანად ვამოკლებ, — ზომა მაინც საკმაოდ მეტი გამოდის. პირველ ორ თავში, ჩემი ანგარიშით, 270 ათასამდე ასოა, ე. ი., ნაბეჭდ თაბახში 33 ათას ასოს თუ ვიანგარიშებთ, დაახლოებით 8 $\frac{1}{2}$ ნაბეჭდი თაბახია. მთელ წიგნში, მაშასადამე, დაახლოებით 35 — 40 ნაბეჭდი თაბახი იქნება, — მე კიდევ იმედი მაქვს არ გადავაჭარბო 35 თაბახს, რადგან ამითაც მეტად სქელი ტომი გამოვა (560 გვ). ყოველ შემთხვევაში სასურველია გამოცემისას მივადწიოთ იმას, რომ ფორმატი დიდი იყოს და შრიფტი საშუალო, ისე რომ გვერდზე იყოს დაახლოებით 2,4 ათასი ასო, და თაბახზე 33 ათასზე მეტი ასო, — ეს მოხერხებულია იმით, რომ მაშინ გვერდები ნაკლები გამოვა.

რაც შეეხება თვითონ გამოცემას, იმედოს დამყარება, ჩანს, მიხდება გამომცემლის პოვნაზე. იქნებ სპბ-ში ყოფნა მოგიხდეს, მაშინ écrivain-ს მოეთათბირე. წიგნის გამოცემას ხელს ხომ არ მოჰკიდებდა ქ-ნი მ. ვოდოვოჟოვა?¹⁷⁴ [დამოუკიდებლად გამოცემის იმედი იმიტომ არა მაქვს, რომ კრებულის

საქმე ჩაფუშულად მიმაჩნია, — თუმცა არც მის შესახებ, არც თარგმანის შესახებ დღემდე არავითარი ცნობა არა მაქვს! თუ, რაღაც შემთხვევით, ეს ასე არ აღმოჩნდა, მაშინ შესაძლებელია დამოუკიდებლად გამოცემაც, ოღონდ ამასთან საჭიროა ვიპოვოთ საგანგებო კორექტორი, ინტელიგენტი, გადავუხადოთ რამდენიც საჭიროა, და პირობად დავუდოთ თვითნებური კორექტურული თაბახის დაუყოვნებლივ გამოგზავნა.]

ბეჭდვა შეიძლება დაიწყოს (და უნდა დაიწყოს) ახლაც (იმიტომ უნდა დაიწყოს, რომ უამისოდ გაზაფხულისათვის ვერ გამოვა); შემდგომ გზავნა შეიძლება თავებად, და მე შემიძლია პირობა დავდო, რომ არ დავაგვიანებ ხოლმე. გამომცემელი თუ გამოჩნდა, — მასთან უნდა დაიდოს ზუსტი ხელშეკრულება, ამასთან უადრესად სასურველია აუცილებელ პირობად იქნას დათქმული კორექტურული თაბახების გამოგზავნა [მაგალითად, ცხრილებში შეცდომების შემჩნევა სხვა პირებისათვის, გარდა ავტორისა, ძალიან ძნელია; შემდეგ შეიძლება იყოს გასწორებანი და დამატებანი და ა. შ.]. Écrivain-მა გაზაფხულზე მომწერა, შეიძლება ნაწილ-ნაწილ დაიბეჭდოს «ნაუჩინოე ობოზრენიეში» ან სხვა ჟურნალშიო. მე, რა თქმა უნდა, ამის წინააღმდეგი როდი ვარ, მხოლოდ საეჭვოა, რომ თუნდ ერთმა ჟურნალმა მოხანდომოს ასეთი დიდი ნაშრომის აღება — ეს უკვე მეტიმეტად უჩვეულო იქნებოდა. სიმართლეს უფრო ისა ჰგავს, რომ მოსათავსებლად აიღებდნენ ერთ-ორ თავს. მეორე თავი, მაგალითად, აგრეთვე პირველი თავიც, სავსებით დამოუკიდებელ მთლიანობას წარმოადგენს. ნაწილობრივ ამ მოსაზრებით დავეშურეთ დაუყოვნებლივ გაგვეგზავნა მზა ნაწილი. ოღონდ ჟურნალში მიცემისას საჭიროა ზუსტად შეთანხმება მოთავსების დროის შესახებ და დათქმა ავტორის უფლებისა დაბეჭდოს მთელი წიგნი ახლაც, იმის დაულოდნელად, თუ როდის დამთავრდება სტატია ჟურნალში¹⁷⁵.

წიგნის წინასიტყვაობას ვგზავნი არა დასაბეჭდად (შემდეგში ალბათ საჭირო იქნება მისი გადაკეთება ან შევსება)¹⁷⁶,

არამედ იმისათვის, რომ მივცე წარმოდგენა მთელი წიგნის გეგმის შესახებ. სარჩევს შემდეგში გავგზავნი თვითეულ თავთან ერთად. თუ აღმოჩნდება, რომ ასეთი დაწვრილებითი სარჩევი საჭირო არ არის (თუმცა, ჩემი აზრით, დაწვრილებითი სარჩევები ბევრად უფრო მოხერხებულია მკითხველისათვის), მაშინ შეიძლება შემცირდეს იგი და დატოვებულ იქნას მარტო პარაგრაფების დასახელება¹⁷⁷. სხვათა შორის, პარაგრაფების ეს დასახელება საჭიროა წიგნშიც აიწყოს არა შავი შრიფტით, და არც კურსივით (ეს ძალიან საზვიამოა), არამედ, პირიქით, ყველაზე წვრილი პეტიტით. ეს ადგილსაც ნაკლებს დაიკავებს და ამ სათაურების დანიშნულებს უფრო შესაფერის იქნება. რაც შეეხება ცხრილებს, მეც ვფიქრობ, რომ ყველაზე მოხერხებული იქნებოდა ისინი აწყობილიყო წვრილი შრიფტით, რათა რაც შეიძლება ნაკლები ადგილი ეჭიროთ.

გვრძნობ, რომ ყველა ეს წვრილმანი ადვილად შეიძლება არაფრის მაქნისი აღმოჩნდეს, — მაგრამ ყოველ შემთხვევაში დაე ჩემი მხრივ ყველაფერი იყოს გაკეთებული. სავსებით შესაძლებელია, რომ écrivain-ი ისურვებს ან დათანხმდება თავის ხელში აიღოს საქმე, — მხოლოდ ერთია სამწუხარო, სახელდობრ ის, რომ იგი წარმოუდგენლად და უცნაურად დაუდევარია მიწერ-მოწერაში და, ჩანს, სრულიად გამოუწვორებელია ამ მხრივ. საერთოდ რომ ითქვას, იგი მეტისმეტ თავაზიანობასაც კი იჩენს: მაგალითად, მისმა ცოლმა თვითონ გაუკეთა კორექტურა კრებულის დასაწყისს — საცოდვილო სამუშაოა და ღრო ბევრი მიაქვს. როგორ შეიძლებოდა ხელი მოეკიდა, როცა თავისი ყოველგვარი საქმე უამრავი აქვს. ამიტომ ასეთ შემთხვევაში გაცილებით უფრო მოხერხებულად იქნებოდა დაგვეჭირავებინა (თუნდაც მათი რეკომენდაციით) საგანგებო კორექტორი¹⁷⁸ და მოგვეთხოვა მისთვის ეწარმოებინა აკურატული მიწერ-მოწერა, ეცნობებინა ხოლმე შენთვის საქმის მიმდინარეობა და გამოეგზავნა თვითეული კორექტურული თაბახი.

კმარა, დამთავრებაც ხომ საჭიროა. მიპასუხე, გეთაყვა, რაც შეიძლება მალე, — თუნდაც მარტო ხელნაწერის მიღების შესახებ.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1898 წ. 7 და 11 ნომბერს
შორის
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ი. ულიანოვას

11/XI. 98.

მივიღეთ, მანიაშა, შენი წერილი და ძალიან გაგვიხარდა. მაშინვე წამოვაველეთ ხელი რუკებს და დავუწყეთ თვალღერება, სად არის ეს — ეშმაკმა დალახვრა — ბრიუსელიო. გამოვარჯიეთ და დავიწყეთ ფიქრი: სულ ახლოა ლონდონამდეც, პარიზამდეც, გერმანიამდეც, ევროპის, ასე ვთქვათ, შიგ ცენტრშია... დიახ, შენ შემოგნატრი. ჩემი გადასახლების პირველ ხანებში გადავწყვიტე ხელში არ ამეღო ევროპული რუსეთისა და ევროპის რუკები: ისეთი ბოღმა შემიპყრობდა ხოლმე, ამ რუკებს რომ გადავშლიდი და ზედ სხვადასხვა შავ წერტილებს დავუწყებდი თვალღერებას. ახლა კი არაფერია, მივეჩვიე და რუკებს უფრო დამშვიდებული ვათვალიერებ; ხშირად იმაზეც კი დავიწყებთ ხოლმე ოცნებას, ამ «წერტილებიდან» რომელში იქნებოდა საინტერესო მოვხვედრილიყავით შემდეგში. გადასახლების პირველ ნახევარში, ალბათ უფრო უკან ვიხედებოდით, ახლა კი — წინ. ერთი სიტყვით, *qui vivra, — verra**. რაც შეეხება გაზეთებსა და წიგნებს, იშოვე, გეთაყვა, რაც კი შეიძლება. კატალოგები გზავნე ყოველგვარი — ბუჟინისტებისა და წიგნის მაღაზიებისაც ყველა ენაზე. დღესაც კი მინდოდა შენთვის ერთი პატარა დავალება მომეცა, მაგრამ გადავწყვიტე ჯერჯერობით გადავდო შემდეგისათვის. გაგახსენებ, რაც მოგწერეთ შარშან შენ თუ ანიას, სახელდობრ, რომ გაზეთებიდან ხშირად განსაკუთრებით საინტერესოა ოფიციალური ორგანოები, რომლებიც შეიცავენ სტენოგრაფიულ

* — ვიცოცხლოთ და ვნახოთ. რ. ე. დ.

ანგარიშებს პარლამენტების კამათის შესახებ. თუ შეიტყობ, სად ჰყიდიან ამ გაზეთებს (ბრიუსელში მარტო ბელგიური გაზეთებია თუ ფრანგული და ინგლისურიც არის?), და გამო-
მიგზავნი ხოლმე ს ა ი ნ ტ ე რ ე ს ო ნომრებს (შენ ხომ, იმედი მაქვს, ადევნებ თვალყურს გაზეთებს?), ეს ძალიან კარგი იქ-
ნება. გირჩევ არ დასჯერდე ბელგიურ გაზეთებს, არამედ გა-
მოიწერო კიდევ რომელიმე გერმანული გაზეთი: ენაც არ და-
გავიწყდება და საკითხავ მასალასაც ჩინებულს მიიღებ; გაზე-
თების ფასი კი დიდი არ არის.

საშობაოდ შინ თუ გაემგზავრები?

შენი ვ. უ.

დადი ლოდინის შემდეგ მივიღე ბოლოს ჩემი კრებული.
ანიუტას ვთხოვე ერთი ეგზემპლარი გამოგიგზავნოს.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
ბრიუსელში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელისაროვას**

15/XI. 98.

როგორ ატარებთ ზამთარს პოდოლსკში, ძვირფასო დედო-
კო? თქვენთვის ალბათ უსიამოა ეს ზამთარი — მარკს ცალკე
მოუხდა ცხოვრება, მიტია პოდოლსკზეა მიჯაჭვული. იგი არა-
ფერს არა მწერს ჩემი იმ კითხვების პასუხად*, თუ როგორ
მოუწევს სამხედრო ბეგარის მოხდა, მწყობრში თუ ფერშ-
ლად? გაქვთ რაიმე ცნობები მისი საქმის შესახებ, დაახლოე-
ბით როდის გათავდება და რით? თუ არავითარი? მარკი რო-
გორ არის? მარტოდ მოწყენილი ხომ არ არის მოსკოვში, თუ
დატვირთულია სამსახურში სამუშაოთი და სადამოს ლექცი-
ებით (კითხულობს თუ არა ამ ლექციებს?)¹⁷⁸.

ჩვენთან ახალი არაფერია. მხოლოდ გასართობი შეიცვა-
ლა: ზამთრის დადგომის გამო ნადირობის ნაცვლად ციგუ-
რებს მივმართე: გავიხსენე ძველი დრო, და აღმოჩნდა, რომ
არ დამვიწყებია, თუმცა უკვე ათიოდე წელი იქნება არ მიცი-
გურავია. ნადიასაც უნდა ისწავლოს, — არ ვიცი ისწავლის
თუ ვერა.

სალამი ყველა ჩვენებს. მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

დამავიწყდა წარსული ფოსტით მომეწერა შენთვის, რომ
«Neue Zeit»-ი მაშინვე მივიღე. გუშინ მივიღე ანგარიში ა. მ.

* წერილი არ შენახულა. რ. დ.

კალმეიკოვასაგან. რვა მანეთამდე ვალი დამგროვებია, მე კი განვაგრძობ და განვაგრძობ გამოწერას. მიკვირს, რატომ დღემდე არ არის ჰონორარი თარგმანისა, რომელიც სპბ-ში ჯერ კიდევ 15 აგვისტოს გავგზავნე! ჰონორარი თუ მოვიდეს, გაუგზავნე, გეთაყვა, 50-ოდე მანეთი წიგნის საწყობს, ხოლო თუ ამ წერილის მიღების დროისთვისაც არ მოვა, მაშინ აღარ ვიცი როგორ მოვიქცე. თუ შეიძლება, — კარგი იქნება გაეგზავნოს საწყობს თუნდაც თუმანი, თარგმანის ჰონორარის შესახებ გადმომცეს, რომ იგი გადახდილი იქნება ყოველ შემთხვევაში (ცენზურული დაბრკოლებები არც უნდა იყოს), — მაშასადამე, მხოლოდ დროის საკითხია.

ამას წინათ მოგწერე და გთხოვე გადაგეგზავნა წიგნები ჩემი სხვადასხვა ნაცნობისათვის, მაგრამ დამავიწყდა, რომ შენ მისამართები არ იცი¹⁸⁰. არხანგელსკის მისამართები მე თვითონაც არ ვიცი. დღეს ალალბელზე ვწერ მ. ე. გრიგორიევს¹⁸¹ იმ ხე-ტყის ქარხანაში, სადაც ის მსახურობს. მგონი, შენ გაქვს მიწერ-მოწერა არხანგელსკთან: მაშინ ხომ არ ემჯობინება, რომ შენ გაუგზავნიდე შენს ნაცნობებს გადასაცემად? თუ არ შეიძლება, გადავდოთ მისამართის მიღებამდე. ლალაიანცის მისამართია: ქალაქი ვორონეჟი, ბოგოსლოვსკაია ქუჩის და კრუტოი პერეულოკის კუთხე, სახლი № 11, ის. ქრისტეფ. ლალაიანცს. კარგი იქნებოდა ერთი ეგზემპლარი გაგვგზავნა კიდევ სამარელისათვის, რომელიც «ნაუჩნოე ობოზრენიეში» წერს¹⁸². იგი სპბ-შია, მაგრამ მისი მისამართი არ ვიცი.

ძალიან ხომ არა გტვირთავ დავალებებით?

ვოლფი აცხადებს ფრანგი კლასიკოსების რომელიღაც ბიბლიოთეკის შესახებ, რომლის თითო ტომი 10 კაპელირება. ხომ არ გინახავს, ეს რა გამოცემებია?

შენი ვ. უ.

გაკვირვებით წავეკითხე, რომ Labriola რუსულად გამოსულა! წარმოდგენილი მაქვს, რა დამახინჯებული სახით არის! შენ ხომ არა თარგმნე ლაბრიოლა?

«Frankfurter Zeitung»-ში წავიკითხე ძალიან საინტერესო ანგარიში შტუტგარტის Parteitag-ის შესახებ¹⁸³. ვფიქრობთ გამოვიწეროთ ეს გაზეთი შემდეგი წლისათვის. კითხულობ თუ არა რომელიმე უცხოურ გაზეთს?

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**გ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას**

22/XI. 98.

დღეს, ძვირფასო დედიკო, გრძელი საქმიანი წერილი მაქვს ანუტასადმი. ამიტომ შენ აღარა გწერ, მით უმეტეს, რომ ნადიამ უკვე ააგო უგრძელესი მოთხრობა ჩვენი ცხოვრების შესახებ, და მე სრულებით არაფერი მრჩება დასამატებელი. მოთხრობა საერთოდ სწორია, — მხოლოდ გადამლაშებულია ზემი მუშაობა ბაზრებზე*.

შენი ვ. უ.

მიტიას ვთხოვ რაც შეიძლება მალე გადაუგზავნოს «ტულის გუბ. სამახსოვრო წიგნაკი»** ალექსი პავლეს ძე სკლიარენკოს: მისი მისამართი არ ვიცი.

ა ნ ი უ ტ ა ს

ერთბაშად მივიღე ორივე შენი წერილი, 1 და 4. XI-ისა. ვოდოვოზოვას ხელში გამოცემის გადასვლას თავისი კარგი მხარეები აქვს; ყოველ შემთხვევაში საქმე უფრო გარკვეულად იქნება დაყენებული. მისი ანგარიშსწორება «ეტიუდებისათვის», ჩანს, საცესებით სამართლიანია, და ჰონო-

* იხ. ეს ტომი. გვ. 579 — 580. რე დ.

** რომელსაც დღესვე ვგზავნი დაზღვეული ბანდეროლით შენს სახელზე.

რარის მცირე ოდენობა სავსებით აიხსნება ეგზემპლარების მცირე რიცხვით¹⁸⁴. ბაზრებისათვის, რა თქმა უნდა, ასეთ ჰონორარს ვერ დავეჩერდები. ვაპირებ ვისარგებლო ვოლოვოზოვას (როცა იგი ნახო, გადაეცე, რა თქმა უნდა, ყოველგვარი მადლობა ჩემგან) წინადადებით გამოსცეს ჩემი ბაზრები, — ფინანსური პირობების შესახებაც უკვე შენ განდობ (თუ ეს არ გაგიძნელდება) მოელაპარაკო მას: არ ვიცი, რა უფრო ხელსაყრელია, გარკვეული ჰონორარი, თუ «მთელი წმინდა მოგება». ამ ორ წესში კი, რა თქმა უნდა, საჭიროა იმის ამორჩევა, რომელიც უფრო ხელსაყრელია, მით უმეტეს, რომ არაერთარი მიზეზი არა მაქვს დავეშურო ფულის მიღებას. მაგრამ გამოცემის შესახებ შეთანხმებისას აი რა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი: უზრუნველყოფილ იქნას სავსებით კარგი კორექტურა. უამისოდ დანამდვილებით არა ღირს გამოცემა. «ეტიუდების» კორექტურა მთლად ცუდია: გარდა აზრის დამამახინჯებელი შეცდომებისა, რომლებიც გადმოგიგზავნე¹⁸⁵, კიდევ უამრავია წვრილმანები, რომლებზეც უკვე შემომჩივიან ამხანაგები. უთუოდ საჭიროა სავსებით ინტელიგენტი და საფასურიანი კორექტორი, — ეს აუცილებელ პირობად უნდა იქნას დათმული, და თვითონ მე ხალისით დავთანხმდები გადაუხადო ასეთ კორექტორს თუნდაც ორმაგი საფასური იმის გამო, რომ ავტორს არ შეუძლია თვითონ გაუყეთოს კორექტურა. ეს განსაკუთრებით ცხრილებს ეხება — შიგ საშინელი ტყუილებია. ბაზრებში კი ბევრია ცხრილი. შემდეგ (საუკეთესო კორექტურის მიუხედავადაც კი) საჭიროა დაუყოვნებლივ გადმოგზავნოს ხოლმე უკანასკნელი კორექტურის თაბახები, ერთიმეორის მიყოლებით, და მე გამოვგზავნი შეცდომების სია. გამოსვლა ამის გამო maximum ერთი თვით დაყოვნდება (წესიერი გადმოგზავნის დროს); არა უშავს რა, ოღონდ

* ეს შეცდომები შენ რომ გამოგიგზავნე, იმავე დროს გავუგზავნე ისინი *crivain*-საც და ვთხოვე აუცილებლად დაებეჭდათ ცალკე ფურცელზე და ჩაედოთ წიგნში გაყიდვისას. ახლა, მაშასადამე, ამ თხოვნით ვოლოვოზოვას უნდა მივმართო.

წიგნი ლაზათიანად გამოიცეს. რაც შეეხება გამოცემის დროს — ახლაც კი შეიძლება დაიწყოს. (ჩვენ უკვე თერთმედ გადაწერილი გვაქვს მე-3 თავი, და მეც ამ დღეებში ვამთავრებ მე-4ს, ე. ი. თბულების ნახევარს, ხოლო მეორე ნახევარი ბევრად უფრო ადვილია, ასე რომ თამამად შემოძლია ვაკისრო ვალდებულება მივაწოდო უკანასკნელი თავი მოსკოვში 15 თებერვლისათვის, იქნებ უფრო ადრეც); ჩემთვის ეს განსაკუთრებით მოხერხებული იქნებოდა, რადგან პირველი თავის ნახევარს შესახებ მოვასწრებდი შემეტყობინებინა არა მარტო შეცდომები, არამედ იქნებ უფრო არსებითი რამეც. ფორმატი და შრიფტი სასურველია ისეთი, რომ ერთ გვერდზე იყოს 2400-მდე ასო, — მაშინ მთელი ნაშრომი 30 თავახზე დაეტევა, დამრგვალებული ანგარიშით 500 გვერდი იქნება (გვერდების მეტი რაოდენობა კი ალბათ უკვე ზედმეტი და მკითხველისათვის საძნელო იქნებოდა). ბოლოს, დიკტანტი შესახებ II თავში — მას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ შიგ შეცდომები არ იყოს, გთხოვ მოვლუპარაკო ყოველივე ამის შესახებ ვოდოვოზოვას და ამ წიგნის მიღების შემდეგ რაც შეიძლება მაღე მიპასუხო. მე-3 და მე-4 თავს გამოვგზავნით მათი დამთავრებისთანავე, ორიოდე კვირის შემდეგ.

მანიაშას გაუგზავნე. გეთაყვა. კიდევ 3 ეგზემპლარი «ეტიუდები». ალექსანდრე ლეონტის-ძის¹⁸⁶ მისამართით: (ოპერის ქუჩა, გუდინას სახლი, არხანგელსკი). აქალაქ ანხანაგება ყველას გაუგზავნე. კიდევ ერთი ეგზემპლარი კარგია გადაეცეს სამარელს, რომელსაც «ნათქნოე ობოზრენაეში» წერს.

ჰონორარის შესამედიდან. რომელიც შენ მიგზავნის, ნახევარი მოდის იმ ფულზე, მიტისას რომ გამოუგზავნია ელ. ვახუშტის. დანარჩენი ნახევრიდან — ნახევარი გავგზავნე, გეთაყვა, კალშიკოვას საწყობში (იქ ვალი დამედო, იქიდან კი საკმაოდ ბევრს ვიწერ). დარჩენილი ნახევრით კი უნდა გამოვიწეროთ ჟურნალები და გაზეთები 1899 წლისათვის; უკვე დროა, განსაკუთრებით უცხოური:

15. ე. ი. ლენინი, ტ. 37.

- «რუსსკიე ვედომოსტი» ერთი წლით — 8 მ. 50 (მე-10 თვისა
უნდა გადავიხადო)
«რუსსკოე ბოგატსტვო» » » — 9 მ.
«მირ ბოჟიი» » » — 8 მ.
«Frankfurter Zeitung» 1899 წლის
პირველი $\frac{1}{4}$ -თვის — 4 მ. 70
«ნივა» 1899 წლისათვის — 7 მ.
«Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik», herausgege-
ben von Heinrich Braun. 1899 წლისათვის — 12 მარკა.

აქ ჩვენ ძალიან ვაფასებთ გაზეთებსა და ჟურნალებს
და განსაკუთრებით ისეთებს, რომლებიც თავის დროზე მო-
დის; სწორედ ამიტომ გთხოვ ადრინად მოაწერო ხელი.

შენი ვ. უ.

სალამი ყველა ჩვენებს.

(Blos-ი ბაზილს მივეცით, ახლა იგი აღარა გვაქვს).

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და დ. ი. ულიანოვებს

28/XI. 98.

მივიღე შენი და მიტიას 9.XI-ის წერილი, ძვირფასო დედო.

აქ გამოსაგზავნი დეპეშების შესახებ მხედველობაში უნდა იქონიოთ, რომ ჩვენი ფოსტალიონი მინუსსაში არის ხოლმე ორშაბათობით და ხუთშაბათობით დილით. მაშასადამე, დეპეშა უნდა გამოგზავნოთ დილაობით კვირას და ოთხშაბათს, — მაშინ მე დეპეშას მივიღებ სამშაბათს და პარასკევს დილით (ეს ჩვენი საფოსტო დღეებია, შუშენსკოეს ადგილობრივი «დღესასწაულები»)*.

მანიაშასაგან მივიღეთ ერთი წერილი, ჩვენ ვუპასუხეთ**, მაგრამ ჯერ კიდევ არ მიგვიღია მისგან წერილი.

ძალიან, ძალიან მიხარია, პოდოლსკი რომ მოგწონს. რა თქმა უნდა, სამწუხაროა, მარკს მარტო რომ უხდება ცხოვრება.

ანიუტასთან კიდევ მაქვს სათხოვარი: გამოსაწერი ჟურნალების რიცხვს მიუმატოს «საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომები», ფასი სამი მანეთი წელიწადში (6 წიგნი) მიტანით. ოღონდ თუ კიდევ გამოდის ეს ჟურნალი.

თუ ჟურნალებზე, ხელს მოაწერთ ვოლფის მეშვეობით, მას უკვე აქვს ჩემი მისამართი: მისგან «უწყებები» მომდის.

შენი ვ. უ.

სალამი ყველა ჩვენებს.

ე. ვ. ყველას სალამს უძღვნის.

* მისამართი დეპეშებისათვის: მინუსინსკი ულიანოვს შუშენსკოე.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 154 — 155. რ ე დ.

ხემა წიგნის ნახევარი დავამთავრე და დავრწმუნდი, რომ მთელი ნაგარაუდევზე უფრო მოკლე იქნება, ვიდრე უფრო გრძელი.

მიტიას

ჩემა ნადირობის შესახებ შენ ზუსტი ცნობები არა გაქვს. ვინ გააწვდომს ამას? ანოუტას ხომ არ მოსდის რაღაც ქრონოლოგიური შეცდომები, ახალ ცნობებად რომ ასაღებს ძველ მითებს კურდღლების შესახებ. კურდღლებს აქ შემოდგომაზე ბლომად ვხვდებით — ენისეის კუნძულებზე ისინი უამრავია, ასე რომ მალე მოგვებზრდა. პრომინსკიმ რამდენიმე ათეული კურდღელი დახოცა, ტყავენს აგროვებს ქურქისათვის.

რა თქმა უნდა, როჭოსა და გნოლზე ნადირობა უფრო საინტერესოა, მაგრამ ძნელია. ახალგაზრდა როჭო ივლისში კიდევ მომიკლავს ცოტაოდენი, ახლა კი როჭოზე სანადიროდ ცხენით მიდიან და შაშხანებით: ქვეითს მონადირეს ზამთარში როჭო ახლო არ მოუშვებს (ძალიან იშვიათი გამონაკლისით). გნოლზე საჭიროა (შემოდგომაზე) კარგი ძაღლი, — ჩემი ჩენი კი ან ჭერ კიდევ ახალგაზრდაა, ან არ ვარგა. ზამთარში გნოლს უფრო «კაკანათებით», ბადეებითა და მარყუჟებით იჭერენ*.

ახლა ჩვენ ახალი გასართობი გაგვიჩნდა — საციგურაო, რომელიც ნადირობას გვაფიწყებს.

მომავალ ზაფხულს იმედი მაქვს მეტი ვინადირო — სამუშაო ნაკლები მექნება. ძაღლი გაეჩვევა, შემდეგ უკანასკნელი (იმედი მაქვს) ზაფხული ციმბირში.

ხელს გართმევ. ვ. ლ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან

პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* შარშან კიდევ მოკვალი რამდენიმე გნოლი (თუმცა ძალიან ცოტა), წილს აი. ჩათიო ვერა.

**მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელისაროვას
და მ. ტ. ელიზაროვს**

6/XII. 98.

მივიღე შენი წერილი, ძვირფასო დედიკო, ანაუტას წერილის მინაწერში. ვუპასუხებ მას დაწვრილებით. ჩემ შესახებ ახალს ვერაფერს გაცნობებთ: ცეცხოვრობთ ძველებურად. ამინდი სულ კარგია, და დღეს ვაპირებ ზამთრის ნადირობაზე წავიდე. ანატოლი იწერება, რომ ავად არის. საწყალო, ეგონებ ტიფით. იული ტურუხანსკში იყინება (ბინაში დილაობით — 2°) და მოუთმენლად ელის გადაყვანას. იაკ. მ. (ლიახოვსკი) იწერება, რომ ფედოსეევის ძეგლისათვის საჭიროა 180 მან; ჯერჯერობით კი შეგროვებულია 70 მან. — თხოვლობს გადასცენ ეს ყველა ნაცნობს*. იწერება, რომ 18. X ალექსანდროვის საბყრობილეში ჩაეიდნენ: ა. ერგანი¹⁸⁷, ფრელიხი¹⁸⁸, ზმევეი¹⁸⁹, ალიუშკევიჩი¹⁹⁰, ტალალაევი¹⁹¹, ტიუტრიუმოვა-აბრამოვიჩი¹⁹² და გოლდმანი¹⁹³. ყველანი იაკუტკაში მიდიან.

შენი ვ. უ.

ანაუტას და მარკს

მივიღე ერთად თქვენი ორივე წერილი, ძალიან მადლობელი ვარ მოწერისათვის და გიპასუხებთ უფრო დაწვრილებით.

* მისამართი ფულის გასაგზავნად: გერხოლენსკი ირკუტსკის გუბ., ა. მ. ლიახოვსკის.

საკვირველა, რომ *écrivain*-მა უარყო წინადადება საფასურის კორექტორის შესახებ (ეტიუდებისათვის) — ბეჭდური შეცდომები უპირავია, და განსაკუთრებით მაწუხებს ის შეცდომები, რომლებიც აზრს ამახინჩვებს და რომელთა სია შენც გამოგიგზავნე და იმასაც. ველი ამ დღეებში პასუხს, — მოხერხდება თუ არა სადმე დაერთოს ისინი; ეს კი აუცილებლად საქმია.

მე ვფიქრობ, საექვოა აზრი ჰქონდეს დამოუკიდებელი გამოცემის დაწყებას: ჯერ-1, სასურველია დავამყაროთ მუდმივი ურთიერთობა ვოლოგოზოვასთან, რომელიც გამოდგება როგორც გამომცემელი. მე-2) თანხაც ძალიან დიდია (გამოცემისათვის საქმით), და ეს საქმეც ძალიან სადავიდარაბო, რთული და ძნელია. პირველად თვითონ რომ გავაკეთოთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ გარდუვალად დავუშვათ სხვადასხვა შეცდომა. მე კი ძალიან მინდა, რომ ეს გამოცემა გარეგნულად უნაკლო იყოს, თუნდაც ზედმეტი რამდენიმე ასი მანეთის გადახდის ფასად. მე-3) დროშიც განსხვავება არა მგონია დიდი იყოს: ჩემი წერილი დღესასწაულებისათვის მოვა, ვოლოგოზოვა კი თებერვალში ჩამოვა, — იქნებ შეიძლებოდეს პირდაპირ მას დავუკავშირდეთ წერილით. მეჩვე კიდევ რამდენი დროის დახარჯვა მოგვიხდება (დამოუკიდებლად გამოცემისას) მოგზაურობაზე, ძებნაზე და ა. შ. გამოცემაზე თვალყურის დევნებაც სხვა ქალაქიდან მეტად ძნელია. ხომ არ სჯობს ამიტომ მივწეროთ ვოლოგოზოვას? ვკითხოთ, როდის შეიძლება დავიწყოთ გამოცემა, რამდენი დრო დასჭირდება, შეიძლება თუ არა წიგნის გამოშვება არაუგვიანეს აპრილის დამლევისა და სხვ. რაც შეეხება პირობებს, მე მოვიფიქრე და მგონია, რომ უმჯობესია ავიღოთ წმინდა მოგება, ვიდრე ჰონორარი თაბახების მიხედვით. პირველი წესით გვარაუდობ მივიღო საერთო თანხის დაახლოებით $\frac{1}{3}$, ან შესაძლოა მეტიც; მეორე წესის შემთხვევაში კი ამდენის მიღებისათვის უნდა დაინიშნოს minimum 75 მ. თაბახზე, რაც ალბათ სამძიმო და სარისკოა გამომცემლისათვის.

ოთხი თავი დავამთავრე, და დღეს მათი გადათეთრებაც კი მთავრდება, ასე რომ ამ დღეებში გიგზავნით კიდეც III და IV თავებს. თებერვალში, იმედი მაქვს, მთელ წიგნს მიიღებთ. პო, თუ ხელნაწერს წაიკითხავთ, — გეთაყვა, გამომიგზავნეთ თქვენი შენიშვნები. მე. შავში გვერდები მონიშნული მაქვს თეთრის მიხედვით, ასე რომ შემიძლია გამოგიგზავნოთ გასწორებანი. მერე კიდეც «ეტიუდების» შესახებ გთხოვთ: გამომიგზავნეთ ხოლმე დაბეჭდილი გამოხმაურებანი, რომლებიც თქვენ ან ნაცნობებს შეგხვდებათ, თორემ აქ ნაკლებად ვადევნებ თვალყურს მიმდინარე პრესას.

თუ პეტიტი და ცხრილები უფრო ძვირი ღირს, გამომცემელს ბაზარზე განსაკუთრებით ბევრის დახარჯვა მოუხდება, ვინაიდან ცხრილებიც უამრავია და დიაგრამებიც არის. წიგნის საერთო ზომა, რამდენადაც ახლა შემიძლია ვიმსჯელო, უფრო ნაკლები გამოდის, ვიდრე ვეგარაუდობდი, მაგრამ მაინც დაახლოებით 450 დაბეჭდი გვერდი, თუ გვერდზე 2,4 ათას ააოს ვიანგარიშებთ. ხოლო ისეთი გვერდები, როგორიც ვოდოვოზოვას გამოცემებშია (ძალიან გაშლილად არის დაბეჭდილი, გვერდზე სულ 2 ათასი ასო), სულ ცოტა 550 იქნება საჭირო, — აი რატომ არის სასურველი უფრო წვრილი შრიფტი. ცხრილები ძალიან სასურველია ყველა დაიბეჭდოს პეტიტით, — თორემ ძალიან დიდ ადგილს იკავებენ, და არც ისე თვალსაჩინო და განსახილველად მოხერხებული არიან მკითხველისათვის. განსაკუთრებით უხერხულია ის ცხრილები. რომლებიც მთელ გვერდზე იბეჭდება შებრუნებულად (ე. ი. რომ წაიკითხო, წიგნი უნდა შეაბრუნო). მკითხველისათვის ყოველივე ეს მეტად მნიშვნელოვანია. რა კარგი იქნებოდა ის შრიფტი, რომლითაც დაბეჭდილია ცხრილები ვოდოვოზოვას წიგნის «მიწათმფლობელობისა და სოფლის მეურნეობის» დ ა ნ ა რ თ ე ბ შ ი; სწორედ ასეთი შრიფტით რომ აიწყობოდა ყველა ცხრილი II თავში და სხვა თავებში (II თავში ყველაზე მეტი ცხრილია; დანარჩენებში გაცილებით ნაკლებია, მაგრამ მაინც არის). ყოველივე ამის შესახებ უნდა მოვლაპარაკოთ გამომცემელს, აგრეთვე ჩემთვის კორექტურული თაბახების გადმო-

გზავნის შესახებ (როგორც უკვე გწერდით). გამოცემის დაჩქარებისათვის შესაძლო იქნება იბეჭდებოდეს 2 სტამბაში, ცალკე 1-ლი ნაწილი (პირველი 4 თავი) და მე-2 ნაწილი, გვერდების ცალკე ნუმერაციით. პო, რაც შეეხება მარკის წინადადებას გამოიცვალოს სათაური და გადაკეთდეს 2-ტომიანად. ეს, ჩემი აზრით, მოხერხებული ვერ იქნება. უფრო თავმდაბლური და უფრო დარბაისლური სათაური მოხერხებულია ცენსურული მოსაზრებებით: სათაურის გამოცვლა მომთხოვდა უამრავ წერილმან. მაგრამ სწორედ ამიტომ სამძიმო შესწორებებს ტექსტში. ორ ტომად გაყოფა არა ღირს: თუ ნორმად ავიღებთ «ეტიუდების» ფორმატსა და შრიფტს, თვითეული ტომი ამ წიგნზე უფრო ნაკლები გამოვიდოდა (გაცილვაც ცალ-ცალკე ტომებად არ შეიძლება, ვინაიდან დალაგება საერთოა. სხვადასხვა თავების საერთო დამოწმებით და, ა. შ.). რაც შეეხება ფასს, 3 მანეთზე მეტს მე არც ვვარაუდობდი და უფრო მაღალი ფასი არასასურველად მიმაჩნია (უფრო მცირე კი არაზელსაყრელად), ხოლო ეგზემპლარების რიცხვი სასურველია რაც შეიძლება მეტი*: საწყენია, რომ «ეტიუდები» გამოცემულია ეგზემპლარების მცირე რაოდენობით. ბაზრებისათვის ცენსურულ დამრკოლებათა შესახებ, — მე, მათ არ მოველი, თუ ჩვენს მიმართ განსაკუთრებული სისასტიკისა და დევნის პერიოდი არ დადგა. ხოლო თუ კარგად იყიდება ეტიუდები, ალბათ ვაცილებით უკეთ გაიყიდება ბაზრები. სასურველია ჩაგონონ ეს გამომცემელს. კიდევ საკითხი საავტორო ეგზემპლარების რიცხვის შესახებ (იმედი მაქვს, გაუგზავნიდი მანიაშას ეტიუდების 3 დამატებითს ეგზემპლარს?). ვფიქრობ, უნდა ავიღოთ 50. ვინაიდან მოგვიხდება ამჯერად მეტ პირს გავუგზავნოთ, და ზოგჯერ გავუცვალოთ საფრობო-სტატისტიკურ გამოცემებს.

აბა, ვგონებ. საკმაოდ ვილაყბე, — და, ალბათ, უამრავი გამეორებაა წინანდელ, ასევე გრძელ წერილებთან შედარებით, რომლებსაც საქმეებზე გწერდით! რა ძლიერ მოგბეზრ-

* სავსებით ვეთანხმები მარკს, რომ «უნდა იქნეს» სულ მცირე 2 400. მხოლოდ აი გამომცემელი რას იტყვის!

დებათ ამ გამეორებათა კითხვა. ეს იმას ჰგავს, როგორც ჩემს
ნაწერებშია: ბაზრების პირველ შავს მე ყოველად ულმოზლად
უშლიდი და გამოკლებდი.

ხელს გართმევთ. ვ. უ.

ჩვენები ყველანი სალამს გიძღვნიან.

გაგზავნილია. სოფ. შუშენსკოდან

პოლოსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩასად

«პროლეტარსკაია რევილუციაში» № 5

იბეჭდება ბელნაწერის
მახედვით

მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.

12/XII. 98.

მივიღე ანიუტასაგან «Neue Zeit» და წერა-კითხვის კომიტეტის ანგარიში, აგრეთვე 28. XI-ის ღია ბარათი. მას პასუხს ვაძლევ მეორე გვერდზე. საფოსტო დღეები ჩვენთან სამშაბათი და პარასკევია, მაგრამ თქვენთვის, რა თქმა უნდა, ისინი როდია საინტერესო. გაზეთებს ვიღებთ ოთხშაბათისა და შაბათისას — მაშასადამე, მე-14 დღეს. ამიტომ თქვენთვის ყველაზე მარჯვეა, მე ვფიქრობ, მოიწეროთ სამშაბათობით და პარასკეობით (ეს მოსკოვიდან; პოდოლსკზე არ ვიცი). მე და ნადიამ შევეტანეთ თხოვნა ბინუსინსკში სადღესასწაულოდ 1 კვირით გამგზავრების შესახებ¹⁹⁴. წერილებს სულ ერთია მივიღებთ ხოლმე, ასე რომ მისამართის შეცვლა საჭირო არ არის.

შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

დღესვე ვგზავნი დედის სახელზე დაზღვეული ბანდეროლით ბაზრების მე-3 და მე-4 თავებს. უფრო ზუსტად გამოვინგარიშე მთელი დაწერილის ზომა; პირველ 4 თავში 500 ათასამდე ასოა *. ეს ნაკლებია; ვიდრე მე გვარაუდობდი (მე-

* ეანგარიშობ 900-მდე ასოს გვერდზე (და 1.6 ათასამდე ასოს იმ დიდ გვერდებზე, რომლებიც იღებულება II თავისათვის).

ორე ნახევარი კი პირველზე ნაკლები იქნება). მაშასადამე, ჩემი შიში ზედმეტია; საკმარისია ისეთი შრიფტიც, რომლითაც ერთ გვერდზე მხოლოდ 2 ათასი ასო ეტევა. ორ ცალკე ტომად გამოცემის საწინააღმდეგოც არაფერი მაქვს: თვითონ გადაწყვეტეთ გამომცემელთან. მხოლოდ აი ციფრები, ციფრები! — სასტიკად დაუშვებენ ციფრებში შეცდომებს, თუ კორექტურა არ მექნა*.

შეიტანე, გეთაყვა, ხელნაწერში 2 შესწორება: 1) წინასიტყვაობაში ამოიღე სიტყვებოდან: «ცნობილა, რომ ეს საკითხი» და ა. შ., მეორე წინადადება დასაწყისიდან სიტყვებამდე: «მოწინააღმდეგეთა შეხედულებების განხილვას დაეჯერებოდით; დასმულ კითხვაზე პასუხის მისაღებად ჩვენ» და პირდაპირ დასვი: «ავტორი» და ა. შ. («საკმარისად არ თვლიდა მოეყვანა და ა. შ.»).

მე ვფიქრობ, ცოტა საშიშია პირველი აბზაციდანვე «მოწინააღმდეგეებზე» ლაპარაკი¹⁹⁵.

2) 44-ე გვერდზე, VI-ე წ-ფის ბოლოს შენიშვნა წაიშალეს; მის ნაცვლად დაისვას: «შეად. ვ. ილინი. «ეკონომიური ეტიუდები», სპბ., 1899, გვ. 30»¹⁹⁶.

მიპასუხე, გეთაყვა, ამ შესწორებათა მიღებაზე.

«Neue Zeit»-ისა და კომიტეტის ანგარიშისათვის დიდი მადლობა. ხომ არ შეიძლება მივიღოთ «N. Z.» 1897 — 8 წლის დანაკლისი ნომრები; ჩვენ გვაქვს №№ 7 — 8; 11 — 24; გვაქლია №№ 1 — 6 და 9 — 10. ძალიან გვიწონდა გვეყონდეს 1897 — 8 წლის სრული კომპლექტი.

იწერები, რომ მიიღე ჩემი 15/XI-ის წერილი** და არ მიგიღია წინა წერილი წიგნების შესახებ. აღარ მახსოვს, როდის გამოგიგზავნე, მაგრამ დანამდვილებით ვიცი, რომ ს.

* ათწილადიანი ციფრები უთუოდ განსაკუთრებულად უნდა დაიბეჭდოს: ათწილადები უნდა დაიბეჭდოს უფრო წერილი შრიფტით, ვიდრე მთელი რიცხვები, და თანაც ი ლ ი ნ ი და ბ ლ ა უ ნ დ ა ი ყ ო ს დ ა წ ე უ ლ ი, ვ. ი. არა ასე: 6. 3, არამედ ასე 6.3. ამას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს შეცდომების თავიდან აცილებისათვის.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 156 — 158. რეღ.

პეტერბურგიდან წიგნების მიღებისთანავე მოგწერე უბრალო წერილი, რომელსაც დართული ჰქონდა აზრის და-
მა მახინჯებელი ბექდური შეცდომები, და
გთხოვდი გაგენაწილებინა ნაცნობებს შორის რამდენიმე ეგზე-
მპლარი, მათ შორის 3 კიდევ მანიაშას (გარდა ერთისა მის-
თვის), ერთი სპბ-ში არა მოხუცს, არამედ სამარელს, და ერ-
თი — კოკუშკას (მე არ გამიგზავნია მისთვის); სამს თქვენთვის,
სამს ჩიკაგოელისათვის, «ფაბრიკის» (ტ.-ბ.)¹⁹⁷ და «ბაზრების»
(ბულგაკოვი)¹⁹⁸ ავტორისათვის, ორს გრიგორიევისა და კოლუმ-
ბისათვის რომ ვუმატებ. გამოდის 14 ეგზემპლარი, რომლების
შესახებაც, მახსოვს კიდევაც გწერდი დაკარგულ წერილში.

ძალიან გამიკვირდა ექიმის წერილიდან რომ შევიტყე,
თითქოს ვებების თარგმანი ცენზურამ გადაჭრით და უთუოდ
აკრძალა. ?? ეს როგორ არის? ვფიქრობ ისე იგავიგო, რომ ეს
ხმა «History of Trade Unionism»-ის თარგმანს ეხება; ეს
უფრო zensurwüdiges * ნაწარმოებია. თანაც ჩვენი თარგ-
მანის ბექდვა ხომ მხოლოდ ახლა დაიწყო.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

ტვერის საგუბერნიო საეროზო გამგეობის სტატისტიკურ
განყოფილებაში მივწერე, და ვთხოვდი გამოეგზავნათ შეჯ-
ამებული კრებული (ტ. XIII, ნაკვეთი 1, 1897). არ
მიგზავნიან, არაწავალები. ნაცნობი ხომ არავინ გყავს, ხომ არ
შეიძლება ვიწოდოთ? ნუთუ კრასნოპეროვი¹⁹⁹ (თუ იქ არის)
უარს გვეტყვის?

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან

პოდოლსკში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს

უფრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — ცენზურის საწინააღმდეგო რელიზი

65

ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი მ. ა. ულიანოვას

20 დეკემბერი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! ვოლოდია დღეს მოულოდნელად სანადიროდ წავიდა, და ამიტომ მე გწერთ. ამ დროს ყინვები ჩვენთან 20° -ს აღწევდა, დღეს კი თბილა, $2\frac{1}{2}^{\circ}$, და აი ვოლოდიასაც სულმა წასძლია ნადირობაზე, მით უმეტეს, რომ შუშენსკოელ მონადირეთა თეორიით ახლა როჭოზე ნადირობის საუკეთესო დროა: ყინვაში ვერაფერს ჭამდნენ, ახლა კი ისე გამალებით იკვებებიან, რომ მონადირესაც ვერ ხედავენ. ვოლოდია სხვისი თოფით წავიდა, ვინაიდან თავისი გაუტყდა: ლულა თუჯისა აღმოჩნდა და ყინულზე უბრალო დავარდნით გატყდა. თოფი მინუსაში გავგზავნეთ, მაგრამ იქაურმა ოსტატებმა მის შეკეთებაზე უარი თქვეს. მაშასადამე, საჭირო იქნება ახალი ვიყიდოთ. აზობენ, მინუსაში რაღაც ძალიან კარგი ორლულა თოფი იყიდებაო, ვოლოდია ფიქრობს შეიძინოს, ახლა მინუსაში წასასვლელად ვემზადებით. თუმცადა, მთელი მზადება იმაში მდგომარეობს, რომ ვოლოდიამ კედელზე მიადკრა ქაღალდი, რომელზეც იწერება ყველაფერი, რაც უნდა ვიყიდოთ ქალაქში. დედა არ წამოვა მინუსაში, ამას ჯერ იმით ასაბუთებდა, რომ ცუდი გზააო, ახლა კი იმით, რომ ცივაო. ჩვენ შობის წინა დღეს წავალთ, ხოლო დავბრუნდებით 1-ლს ან 2-ს, ასე რომ შემდეგი წერილი ვოლოდიასაგან ალბათ უკვე მინუსადან იქნება. არ ვიცი, მოგწერათ თუ არა ვოლოდიამ, რომ სადღესასწაულოდ მინუსაში წასვლას აპირებენ ჟურნატოვსკი და ლეხეშინსკებიც. აპირებენ იტიგურონ, ქად-

რაკი ითამაშონ, იმდერონ, იკამათონ და ა. შ.. ალბათ ძალიან მხიარულად გავატარებთ დროს.

«ბაზრების» დამთავრების შემდეგ გეგმა გვაქვს საფუძვლიანად ჩავუჯდეთ საერთოდ ენებს, განსაკუთრებით კი გერმანულს. ვოლოდია საწყობიდან იწერს პავლოვსკის რუსულ-გერმანულ ლექსიკონს, ანიუტას კი სთხოვს უშოვოს ტურგენევი გერმანულ ენაზე და რომელიმე კარგი გრამატიკა. მე გამიგონია, რომ გერმანული გრამატიკებიდან კარგია ფ. ფიდლერისა, მაგრამ დანამდვილებით არ ვიცი.

პო. მართლა, ჩვენ ვეჭვობთ, რომ ჩვენი ვარაუდი «ეიზენსის»²⁰⁰ შესახებ სწორი არ არის. თუ ასეა, მაშინ, რა თქმა უნდა, მასზე ხელის მოწერა არა ღირს.

მანიაშასაგან მხოლოდ ერთი წერილი მივიღეთ. რატომ არ იწერება? ან იქნებ, მისი წერილები ჩვენამდე ვერ აღწევს, შეკვეთილით მოიწეროს ხოლმე. ვოლოდია მოვიდა და მიჯავრდება, რატომ საციგურაოდ არ მოდიხარ, შინ რას უზიხარო. ამიტომ წერილს ვამთავრებ. «მოგილოცავთ ახალ წელს!». გკოცნით მაგრად თქვენ და ანიუტას, დ. ი. -ს და მ. ტ. -ს მოკითხვა. დედა ყველას მხურვალედ მოგიკითხავთ. ჭერჭერობით მოსაწერი არაფერია, აი ვნახოთ მინუსკას შემდეგ. კიდევ ერთხელ მაგრად გკოცნით.

თქვენი ნაღია

ვუერთებ ჩემს მოლოცვასაც ახალწლის გამო.

ტურგენევის გერმანული თარგმანის შესახებ მე მგონია ყველაზე უმჯობესია გამოიკითხოთ, მაგალითად, ვოლფთან და თანვე გამოართვათ თუნდაც რეკლამის²⁰¹ გამოცემათა კატალოგი. სახელდობრ რა იქნება ტურგენევის თხზულებებიდან, ჩვენთვის სულ ერთია, — მხოლოდ სასურველია კარგი თარგმანი. გერმანული გრამატიკა სასურველია რაც შეიძლება უფრო სრული, — განსაკუთრებით სინტაქსი. თუ გერმანულ ენაზეც იქნება, ეს, შეიძლება, უკეთესიც კი იყოს. საერთოდ ხომ არ გავაბათ საქმე ვოლფთან წიგნების გამოწერასა და ცნობების მიღებაზე? ა. მ. კალმიკოვას საწყობი რაღაც უხა-

ლისოდ გვაძლევს ცნობებს: მაგალითად, ვთხოვე ეშოვნათ ჩემთვის ანაბეჭდი ნ. კარიშევის სტატიისა «რუსეთის სახალხო მეურნეობის მასალები», ნაკვ. მე-2 «მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის უწყებების» 1898 წლის მე-2 წიგნიდან, — მაგრამ საწყობმა უარი თქვა დავალების შესრულებაზე ან თუნდაც «უწყებების» მისამართის მოცემაზე... თქვენ ზომ ვერ მიშოვით?

გისურვებთ ყოველივე კარგს ვ. უ.

დაწერილია 1898 წ. 20 დეკემბერს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ი. ულიანოვსკის ²⁰²

ბელგია. ქალ. ბრიუსელი. A M-Ile M. Oulianoff.
Rue des Minimes, 40. Bruxelles. Belgique

22/XII. 98.

მივიღე შენგან, მანიაშა, კოვალევსკი, წერილი კი არავითარი არ მიმიღია. ჩემთვის (და საერთოდ ჩვენთვის) ეს საკვირველია: ერთი, პირველი წერილის გარდა, შენგან ერთი წერილიც აღარ ყოფილა. ხომ არ იკარგება წერილები? ან იქნებ იმე გატაცებული ხარ ახალი ცხოვრებით, რომ წერილები-სათვის დრო აღარ გრჩება? კოვალევსკის წიგნი უკვე დიდი ხანია მაქვს: მივიღე ჯერ კიდევ ნოემბერში, პეტერბურგის მაღაზიიდან რომ გამოვიწერე; გამოგიტყდები, მხოლოდ დავაწყე კითხვა, მაგრამ ვერ დავამთავრე: მოსაწყენი კომპილიციაა. მომწერე. როდის ფიქრობ საზაფხულოდ წასვლას? რა გაზეთებსა და ჟურნალებს კითხულობ? სავსებით გაეცანი თუ არა ბრიუსელს და იქ წიგნის საქმის მდგომარეობას? გამოიგზავნე ხოლმე «Journal officiel» პარლამენტში წარმოქმნილი საინტერესო სიტყვებით. ვაპირებ მოგწერო დიდი წერილი, — დღესასწაულების შემდეგ, რომლებსაც გასატარებლად ამ დღეებში მინუსინსკში მივდივართ.

შენი ვ. უ.

ნადია სალამს გიძღვნის.

მივიღე შენი 20. XII-ის წერილი. ახლა მინუსაში ვარ. გი-
პასუხებ დაბრუნების შემდეგ.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მინუსინსკიდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით.

მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-მლიჯაროვას

26/XII. 98. ქ. მინუსინსკი

ძვირფასო დედო, გწერ მინუსინსკიდან; მე და ნადია აქ დღესასწაულებზე ჩამოვედით და 1-მდე დავრჩებით. დროს აქ ჩანებულად ვატარებთ. მუშაობის შემდეგ ასეთი დასვენება პირდაპირ სასურველი იყო. სხვათა შორის, აქ გულმოდგინედ ეცივურაობთ, ვმდგრით და ა. შ.

შენი ვ. უ.

მეორე ფურცელზე ანიუტას ვწერ.

გუშინ მივიღე მანიაშას წერილი ბრიუსელიდან ახალი მისამართით.

ა ნ ი უ ტ ა ს

მივიღე წერილი 5. XII-ის ღია ბარათი და 8. XII-ის წერილი. დიდი მადლობა წერილისათვის. Ecrivain-ის მოხსენების შესახებ წავიკითხე დაწვრილებითი ანგარიში «რუსსკიე ვედო-მოსტიში». მართლაც არ ღირდა ასეთი ახალი შეხედულებებით გამოსვლა მოკლე რეფერატში. ფედოსეევის ნაშრომის ნაშთები ამ მხრივ საინტერესო იქნებოდა; იგი, ვგონებ, სულ ახვა შეხედულებებისა იყო ჩვენს შემამულურ მეურნეობაზე რეფორმის წინ²⁰³.

(არ მახსოვს, შეგატყობინე თუ არა, რომ მივიღე «N. Z.» 24-ე ნომრამდე ჩათვლით).

«ტულის გუბერნიის სამახსოვრო წიგნის» შესახებ ხომ გწერდი, რომ ეს ა. სკლიარენკოსთვის იყო, რომლის მისამართი მაშინ მე არ მქონდა. წერა-კითხვის ცოდნის კომიტეტის ანგარიში რომ მივიღე, ეს უკვე დიდი ხანია გაცნობეთ*.

მწერლის რჩევას ვეთანხმები (ახლავე ჩააბაროთ სტამბაში, აიღოთ ტუგან-ბარანოვსკის წიგნის²⁰⁴ ზომა და შრიფტი და არ გზავნოთ აქ კორექტურები). «კრიზისების» შრიფტი საკმაოდ კომპაქტური არ იქნება: 500-მდე გვერდი გამოვა. დავამთავრე კიდევ 2 თავი (მე-5 და მე-6), რომელთაგან მეხუთე უკვე გადაწერილია. იმედი მაქვს, რომ იანვრის განმავლობაში ყველაფერს დავამთავრებ.

რა თქმა უნდა, თანახმა ვარ მეორე კორექტურა შენ გადლო და ძალიან, ძალიან მადლობელი ვიქნები ამ მძიმე და უმადური სამუშაოსათვის. მაგრამ ხელფასიანი კორექტორი მაინც აუცილებლად საჭიროა; ჩემი აზრით, ფურცელზე 2 მ. ცოტაა; მიეცით 3 მანეთი და მეტი ორი კორექტურისათვის და შენ აიღე მე სამე (და არა მე-2) კორექტურა. ბეჭდური შეცდომებისათვის მე გამომიგზავნეთ (არა ცალკე თაბახობით, არამედ 5 — 10 თაბახი ერთად). ეს კი არაა, რომ შენთვის შავის გამოგზავნა მთლად მოსახერხებლად არ მიმაჩნია: მე ზოგჯერ მჭირდება დამატებები, ჩართვა და სხვ., ხოლო თუ შავი არ მექნა, ისე ამას ვერ გავაკეთებ. ხომ არ შეიძლება მეტი მისცეთ კორექტორს და დაავალოთ მას კორექტურასთან ერთად თეთრის ფურცლებიც გიგზავნოს? თუ ეს შეუძლებელი იქნება, — მაშინ, რა თქმა უნდა, გამოგიგზავნი შავს (შევიძლია მომთხოვო დეპეშით: «გამოგზავნე შავი»).

შენი ვ. უ.

ვოდოვოჰოვას წინადადებაზე ჩემი თანხმობის შესახებ დაუყოვნებლივ გიპასუხე, შენი წერილი რომ მივიღე**.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 159 და 170. რ ე დ.

** იხ. იქვე, გვ. 165 — 167. რ ე დ.

Блос-ს კითხულობენ და ძალიან მთხოვენ არ წაეართვა. ხომ
 ვერ იშოვნით მოსკოვში?

გაგზავნილია პოდოლსკში
 პირველად დაბეჭდა 1929 წელს იბეჭდება ხელნაწერის
 ჟურნალ მიხედვით
 «პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

1899 წ.

68

მ. ა. ულიანოვას

3/1.99.

გუშინ, ძვირფასო დედიკო, მე და ნადია დავბრუნდით მიწისაგან, სადაც ძალიან მზიარულად გავატარეთ ერთი კვირა გლებთან და ბაზილთან და ახალწელს შევხვდით ამხანაგებს შორის²⁰⁵. ახალწლის შეხვედრისას უამრავი სადღეგრძელო წარმოითქვა, და როცა ერთმა ამხანაგმა აღდგერძელა «ელვირა ერნესტის ასული და აქ არ მყოფი დედები», ამას განსაკუთრებით მხურვალედ შეხვდნენ.

დღეს ჯერ კიდევ ვერ ჩავმდგარვართ ყოველდღიური საქმიანობის კალაპოტში, ხვალისა კი კვლავ უნდა ჩავუჭედო მუშაობას. ჩემი წიგნის მეექვსე თავი დამთავრებულია (ჯერ კიდევ არ არის გადაწერილი); იმედი მაქვს ოთხიოდე კვირის შემდეგ მთლად დავამთავრო. ანიუტას 5/XII-ისა და 8/XII-ის წერილებზე ჯერ კიდევ მიწისაგან ვუპასუხე*; პასუხში ვთანხმდებოდი, რომ პირველი თავები დაუყოვნებლივ გადაეცეს დასაბეჭდად, ვთანხმდებოდი კორექტურაზე უავტოროდ (სასურველია 3 და არა 2 კორექტურა), მისთვის მხოლოდ გადართვრებული ფურცლების გაგზავნაზე და საერთოდ იმაზე, რომ გამოცემას ანიუტა განაგებდეს თავისი შეხედულებებისა-მებრ. იმედი მაქვს, ანიუტას მიღებული ექნება ჩემი წერილი. მაშინვე მიტიას გამოვეუგზავნე წერილი და ვთხოვდი თოფი ეყიდა ჩემთვის**. ხომ არ წარმოიშობა აქ ფინანსური ხასიათის დაბრკოლებანი? ჩემი პონორარი რაღაც შეფერხდა, მე

* იხ. ეს ტომი, გვ. 178 -- 180. რ ე დ.

** წერილი არ შენახულა. რ ე დ.

კი სულ გამომაქვს და გამომაქვს წიგნები კალმისკოვას საწყობიდან, ასე რომ კიდევაც მრცხვენია.

მაგრად გოცნი და ყველას მოგიკითხავთ. შენი ვ. ლ.

ე. ვ. და ნადია მთხოვენ მოგიკითხოთ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუბანალ

პროლეტარსკაია რევოლუციაში № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

10/I. 99.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი და ანიას 24. XII-ის წერილები. ამანათი, როგორც ნადია დაწვრილებით ვწერთ, ცოტა დაყოვნდა *.

მწერ, რომ ჩემი 6-ის წერილი ** 22-ს მიიღეთ და რომ ასეთი დაგვიანება უცნაური გეჩვენება. არ ვიცი, რაშია საქმე: იქნებ ფოსტამ დაიგვიანა ჯერ კიდევ მანუსადან; 16 დღე ძალიან ბევრი როდია, თუ გაზეთები მოსკოვიდან მე-13 დღეს მოგვდის.

ბაზრების კორექტურის შესახებ, უნდა გამოგიტყდეთ, ვერ დამამშვიდა მწერლის განცხადებამ, ხელნაწერი «სანიმუშოდ კარგიაო»: მწერალმა ერთხელ უკვე დაგვანახვა, რომ ცუდი კორექტორია, და საერთოდ ეს მისი საქმე არ არის, ის ვერ დაძლევს ასეთი სადავიდარაბო საქმის აკურატულად წარმოებას. ამიტომ მე ვფიქრობ, რომ მაინც მტკიცედ უნდა მოვითხოვოთ 3 კორექტურა და არა ორი (უკანასკნელი მოსკოვში) და ანოტას უშუალო ურთიერთობა კორექტორთან. მეშინია, — ისევე ცუდად არ გამოვიდეს, როგორც «ეტიუდებზე»; ეს ძალიან სამწუხარო იქნება. მაგრამ საერთოდ აქედან ძალიან ძნელია, შეუძლებელიც კია პასუხის გაცემა ყველა წვრილმან და კერძო საკითხზე: მათი გადაწყვეტა საჭიროა იქ, ადგილზე. ამიტომაც არ ვდავობ სათაურის გამოცვლის გამო, თუმცა არ მომწონს იგი, არც ის მოსაზრება მომწონს, რომ

* იხ. ეს ტომი, გვ. 581. რ ე დ.

** იხ. იქვე, გვ. 165 — 169, რ ე დ.

ფართო სათაურით უკეთ «გავაო». სათაური განზრახ არჩეული იყო უფრო თავნებადური. თუმცაღა, რაკი ქვესათაურში იგი დატოვებულია, — ამას ისეთი დიდი მნიშვნელობა არა აქვს და, ვიმეორებ, — ყველა წერილმანი საკითხი დაუყოვნებლივ ადგილზე უნდა წყდებოდეს. ჩემი პასუხი აქედან ყოველთვის დაგვიანებული და არაფრის მაქნისი აღმოჩნდება ხოლმე. თუ შესაძლებელი და მოსახერხებელი იქნება, ძალიან მინდა მივიღო უკანასკნელი კორექტურა, თუნდაც 5 — 10 თაბახი ერთბაშად.

ტუგან-ბარანოვსკის დისპუტზე წავიკითხე «რუსსკიე ვედომოსტიში». დიახ, საჭირო იყო უფრო მევახედ ეპასუხნა კაბლუკოვისათვის! ²⁰⁶.

ნეხუთე და მე-ნ თავს მალე გამოგიგზავნით; დაბოლოება კი, შესაძლოა, დაგვიანდეს, მაგრამ ძალიან არა. ვფიქრობ, რომ ისინი ალბათ საქმეს აღარ დააყოვნებენ.

შენი ვ. უ.

სალამს ვუძღვნი ყველას.

ვგზავნი მე-II თავის, თეთრის 152-ე გვერდის დამატებას ²⁰⁷.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

17/1. 99.

როგორც იქნა, მივიღეთ, ამანათი²⁰⁸, ძვირფასო დედიკო. Merci მისთვის. აგრეთვე მივიღე «Neue Zeit» ანიუტასაგან სამშაბათს. მეტად სასიამოვნოა, რომ ჩვენ თანდათანობით გვიგროვდება «Neue Zeit»-ის გასული წლის თითქმის ყველა ნომერი. ანიუტა, რა თქმა უნდა, წაიკითხავდა ჩემთვის გამოგზავნილ ნომრებში «Die historische Berechtigung და ა. შ.». მე ეს სტატია კიდევ უფრო ადრე წავიკითხე და მის ძირითად დასკვნებს საფუძვლით დავეთანხმე (ისევე როგორც სხვა აქაური ამხანაგებიც). ამ ფოსტით დაზღვეული ბანდეროლით შენს სახელზე ვგზავნი ჩემი წიგნის კიდევ ორ რვეულს (თავები V და VI) [+ცალკე ფურცელი, სარჩევი]; ამ ორ თავში 200 ათასამდე ასოა და კიდევ დაახლოებით ამდენივე იქნება ორ უკანასკნელ თავში. საინტერესოა, დაიწყეს თუ არა დასაწყისის ბეჭდვა, დაახლოებით რამდენი დრო სჭირდება ამას თაბახზე და აკეთებს თუ არა ანიუტა უკანასკნელ კორექტურას, როგორც თავდაპირველად ვარაუდობდა? თუ ასეა, მე ვფიქრობ, არაფერი უხერხული არ იქნება იმაში, რომ ავტორს სხვა წიგნებთან ერთად გაეგზავნოს რამდენიმე დასაწყისი თაბახი. თუმცაღა, ეს ალბათ უკვე გადაწყვეტილია pro ან contra * ჩემი აზრის გაუთვალისწინებლადაც.

ჩვენთან ახალი არაფერია. იული რატომღაც ძალიან დიდი ხანია არ იწერება; მაკვირვებს და მაწუხებს ეს. ანატოლი სულ ავადმყოფობს საწყალი; ამას წინათ ტიფი ვადაიტანა, და რა-

* — დადებითად ან უარყოფითად. რ. ე. დ.

ლაც გართულებები დარჩა ფილტვებსა და გულში. ვუჩივეთ
ითხოვოს ხელახლა გადმოიყვანონ მინუსინსკის ოლქში, ვინა-
იდან ენისეისკის ოლქში ჰავა გაცილებით უარესია, მაგრამ ის
რატომღაც ჯიუტობს²⁰⁹.

შენი გ. უ.

სალამს ვუძღვნი ყველას.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ბელგია. ქ. ბრიუსელი. მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას.

A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes, 40.

Belgique. Bruxelles

24/I. 99.

მივიღე, მანიაშა, შენი გამოგზავნილი კატალოგები. დიდი Merci მათთვის. მათში ზოგიერთი რამ საინტერესოა. ვაპირებ გამოგიგზავნო იმ წიგნების სია, რომელთა შეძენაც მინდა. მოკვწერე, გაეცანი თუ არა ბრიუსელს საერთოდ? კერძოდ წიგნისა და წიგნით ვაჭრობის საქმეს? მაინტერესებს წავიკითხო სტენოგრაფიული ანგარიშები ზოგიერთი საინტერესო კამათის შესახებ პარლამენტებში. მაგალითად, პარიზში ისინი შეიძლება ნახო «Journal Officiel»-ში, რომელიც, რა თქმა უნდა, ცალკე ნომრებადაც იყიდება. არ ვიცი, შეიძლება თუ არა მისი შოვნა ბრიუსელში? ალბათ ბელგიის მთავრობის გაზეთებშიც იბეჭდება ასეთივე ანგარიშები. სად იშოვნე ინგლისური კატალოგები? ბრიუსელში ინგლისური წიგნის მაღაზიებია, თუ ლონდონიდან გამოიწერე?

მე ახლა სასწრაფო სამუშაო მაქვს: ცოტაა დამრჩა, რომ ჩემი წიგნი დავამთავრო, შემდეგ კი ალბათ მომიხდება ხელი მოვეკიდო საუბრნალო მუშაობას. ამიტომაც ჯერჯერობით ცოტას გწერ, მით უმეტეს, რომ ნადია ამბობს, რომ უფრო დაწვრილებით გწერს ჩვენს ცხოვრებაზე.

თუ ბუკინისტებთან აღმოჩნდება ლიტერატურა საფრანგეთის, ინგლისის და სხვა სოფლის მეურნეობის ეკონომიის (სა-

სოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა, enquête-ები *, ინგლისის კომისიების ანგარიშები) ან მრეწველობის ფორმების ისტორიის შესახებ (სხვათა შორის, Babbage, Ure, — ძველი მწერლები ამ საკითხზე), შეიძინე, თუ ფასები ზომიერია.

ბევრი სამუშაო გაქვს თუ არა? როდის ფიქრობ შინ წამოსვლას?

ხელს გართმევ. შენი ვ. უ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

დ. ი. ულიანოვს

26/1. 99.

მივიღე შენი წერილი თოფის შესახებ და ვიჩქარი გიპასუხო, არ დაველოდო დაპირებულ პრესკურანტს, საქმე ის არის, რომ მე მაქვს ი. შენბრუნერის იარაღის მაღაზიის (ძველი საგაზეთო შესახვევი, ტვერსკაიას და ნიკიტსკაიას შუა, ტოლმაჩევის სახლი) პრესკურანტი, რომელიც მარშან ზამთარში მარკმა გამომიგზავნა. ამ პრესკურანტში განსაკუთრებით შესაფერი მეჩვენა ცენტრალები ავგ. ფრანკოტისა ლუტისში — გვ. 6—7 (45—55 მ., ჩოკ-ბორი — ჰო, მართალია თუ არა, რომ «ჩოკი» ზრდის ნასროლის დაჯგუფებასა და სიმკვეთრეს, როგორც პრესკურანტი აცხადებს და როგორც მონადირეებისაგან გამიგონია? თუ მართალია, მაშინ ეს ალბათ მეტად მოხერხებული რამეა, — კალიბრი 12 და 16, წონა $7\frac{1}{2}$ გირვანქამდე) — და კიდევ გვ. 22, იმავე ფირმის მსუბუქი თოფები ($6\frac{1}{2}$ გირვ., ლულა არა 17, არამედ $14\frac{1}{2}$ ვერშოკი, აგრეთვე ჩოკ-ბორი, 65 მ., კალიბრი 12) *. შენ მეკითხები კალიბრისა და წონის შესახებ. მე 12 კალიბრი მქონდა, და დამრჩა ამ კალიბრის ვაზნები (სპილენძისა. ე. ტორბეის ფაბრიკისა; ცალში 12 კაპ. ვაძლევდი); ნახვრეტის სიდიდე: **

თუმცადა, ალბათ ვაზნები ახალი უნდა ავიღოთ (25 ცალი, მე ვფიქრობ, საკმარისია, სპილენძისა), ვინაიდან ვაზნები სავსებით ზუსტად უნდა შეეფერებოდეს თოფს. ასე რომ კალიბრი და წონა უკვე თვითონ აირჩიე: ამას ისე დიდი მნიშვნე-

* არის უფრო იაფებიც: 42 მ. (გვ. 10). 35 მ. (გვ. 14, ნახატი № 18, უჩოკ-ბორი). თუ კარგად მოაქვს და საერთოდ საიმედო თოფია, ამასაც არა უშავს რა. შორთულობას მე სულაც არ დავუქებ; 12 კალიბრი ცოტა დილია; ვგონებ, 16 სჯობს.

** აქ. ე. ი. ლენინს ფანქრით დაუხატავს წრე. რ. ე. დ.

ლობა არა აქვს, ოღონდ მიტანა ჰქონდეს კარგი (რა თქმა უნდა, დანარჩენ თანაბარ პირობებში, მსუბუქი თოფი უმჯობესია; იქნებ, მართლაც «უფრო ზორბა» ლულები სჯობდეს — უკიდურეს შემთხვევაში გამოხურდეს შეიძლება, და ისე ადვილად არ გატყდება ან გაიღუნება. მე კი გავნებივრდი მსუბუქი ბერდანი!). განსაკუთრებით დამაინტერესესა შენბრუნერის განცხადებამ თოფების გაყიდვის პირობების შესახებ: «მიტანის მხრივ არჩევანს აკეთებს თვითონ მყიდველი, თუ თოფების გასინჯვას ესწრება, ან მაღაზია» (გვ. 3), ხოლო გასინჯვისათვის განსაკუთრებულ სასყიდელზე ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი! რა თქმა უნდა, არ შეიძლება მაღაზიას ანდო არჩევანი, საჭიროა თვითონ გასინჯო და აიღო ზომა * და გასინჯვის ფურცლები. მხოლოდ უცნაურია, «50 არშინზე» რომ სინჯავენ (გვ. 3. NB **)! ეს რა ჯანდაბაა, — რა ფრინველი შეიძლება ინადირო 17 საყენზე? ჩემს თოფს ყოველთვის 25—30 საყენზე ვსინჯავდი. თუმცაღა, შესაძლოა. ეს დამოკიდებული იყო ჩემს გამოუცდელობაზე. თუ შენ «კონსილიუმს მოიწვევ» (ოპო!), მაშინ ალბათ უკვე ყველაფერი აწონდაწონილი იქნება. მეტად გამაკვირვა იმან, რომ თოფის გადაგზავნას შენბურნერი ანგარიშობს 35 გირვანქა წონის მიხედვით (sic! გვ. 108 — «სიშორეში»). ეს ხომ უმსგავსობაა — 17 1/2 მან.! თოფის წონა 7 1/2 გირვ., მაშასადამე, 4 მან., ყუთზე (შენ იწერები) დაახლოებით 2 მან., — სწორედ დაახლოებით 7 მან. გამოდის, როგორც მე გწერდი და როგორც მინუსაში მეუბნებოდნენ. განა არა სჯობს თვითონ შეუკვეთო ყუთი და გამოგზავნო? ვაზნების დასატენი ხელსაწყო — ყველაზე მარტივი (მე მაქვს 1 მ. 75: ფისტონების გამოსაგდებად ჯოხზე გაკეთებული უბრალო სადგისი. შენბრუნერის პრესკუტრანტი, გვ. 75, ნახ. № 133, «უბრალო აქაური» — 1 მ. 75). სანადირო ჩანთა საჭირო არ არის (თუ მოეკლავ, უბრალო ბაწრითაც მოვიტან შინ!), სავაზნე მაქვს —

* ზომის აღება ძალიან მოხერხებული იქნებოდა, თუ მაღაზიაში თოფს სინჯავენ, თორემ ამ ზომას მეტად ბევრი წვალება სჭირდება.

** — Nota bene — დაინიშნეთ. რ. ე. დ.

ჯარისკაცის ყუთი (ტყავისა) 12 ვაზნისათვის, დანარჩენი 8—9 კი ჯიბეში; თასმაც მაქვს — მხოლოდ მისი რგოლი უმჯობესია მაღაზიაში გაუკეთონ, უკეთუ ეს ხდება. ამას რას იწერები: «შესაბამისი კალიბრის ფისტონებიო»? ფისტონები ხომ ერთნაირი ზომისაა ყველა ცენტრალისათვის? ზემოთ ვაჭდევენ ჩემი. ფისტონის ზომას *; თუ ერთნაირი არ არის, — უნდა გამომიგზავნო, რა თქმა უნდა, ხუთასიოდე, ან მეტიც: აქ გარდა ისეთებისა, როგორიც მე მაქვს, ვერ იშოვნო.

საცობების შესახებ — მე უბრალო გაზეთის ქაღალდს ვხმარობ და მათი ყიდვა ზედმეტ ფუფუნებად მიმაჩნია. თუ ეს სწორი არ არის, ე. ი. თუ საცობებს მნიშვნელობა აქვს მიტანისათვის, და თუ მართლაც ძვირი არა ღირს (როგორც შენ იწერები), — მაშინ გამომიგზავნე ან საცობები, ან საცობის გამოსაჭრელი (პრეისკურანტში, გვ. 92 — 75 კაპ.; მე გამოიგონია, რომ ეს მოხერხებული ნივთია. მომწერე, თუ მას ხმარობ, რა მუყაოს იღებ). ბუდის ცალკე ყიდვა არა ღირს, — მე დამრჩა უბრალო, ძველი, რომელიც მაღაზიაში (კრასნოიარსკის) მომცეს თოფთან **. ლითონის საწმენდებზე ერთი ამხანაგო მეუბნებოდა, ძალიან სასარგებლოა.

აბა, ვკონებ, ყველაფერი ვთქვი? თუ ნახმარ, სროლაში გამოცდილ თოფს იშოვნო, რომელსაც ლულაში არავითარი დეფექტი არა აქვს, რა თქმა უნდა, ღირს აიღო. თოფი ელისაბედ ვაილის ასულის სახელზე გამოგზავნე. მაინცდამაინც აჩქარება საჭირო არ არის, ე. ი. 1. III რომ მივიღო, მარტის დამლევისთვისაც არა უშავს რა.

ძალიან და ძალიან მიხარია, რომ შენი საქმე კარგად შეტრიალებულა და უნივერსიტეტის იმედები ცოცხლდება. შეცდომა IV თავის II §-ის დასაწყისში (გვ. 346) შენ სავსებით სწორად აღგინიშნავს, გმადლობ ამისათვის. საჭიროა 41.3 მილი-

* აქ. ე. ი. ლენინს ისარი გაუყვანია და არშიაზე ფანქრით დაუხატავს ფისტონის ფორმის წრე. რე დ.

** ივარგებს თუ არა ცალკეულ თოფს ბუდე? თუმცაღა, მე ვფიქრობ, უფრო იაფი დამიჯდება აქ შეეაყრინო, მაღაზიებში კი მეტად ბევრს ასდევინებენ.

ონი «ჩეტვერტი» და არა 14.3* 1-ლ შავში სწორად მქონდა, მეორე შავში კი შემშლია და ველარ შევამჩნიე შეუსაბამობა. ვ ე თ ა ყ ვ ა , ა ხ ლ ა ვ ე გ ა უ გ ზ ა ვ ნ ე ე ს შ ე ს წ ო რ ე ბ ა . «რაციონალურობის» შესახებ კაბლუკოვის სიტყვებში შესწორება, ჩემი აზრით, საჭირო არ არის; უდავოა, რომ კაბლუკოვი აქ გულისხმობს «გონიერულობას» და არა ტექნიკურ რაციონალურობას. მაგრამ მეც ხომ აქ რაციონალურობით ვგულისხმობ გონიერულობას და არა ტექნიკურ რაციონალურობას. ჩემი დაცინვის აზრი ის არის, რომ კაბლუკოვის მოსაზრება მდგომარეობს ტავტოლოგიაში, ვინაიდან ნაროდნიკებს ნატურალური მეურნეობა «გონიერულად» მიაჩნიათ. უფლება აქვს თუ არა მკითხველს «რაციონალურობა» მეორე შემთხვევაში სხვანაირად ესმოდეს, ვიდრე პირველში (ე. ი. კაბლუკოვის სიტყვებში სხვანაირად, ვიდრე იმავე ტირადის ჩემს სიტყვებში)? **.

თამბაქოს პლანტაციები მართლაც 75 — 95 — 650 ათასი ათვლებოდა (ე. ი. 75000 — 95000 — 650000) ***.

უდიდესი გულმოდგინებით ვცაგურაობ. გლებმა მინუსაში სხვადასხვა რაღაცეები მაჩვენა (იგი კარგად ციგურაობს), და ისე ბეჯითად ვსწავლობ მათ, რომ ერთხელ ხელი ვიტყინე და ორ დღეს წერა აღარ შემეძლო. ძველი ჩვევა მაინც არ გავიწყდება კაცს. ეს მოციონი კი გაცილებით სჯობს ზამთრის ნადირობას, როცა მუხლებს ზევით თოვლში ეფლობი ხოლმე, თოფს აფუქებ და... ნადირსაც იშვიათად ხედავ!

ხელს გართმევ. ვ. ლ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 289. რ ე ლ.

** იხ. იქვე, გვ. 289. რ ე ლ.

*** იხ. იქვე, გვ. 344. რ ე ლ.

მ. ა. ულიანოვას

ქ. პოდოლსკი მოსკოვის გუბერნიია.
მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. ბრონიცის ქუჩა,
ვინოგრადოვის სახლი

30/I. 99.

გუშინ მივიღე ძვირფასო დედოქო «Neue Zeit» ანიუტასა-
გან და პრესკურანტი მიტიასაგან. Merci მათთვის. დღეს
«რუსსკიე ვედომოსტიში» წავიკითხეთ განცხადება «ნაჩა-
ლოს» შესახებ²¹⁰. კარგია, რომ სწორედ «ნაჩალოს» დასა-
წყისათვის დავამთავრე ჩემი ბაზრები (დღეს როგორც იქნა
დავასრულე. ოთხშაბათს გამოვგზავნით უკანასკნელ ორ თავს)
და ახლა შესაძლებელი იქნება თავისუფლებაში ცოტაოტა ვი-
მუშაო მიმდინარე რამეზე. ერთი წიგნი მივიღე სარეცენზიოდ,
მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ წავიკითხე²¹¹.

არ მახსოვს, მოგწერე თუ არა, რომ ანატოლი სულ ავად-
მყოფობს. მას კიდევ უბედურება დაემართა: ბრძანება მო-
ვიდა გადაიყვანონ სოფ. ანციფეროვოში (რამდენიმე ათეული
ვერსი ენისეისკის ჩრდილოეთით ტურუხანსკის გზაზე)²¹² --
ახალი გადასახლება იმისათვის სასჯელის ზომად, რომ გადა-
სახლებული მახნოვეცი²¹³ (რომელიც ამ ზამთარს მოვიდა) გა-
ქცეულა და ვიღაცასთვის ანატოლის მისამართი მიუცია. აქე-
დან რაღაც უცნაურად დაასკვნეს, რომ ანატოლის უნდა სკო-
დნოდა მასი გაქცევა! ჯერჯერობით ანატოლის არ გზავნიან
ავადმყოფობის გამო, -- გარეთ ვეღარც კი გამოდის. შეიტანა
თხოვნა, რომ ან მინუსინსკის ოლქში გადმოიყვანონ ან რუ-
სეთში გადაიყვანონ სამკურნალოდ.

17. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

ოულის გადმოყვანის შესახებ არაფერი ისმის.

სოფ. კაზაჩინსკოედანაც (სადაც ა. ა. იაკუბოვია) გაასახლეს სამი გადასახლებული (ლენგნიკი — ჩვენგან ახლოს, არეფიევი²¹⁴ და როსტკოვსკი), ასე რომ კაზაჩინსკოეს კოლონია მეტად, მეტად ძლიერ შეთხელდა.

კურნატოვსკი (ცხოვრობს სოფ. კურაგინსკოეში, ჩვენგან 100-ოდე ვერსხე) თხოულობდა შუშაში გადმოყვანას; უარი უთხრეს; ახლა გადადის სოფ. ერმაკოვსკოეში (40-ოდე ვერსი შუშადან), სადაც მთლად მარტო იქნება.

ამინდი ჩვენთან საოცრად კარგია: ძალიან რბილი ყინვები (10 — 12°), უღრუბლო დღეები და უკვე გაზაფხულის მზე. ციმბირული ზამთარი არ არის!

მაგრად გოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გავზავნილია სოფ. შუშენსკოედან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

3/II. 99.

დღეს გიგზავნი, ძვირფასო დედიკო, ჩემი ბაზრების დანარჩენ ორ რვეულს, VII და VIII თავებს, შემდეგ ორ დანართს (II და III)²¹⁵ და უკანასკნელი ორი თავის სარჩევს. როგორც იქნა დავასრულე სამუშაო, რომელიც ერთ ხანს დაუსრულებლად გაჭიანურებდას მიქაძე. ეთხოვ ანიუტას რაც შეიძლება მალე გადაუგზავნოს იგი მწერალს, გვოზდიოვის წიგნზე ამასთან დართულ რეცენზიასთან ერთად. ეს წიგნი მწერალმა «სარეცენზიოდ» გამომიგზავნა, და ამიტომ უხერხულად მივიჩნიე აქედან უარი შეთქვა. მაგრამ არცთუ ძალიან სასიამოვნო იყო რეცენზიის დაწერა. წიგნი არ მომეწონა: ახალი არაფერია, ზოგადი ადგილებია, სტილი ადგილ-ადგილ საშინელია (სხვადასხვა «წყურება სასოფლო-სამეურნეო მოსაქმეობისადმი» და ა. შ.). ხოლო ამავე დროს თანამოაზრე და ნაროდნიკების მოწინააღმდეგეა, ხოლო რაც მთავარია — «ნაჩალოს» თანამშრომელი. ძალიან არ მომწონს ეს «სამარული» სულისკვეთება²¹⁶, მაგრამ მაინც გადავწყვიტე თავი შემიკავებინა და შემევსო რეცენზია $\frac{1}{5}$ -ით შენიშვნებით ნაროდნიკების წინააღმდეგ და $\frac{1}{5}$ -ით — შენიშვნებით გვოზდიოვის წინააღმდეგ. არ ვიცი, მოეწონება თუ არა რედაქციას: არ ვი-

ცო, რა ურთიერთობა აქვს «სამარელებთან». ყოველივე ამის შესახებ ნაღია დღესვე მისწერს àcrivain-ის ცოლს.

მაგრად გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

ვ. ლ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

7/II. 99.

დღეს კიდევ ვგზავნი პატარა ბანდეროლს (დაზღვეულს) შენს სახელზე, ძვირფასო დედიკო, — ჯერ-ერთი «უწყებების»²¹⁷ იმ ნომერს, რომლის დაბრუნებაც მოხოვეს, და, მეორე, ერთ რეცენზიას²¹⁸, რომელიც გთხოვთ გადაუგზავნოთ მწერალს. შემდეგი ფოსტით გამოგზავნი კიდევ VII თავის ერთ პატარა დამატებას. იმედი მაქვს, გვიან არ იქნება. მე ვგონებ, ამას წინათ დამავიწყდა მომეწერა, რომ ჩემი დაახლოებითი გამოანგარიშებით, მთელ წიგნში 934 ათასამდე ასოა. ეს ძალიან ბევრი არ არის, 'სულ დაახლოებით 467 ნაბეჭდი გვერდი, თუ 1 გვერდზე ორი ათას ასოს ვიანგარიშებთ. ხოლო თუ ნაკლები ასოები იქნება 1 გვერდზე, — მაგალითად, 1680 (როგორც ტუგან-ბარანოვსკის «კრიზისებში»), — რამაც, რასაკვირველია, უნდა გააძვიროს გამოცემა, რაც სრულებითაც არ არის საჭირო, — მაშინ დაახლოებით 530 გვერდი.

აღბათ ანიუტას არ მიუღია ჩემი ის წერილი (ძალიან დიდი ხნის წინათ დაწერილი), სადაც ვთხოვდი გამოგზავნა 1) ტურგენევის რომელიმე რიგიანი გერმანული თარგმანი და 2) დაწერილებითი გერმანული გრამატიკა (თუნდაც გერმანულ ენაზე გერმანელებისათვის, ვინაიდან რუსებისათვის ჩვეულებრივ მეტისმეტად მოკლე ვრამატიკებია)*. მინდა საფუძვლიანად მოგვიდო ხელი გერმანულს. ახლა კიდევ ვთხოვ

* იხ. ეს ტომი, გვ. 174. რ ე დ.

ჯამომიგზავნოს რუსულ-გერმანული ლექსიკონი, ერთ-ერთი იმათგან, ჩვენ რომ გვაქვს, ან ლენსტრემისა ანდა უმჯობესია რეიფისა რუსულიდან 3 ევროპულ ენაზე. კალმიკოვსაგან გა-
შთავიწერე პავლოვსკის რუსულ-გერმანული ლექსიკონი, მაგ-
რამ აღმოჩნდა, რომ იგი ჯერ კიდევ მხოლოდ გამოდის ნა-
ფუთებად და გამოვიდა მხოლოდ დაახლოებით $1/2$.

შენი ვ. უ.

სალამი ყველა ჩვენებს.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

ბირეველ დაბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



დ. ი. ულიანოვი
1903

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ა ნ ი უ ტ ა ს

13/II. 99.

მივიღე შენი 27. I-ის წერილი და მეტისმეტად მოხარული ვიყავი გამეგო ახალი ამბები ბაზრების შესახებ. თუ ჩემი 10/I-ის წერილი, როგორც შენ იწერები, უზომოდ პესიმისტური იყო, ეს წერილი ალბათ უზომოდ ოპტიმისტური გამოვა. ძალიან და ძალიან მადლობელი ვარ ვ. ა-სა²¹⁹, ნიტიასი და განსაკუთრებით შენი, რომ ზრუნვა არ მოაკელით წიგნს, რომლის ბედისთვისაც, — იმ მხრივ, რომ გამოცემა დამაკმაყოფილებელი იყოს, — ახლა უკვე სავსებით დამშვიდებული ვარ. რაც შეეხება სათაურს, ნაწილობრივ თანახმა ვარ, რომ ჩემი სათაური ძალიან გრძელია; იგი, მართალია, საჭიროა, მაგრამ სჯობს მიეცეს როგორც ქვესათაური. თვითონ სათაური კი უფრო მოკრძალებული უნდა იყოს. ვიდრე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». ეს მეტად გაბედული, ფართო და მრავლისმთქმელია. ჩემებურად, ასე სჯობს: «რუსეთში კაპიტალიზმის განვითარების საკითხისათვის». რიბოს ბროშურა («აფექტიური მეხსიერება»), რომლის შესახებაც მწერ გიგზაენიო, არ მიმიღია²²⁰. ალბათ ან შენ გამოვიცა და დაბრკოლება დაზღვეული ბანდეროლის გამოგზავნისას, ან რატომღაც აქ მოხდა მისი მიღების მხრივ. მე უკვე მოვწერე, ერთ-ერთ წინა წერილში, ასოების დაახლოებითი რაოდენობის შესახებ მთელ თხზულებაში, ისე რომ შენთვის აღვილი იქნება გამოარკვიო, კიდევ რამდენი თაბახი დარჩა. უდიდესი ინტერესით ველი პირველ ორ თავს, — აწყობა-დაბეჭდვის

მხრივ მეორე თავი ყველაზე ძნელაა. ჩინებულად გავიკეთებია, რომ დაგიწმუნებია ვ. ა. არ გაესწორებინა «გონებისაგან» (კერძოდ. პატარა ილუსტრაციის შესახებ შენ საფსებით მართალი ხარ, რომ მე სწორედ მინდოდა მეთქვა: პატარა (Маленькая) და არა ლამაზი (Миленькая). რაც შეეხება სიმკვეთრეებს, ახლა საერთოდ მათი შერბილების და მათი რიცხვის შემცირების მომხრე ვარ. დავრწმუნდი, რომ ნაბეჭდში სიმკვეთრეები უზომოდ უფრო ძლიერი გამოდის, ვიდრე სიტყვიერად თქმულში ან წერილში, ისე რომ ამ მხრივ საჭიროა მეტი ზომიერება). ცხრილების შესახებაც ძალიან და ძალიან კმაყოფილი ვარ. რომ დაგიწმუნებია არ გამოეტოვებინათ წილადები, დაებეჭდათ ისინი განსაკუთრებული შრიფტით და მთლიან სიდიდეთა ქვემოთ, არ დაეყენებინათ ცხრილები გვერდზე. ამან რამდენადმე კიდევაც რომ გააძვიროს გამოცემა, — არც ისე დიდი უბედურება იქნება. თუ ვიმსჯელებთ გამოცემის ღირებულების შენი დაახლოებითი განაზღვრის მიხედვით, როცა ტირაჟი 2.4 ათასი ეგზემპლარია, ალბათ შეიძლება ფასიც ზომიერი დაინიშნოს, არა უმეტეს ორი მანეთისა და ათი შაურისა*. თუმცაღა ყოველივე ამის გადაწყვეტა საფსებით შენთვის მომინდვია. ძალიან შეინტერესება აგრეთვე ვნახო, კარგი გამოვა თუ არა დიზგრაფია? ²²¹. რას ანებობენ მის შესახებ სტატისტიკოსები (ვ. ა. და მეორე ²²²)? მე რამდენიმე შენიშვნა მომცეს მისი უჩვეულობის შესახებ. აღწევს თუ არა იგი თვალსაჩინოობისა და დამაჯერებლობის მიზანს?

განომცემელმა²²³ მომწერა «მემკვიდრეობის» შესახებ; მის შენიშვნებში ჭეშმარიტების გარკვეული წილია. რაც შეეხება სამაჩულესს, ძალიან ვეჭვობ, რომ მათ ჭკვიანური რაიმე თქვან (მე უკვე მომწერეს მისი შესახებ, რომ ბრალად მდებენ «ბურჟუაზიულობასს») ²²⁴. საკითხი, თუ «ვისგან მივიღეთ მემკვიდრეობა» სულაც არ არის ის საკითხი, რომელიც მე

* სასურველია, საზოგადოებისათვის წიგნის გაიაფების მიზნით გაიყიდოს ნაღდზე ეურნალის კანტორიდან და ა. შ. ფასდაკლებით, მაგალ. 1 3/4 მანეთად. მხოლოდ არ ვიცი, ამის განხორციელება შეიძლება თუ არა.

დავაყენე, მიხაილოვსკის რომ ვუპასუხებდი, უარს ვამბობთ თუ არა ჩვენ იმ შემკვიდრობაზე, «რომელსაც თავს ესხმის. «მოსკოვსკიე ვედომოსტი»» და რომელსაც მე ზუსტი განსაზღვრა მივეცი²²⁶. სამარელებთან რომ დაწყებულყო პოლემიკა ლიბერალურ-საგანმანათლებლო მიმდინარეობათაღმომარქსიზმის დამოკიდებულების და «გარეეკონომიურის» როლისა და მნიშვნელობის პრინციპულ საკითხზე, ეს ძალიან საინტერესო და სასარგებლო იქნებოდა.

ხელს გართმევთ შენ, მარკსა და მიტიას და მაგრად ვკოცნი დედას.

3. უ.

დღეს გაიარა მიხეილ ალექსანდრეს-ძემ (სილვინმა)²²⁶. ის გადაყვანილია სოფელ ერმაკოვსკოეში (40 ვერსზე ჩვენგან). გამოიყურება საესეებით ჯანმრთელად ფიზიკურადაც და ფსიქიკურადაც; ცოტათი გამოცვლილა; ჩვენ ძალიან გაგვიხარდა მისი ნახვა.

გიგზავნი კიდევ ერთ დამატებას VII თავისათვის²²⁷.

მიკვირს, რომ ო. პოპოვა დიდხანს არ მისწორებს ანგარიშს webb-ისათვის²²⁸. ნადიმ თქვა, პირობა იყო გადახდა ყველა შემთხვევაში, მაშინაც კი, ცენზურას წიგნის გამოცემის ნება რომ არ დაერთო. ფინანსები ისევ გამოგველია. გამოგვიგზავნეთ, გეთაყვა, 200 მ. ე. ვ-ს სახელზე. თუ ო. პოპოვასაგან ჭერ კიდევ არაფერი არ არის და არც ნოსალოდნელია 1 — 2 კვირის შემდეგ. მაშინ უკვე გთხოვთ ისესხოთ, რადგან უამისოდ თავს ვერ გავიტანთ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

21/II. 99.

ვიგზავნი ძვირფასო დედოკო, კიდევ ერთ რეცენზიას, გთხოვ გადაუგზავნო იგი ნწერალს²²⁰. ანიუტასაგან ვერა და ვერ მივიღე რიბოს ბროშურა, რომელსაც დამპირდა: ეს მაყვირებს. უცნაურია ისიც, რომ ანიუტამ გვერდიც კი მიმითითა, რომელზეც შრიფტი ისეთივეა, როგორც ბაზრებშიო, სახელდობრ 24-ე გვერდი? განა რიბოს წიგნაკი სხვადასხვა შრიფტით არის აწყობილი?²²⁰ თუმცაღა ამ წიგნაკს თავისთავად ჩემთვის სულაც არა აქვს მნიშვნელობა, რადგან იმედო მაქვს, რომ მალე დაწყებითს თაბახებს მივიღებ.

ჩვენთან ყველანი კარგად არიან; ვცხოვრობთ ძველებურად; ამ კვირაში სტუმრებს ველით. ამინდი გაზაფხულისა დგას; უკვე რამდენიმე დღეა დათბა.

შენი ვ. უ.

სალამი ყველა ჩვენებს.

«ნათჩნოე ობოზრენიეს» რატომღაც არ მიაჩნია საჭიროდ გამოვიგზავნოს არც ჟურნალის 1-ლი წიგნაკი, არც ჩემი სტატიის ანაბეჭდი. გავიგე პ. სტრუვეს შემოკამათების შესახებ, მაგრამ ჯერ არ მინახავს იგი²²¹.

გავზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

**მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას**

28/II. 99.

დღეს გავაცილეთ სტუმრები, ძვირფასო დედიკო: ჩამოსული იყვნენ მინუსინსკელები, გლები, ბაზილი, ზ. პ., იქაური მუშები და სხვ., იყვნენ ოთხშაბათიდან დღემდე (კვირამდე): დრო ძალიან მზიარულად გავატარეთ და ახლა კვლავ კვიდებთ ხელს საყოველღეო საქმეებს. მინუსინსკელები აპირებენ ითხოვონ ზაფხულის აქ გატარება: ქალაქში ზაფხულობით ძალიან ცუდია. მხოლოდ არ ვიცი, მატერიალური გარემოება ხომ არ მიაბამს მათ ქალაქს. მათი ჩამოსვლა რომ მოხერხდეს, ზაფხულს ჩინებულად გავატარებდით. ელვ. ერნ., გლების სიტყვით, სულ ავადმყოფობს. ანტ. მ. არ ჩამოსულა: იგი ახლა დროებით ასრულებს ფერშლის მოვალეობას სოფელ კურაგინსკოეში.

მაგრად გვოცნი. შენი ვ. უ.

ფიქრობთ თუ არა იმაზე, როგორ გაატაროთ ზაფხული და რას ფიქრობთ?

ა ნ ი უ ტ ა ს

მივიღე «ნოვოე ვრემიას»²³² ნომრები. დიდი merci მათთვის და სასოფლო-სამეურნეო მიმოხილვისათვის²³³ და ბაზრების გასუფთავებული თაბახებისათვის. ამ უკანასკნელებით უაღრესად კმაყოფილი დავრჩი. იანინი ალბათ დიდ ჯაფად და-

გიჯდა, მაგრამ სამაგიეროდ შეცდომები თითქმის არ არის. ცხრილებში სულაც ვერ ვიპოვნე შეცდომები (თუმცა იწერები მათ შესახებ). ტექსტში კი — სულ უმნიშვნელო რამეებია. შრიფტი, ჩემი აზრით, დამაკმაყოფილებელია. გამოვა ასე 30-ოდეთაბახი (ეს maximum, ალბათ უფრო ნაკლები), — სწორედ იმდენი, რამდენსაც ვვარაუდობდი. ცხრილები ჩანებულად არის აწყობილი, განსაკუთრებით კარგია, რომ ათწილადი ნიშნები ნკათიოდ გამოყოფილია და არ არის გვერდითი (ცხრილები*. პეტიტით (გვ. 46) და ნონპარელით (გვ. 39) აწყობილი ცხრილები ძალიან კარგი გამოსულა, — უკეთესს ვერაფერს ვერ ვსურვებდი³⁵. სათაურები და პარაგრაფების ნომრებიც სავსებით შესაფერი შრიფტით არის აწყობილი. ერთი სიტყვით, ამჯერად ოდნავადაც არა მაქვს სანანებელი, რომ ავტორს არ შეუძლია გაასწოროს კორექტურა. ერთ-ერთი შეპღეგი ფოსტათ მოგწერ ჩემი ნაცნობების სიას, რომლებსაც გთხოვ გაუგზავნო წიგნი პირდაპირ რუსეთიდან. მრავალი ეგზემპლარის გამოგზავნა ჩემთან და იმათი აქედან დაგზავნა ძვირიც ღირს და საერთოდ ნაკლებად მოსახერხებელიც არის. იმედი მაქვს, რომ ამ წერილის მიღების დროისათვის მეორე თავი უკვე შორს იქნება უკან მოტოვებული, — კორექტურის მხრივ კი ეს მართლაც ყველაზე შესაძლებელია. რაც შეეხება წინასიტყვაობას, კიდევ ვიფიქრებ: იქნებ ახალი გამოგზავნო, არა და ძველი დარჩეს³⁶.

შეცდომების სიას აქვე ვწერ.

ახლახან მინუსინსკელებისაგან მივიღე «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» № 1, რომელშიც პ. ბ. სტრუვეს სტატიაა ილინის წინააღმდეგ. ვფიქრობ ვუპასუხო, თუმცა, ჩემი აზრით, პ. ბ-ს სტატია უფრო ჩემს მხარეზეა, ვიდრე ჩემს წინააღმდეგ. არ ვიცი, შემიძლია თუ არა ახლა საერთოდ ვწერო და

* ციფრების სვეტებზე გვერდითი სათაურები არის, მაგრამ ეს ოდნავ უხერხულობასაც არ წარმოადგენს. რა თქმა უნდა, განსაკუთრებულ შემთხვევებში უბედურება არ არის გვერდით მდებარე ცხრილებიც, მაგრამ ნონპარელით აწყობილი სწორე სვეტები გაცილებით უკეთესია. კარგია, რომ მოხერხდებოდა ცხრილის ნონპარელითვე აწყობა 504 გვერდზე³⁴.

ბაზრები დავიმოწმო, ე. ი. გამოვა თუ არა ისინი აპრილის 1-ლ 1/2-ში? შემატყობინე, შენ როგორ ფიქრობ. (დამოწმებას ჩემთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს იმიტომ, რომ თავიდან ავიცილო გამეორება).²³⁷

ხელს გართმევ შენი ვ. უ.

ვურთავ წერილს მარკისათვის.

არ ვიცი, როგორ უფრო მოხერხებულია, თქვენს სახელზე ვწერო მას თუ პირდაპირ? (მოსკოვ-კურსკის რკინიგზის სამმართველო; საკმარისია?)

გამოწმების შეცდომები

- გვ. 8, სტრიქონი 12 ზემ. «служит» -ის ნაცვლად უნდა: «служат».
 გვ. 24, » 3 ზემ. «дефиниции» -ის ნაცვლად უნდა: «дефиниции»
 გვ. 27, » 9 ზემ. ჩამატოს «искать» -ის წინ.
 » » » 23 » «стоящих» -ის ნაცვლად უნდა: «стоящих».
 გვ. 36, » 22 ქვ. капитализма «это» -ს ნაცვლად უნდა: капитализма... Это.
 გვ. 39, » 1 ზემ. გაკეთდეს ფრჩხილი () სიტყვის и проч.-ს შემდეგ.
 გვ. 46, » 7 ქვ. «сопоставления»-ს ნაცვლად უნდა: «сопоставления».
 გვ. 47, » 7 ზემ. «потребительского»-ს ნაცვლად უნდა: «потребительского».
 გვ. 31 ცხრილის უკანასკნელ ვერტიკალურ სვეტში VI ჯგუფის გასწვრივ «10,0» -ს ნაცვლად უნდა: 16,0*.

გამზავნილია ს. შუშენსკოედან
 პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

* უკანასკნელი გასწორება დაწერილია ა. ი. ელიზაროვას ხელით.
 რ ე დ.

მ. ტ. ელიზაროვს

მარკს

28/II. 99.

მივიღე თქვენი 8/II-ის წერილი. თქვენი ჭადრაკის პარტია ძალიან კარგ დროს მოვიდა. სწორედ ამ დროს სტუმრად იყვნენ მინუსინსკელები, რომლებიც ახლა ძალიან გაიტაცა ჭადრაკმა, ისე რომ ჩვენ უდიდესი გულმოდგინებით ვიბრძოდით. თქვენი პარტიაც გავარჩიეთ. მის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, თქვენ ახლა გაცილებით უკეთ თამაშობთ. ალბათ საკმაოდ დიდხანს ფიქრობდით თვითეულ სვლაზე და (იქნებ?) მეზობლების კონსულტაციით სარგებლობდით? თორემ ახლა ხომ საშიში იქნებოდა, ვგონებ. ბრძოლაც კი ადამიანთან, რომელმაც ლასკერი დაამარცხა!²³⁸

რაც შეეხება «მართლმორწმუნეთა» «ამხედრებას» სტატიისათვის «მემკვიდრეობის» შესახებ²³⁹, ინტერესით ველი ბეკდვიტს გამოვლინებებს. პრინციპულ საკითხს «მხარდაჭერის» შესახებ, ჩემი აზრით, ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს («ეკონომიკის» საკითხთან და გარეეკონომიურ ურთიერთობასთან დაკავშირებით. მართლა, ამ საკითხებს ერთმანეთს უკავშირებენ თუ არა ამხედრებულნი?). რომ მოხერხებულიყო საუბარი ამ თემაზე ადამიანებთან, რომლებიც მართო გვოზდიოვშინით არ იზღუდებიან (წაიკითხეთ გვოზდიოვის წიგნი კულაკობის შესახებ? ჩემი აზრით, ძალიან, ძალიან სუსტია *), ეს ძალიან სასარგებლო და ძალიან საინტერესო იქნებოდა. დაველოდებით.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 195. რ ე დ.

თქვენი შენიშვნები «ბაზრების» შესახებ დიდი ინტერესით წავიკითხე. ვნახოთ, რა შთაბეჭდილებას მოახდენს იგი საერთოდ და მთლიანად, — რას იტყვის კრიტიკა; განსაკუთრებით თანამოაზრეთა კრიტიკა. გასწორება ახლა უკვე შეუძლებელია (გარდა, რა თქმა უნდა, ცალკე ადგილებისა), ე. ი. არ შეიძლება შეიცვალოს საერთო ხასიათი, გადმოცემის შეკუმშულობა (უიმისოდაც უკვე 30-მდე თაბახია! ამაზე მეტი აბსოლუტურად შეუძლებელი იქნებოდა!), — ციფრების, ცხრილების სიუხვე და სხვ., თემის ვიწროობა. გასწორება აქ შეიძლება მხოლოდ ერთი იყო: 2 თხზულებად ან ტომად გაყოფა და თვითულის ცალცალკე დამუშავება კიდევ ორიოდ წლის განმავლობაში. მაგრამ ეს გეგმა, სხვადასხვა მიზეზების გამო, ნაკლებ შესაფერად მიმაჩნდა. საგარეო ბაზრების საკითხს VIII თავში ვეხები მხოლოდ საესებით ზოგადად, ერთ .ფ-ში, განაპირა კუთხეების საკითხთან დაკავშირებით. საერთოდ კი საგარეო ბაზრის განხილვაზე იძულებული ვიყავი სულ ამელო ხელი.

სამსახურის დატოვების თქვენი გეგმების შესახებ სრულებით არაფერი მსმენია. ეს რომელ საინჟინრო სასწავლებელში ფიქრობთ შესვლას? უმაღლესია? რამდენ წლიანია კურსი და რა უფლებებია დამთავრების შემდეგ? ფიქრობთ ინჟინერ-ტექნოლოგად გადაიქცეთ? გექნებათ ორიოდ წლის შეღავათი, ე. ი. შეგაძლიათ თუ არა შეხვიდეთ არა პირველ კურსზე, როგორც მათემატიკის ფაკულტეტის კურსდამთავრებული?

ხელს გართმევთ. ვ. უ.

ნადია და ე. ვ. სალამს გითვლიან.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოვდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას *

1911. 99.

ამ კვირაში მივიღე ძვირფასო დედოკო, ტურგენევის სამი წიგნი გერმანულ ენაზე. merci მათთვის. ეს ძალიან კარგია, რომ რეკლამას გამოცემა აგილიათ: ის, მგონი, ყველაზე მონერბებულია. ახლა მოლოდინი მექნება კიდევ რუსულ-გერმანული ლექსიკონისა (ჩვენ, მაზსოვს, ორი გვექონდა: ლენსტრე-მისა და რეიფისა, — ძველი რუსულ-გერმანული ლექსიკონი. მგონი, უკანასკნელი ზჯობს, თუმცა პირველსაც არა უჭირს რა), აგრეთვე რომელიმე გრამატიკისა. ამის შესახებ უკვე მივწერე ანოუტას, მარკს აქვს «წიგნი წიგნების შესახებ»; იქ აღნიშნულია ზოგიერთი დაწვრილებითი გერმანული გრამატიკა გერმანულსავე ენაზე. მინდოდა გამომეწერა პავლოვსკის რუსულ-გერმანული ლექსიკონი და ისიცო უკვე შევუყვებოთ კიდევ კალმიკოვას, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ის ჯერ კიდევ არ დამთავრებულა, ნაკვეთებად გამოდის.

ახლა ვამთავრებ პატარა სტატიას²⁴⁰ სტრუვეს პასუხად**. ჩემი აზრით, მას საკმაოდ აურდუურეგია და ამ სტატიით შეუძლია გამოიწვიოს საკმაოდ ბევრი გაუგებრობა მომხრეებს შორის და ღვარძლიანი სიხარული მოწინააღმდეგეებს შორის. ვფიქრობ, თუ ვერ მოხერხდა პასუხის მოთავსება ჟურნალში (თუნდაც იმიტომ, რომ ტუგან-ბარანოვსკი ან ბულგაკოვი

* წერილს დართული აქვს კონვერტი მ. ი. ულიანოვას ბრიუსელის მისამართით, რომელიც დაწერილია მ. ა. ულიანოვას მიერ. რ. ე. დ.

** აღნიშნულ ადგილს მ. ა. ულიანოვას მიერ გაკეთებული აქვს შემდეგი სქოლიო, რომელიც, ჩანს, მარიამ ილიას ასულისათვის იყო განკუთვნილი: «სიამოვნებით წავიკითხეთ, კარგადაა დაწერილი». რ. ე. დ.

დამასწრებენ თავიანთი პასუხით; ჩემთვის დღემდე არ გამოუგზავნიათ «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» იანვრის წიგნაყი!), შევიტანო იგი ბაზრებში როგორც მეოთხე დამატება (სტატია 1 ნაბეჭდ თაბახზე მეტი არ იქნება), რა თქმა უნდა, ჟურნალში ემჯობინებოდა.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ამინდი თბილი დგას. გაზაფხული უკვე ძლიერად იჩენს თავს.

ამხანაგებისაგან ცოტაა კარგი ამბები. აპოლინარია ალექსანდრეს ასული 3 კვირით გაუშვიათ ენისეისკში. საბრალო ანატოლი კვლავ ავად არის, ტემპერატურა 40°-მდე აუწევს ზოლმე. ამბობენ, ჭლექი აქვსო — ამას, რა თქმა უნდა, გულმოდგინედ უმაღავენ მას. მინუსინსკის ოლქში მისი გადაყვანის საქმე კი კიდევ ვერ წყდება.

შენი ვ. უ.

მაგრად გკოცნი. ე. ვ. და ნადია ყველას სალამს გითვლიან.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი
მ. ი. ულიანოვას**

ბელგია. ქ. ბრიუსელი. ქ-ნ ულიანოვას
A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes, 40.
Bruxelles. Belgique

7 მარტი.

ამჯერად კვლავ დანაშაული მიმიძღვის დიდ დაუდევრობაში, ძვირფასო მანია, ნუ გაჯავრდები. შენი წერილი სწორედ სტუმრების ჩამოსვლას წინ მოვიდა. ჩვენ გადავწყვიტეთ მაგრად გვედღესასწაულა ყველიერი და ჩვენთან მოვიწვიეთ ყველა ქალაქელი (6 კაცი) *. ჩვენი მყუდრო შუშა უცებ ხალხმრავალი და ხმაურიანი გახდა. დროს ვატარებდით როგორც ნამდვილ დღესასწაულს შეპფერის, და 5 დღემ სრულიად შეუმჩნევლად გაიარა. უკანასკნელ დღეს ჩამოვიდა კიდევ მიხეილ ალექსანდრეს-ძე (იგი ახლა ჩვენი უახლოესი მეზობელია, და იმედი გვაქვს ხშირად ვინახულებთ ხოლმე ერთმანეთს. ცხოვრობს 35 ვერსზე ჩვენგან). სტუმრების შემდეგ ყველანი დიდხანს ვერ ჩავდექით კალაპოტში. ვოლოდია ახლა მთლიანად გადაყოლილია სტრუვესადმი საპასუხო სტატიას. კვლავ იგივე წარად ახალი საკითხი ბაზრების შესახებ. საერთოდ ვოლოდიას, მგონი, დასჭირდება საკმაოდ ბევრი დრო მოანდომოს პოლემიკას და იმ დებულებათა დაცვას, რომლებიც მან «ეტიუდებში» წამოაყენა. კიდევ აპირებს წერას კაბლუკოვის შესახებ. მე გარკვეული სამუშაო არა მაქვს, ისე

* იხ. ეს ტომი, გვ. 205. რ ე დ.

ვკითხულობ ზოგ რამეს. უკვე მთელი 10 თვეა შუშაში ვარ და ჯერ კიდევ ვერაფრის გაკეთება ვერ მოვასწარი, სულ ვაპირებ. პაერში გაზაფხულის სუნი ტრიალებს. მდინარე გამუდმებით წყლით იფარება, ტირიფებზე ბელურებს გაშმაგებული ჟრიამული აქვთ, ხარები დადიან ქუჩებში და ბლავიან, დიასახლისის ქათამი კი ღუმელქვეშ დილაობით ისე კაკანებს, რომ ყოველთვის გვალვიძებს. ქუჩებში ტალახია. ვოლოდია უფრო და უფრო ხშირად გაიხსენებს ხოლმე თოფს და სანადირო ჩექმებს, მე და დედა კი უკვე ვაპირებთ ყვავილების დარგვას. ამ აღწერით შეგიძლია წარმოდგენა იქონიო ჩვენი დროსტარების და იმის შესახებ, რომ წერილებისათვის მასალა არც ისე ბევრია. შენი წერილის მიხედვით შენი ცხოვრება სრული წინააღმდეგობაა ჩვენისა: გარშემო მოძრაობაა, სიცოცხლეა. შენ, როგორც ჩანს, ადგილობრივ ცხოვრებაში ებმები და მისი ინტერესებით იმსჯელები. ამონაჰრებისათვის დიდი მადლობა, კიდევ გამოგვიგზავნე ხოლმე. შენ როგორ ფრანგული ენის არცოდნას უჩივი, ეს კიდევ უფრო მკაფიოდ აჩენს ენების იმ უზადრუკ ცოდნას, რომელიც მე და ვოლოდიას გვაქვს, მან კიდევ ცოტა უკეთესად იცის, მე კი მთლად ცუდად. ახლა ვიშოვნეთ ტურგენევი გერმანულ ენაზე და ვაპირებთ დავიწყოთ თარგმნა რუსულიდან გერმანულად, მაგრამ ჯერჯერობით არც ლექსიკონი გვაქვს, არც გრამატიკა. და კიდევაც რომ გექონდეს, არა მგონია დავიწყოთ მეცადინეობა. ჩანს, ენების გაცნობა მოგიხდება მხოლოდ მაშინ, როცა საზღვარგარეთ მოვხვდებით და აუცილებლობა გვაიძულებს მტკიცედ მოვკიდოთ ხელი მათს შესწავლას. შინ წასვლას როდის აპირებ? რაიმე გამოცდების ჩაბარება ხომ არ მოგიხდება? ძალიან მოწყენილი ხომ არა ხარ შენს ბრიუსელში, ნაცნობები ბევრი გყავს? — ჰო, იცი, ანატოლი ძალიან ავად არის. ექიმებმა დაასკვნეს, რომ იგი ჭლექით არის ავად, და მას მუდამ აწეული ტემპერატურა აქვს. კუბამ ნებართვა მიიღო სამი კვირით წავიდეს ენისეისკში, და იგი ახლა იქ გაემგზავრა. გვწერს ძალიან იშვიათად და მხოლოდ ნამუსის მოსაწმენდად, ისე რომ როგორც ცხოვრობს — არ

ვიცი; მგონი არც თუ ძალიან კარგად. ზინა ისეთივეა, როგორც ყოველთვის, მხიარული და ცოცხალი. აბა, ნახვამდის. მაგრად გოცნი. კარგად იყავი. დედამ დამავალა ჩემგანაც გადაეცი კოცნაო. უფრო ხშირად მოიწერე.

შენი ნაღია

ხელს გართმევ, მანიაშა, და ჩემი მხრივ მადლობას გიხდო ამონაჭრებიანთვის. ნადიას წერილისათვის დასამატებელი არა მაქვს რა.

მ. უ.

დაწერილია 1899 წ. 7 მარტს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

**მ. ა. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას**

17/III, 99.

გუშინ მივიღე შენი 28. II-ის წერილი, ძვირფასო დედიკო. დიდი, დიდი merci შენი სურათისათვის. ჩემი აზრით, იგი საკმაოდ კარგად გამოსულა, და მე მით უფრო გამიხარდა იგი, რომ სურათი, რომელიც მაქვს, უკვე საკმაოდ ძველია. ძალიან კარგი იქნებოდა, რომ მოგეხერხებინა და შუშაში გენახეთ,— ზაფხულში მოგზაურობა შედარებით მოხერხებულია: რკინიგზით კრასნოიარსკამდე და გემით მინუსამდე (მასის დაზღვევა გემები ჩვეულებრივ ჯერ კიდევ ვერ მიდიან მინუსამდე, მაგრამ ზაფხულობით ზოგჯერ მიდიან—თუმცა იშვიათად—შუშამდეც). ზაფხულის გასათარებლად შუშას არა უშავს რა. გლეხი და ბაზილიც აძლევენ თხოვნას, რომ ნება დართონ მათ აქ გადმოვიდნენ ზაფხულში (მინუსა ზაფხულობით ძალიან ცუდია); არ ვიცი, ნებას დართავენ თუ არა! ²⁴¹ მანიაშამ ამას წინათ მოგვწერა, და დღეს მასაც ვწერთ.

ე. ვ-მა ფული მიიღო.

ეს კარგია, რომ შენი წერილის ცოტა ხნის შემდეგ მიტია აპირებდა წასულიყო თოვისათვის. მარტის დასაწყისიდან აქ ნადირობა იწყება, და ჩვენ უკვე ვლაპარაკობთ სხვადასხვა მონადირულ წამოწყებაზე.

მაგრად გკონი და მოგილოცავ ანგელოზის დღეს. ეს წერილი იქნებ ჯერ კიდევ პირველ აპრილამდე მოვიდეს.

შენი ვ. უ.

ე. ვ. სალამს გითელის. ნადია დღესვე გწერს წერილს*.

* წერილი არ შენახულა. რედ.

ანიუტას

მივიღე «უწყებები»²⁴² — დიდი merci მათთვის — და თეთრი თაბახები²⁴³. საერთოდ და მთლიანად ძალიან კმაყოფილი ვარ ამ თაბახებით: გამოცემა სუფთა გამოდის, ცხრილები ნათელი და უშეცდომოა, გვერდითი ცხრილები ძალიან ცოტაა. მხოლოდ არ ვიცი, როგორ გამოვიდა დიაგრამა? გიგზავნი 4 — 11 თაბახებში შემჩნეული შეცდომების სიას. აქ მოხვდა ზოგიერთი (ჩემ მიერ ხაზგასმული), რომლებიც აძნელებენ კითხვას ან ცვლიან აზრს (თუმცა ასეთები ძალიან ცოტაა). იქნებ მოხერხებულად მიიჩნიო გაკეთდეს ასე: გარდა შეცდომების სიისა წიგნის ბოლოში დასაწყისში დაერთოს (ჩაეწებოს) ფურცელი თხოვნით, რომ წაკითხვამდე გასწორდეს უმნიშვნელოვანესი შეცდომები, რომელთაგან აი ესენი (ჩემ მიერ ხაზგასმული) არსებითია, დანარჩენები კი წიგნის ბოლოშია აღნიშნული. მგონი ეს ზოგჯერ კეთდება.

რადგან ვერასოდეს და ვერავითარ გამოცემას უშეცდომოდ ვერ წარმოიდგინ, შემიძლია ვთქვა (წინააღმდეგ შენი მოლოდინისა), რომ თავს ს ა ვ ს ე ბ ი თ დაკმაყოფილებულად ვგრძნობ. აკურატულობის მხრივ ამ გამოცემის არავითარი შედარება არ შეიძლება «ეტიუდებთან»; შეცდომები ცოტაა, და უმრავლესობა — სრულიად უმნიშვნელო.

რაც შეეხება სარჩევს, მოიქეციო როგორც გენებოთ: იქმარეთ მარტო წიგნი ან დაუმატეთ ჩემ მიერ შედგენილი დაწვრილებითი შინაარსიც²⁴⁴.

გაგზავნით ჩემი ნაცნობების სიას, რომლებსაც გთხოვთ გაუგზავნოთ წიგნი, როცა გამოვა*. მიტიას დასჭირდება გაიზარდოს და ბანდეროლების ასეთი გროვა გაგზავნოს! მაგრამ ეს მაინც სჯობს, ვიდრე უამრავის აქ გამოგზავნა (ჩემთვის საკმარისია 3 ეგზემპლარი).

გვზავნი კიდევ წ ი ნ ა ს ი ტ ყ ვ ა ბ ი ს Postscriptum-ს **. თუ გვიან არ არის, ძალიან მინდა დაიბეჭდოს იგი, რათა დავი-

* სია არ შენახულა. რ ე ლ.

** — მინაწერს. რ ე ლ.

შოწმო კაუცკის შესანიშნავი წიგნი²⁴⁵. წინასიტყვაობა უკვე აწყობილიც რომ იყოს, იქნებ შეიძლება აიწყოს Postscriptum-იც? მომწერე, გეთაყვა, ამ წერილს რომ მიიღებ, შესაძლებელია თუ არა ეს და საერთოდ როდის არის მოსალოდნელი დამთავრება.

ვ. ა-საც საკმაო სამუშაო შეხვედრია! ასეთი რამის კორექტურა ძალიან ძნელი უნდა იყოს!!

ხელს გართმევ და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

კოლუმბსა და ექიმს დიდი ხანია არ მოუწერიათ ჩემთვის.

ა ნ ი უ ტ ა ს

კიდევ მაქვს შენთან თხოვნა. იქნებ სპბ-ში მოგახდეს ყოფნა ან მწერალი ინახულო, — შემიტყვე, გეთაყვა Webb-ის წიგნის ამბავი. რატომ დღემდე არ მიხდინა იმის პონორარს, რომელიც, ნადიას სიტყვით, დათქმულია იმისდა მიუხედავად, გამოვა თუ არ გამოვა წიგნი. უნდა ავატყქვნათ ო. პოპოვას. ამის შესახებ არა ვწერთ მწერალს, რადგან ცოტა არ იყოს გვეუხერხულება წერალობით შევეხოთ ამ საკითხს. ეს მხოლოდ იმ შემთხვევისათვის, თუ მოგეცემა პირადად ნახვის შესაძლებლობა.

- გვ. 51, სტრიქონი 17 ქვ. «заметили» -ს ნაცვლად უნდა: «заметил».
- » 52 » 12 ზემ. ამოიშალოს ფრჩხილი:).
- » » » 30 » სიტყვა «земли» -ს შემდეგ დაემატოს ნიშანი: ;
- » 59 » 6 » «бедность» -ის ნაცვლად უნდა: «бедноте».
- » 61 » 2 » «23 547» -ის ნაცვლად უნდა: «23 574».
- » 68 » 4 ქვ. (я прим.) «крестьян»-ის ნაცვლად უნდა: «крестьянскои».
- » 69 » 2 » «Коротоянскому»-ს ნაცვლად უნდა: «Коротоянскому»*.
- » 70 » 1 ზემ. სიტყვა «сведении»-ის შემდეგ ამოიშალოს მძიმე.

* იგივე შეცდომაა 71 გვერდზე, მე-7 სტრ. ზემოდან.

გვ. 79	სტრიქონი	4 ქვ.	«страны, «но» -ს ნაცვლად უნდა: «страны, но»
> 86	>	13 >	სიტყვა: «оставляющая»-ს წინ ჩაისვას ბრჭყალები (<).
> 88	>	8 >	«давно»-ს ნაცვლად უნდა: «далеко».
> 115	>	8 >	«раскрестьянивание»-ს ნაცვლად უნდა: «раскрестьянивание».
> 117	>	9 >	სიტყვა «ренты»-ს შემდეგ დაისვას ნიშანი: «:» .
> 119	>	3 ზემ.	«что» -ს ნაცვლად უნდა: «это».
> 120	>	1 ქვ.	სიტყვა «вечта»-ს წინ გაკეთდეს ფრჩხილი: [
> 121	>	4 >	[«ср у нас трехдневники»]-ს ნაცვლად უნდა: [«ср. у нас «трехдневники»].
> 121	>	1 ზემ.	«говорили»-ს ნაცვლად უნდა: «говорим».
> 124	>	8 >	«перевосходном»-ის ნაცვლად უნდა: «превосходным».
134	>	6 >	სიტყვა «необходимо»-ს შემდეგ ამოიშალოს მდ მე.
> 138	>	3 ქვ.	«стоят»-ის ნაცვლად უნდა: «со стоят».
> 142	სტრიქონი	1 ზემ.	სიტყვა: «этого»-ს შემდეგ ამოიშალოს ტირე.
> 144	>	4 ქვ.	«этом» -ის ნაცვლად უნდა: «том».
> >	>	5 >	«подземельные»-ს ნაცვლად უნდა: «подземные».
> 151	>	13 ზემ.	სიტყვა: «пуда», -ს შემდეგ ჩაემატოს: «и».
> 161	>	6 ქვ.	სიტყვა «кризис»-ს შემდეგ ჩაემატოს: «суть кризис».
> 162	>	6 ქვ.	სიტყვა «владелец»-ის შემდეგ ჩაემატოს ბრჭყალები: «.
> 168	>	16 ზემ. }	«Часловский»-ს ნაცვლად უნდა: «Чаславский».
და 169	>	4 ქვ. }	
> 170	>	13 >	«составят» -ის ნაცვლად უნდა: «составляет».
> 172	>	4 ზემ.	«около» -ს წინ და «крестьянства» -ს შემდეგ ამოიშალოს ბრჭყალები.
> 174	>	11 >	«яной» -ს ნაცვლად უნდა: «этой».
> >	>	5	«дать» -ის ნაცვლად უნდა: «дашь».

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

83

ნ. კ. კრუჰსკაია და ვ. ი. ლენინი
მ. ი. ულიანოვას

ბელგია. ქ. ბრიუსელი. მარიამ ულიანოვას.

A M-lle Marie Ouljanoff. Rue des Minimes, 40.

Bruxelles. Belgique

17 მარტი.

ჩემი მოლოცვა დროზე ვერ მოვა, ძვირფასო მანია, დაიგვიანებს, მაინც სულ ერთია მაგრად, მაგრად გკოცნი. მადლობა ბრიუსელის ხედებისათვის, მხოლოდ დროზე ადრე ფიქრიც კი არ მინდა საზღვარგარეთზე, ახლა ფიქრი არ მინდა რუსეთზეც კი. აი ზაფხულის შესახებ ფიქრი ნებადართულია. უკანასკნელ წერილში მ. ალ. მწერს, რომ ის და ანიუტა ზაფხულში ჩვენთან ჩამოვლენ, და დღეს პოდოლსკში გასაგზავნ წერილში შევუდექი შუშის მშვენიერებათა აღწერას *. იმის პროექტსაც კი ვადგენდი, როგორ წავალთ პეროვოს ტბაზე და იქ კარჩხანებს დავიჭერთ და შევწვავთ. იცო, მინუსინსკელები თხოულობენ ზაფხული შუშაში გაატარებინონ. მაშინ ვაპირებთ ცხენი გავიჩინოთ — კარგი იქნება ყველგან წასვლა-წამოსვლა. მე საერთოდ «ჩემი სამშობლოს პატრიოტა» გავხდი და დიდი გატაცებით შემიძლია ვილაპარაკო ენისეიზე, კუნძულებზე, ტყეზე და სხვ. მაინც გულს მაკლია, რომ მამაკაცი არა ვარ, თორემ ათჯერ უფრო მეტს ვიხეტიალებდი. თუმცა ძალიან მინდა შენი ნახვა, მაგრამ მაინც არ მინდა შუშათი გაცთუნო, რადგან, პირუთვნელად რომ ვთქვათ, შუშენკა

* წერილი არ შენახულა. რ. ჯ. დ.

ჩვეულებრივი სოფელია, და ახლა არჩევანზე რომ მიდგეს საქმე, სად გინდა ზაფხული გაატარო — მოსკოვს ახლოს თუ შუაშია, მე, რა თქმა უნდა, პირველს ვარჩევდი.

ვოლოდია ახლა ძალიან გატაცებულია კაუცკით «Agrarfrage», წერს რეცენზიას მის შესახებ*. მე ჯერჯერობით მხოლოდ შევეყურებ წიგნაკს და ნერწყვი მომდის. საერთოდ წიგნები ბლომად გვაქვს, და მათი სიმრავლე მხოლოდ იმის შეგნებას აღვიძრავს, თუ რა ბევრი გაქვს წასაკითხავი და რა ცოტას კითხულობ. «ნაჩალო» ჯერ არ მიგვიღია, ჯერჯერობით მივიღეთ მხოლოდ მოსაწყენი «რუსსკოე ბოგატსტვო».

მაგრამ დროა გავათავო. დედა გკოცნის და გილოცავს. ვოლოდია თვითონ აპირებს მოგწეროს.

უკანასკნელი ფოსტით მივიღეთ მ. ალ-ს სურათი. სურათი ხომ მართლა ძალიან კარგია?

აბა, მაგრად გკოცნი.

შენი ნაღია.

17/III.

ბოდიშს ვიხდი, ძვირფასო მანიაშა, რომ ამჯერადაც ძალიან მოკლედ გწერ, ჩემს მოლოცვას ვუერთებ ნადიას მოლოცვას. საქმე ის არის, რომ დღეს საკმაოდ დაგროვდა წერილები: ტურუხანსკში (ფოსტა თვეში 1-ხელ მიდის)²⁴⁶ და ანიუტას უნდა გავუგზავნო სია შეცდომებისა, რომლებიც ჩემთვის გამოგზავნილ თეთრ თაბახებშია.

ჩვენთან ახალი რამ ძალიან ცოტაა. ლიტერატურაში ჯერჯერობით სიწყნარეა, — სულ ლოდინში ვართ. პიტერსა და ფინეთში მომხდარი ამბების შესახებ ლაპარაკობენ უცხოეთის გაზეთები («Frankfurter Zeitung»-ის მიხედვით თუ ვიმსჯე-

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 103 — 110. რ. ე. დ.

ლებთ), მაგრამ ამ ადგილებს ჩქმალავენ, ისე რომ ჩვენ ძალიან და ძალიან ცოტა რამ ვიცით²⁴⁷.

ხელს გართმევ. იქნებ ნახვამდის?

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1899 წ. 17 მარტს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

პოდოლსკი მოსკოვის გუბ. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. ბრონიცკის ქ., ვინოგრადოვის სახლი

21/III. 99.

გიგზავნი, ძვირფასო დედიკო, ჩემს შენიშვნას (თუ რეცენ-
ზიას) კაუცკის წიგნის შესახებ: ვთხოვ ანიუტას გადაგზავნოს
იგი. ჟურნალის პირველი წიგნაკი ჯერ კიდევ არ მიგვიღია²⁴⁸.
ზეგ ველით.

ანიუტას თუ ჯერ კიდევ არაფერი მიუწერია მანიაშასათვის
გერმანული წიგნების შესახებ, ხომ არ მისწერს მას? მანიაშა
თუ მალე წამოვა, განცხადება მისცეს ფოსტაში, რომ წიგნები
გამოგზავნონ რომელიმე სხვა მისამართით (ნაცნობის სახელ-
ზე და სხვ.). იქნებ ანიუტამაც მისწეროს მას თავისი ნაცნო-
ბების შესახებ? თუ შეიძლება, კარგი იქნებოდა მიმეღო «ნო-
ვოე ვრემიას» 1897 — 1898 წლების ის ნომრები, რომლებიც
მაცლია.

მაგრად გკოცნი შენ და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

მ. ა.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

4/IV. 99.

მივიღე შენი და მიტიას წერილი, ძვირფასო დედიკო. შუაში ბინის საკითხი ტყუილად გაწუხებს: ადგილი გვეყოფა. ყველიერში ოთხი კაცი გვეყავდა სტუმრად. ჯანმრთელობამ თუ შეგაძლებინა, ჩვენ ძალიან, ძალიან მოხარული ვიქნებით გნახოთ და არ გადავდოთ ეს ვადის დამთავრებამდე (რომელსაც ზოგჯერ გადადებენ ხოლმე... თუმცაღა, იმედი მაქვს, რომ ეს არ მოხდება). ნადია უფრო დაწვრილებით გწერს*. მაგრამ რაც შეეხება დროს, მის წერილში შესწორება უნდა შევიტანო: მაისის დამდეგს აქ წყალი ჯერ კიდევ ცოტაა; გემმა ჩვენ შუა გზაში დაგვტოვა. ზედმეტი ასეული ვერსის ცხენებით გავლა მოუხერხებელია. მაშასადამე, სჯობს ისე წამოხვიდეთ, რომ მაისის დამდეგს კრასნოიარსკში იყოთ, — მაშინ შეიძლება მშვიდად ჩამოხვიდეთ გემით შინუსამდე, იქიდან კი მხოლოდ 55 ვერსია. როგორც აგარაკს, შუშას არა უშავს რა, ვფიქრობ, ბევრად უარესი როდია (თუ უარესია) სხვა აგარაკებზე. საკითხია მხოლოდ გზა.

რაც შეეხება თოფს, სულ ამაოდ შიშობ. მე უკვე შევეჩვიე მას და ვიცავ სიფრთხილეს**. ნადირობა აქ ერთადერთი გასართობი და «წელში გასაშლელია». რაც მჭდომიარე ცხოვრების დროს აუცილებელია.

* იხ. ეს ტომი, გვ. 585. რე დ.

** ცენტრალური თოფები ჩვეულებრივ თოფებზე გაცილებით უსაშიშროა.

მადლობა მიტის თოფზე გარჯისათვის (რომელიც ჯერ არ მიმიღია).

«რუსსკიე ვედომოსტში» წავიკითხე, რომ მარკს ჩიგორინსთვისაც მოუგია²⁴⁹! ერთი ამას უყურეთ! ო, როდისმე როგორ შევებრძოლებით ერთმანეთს!

მაგრად გკოცნი და სალანს ვუთვლი ყველას.

შენი ვ. უ.

ჰო, კინაღამ დამავიწყდა. ვიატიკიდან შენს სახელზე მოვა წიგნები (ფასდაღებით). ეს ჩემთვის არის. ვთხოვ მიტის შეადგინოს მათი სია რაც შეიძლება დაწვრილებით და გამოგიგზავნოს ეს სია.

ანიუტას

4/IV. 99.

მივიღე «პრაქტიჩესკაია ჟიზნ»-ი და «გერმანული გრამატიკა Heyse». მისთვის დიდი მადლობა: ძალიან კარგი რამ არის. ციონის მიღების შესახებ ამას წინათ უკვე მოგწერე²⁵⁰.

წინა ფოსტით გავგზავნე პიტერში დეპეშა შემდეგი დეპეშის პასუხად, რომელიც 26. III-ს მივიღე: «წიგნის ფასი ნავარაუდევია 2 მანეთი, საავტორო დაახლოებით 1½ ათასი, დეპეშით აცნობეთ თანხმობა კალმეიკოვას საწყობს*». ვუპასუხე: «თანახმა ვარ», — იმიტომ რომ მართლაც და ვაჭრობას ხომ ვერ დაუწყებდი დეპეშაში, გამოსვლის წინ! ამის გამო ხომ ვერ შევაფერხებდი! მაგრამ არსებითად მე არც თუ ძალიან «თანახმა ვარ» ამაზე. ძალიან მაკვირვებდა, რისთვის დაარღვიეს «წესი» მათ (გინე? არ ვიცი; ხელმოწერა არ არის) და მოგმართეს არა შენ, როგორც მთელი საქმის გამგეს, არამედ მომმართეს პირდაპირ მე? ახლა კიდევაც ვნანობ, რომ არ ვუპასუხე მათ: «მიმართეთ მოსკოვში ელიზაროვას, რომელიც საქმეს განაგებს». მართლაც, ასე უნდა მეპასუხნა! იმიტომ

* დეპეშა არ შენახულა. რ. ე. დ.

რომ 1½ ათასი 3 წლის მუშაობაში ცოტაა; ეს გამოვა მხოლოდ 50 მ. თაბახში. და შემდეგ, რადგან «ეტიუდები» ასე მეტისმეტად კარგად საღდება, ბაზრებისათვის შეიძლება უკვე საესებით გულდამშვიდებული ვიყო. რაკი ასეა, სულაც არ არის საჭირო წიგნის გამყიდველებს 30% ვაჩუქო. შეიძლება — გამომცემელი უფრო პრაქტიკული რომ ყოფილიყო — წიგნის გამყიდველებისათვის დაენიშნა სანახევროდ ნაკლები %, გაეყადა აგრეთვე «ნაჩალოს» კანტორის მეშვეობით, რომელიც, იმედი, უარს არ იტყოდა ამაზე. თუმცადა ყოველივე ამის წერა ახლა ფუჭი უნდა იყოს, რადგან საქმე ალბათ უკვე გაკეთებულია. წიგნის სიიაფისათვის, რა თქმა უნდა, ღირს დავთმოდ ჰონორარი. რადგან გამომცემლები ჩვენ თვითონ კი არა ვართ, სხვა პირები არიან, რასაკვირველია, არ უნდა ვეჩრებოდეთ განსაკუთრებული მოთხოვნებით. მაშასადამე, ყველაფერი, რაც ზემოთ ვთქვი, მხოლოდ პლატონური ფიქრებია, და არა «საქმიანი» წინადადებანი.

მე უფრო შესაძლოდ მიმაჩნია, რომ 11 — 16 თაბახების (ისინი შენგან გუშინწინ მივიღე) შეცდომათა სია დაიგვიანებს, და ამიტომ მას მხოლოდ შემთხვევისათვის გიგზავნი, გადაუთეთრებლად*.

«ნაჩალო», № 1 — 2, როგორც იქნა ამხანაგებისაგან მივიღე. (გეთაყვა, ჩვენთვის ხელი მოაწერე ჟურნალზე, თუ ჯერ არ მოგიწერია. უდიდესი სისულელე ჩავიდინე, ისევე écrivain-ს რომ მივენდე. იმედი მაქვს, შემდეგში აღარ ვიქნები ასე სულელი.) საერთოდ ძალიან მოგვეწონა, მაგრამ ბ. ავილოვი მოისუსტებდა — უფრო გესლიანია, ვიდრე საფუძვლიანი²⁵¹. ბულგაკოვმა კი პირდაპირ გამაცოფა: ისეთი ჩმახვია, მთლიანი ჩმახვა და ისეთი დაუსრულებელი პროფესორული პრეტენციოზულობა, რომ ეს ეშმაკმა უწყის რა არის! ²⁵² ტყუილად კი არ იყო, რომ იგი უკვე შეაქვს «სინ ოტეჩესტვანში!» ვნახოთ, რით გაათავებს. ფიქრობ დავწერო «კაუცკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის შესახებ». კაბლუკოვის

* შეცდომების სია არ შენახულა. რ. ე. დ.

შესახებ დაწერის გეგმას თავი დავანებე, — არა ღირს მე-2 სტატია. Ecrivain-ი, ჩვეულებისამებრ, მიჩუბდა, და მისგან არ მოველით ცნობებს ჟურნალის საქმეების შესახებ, თუმცა ამ ცნობებზე საკმაოდ დიდი მოთხოვნილება იგრძნობა.

ხელს გართმევ. ვ. ლ.

გავზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელისაშვილის

11/IV. 99.

სამშაბათს მივიღე მიტიას ამანათი, ძვირფასო დედო, დიდი merci გარჯისათვის. თოფით კმაყოფილი ვარ (ამინდი ჯერჯერობით ცუდი დგას: ამ ადგილისათვის ჩვეულებრივი გაზაფხულის გრიგალებია — უძლიერესი ქარები ენისეას გაღმადან, ისე რომ თითქმის არავითარი ნადირობა არა ყოფილა). $2\frac{3}{4}$ საწყაოიანი მუხტები დიდი მეჩვენა, — თოფი უკუტყემს. და დავიწყე $2\frac{1}{2}$ საწყაოს ჩაყრა. არ მესმის, სავაზნე კოლოფში 3 დაყოფა როგორ უნდა გაეკეთებინათ! მარცხენა ლულიდან უკეთესი მოხვედრება ჯერჯერობით არ შემინიშნავს, — იქნებ იმიტომ, რომ მეტად შორ მანძილზე ვცადე ხოლმე, 60-ოდე ნაბიჯზე, დაახლოებით 30 საჟენზე.

აქ თუ წამოხვალთ, წამოიღეთ გლუვი შავი სალჩაქე კოლომბისაგან დასაცავი ბადეებისათვის: უბადებოდ აქ არ შემიძლია სიარული. გარშემო ადგილი საკმაოდ ჭაობიანია. შემდეგ წამოიღეთ, გეთაყვა, კიდევ 200-ოდე ცალი ტიზი თოფისწამლისა და საფანტისათვის (ისეთივე, მიტიამ რომ გამომიგზავნა. ისინი აქ არ არის, ისე კი ძალიან მსუბუქია და ადგილსაც ბევრს არ დაიჭერს).

სააღდგომოდ ვფიქრობ უფრო კარგ ადგილებში გავემგზავრო სანადიროდ.

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

(შემდეგ კვირას ფოსტა არ არის — აღდგომაა. მერე ენისეიცი შეიძლება დაიძრას: ეს ჩვეულებრივ აპრილის 20 რიცხ-

ვებში ხდება. ამიტომ შესაძლოა მიწერ-მოწერა შეწყდეს ხოლმე, და ეს ნუ შეგაშფოთებთ. თუმცაღა შარშან, მგონი, თითქმის არ შეწყვეტილა.)

ანიუტას

შემდეგი ფოსტით დედას სახელზე გამოვგზავნი პატარა სტატიას კაუცკისა და ბულგაკოვის შესახებ²⁵³. გადაუგზავნე იგი, გეთაყვა. მწერალს და საზოგადოებას რაც შეიძლება მალე გიპასუხო. იღუპს თუ არა მას რედაქცია. მე სავსებით შესაძლებლად მიმაჩნია, რომ არ მიიღებს, რადგან *écrivain*-ი, ალბათ, ბულგაკოვს ემხრობა და პოლემიკას უხერხულად მიიჩნევს, მით უმეტეს მკვეთრ პოლემიკას. რამდენადაც შესაძლებელი იყო, ცდილობდი შემერბილებინა ჩემი ტონი, მაგრამ მაინც არა და არ შემიძლია გულგრილად ვილაპარაკო ამ აღმაშფოთებელ-პროფესორულ და უაზრო სტატიაზე, რომელსაც საშინელი დისონანსი შეაქვს. რა თქმა უნდა, მე არ მინდა შევუზღუდო რედაქციას «გასწორებათა» უფლება, მაგრამ ამის შესახებ მიწერა საჭირო არ არის, რადგან ეს თავისთავად გამომდინარეობს. თუ ავტორი სპეციალურად არ დასვამს ასეთ პირობას. თუ არ მიიღონ, გთხოვ შემატყობინო რაც შეიძლება მალე; სტატია კი, თუ შეიძლება, გაუგზავნე «ქიზს» ან «ნაუჩინოე ობოზრენიეს» [«მირ ბოჟიიმ» საექვოა რომ მიიღოს]. მწერლისაგან არავითარი ცნობები არა გვაქვს ლიტერატურულ ნაწალში, და არც იმედი გვაქვს, რომ მივიღებთ მათ. წერა კი საშინლად უხერხულია, როცა მუდმივი და წესიერი მიწერ-მოწერა არ არის. მაგალითად, დიდი ხნის წინათ, ჯერ კიდევ იანვარში მივწერე მათ (ნადიამ მისწერა), რომ ვაპირებ დავწერო კაბლუკოვის შესახებ: მათ არ შემატყობინეს, რომ უკვე აქვთ სხვა სტატია*. არაფერი არ იცი რეცენზიების შესახებ. (რეცენზია კაუცკიზე უნდა ამოგვეგდო ან სხვა ადგილას მიგვეცა ბულგაკოვის წინააღმდეგ ამ სტატიის გამო.) არ იცი, რა აქვთ მათ და რა არა აქვთ. შესაძლე-

* წერილი არ შენახულა. რედ.

ბელი რომ იყოს დაიწყო მიწერ-მოწერა ჩიკაგოელთან, რომელიც ხომ იცნობს და ალბათ საკმაოდ ახლოს დგას, ისე რომ ადვილად შეეძლო ეპასუხნა ხოლმე შენთვის ყველა პუნქტზე და საერთოდ ეწარმოებინა *au courant* * ჟურნალის საქმეების შესახებ, ეს ძალიან კარგი იქნებოდა. არ ვიცი, ამის განხორციელება შესაძლებელია თუ არა?

როგორ ვგზავნო ხელნაწერები, თუ შენ (და დედა) წამოხვალ? ²⁵⁴ ყოველ შემთხვევაში განცხადება მიეცი ფოსტაში, სად და ვის გადაუგზავნონ წერილები და ბანდეროლები.

ჰო, ჩემს ლტატიაში მითითებანი მაქვს ჩემს ბაზრებზე. წიგნი თუ არ გამოვა იმ დროისათვის, როცა ხელნაწერს გადაგზავნი, ამოშალე, გეთაყვა, შენიშვნები ასეთი მითითებებით ან ხელნაწერს დააწერე, რომ ამოშალონ ²⁵⁵.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* - - - - - მაშინავე მიწერ-მოწერა. რ ე დ

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

1/V. 99.

სამშაბათს მივიღე. ძვირფასო დედიკო, ანიუტას 12. IV-ის წერილი, ხოლო პარასკევს ჩემი წიგნი (3 ეგზ.) და თარგმანის ხელნაწერი. ანიუტას ცალკე ვწერ.

ჩვენთან ახლა განსაკუთრებით ადრეული გაზაფხულია. ხეები უკვე იფურჩქნება, წყალიც ძალიან მატულობს. ახლა, უეჭველია, გემი შეძლებდა მისუღიყო მინუსამდე, მაგრამ დარჩება თუ არა ეს წყალი და რამდენ ხანს, — გარკვეულად არაფრის თქმა არ შეიძლება.

მიხ. ალექს. (სილვინმა) მომწერა, რომ მის საცოლეს სურს გამოემგზავროს მასთან მაისის დამლევს (არა უადრეს 23-ისა). მისი გვარია: პაპერეკი (ოლლა ალექსანდრეს ასული) — მისა-მართი: რიაზანის გუბ. ქ. ეგორიევსკი (იგი იქ პროგიმნაზიის მასწავლებელია). წამოსვლას თუ გადაწყვეტ, იქნებ მასთან ერთად გამოემგზავრო. ყოველ შემთხვევაში, მოხერხებული ოკაზია იქნება. მიხ. ალ. სთხოვა მას შემოიაროს პოდოლსკში, მაგრამ, რა თქმა უნდა, საჭიროა მიწერ-მოწერა მასთან, რადგან მას გარემოებამ შეიძლება ხელი შეუშალოს და ვერ შემოიაროს. ერმაკოვსკოე ჩვენგან 40 ვერსზეა (იქ ცხოვრობს მ. ა.); გზა იქ მინუსიდან შუშაზე გავლით მიდის.

შენი გ. უ.

მაგრად გკოცნი და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

ახლა როგორ მოეწყეთ? როგორა ხარ? მანიაშას როდის მოეღო?

ა ნ ი უ ტ ა ს

1/V. 99.

მივიღე შენი 12/IV-ის წერილი, ჩემი წიგნი და Webb-ის თარგმანი (ს ა მ ი დაზღვეული ბანდეროლი).

წიგნის გარეგანი სახით ძალიან კმაყოფილი ვარ. ჩინებულად გამოცემულია კორექტურაზე შენი დიდი გარჯის მეოხებით. ფასიც, რა თქმა უნდა, კარგად გიქნია, რომ გაგიდიდებია. რაკი მოსწავლეთათვის იქნება კიდევ 25% შეღავათი, — ეს საესებით საკმარისია. წიგნები ყველა ნაცნობს დაუგზავნეთ თუ არა? ვფიქრობ, ავტორისათვის კიდევ უნდა აიღოთ თხუთმეტიოდნე სათადარიგო ეგზემპლარი: საჭირო იქნება სხვადასხვა კრებულზე გაცვლა და სხვ. «ეტიუდების» შესახებ უკვე მოგწერე და გთხოვდი გეშოვნა კიდევ რამდენიმე ეგზემპლარი (აქ, აუჩქარებლად, გამოგეგზავნა მხოლოდ ორი). წიგნის სათაურით საესებით კმაყოფილი ვარ: écrivain-ის გასწორება კარგი გამოდგა. რაიმე ჰონორარი თუ შემოვა, — ჯერჯერობით არა ღირს გადმოგზავნა. (დედას ვწერ ერთი კარგი ოკაზიის შესახებ, რომელიც მალე იქნება.)

თანახმა ვარ ავიღო Webb-ის თარგმანის რედაქცია. რედაქციას გავუკეთებ I-ლი ტომის ჩემი თარგმანის მიხედვით. რაკი რედაქცია მე გადმომეცა, — სალოდინო არაფერია, და I-ლი ტომი მაშინვე უნდა გავაეცეს დასაბეჭდად. ხომ ასეა? თუ ეს ჯერ კიდევ დამოკიდებული იქნება პ. ბ-ს «მზადებაზე»??

ოლონდ რედაქციისათვის საჭიროა 1) ი ნ გ ლ ი ს უ რ ი ო რ ი გ ი ნ ა ლ ი მე-11 ტომი (მე მხოლოდ პირველი ტომი მაქვს) და 2) გ ე რ მ ა ნ უ ლ ი თ ა რ გ მ ა ნ ი მე-11 ტომი (კ. ჰუგო, მე მაქვს მხოლოდ 1-ლი ტომი. გამოვიდა მე-2-ეც). ეს წიგნები ჯერ თუ არ გამოუგზავნიათ, გთხოვ რაღ შეიძლება მალე მისწერო, რომ დაუყოვნებლივ გამოგზავნონ. აპ მიზეზითაც ხომ არ გამოვა შეფერხება? არ შეიძლება დაავალო ვისმე გამოსართვას მათ ეს წიგნები და გამომიგზავნოს? ²⁵⁶.

არც თუ ძალიან მომეწონა, რომ პ. ბ-ს ჩემი პასუხი მისდამი «ნაუჩინოე ობოზრენიეში» გადაუცია: ხომ არ უნდა თავი

აარიდოს პოლემიკას «ნაჩალოში»? ²⁵⁷ თუ პო, მაშინ ჩემი სტატია ბულგაკოვის შესახებ ალბათ არ დაიბეჭდება. როგორც იყო მივიღე «ნაჩალო», ორივე წიგნაკი და სრული. საერთოდ და მთლიანად ძალიან მომეწონა. მაგრამ ბულგაკოვის სტატია აღწაშფოთებელია. იგი პირდაპირ ამ ახინჯებს კაუცკის, ახლა კიდევ ეს გამოხდომა Zusammenbruch-ის წინააღმდეგ ²⁵⁸ — ბერნშტეინის «კრიტიკის» გამოძახილი [საწყობმა უარი თქვა გამოეგზავნა ბერნშტეინის წიგნაკი. მანიაშას ვთხოვე: არ ვიცი, ჩამომოიტანს თუ არა. შენ ხომ ვერ მიშოვნის?] ეწერ მეორე სტატიას მის წინააღმდეგ ²⁵⁹. რა თქმა უნდა, თავისიანებს შორის პოლემიკა არასასიამოვნოა, და მე ვცდილობდი შეშერბილებინა ტონი, მაგრამ უთანხმოების მიჩქმალვა უკვე არა მარტო არასასიამოვნოა, არაჰედ პირდაპირ მავნეა, — და არც შეიძლება «ორტოდოქსისა» და «კრიტიკიზმს» შორის იმ ძირეული უთანხმოების მიჩქმალვა, რომელმაც თავი იჩინა გერმანულ და რუსულ მარქსიზმში. მოწინააღმდეგეები სულ ერთია უკვე სარგებლობენ უთანხმოებით (მიხაილოვსკი «რუსსკოე ბოგატსტვოს» № 4-ში) ²⁶⁰. ხომ შეიძლება ერთმანეთს შორის პოლემიკის დროს ითქვას ნაროდნიკების წინააღმდეგ საერთო სოლიდარობის შესახებ. ეს მინდა გავაცეთო სტატიის ბოლოში ²⁶¹. ბულგაკოვის ერთ-ერთი მოწინააღმდეგე წავლი სწორედ ის არის, რომ მას ზუსტად არ აღუწინანავს, რაში ემხრობა კაუცკის ნაროდნიკების წინააღმდეგ.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

«ნაუჩნოე ობოზრენიეში» (№ 3) ვნახე მასლოვის შენიშვნა წინააღმდეგ ჩემი სტატიისა მემკვიდრეობის შესახებ. არასანტერესო მეჩვენა.

გიგზავნი ნეგროს. ეს რაღა სასოფლო-სამეურნეო ანგარიშებია?

კარგი იქნება «კაპიტალიზმის განვითარების» 1 ეგზ. გადავცეს მასლოვს. გააკეთე ეს, გეთაყვა, «ნაუჩნოე ობოზრენიეში» რედაქციის მეშვეობით ან პ. ბ-ს მეშვეობით ან ვ. ა-ს მეშვეობით.

გამომიგზავნე ხოლმე, გეთაყვა, წიგნის შესახებ გამოთქ-
მული ყველა აზრი და სთხოვე ვ. ა-ს მიგზავნოს პიტერის გა-
ზეთებიდან.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელისაშვილის

მოსკოვის გუბერნიის ქ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. ბრონიცკის ქუჩა, ვინოგრადოვის სახლი

9/IV. 99.

მანიაშასაგან მივიღე წერილი, ძვირფასო დედიკო, რომელშიც მწერს, რომ ფიქრობს მალე წამოვიდეს შინ. დაველოდე ცნობას, თუ რა გადაწყვეტით აქ გამოგზავრების შესახებ.

ამ დღეებში აქ უძლიერესი «ამინდი» იყო, როგორც ციმბირელები ამბობენ, უწოდებენ რა «ამინდს» ქარს, ცივსა და გრიგალივით ძლიერს, რომელიც ენისეის გაღმოდან, დასავლეთიდან ქრის. გაზაფხულზე აქ ყოველთვის იცის გრიგალი, რომელიც ამტვრევს ღობეებს, სახურავებს და სხვ. ამ დღეებში სანადიროდ ვიყავი და ტყეში დავდიოდა, — გრიგალი ჩემს თვალწინ ამტვრევდა უზარმაზარ არყისხეებსა და ფიჭვებს. მაგრამ ასეთი არასასიამოვნო «ამინდი» მხოლოდ გაზაფხულზე და შემოდგომაზე იცის, ხოლო ზაფხულში კი დევაც თუ არის ხოლმე ქარი, ძლიერი როდია, ისე რომ ამისი არ უნდა გვეშინოდეს. დღეს უკვე დღე უკეთესია: ალბათ ზაფხულისაკენ მობრუნება იწყება. მაისის შუა რიცხვებიდან აგვისტოს შუა რიცხვებამდე ციმბირის «ამინდი» აქ სულ აღარ არის საშიში.

შემდეგ კვირადღეს შენს სახელზე გამოგზავნი ხელნაწერს ჩემი სტატიით²⁶²: თქვენ თუ წახვალთ, ისე მოაწყეთ, რომ იგი დანიშნულებისამებრ გადაგზავნონ.

ჩვენები ყველანი კარგად არიან და სალამს გითვლიან შენ და ყველა დანარჩენებს.

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

ა ნ ი უ ტ ა ს

დღეს გავეთავე მეორე სტატია ბულგაკოვის წინააღმდეგ-გაპროტესტისა და გადაწყვერის შემდეგ მას დედას სახელზე გამოვგზავნი. მოუთმენლად ველი პასუხს 1-ლი სტატიის შესახებ; პასუხი შეიძლებოდა მაისის შუა რიცხვებში ყოფილიყო.

«ჟიჰნში» ბევრი «მოწაფე»²⁶³ გადადის. ხომ არ იცი, ვინ არის იქ ფაქტიური რედაქტორი?

ძალიან საინტერესოა ახლა კამათი გერმანიაში ბერნშტეინის წიგნის შესახებ, — მე არ მინახავს არც ეს წიგნი არც მის შესახებ დაწერილი რამე (გარდა შემთხვევითი შენიშვნებისა «Frankfurter Zeitung»-ში). ძალიან სამწუხაროა.

ჩემი სიის მიხედვით ყველას გაუგზავნა თუ არა მიტიამ ჩემი წიგნი? თუ ნაწილი ვ. ა-ს უნდა გაეგზავნა, გთხოვ შეეკითხო, ყველას გაუგზავნა თუ არა. პ. ნ. ლეპეშინსკი (ენისეისკის გუბ. მინუსინსკის მაზრის სოფელი კურაგინსკოე) მწერს, მაგალ., რომ წიგნი არ მიუღია, თუმცა ჩემს სიაში იგი იყო. ვფიქრობ, უნდა იქონიოთ კიდევ თხოვნით-ოდეს სათანადო ეგზემპლარი (მათი აქ გამოგზავნა არა ღირს).

ხელს გართმევ. ვ. უ.

სალამი მარკს.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას და გ. ა. ულიანოვას

ა ნ ი უ ტ ა ს

29/IV. 99.

მივიღე შენა მინაწერი მარკას წერილზე.

პოლიტიკური ეკონომიის მოკლე კურსის დაწერის წინადადების შესახებ წინათ ჩემთვის არაფერი არ მოგიწერია. გადავწყვიტე უარი ვთქვა ამ წინადადებაზე: ძნელია შეკვეთით წერა (ყერძოდ, ძნელია ბოგდანოვისათვის კონკურენციის გაწევა: რატომ ხელმეორედ არ უნდა გამოიცეს იგი? ²⁶⁴), ძნელია შემოდგომისათვის მოსწრება. საერთოდაც მინდა ახლა რაც შეიძლება ნაკლები ვწერო და რაც შეიძლება მეტი წავიკითხო. რადგან ჩვენი მიწერ-მოწერა écrivain-თან სულაც შეწყდა, გთხოვ აცნობო მას ამ უარის შესახებ.

Webb-ისათვის ჯერ არ მომიკიდნია ხელი. სულ ველი ორიგინალს (მე-2 ტომი) და გერმანულ თარგმანს (მე-2 ტომი). შეფერხება თუ გამოვიდა, — ჩემი ბრალი არ იქნება. თუმცადა, უფრო უნდა გვაშინებდეს შეფერხება écrivain-ის მხრივ. იბეჭდება თუ არა 1-ლი ტომი?

წიგნის გამოსვლის შესახებ დეპეშა რომ გამოგიგზავნიათ ჩემთვის, ეს მხოლოდ შენი ამ წერილიდან გავიგე. მინუსინსკის საფოსტო კანტორაში ვწერ მონახონ დეპეშა. მისამართი სწორი თუ იყო? [უნდა დაიწეროს: მინუსინსკი, შუშენსკოე ფოსტით, ულიანოვსკი]; და ფოსტისათვის დაემატოს 7 ან 14 კაპიკი. თუ გამოტოვებულია სიტყვა:

ფოსტით, შეიძლება ისეთი შემთხვევა, რომ დეპეშა იქ ჩაჩეს.] საერთოდ კი არ შემინიშნავს, რომ აქ დეპეშას გამოგზავნა უიმედო საქმე იყოს: სხვები დროზე მოდიოდა. ისე უნდა გამოგზავნოთ, რომ მაინუსინსკში დეპეშა მოვალეს კვირას ან ოთხშაბათს საღამოს; მაშინ შეგიძლია მივიღო სამშაბათს ან პარასკევს დილით.

გვზავნი სტატიას სისმონდისტების შესახებ, რომელიც შენ მთხოვე, და ნეჟდანოვისადმი პასუხს²⁶⁵. ყველაზე მოხერხებული იქნება, რომ უკანასკნელი «ეიზნშივე» მოთავსდეს*. თუმცა, მოლოდინის წინააღმდეგ, «ნაჩალო» რომ გაცოცხლდეს, მე, რა თქმა უნდა, მას ვამჯობინებდი.

მე ახლა ზოგ რამეს ვკითხულობ და ცოტ-ცოტას ენეპზე ვმუშაობ. საერთოდ ძალიან ცოტას ვმუშაობ და არაფრის წერას არ ვაპირებ.

ძალიან სანანებლად დამრჩა, რომ *écrivain*-მა არაფერი არ მომწერა გვოზდიოვზე. მე თვითონაც სულით და გულით მინდოდა გამეღანძლა იგი. მაგრამ ვხედავდი, რომ იგი იმავე ჟურნალის თანამშრომელი იყო, და ამიტომ თავს მოვალედ ვთვლიდი რაც შეიძლებოდა ლმობიერი ვყოფილიყავი. უცნაური იქნებოდა ლანძღვა იმავე ჟურნალში. იქნებ მწერალს უნდოდა ამნაირად გაესწორებინა ანგარიში? ე. ი. ანგარიში გაესწორებინა «გვოზდიოვშინასთან», როგორც მე ახლა ასეთ რამეებს ვუწოდებ? ეს მე არ ვიცი, და საერთოდაც არ ვიცი, რა კაცია გვოზდიოვი? შორიდან განსჯა ძნელია.

შენი გ. უ.

30/IV. 99.

გიგზავნი დაზღვეული ბანდეროლით, ძვირფასო დედიკო, ჩემს სტატიას და ანაბეჭდს სტატიისას სისმონდისტების შესახებ, რომელიც თქვენ მთხოვეთ. უფრო დაწვრილებით ვწერ

* ლუ ჩემი პასუხი სტრუვესადმი ჯერ კიდევ არ არის დაბეჭდილი, გვონებ შეიძლება მოთავსდეს ეს როგორც მისი P. Scriptum-ი და ამისათვის ამოღებულ იქნას ჩემი მითითება სტრუვეს პასუხზე²⁶⁶.

ანიუტასა და მარკს *, რომლებისგანაც მივიღე წერილი ამ კვირაში. უცნაურია, რომ მათს (14. V-ის) წერილზე იყო შტემპელი «კ რ ა ს ნ ო ი ა რ ს კ ი». ციმბირის ჩქარი მატარებლით ხომ არ იყო გამოგზავნალი?

ჩვენთან ყველანი კარგად არიან და ყველას გითვლიან საღამოს.

მაგრად გოცნი. შენი ვ. ლ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოვდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და დ. ი. ულიანოვებს

20/VI. 99.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 31. V-ის წერილი. Merci მისთვის. სტატისტიკური კრებულების — ტვერისა და ვიატკის კრებულების — შესახებ, მახსენდება, უკვე მოგწერე, რომ საჭირო არ არის ისინი ყველანი გამომიგზავნოთ: მე ახლა არ ვმუშაობ ამაზე და არც ვაპირებ ვიმუშაო გადასახლების ვადის დამთავრებამდე. ესა თუ ის წიგნი თუ დამჭირდა, სჯობს სათითაოდ გამოვიწერო. თორემ ისეც უამრავი წიგნების უკან წამოღება დაგვჭირდება. თუმცაღა სტატისტიკურ კრებულებს თქვენ ალბათ ცოტას გზავნით. მიხ. ალ. მწერს, რომ საცოლეს ახლა მხოლოდ ზაფხულის დამლევისათვის ელის.

რაც შეეხება კრასნოიარსკში გადაყენას, არა გვგონია, რომ თხოვნად ღირდეს. როგორღაც ლაპარაკი გვქონდა ელ. ვას-თან, რომელიც ფიქრობდა ეთხოვნა იმის შესახებ, რომ ამ შემოდგომაზე მეც გავეშვიო უფაში, რადგან მისთვის და ნადიაშათვის ძნელი იქნება ზამთარში მგზავრობა. თუ იგი ამ განზრახვას განახორციელებს, მოგწერ.

დახმარება მოგვცეს.

ანატოლის შესახებ ერმაკოვსკოედან იწერებიან, რომ მისი ჯანმრთელობა არ გაუმჯობესებულა.

ლიახოვსკიზე იწერებოდნენ, ჩიტაში მსახურობს მივლინებით საგზავნ ექიმადო.

ძალიან სამწუხაროა, რომ თქვენთან ცუდი ამინდი დგას და აგარაკზე ვერ ისვენებთ ისე, როგორც საჭიროა. ივნისი ჩვენთანაც წვიმიანია.

ჩვენ წინანდებურად ვცხოვრობთ. ახლა ცოტას ვმუშაობ, ხოლო მალე ნადირობა დაიწყება და მაშინ ალბათ კიდევ უფრო ნაკლებს ვიმუშავებ.

მივიღე «ნაჩალოს» მაისის წიგნაკი, — საკმაოდ შეკვეცილი. შიგ, მგონი, განსაკუთრებით საინტერესო არაფერია. იმედს ვკარგავ, რომ ეს ჟურნალი გამოჯანსაღდება. მე მომწერეს, რომ შინაგან საქმეთა სამინისტროს რედაქციისათვის მოუთხოვნია პირველ და აპრილის წიგნაკებში მოთავსებული სტატიების ავტორთა ფსევდონიმების გამომჟღავნება. საინტერესოა ვიცოდეთ, ამ «გამომჟღავნებულთა» შორის ჩვენი საერთო ნაცნობები ხომ არა ყოფილან?

მაგრად გკოცნი შენ და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. ლ.

მ ი ტ ი ა ს

«ნაუჩნოე ობოზრენიეს» №5 ვნახე და ტუგან-ბარანოვსკის სტატია, რომელიც მასშია მოთავსებული, საშინლად სულელური და უაზრო მეჩვენა: მას პირდაპირ თვითნებურად შეუტანია ზედმეტი ღირებულების ნორმის ცვლილება, რათა «უარეყო» მარქსი, და ვარაუდობს აბსურდს: შრომის ნაყოფიერების შეცვლას პროდუქტის ღირებულების შეუცვლელად. არ ვიცი, ღირს თუ არა წერა თვითელი ასეთი უაზრო სტატიის შესახებ: ჯერ შეასრულოს დაპირება, რომ უფრო დაწვრილებით განავითარებს ამას²⁶⁷. საერთოდ მე სულ უფრო გადაჭრით ვხდები მოწინააღმდეგე უახლესი «კრიტიკული ნაკადისა» მარქსიზმში და ნეოკანტიანობისა (რომელმაც, სხვათა შორის, წარმოშვა ეკონომიური კანონებისაგან სოციალოგიური კანონების გამოყოფის იდეა). «Beiträge zur Geschichte des Materialismus»-ის ავტორი საგვებით მართალია, ნეოკანტიანობას რეაქციული ბურჟუაზიის რეაქციულ თეორიად რომ აცხადებს და ბერნშტეინის წინააღმდეგ ილაშქრებს²⁶⁸. ძალიან დამაინტერესა ბოგდანოვის ახალმა

წიგნმა («ბუნებაზე ისტორიული შეხედულების ძირითადი ელემენტები», სპბ., 1899) — მე იგი გამოვიწერე, — რომელზეც «ნაჩალოს» მაისის წიგნშია რეცენზია, მეტად უაზროდ დაწერილი, სადაც მედიდური ფრაზებია და დუმილით აქვს გვერდი ავლილი საქმის არსს. ძალიან ვნანობ, რომ როგორღაც გამომჩნა განცხადება ამ წიგნის შესახებ, როცა იგი გამოვიდა. ვფიქრობ, ეს საქმიანი რამ უნდა იყოს და ასეთი რეცენზიის უპასუხოდ დატოვება არ შეიძლება²⁶⁹.

თოფით კმაყოფილი ვარ. გაზაფხულზე ცოტას ვნადირობდი. ახლა უკვე მალე დაიწყება ნამდვილი ნადირობა: ვაპირებ ამ ზაფხულში მეტი ვინადირო.

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გთხოვ გამომიგზავნო ჩემ მიერ მიღებული საეროზო-სტატისტიკური კრებულის სია: ე. ი. სათაურები და მოკლე შენაარსი (ცხრილები ან ცხრილები+ ტექსტი, მეტი არაფერი).

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. ქ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. ქალაქის პარკი, აგარაკი № 3

11/VII. 99.

გწერ რამდენიმე სტრიქონს, ძვირფასო დედიკო, რათა შე-
გატყობინო, რომ ყველანი კარგად ვართ. ამ კვირაში მივიღე
ის წიგნები, რომელთა შესახებ მანიაშა მწერდა (Labriola და
Jules Guesde). Merci მათთვის.

მინუსინსკში გამგზავრება რამდენადმე გადავდეთ. იქნებ
ამ კვირაში წავიდეთ ცოტა ხნით. ჩვენთან უგვანო ამინდია:
წელს ზაფხული უხეიროა: სულ ქარია და წვიმა.

ლიახოვსკისაგან მივიღე წერილი: თურმე ექიმად მსახუ-
რობს ჩიტაში და შემდეგ ფიქრობს ექიმადვე წავიდეს სრე-
ტჟკში.

Webb-ის ორიგინალები კიდევ არ მიმიღია, მიუხედავად
მწერლის დაპირებისა.

შენი ვ. უ.

ე. ვ. და ნ. კ. სალამს გითვლიან ყველას.

გავზავნილია ს. შუშენსკოვდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

1/VIII. 99.

ამ კვირაში, ძვირფასო დედიკო, ჩვენთან ახალი, ვგონებ, თითქმის არაფერია. ამინდი ახლა სავსებით ზაფხულისა დადგა. ძლიერი სიცხეა და რამდენადმე ხელს უშლის ნადირობას, რომელსაც ახლა მით უფრო ძლიერ ვეტანები, რომ მალე მას ალბათ ბოლო დაუდგება.

არ მახსოვს, მოგწერე თუ არა ექიმის (ი. მ. ლიახოვსკის) შესახებ, რომ იგი ჩიტაში მსახურობს მივლინებით საგზავნ ექიმად და აპირებს ასეთივე ადგილი დაიკავოს სრეტენსკში.

სტუმრები ჩამოვიდნენ: მ. ა. ცოლით და სხვ. ბოდიშს ვიხდი, რომ ვამთავრებ წერილს. ყველანი კარგად ვართ და ყველანი სალამს გითვლიან. ანიუტას მალე უფრო დაწვრილებით მივწერ «credo»-ს შესახებ (რომელიც მე და ყველა ძალიან გვაინტერესებს და ჩვენს აღმფრთხილებას იწვევს) ²⁷⁰.

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

ჩიკოვების გვებ. ქალაქი პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს
ასულ ულიანოვას. ქალაქის პარკი, აგარაკი № 3

7/VIII. 99.

მივალე, ძვირფასო დედიკო, შენი 15.VII-ის წერილი. დიდი merci მისთვის და ანატოლის შესახებ თხოვნის შესრულებისათვის. იმედი მაქვს, რომ მას ამ დღეებში კიდევ ვინახულებ: ამბობენ ძალიან ცუდად არის, ყელიდან სისხლი საშინლად ძლიერ მოსდის, ნახველს ფილტვის ნაჭრებიც კი ამოჰყვება ხოლმეო... გუბერნატორი იყო სოფელ ერმაკოვსკოეში, და ანატოლის ნება აქვს დართული წავიდეს კრასნოიარსკში, მაგრამ ახლა იგი თვითონაც არ აპირებს.

დღეს სტუმრებს ველით: გლებს ცოლით და ბაზილს მიწუნიდან. ამბობენ, გლებმა ნებართვა მიიღო გადავიდეს რკინიგზაზე, რომ ინჟინრის ადგილი დაიკავოსო. იგი, რა თქმა უნდა, ისარგებლებს ამით, რომ საგზაოდ რაოდენიმე ფული დააგროვოს. უამისოდ იგი და ბაზილი ისე ადვილად ვერ გააღწევენ აქედან, ზამთარში კი ეს სულაც შეუძლებელია.

ჩვენ არც მიგვიცია არავითარი თხოვნა, — სულ ერთია, ახლა ალბათ უკვე დაველოდებით 1900-ის 29 იანვარს...²⁷¹ ოღონდ კი მოვახერხოთ ამ დროს წასვლა, ხოლო მანამდე სად ვიცხოვრებთ, ამას მნიშვნელობა არა აქვს.

ე. ე. გამოჯანმრთელდა. მინუსინსკელებმა ზაფხული საერთოდ ძალიან კარგად გაატარეს. ა. მ., მგონი, ადგილი მიიღო მინუსინსკში.

* მაგრად გკოცნი და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

მ ა ნ ი ა შ ა ს

შტამლერის წიგნი ამას წინათ აქ წავიკითხე, გერმანულად, — და ძალიან უკმაყოფილო დავრჩი. ჩემი აზრით, მეცნიერული აზრად-უბრად და სრულიად უნაყოფო სქოლასტიკაა. საინტერესოა ვიცოდე, ვინ გიქო იგი? მართალია, იგი აქეს «ნოვოე სლოვოში» სტრუქტურა და ბულგაკოვმაც, რომლებიც, ისევე როგორც შტამლერი, ნეოკანტიანობის ნიადაგზე დგანან²⁷². შტამლერი, ჩემი აზრით, ჩინებული საბუთია ნეოკანტიანობის წინააღმდეგ. ცდილობდა ეომო მარქსიზმს, როცა ბაგაჟში მარტო უაღრესად სულელურად შეთხზული დეფინიციები გაქვს, როგორც შტამლერი ომობს (რომელიც წინათ წერდა მხოლოდ რომის სამართლის სახელმძღვანელოებს სტუდენტებისათვის...) — უკვე მეტად სასაცილო წამოწყებაა. «Neue Zeit»-ში საკვებით სწორად თქვეს (Супов), შტამლერის წიგნის მნიშვნელობა უარყოფითიაო.

ამ დღეებში მივიღე და თითქმის სულ წავიკითხე «ნაჩალოს» აბრილს წიგნაკი. ძალიან საინტერესოა საერთოდ და სტატია «რიგგარეშე» განსაკუთრებით.

Webb-ები (ორიგინალი) ვერა და ვერ მივიღეთ!! ალბათ უკვე მოგვიხდება გადავდოთ დაბრუნებამდე, თორემ არა გამოდის რა...

წავიკითხე პ. ნ. სკვორცოვი ბაზრების შესახებ «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» № 7-ში²⁷³ — ჩემი აზრით, მეტისმეტად ცოტას იძლევა, ავტორის თვალსაზრისიც ჩემთვის ნათელი არ არის. ჩემი პასუხი სტრუქტურაში კიდევ არა ჩანს²⁷⁴, — ეშმაკმა უწყის, რა უმსგავსობა და რა უთავბოლოება!

ხელს გართმევ. ვ. უ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოვდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. ქ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. ქალაქის პარკი, აგარაკი № 3

15/VIII. 99.

მივიღე. ძვირფასო დედიკო, მანიაშასა და მიტიას წერი-
 ლები, რომლებითაც მატყობინებენ, რომ ჩემი დეპეშა მიღე-
 ბულია და რომ წამოსვლაზე გადაჭრით თქვით უარი²⁷⁵. გამო-
 ჯანსაღი ახლა თუ არა? როდის (და სად) მიდის მანიაშა?
 როდის გადადიხარ ახალ ბინაზე ან მოსკოვში? გიგზავნი
 დღეს დაზღვეული ბანდეროლით წიგნს, რომელიც დიდი ხანია
 უნდა დამებრუნებინა. ბოდიშს ვიხდი დაყოვნებისათვის. მაგ-
 რად გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

ნადია და ე. ვ. სალამს გიძღვნიან.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»

№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

პოდოლსკი მოსკოვის გუბერნიისა. მარიამ ალექსანდრეს
ასულ ულიანოვას. ქალაქის პარკი, აგარაკი № 3

22/VIII. 99.

გუშინწინ მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი, ანიუტას და მანიას წერილები, წიგნი ანიუტასაგან («ნაუჩნოე ობოზრენიე») და ამონაჭრები მანიაშასაგან. Merci ყველაფრისათვის. ძალიან გამიხარდა, როცა შევიტყე, რომ შენ გამოჯანსაღებულხარ და კვლავ გამოდიხარ ხოლმე. რატომ მოხდა, რომ პოდოლსკში მალარია მძვინვარებდა? — ჭაობიანი ადგილი ხომ არ არის მანდ? სავსებით კარგად გრძნობ თუ არა ახლა თავს? აქ შემოდგომა თითქოს ძალიან კარგი დგება, მშრალი და თბილი. როგორია თქვენთან?

ჩქარა მატარებლით წერილები მაინცა და მაინც ძალიან უფრო მალე არ მოდის, ვიდრე ჩვეულებრივით, რაც ძალიან მაკვირვებს. თქვენი 7/VIII-ს წერილები მივიღე 20-ს (გაზეთიც აგრეთვე ამ დღეს 7-ისა მივიღე). იმაზე ხომ არ არის დამოკიდებული დაყოვნება, რომ ჩქარ მატარებელს წერილები კრასნოიარსკამდე მიაქვს (ყოველ შემთხვევაში, კონვერტზე შტემპელია: «კრასნოიარსკი, 14. VIII») და იქიდან წერილი უკან მოდის აჩინსკში (საფოსტო ტრაქტი მინუსიდან აჩინსკში მიდის)? ხოლო აჩინსკში ან ეს მატარებელი არ ჩერდება, ან წერილებს ყუთიდან არ იღებენ. ალბათ ასეა, ვინაიდან მოსკოვიდან კრასნოიარსკამდე წერილი ჩქარა მიდის (7-დან 14-მდე), მაგრამ დროის ეს მოგება იკარგება უკან დაბრუნებაზე: კრასნოიარსკი — აჩინსკი.

გადასვლის შესახებ ჩვენ მხოლოდ ვილაპარაკეთ, თხოვნა კი არავითარი არ შეგვიტანია. ვფიქრობთ, რომ არცა ღირს შეტანა; ბარემ დავიცდით 1900 წ. 29. I-მდე.

ვცხოვრობთ წინანდებურად. ახლა კარგი ამინდი დგას, და მე და ნადია ბევრს ვსეირნობთ. ჩვენთან ყველანი ჯანსაღად არიან.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ნ. კ. კრუჰსკაია და ვ. ი. ლენინი — მ. ი. ულიანოვას

22 აგვისტო.

მე უკვე დიდი ხანია მივიღე შენი წერილი, ძვირფასო მანია, მაგრამ ამ ბოლო დროს რატომღაც საშინლად გაგზარმაცდი და მიწერ-მოწერას თავი მივანებე: რამდენიმე წერილზე უნდა ვუპასუხო. ეს ალბათ იმით აიხსნება, თუ როგორ ვცხოვრობ ამ ბოლო დროს: მთელ დღეებს (ხუთ-ხუთ საათს) ვსერირობ. კითხვითაც ცოტას ვკითხულობ. ზაფხული ცუდი იყო. შემოდგომა კი ჭერჭერობით საუცხოო დგას. ვოლოდიაც ბევრს სერირობს, მაგრამ მაინც მუშაობს, თუმცა წინანდელზე გაცილებით ნაკლებს.

როგორ გადაწყვიტე? სად და როდის მიდიხარ? ვოლოდია-სადმი შენს წერილს რომ ვკითხულობდი, სადაც ეკითხებოდი, სად შევიდეთ, მომაგონდა, როგორ აქეთ-იქით ვაწყდებოდი, როცა შენზელა ვიყავი. ხან გადავწყვიტე სოფლის მასწავლებლად წასვლა, მაგრამ ადგილის მოძებნა ვერ მომეხერხებინა, და პროვინციაში მივისწრაფოდი. შემდეგ, როცა ბესტუჟევის კურსები გაიხსნა, ამ კურსებზე შევედი, მეგონა მაშინვე მიამბობდნენ იქ ყოველივე იმაზე, რაც მე მაინტერესებდა, და როცა იქ სულ სხვა რამეზე დაიწყეს ლაპარაკი, მივატოვე კურსები. ერთი სიტყვით, სრულიად უმწეოდ ვაწყდებოდი მაშინ აქეთ-იქით. მხოლოდ 21 წლისამ გავიგე, რომ არსებობენ რაღაც «საზოგადოებრივი მეცნიერებანი», მანამდე კი სერიოზული კითხვა წარმომედგინა როგორც ბუნებისმეტყველების ან ისტორიის კითხვა, და ხელს ვკიდებდი ხან რომელიღაც როსმესლერს, ხან ფილიპე II, ესპანელის ის-

ტორიას. შენ სულ სხვა პირობებში ცხოვრობ. «სარფიანი საქმიანობა», არ ვიცი, ღირს თუ არა ემზადო მისთვის, ვფიქრობ არა ღირს, ხოლო თუ ფული დაგჭირდება, შედი რომელიმე რკინიგზაზე, ყოველ შემთხვევაში, დაწესებულ საათებს რომ წაიმუშავებ, საზრუნავი აღარაფერი გაქვს, თავისუფალი კაზაკი ხარ, თორემ ყოველნაირი პედაგოგიკა, მედიცინა და სხვ. უფრო მეტად ითრევეს ადამიანს, ვიდრე საჭიროა. სპეციალურ მომზადებაზე დროის ხარჯვა დასაზანებელია, როცა ასე ბევრი რამ გინდა და საჭიროა იცოდე, ენების ცოდნა კი ყოველთვის ლუკმაპური იქნება შენთვის. აი მე და ვოლოდიას ენების მხრივ გვიჭირს, ორივემ ცუდად ვიცით ისინი, ვცოდვილობთ, ვცოდვილობთ ენებში, და მაინც ცუდად ვიცით. ისევე შეეუდღექით ინგლისურს. ეს უკვე მერამდენეჯერ! მე, ყოველ შემთხვევაში, მეთაჯერ ვიწყებ. შენ ალბათ უკვე გამოსწრებდი. ანიაშ ხომ მთლად კარგად იცის ინგლისური ენა? ჰო, სულ მავიწყდება გკითხო, გაიცანი რუ არა მეშჩერაჰოვი, ახლა, უნდა ვიფიქროთ, ის მოსკოვშია. იგი ბელგიისადმი ისეთივე სიყვარულით არის გამსჭვალული, როგორც შენ. ერთხანს მასთან მიწერ-მოწერა მქონდა, და მაშინ ბელგიის მთელ საქმეებს კარგად ვიცნობდი და ძალიან მაინტერესებდა ისინი. თუ ხედავ ხოლმე მას, ხომ არ იცი, სად არის მისი ცოლი. მისი მეგობარი მწერდა, მიუნხენში წავიდაო. დამენანება, მხედველობიდან რომ დამეკარგოს. ძალიან კარგი ადამიანია. არ ვიცი, შევხვდები კიდევ როდისმე თუ არა. ჩემი პიტერელი ნაცნობები ყველანი ისე მიმოიფანტნენ, რომ არ ვიცი ვინ სად არის. პირველ ხანებში კიდევ მწერდნენ, ახლა კი მიწერ-მოწერა თანდათან წყდება. ცუდია მიწერ-მოწერა, არასოდეს არაფერზე დალაგებულად არ შეიძლება ილაპარაკო, ხოლო თუ დაიწყე... შედეგად შეიძლება ურთიერთ გაუგებლობა გამოვიდეს. როგორ ცხოვრობს აუბა, —არ ვიცი, ცოტას იწერებოდა, მხოლოდ ჩანს, რომ ნერვები აშლია. მაგრამ მე ისე გამიგრძელდა წერა, რომ ვოლოდიას ადგილი არ ეყოფა, უნდა დავამთავრო. მაგრად

გკოცნით შენ, მ. ალ. და ანიუტას. დედა ყველას მოგიკითხავთ. სულ კარგად იყავით.

ნ ა დ ი ა

22/VIII. 99.

ძალიან გამიხარდა, მანიაშა, როცა წავიკითხე, რომ შენ, როგორც იქნა, მიგიღია ჩემთვის ბერნშტეინი²⁷⁶, რომელსაც დიდი მოუთმენლობით ველოდი და ველო. მე უკვე იაკუტკიდან მწერდნენ, რომ ბერნშტეინს კითხულობენ, აქ კი ჯერ კიდევ არ არის!! და რაც უფრო მეტს ყვირიან მის შესახებ, იყენებენ მას სხვადასხვა გონებაჩლუნგი ბურჟუები და «ახალგაზრდა» (ყველა მნიშვნელობით) ახალბურჟუები, მით უფრო საჭიროა რაც შეიძლება მალე გავეცნოთ ოპორტუნიზმის ამ «უახლეს» გმირს.

1899 წ. 9. X-ს ახალი სტილით Parteitag* იქნება პანოვერში და ბერნშტეინზე ილაპარაკებენ²⁷⁷. ძალიან მინდა მექნეს მასი ანგარიშები. ეცადე, გეთაყვა, მიმოვნო: ეს სავესებით შესაძლებელია ერთ-ერთი შემდეგი გზით. მისწერე საზღვარგარეთ შენს ნაცნობებს (ანიასაც ვთხოვ გააკეთოს ეს) გამოგიგზავნონ გაზეთის ის ნომრები, რომლებშიც ანგარიში იქნება, თუნდაც «Frankfurter Zeitung», რომელიც რუსეთში აღწევს. თუ ნაცნობები არ კისრულობენ არც «Vorwärts»-ის და არც «Frankfurter Zeitung»-ის გამოგზავნას, მაშინ ხომ არ შეიძლება გამოვიწეროთ «Frankfurter Zeitung» მოსკოვის ფოსტამტის მეშვეობით ოქტომბრისათვის. (მე ვიცი, რომ 3 თვით გამოწერა შეიძლება, მაგრამ ეს მეტისმეტად ბევრია და მეტისმეტად ძვირია, 4. 70 კაპ. ხომ არ შეიძლება ერთი თვით?) თუ თვითონ იქნები მაშინ საზღვარგარეთ, იყიდე, გეთაყვა, ეს ნომრები და გამომიგზავნე.

* — პარტიული ყრილობა. რ ე ღ.

ლიტერატურულ დავალებებს არ გაძლევ, ვინაიდან ახლა არაფერს არა ვწერ და არც ვაპირებ ვწერო. აი საზღვარგარეთ თუ წახვალ. ალბათ გთხოვ გამომიძევნო კარგი ძველი წიგნები.

ხელს გართმევ. ვ. ლ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

25/VIII. 99.

წარსულ კვირას დაგბრუნდით შინ, ძვირფასო დედიკო, და მივიღეთ შინიდან მანიას წერილები ამონაჭრებით (დიდი merci მათთვის), შემდეგ «Neue Zeit» ანიუტასაგან და ანაბეჭდები (2) ჩემი სტატიებისა ლევიტსკის წინააღმდეგ²⁷⁸. მათმა მიღებამ განსაკუთრებით გამახარა. ანიუტა მწერდა, რომ აქ წამოსვლაზე ჯერ კიდევ ყოყმანობთ და, შესაძლოა, წამოხვიდოდით, დარწმუნებული რომ იყოთ იმაში, რომ გემი მიწისამდე ჩამოგიყვანთ და უკანაც წაგიყვანთ. ეს რომ წავიკითხეთ, გადაწყვიტეთ გამოგვეგზავნა შენთვის დეპეშა იმის შესახებ, რომ გემები შუა სექტემბრამდე დადიან (მე წარმან თვით მიწისამდე მიმიყვანა გემმა — მართალია, უკანასკნელმა -- სექტემბრის 20-იან რიცხვებში), ასე რომ ჩამოსვლას მოასწრებდით, თუ, რა თქმა უნდა, შენ სავსებით ჯანმრთელად ხარ და მიტისას საქმე არ გაბრკოლებს. იმედი მაქვს, რომ თქვენ დროზე მიიღეთ ეს დეპეშა*, რომელიც 22 რიცხვს გამოგვგზავნეთ? მის პასუხად ან თვითონ თქვენ დაველოდებით, ან წერილს. აქამდე (ორ წელიწადს) აქ კარგი შემოდგომა იყო ხოლმე, არ ვიცო, როგორ იქნება წელს წვიმიანი ზაფხულის შემდეგ.

ანიუტას გამოგზავნილი წიგნებიდან განსაკუთრებით მიხარია მერიანგი; მეორე ტომის წაკითხვა ეს არის დავამთავრე და ძალიან, ძალიან კმაყოფილი დავრჩი. Credo der Jungen **-ის შესახებ მე პირდაპირ განმაცვიფრა ამ ფრაზების უშინაარსო-

* დეპეშა არ შენახულა. რ. ე. დ.

** — ახალგაზრდების პროგრამის. რ. ე. დ.

ბამ. ეს credo კი არა, სიტყვების პირდაპირ რაღაც უბადრუკი გროვია! ვაპირებ უფრო დაწვრილებით დაეწერო ამის შესახებ.

მწერლის დუმილი მაშფოთებს. Webb-ს არ მიგზავნიან. სტატიას ბაზრების შესახებ არ ათავსებენ, ხოლო ბულგაკოვის საწინააღმდეგო სტატიის შესახებ არაფერი არ ისმის. მე ვფიქრობ, რომ საჭირო იქნება გამოართვათ მას ყველა ხელნაწერი და თვითონ გადასცეთ რედაქციებს, რომ ზუსტად და დროზე მიიღონ ხოლმე პასუხი მოთავსების შესახებ და უშუალოდ უკავშირდებოდეთ. თვითონ ჩემთვის ეს, რა თქმა უნდა, უხერხულია, მაგრამ ანიუტა, ვფიქრობ, შეძლებდა, თონდ თუ სხვა საქმეები საშუალებას აძლევს დაუთმოს დრო ამას: ხოლო უმჯობესია პირდაპირ გადაგზავნოთ ხოლმე. ვიდრე მწერალს გადაუგზავნოთ. თუ მან ჩემი სტატია მის წინააღმდეგ მხოლოდ იმის გულისათვის დააბრკოლა, რომ თვითონ მას ჯერ არ დაუმთავრებია პასუხი მასზე, — ეს უკვე ნამდვილი ღორბაა! თვითონ მისთვის მიწერას აზრი არა აქვს. — პასუხს არ იძლევა.

მაგრად გოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მხედვით

მ. ა. ულიანოვას

1/IX. 99.

ამჯერად ვერ მოვასწარი კვირას მომეწერა შენთვის, ძვირფასო დედიკო, და გწერ შუა კვირაში.

გუშინ მივიღეთ ბერნშტეინის, ვანდერველდეს წიგნი²⁷⁹ და «მოსკოვსკიე ვედომოსტის» 2 ნომერი — ერთში გამოხვეული იყო ბერნშტეინი, მეორის (№ 223) ნახევარი ცალკე ბანდეროლში იყო, რამაც ძალიან გაგვაკვირვა. რაიმე ხომ არ დაიკარგა ან შეცდომა ხომ არ არის?

ბერნშტეინის წიგნის შესახებ გადავწყვიტე, რომ შემოიღია ჩემად ჩავთვალო: მანიაშას ზუსტად არ მოუწერია, რომ ის აუცილებლად დაბრუნებულ უნდა იქნას ამა და ამ ვადაზეო, მან მომწერა, რომ მიიღო ზომები მეორე ეგზემპლარის მისაღებად. მე კი ეს წიგნი ძალიან მჭირდება. თუ, მოლოდინის მიუხედავად, მანიაშას აუცილებლად დასჭირდება ის ეგზემპლარი, რომელიც მე გამომიგზავნა, დაუყოვნებლივ მომწეროს ეს.

მე და ნადია მაშინვე შევეუდექით ბერნშტეინის წიგნის კითხვას და ნახევარზე მეტი წავიკითხეთ. და მისი შინაარსი სულ უფრო გვაოცებს. თეორიულად წარმოუდგენლად სუსტია; სხვისი აზრების გამეორებაა. ფრაზებია კრიტიკის შესახებ, ხოლო სერიოზული და დამოუკიდებელი კრიტიკის ცდაც კი არ არის. პრაქტიკულად ოპორტუნიზმია (ფაბიანობი, უფრო სწორად რომ ვთქვათ: ბერნშტეინის უამრავ მტკიცებათა და იდეათა დედანი Webbs-ებს აქვთ თავიანთ უკანასკნელ წიგნებში), უსაზღვრო ოპორტუნიზმი და პოსიბილიზმი, და ამასთან მაინც მხდალი ოპორტუნიზმი. ვინაიდან ბერნშტეინს არა სურს პირდაპირ შეეხოს პროგრამას. არა გვგონია საეჭ-

ვო იყოს მისი ფიასკო. ბერნშტეინის მითითებებმა მასთან ბეგ-რი რუსის სოლიდარობის შესახებ... (გვ. 170 და 173, შენიშვნები) მთლად აღგვაშფოთა. დიახ, ჩვენ აქ ალბათ მართლაც მთლად «მოხუცები» გავხდით და «ჩამოვრჩით» «ახალ სატყეებს»..., რომლებსაც ბერნშტეინისაგან იწერენ. მალე უფრო დაწვრილებით მოვწერ ანიუტას ამ თემაზე⁸⁰.

გუშინვე შივიღეთ (როგორც იქნა!) ვები, II ტომი ინგლისურად (გერმანულად არ მიგვიღია; ვიწერთ დღეს) — პირველ ტომზე კი რაიმე წერილი ან ცნობა არ არის!

ახლა აუცილებლად მიმაჩნია რამდენადმე შეეცვალო და შეეცუო ჩემი სტატია ბულგაკოვის წინააღმდეგ. ამას გავაკეთებ შავის მიხედვით, რომელიც მე მაქვს. ანიუტას კი ვთხოვ დაუყონებლივ გამოითხოვოს მეორე სტატია და თავისთან დაიტოვოს, სანამ ჩემგან შესწორებებს მიიღებდეს⁸¹.

ჩვენთან ახალი ცოტაა. ანატოლი სულ უფრო და უფრო ცუდად არის. გლეხი ამ დღეებში გადადის ნაჟნეჟდინსკში (ირკუტსკის გუბ.) რკინიგზაზე სამსახურში. ელის. ვას. გუშინ მიიღო ფულის გზავნილება ასი მანეთის რაოდენობით.

მაგრად გკოცნი. შენი ვ. ლ.

სალამი ყველასაგან ყველას.

P. S. «Frankfurter Zeitung», როგორც აღმოჩნდა, აქ ახლოს მოხდით, ასე რომ მისი გამოწერა არა ღირს მანიაშას ვთხოვ შეეცადოს მიშოვნოს (დრეზდენიდან გამომიწეროს ან ნაცნობების მეშვეობით გამოიკითხოს) «Sächsische Arbeiterzeitung»-ის 1898 წლის ნომრები 1) Parvus-ის სტატიებით, ბერნშტეინის წინააღმდეგ; და 2) 1898 წლისა, ნომრები 253, 254 და 255⁸².

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»

№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



ნ. ბ. გრუზინაძე
1903

მ. ა. ულიანოვას *

11/IX. 99.

უნდა გაცნობო, ძვირფასო დედიკო, ძალიან სამწუხარო ამბავი: 8. IX-ს მოკვდა ანატოლი და 10. IX-ს დაეძაფლავეთ სოფელ ერმაკოვსკოეში. მორჩენის იმედი უკვე დიდი ზანია აღარ იყო, და ბოლო დროს ავადმყოფობა საშინლად სწრაფად ვითარდებოდა. მისი ცოლი ჯერჯერობით რჩება სოფელ ერმაკოვსკოეში. მიხ. ალ.-ძე სილვინს ჯარისკაცობის საფრთხე ელის; უკვე მიიღო ქაღალდი, რომ გამოცხადდეს მინუსინსკში, სადაც მიდის 14. IX-ს. თუ წაიყვანეს, ორ წელიწადს უნდა იმსახუროს — თავისი გადასახლების ვადაზე ორი თვით მეტ ზანს.

მე და ნადია ახლა შევეუდექით Webb-ის მეორე ტომს, ისე რომ არც I-ლი ტომის კორექტურული თაბახები მიგვიღია (რომლებიც ძალიან გამოგვადგებოდა მეორე ტომის თარგმანის რედაქტირებისათვის) და არც მე-II ტომის გერმანული თარგმანი. ამ სამუშაოს აღბათ კარგა ბევრი დრო დასჭირდება.

გიგზავნი ამ წერილთან ერთად დაზღვეულ ბანდეროლს, რომელშიც არის შესწორებები ჩემი სტატიისა ბულგაკოვის შესახებ. ვთხოვ ანიუტას შეიტანოს ეს შესწორებანი ხელნაწერში (ამოჰრას ძველი და ჩააწებოს ახალი) და დაუკავშირდეს რედაქციას მოთავსების საკითხზე. სასურველია რაც შეიძლება მალე ზუსტად შევიტყო სტატიის ბედი.

21. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

ჩვენ ყველაზე კარგად ვართ.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნი
ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

17/X. 99.

ამ კვირაში ბევრი რამ საინტერესო მივიღე შინიდან, ძვირფასო დედიკო, და დიდ მადლობას გიძღვნი ყველაფრისათვის. ძლიერ გამახარა ახალი ფრანგული ჟურნალის გაცნობამ, რომელიც ეტყობა ძალიან საინტერესო იქნება; უკვე თვით ის ფაქტაც, რომ იგი ლონგეს რედაქციით გამოვიდა, ძალიან საგულისხმოა²⁸³. შტუტგარტის ოქმების წაკითხვას უკვე ვამთავრებ, აგრეთვე დიდი ინტერესით. დასასრულ, წიგნი მოსკოვში პროფესიული ყრილობის შესახებ (რომელიც პარასკევს მივიღე) აგრეთვე ძალიან საინტერესო და საგულისხმოა²⁸⁴.

რაც შეეხება ლიტერატურას — სიჩუმეა. მე, ვგონებ, უკვე გწერდით, რომ გაზეთებში წავიკითხე Webb-ის I-ლი ტომის გამოსვლის შესახებ და გამოვიწერე იგი; იმიტომ რომ ჩემთვის გამოგზავნას, ჩანს, ზედმეტად თვლიან. გავიგე, რომ პიტერში გამოდის ახალი გაზეთი «სევერნი კურიერ» — ვაპირებ გამოვიწერო, როგორც კი გაზეთებში განცხადებას დავინახავ. იული ტურუხანსკიდან მწერდა, რომ «ნოვოსტიში» იყო მ. ენგელგარდტის ფელეტონი: «გადაშლილი კარტი», რომელშიც სასტიკად «განადგურებულია» ილინის წიგნი კაპიტალიზმის შესახებ. საინტერესოა ენახო. — თუ ამ ნომრის მოსკოვში მოძებნა და ყიდვა მეტისმეტად სადავიდარაბო არ იქნება. «ეიზენს» იშვიათად ვხედავ; მეშვიდე ნომერი სრულიად მოულოდნელად პირდაპირ პიტერიდან გამომიგზავნეს და თითქმის პირდაპირ რედაქციიდან (sic !!?!). «ნაუჩნოვობოზრენიეს» ზოგჯერ ამხანაგები მიგზავნიან: იგი მოსდის

რამდენიმე ახლო მცხოვრებ პირს, რომლების ზოგჯერ ნახვაც ხერხდება.

ჩვენთან ყველაფერი წინანდებურად არის. როგორ მოეწყეთ მოსკოვში? ვინ მიდის საზღვარგარეთ, ანია თუ მანიაშა, და როდის? მიტია მარტო დარჩა პოდოლსკში?

მაგრად გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი გ. თ.

გაგზავნილა სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

•ბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1900 წ.

101

ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი მ. ა. ულიანოვას

19 იანვარი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! როგორც ექნა საკითხი გაირკვა: შეიძლება რუსეთში წამოსვლა, ვადის მომატება მოსალოდნელი არ არის. ნივთებს 28-ს ვგზავნით, 29-ს კი თვითონ წამოვალთ. მოვდივართ კომპანიად: ვ. ვ. და ოლლა ალექსანდრეს ასულთან ერთად. ლეპეშინსკებიც აპირებდნენ წამოსვლას, მაგრამ ძალიან მეექვეება, რომ ვადაზე მომზადება მოასწორონ. ო. ა. მიიჩქარის მ. ა-სთან, იგი რიგაში დანიშნეს, ვ. ვ-ც ჩქარობს. მინუსადან ალბათ 30-ს გამოვალთ. მეშინია მხოლოდ, რომ რაიმე დაბრკოლება არ გამოვიდეს ჩემი მიზეზით. მხოლოდ ცოტა ხნის წინათ მოგვივიდა აზრად გაგვეგო, უნდა შევეცადო თუ არა მე მივიღო ჩემ ხარჯზე წამოსვლის ნებართვა. ვ. ვ-მ ბოქაულთან იკითხა, და აღმოჩნდა, რომ ნებართვის მიღებას უნდა ვეცადო პოლიციის დეპარტამენტში, თვითონ ბოქაული კი გასასვლელ მოწმობას ვერ მომცემს, ვინაიდან ჩემს შესახებ არავითარი მიწერილობა არ მიუღია. ვგზავნით დღეს დეპეშებს დეპარტამენტში და კნიპოვიჩებთან, მაგრამ საეჭვოა, რომ რაიმე ახალი არეგულარევა არ გამოვიდეს²⁸⁵. უფაში ვოლოდიას უნდა ერთ ორ დღეს გაჩერდეს, რომ შეიტყოს, როგორ გადაწყდება, უფაში დამტოვებენ თუ რომელიმე სტერლიტამაკში ან ბელებეიში გამგზავნიან. — ახლა ჩვენ მხოლოდ მგზავრობაზე გვაქვს ლაპარაკი. წიგნები ყუთში ჩავაწყეთ და ავწონეთ, 15 ფუთამდე გამოდის. წიგნებს და ნაწილ ნივთებს ტრანსპორტით ვგზავნით, თუმცაღა, ნივთები, ვგონებ, ძალიან ბევრი არ

გვექნება. ყინვების გამო გვინდოდა სახურავიანი მარხილი შეგვეკეთათ, მაგრამ ქალაქში ვერ იშოვნო, აქ შეეკეთათ კი სა-
ეჭვოა, შეიძლება ისეთი გააკეთონ, რომ აჩინსკამდე ვერ
მიადწიოს. თბილი ტანისამოსი ბევრი გვაქვს, იქნებ არ გა-
ვიყინოთ, ამინდიც, ვგონებ, დათბობას აპირებს: ოსკარს ფუ-
შინ სადღაც პატარა ღრუბლები დაუნახავს, დღეს დილით კი
მხოლოდ 28 გრადუსი იყო. ყველაფერზე უარესი ის არის,
რომ დედა სულ ცივდება ხოლმე, აი ახლა ისევ ახველებს.
მე და ვოლოდია ყოველდღე გამოვდივართ, მიუხედავად ყინ-
ვებისა, და ჰაერს მივეჩვიეთ, დედა კი არ ვიცი როგორ
მოადწევს. მინდა, რომ რაც შეიძლება მალე გავიდეს დრო
29-მდე, რაკი წამოსვლაა, წამოვიდეთ. თუმცაღა, წამოსვლა
უკვე ისე ახლოა, რომ დედა დღეს საგზლად პელმენის კეთე-
ბას აპირებდა. გვირჩევენ საგზლად უთუოდ პელმენი წა-
მოვიღოთ, დანარჩენი ყველაფერი გაიყინება. ჰოდა დედა
აპირებს აუარებელი გააკეთოს ეს საჭმელი, უცხიმოდ და
უხახვოდ.

ახლა ცოტას ვკითხულობთ. თუმცაღა, ვოლოდია წერს პა-
სუხს სკოორცოვისადმი²⁸⁶. დღეს, როგორც იქნა, ვგზავნით
ვებს, კარგა გვარიანად კი მოგვაბეზრა თავი.

აბა, ნახვამდის. მაგრად გკოცნით. მანიაშას და ანიუტასაც
ვკოცნი, ვწუხებარ, მოსკოვში რომ ვერ მოვხვდებით. დედა
მოგიკითხავთ.

თქვენი ნაღია

ამ წერილს შენ ალბათ უკვე ჩემი დეპეშის შემდეგ მი-
იღებ*. იმედი მაქვს, მალე გნახავთ!

შენი გ. უ.

* დეპეშა არ შენახულა. რ. ე. დ.

(შევიტყე (ა. ნ. მწერდა), რომ პროკოპოვიჩის წიგნი ცენ-
ზურას მაინც შეუჭამია (!!)) — მაშასადამე მასთვის პასუხის
გაცემა არ შეიძლება²⁸⁷. უცნაური შემთხვევაა!)

დაწერილია 1900 წ. 19 იანვარს
გაგზავნილია სოფ. შუშენსკოდან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

15/III. 1900.

მივიღე ამ დღეებში შენი წერილი, ძვირფასო დედოფლო. ნადიას შესახებ თხოვნა გავგზავნე 10-ს და პასუხს მალე ველი. იმ შემთხვევაში, თუ (მოლოდინის მიუხედავად) პასუხი არახელსაყრელი იქნა, მე ნამდვილად ვფიქრობ გთხოვო (თუ საუბრებით კარგად იქნება) წახვიდე, რომ პირადად ითხოვო. მაგრამ ეს მომავალში იქნება, ვნახოთ.

«ფიზნ»-ი მივიღე, ასე რომ არ გამოგზავნოთ ²⁸⁸.

ანიუტას ვთხოვ «Archiv» გაუგზავნოს ნადიას (ჩემთან აქ აღმოჩნდა მე-2 ეგზემპლარი დროებით). აქ გვარიანად ვცხოვრობ, ხშირად დავდივარ ბიბლიოთეკაში და ვსეირნობ.

ბოდიშს ვიხდი, ძალიან მოკლედ რომ გწერ: ფოსტას ვერ მოვუსწრებ.

მაგრად გჯოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

აქ აქებენ ერთ ექიმს, და მინდა რჩევა ვთხოვო მას ჩემი კატარის შესახებ. ამბობენ, გაზაფხულის მოახლოებისას პიტერში სხვადასხვა ეპიდემიური ავადმყოფობაა გავრცელებული ²⁸⁹.

გავგზავნილია ფსკოვიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი

6/IV. 1900.

დღეს მივიღე, ძვირფასო დედიკო, მანიაშასაგან წერილი (3. IV-სა), რომელშიც მისაყვედურებს ღუმილისათვის. მართლაც დამნაშავე ვარ, — თვით შენც და მანიაშასაც არ მოგილოცეთ 1 აპრილი. საქმე ის არის, რომ მე მაშინ ზელმეორედ «დამესხა თავბრუ» (როგორც გამოთქვა ნადიმ წერილში ციმბირელი ამხანაგებისადმი) დიდი ზნის ნანატრი მგზავრის²⁹ ჩამოსვლის გამო (იგი ახლა ალბათ უკვე შინ მისული იქნება).

ვცხოვრობ წინანდებურად; ჩემი ჯანმრთელობა დამაკმაყოფილებელია და დღეს უკვე ვსინჯე თავი მივანებო ჩემს «წყალს». ესეირნობ — ახლა აქ კარგია სეირნობა, ფსკოვშიც (აგრეთვე მის მიდამოებში), ალბათ, ცოტა როდია ღამაში ადგილები. აქაურ მაღაზიაში ვიყიდე ღია ბარათები ფსკოვის ხელებით და გიგზავნით სამს: შენ, მანიაშასა და ანიუტას.

გუშინ მივიღე წერილი მ. ა-საგან: იწერება (4. IV-ს), რომ ზვალ ან ზეგ მიდის (ო. ა-სთან ერთად) ისევ ციმბირში, — სამხედრო უფროსებმა ერთხელ კიდევ შეუტყველეს სამსახურის ადგილი. მპირდება, რომ აჩინსკიდან ახალ მისამართს გამომიგზავნის.

ნადია ალბათ წევს: ექიმს უთქვამს (როგორც ერთი კვირის წინათ მწერდა), რომ მის ავადმყოფობას (ქალურს) გულდადებით უნდა მკურნალობა, რომ 2 — 6 კვირას უნდა იწევს. კიდევ გავუგზავნე ფული (ვოდოვოზოვასაგან 100 მ. მივიღე).

ვინაიდან ნეკურნალობაზე კარგა დიდი ხარჯები იქნება საჭირო. მე ჯერჯერობით ნეყოფა, ხოლო როცა გამომეღევა, — მოგწერ. მაშასადამე, ახლა იგი ჩემთან ვერ წამოვიდოდა, კიდევაც რომ ნება დაერთოთ (პასუხი ჯერ კიდევ არ მიმიღია, და ახლა თათქმის აღარც ველი). მე ფფიქრობ გაზაფხულზე, ასე თვენახევრის შემდეგ წავიდე და ვინახულო, ან შესაძლოა, უფრო ადრეც²⁹¹.

ჩემი აქაური ნაცნობი²⁹² საზღვარგარეთის პასპორტს იღებს. და ფიქრობს სამეურნალოდ წავიდეს აპრილის 20-იან რიცხვებში: მისი წასვლის შემდეგ აქ ცოტა არ იყოს მომეწყინება.

გერმანული ენის გაკვეთილებს ვიღებ ერთ აქაურ გერმანელთან, გაკვეთილში ვიზღი 50 კ. ვთარგმნით რუსულიდან, ცოტ-ცოტას ვლაპარაკობთ — მაინცდამაინც ძალიან კარგად როდღი მაღის საქმე, და მე უკვე ფფიქრობ ზომ არ დავანებო თავი; — თუმცაღა ჯერ კიდევ ვნახავ. საერთოდ ცოტას ვმუშაობ; ჯერ კიდევ არ დამიმთავრებია Webb-ის მაჩვენებელი.

ბიბლიოთეკაში დავდივარ, გაზეთებს ვკითხულობ. ახალ წიგნებს ცოტას ვხედავ, დავიღოვი * ვერ ვიშოვე. არ ვაპირებ ვუპასუხო პ. სტრუვეს (გავგზავნე სკოორცოვის პასუხად დაწერილი სტატიის პატარა ჩანართი მის წინააღმდეგ)²⁹³, კაჩოროვსკი წავიკითხე და ფფიქრობ ვუპასუხო. წაიკითხა თუ არა მანიაშა «ნაუჩნოე ობოზრენიე» № 3 და 4? ჩინებულია იქ სტატია პისარეფზე²⁹⁴.

მიტიაშ, მამ, სამსახური მიატოვა და მეცნიერებას ჩაუჭდა? ეს ჩინებულია. ბევრს მუშაობს მანიაშა? სად და როგორ ეწყობიან ანიუტა და მარკი?

მოგილოცავ დღესასწაულს, ჩემო ძვირფასო, და მაგრად გკოცნი. მანიაშას მადლობა წერილისათვის. მიტიას სალამი.

შენი ვ. უ.

გავგზავნილია ფსკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* მანიაშა ზომ ვერ გამომიგზავნის, თუ აქვს?

104

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. ქ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი

26/IV. 00.

გიგზავნი ღღეს, ძვირფასო დედიკო, დაპირებულ მეჩის
 ბროშურას და «ნაუჩნოე ობოზრენიედან» ანაბეჭდებს²⁹⁵. ბო-
 ლიშს ვიხდი, რომ დავაგვიანე. როგორ ხართ? როგორ მოეწყო
 ანიუტას საქმე, სად არის ახლა და გადაწყვიტა თუ არა ზაფ-
 ხულის შესახებ?

შაგრადი გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ფსკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. ქ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი

30/IV. 00.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი და მანიას 25-ის წერილი. მე, შესაძლოა, უფრო ადრეც დავაღწიო თავი აქედან, ასე დაახლოებით ორი კვირის შემდეგ, მაგრამ რამდენადმე გარკვევით თქმა არ შემიძლია.

ვგონებ, უკვე გწერდი, რომ თხოვნა შევითანე ნება დამართონ თვენახევარს ვიცხოვრო უფაში²⁹⁶. იმედი მაქვს მალე მივიღებ პასუხს.

ნადია მწერს, რომ მისი ჯანმრთელობა ცოტა გაუმჯობესდა. «Archiv»-ი ანოუტასაგან არ მოუღია. მე აი რასა ვთხოვ ანოუტას: ხომ არ შეიძლება დააბრუნოს ეს «Archiv»-ი ჩემი ჩამოსვლისათვის და აღარ გაუგზავნოს იგი ნადიას, ვინაიდან ის ახლა მე მჭირდება (მე თვითონ ჩავუტანდი), ხოლო მეორე ეგზემპლარი, რომელზეც მე იმედს ვამყარებდი, გამისხლტა. ძალიან მინდა მივიღო, როცა თქვენთან ჩამოვალ.

მანიაშას ვთხოვ გამოვიგზავნოს ნადიას თარგმანი²⁹⁷. მე მას ჟურნალში გავგზავნი.

ფილიპოვი²⁹⁸ მწერს, რომ სკვოროცოვის წინააღმდეგ სტატიიდანაც კი ცენზორს თითქმის მესამედი ამოუგდია! აი უბედურება!

მაგრად გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი გ. უ.

გაგზავნილია ფსკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

106

მ. ა. ულიანოვას

5/Ⅶ. 1900.

მხოლოდ დღეს დილით მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 2-ის წერილი მანიაშას მინაწერით. რატომ დაიგვიანა წერილმა (შენ მოელოდი, რომ მას მივიღებდი 3-ს ან არაუგვიანეს 4-სა), არ ვიცი; მასზე შტემპელებია «საფოსტო ვაგონი 2» და «ფსკო-ვი 4», ასე რომ, შეიძლება ითქვას, დაგვიანება არც კი არის: ითბეს წერილი ფსკოვში მოსულა და დღეს დილით გადმოცემულია. ალბათ პოდოლსკიდან წერილი ისევე ჩქარა ვერ მოვა, როგორც მოსკოვიდან.

ტყუილად წუხარ ჩემთვის, ჩემო ძვირფასო: ჩემი ჯანმრთელობა ახლა გაცილებით უკეთესია, ჩემი წყალი დიდი ხანია მივატოვე და ერთხელაც არა მქონია სურვილი და საჭიროება დავუბრუნდე მას. გუშინ ადგილობრივი პოლიციემისტერისაგან მივიღე მოწმობა, რომ საზღვარგარეთ ჩემი წასვლისათვის მის მხრივ დაბრკოლება არ იქნება, დღეს შევიტანე გადასახადი (ათი მანეთი) და ორი საათის შემდეგ მივიღე საზღვარგარეთის პასპორტს. მაშასადამე, ზაფხულში თბილ ქვეყნებში წავალ; დაუყოვნებლივ აქედან წასვლა არ შემიძლია, იმიტომ რომ ჯერ კიდევ უნდა დაუუკავშირდე რედაქციებს და თარგმანების ზოგიერთ გამომცემელს და დავამთავრო ფულის ზოგიერთი საქმე (იშვდი მაქვს, სხვათა შორის, ცოტა რამ მივიღო ფილიპოვისაგან: თუ ვერ მივიღე ვერც მისგან და ვერც პოპოვასაგან, მაშინ მოგწერ და გთხოვ ნაწილი გამომიგზავნო). გარდა ამისა, აქ უნდა დაველოდო პასუხს ჩემს თხოვნაზე დეპარტამენტში, რომ ნება დამართონ თვენახევარს ვიცხოვრო უფაში ცოლის ავადმყოფობის ვამო. ეს თხოვნა 20/IV-ს შე-

ვიტანე და დაახლოებით ერთი კვირის შემდეგ უნდა იქნეს პასუხი. ნადიას აუცილებლად ვინახულებ, მაგრამ ჯერ კიდევ არ ვიცი, მოვახერხებ თვენახევარს დავყო მასთან თუ (რაც უფრო მოსალოდნელია) ნაკლებ ვადას უნდა დავჯერდე. ყოველ შემთხვევაში საზღვარგარეთის პასპორტის მიღება (ის უნდა მიმეღო ფსკოვში, სადაც უკანასკნელ ზანს ვიცხოვრე) არ მაბრკოლებს, ვინაიდან კანონით საზღვარგარეთ წასვლის ვადა შიდა გუბერნიებში გაცემული პასპორტით 3 თვეს უდრის, ე. ი. მე დავიგვიანებ, 5 აგვისტოსაც რომ წავიდე რუსეთიდან. ამიტომ, როგორც უკვე გწერდი, აქედან წამოსვლას ვფიქრობ 15 და 20. V-ს შუა, ვეცდები, რა თქმა უნდა, რაც შეიძლება უფრო ადრე. მომწერე, რა ვუყო ნივთებს: მოსკოვში დავტოვო (იქ არის თუ არა მარკი და რომელ ბინაზე, დიჯზანს დარჩება თუ არა მოსკოვში და ზშირად მოდის თუ არა თქვენთან?) თუ ერთბაშად პოდოლსკში წავიღო (არ ვიცი, მოსახერხებელი იქნება თუ არა ეს: მე, ვგონებ, თან უნდა წამოვიღო ყველაფერი მათ შორის წიგნებიც), შემდეგ კი ვთხოვ მანიაშას რაც შეიძლება დაწვრილებით მომწეროს, როგორ გიპოვნოთ პოდოლსკში.

მაგრად გეხვევი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

ნახვამდის!

ნადია მწერს, რომ მისი ჯანმრთელობა გაუმჯობესდა.

ახლა მივიღე პასპორტი გუბერნატორის კანცელარიიდან და გამოვიკითხე, რა შედეგია ჩემს თხოვნაზე უფაში გამგზავრების შესახებ: უარი უთქვამთ!!! ამას სრულებით არ მოველოდი და ახლა აზრი ვერ მომიკრებია, როგორ მოვიქცე!

გაგზავნილია ფსკოვიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უჟრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი

10/V. 00.

ახლა მივიღე შენი 8-ის წერილი, ძვირფასო დედიკო, და ახლავე გიპასუხებ. ძალიან მოხარია, რომ მოვიდა შენთან შეხვედრის ნებართვა და, ცხადია, აუცილებლად ვისარგებლებ ამ ნებართვით; აქედან ახლავე წამოსვლა, სამწუხაროდ, არ შემძლია, ვინაიდან აქ დაბრუნება ალარ მონდა, საფინანსო საქმეებისა და რედაქციებთან ზოგიერთი საქმის მოსაწესრიგებლად კი აქ კიდევ უნდა დავყო 5 — 7 დღე ან დაახლოებით ამდენი. მაგრამ ამას, რა თქმა უნდა, მნიშვნელობა არა აქვს, ერთი კვირით უფრო გვიან ჩამოვალ თუ უფრო ადრე; შენს და ანიუტას მოსაზრებებს (პო: merci საქალაქო სტატისტიკის დარგში ნაშრომისათვის, რომელიც აგრეთვე დღეს მივიღე) მე საერთოდ ვეთანხმები და სწორედ ისე ვფიქრობ გავაკეთო. როგორც თქვენ მიიჩნევთ, მხოლოდ ს.-პეტერბურგში პირად გამგზავრებაზე უარის თქმა მიხდება, და შენ უნდა გთხოვო ჩახვიდე, — თუ მოესწრება, ხუთშაბათს, 18-ისათვის, ხოლო თუ არ მოესწრება, ხუთშაბათს, 25-ისათვის, იმის მიხედვით, თუ როდის შეხვდებით ერთმანეთს²⁹⁹.

ნახვამდის. შენი გ. უ.

გაგზავნილია ფსკოვიდან
 პირველად დიბეჭდა 1929 წელს
 ეჟურნალ
 «პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

18/V. 00.

გწერ, ძვირფასო დედოკო, რამდენიმე სიტყვას, რათა გაცნობო, რომ ჩემი წამოსვლა, სამწუხაროდ, რამდენადმე ყოვნდება, — მაგრამ ძალიან დიდად არა: იმედი მაქვს, რომ მაინც ვიქნები თქვენთან ან კვირას, ან სამშაბათს საღამოს, 21-ს თუ 23-ს³⁰⁰. მაგრად გკოცნი და გთხოვ არ იწუხო ჩემს ჯანმრთელობაზე. მე ახლა თავს კარგად ვგრძნობ და ბევრს ვსეირნობ, თანაც ამინდი შესანიშნავი დგას; 2 — 3 ღლის წვიმის შემდეგ ყველაფერი ამწვანდა, მტვერი ჯერ კიდევ არ არის, ჰაერი მშვენიერია, — გული მიმიწევს *ins Grüne**.

შენი გ. უ.

ნახვამდის.

გაგზავნილია ფსკოვიდან პოდოლსკში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — ბუნების წიაღში, ქალაქგარეთ. რ. ე. დ.

8. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. პოდოლსკი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი, Russland. Moskau

31 აგვისტო 1900.

მიკვირს, ძვირფასო დედიკო, რომ შენგან ერთი წერილიც არ მომდის: მე უკვე მოგწერე ორჯერ პარიზიდან³⁰² და ახლა გწერ გზიდან (სასაფრთხო ვიყავი რაინზე)³⁰³. მე კარგად ვარ და დროს ცუდად არ ვატარებ: ამ დღეებში ვნახე ანიუტა³⁰⁴, მათან ერთად ნავით ვისაფრნე ერთ ძალიან ლამაზ ტბაზე და ვტყებოდი მშვენიერი ხედებით კარგ დარში: აქ კი კარგი ამინდი იშვიათია, საერთოდ კი წვიმები, ჭექა-ქუხილი იცის. ზაფხული ისეთივე არახელსაყრელია ტურისტებისათვის, როგორც რუსეთში.

მაგრად გკოცნი და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს. მაინაშას ვაზოვ სასწრაფოდ გამომიგზავნოს ყველა წიგნი, რაც კი ჩემთვის აქვს: ყუთების შესახებ კი იმედი მაქვს მალე მოგწეროთ.

შენი ვ. უ.

წერილები შეიძლება მიგზავნოთ იმავე მისამართით (ან ანიუტას ჩემთვის გადმოსაგზავნად. — თუმცა ეს უფრო ნელა იქნება, ვიდრე პარიზში).

გაგზავნილია ნიურნბერგიდან
 პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ
 «აროლეტარსკაიი რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვის გუბ. პოდოლსკი-მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. კედროვას სახლი. Russie Moscou

7 სექტემბერი 1900. პარიზი³⁰⁵.

მივიღე მანიას წერილები — ღია და დახურული — ძვირფასო დედიკო, და ძალიან გამახარა შინიდან მოსულმა ამბავმა. მე უკვე რამდენიმე დღეა დავბრუნდი რაინზე მოგზაურობიდან. ვფიქრობ დიდხანს არ დავრჩე აქ — ალბათ მალე წავალ სადღაც. სახელდობრ სად — ჯერ კიდევ არ ვიცი. მოგწერ, როცა გამოირკვევა.

მანიაშა მისაყვედურებს, რომ ჩემი წერილები მოკლეა: ვაღიარებ ჩემს დანაშაულს. მაგრამ თავის გასამართლებლად უნდა ვთქვა, რომ აქ ძალაუფლებურად თავბრუ დავგხვევა და რომ შთაბეჭდილებათა უდიდესი სიმრავლისა და სხვადასხვაობის გამო ძნელია გააკეთო იმის არჩევანი, რაზეც შეიძლება ბოდეს უფრო დიდხანს შეჩერდე და უფრო დაწვრილებით აწერო. იმედი მაქვს, როცა აქედან წავალ, — რაღაც მანძილთ დავშორდები გამოფენის ფაციფუქსა და გამოფენის ატმოსფეროს, მაშინ შევეძლება უფრო მოვიცრიბო გულისყური და უფრო დალაგებულად ვწერო. მანამდე კი, გეთაყვა. მაშატიეთ, წერილები დალაგებული რომ ვერ გამომიდის.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

მანიაშა არაფერს არ იწერება შენი ჯანმრთელობის შესახებ: იმედი მაქვს, ეს იმას ნიშნავს, რომ კარგად ხარ?

როგორ არის მიტიას საქმეები? როდის გადმოდის მარკი და როდის გადადიხართ ყველანი მოსკოვში? მანიაშას საქმეზე რა ისმის?³⁰⁶

გაგზავნილია მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

გ. ა. ულიანოვას

19. IX. 00 ახ. სტ.

გუშინ (არა, 16, და არა გუშინ) მივიღე, ძვირფასო დედიკო, შენი 23. VIII-ს წერილი და ძალიან გამიხარდა. მანიაშას პირველი წერილებიც მივიღე, აგრეთვე მისი 24. VIII-ს ღია ბარათი, სადაც იგი იწერება, რომ კანტორისაგან³¹⁷ კიდევ მოვიდა წერილი შეხსენებით. მე უკვე გავუგზავნე მანიაშას მისამართი, რომელიც უნდა მიეცეს კანტორას. იმედი მაქვს, მანიაშამ უკვე მიიღო იგი?

მეტად საწყენია, რომ მიტიასთვის უარი უთქვამთ უნივერსიტეტში შესვლაზე. კიდევ წლის დაკარგვა, — ეშმაკმა იცის რა არის ეს! იქნებ ჯერ კიდევ მოხერხდეს ერთ-ერთი იმ შემწის დახმარებით, რომელზეც შენ იწერები. მანიაშასაც, მაშასადამე, ჯერ კიდევ გაურკვეველი მდგომარეობა აქვს?

ანიუტასგან გუშინ მივიღე წერილი და იმედი მაქვს ამ დღეებში შევხვდე — მე და ის საკმაოდ ბევრს დავსეირნობთ. ვაპირებ მალე მივუბრუნდე ჩემს წყლებს, რომ უფრო წესიერად ვიმკურნალო. ახლა აქ კარგი დარი დგას: უამინდობამ გაიარა და, ვგონებ, შესაძლებელი იქნეს კარგად ვისეირნო. თეთრუული და ფული საკმაო მაქვს, ძვირფასო დედიკო, ასე რომ არც ერთის და არც მეორეს გამოგზავნა ჯერ საჭირო არ არის: იმედი მაქვს, რომ მალე არ მომიხდება ამაზე მოწერა, — ხოლო როცა დამჭირდება, ვეცდები წინასწარ გავიანგარიშო.

ნადიანგანაც გუშინ მომივიდა წერილი: ისინი, მისი სიტყვით, კარგად მოეწყენენ, და ახლა მას აუარებელი გაკვეთილები აქვს, რომლებსაც დღეში შვიდი საათი(!) მიაქვს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს. გისურვებ მალე მიიღო შესაძლებლობა საბოლოოდ მოეწყო ზამთრისათვის და მოეწყო რაც შეიძლება კარგად.

შენი ვ. უ.

პო, კინალამ დამავიწყდა შეთქვა: 17 სექტემბერს (მაშასადამე, 4-ს, ჩვენებურად) მივიღე ბრაუნის «Archiv»-ი, რომელიც დატოვებული ჰქონდა. მალე მომივიდა! დიდი merci მანიამას.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

113

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქ., სახლი შარონოვისა (№ 25).

Russland. Moskau

3/X. 00.

მივიღე, ძვირფასო დედიკო, მანიაშას 8. IX-ის წერილი, — შეფერხებულა პარიზიდან ამ წერილის ჩემთვის გადმოგზავნა. ძალიან გამიხარდა, როცა შევიტყე, რომ მიტიას საქმე ეწყობა და რომ მას ალბათ შეუშვებენ იურიევში³⁰⁸. კარგი იქნება, რომ რაც შეიძლება მალე მოითავებდეს ამ საქმეს! როგორ არის მანიას საქმეები? იგი ამაზე არაფერს არ იწერება. შენ როგორა ხარ? სავსებით კარგად მოეწყეთ? მე ახლა კარგად ვარ — უკვე დიდი ხანია და სავსებით გამოვჯანსაღდი ინფლუენცის შემდეგ და უფრო წესიერად ვმუშაობ. ამინდი აქ საუცხოოა, — თქვენთან როგორია? მანიაშასაგან წიგნებიც მივიღე («Bulletin officiel») — მაღლობა მათთვის. ველი მალე ყუთისა და ფულის გამოგზავნას. მაგრად გეხვევი. ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწარის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას*.

ბახმეტიევის ქ., სახლი შარონოვისა (№ 25).

Russland. Moskau

მ ა ნ ი ა შ ა ს

6/XI. 00.

მივიღე შენი წერილი, მანიაშა. დიდი მადლობა მისთვის. ამ დღეებში მივიღე წიგნები — და თავზარი დამეცა, დიდი ყუთი რომ გავხსენი. იქ არის სამედიცინო წიგნები ვინმე ანა ფედულოვასი (ბარნაულიდან, ციმბირი), რომელსაც 1893-დან 1899 წლამდე უსწავლია ლოზანასა და ჟენევაში. რა სისულელე და რა უმსგავსობაა! მე წარმოდგენა არა მაქვს ამ პიროვნებაზე და პირველად მესმის მისი სახელი. როგორ მოხვდა აქ ეს წიგნები? როგორ გაიგზავნა ისინი მოსკოვში სხვისი მისამართით? რატომ არაინ არ გამოიკითხა მათ შესახებ რამდენიმე თვის განმავლობაში, როცა ისინი მოსკოვში იყო?

შეეცადე, თუ შეგიძლია, შეიტყო, რაშია საქმე. მე ყველა წიგნში 40 (ორმოც!) მანეთამდე გადავიხადე, მაშასადამე, სხვისი წიგნებისათვის ზედმეტი გადამხდა ალბათ ოცდაათ მანეთამდე ვიღაც ყოვლად დაუდევარ პიროვნებათა მიზეზით.

* მ. ა. ულიანოვას სახელზე გაგზავნილი წერილის დასაწყისი არ შენახულა. რ ე დ.

მივწერ ცამბირში და შევიცარიში, რომ შეეცადონ მოძებნონ ეს პიროვნება. წიგნები ჯერჯერობით საწყობში გავგზავნე *.

მივიღე როგორღაც წერილი ლიროჩკასაგან, რომელიც შენ და დედას ათას უმხურვალეს სალამს გიძლენით. მასთან შეხვედრას ალბათ ვერ მოვახერხებ.

ჩემი წიგნები სავსებით წესიერ მდგომარეობაში მივიღე, — merci მათთვის.

ვიმეორებ ყოველი შემთხვევისათვის ჩემს მისამართს.

Herrn Franz Modráček, Směcky, 27. Prag. Oesterreich.
ავსტრია ³⁰⁹.

აქ ერთხანს ავიღარი იდგა, მაგრამ დღეს საუცხოო დღეა, მზიანი, თბილი. ვნახოთ, როგორი ზამთარი იცის აქ.

მე წინანდებურად ვცხოვრობ, ცოტ-ცოტას ვმეცადინეობ ენებში, ერთ ჩემს ვუცვლი გერმანული და რუსული ენის გაკვეთილებს (უფრო სწორად რომ ვთქვათ, საუბარს და არა გაკვეთილებს), დავდივარ ბიბლიოთეკაში.

მაგრად აკოცე, გეთაყვა, ჩემ მაგივრად დედიკოს. სავსებით კარგად არის თუ არა ახლა? მარკი როგორ არის? არ დაგავაწყდეს მიშოვნო ჩინელი მოგზაურას ³¹⁰ მისამართი.

ხელს გართმევ. შენი ვ. უ.

* საჭირო იქნება დაუკავშირდე იმ სატრანსპორტო კანტორას, რომელმაც გამოგზავნა. მაცნობე მისი დაწვრილებითი მისამართი. შესაძლოა, მათ მალე მოთხოვნა წარუდგინოს წიგნების პატრონმა? ვასცეს თუ არა მათ ზედნადები (ქვითარი) ამ წიგნებზე? თუ ვასცეს, როგორ შეიძლოს გაეცაო ისინი (აქ) უქვითროდ? სინჯე შეხვიდე მათთან, რომ გაარკვიო სკის ვითარება ან — უმჯობესია — მისწერო მათ დაზღვეული წერილი და დაუტოო მარკა პასუხისათვის.

(მე ვფიქრობ, წიგნების პატრონი მოვალეა ამინაზლაუროს ხარჯები, ენაიდან მისი ბრალია, რომ წიგნები სხვისი მისამართით გავგზავნა და არ განაცხადა თავის შესახებ.)

7/XI.

ბოდიშს ვიხდი, წერილის გამოგზავნა რომ დავაგვიანე.
კუშინ მივიღე შენი წიგნები (merci მათთვის: კარგი არჩე-
ვანია) და 10. X-ის წერილი: მხოლოდ ასე დადგანს რათ
დაავიანა მოსვლა?

გაგზავნილია მიუნხენიდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

115

მ. ი. ულიანოვას

Russland. Moskau. მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. ბახმეტეივის ქუჩა, შარონოვის სახლი

29. XI. 00.

ახლა მივიღე, მანიაშა, შენი 6/XI-ის წერილი და დართუ-
 ლი წერილი. გმადლობ.

შენი წინა წერილი არ მ ი მ ი ღ ი ა. ამიტომ არ ვიცი როგორ
 გამოვგზავნო სამედიცინო წიგნები? ვის სახელზე? წიგნების
 პატრონის სახელზე? ხომ არ შეიძლება ჯერ ხარჯები ავინა-
 ზღაურო მისგან?

შე სავსებით კარგად ვარ და წინანდებურად ვცხოვრობ.
 მაგრად აკოცე, გეთაყვა, ჩემ მაგივრად დედას და გადაეცი
 დიდი სალამი მარკს.

დროზე იღებთ თუ არა ჩემს წერილებს? შეამოწმე, გეთა-
 ყვა, შტემპელების მიხედვით და მომწერე.

შენი ვ. ულ.

გავზავნილია მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩა

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ა. ულიანოვას

Pussland. Moskau. მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ
ულიანოვას. ბახმეტიევის ქუჩა, შარონოვის სახლი

6. XII. 00

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მივიღე წერილები, რომლებიც მანიაშამ გადმომიგზავნა. Merci მათთვის. არ ვიცი, მოვიცლი თუ არა, რომ მალე ვუპასუხო ციმბირში: ერთი წერილიც დიდი ხანია პასუხგაუცემელი მიდევს.

გუშინ მივიღე წერილი ანიუტასაგან: მწერს, რომ ჯერ კიდევ არ იცის, რამდენ ხანს დაჰყოფს პარიზში. შენც ალბათ უღებ მისგან წერილებს.

მოვლით თუ არა მიტიას დღესასწაულებზე? როგორ მიდის მისი საქმე მედიცინასა და გერმანულში?

როგორი ამინდია თქვენთან? — ალბათ კარგი ზამთარი დგას. აქ კი ჭენჭყოა, შემოდგომის წვიმა, — თუ მთელ «ზამთარს» ასე იქნა, ეს თოვლსა და ყინვებზე გაცილებით უარესია. მართალია, ზოგჯერ ძალიან კარგი დღეებიც არის, მშრალი, ნათელი, — მაგრამ გამონაკლისის სახით.

სად აპირებს არდადეგების გატარებას მარკი? მოსკოვში თუ სადმე გასეირნებას ფიქრობს?

როგორ მიდის მანიაშას საქმეები? ძალიან ბევრს ხომ არ მუშაობს? საფსებით კარგად არის თუ არა ახლა? — იქნებ მისთვის სასარგებლო იყოს რაც შეიძლება მეტი ირბინოს, ე. ი. იაროს ქალაქის სხვადასხვა კუთხეში? ანიუტა იწერება, რომ მანიაშა, შესაძლოა, ნადიასთან ერთად აქეთ წამოვიდეს?

მე წინანდებურად ვცხოვრობ, უაზროდ დავყიადობ უცხო ქვეყანაში, ჯერ კიდევ მხოლოდ «იმედი მაქვს» ბოლო მოვუღო ფაციფუცს და კარგად ჩაეუჭდე სამუშაოს.

ნადია ხშირად მწერს, კარგად არის, მაგრამ აი ე. ვ. სულ ავადმყოფობს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. და გისურვებ ჯანმრთელად ყოფნას. სალაში ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

ციგურაობს თუ არა მანიაშა? აქ არის რაღაც *künstliche* (!) *Eisbahn**, — მე სულ ვაპირებ ვნახო ეს სიყალბე. ყინულიც კი ხელოვნურია — საწყალი პრადელები!³¹¹

გაგზავნილია მოუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უტრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — ხელოვნური საციგურაო. რკდ.

8. ი. ულიანოვას

ზოსკოვი. მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქუჩა, შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

14/XII.00.

მივიღე შენი წერილი, მანიაშა, წიგნებისათვის მისამართის გამეორებით. ხვალვე მივცემ შესაქეთებლად ყუთს — იგი დაზიანებულია დიდი მოგზაურობისაგან, და ვერ ვბედავ ასე გამოვგზავნო. — შემდეგ კი გამოვგზავნი რომელიმე სატრანსპორტო კანტორის მეშვეობით. ქეთარს დაზღვეული წერილით გავუგზავნი პირდაპირ ფედულოვას, შენ კი მოგწერ, რომ უკვე გაგზავნილია *.

ს. ი. სვან³¹² წერილი მივიღე და, მახსოვს, უკვე შეგატყობნებ ეს.

გუშინ მომივიდა წერილი ანასაგან. იგი, ვგონებ, ფიქრობს რაც შეიძლება მეტ ხანს დაჰყოს აქ, ე. ი. საზღვარგარეთ, მაგრამ არ იცის, როგორ არის თქვენი საქმეები, ძალიან ელით თუ არა მას საშობაოდ.

მიტიას ჩინებულად გაუკეთებია, რომ მაინც გადაუხდევინებია ფული რკინიგზისათვის. რასაკვირველია, არ უნდა დაეტოვებინა.

მაგრად გართმევ ხელს და გთხოვ მაგრად აკოცო ჩემ მაგივრად დედას. სალამი მარკსა და მიტიას. მამატიე, წერილი რომ მოკლეა: უკვე გვიან არის. — ხვალ მივაწერ, თუ მოვასწარი, თუ არა და ასე გამოგიგზავნი

შენი ვ. უ.

* ეს აღბათ არაფერი არ ეძიება: მე ისე გავგზავნი, რომ მიმღებმა ეძიებოდეს. — ჩვენ ხომ მოსკოვში ასე მივიღეთ, — ეს აღბათ შეიძლება.

ახლა შევიტყე, რომ ყუთის შეკეთება დამთავრებულია. მაშასადამე, დღეს (ან სულ გვიან ხვალ) ვგზავნი მას და ამიტომ გამოგზავნის შესახებ ცალკე გაცნობებ მხოლოდ რაიმე შეფერხების შემთხვევაში, რომელიც ნაკლებ მოსალოდნელია.

ზედნადებს გავგზავნი პირდაპირ დაზღვეული წერილით იმავე მისამართით. მახსოვს, ცხრა რიცხვს გამოგიგზავნე ის ნივთი, შენ რომ გაინტერესებდა. მიიღე თუ არა?

კიდევ ერთხელ ყველას დიდზე დიდი სალამი, დედას განსაკუთრებით.

შენი ვ. უ.

გავგზავნილა მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქუჩა, შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

26. XII. 00.

ძვირფასო დედიკო! ამ წერილს ალბათ დღესასწაულებამდე ცოტა ადრე მიიღებ. მოგილოცავ და გისურვებ მხიარულად გაგეტარებინოს ისინი: შესაძლოა ამ დროისათვის მიტია ჩამოვიდეს და თქვენ ერთად შეიკრიბებით — ისინი მაინც, ვინც რუსეთში ხარ. მე და ანიაც ვითომ ვფიქრობდით შევყრილიყავით, მაგრამ არ მოხერხდა. აქ უკვე Weihnachten* — ია — ყველგან Christbaüme** დგას, ქუჩებში ამ დღეებში არაჩვეულებრივი გამოცოცხლება იყო. ამას წინათ ვენაში ვაყავი და რამდენიმე დღის ჯდომის შემდეგ სიამოვნებით გავისეირნე. მაგრამ მხოლოდ არასასიამოვნო ზამთარია — უთოვლო. არსებითად, არავითარი ზამთარიც არ არის, არამედ რაღაც საცოდავი შემოდგომა, ჭენჭყო დგას. კარგია, რომ არ ცივა, და მე სავსებით იოლად გავდივარ ზამთრის პალტოს უქონლად, მაგრამ რაღაც უსიამოვნებას გრძნობ, თოვლი რომ არ არის. გბეზრდება ჭენჭყო და სიამოვნებით იგონებ ნამდვილ რუსულ ზამთარს, სამარხილე გზას, ყინვიან სუფთა ჰაერს. მე პირველ ზამთარს ვატარებ საზღვარგარეთ, პირველ ზამთარს, რომელიც სრულებით არა ჰგავს ზამთარს,

* — შობა. რ. დ.

** — ნაძვისხე. ბ. რ.

და ვერ ვიტყვი, რომ ძალიან კმაყოფილი ვიყო, თუმცა ზოგჯერ გამოერევა ხოლმე საუცხოო დღეები, იმის მსგავსი, როგორიც ჩვენში კარგ გვიან შემოდგომაზე იცის ხოლმე.

ცხოვრობ წინანდებურად, საკმაოდ მარტო და..., სამწუხაროდ, საკმაოდ უთაებლოდ. სულ იმედი მაქვს უფრო სისტემატურად მოვაწყო ჩემი მუშაობა, მაგრამ როგორღაც ვერ ვახერხებ. აი გაზაფხულიდან ეს ალბათ უკვე სხვანაირად წავა და «კალაპოტში» ჩავდგები. შუშენსკოეში ჯდომის შემდეგ რუსეთსა და ევროპაში რომ მივაწყდ-მოვაწყდი, ახლა ისევ მომენატრა მშვიდობიანი მუშაობა წიგნზე, და მხოლოდ საზღვარგარეთის ვითარების მიუჩვევლობა მიშლის ხელს იმაში, რომ კარგად მოვკიდო ხელი ამ მუშაობას.

ხომ საკვებით კარგად ხარ, ჩემო ძვირფასო? ძალიან მოწყენილი ხომ არა ხარ უანიუტოდ? რა მდგომარეობაშია მანიას საქმე? მართლა, დამავიწყდა გადამეცა მისთვის, რომ პუშკინი მივიღე — ძალიან მაღლობელი ვარ, აგრეთვე მისი 6/XII-ის წერილიც მივიღე. დღემდე არ მიპასუხნია, იმიტომ რომ ჩელი შემიშალა გამგზავრებაში¹³. შემდეგ კი ძალიან მოუცლელად ვიყავი.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ეუძღვნის ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

1901 წ.

119

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქ., შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

1/1. 01.

ძვირფასო დედიკო! მოგილოცავ ახალ წელს და გისურვებ ყოველივე საუკეთესოს და განსაკუთრებით სრულ ჯანმრთელობას! ყველა ჩვენებს — მიტაც, იმედი მაქვს, თქვენთან არის — აგრეთვე ვუძღვნი ზალამს და საუკეთესო სურვილებს. მანიაშას საქალაქოში მოთავსებული რუკის გამოგზავნისათვის (ამ დღეებში მივიღე) დიდი merci. მისმა შეგობარმა მაცნობა, რომ წიგნების ზედნაღები მიუღია.

ახალ წელს მანიაშას ალბათ დაუბრუნებენ მიმოსვლის თავისუფლებას!

Nochmals beste Glück-Wünsche*.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 11

ს.

* --- კიდევ ერთხელ ბედნიერების საუკეთესო სურვილები. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქუჩა, შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

16/1. 01.

ძვირფასო დედოკო! მივიღე შენი 26. XII-ის წერილი მანიაშას მინაწერთან ერთად და ძალიან გამიხარდა, რომ მიტია თქვენთან არის და თქვენთან უფრო მხიარულებაა დღესასწაულების დროს. სამწუხაროა, რომ თქვენთან ასეთი საშინელი სიცივეებია: როცა მე აქ გერმანელებს (ან ჩეხებს) ვეუბნები R-ით — 28° -ია 1° მეტქი ისინი მხოლოდ ვიშვიშებენ და უკვირთ, როგორ უძლებენ რუსებო. აქ სიცივე, Furchtbare Kälte* ჰგონიათ, როცა — 8 — 10° -ია R, და თითქმის მთელი ხალხი იოლად გადის მარტო შემოდგომის პალტოებით (თუმცაღა, მეტწილად შალის პერანგებსაც ატარებენ). სახლებიც აქ სრულებით არ არის მოწყობილი დიდი სიცივეებისათვის. კედლები თხელია, ფანჯრებს ყრუდ არ გმანავებ. ძალიან ხშირად Winterfenster**-იც კი არ არის. ჩემზე ტყუილად სწუხარ: მე კარგად ვიკვებები ერთ პანსიონში, რომელსაც შემოდგომიდან მივეჩვიე. თავს კარგად ვგრძნობ, — ალბათ იმიტომ, რომ ცოტას ვზივარ და ბევრს დავრბივარ. ახლა უკვე აღარც ისე შორს არის ნადიან ჩამო-

* — საშინელი სიცივე. — რ. ე. დ.

** — საზამთრო ჩარჩო. — რ. ე. დ.

სელა, — 2 1/2 თვის შემდეგ მას ვადა უთავდება¹⁴, და მაშინ მთლად ისე მოვეწყობი, როგორც საჭიროა.

დიდ სალამს ვუძღვნი მიტისა და მარკს, მანიაშას კი დიდი მადლობა გამოგზავნილი წიგნებისათვის და განსაკუთრებით ვენიდან ბიძაშვილის მიერ გამოგზავნილი მეტად ლამაზი და საინტერესო ფოტოსურათებისათვის: ძალიან მინდა უფრო ხშირად ვიღებდე ასეთ საჩუქრებს¹⁵.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ მთლად კარგად ყოფნას.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქ., შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

27/1. 01.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მივიღე წერილი და ღია ბარათი მანიაშასაგან მიტიას სურათით და პროტოპოპოვის წიგნი. დიდი მადლობა ყველაფრისათვის, ძალიან გამახარა მიტიას სურათმა — ჩემი აზრით, კარგად არის გამოსული. მე უკვე მომენატრა სურათები და აუცილებლად ვთხოვ ნადია ჩამომიტანოს ჩემი ალბომი, ხოლო თუ ახალი სურათები გექნებათ, გამომიგზავნეთ ხოლმე.

თბილი ტანისამოსი ახლა არ მჭირდება. აქ, ზამთარი. ვგონებ უკვე გავიდა, — ე. ი. ნამდვილი თოვლიანი ზამთარი, ნულზე დაბალი t° -ით. დეკემბრის ბოლომდე თბილოდა, თოვლი არ ყოფილა, წვიმდა. შემდეგ მოთოვა, t° -მ — $10 - 15^{\circ}$ — მდე R იწყო დაწვეა (დილაობით), და გერმანელები ყვიროდნენ, «საშინელი» სიცივეებით. სახლებში მათთან, კაცმა რომ თქვას, მართლაც საშინლად ცივა მაშინაც კი, როცა გარეთ — 3° -ია: ყოვლად უფარგისად ნაშენი სახლებია. ერთი კვირის წინათ დათბა, მთელი თოვლი ერთ ღამეში აიღო, და ახლა იმის მსგავსი ამინდი დგას. როგორაც ჩვენში მარტშია ან ციმბირში აპრილშიც კი. შესაძლოა, — მოსალოდნელიც კია, — რომ კიდევ მოთოვოს, მაგრამ სულ ცოტა ხნით. ყველაზე ცივმა დრომ გაიარა. და მე გასულ თვეში Holz und

Kohle-ზე* მთელი 5 მანეთი დაძვებარჯა წინანდელი თვეების 1—2-ის ნაცვლად.

მე სავსებით კარგად ვარ და წინანდებურად ვცხოვრობ. ანიუტასთან მიწერ-მოწერა მაქვს და იმედი მაქვს მალე ენახო.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუძღვნი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. ლ.

P. S. ნადიას კადამდე 2 თვეზე ნაკლებილა დარჩა: მალე წამოვა და, რა თქმა უნდა, გნახავს. ზაფხულში კი, იმედი მაქვს, ჩვენც ენახავთ ერთმანეთს!

გაგზავნილია მიუნხენიდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ
«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — შეშასა და ნახშირზე. რ. კ. დ.

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქ., შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

9/11. 01.

ძვირფასო დედიკო! როგორ ხართ? ახალი რა არის, რას იწერება მიტია იურიევიდან — ალბათ კიდევ უფრო ძლიერ მუშაობს ახლა გამოცდების წინ?

მანიაშასაგან ამას წინათ მივიღე ძველი ჩელნაწერებიც³¹⁶ და ვენური საჩუქრებიც. დიდი merci მათთვის.

აქ ამინდი ისევ ზამთრისავენ შეტრიალდა, ე. ი. მოთოვა. მაგრამ სიცხეები არ არის, დღისით დნება.

ამ დღეებში ოპერაში ვიყავი, დიდი სიამოვნებით მოვისმინე «ურიის ქალი». იგი ერთხელ მომისმენია ყაზანში (როცა ზაკრ-ევესკი მღეროდა), ვგონებ ცამეტიოდე წლის წინათ, მაგრამ ზოგიერთი მოტივი ჩამჩა მეხსიერებაში. მუსიკა და სიმღერა კარგია. თეატრებშიც (გერმანულში) რამდენჯერმე ვიყავი, და ზოგჯერ ვიგებდი, ყოველ შემთხვევაში, საერთოდ და მთლიანად. დადიხართ თუ არა თქვენ მოსკოვის თეატრებში?

ანიუტა ამას წინათ მწერდა, რომ სამუშაოს გამო კიდევ ერთხანს ყოვნდება.

ხომ არ ფიქრობ, ჩემო ძვირფასო, შეიტანო თხოვნა, რომ ნადიას ნება დართონ შემოიაროს შენს სანახავად თუნდაც რამდენიმე დღით? მას ალბათ ძალიან უნდა ეს, მაგრამ დედა-ქალაქები ჩვეულებრივად გამოირიცხულია ხოლმე — და მხოლოდ დედაქალაქებში უფის შემდეგ³¹⁷, როგორც იგი იწერება.

მანიაშას ვთხოვ მომწეროს ორიოდე სიტყვა, როცა ჟურნალებს გამოგიწერს, რათა ვიცოდე, რომ უკვე შემოძლია პიეაკიანო ფოსტაში.

მაგრად ჯეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნო ქველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

20/II. 01.

ძვირფასო დედოკო! რაღაც დიდი ხანია არავითარი წერილი არ მიმიღია შენგან. მხოლოდ მანიაშასაგან მომივიდა ამ დღეებში 6-ის ბარათი, რომლისთვისაც ძალიან მადლობელი ვარ მისი. როგორ ხარ? მეტისმეტად ხომ არ იყინებო? ჯანსაღად ხარ თუ არა?

აქ ახლა ისევ სიცივეებია, და იმდენი მოთოვცა, რომ ამბობენ, უკვე ცაშეტოვდნენ წელია არ გეახსოვსო. იყო შემთხვევები, რომ მატარებლებმა დაიგვიანეს ნამქერების გამო. მაგრამ ეს, აშკარაა, ზამთრის უკვე უკანასკნელი გაბრძოლებაა. მე უკვე მივეჩვიე და შეგვეგუე აქაურ ზამთარს, — თუმცა მაინც შემდეგ ზამთარში, თუ მისი გატარება ამ მხარეებში მომიხდა, დაბამბულ პალტოს გამოვიწერ. უიმისოდ ან თბილი პერანგები უნდა ატარო, ან 2 წყვილი ტანისამოსი ჩაიცვა (როგორც მე ვშვრები). თავდაპირველად არც თუ ძალიან მოხერხებული იყო, ახლანდელი უკვე დიდი ხანია შევეჩვიე. სიცივეებიც აქ, რა თქმა უნდა, რუსული როდია. 10° — ეს უკვე «საშინლად დიდია».

ამ დღეებში აქ კარნავალი დამთავრდა. მე პირველად ვნახე საზღვარგარეთ კარნავალის უკანასკნელი დღე — ნიღბიანების პროცესიები ქუჩაში. საყოველთაო ცელქობა, უამრავი ქონვეთი (ფერად-ფერადი ქაღალდის წვრილი ნაჭრები), რომელსაც სახეში აყრიან ერთმანეთს, კლაკნილი ქაღალდები და სხვ. და სხვ. იციან აქ საჭაროდ, ქუჩებში მხიარულობა!

მე სავსებით კარგად ვარ, -- ალბათ იმიტომ, რომ შედარებით ბევრს დავრბივარ და ცოტას ვზივარ. საერთოდ წინანდებურად ვცხოვრობ.

მალე ნადიას ვადა გაუთავდება (24. III აქაურად, თქვენებურად კი 11. III). ამ დღეებში გავგზავნი თხოვნას, რომ პასპორტი მისცენ. აი რასა ვთხოვ მანიაშას გამომიგზავნოს მისი ხელათ: ერთი კოლოფი «ჩემი» კალმები. წარმოიდგინე: აქ ვერსად ვერ ვიშოვნე. სულელი ხალხია — ჩეხები და გერმანელები. ინგლისური კალმები არ არის, მხოლოდ «თავესი» წარმოებისაა, ყოვლად უვარგისი.

რას იწერება მიტია? როდის ამთავრებს გამოცდებს?

როგორ ფიქრობს მარკი ამ ზაფხულის გატარებას?

მაგრად გეხვევო, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ სავსებით კარგად ყოფნას. სალამი ყველას.

შენი ვ. უ.

თეატრში დადიხართ თუ არა? როგორია ჩეხოვის ახალი პიესა «სამი და»? ნახეთ თუ არა და როგორი გეჩვენათ? მე გაზეთებში გამოხმაურება წავიკითხე. საუცხოოდ თამაშობენ «სამხატვრო — ყველასათვის მისაწვდომ თეატრში» — დღემდე სიაშოვნებით ნაგონდება, შარშან რომ ვიყავი იქ საწყალ კოლუმბთან ერთად. როგორ არის? სულ ვაპირებ მივწერო, მაგრამ საქმეები მიშლის ხელს.

გაგზავნილია მიუნხენიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უფრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქ. შარონოვის სახლი.

Russland. Moskau

27/II. 01.

მივიღე. ძვირფასო დედიკო. მანიაშას 1901 წ. 2. II-ის წერილი და ჟურნალი «პრომიშლენი მირ». Merci მისთვის.

«ნაუჩნოე ობოზრენიედან» დაბრუნებული სტატიები³¹ ვფიქრობ, ახლა არ ღირს გამომიგზავნოთ, არამედ სჯობს პირდაპირ გადასცეთ ნადიას.

როგორ მივწერო ა. ვ-ს ნიკოლსკში? ერთხელ ხარბინში მივწერე, მაგრამ წარმოდგენა არა მაქვს. მიაღწია თუ არა წეროლმა. მაცნობეთ მისი დაწვრილებითი მისამართი (მას კი, თუ მიწერა მოგიხდეთ, ჩემი). მონდა თუნდაც ზოგჯერ ეცოდნე ზოგი რამ მ-ს შესახებ.

ანიაშ, ვგონებ, რამდენადმე გადადო წამოსვლა. ალბათ თვითონ მოგწერდაა.

ბოდიშს ვიხდი მოკლე წერილსათვის. ახლა ძალიან მოუცლელად ვარ. ამ დღეებში მეტს მოგწერ.

დიდი სალამი ყველას.

მავრად კოცნა. შენი ვ.უ.

გაგზავნილია მიუხეხილად

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იპეკდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ა. ულიანოვას

2/III. 01.

ძვირფასო დედიკო! გაცნობებ ჩემს შეცვლილ მისამართს. მე გადავედი ჩემს ბინის პატრონთან ერთად:

Herrn Franz Modráček. *Vršovice bei Prag*, № 384. Oesterreich³¹⁹.

ახლა ვენაში მივდივარ³²⁰. აღმოჩნდა, რომ აქ რუსეთის კონსული არ არის (!), მე კი მჭირდება ხელმოწერის დამოწმება თხოვნაზე ნაღიასათვის პასპორტის მიცემის შესახებ. იმედი მაქვს, რომ ვენიდან მოვახერხებ კიდევ ზოგი რამ მოგწერო

ვენაში, ჩეხურ ენაში რომ არ ვმეცადინებოდი. საინტერესოა, ძალიან ახლოა პოლონურთან, უამრავი ძველი რუსული სიტყვებია. ამას წინათ წასული ვიყავი და პრაღაში დაბრუნების შემდეგ განსაკუთრებით გეცემა თვალში მისი «სლავური» ხასიათი, «ჩიკ»-ით, «ჩეკ»-ით დაბოლოებული გვარები და სხვ., ისეთი სიტყვები, როგორც «ლზია», «ლეკარნია» და სხვ. და სხვ. ახლა თბილისი გზატკეცილის დარი დგას, ალბათ გვიანად გავისეირნებ ვენაში.

ხომ ყველანი კარგად ხართ? როგორ არის მიტიას საქმეები? მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუძღვნი ყველას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იმეჭღება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.

ბახმეტიევის ქუჩა, შატროვის სახლი

Russland. Moskau

4/III. 01. ვენა.

ჩამოვედი აქ, ძვირფასო დედიკო, ნადიასათვის «ქალაქ-
დის» საშოვნელად. პრაღაში რუსეთის საკონსულო არ აღმოჩ-
ნდა, ჩემი თხოვნა კი ნადიასათვის საზღვარგარეთის პასპორტ-
ის მიცემის შესახებ აუცილებლად დამოწმებული უნდა
იყოს. ვენა უზარმაზარი, ცოცხალი, ლამაზი ქალაქია. «პრო-
ვინციის» შემდეგ, როგორშიც მე ვცხოვრობ, სასიამოვნოა
დედაქალაქიც ნახო. სანახავი აქ ბევრი რამ არის, ისე რომ
გავლის დროს (რომელიმე თქვენგანი თუ გამოემგზავრება)
ღირს გაჩერება. ამ მიზნისათვის ნადიას გაუფგზავნე პატარა
Führer durch Wien-ი. იმედი მაქვს, რომ ნადია მალე გნა-
ხავთ — ახლა არ უნდა დააბრკოლონ პასპორტის გამო. მანი-
აშას ვთხოვ, როცა ქალაქის ცენტრში მოუხდება ყოფნა,
იყილოს Hendschel's Telegraph * (2 მარკა) (ასეთი წიგნის
აქედან გამოგზავნა არა ღირს) — ნადიასათვის.

აქ, სხვათა შორის, ვიყავი Museum der bildenden
künste-ში** და ვენის ოპერეტაც კი ვნახე თეატრში! დიდი
არაფერია. ვიყავი კიდევ ერთ კრებაზე, სადაც Volksuniversi-

* — რკინიგზების გზამკვლევი ჰენდშელისა. რ ე დ.

** — სახვითი ხელოვნების მუზეუმი. რ ე დ.

tätskurse-ს* ერთ-ერთ კურსს კითხულობდნენ. გლაზა დროს მოგზავდი და მალე წავედი.

სალაშს ვუთვლი ყველა ჩვენებს და მაგრად გკოცნი შენ, ჩემო ძვირფასო.

შენი ვ. უ.

შესაძლოა ანიუტას წერილი — ან იქნებ შენიც ან მანია-სიც — შინ მელოდება.

ყოველი შემთხვევისათვის ვიმეორებ ჩემს ახალ მისამართს:

Herrn Franz Modřacek. Vršovice bei Prag. Oesterreich.

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — სახალხო უნივერსიტეტის. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

19/V. 01.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე ახლა შენი წერილი, რომელსაც მარკის წერილი ჰქონდა დართული, და ორივე მაშინვე გავუგზავნე ანოუტას, რომელიც უკვე წავიდა ბერლინში. მას უნდოდა იქ ბიბლიოთეკებში წაემუშავა. იმედი მაქვს, რომ მისთვის ეს გაცილებით უფრო მოხერხებული იქნება ბერლინში, ვიდრე აქ, რადგან პრაღაში დიდი ვერაფერი ბიბლიოთეკებია.

ეს ძალიან სამწუხაროა, რომ ვერ მოახერხე მყუდროდ მოწყობილიყავი ბინის მხრივ და აგარაკი ცუდი გამოდგა. ზაფხული კი, როგორც ჩანს, კარგი ვერ იქნება მოაგარაკეთათვის — ყოველ შემთხვევაში, თუ ვიმსჯელებთ დასაწყისის მიხედვით და აქაური ამინდის მიხედვით: მოღრუბლულია, წვიმებია. ჩვენთვის ეს კარგია, რადგან საზაფხულოდ ქალაქში ვრჩებით. შენთვის კი ცუდია. იქნებ მიტოვებ კიდეც მოახერხოს და რაიმე უკეთესი მოიხსნას? აგრეთვე დიდი იმედი მაქვს, რომ მარკი და მანიაშა მალე შეძლებენ შენთან ერთად იყონ³²¹. როგორც მარკის წერილიდან ჩანს, ის უკვე რამდენადმე შეეწყო ახალ პირობებს და შეიძლოა ისე მოეგვარებინა დროსტარება, რომ არც მოწყენილი იყოს და ჯანმრთელობასაც რაც შეიძლება ნაკლები ზიანი მიადგეს. მე ვწერ მას და მანიაშას და გთხოვ გადაუგზავნო მათ ის წერილები.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და სულით და გულით გისურვებ მხნეობასა და ჯანმრთელობას, განსაკუთრებით კი

იმას, რომ რაც შეიძლება მალე იყო მანიაშასა და მარკთან ერთად.

შენი ვ. უ.

სალამი მიტეიას. ალბათ ძალიან ბევრს მუშაობს?

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

გ. ი. ულიანოვას³²²

19. V. 01.

განვიზრახე მოგწერო რამდენიმე სიტყვა, ძვირფასო მანიაშა, თორემ ალბათ იფიქრებ ჩემზე, მთლად უზინდისო გახდაო. მართლაც, აქ საოცრად ხშირად მავიწყდება ჩემი მოვალეობანი! მართალია, ახლა, როცა ნადია და ე. ვ. ჩამოვდნენ, ჩვენ გაცილებით უკეთ, ცალკე ბინაში მოვეწყეთ და მე უფრო სწორად ვიწყებ მუშაობას, მაგრამ ფაციფუცი მაინც საკმარისზე მეტია.

როგორა ხარ? იმედი მაქვს, უკვე დაამყარე უფრო სწორი რეჟიმი, რომელსაც ესოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს ცალკე საკანში? მარკს მივწერე ახლა წერილი * და არაჩვეულებრივად დაწვრილებით ავუწერე. ყველაზე უკეთ როგორ უნდა დამყარდეს «რეჟიმი»: გონებრივი მუშაობის დარგში განსაკუთრებით ეჭრჩიე თარგმანები და ამასთან პირუტყუ თარგმანები. ე. ი. ჯერ უცხო ენიდან რუსულად წერილობით, ხოლო შემდეგ რუსული თარგმანიდან კვლავ უცხო ენაზე. ჩემი გამოცდილებით ვიცი, რომ ეს ენას შესწავლას ყველაზე რაციონალური საშუალებაა. ფიზიკურ დარგში კი გაძლიერებითა ეჭრჩიე, და შენც იმასვე გიმეორებ, ყოველდღიური გიმნასტიკა და სველი ტილოთი დაზელა. ცალკე საკანში ეს პირდაპირ აუცილებელია.

შენი ერთი წერილიდან, რომელიც აქ დედამ გადმომიგზავნა, დავინახე, რომ უკვე მოგიხერხებია გარკვეული მეცადი-

* წერილი არ შესახულა. რ. დ.

ნეობის მოგვარება. იმედი მაქვს, რომ ამის მეოხებით ზოგჯერ მაინც დაივიწყებ გარემოებას და დრო (რომელიც საპყრობილეებში ჩვეულებრივ სწრაფად გარბის, თუ განსაკუთრებით არახელსაყრელი პირობები არ არის) კიდევ უფრო შეუმჩნევლად გაივლის. კიდევ გირჩევ სწრაფად გაანაწილო მეცადინეობა არსებული წიგნების მიხედვით ისე, რომ ასხვად-სხვაფერო იგი: ძალიან კარგად მახსოვს, რომ კითხვის ან სამუშაოს შეცვლა — თარგმნისა კითხვით, წერისა გიმნასტიკით, სერიოზული კითხვისა ბელეტრისტიკით — ძალიან შევლის. ზოგჯერ გაუარესება განწყობილებისა, — რომელიც საპყრობილეში საკმაოდ ცვალებადია — უბრალოდ დამოკიდებულია ერთფეროვანი შთაბეჭდილებებით ან ერთფეროვანი მუშაობით დაღლაზე, და საკმარისია ამ მუშაობის შეცვლა, რომ ნორმაში ჩადგე და ნერვები დაიმორჩილო. სადილის შემდეგ, საღამოობით დასვენებისათვის, მახსოვს regelmässigkeit* კვირდობი ხელს ბელეტრისტიკას და ისე ვერსად ვერ ვატანდი მას გემოს, როგორც საპყრობილეში. მთავარი კი ის არის, რომ არ დაივიწყო ყოველდღიური, სავალდებულო გიმნასტიკა, თავს ძალა დაატანე და შეასრულე რამდენიმე ათეული (დაუთმობლად!) სხვადასხვა მოძრაობა! ამას მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს. ახლა კი მშვიდობით. მაგრად გკოცნი და გისურვებ მხნეობასა და ჯანმრთელობას.

შენი ვლად. ულიანოვი

გაგზავნილია მიუნხენიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ყურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* — რეგულარულად. რ. ე. დ.

8. ა. ულიანოვას

7/VI. 01.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე შენი 10 მაისის წერილი და გაზეთები მიტაასაგან. წერილისა და გაზეთებისათვის — დიდი მადლობა. მიტაას ძალაღან ვთხოვ კვლავაც მიგზავნოს რუსული გაზეთების ყველა საინტერესო ნომრები, რომლებიც კი ხელში ჩაუვარდება: აქ ბიბლიოთეკა არ არის, და გარდა „რუსკიე ვედომოსტისა“ თითქმის ვერაფერს ვერ ნახავ...

ანიუტა ბერლინშია და უკვე მომწერა, რომ მიუღია მისთვის გაგზავნილი ჰონორარი და რომ შენს წერილებს ახლა საერთოდ უფრო მალე იღებს, ვიდრე წინათ.

ძალაღან მოხარული ვარ, რომ აგარაკი მოგწონს და ახერხებ დიდ ხანს ყოფნას ჰაერზე. თორემ, ანიუტას სიტყვების მიხედვით, თქვენი ახალი აგარაკი წარმოდგენილი მქონდა როგორც ძალიან ცუდი და ცივი. წვიმიან ამინდში როგორიღა სამყოფელია?

სამწუხაროა, რომ მარკისა და მანიაშას მდგომარეობაში არავითარი ცვლილება არ არის. სწორედ ანიუტას წასვლის წინ მივწერე მათ წერილები, რომლებშიც ყოველგვარი ყბედობა იყო საპყრობილეში დროის გატარების შესახებ. არ ვიცი, მიღებულია თუ არა ეს წერილები და მიუვიდათ თუ არა?

ჩვენ აქ მთლად კარგად მოვეწყეთ ცალკე ბინაში. ბინის ქირა აქ უფრო მცირეა, ვიდრე რუსეთის ასეთსავე დიდ (შედარებით) ქალაქებში; მოწყობილობისათვის საკმაოდ იაფად ვიყიდეთ ნახმარი ნივთები. საოჯახო საქმეებს ელ. ვას. და ნადია თვითონ აუდიან დიდი ჯაფის გაუწევლად — საოჯახო

მეურნეობა აქ გაცილებით უფრო მარტივია. ადგილიც ძალიან კარგია: ქალაქის განაპირაა, ახლოა წყალი და ბაღი უამრავი მცენარეულობით. ცენტრთან ნისვლა-მოსვლა კი ჩინებულია ელექტრომატარებლების მეოხებით.

ჩემი გამომცემლისაგან ამ დღეებში მივიღე 250 მან., ისე რომ ფინანსური მხრივაც ახლა საქმე საკმაოდ კარგად არის. საერთოდ კა აქ ყოველმხრივ მოხერხებულად მოვეწყე და მხოლოდ ერთი სურვილი მაქვს, — რაც შეიძლება მალე გამოუშვან ჩვენები, ისე რომ შენ არ გიხდებოდეს ყოფნა თითქმის განმარტოებულს.

ე. ვ. და ნადია კარგად არიან და დიდ სალამს გითვლიან შენ და ჩვენებს. ნადია ამ დღეებში აპირებს მოწერას.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ სავსებით ჯანმრთელი იყო.

შენი ვ. ლენინი.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

I/VII. 01.

ძვირფასო დედიკო! დიდი ხანია შენგან რატომღაც არ მომსვლია არავითარი ამბავი. ხომ კარგადა ხარ? ამას წინათ ანთისაგან მივიღე შენ მიერ გადაგზავნილი მარკის წერილი, რომელსაც გაკეთებული აქვს მინაწერი ჩემდამი. ძალიან გა-
მახარა მისი ამბის გაგებამ (მანიაშას პასუხი ჩემს წერილზე ჯერ არა ყოფილა), მაგრამ სამწუხარო იყო წაკითხვა, რომ კამერებში ისინი ცუდად არიან მოწყობილნი. ჯდომის დროც სწორედ კარგი ვერ შეხვდათ—ზაფხული. თუმცაღა ზაფხული აქ ცხელი როდი დგას, ხშირია წვიმა. თქვენთან როგორ არის?

მიტიასაგან მივიღე მისი გამოგზავნილი და ალბათ ჩემი თოფის გაყიდვით მიღებული ფული (75 მან). Merci მისთვის. მიიღო თუ არა მან ნადიას წერილი, სადაც იგი სთხოვს მას გამომიგზავნოს სამი ეგზემპლარი ჩემი წიგნი კაპიტალიზმის შესახებ?

გყავთ თუ არა ნაცნობები პოდოლსკში? ხვდებით თუ არა იმ ბატონს, რომელთანაც შარშან ნავით ვსეირნობდით?³²³ ალბათ ყოველ კვირას და ისიც არა ერთხელ დადიხარ მოსკოვში? გზად ხომ არ შემოუვლია თქვენთან რომელიმე ციმბირელ მეგობარს?³²⁴

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. და გისურვებ ჯანმრთელი იყო. დიდი სალაში ყველასაგან მიტიას, მარკსა და მანიაშას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევილუცია» № 11

8. ა. ულიანოვას

17/VII. 01.

ძვირფასო ღვდიკო! ამ დღეებში მივიღე შენი წერილი, რომელიც ანიუტამ გადმომიგზავნა. მეტისმეტად გამახარა იმის შეტყობამ, რომ არის ჩვენების მალე განთავისუფლების იმედი. იქნებ მართლაც დარწმუნდნენ, რომ არავითარი «საქმე» არ გამოვა. მაგრამ «საქმე» კიდევაც რომ გამოვიდეს, მაინც მალე უნდა გაუშვან, იმიტომ რომ ახლა შეუდარებლად უფრო მნიშვნელოვან საქმეებზეც კი უშვებენ გაცილებით უფრო ადრე, «საქმის დამთავრებამდე». ყოველ შემთხვევაში კარგია, რომ მანიაშა მხნედ გრძნობს თავს, როგორც ჩანს მისი წერილიდან, რომელიც ანიუტამ გადმომიგზავნა.

ანიუტა ამ დღეებში მწერდა, ვფიქრობ ბუნების წიაღში გადავიდეთ: ეს ცუდი არ იქნებოდა, თუმცა საზღვარგარეთის ქალაქები, უნდა ითქვას, უკეთ მოწყობილია ზაფხულობით, ე. ი. უფრო ხშირად რწყავენ ქუჩებს და სხვ., ისე რომ აქ უფრო ადვილია ზაფხულის გატარება ქალაქში, ვიდრე რუსეთში. მაგალითად, ჩვენ შესაძლებლობა გვაქვს ვიზიანოთ ყოველდღე ძალიან კარგ საბანაოში შედარებით არც თუ ძალიან ძვირად, სასეირნო ადგილებიც არის, ქალაქგარეთ გასვლასაც შორი გზა არ უნდა. ქუჩებში მოძრაობა აქ გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე რუსეთის ასეთსავე დიდ ქალაქში: ეს იმიტომ, რომ ელექტროკონკები და ველოსიპედები მთლად უკანა პლანზე აძევებენ მეეტლეებს. სავაჭრო მოძრაობა კი იმ გარეუბანში, სადაც ჩვენ ვცხოვრობთ, სრულიად უმნიშვნელოა. ამიტომ კმაყოფილი ვართ ჩვენი ადგილსამყოფელით და არ ვაპირებთ წასვლას სოფელში ან აგარაკზე.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელი იყო. დიდი სალამი მიტიას და განსაკუთრებით მარკსა და მანიაშას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

3/VIII. 01.

ძვირუასო დედიკო! მივიღე შენი 13 ივნისის წერილი. დიდი Merci მისთვის. მეტად უცნაურია, რომ ნახვის ნებას არ აძლევენ მიტიასაც კი. ერთია სანუგეშო, — რომ საქმე ბოლოს უახლოვდება და მალე გამოუშვებენ და გადასახლებენ. იქნებ მოხერხდეს მოწყობა მოსკოვიდან არც თუ ძალიან შორს — მე ვლაპარაკობ მანიაშაზე, რაკი მარკმა, როგორც შენ იწერები, გადაწყვიტა ძმასთან წავიდეს³²⁵. რადგან მარკის საქმე დანამდვილებით არაფრით გათავდება, იქნებ დარჩეს იმედი კურსის დამთავრებისაც?³²⁶ — თუ რიგში არაა, თუნდაც წლის დაკარგვით; კიდევ შეიძლება დართონ მას ნება განსაკუთრებით იმის გამო, რომ მათემატიკის ფაკულტეტი აქვს დამთავრებული.

როდის მიდის მიტია და რა ხნით? როდის მორჩება ყველა თავის გამოცდებს?³²⁷ და შემდეგისათვის რა გეგმები აქვს? სურვილი აქვს თუ არა, როგორც წინათ, სანიტარული ექიმი გახდეს?

ჩვენ წინანდებურად ვცხოვრობთ. მე და ნადია ვფიქრობდით ცოტა გაგვესეირნა, მაგრამ ამინდი რაღაც ძალიან ცვალებადია³²⁸. ახლა ისევ წვიმიანი დღეები დგას. ეს ზაფხული სწორედ ისეთია, რომ უმჯობესიც კია იგი ქალაქში გავატაროთ და არა სოფელში.

ანიუტასაგან ამ დღეებში ველი წერილს მისი ახალი ად-

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთე-
ლი იყო. დიდი სალამი მიტეხს, მარკსა და მანიას.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

1/IX. 01.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მივიღე შენი წერილი ნადიასადმი, რომელსაც მანიაშას წერილი აქვს დართული. საშინლად საწყენი იყო იმის შეტყობა, რომ ჩვენების საქმეები ასე სავალალოა! ჩემო ძვირფასო, აღარც კი ვიცი, რა გირჩიო. ძალიან ნუ იღელვებ, გეთაყვა, — პროკურატურის მხრივ ჩვენებისათვის შარის მოდება ალბათ წარმოადგენს უკანასკნელ ცდას არაფრიდან გააზვიადონ «საქმე», და ამ ცდის ჩაფუშვის შემდეგ იძულებული იქნებიან გამოუშვან ისინი. იქნებ უსარგებლო არ იქნებოდა ჩასულიყავი პეტერბურგში, თუ კი ჯანმრთელობა ნებას გაძლევს, და გეჩივლა იქ ისეთ უმაგალითო რამეზე, როგორიც არის დაუკითხავობა ექვსი თვის განმავლობაში. ეს ისეთ ზუსტად გარკვეულ და აშკარად უკანონო ფაქტს წარმოადგენს, რომ ყველაფერსა სჯობს სწორედ მასზე იქნას მიმართული საჩივარი. საერთოდ პეტერბურგი ყოველ შემთხვევაში ალბათ შეკითხვას გაუგზავნიდა მოსკოვს და ცოტათი ხელს ააღებინებდა პროვინციულ უცერემონიოებაზე (როგორც ეს მაშინაც ხომ იყო, როცა მიტია იჯდა). ეს არის მოსაზრებანი პეტერბურგში წასვლის სასარგებლოდ. მაგრამ, რა თქმა უნდა, არის მოსაზრებანი წასვლის წინააღმდეგაც, რომლის შედეგები საეჭვოა, მღელვარებას კი ძალიან და ძალიან დიდს განგაცდევინებს. შენ მანდ უკეთ შეგიძლია გაერკვე, ღირს თუ არა ასეთი რამის წამოწყება და ნაცნობებსაც ალბათ უკვე ჰკითხე რჩევა ამის შესახებ. მიტიას რომ მანიაშას ნახვაზე უარი უთხრეს³²⁹, აი ესეც ღირდა გაგესაჩივრებინა, იმიტომ რომ ეს მართლაც უჩვეულო რამ არის.

რაც შეეხება ანიუტას, მას, რა თქმა უნდა, არ მივწერ-
იმას, რაც შენ შემატყობინე, რომ მეტისმეტად არ ავადლე-
ვო. იმედი მაქვს, რომ მალე — იქნებ რამდენიმე კვირის შემ-
დეგ — ვინახულეზ მას და შევეცდები ცოტათი მაინც დავამ-
შვილო.

გთხოვ მომწერო, ჩემო ძვირფასო, როცა თავისუფალი
დრო გექნება, — თავს როგორა გრძნობ, სავსებით ჯანმრთე-
ლი თუ ხარ, როგორ ფიქრობ მოეწყო შემოდგომაზე. გადა-
ხვალ მოსკოვში თუ ჯერჯერობით პოდოლსკში დარჩები?
მ. ვ. როდის მიდის³³⁰? როცა კიდევ ნახავ მანიაშასა და მარკს,
ჩვენგან ყველასაგან დიდი სალამი გადაეცი. ახლა ზაფხული
გავიდა — ზაფხული ყველაზე ცუდი დროა საპყრობილეში
ჯდომისათვის — და დაკითხვის შემდეგ მათ ალბათ რამდე-
ნადმე უფრო გარკვეული წარმოდგენა ექნებათ, თუ რაოდენ
არასერიოზულია მათი საქმე.

მაგრად, მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ
მხნე და ჯანმრთელი იყო. გახსოვს, მაშინაც, როცა მე ვიყავი
დაპატიმრებული, საქმე გაცილებით უფრო სერიოზული და
საშიში გეგონა, ვიდრე იგი აღმოჩნდა, ხოლო მანიაშას და
მარკის მიმართ ხომ არავითარი შედარება არ შეიძლება ჩემს
საქმესთან! ამდენ ხანს რომ ჰყავთ დაკავებული, — ეს ალბათ
ნაწილობრივ იმაზეა დამოკიდებული, რომ მრავალია დაპა-
ტიმრებული და ჯერ კიდევ კარგად ვერ გარკვეულან საქმე-
ში, — პეტერბურგში ასეთი უაზრობა, რა თქმა უნდა, შეუ-
ძლებელი იქნებოდა.

ერთხელ კიდევ გკოცნი. შენი ვ. ულ.

ჩვენ წინანდებურად ვცხოვრობთ; ელ. ვას. ცოტა ავად-
მყოფობს — აქ კვლავ გავრცელებულია ინფლუენცა. ნა-
ღია, მგონი, უკვე შეეჩვია და საკმაოდ შეეთვისა აქაობას.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ა. ულიანოვას

21. IX. 01.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე შენი 22 აგვისტოს წერილი. Merci მისთვის, აგრეთვე ფულისათვის (35 მან.), რომელიც პოლოს მავილეთ ხანგრძლივი გაჭიანურების შემდეგ, რაც შემთხვევით მოხდა ერთი მეგობრის მიზეზით. ფინანსების მხრივ საერთოდ საქმეს არა უშავს რა. ჩემმა გამომცემელმა ცოტაოდენი გამომიგზავნა, და იმედი მაქვს ვიმყოფუნებთ ამას ჯერ კიდევ საკმაოდ დიდ ხანს, მით უმეტეს, რომ აქ ოჯახურად ცხოვრება ძალიან ძვირი არა ჯდება. გამოგზავნა საქირო არ არის, Merci.

შენი წერილი ნაღიჰადში აგრეთვე მივიღეთ რამდენიმე ხნის წინათ, და მე გიპასუხე ამ წერილზე. მიიღე თუ არა?

ანაუტასაგან ცნობა მომივიდა, ჩვენების საქმის გამო გამოძიება დამთავრებულია და საქმე პროკურორს გადაეცაო. ეს კარგია: ახლა ჩვენებიც ალბათ უფრო დამშვიდებული იქნებიან და პატიმრობის დროც უკვე ნაკლები დარჩათ. იქნებ შეიწყნარონ შენი თხოვნაც თავდებით გამოშვების შესახებ. ნუთუ გამოძიების დამთავრების შემდეგ მაინც კიდევ გააჩერებენ? ეს ნაკლებად არის მოსალოდნელი.

რაც შეეხება ჩვენს ნაცნობებს პეტერბურგში, ამ მხრივ საქმე საკმაოდ ცუდად არის. ნაცნობებიდანაც, მგონი, აღარავინ დარჩენილა, — გარდა, მგონი, ძველი მეგობრისა³³¹, რომელსაც შენ იცნობ და რომლის ცოლიც შენთან იყო მოსკოვში, როცა შენთან იყო აგრეთვე ელიზ. ვას. მაგრამ იმისაგან დიდი ხეირი არ არის მოსალოდნელი. ნადიას ჰყავს ძველი ნაცნობი — აპოლინარია ივანეს ასული კნიპოვიჩი,

პეტერბურგის მხარე, დიდი პროსპექტი, სახ. №42, ბინა №16, — მაგრამ იმისგანაც აღარ ვიცი, შეიძლება თუ არა ხელშეწყობის იმედი გქონდეს. მაგრამ მაინც ყოველი შემთხვევისათვის გწერ, თუ პეტერბურგში იქნები და მოინდომებ შეიარო.

ჩვენ ძველებურად ვცხოვრობთ. ახლა აქ გამოიღარა საც-მაოდ დიდი ხნის უამინდობის შემდეგ, და ჩვენ ვსარგებლობთ დროით ყოველგვარი გასეირნებისათვის ლამაზ მიდამოებში: რაკი ვერსად წავედით საზაფხულოდ, ასე მაინც უნდა ვისარგებლოთ! ელ. ვას. ახლა გამოჯანმრთელდა და თავს უკეთ გრძნობს. დიდ სალამს გითვლით შენც, ყველა ჩვენებსაც. აგრეთვე ნადია.

მაგრად გეხვევო, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელი იყო, — და რომ რაც შეიძლება მალე გამოუშვან ჩვენები. მომწერე, როცა ასე თუ ისე მოეწყობი ზამთრისათვის. აჯარაკზე უკვე ხომ არა ცივა?

შენი ე. ულიანოვი

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

1902 წ.

185

მ. ა. ულიანოვას

26/II. 02.

გიგზავნი, ძვირფასო დედიკო, ნადიას წერილს*. შენი და მანიას 31. I-ის წერილები მივიღე. მადლობა მიტიას, რომ კისრულობს ზრუნვას წიგნების გაგზავნისათვის.

მარკის გეგმის შესახებ ანიუტამაც მომწერა. ვფიქრობ, ახლა ხარბინი არც ისე არაჩვეულებრივად შორს არის, და მალე კიდევ უფრო ახლოს იქნება: როცა იქ მიმავალი რკინიგზა დამთავრდება. მარკს ალბათ არც თუ ძალიან დიდ ხანს მოუხდება იქ ყოფნა. ხოლო თუ სხვარიგად საქმეს ვერსად ვერ იშოვნის, უსაქმოდ ხომ სულაც ცუდია. დიდი სალამი მას ჩვენგან ყველასაგან და შორეული მგზავრობიდან რაც შეიძლება მალე დაბრუნების სურვილი.

ე. ვ. ახლა კარგად არის. იგი დიდ მოკითხვას გითვლის შენ, აგრეთვე მანიაშას, მიტიასა და მარკს. ცოტა ხანში რუსეთში წასვლას აპირებს: არ ვიცი, წავა თუ არა, მაგრამ სერიოზულად ლაპარაკობს ამაზე.

მანიაშას ერთხელ კიდევ მადლობა წიგნებისათვის: ყველაფერი მივიღე. გორკის მე-5 ტომი (შემთხვევით) გვაქვს. ჩემგან დიდი სალამი გადაეცი «მეზობელი ხუტორის» ბინა-დარს³³². ძალიან მოხარული ვარ, რომ აღმოჩნდა ძველი ნაცნობი, რომელთანაც ჩვენ ბევრი კარგი სადამო გაგვიტარებია ზოლმე. იმედი მაქვს მალე დაწვრილებითს წერილს მივწერ მას.

* წერალი არ შენახულა. რ. ე. დ.

თქვენი ჯგუფის შესახებაც უკვე მოგწერე წინა წერილში, რომ ძალიან მომეწონა.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

24/111.02.

ძვირფასო დედიკო! უკვე ძალიან დიდი ხანია, რაც თქვენგან რატომღაც არავითარი ამბავი არ მომსვლია. როგორა ხარ? ჩვენში უკანასკნელ ხანს საესეებით გაზაფხულის ამინდია — დადიან საზაფხულო პალტოებით და სრულიად უპალტოოდაც. ზამთარი წელს, შეიძლება ითქვას, არც ყოფილა. თქვენში კი ალბათ ახლაც კიდეც ზამთარია. სამარაში ახლა ალბათ თოვლი დნება, — იწყება გაუვალი ლაფი ან თოვლქვეშ დაფარული წუმპეები? ³³

ზაფხულისათვის რა გეგმები გაქვთ? კარგი იქნება თუნდაც ეიგულებში წახვიდეთ, თუ უფრო შორს ვერ მოახერხებთ წასვლას (მე კი სულ იმედი მაქვს, რომ მოახერხებთ). ახლა როგორა ხარ, ჩემო ძვირფასო? გაზაფხულზე თქვენშიც ალბათ ყოველგვარი გაცივება და სხვ. დაავადებანია გავრცელებული.

მარკის ვარაუდები როგორ გაირკვა? ანიუტა მწერდა, მანჯურიის ნაცვლად მას უკვე იმედი აქვს, რომ ვოლგისპირეთში მიიღებს ადგილსო. მოახერხა თუ არა მან ამ ადგილის მიღება და სად აპირებს იცხოვროს?

ნიტიაზგანაც არ მომსვლია წერილი და არ ვიცი, მოსკოვშია ახლა იგი თუ სამხრეთში და როგორ აქვს ადგილის საქმე.

მანიაშა როგორღა არის? ისევ თვითმმართველობაში მუშაობს? ზაფხულში მისთვისაც საჭიროა გაეცალოს სამარას — ახლაც ვერ ვეუწყებ, რა საძაგლად გამოიყურება ხოლმე სიცხეში.

ჩვენც ვფიქრობთ სად გავატაროთ ზაფხული, თუმცა აქ ქალაქი ზაფხულში სულაც ის არ არის, რაც რუსეთში.

ზოგჯერ ვნახულობ რუსულ ჟურნალებს — თუმცა ყველას ვერა და წესიერად ვერა. რამდენად კმაყოფილი არიან თქვენთან ვერესაევის ახალი მოთხრობით «მირ ბოჟიიში»? თავდაპირველად მეტს მოველოდი, გაგრძელებით კი მთლად კმაყოფილი არა ვარ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუთვლი მანიაშას და ყველა ნაცნობს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან სამარაში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

2-IV. 02.

ძვირფასო დედიკო!

ამ ღლეებში მანიაშას წერილი მივიღე. დიდი მადლობა მას. მე უკვე რამდენიმე დღის წინათ მოგწერეთ, დიდი ხანა თქვენგან ამბავი არ მომსვლია-მეთქი. ანიუტასაც კი დავუწყე შეკითხვა წერილებით.

რაც შეეხება წიგნებს, ვთხოვ მანიაშას ნუ გამოგზავნის, სანამ ახალ მისამართს გამოგვგზავნიდ³³⁴. წიგნების გარჩევისათვის დიდი მადლობელი ვარ მისი: აქ მინდა მივიღო **მხოლოდ** ისეთი გერმანული წიგნები, რომლებიც საჭირო არ არის (ან თუნდაც არ შეიძლება საჭირო იყოს) რუსეთში თქვენთვის ან ნაცნობებისათვის. ეს იმიტომ, რომ გერმანულ წიგნებს აქ ადვილად ვიშოვნო, მათი ნაკლებობა არ არის. რუსული წიგნები კი აქ ცოტაა, ამიტომ ვთხოვთ შემირჩიოთ ყველა შესაძლო წიგნი და განსაკუთრებულ ყუთში მთელი სტატისტიკაც, რომელიც ცოტა სანატრელი მიხდება და ფიქრობ იმაზე, რომ იგი მთლიანად გადმომიგზავნოთ. განსაკუთრებით მადლობელი ვარ მანიაშასი რუსი კლასიკოსების დამატებისათვის.

ახლა როგორა ხარ, ჩემო ძვირფასო? კვლავ ფიქრობ თუ არა ზაფხულში საზღვარგარეთ გამგზავრებაზე? თუ მეტისმეტად არ დაგქანცავს, ეს ჩინებული იქნება.

დიდი სალამი მარტს. მიიღო თუ არა მან, ბოლოს, წასვლა-წამოსვლის ნებართვა?

როგორ არის «ექიმი» მანჭურიაში? მე მაინც ძალიან მინდა მიწერ-მოწერა გავმართო მასთან. მისამართი ჯერ კიდევ ვერ შეიტყუეთ?

გადასცა თუ არა მანიაშამ ჩემი დიდი სალამი «ძველ ნაცნობს», რომელსაც ხუტორში ვესტუმრებოდი ზოლმე? ძალიან გამახარა იმისი ამბის გაგებამ.

კარგი არ იქნება მანიაშამაც ზაფხულში სადმე ჟიგულებში დაისვენოს?

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და სალამს ვუთვლი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან სამარაში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

B. R. Y. ³³⁵ Postlagernd. Postamt 100. Luisenstr.
6. Berlin.

10/IV. 02.

ფუსფუსმა მთლად გადამიყოლა! 12-ს მივდივარ*³³⁶. ჯერ-
ჯერობით მომწერე, თუ რამე საჩქარო იყოს, მისამართით

Mr. Alexejeff³³⁷

14. Frederick Str. 14.

Gray's Inn Road.

London W. C.

(ლ ე ნ ი ნ ს ა თ ე ი ს — შიგნით).

აქაური ექიმის მისამართი ყოველ შემთხვევაში
ვარგა: ყოველთვის გადმომიგზავნის.

მადლობა დეიდას წერილისათვის, რომელიც დღეს მივი-
ლე (და წიგნებისათვის).

მაგრად გართმევ ხელს. ლ ე ნ ი ნ ი

გაგზავნილია მიუნხენიდან
პირველად დაიბეჭდა 1925 წელს
ლენინის კრებულში III

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* თუ შეიცვალა — მოგწერ.

მ. ა. ულიანოვას

8.V. 02.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მანიაშასაგან მივიღე ღია ბარათი ვოლგის ზღვით და მოლოცვით. დიდი მადლობა მას. არ ვიცი, უკანასკნელ ხანს წესიერად იღებდით თუ არა ყველა ჩემს წერილს? ამ ღია ბარათს გარდა თქვენგან საკმაოდ დიდი ხანია აღარაფერი მომსვლია.

გაქვს თუ არა მიწერ-მოწერა ე. ვ-თან, რომელიც ახლას.-პეტერბურგშია და მგონი არც თუ ძალიან კმაყოფილია მით, ისე რომ უკან გამომგზავრებაზე ფიქრობს.

იმედი მაქვს მალე გინახულებ³³⁸, ჩემო ძვირფასო. ოღონდ ძალიან არ დაგქანცოს მგზავრობამ. აუცილებლად უნდა შეარჩიო დღის მატარებლები და ღამის გასათევად სასტუმროებში გაჩერდე. საზღვარგარეთ სასტუმროები ძვირი არა ღირს, და ჩინებულად შეიძლება ღამის გათევა. დაუსვენებლად კი, აქაური მატარებლების სიჩქარისა და მცირე შეჩერებათა პირობებში რამდენიმე დღე მგზავრობა სრულიად შეუძლებელია.

მოუთმენლად დაველოდები ცნობას შენი გამომგზავრების შესახებ. იქნებ რუსეთიდან ან საზღვარგარეთიდან გამომგზავნო დეპეშა, როცა აქეთ მომავალ პირდაპირ მატარებელში ჩაჯდები? ეს გაცილებით უფრო მოხერხებული იქნებოდა.

მინდოდა მეთხოვნა შენთვის წამოგეღო ზოგი რამ ჩემ მიერ დატოვებული თეთრეულიდან, მაგრამ ახლა ვფიქრობ, რომ არა ღირს: ის, რაც ჩემი ნივთებიდან დარჩა, ალბათ მიტიას გამოადგა და იმან წაიღო, ახლის ყიდვა რუსეთში და აქ წამოღება კი არა ღირს. მაგრამ თუ დარჩა რაიმე, რაც

არავისთვის გამოსადეგი არ არის, შეიძლებოდა წამოგელო (რა თქმა უნდა მცირე რაოდენობით, რომ შენ არ დაიტვირთო).

გერმანიასა და ავსტრიაში გირჩევ აირჩიო ჩქარი მატარებლები (მცირე დამატება მე-3 კლასში, მაგრამ უდიდესი დაჩქარება), განრიგება კი შინ შეადგინე, რისთვისაც იყიდე Hendschel's Telegraph. მანიაშა, მაგალ., ალბათ იცნობს ამ გზამკვლევს.

წავრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს გუთვლი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

7/VI. 02.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე მანიაშას წერილი და ძალიან მადლობელი ვარ მისი. რაც შეეხება მისამართს წიგნების გამოსაგზავნად, ვეცდები რაც შეიძლება მალე გამოვგზავნო. ძალიან სამწუხაროა, რომ კვლავ გიხდებათ წვალემა ამ სიმძიმის გადამკიდე! მაგრამ ახლა უკვე მალე მოვუღებთ ამას ბოლოს, — და ყველა წიგნისაგან განთავისუფლდებით.

სულ შენს მოლოდინში ვართ, ჩემო ძვირფასო, და მე მიწერ-მოწერა მაქვს ანიუტასთან მისი გეგმების შესახებ: სად და როგორ მოვეწყოთ შენთან ერთად. აქ ახლა, როგორც ჩანს, კარგი ამინდი დადგა, — ჩვენთანაც და ანიუტას ადგილებშიც³³⁹. ელ. ვას. იწერება, რომ ისიც ალბათ მალე მოეზადება წამოსასვლელად: მას თითქოს მაინც და მაინც ძალიან როდი მოსწონს თავისი გამგზავრება (სხვათა შორის, მე სულ ვუშლიდი, ვუმტკიცებდი, არა ღირს წასვლა და მალე მოგეწყინება-მეთქი).

ჩემს ჯანმრთელობაზე არა გწერ, იმატომ რომ კარგადა ვარ. აგრეთვე ნადიაც.

მარკის სამსახურის საქმე როგორ არის? აიღო თუ არა ტომსკში ადგილი და როდის მიდის?

მანიას ნაამბობმა კი, ნავით ვისეირნეო, — საღერდელი ამიშალა... რა კარგი იქნებოდა ზაფხულში ვოლგაზე! შენთან და ანიუტასთან ერთად რა ჩინებულად გავისეირნეთ 1900 წლის გაზაფხულზე!³⁴⁰ მაგრამ მე თუ ვერ ვახერხებ ვოლგა-

ზე წასვლას, — ვოლგისპირელები აქეთ უნდა წამოვიდნენ.
აქაც არის კარგი ადგილები, თუმცა სხვაგვარი.

ნ ა ხ ვ ა მ დ ი ს, ჩემო ძვირფასო.

მაგრად გეხვევა შენი ვ.

P. S. გორკი, სკიტალეცი მივიღე და ძ ა ლ ი ა ნ დ ი დ ი
ინტერესით ვკითხულობდი. თვითონაც ვკითხულობდი და
სხვებსაც ვაძლევდი წასაკითხავად.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

141

მ. ა. ულიანოვას

14. IX. 02.

ძვირფასო დედიკო! ყველას მეტისმეტად გაგვიხარდა, როცა მივიღეთ თქვენი დებეშა, ხოლო შემდეგ შენი ღია ბარათიც. შემდეგ თუ კარგად იმგზავრეთ? გზამ ძალიან ხომ არ დაგქანცა? მომწერე, გეთაყვა, ამაზე რამდენიმე სიტყვა, როცა დაისვენებ და რამდენადმე მოეწყობი.

ანიუტას (ე. ი. მისი გამოგზავნილი) სურათები დროზე და სავსებით ხელუხლებელი მივიღე³⁴¹.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ყველანი კარგადა ვართ. აშინდი აქ შემოდგომისათვის საოცრად კარგია — ალბათ ცუდი ზაფხულის სანაცვლოდ. მე და ნადია უკვე არაერთხელ წავსულვართ, რომ მოგვენახა — და გვიპოვნია — კარგი გარეუბნები «ნამდვილი ბუნებით».

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუთვლი მანიაშასა და ანიას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

27/IX. 02.

ძვირფასო დედიკო! უკვე ძალიან დიდი ხანია, რაც თქვენგან რატომღაც არავითარი ამბავი არ არის. დღემდე არა მაქვს ცნობა, როგორ ჩახვედით სამარაში, როგორ მოეწყოთ. მანიაშა ალბათ ძველ ბინაში აღარ ცხოვრობს, მაგრამ მისი მისამართით ვწერ, რადგან სხვა არ ვიცი და ვფიქრობ, რომ წერილს ახალი მისამართითაც მიუტანენ. ანიუტა სად არის? რა ცნობები გაქვთ მიტიასა და მარკისაგან? როგორ ფიქრობთ საზამთროდ მოეწყობა?

ხომ კარგადა ხარ, ჩემო ძვირფასო, გზამ ძალიან ხომ არ დაგქანცა?

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ოღონდ უკანასკნელ დროს რამდენადმე მეტი ფუსფუსი გვიხდებოდა. მაგრამ ახლა უფრო მეტად ჩავდექი კალაპოტში, სამაგიეროდ უცდილობ დროც უფრო მეტი გავატარო ბიბლიოთეკაში.

ამინდი საოცრად კარგი დგას: საძაგელი ზაფხულის სანაცვლოდ. და მე და ნადიამ უკვე-საქმაოდ ბევრი მიდამო მოვიარეთ, ძალიან ლამაზი ადგილებიც ვიპოვნეთ. თქვენთან თუ ასეთივე ამინდია, — უნდა სარგებლობდეთ მით სადმე ბუნების წიაღში, თორემ თვითონ სამარაში ალბათ ასეთ დროსაც ნაკლებად სასიამოვნოა ცხოვრება.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. ყველას დიდი სალამი ჩემგან, ნადიასა და ე. ვ-საგან.

შენი ე. ულიანოვი

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უფროსად

«ბროლუტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

9. XI. 02.

ძვირფასო დედიკო! უკვე საკმაოდ დიდი ხანია მივიღე შენი წერილი, მაგრამ როგორღაც ვერ ვახერხებდი მეპასუხნა, თანაც პასუხს ველოდი ჩემს წინა წერილზე. მიტიას განთავისუფლება³⁴², რომელზეც ამას წინათ გწერდი, ამაში დარწმუნებული ვარ-მეთქი, — თურმე იმაზე ადრეც მოხდა, ვიდრე მე ველოდი. განსაკუთრებით მიხარია ის, რომ ანტუტას დიდხანს არ მოუხდა წიალი სხვადასხვა «საკრებულო» ადგილებში (რაც ხშირად ძალიან უსიამოვნო საქმეა, უფრო უსიამოვნო, ვიდრე ჯდომა!) და მაინც მოახერხა მარკთან წასვლა. თორემ მას ძალიან დიდ ხანს არ ჰქონდა, ასე ვთქვათ, თავშესაფარი და ადგილიდან ადგილზე «მოგზაურობდა».

ახლა რა ცნობები გაქვთ იმისაგან? მარკი კმაყოფილია თუ არა სამსახურით? მიტიას შემოსავალი თუ აქვს და ხომ არ აპირებს გინახულობთ? იმედი მაქვს, კარგადა ხარ, ჩემო ძვირფასო?

რაც შეგვეხება ჩვენ, ვცხოვრობთ ჩვენთვის წინანდებურად, წყნარად. ამინდი აქ თბილი დგას, ჩვენებური აგვისტოს ამინდის მსგავსი, — ზაფხულის პალტოშიც კი ცხელა (თუმცა, სამაგიეროდ *von unten warm angezogen**, საზღვარგარეთულ თბილ პერანგებში). მე უკვე საკმაოდ შევეგუე აქაურ ცხოვრებას და პრაქტიკულად ვეუფლები ენას.

* ნ. ბ. ჯანაშია, *საქართველოს ლიტერატურა*, 1990, № 1.

ე. ვ. ახლა კარგად არის და ძალიან ხშირად არ ავადმყოფობს. ნადია ცოტა იღლება, მაგრამ საერთოდ მაინც არა უშავს რა.

როგორღაც მივიღე ზოგიერთი ახალი რუსული წიგნი, როგორიც ჟელეზნოვის წიგნია (პოლიტიკური ეკონომია), მაგრამ წაკითხვა ვერ მოვასწარი. გადავფურცლე და არც თუ ძალიან მომეწონა. გაზეთებიდან მეტ წილად მოსკოვეთ გაზეთებს ვკითხულობ — აგრეთვე ძველებურად. აქაურ გაზეთებს სამკითხველოებში გადავათვალიერებ ხოლმე.

საერთოდ ამ ზამთარში თავს როგორა გრძნობთ?

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუთვლი ყველას.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში
პირველად დიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

17. XII. 02.

ძვირფასო დედოკო! ამ დღეებში მოვიდა მანიაშას წერილი ნადიასადმი შენი მინაწერით — ძალიან გამახარა თქვენმა ამბავმა, იმიტომ რომ საკმაოდ კარგა ხანია აღარაფერი მიგვიღია. ანიუტასაგან მოგვივიდა რაღაც პატარა წერილი: როგორც ჩანს, იგი კმაყოფილია თავისი ახალი ადგილსამყოფელით. მიტიას და მის ცოლს მალე ნახავთ³⁴³, როგორც მანიაშა გვწერს. გადაეცით მას დიდი სალამი ჩემგან და ყველა ჩვენებისაგან. იქნებ ანიუტამაც გინახულოთ, ისე რომ დღესასწაულებზე ცოტ-ცოტა მოიყრიოთ თავს ერთად? ეს კარგი იქნებოდა.

ჩვენთან აქ ყველაფერი წინანდებურად არის. რამდენიმე კვირას სიცივეები იყო (აქაურად, «სიცივეები», ე. ი. არ დამთბარა, მაგრამ თოვლი არა ყოფილა) და ჩვენ კინალამ არ გავცივდით. მაგრამ ახლა ყველანი კარგადა ვართ. ამინდი ისევ სველია — ასე, მგონი, ჩვენებურ ზამთრისაგან გადაჩვევას დავიწყებ!

მანიაშას წერილში წავიკითხე, ჟელეზნოვის წიგნი მომწონსო. მე ხომ იგი არ წამიკითხავს, მხოლოდ გადავფურცლე, ისე რომ აზრის გამოთქმას არ ვკისრულობ. აი წავიკითხავ და მაშინ მივწერ. ის კი, რაც მე მოვიწერე, მხოლოდ პირველი გ ა რ ე გ ნ უ ლ ი შთაბეჭდილება იყო.

მანიაშა აგრეთვე იწერება, რომ შეუდგა მუშაობას ენებზე და მათ შორის ინგლისურ ენაზეც კი. მინდოდა მისთვის გამოემგზავნა წარმოთქმის ერთი პატარა სახელმძღვანელო, ძალიან კარგი, გერმანულ ენაზე. ამას წინათ მომიხდა მეცა-

დინეობა, და ძალიან კმაყოფილი ვარ ამ სახელმძღვანელოთი, მეტად სანაქებო რამ არის. მას ეწოდება *Henry Sweet: Elementarbuch des gesprochenen Englisch. Oxford. 1901.* ღირს 1 მ. 25 კაპ-მდე. მანიაშას თუ უნდა, — გამოვუგზავნი, რადგან მე აღარა მჭირდება. მაგრამ რაკი ტუსენი აქვს, აღარ ვიცი, ღირს თუ არა, რადგან ტუსენი მშვენიერია. წინათ არა მჯეროდა ეს სისტემა, ახლა კი დავრწმუნდი, რომ ეს ერდთადერთი სერიოზული, საქმიანი სისტემაა. ტუსენის პირველი ნაკვეთის გავლის შემდეგ კაცმა ორიოდ გაკვეთილი რომ აიღოს ბუნებრივ უცხოელთან, უთუოდ კარგად შეუძლია შეისწავლოს. ახლა არის ტუსენის ლექსიკონებიც წარმოთქმის აღნიშვნით: ძალიან ვურჩევ მანიაშას იყიდოს, რადგან ჩვენი ალექსანდროვი ბევრს ატყუებს. (მაგალითად, Muret-ის ჯიბის ლექსიკონის ტუსენის მეთოდის მიხედვით, *Taschen-Wörterbuch der englischen und deutschen Sprache, Teil I, Englisch-deutsch, Preis 2 Mark. Berlin. 1902. Langenscheidtsche Verlagsbuchhandlung* — ძალიან ვურჩევ იყიდოს).

მაგრამ ძალიან გამიგრძელდა წიგნებზე ლაპარაკი... მინდა გამოვიწერო «იდეალიზმის პრობლემები»: ჩანს, ბატონ მჩმეხველთა «მებრძოლი» კრებულია.

ე. ვ. და ნადია ყველას სალამს გითვლიან. გისურვებთ რაც შეიძლება მალე ნახოთ სტუმრები და დაისვენოთ მართობისაგან.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო.

შენი ვ. ულიანოვი

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

26. XII. 02.

ძვირფასო ღედოკო! ამასთან დართული წერილი, გეთაყვა, ანიუტას გადაუგზავნე: მისი მისამართი არა მაქვს, ალბათ დაიკარგა (ჯერ ერთხელაც არ მიმიწერია მისთვის), ამასთან ახლა იგი იქნებ ტომსკში კი არა, თქვენთან არის. მგონი, იმედი გქონდა, რომ ღღესასწაულებისათვის ყველანი მოახერხებდით და ერთად მოიყრიდით თავს, აგრეთვე მიტიაც. მომწერე, თუ გამოვიდა ასე და თუ გაიცანით მიტიას ცოლი.

ჩვენთან ახალი რამ როგორღაც სულ არ არის და არა. სიცოცხეებმა გაიარა, ახლა დგას შემოდგომის (ჩვენებურად) ამინდი და გამონაკლისის სახით მშრალი, რაც ძალიან სასიამოვნოა. ღღესასწაულები აქ ალბათ საკმაოდ მოსაწყენი იქნება: ცოტაა კრებები, სამკითხველოებს დახურავენ, თეატრებში მოხვედრა ძნელია, იმიტომ რომ ყველაფერი ხალხით არის სავსე. თუმცაღა ვეარაუდობ ამ ხნის განმავლობაში ზოგიერთი ახალი ნაცნობი ვინახულო.

უკანასკნელ ხანს ჩვეულებრივზე მეტს ვკითხულობდი გერმანულ გაზეთებს: გერმანიაში ამბები საინტერესო იყო და მინდოდა ზოგჯერ თვალი მედღევენებინა ახალი წყაროების მიხედვით. ახლა, როგორც ჩანს, იქაც მყუდროებისაკენ წავიდა საქმე³⁴¹.

მანდ როგორ ცხოვრობთ? მძინეარე ყინვებმა გაიარა თუ არა? ახალი ხალხი თუ არის?

გისურვებთ რაც შეიძლება მხიარულად გაგეტარებინოთ
 დღესასწაულები და ყველანი ჯანმრთელი ყოფილიყოთ.

თქვენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში
 პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ
 «პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

1903 წ.

146

მ. ა. ულიანოვას

4. II. 03.

ძვირფასო დედიკო! ძალიან დიდი ხანია აღარ მომსვლია არც შენგან, არც რომელიმე ჩვენნიანსაგან არც ერთი წერილი. რომელიმე თქვენი წერილი ალბათ დაიკარგა, იმიტომ რომ ვერ ვიფიქრებ, რომ მთელი ამ ხნის განმავლობაში ჩემთვის არავის მოეწეროს. არ ვიცი, ჩამოვიდა თუ არა მიტია თქვენთან, დიდ ხანს თუ დარჩა, როგორია მისი გეგმები და სად არის ახლა? ანუტასაგან თუ გქონდათ ცნობები, პორტ-არტურში თუ გაემგზავრა³⁴⁵ და როდის? ხომ კარგადა ხარ? ნუთუ თქვენთან ისევ შეუსუსტებელი სიცოცვეა?

ჩვენთან კარგი ამინდია, ზამთარი განსაკუთრებით კარგი, თბილი დადგა, წვიმა და ნისლი (ჯერჯერობით) ცოტა იყო. ე. ვ., მართალია, საკმაოდ ხშირად მაინც ავადმყოფობს ხოლმე, აი ახლაც, მაგრამ ძალიან არა, ისე რომ შინაური საშუალებებით ან რუსეთული რეცეპტებით მივდივართ იოლად. მისთვის ალბათ კარგი იქნებოდა სადმე უფრო სამხრეთით წასულიყო. მე და ნადია კარგად ვართ და ვცხოვრობთ წინანდებურად, წყნარად და მშვიდად. ამას წინათ ამ ზამთარში პირველად ვიყავით კარგ კონცერტზე და ძალიან წასიამოვნები დავრჩით, — განსაკუთრებით ჩაიკოვსკის უკანასკნელი სიმფონიით (Symphonie pathétique). თქვენთან სამარაში თუ არის ხოლმე კარგი კონცერტები? გერმანულ თეატრში ერთხელ ვიყავით, — ნეტავ წამიყვანა რუსულ სამხატვრო თეატრში, მაჩვენა «ფსკერზე»...

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ყოველივე კარგს, განსაკუთრებით ჯანმრთელობას. სალამი ჩვენებს.
26. ე. ი. ლენინი, ტ. 37.

ანიუტას იქნებ გადაუგზავნოთ წერილი, თორემ ვინ იცის
როდის შევიტყობ მის მისამართს.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

მისამართს სწორად ვწერ თუ არა?

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

22. II. 03.

ძვირფასო დედიკო! შენი წერილი მივიღე, დიდი merci მისთვის. მეტისმეტად საინტერესო იყო შემეტყუო ანიუტას ამბავი. ჰო, გეთაყვა, გადაუგზავნე მას ეს წერილი: მისი მისამართი არ ვიცი. მართალია, ამას წინათ მივიღე მისგან პატარა წერილი, რომლისთვის ძალიან მადლობელი ვარ, მაგრამ მისამართის დაწერა დავიწყებია და საერთოდ ყველაფრის შესახებაც ისე გაურკვევლად აქვს დაწერილი, რომ ვერაფერს ვერ მივხვდი. ეგ იყო, რომ შენგან გავიგე «ჩინეთის» მცხოვრებლების ამბავი³⁴⁶. ესეც ხომ თავისებურად ახლოა ევროპასთან ან ახალ სამყაროსთან! ვფიქრობ. არ არის ინტერესს მოკლებული და ძალიანაც არ არის ინტერესს მოკლებული.

ძველი მეგობარი კი ძალიან და ძალიან მეცოდება...

ჩინელ ქალთან³⁴⁷ მიწერ-მოწერას ვერ დააჩქარებს წერილების გზავნა იაპონიაზე ან ინგლისის რომელიმე ნავსადგურზე გავლით? მართალია, ზღვით ბევრად უფრო შორს არის, მაგრამ სამაგიეროდ ევროპელები ხომ რამდენჯერ უფრო აკურატული არიან!

ჩვენ ძველებურად ეცხოვრობთ. განსაკუთრებით კარგი ახალი არაფერია, მაგრამ სამაგიეროდ ცუდიც არაფერია, და საერთოდ თავს გაცილებით უფრო ნაკლებად ვგრძნობ *ueberarbeitet* *, ვიდრე წინათ. ვაპირებ ამ დღეებში გერმანიაში გავისეირნო³⁴⁸. ამინდი საოცრად კარგი დგას: მსუბუქ

* — მუშაობით დატანცულად. რ ე ფ.

პალტოში ცხელა, მზეა, თბილი-თბილი ნიავეა... სწორედ სასეირნო ამინდია.

თქვენ რასა იქმთ? სად არიან ახლა მიტია და მისი ცოლი? მანიაშა როგორ არის?

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. ულ.

დიდი სალაში ყველა ჩვენებს და განსაკუთრებით ანასა და მარკს!

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

29. III. 03.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მივიღე შენი წერილი. დიდი merci მისთვის. მაშასადამე, ანიუტა უფრო მეტ ხანს შერჩა შორეულ აღმოსავლეთში, ვიდრე ფიქრობდა. მე კი მეგონა, იგი უკვე თქვენთან არის-მეთქი. ალბათ ერთბაშად ვერ მოემზადები იმისათვის, რომ ასეთ გრძელ გზას გაუდგე. მაშასადამე, მიტიასაც ჯერ კიდევ ვერ გაურკვევია თავისი საცხოვრებელი ადგილი. მანიაშა კი ძალიან მოწყენილია, საბრალო?

კარგია, რომ თქვენთანაც უფრო თბილი ამინდი დამდგარა, თორემ ძალიან ცივი ზამთრები მეტისმეტად მომქანცველია. ახლა თუ გრძნობ თავს კარგად, ჩემო ძვირფასო?

ჩვენთან თბილა. ამას წინათ ე. ვ-ც წავიყვანეთ დიდ გასეირნებაზე — სადილის ნაცვლად თან წავიღეთ ბუტერბროდები და მთელი დღით გავწიეთ ins Grüne * კვირას (როგორღაც უნებურად გამოდის ყველაფერი საზღვარგარეთულად, რომ სწორედ კვირას ვსეირნობთ. თუმცა ეს უხერხულია, რადგან ყველგან უამრავი ხალხია). ჩინებულად ვისეირნეთ, ჰაერმა ყველანი დაგვათრო, როგორც ბავშვები, და შემდეგ წოლით ვშუშდებოდით, როგორც ციმბირის ნადირობის შემდეგ. ჩვენ საერთოდ არ ვიკლებთ სეირნობას. ყველა აქაური ამხანაგიდან ჩვენ ერთადერთნი ვართ, ქალაქის ყველა მიდამოს რომ ვსწავლობთ. ვბოულობთ სხვადასხვა «სასოფლო» ბილიკებს, ვიცნობთ ახლო ადგილებს, ვაპირებთ უფრო შორ-

* — ბუნების წიაღში, ქალაქგარეთ. რ ე დ.

საც გავისეირნოთ. უკანასკნელ ხანს თავს კარგად ვგრძნობ, რეგულარულად ვმუშაობ და ფაციფუცი არ მაწუხებს. ნადია და ე. ვ. აგრეთვე კარგად არიან.

მაგრად გეზვევი, ჩემო ძვირფასო. დროდადრო მომწერე ხოლმე, გეთაყვა (ან მანიაშას სთხოვე), თქვენი ცხოვრებისა და გეგმების შესახებ.

შენი ვ. ი. ლეხიძე

ვაკზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1904 წ.

149

მ. ა. ულიანოვას

8/1. 04.

ძვირფასო დედიკო!

დამავიწყდა მეპასუხა მანიაშასათვის 150 მან. შესახებ, რაზეც იგი მეკითხებოდა. დაე ჯერჯერობით (ყოველი შემთხვევისათვის) თქვენთან დარჩეს. მხოლოდ გთხოვთ ამ ფულიდან მიყიდოთ ზოგიერთი წიგნი. რუსულ-ფრანგული ლექსიკონის შესახებ მოგწერეთ*. დავუმატებ კიდევ

სეჩენოვის «აზრის ელემენტებს» (ამ ცოტა ხნის წინათ გამოსულ წიგნს).

ამ დღეებში აქ ნადიასთან და ერთ მეგობართან³⁴⁹ ერთად მოვაწყეთ საუცხოო გასეირნება საღვებზე. ქვემოთ ყენევაშო ყველგან ნისლია, ცა მოღუშულია, მთაზე კი (დაახლოებით 1200 მეტრი ზღვის დონიდან) კაშკაშა მზეა, თოვლი, ციგები, მთლად რუსული კარგი ზამთრის დღეა. მთის ქვემოთ კი — la mer du brouillard, ნისლის. ღრუბლების ნამდვილი ზღვაა. რომელთა იქით ვერაფერს ვერ დაინახავ, მხოლოდ მთები მოჩანს, ისიც მხოლოდ ძალიან მაღალი მთები. მცირე საღვეიც კი (900 მეტრი) მთლად ნისლშია გახვეული.

ასე ვიწყებთ შვეიცარიისა და მისი ხედების გაცნობას. გაზაფხულზე ეპირებთ მოვაწყოთ დიდი გასეირნება ქვეითად.

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. როგორა ხარ? რასა
 იქმთ?

გაგზავნილია შენევიდან კიევში
 პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ
 პროლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

150

მ. ა. ულიანოვას

კიევი, ლაბორატორია, 12, ბინა 14,
მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას

ძვირფასო დედიკო! კარგია, რომ თავს ცოტა უფრო მშვი-
დად გრძნობ, ოღონდ კარგად იყვნენ ჩვენი პატიმრები³⁵⁰.
მრავალი დაპატიმრების გამო ისინი იქნებ კამპანიისათვის
დაიჭირეს...

გამომიგზავნე მარკ ტიმოთეს-ძის მისამართი, მასთან ლი-
ტერატურული საქმე მექნება. ის პიტერშია. მიიღე თუ არა
ნადიას წერილი, ამას წინათ მოგწერა. ჩემი მისამართია:
ჟენევა, Chemin privé du Foyer, 10.

დაწერილია 1904 წ. 20 იანვარს
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება მანქანაზე
გადაწერილი პირის მიხედვით,
რომელიც პოლიციის დეპარტა-
მენტის საქმეებში აღმოჩნდა

ნ. კ. კრუცსკაია და ვ. ი. ლენინი მ. ა. ულიანოვას

2/VII.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, გუშინწინ მანია-შას წერალი მივიღეთ, გუშინ კი თქვენი. როგორ მიხარია! ახლა ოღონდ ანია გამოუშვან რაც შეიძლება მალე. მაგრად გეხვევით, ჩემო ძვირფასებო. მხოლოდ ეს არ არის კარგი, რომ ორივე ვერა ხარტ ჯანმრთელი. აუცილებლად გესაჭიროებათ დასვენება — მთავარია სული მოითქვათ სუფთა ჰაერზე, კიევი მაინც ქალაქია. მხოლოდ ეს არის, რომ ჩრდილოეთში ზაფხული ცუდია — დედა პიტერის ახლოს ცხოვრობს თავისი ნაცნობების აგარაკზე და ჩივის; საშინელი სიცივე და წვიმებიო. მ. ტ-ს აგარაკზე, მგონი, ყველაფერი ხელს უწყობს დასვენებას.

ახლა ჩვენც ვისვენებთ. ჩავაბარეთ ჩვენი სახლი, რაც საშინლად მიხარია, თორემ დალაგება და საოჯახო საქმეები მთელ დღეს მართმევდა, ამ ფუსფუსის დროს, რომელიც ჩვენთან ზოგჯერ გამეფებულია ხოლმე, საოჯახო საქმეებზე პუდმივი ფიქრის საჭიროება ძალიან მბეზრდებოდა. სასერი-ნოდ წახვალ — ურძეოდ დარჩები, არ ადგები 7 საათზე — ინებე და წაბრძანდი ხორცისათვის ქალაქში და ა. შ.. ზამთარში ცივა კიდევაც. ახლა უკვე უფრო მოხერხებულად მოვეწყობით. მე საერთოდ შემოდგომის შესახებ ვოცნებობ, ვფიქრობ მაგრად ჩაუჯდეს სამუშაოს. ესაზრავ ყოველგვარ ღონისძიებებს, რომ ავიცილოთ მუდმივი ფუსფუსი, რომელიც საშინლად გვქანცავს. ახლა ლოზანაში ვართ. უკვე ერთი კვირაა, რაც ენევიდან გავალწიეთ და ვისვენებთ ამ სიტყვის

სრული მნიშვნელობით. საქმეები და საზრუნავი ქენევაში დავტოვეთ, აქ კი გვძინავს 10 საათს დღელამეში, ვბანობთ, ვსეირნობთ — ვოლოდია გაზეთებსაც კი არა კითხულობს წესიერად, საერთოდ წიგნები ძალიან ცოტა გვქონდა წამოღებული, იმათაც წაუკითხავს ვგზავნით ხვალ ქენევაში, ჩვენ კი დილის 4 საათზე ვიკიდებთ ჩანთებს და 2-ოდე კვირით მივდივართ მთებში³⁵¹. წავალთ ინტერლაკენისაკენ, იქიდან კი ლიუცერნში, ვკითხულობთ ბედეკერს და გულდასმით ვსაზრავთ ჩვენს მოგზაურობას. ერთი კვირის განმავლობაში უკვე მნიშვნელოვნად «მოვჯობინდით», ჯანსაღებსაც კი დავემსგავსეთ. ზამთარი ისეთი მძიმე იყო, ნერვები ისე აგვეწეწა, რომ ერთ თვეს დასვენება ცოდვა არ არის, თუმცა მე უკვე სინდისი მიწყებს ქენჯნას. აი ამინდია რაღაც საეჭვო, წვიმა არ არის, მაგრამ როგორიღაც ნისლია. ჩვენს ცხოვრებაზე ჯერ-ჯერობით მეტი არაფერი გვაქვს მოსაწერი. მე და ვოლოდიამ პირობა დავდეთ — არავითარ საქმეებზე არ ვილაპარაკოთ. საქმე დათვი ხომ არ არის, ტყეში გაიქცესო, არ ვილაპარაკოთ და, შეძლებისამებრ, არ ვიფიქროთ.

მანიაშას ალბათ დღეს სალამოს მოვწერ, ჯერჯერობით კი მაგრად, მაგრად გეხვევით, ჩემო ძვირფასებო, მაგრად გკოცნით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

ძვირფასო დედოფო! სახელდახელოდ ვაწერ ორიოდე სიტყვას. დიდ სალამს ვუთვლი მანიაშას და ვულოცავ თავისუფლებას. შენ აუცილებლად უნდა დაისვენო ზაფხულში. გეთაყვა, სადმე ბუნების წიაღში გადადით. ჩვენ ჩინებულად ვსეირნობთ და ვისვენებთ. მაგრად გეხვევი.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

დაწერილია 1904 წ. 2 ივლისს
გაგზავნილია ლოზანიდან კიევში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

152

მ. ა. ულიანოვას ³⁵²

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.
 ლაბორატორია ქუჩა, სახ. 12, ბინა 14. კიევი.

Kiev. Russie. Russland

სალამი მოხეტიალეებისაგან ძვირფას დედოქოსა და მანაშას.

თქვენი ვ. ულიანოვი

დაწერილია 1904 წ. 7 — 8 ივლისს
 ვაგზაზნილია ფრუტიგენიდან (შვეიცარია)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ
 «პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

158

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს³⁵³

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას.
 ლაბორატორია ქ., სახ. 12, ბინა 14. კიევი.

Kiev. Russie. Russland

16. 7. 04.

სალამი ჩვენი მონრეპოდან. ამ დღეებში კვლავ გავიმგზავ-
 რებით. დედა ხომ კარგად არის? რალაც დიდი ხანია ამბავი
 არ მოგვსვლია. მოიწერეთ.

თქვენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

გაგზავნილია იზელტვალდიდან
 (შვეიცარია)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

28. 8. 04.

ძვირფასო დედიკო! კარგა ხანია აღარ მომიწერია თქვენთვის, დარწმუნებული არ ვიყავი მისამართში. დღეს მივიღეთ ელ. ვ. და მანიაშას წერილები. მადლობა მას თარგმანების თაობაზე გარჯისათვის. ნადია დაწვრილებით მოსწერს მას ამის შესახებ. ახლა მივიღე გობსონის წიგნი იმპერიალიზმის შესახებ და შევუდექი მის თარგმანს³⁵⁴, — ცოტ-ცოტა, იმიტომ რომ ჭერ კიდევ ვეწევი ზაფხულის ცხოვრებას, ვსეირნობ, ვბანაობ და უსაქმურობაში ვატარებ დროს. ამ ზაფხულში საერთოდ ჩინებულად დავისვენე!

თქვენ როგორა ხართ? კარგია აგარაკი საბლინოში? ისვენებთ თუ არა იქ როგორც საჭიროა? შემდეგისათვის რა ვარაუდები გაქვთ? დედა თუ კარგად არის? ანიუტა და მანიაშა როგორ გრძნობენ თავს საპყრობილის შემდეგ? მომწერეთ ამის შესახებ, თორემ მანიაშას წერილში მარტო თარგმანზეა ლაპარაკი.

მაგრად ვეხვევი ძვირფას დედიკოს და სალამს ვუთვლი ყველას!

თქვენი ვ. ულიანოვი

მისამართს თუ სწორად ვწერ? აღრევე მაცნობეთ მისი გამოცვლა: ჩემი მისამართია: Rue de la Colline. 3. Genève, მაგრამ აუცილებლად უნდა ჰქონდეს წარწერა ზედკონკრეტზე: პირადი. ვ. ი. ულიანოვს.

გაგზავნილია ჟენევიდან საბლინოში
(პეტერბურგის ახლოს)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

1907 წ.

155

3. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუცკაია — მ. ა. ულიანოვას

27. VI. 07.

ძვირფასო დედიკო! დიდი ხანია არაფერი არ მომიწერია შენთვის. ანიუტამ ალბათ გიამბო, დასასვენებლად მოწყობის რა გეგმა გვაქვს. მე საშინლად დაღლილი დავბრუნდი. ახლა სავსებით დავისვენე. აქ დასვენება საუცხოოა, ვბანაობ, ვსეირნობ, ხალხი არ არის, საქმე არა მაქვს³⁵⁵. ხალხი რომ არ არის და საქმე რომ არა მაქვს, ეს ყველაფერზე უკეთესია ჩემთვის. იმედი მაქვს, რომ კიდევ ორიოდე კვირას დავრჩები, შემდეგ კი სამუშაოს დავუბრუნდები. ნადია და ელის. ვას. კარგად არიან და საუცხოოდ ისვენებენ.

მანდ ყველანი როგორ მოეწყეთ? ხომ კარგადა ხარ? ანიუტა თუ ნახე და სად არის იგი, თქვენთან არის ახლა თუ მარკთან? შემთხვევა თუ გექნა, მომწერე ან სთხოვე მიტიას მომწეროს რამდენიმე სიტყვა.

მაგრად გეხვევი. შენი ვ. ულ.

მიტიას და მის ცოლს დიდი სალამი ჩემგან.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, ვოლოდიას ჩვეულებად არა აქვს მოკითხვის წერა. ამიტომ მე თვითონ ჩემ მაგიერ და დედას მაგიერ გითვლიათ სალამს. სალამს ვუთვლით აგრეთვე ყველა ჩვენებს. შემოიძლია დავადასტურო, რომ ჩინებულად ვისვენებთ, ყველანი ისე გავსუქდით, რომ ხალხში გამოჩენისა გვრცხვენია... აქ ფიქვის ტყეა, ზღვაა,

ამინდი საუცხოოა, საერთოდ ყველაფერი ჩინებულია. კარგია კიდეც ის, რომ არავითარი საოჯახო საქმეები არა გვაქვს. თქვენ როგორღა იხევენ? თქვენი მალარია როგორ არის? საბოლოოდ გაგიარათ თუ არა? სოკოზე თუ დადიხართ? საერთოდ, როგორ ცხოვრობთ, რასა იქმთ? ჩვენ აქ მოწყვეტილი ვართ მთელ მსოფლიოს, თუმცა ფოსტა კვირაში ექვსჯერ დადის, მაგრამ არავინ არაფერს არა გვწერს. ერთხელ კიდეც მაგრად გეხვევით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

გაგზავნილია სტირსუდენიდან
(ფინეთი) მოსკოვის გუბ.
სერაპუხოვის მაზრის სადგ. შიხნეოში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუპსკაია — მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა! მადლობა წერილისათვის. გთხოვ პატივს, რომ მაშინვე ვერ გიპასუხე. აქ ისე ვარ «ჩაბლაუჭებული» საზაფხულო დასვენებასა და უსაქმობას (ვისვენებ, როგორც უკვე რამდენიმე წელიწადია არ დამისვენია), რომ ყოველთვის გადავდებ ხოლმე ყველა დიდსა და პატარა საქმეს.

მე მე-3 სათათბიროს ბოიკოტის წინააღმდეგი ვარ, და ალბათ მალე გამოვა ერთი პატარა ნაშრომი ამის გამო, რომელიც ეს-ეს არის დავამთავრე³⁷⁶. ჩემი აზრით, არ შეიძლება ასეთი ღოზუნგის გამეორება, როცა არ არის აღმავლობის ვითარება, როცა არ წარმოებს ბრძოლა პირველ კონსტიტუციურ ილუზიებთან. ახალი აღმავლობა (იქნებ მოსკოვის ფეიქართა ივლისის გაფიცვასთან დაკავშირებით, — მოსალოდნელია 400 000-მდე კაცის გაფიცვა) უნდა გავაფართოოთ, მოვამზადოთ, გადავაქციოთ საერთო აღმავლობად, მაგრამ ბოიკოტის გამოცხადება უმართებულოა. მასზე ხელი არ უნდა ავიდნოთ, აღმავლობის მომენტში შემთხვევის დროს ჩვენ წამოვაყენებთ ბოიკოტს. მაგრამ ახლა მისი გამოცხადება ან ნაადრევია ბაქიაობა იქნებოდა, ან არაკრიტიკული გამეორება ღოზუნგებისა, რომლებსაც სახელოვანი რევოლუციური წარსული აქვთ, ასეთია ორიოდ სიტყვით ჩემი არგუმენტაცია, რომელსაც პრესაში* დაწვრილებით ვავითარებ.

* ორიოდ კვირის შემდეგ ალბათ უნდა გამოვიდეს.

მომწერე, როგორ მოეწე და კმაყოფილი ხარ თუ არა. დიდი სალაში მარკს და ყველა ნაცნობს.

მშვენივრად ვისვენებთ და მთელ დროს უსაქმურობაში ვატარებთ.

მაგრად გოცნი. შენი ვ. ლ.

ძვირფასო მანიაშა, ვუმატებ ჩამდენიმე სიტყვას. მოსაწერი არაფერია, რადგან ჩვენ ახლა «საზოგადოებრივ ინტერესებს გარეშე» ვართ, მოაგარაკეთა ცხოვრებას ვეწვევით: ზღვაში ებანაობთ, ველოსიპედით დავსეირნობთ (თუმცაღა გზები ცუდია, შორს ვერ წახვალ), ვოლოდია ჭადრაკს თამაშობს, წყალს ზიდავს, ერთ დროს ინგლისური დურაკობანას მოდა იყო და ა. შ. მხოლოდ ლიდიას უხდება ბევრი ფუს-ფუსი საოჯახო საქმეებზე... აქ ყველამ ძალიან მოვიკეთეთ, შეიძლებოდა ბევრი რამ წაგვეკითხა, მაგრამ წიგნები სულ არც თუ ძალიან შესაფერია და კითხვის გუნებაზეც არა ვართ. მაგრად გოცნი.

შენი ნ.

ჩვენები (ლიდია და დედა) რასაკვირველია მოკითხვას გათვლიან.

დაწერილია 1907 წ. ივნისის დამლევს
გაგზავნილია სტირსუდენიდან
(ფინეთი) სადგ. კინელში
(სამარის გუბ.)

პირველად დაბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

15/X. 07.

ძვირფასო დედიკო! რაღაც კარგა ხანია არ მომიწერია შენთვის. უკანასკნელი წერილი, მგონი, ჩემი საზაფხულო «მონრეპოდან» გამოგიგზავნე. ახლა ძველ ადგილზე ოჯახურად მოვეწყეთ ზამთრისათვის³⁵⁷. იმედი გვაქვს, რომ ზამთარი ისე ცივი არ იქნება, როგორც შარშან. თუმცაღა ახლა უკეთ შევეგუებით და «ჩავიგმანებით». მე სავსებით კმაყოფილი ვარ ბინითაც და მთელი ჩვენი მოწყობილობითაც. მანიაშა ჩვენთან სტუმრად იყო და ახლაც აქ არის. მაგრამ დღეს აპირებს წასვლას ზამთრის დადგომის გამო: დღეს პირველი თოვლი მოვიდა, ამინდმა ჰიცივისაკენ იბრუნა პირი.

როგორა ხარ მანდ? კარგი იქნება სოფელში, როცა ნამდვილი სიცივე დადგება? გთხოვ ჩემი დიდი სალამი გადასცე მიტიას. ვნანობ, რომ ვერ შევძელი ჩავსულიყავი მასთან³⁵⁸ შემოდგომაზე, თორემ ჩინებულად ვინადირებდით — მთელი შემოდგომა საუცხოო იყო. როდის იღებს შვეებულებას, რა ხნით და სად მიდის?

ანუტასაგან უკვე ორიოდე წერილი მოგვივიდა. ეტყობა, გამგზავრებით კმაყოფილია³⁵⁹. მარშრუტი ძალიან საინტერესოა, ხოლო სამხრეთში ახლა ალბათ განსაკუთრებით კარგი იქნება.

აქ კარგი მეგობრების პატარა კომპანიასთან ეცხოვრობთ³⁶⁰. გვაქვს წიგნები, სამუშაო. ვსეირნობთ ზღვის ნაპირზე. მანიაშა აქ, მგონი, თავს ცუდად როდი გრძნობდა. ბევრს მუშაობდა — თარგმნიდა.

ამას წინათ თითქმის ყველამ თავისი ხარკი გადაუხადა შემოდგომას — ორიოდღე დღეს იყვნენ ავად ინფლუენციით. ახლა კარგად არიან ან რჩებიან. ელ. ვას-ც კარგად გრძნობს თავს — მხოლოდ ზოგჯერ მეტისმეტად ღელავს საოჯახო საჭმელების გამო.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გკოცნი. გისურვებ იყო ჯანმრთელი.

შენი ვ. ულიანოვი

გაგზავნილია კუოკალადან
(ფინეთი) მოსკოვის გუბ.
სერპუხოვის მაზრის სადგ. მიხნეოში
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1908 წ.

158

მ. ი. ულიანოვას

მეკ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. პეტერბურგის მხარე.
პავლოვის ქუჩა, ს. 6, ბ. 16. პეტერბურგი.

Russie. St.-Petersbourg.

14. I. 08.

ძვირფასო მანიაშა!

გიგზავნი «ობრაზოვანიეს», რომელიც აქ შეცდომით წამომიღია. ვგონებ, ახლა წიგნების მხრივ ვალები არა მაქვს? თუ მაქვს, მაცნობე, გეთაყვა.

ჩვენ უკვე რამდენიმე დღეა გაჩხიარული ვართ ამ წყეულ ქენევაში...³⁶¹ საძაგელი ადგილია, მაგრამ რას იზამ. შევეგუებით. როგორ ხართ? იყინებით? კარგად არის თუ არა დედა? აკოცე მას, გეთაყვა, ჩემ მაგივრად და სალამი გადაეცი ანიუტას, აგრეთვე მიტიას, თუ ჯერ კიდევ არ წასულა.

გუშინ მივწერე ლევ ბორისის-ძეს სტატიის შესახებ* და ვთხოვე მიშოვნოს მე-3 სათათბიროს ოქმები (სტენოგრაფიული ანგარიშების ოფიციალური გამოცემა, აგრეთვე განცხადებები, შეკითხვები და კანონპროექტები, რომლებიც სათათბიროში შეაქვთ). ამის შოვნა მხოლოდ პირადი ნაცნობობით შეიძლება. ეცადე, გეთაყვა, რომ ვინმე დათანხმდეს მაძლიოს ეს, და მიგზავნე ყველაფერი, უკლებლივ. ვთხოვ აგრეთვე მიგზავნო ყველა პროფესიული ჟურნალი,

* წერილი არ შენახულა. რედ.

რომლებიც ჯერ კიდევ გამოდის რუსეთში (სპბ., მოსკოვშიც), და უყოვნებლივ იყიდე ხოლმე. იმ თანხიდან, რომელიც მე გამომცემლისაგან 4 იანვარს უნდა მივიღო, გამოართვი ელის. ვას. სახარჯოდ 50 მანეთი და მიგზავნე, გეთაყვა, მენშევიკების ყველა ახალი გამოცემა (თუ ისინი რამეს უშვებენ) და სხვა. გამოვიწერე «ტოვარიშჩი» («ნაშ ვეკ») 1 იანვრიდან და თვითონაც ვადევნებ თვალყურს სიახლეებს. თუ ლ. ბ-ს წერა ეზარება ან მოუცლელად არის, შეიტყე ხოლმე მისგან, გეთაყვა, პასუხი (ჩემს კითხვებზე) და მაცნობე. სხვათა შორის: მე მჭირდება პასუხი გრანატის (რუსეთის ისტორიის) შესახებ; დადებულია მასთან ხელშეკრულება ჩემი სტატიის შესახებ³⁸² თუ ჩაიშალა საქმე? ლ. ბ-მ შეიტყოს ეს და შენ გადმოგცეს.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ულიანოვი

Tournez s'il vous plait*.

გამოგზავნე თუ არა ჩემი და ნადიას დოკუმენტები? თუ არ გამოგიგზავნია, მალე გამოგზავნე, გეთაყვა, დაზღვეული პაქეტით. აუცილებლად მჭირდება ქალაქები, რომ მივიღო permis d'établissement**.

ჩემი მისამართი: VI. Oulianoff. 17. Rue des deux Ponts. 17. (Chez Küpfer) Genève.

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* — გადააბრუნეთ, გეთაყვა. რ ე დ.

** — ცხოვრების უფლების ნებართვა. — რ ე დ.

3. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუშსკაია — მ. ა. ულიანოვას

22. I. 08.

ძვირფასო დედოკო! დღეს მივიღე შენი და მანიას წერილი და ვჩქარობ გიპასუხოთ. ძალიან გამახარა პირდაპირმა ამბებმა თქვენგან: მანიაშას არც ერთი წინა წერილი არ მიმიღია. უბედურებაა ეს გადაცემები, რომლებსთვისაც გვიხდებოდა მიგვემართა, სანამ ქენევაში ჩამოვიდოლით.

ძალიან შეგვაწუხა ცნობამ, რომ ანიუტას მძიმე ინფლუენცია შეხვდა. ალბათ ბინა გაქვთ ცუდი (ნადია ამბობს — ნესტიანიაო), ასეთი გართულება რომ მოხდა. ყველანი კარგად ხართ თუ არა ახლა? როგორ არის პიტია? ისევ წავიდა თუ არა სამსახურში?

ჩვენ აქ ნელნელა ვეწყობით და, რა თქმა უნდა, წინანდელზე უარესად როდი მოვეწყობით. არასასიამოვნო იყო მხოლოდ თვით მომენტი გადასვლისა, როგორც უკეთესიდან უარესზე გადასვლა. მაგრამ ეს გარდუვალი იყო. კაპრის შესახებ ჰოსვლისთანავე დამხვდა გორკის წერილი. გულმოდგინედ შევატიყება იქ. მე და ნადია ვაპირებთ უთუოდ მივიღოთ ეს წინადადება და გავესიერნოთ იტალიაში (კაპრიზე ახლა ნარგიზი ჰყვავის, როგორც «გორკები» იწერებიან). მაგრამ არა ახლა. საჭიროა ჯერ ყველა საქმე მოვაგვაროთ და უკვე შემდეგ წავიდეთ სასიერნოდ.

მანიასა და გუშინ თუ გუშინწინ მოვწერე. კიდევ მივეცი დავალებები წიგნებს შესახებ. მეტისმეტად ხომ არ ეტვირთავ დავალებებით?

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ მთლად კარგად ყოფნას. ყველას სალამი ჩემგანაც და ნადიასაგანაც.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

ჩემო ძვირფასებო, ეს რა ცუდი რამ შეგმთხვევიათ ამ წყეული ინფლუენციტ! იქნებ ეს ნესტიანი ბინისგან არის? კარგია, რომ ახლა გამოჯანსაღება იწყეთ... მაგრად გკოცნით ყველას, გისურვებთ მალე მომაგრდეთ და საბოლოოდ გამოჯანსაღდეთ.

თქვენი ნ.

გაგზავნილია ჟენევიდან პეტერბურგში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

შპკ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. პეტერბურგის
მხარე, პავლოვის ქუჩა, ს. 6, ბ. 16. პეტერბურგი.

Russie. St.-Petersbourg

7. II. 08.

ძვირფასო მანიაშა! მივიღე შენი 20.I-ის წერილი, ახალგაზრდა ლიტერატორის წერილი იმაზევე და დღეს «რეჩი»³⁶³. ამ უკანასკნელისათვის ძალიან, ძალიან დიდი მადლობა: მართლაც მეტისმეტად საინტერესო სტატიია!

უების შესახებ ვუპასუხე ახალგაზრდა ლიტერატორს და გავუზავნე ერთგვარი მინდობილობა. ყოველი შემთხვევისათვის ვიმეორებ: 1) 1-ლი გამოცემის ეგზემპლარების რიცხვი არ ვიცი; 2) მაშინ რედაქციას სტრუქტურა განაგებდა, მანვე რედაქცია გაუქმდა 1-ლ ტომს. 3) მეორე ტომი თარგმნა ე. სმირნოვმა (გურევიჩმა). მე მაშინ მივიღე 20 მან. თაბახში 1-ლი ტომის თარგმნისათვის და ათ-ათი მე-2-ის რედაქციისათვის. ახალგაზრდა ლიტერატორი ევაჟროს, — უკიდურეს შემთხვევაში 1/2-მდეც კი დაუკლოს, მაგრამ აუცილებლად აღნიშნოს ეგზემპლარების რიცხვი, რომელზეც იდება ხელშეკრულება.

გრანატის შესახებაც გუშინ მივიღე წერილი კოლეგასაგან. იქაც საქმე ჩემთვის ცუდად როდი ეწყობა.

ჩვენი ქორწინების მოწმობისა და კრასნოიარსკში ქრთამის შესახებ გირჩევ: მეტისმეტად ნუ იღავიღარაბებთ, რამდენად-

მე მნიშვნელოვან ქრთამს ნუ მისცემთ. ეტყობა, ისეც გავალთ იოლად.

ერთი თვის შემდეგ, ხოლო შესაძლოა უფრო ადრეც, განზრახული გვაქვს ჩვენი ბინა გავიჩინოთ აქ.

მარქსის ხსოვნისათვის კრებულის შესახებ, ეტყობა, არც მე მივიღებ მასში მონაწილეობას: შეუძლებელია ასეთი რამის ნაჩქარევად დაწერა³⁶⁴.

საოცრად დიდხანს ვერ გამოჯანმრთელდნენ ჩვენები! ეს პირდაპირ უბედურებაა. ალბათ ინფლუენცა წელს განსაკუთრებით ავთვისებიანია ან ამინდი თქვენთან ცუდია. მომწერე, დედა როგორ არის.

მე ჯერ კიდევ სავსებით ვერ მოვეწეე აქ, — მაგ., ჯერ კიდევ არ შევსულვარ ჩემს «კლუბში», სადაც ადვილია ჟურნალების წაკითხვა და ახალი წიგნების შოვნა³⁶⁵. ვეცდები (როგორც კი შევალ — ალბათ ამ დღეებში) გამოვძებნო ხოლმე, რაც კი შეიძლება, შენთვის სათარგმნად. მოგდის თუ არა «Neue Zeit»? ამ ჟურნალის სამეცნიერო დამატების № 1-შია კაუცკის სტატია: «ეროვნულობა და ინტერნაციონალურობა». მე ჯერ არ მინახავს. ხომ არ ვარგა ეს სათარგმნად? წავიკითხე კაუცკის «სოციალიზმი და კოლონიური პოლიტიკა» (ახალი ბროშურა — 80 გვ.). ვფიქრობ, რომ ეს ლეგალურია. მოელაპარაკე «ზერნოსს»³⁶⁶. კარგი იქნება, რომ იგი ითარგმნოს. მიკვირს აგრეთვე, რომ არა ჩანს განცხადებანი Parvus-ის³⁶⁷ თარგმნის შესახებ («Kolonialpolitik und Zusammenbruch»). ნუთუ არავის არა აქვს ინიციატივა? შეეკითხე «ზერნოსს». ავტორთან მე აქ, საზღვარგარეთ, შევძლებდი დაკავშირებას.

მაგრად გართმევ ხელს და ვკოცნი დედას

შენი ვ. ულიანოვი

* ჰკითხე აგრეთვე, ხომ არ შეიძლება, რომ მათი მისამართით შენთვის ვგზავნო სიახლენი, რომლებიც შესაძლოა სათარგმნად გამოდგეს?

Р. С. ბონჩის «რჩეული ნაწარმოებები» არ მიმიღია.

პროფესიული ჟურნალებიდან მივიღე «გუდოკი» და «ტექ-
სტილნოე დელო». გთხოვ შემდეგში მიგზავნო ყველა ასე-
თი ჟურნალი.

გაგზავნილია ქენევიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

14. II. 08.

ძვირფასო მანიაშა!

ამას წინათ მოგწერე ზოგი რამ თარგმანების შესახებ. ახლა მინდა დავძინო, რომ აქ წავიკითხე «Neue Zeit»-ის № 1 *Ergänzungsheft**-ში კაუცკის სტატია «Nationalität und Internationalität». მახსოვს, შენ ამბობდი, რომ «Neue Zeit» ზოგდის, ასე რომ აქედან არ გიგზავნი (საჭიროების შემთხვევისათვის: მომეცი მისამართი, რომ გამოგიგზავნო უცხოური წიგნები და სტატიები). ჩემი აზრით, ეს სავსებით ლეგალურია და უთუოდ ღირსია ითარგმნოს. შესთავაზე გამომცემელს (36 გვერდია). ყველაზე კარგი იქნებოდა მისი გამოცემა (ეს ბაუერის კრიტიკა) Otto Bauer-ის წიგნთან ერთად: «Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie» (ეს წიგნი ალბათ აქვს ანიას, რომელმაც მისი ერთი თავი თარგმნა).

ერთი აქაური კოლეგა გთხოვთ ჰკითხოთ გამომცემელს, ხომ არ იცის რებენ გამოსცენ H u s c h k e-ს წიგნი: «Landwirtschaftliche Reinertragsberechnungen», რომლიდანაც მე ციტატი მოვიყვანე ა გ რ ა რ უ ლ ს ა კ ი თ ხ შ ი, ნაწილი I.³⁶⁸ თუ შემთხვევა მოგეცეს, ჰკითხე გამომცემელს, მე ვიკისრებ დავწერო წინასიტყვაობა. მაგრამ, კაცმა სიმართლე რომ თქვას, ეს შეტისმეტად სპეციალური რამეა...

ჩემი Acte de mariage**-ს შესახებ გუშინ ვესაუბრე პოლიციის დეპარტამენტის დირექტორს. თურმე ეს საჭიროა.

* — დამატება. რ. ე. დ.

** — ქორწინების მოწმობა. რ. ე. დ.

სთხოვე რომელიმე ნაცნობ ადვოკატს იფიქროს კრასნოიარსკიდან პირის შოვნის კიდევ შემდეგ ხერხზე (ვინაიდან ქრთამის მხრივ, ეტყობა, ნაკლები იმედია). ხომ არსებობს დამტკიცების უზრუნველყოფის პროცედურა (სასამართლო პროცედურა). ხომ არ შეუძლია ელის. ვას. მიმართოს მომრიგებელ მოსამართლეს ან შესაბამის ინსტანციას ს. — პეტერბურგში და მოსთხოვოს რეზოლუცია, რომ მას მიეცეს მოწმობა იმისათვის, რომ კრასნოიარსკის სასულიერო კონსისტორიიდან მისცენ ქორწინების მეტრიკის პირი (ან ქალიშვილთან სასამართლო საქმისათვის, ან საანდერძო განკარგულებისათვის და სხვ.). ხომ არ შეიძლება ასეთი გზით გამოთხოვილ იქნას ეს მეტრიკა ან მისი პირი? მოეთათბირე ადვოკატს.

როგორ არიან ჩვენები? სავსებით გამოჯანსაღდნენ თუ არა დედა და ანიუტა?

შენი ვ. ულ.

P. S. ძალიან, ძალიან დიდი მადლობა მე-3 სათათბიროს ოქმებისათვის. ჩემი უდიდესი თხოვნაა კვლავაც მიგზავნო ხოლმე და თანაც რაც შეიძლება ხშირად და თანაც კანონპროექტებთან და შეკითხვებთან ერთად.

გაგზავნილია ენევიდან პეტერბურგში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

17. II. 08.

ძვირფასო მანიაშა! გამომიგზავნე, გეთაყვა, შემდეგი წიგნები:

1. «მინუვშიე გოდი» №1 (იანვარი, ფასი 85 კ.), რომელშიც მოთავსებულია მარქსის წერილები მიხაილ-ესკისადმი და მიხაილ-ესკისა ლავროვისადმი.

2. მასალები რუსეთის კონტრრევოლუციის ისტორიისათვის, ტ. I. ფ. 2 მ. 50.

3. ჩვენი დებუტატები* (მე-3 მოწვევისა). 50კ. («ოსნოვა» — წიგნის მალაზია?)

4. ლოკოტი. რუსეთის საბიუჯეტო და საგადასახადო პოლიტიკა. 1 მან.

5. ალმაზოვი. ჩვენი რეკლუცია (1902 — 7 წ.). 1 მ. 50. (შრომა) — არ ვიცი, ღირს თუ არა გამოგზავნო ეს უკანასკნელი წიგნი, რომელზეც მე არავითარი ცნობა არა მაქვს? მაინც საჭიროა ნახვა!

6. ნარკვევი ბაქოს ნავთობის მრეწველობის რაიონის შესახებ 1903—6 წწ. საგაფიცო მოძრაობის შესახებ. ბაქო. 1907. ფ. 1 მ. 50კ.

სათათბიროს ოქმები მე-20 სხდომის შემდეგ აღარ მიმიღია, საჭირო კია ვიღებდე მათ კანონპროექტებთან ერთად! მაგალითად, ამას წინათ «სტოლიჩნია პოჩტა» იუწყებოდა, რომ გამოვიდა «ზომიერ გლეხთა ჯგუფის» პროგრამა. გეთაყვა,

* თუ არის ასეთი გამოცემა პორტრეტებით, ყველაფერს სჯობს ის იყიდო.

მიშოვნე ეს! ძალიან კარგი იქნება აგრეთვე მიშოვნო ოქტია-ბრისტების, მემარჯვენეების, კაზაკთა ჯგუფის და ა. შ. პროგრამები, ანონსები და ფურცლები, თუ სათათბიროში რაიმე ნაცნობობა გყავს. სათათბიროში მთელი ეს «ქალაქები» ალბათ იატაკზე ყრია და არავის არ მიაქვს.

ამ დღეებში გწერდი თარგმანების (კაუცკის) შესახებ; მიიღე თუ არა ის წერილი?* მიიღეთ თუ არა ჩემი მეორე ტომის მეორე ნაწილის ხელნაწერი³⁶⁹ (აქედან გამოგზავნილია 1908 წ. 5. II-ს ახ. სტილით შემოკლითი გზით)?

ფულის შესახებ დედას ვწერ.

შენი ვ. ულ.

ამასთან დართული ფურცელი გადაეცე, თუ შემთხვევა გექნეს, მეშკოვსკის³⁷⁰. საინტერესოა მივიღებდე მისგანაც და ლინდოვისგანაც³⁷¹ პირდაპირ მისამართს მიწერ-მოწერისათვის. გადაეცე მათ ეს. რით დამთავრდა ლინდოვის «მუდლი» ბონჩთან³⁷² და კონფლიქტი გამომცემლობაში ამ ნიადაგზე?

გაგზავნილია ქენევიდან პეტერბურგში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერია

მიხედვით

* იხ. ეს ტომი, გვ. 362 და 364. რ ე დ.

ა. ი. ულიანოვა-მლიზაროვას

10. III. 08.

ძვირფასო ანოუტა!

მივიღე შენი 21. II-ის წერილი. პირდაპირ საშინელია, ნესტიან ბინაში რომ მოხვედრილხართ და ასე დაავადმყოფ-დით ყველანი. უბედურებაა, მანიაშას ტიფი რომ შეხვედრია! ლიდია მიხეილის ასული ყოველდღე მწერს და მაცნობებს, რომ ტემპერატურა მაღალი არ არის. მაგრამ მე მეშინია დამამწვიდებელი მნიშვნელობა მივცე ამ ცნობას: ხომ არის ტიფის მძიმე ფორმები არცთუ მაღალი ტემპერატურით.

დედა როგორ არის ახლა? თუ შენ ძალიან მოუცლელად ხარ, სთხოვე ლ. მიხ., რაკი ის იწერება, ორიოდ სიტყვა დაუ-მატოს.

მარკს, კაცმა რომ თქვას, ტყუილად დაუტოვებია ასეთი დიდი თანხა თავისი საგზაო ფულიდან, გინაიდან ახლა მე საკმაო ჰონორარს მაძლევს ჩემი გამომცემელი³⁷³. თავისთავად იგულისხმება, შენ აუცილებლად უნდა დახარჯო ეს ფული, რომ უკეთ მოაწყო მანიაშა და დედა ან დაეხმარო მათ წავიდნენ სადმე უკეთეს ადგილას. ხომ არ სჯობს აქ წამოვიდნენ?

მანიაშას გამოვუგზავნე წიგნი სათარგმნად (გერმანული რომანი) მიიღეს თუ არა (ლაიპციგიდან³⁷⁴)? მასვე ვწერდი ანატოლ ფრანსის (*La vie de Jeanne d'Arc*) და სინკლერის წიგნების შესახებ (ალექსინსკი იძლევა წინადადებას ითარ-გმნოს).

მაგრად გართმევ ხელს და გთხოვ მაგრად აკოცო დედას.
ნადია საქმეებზე წავიდა: ძალიან მთხოვს გადმოგცე მისი
სალამი.

შენი ვლ. ულიანოვი

გაგზავნილია ჟენევიდან პეტერბურგში
პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1.

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა!

იმედი მაქვს, რომ შენ ახლა უკვე შეგიძლია თვითონ იკითხო და რომ თითქმის უკვე ჯანმრთელად ხარ. საშინლად დიდხანს იყავი ავად! მაგრამ მთავარია ის, რომ აღარ შეგიბრუნოს. ამ ავადმყოფობის შემდეგ ყველაზე საშიშია რაიმე დაქანცვა ან ნერვიული მდგომარეობა. რა კარგი იქნებოდა შენი გაგზავნა სტირსუდენში*! როცა საცხები თ კარგად იქნები, მომწერე ორიოდ სიტყვა. მე ერთი კვირით იტალიაში მივდივარ. რომ დავბრუნდები, მოგწერ.

მაგრად გეხვევი და გისურვებ კარგად გამოჯანსაღდე.

შენი ვ. ულიანოვი

დაწერილია 1908 წ. შუა აპრილში
გაგზავნილია ქენევიდან პეტერბურგში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უღრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. ეს ტომი, გვ. 353 და 355. რ ე დ.

მ. ა. ულიანოვას

20. VI. 08.

ძვირფასო დედიკო! რაღაც დიდი ხანია აღარ მომიწერია თქვენთვის. ვგონებ, უკანასკნელად ღია ბარათი გამოგიგზავნეთ ლონდონიდან³⁷⁵. იქიდან ავადმყოფი ჩამოვედი, ნაწლავების კატარი შემხვდა. ახლა გამოვკეთდი, ვჭამ როგორც საჭიროა, დიეტის შემდეგ ყოველთვის მშია. ხელი მოვკიდე მუშაობას.

ცხოვრობთ წინანდებურად. ამინდი მეტად არეულია. ხან სიცხეა, შეხუთული ჰაერი და ჭექა-ქუხილი. ხან წვიმებია და ცივა, როგორც დღეს. ზაფხული კალაპოტში ვერ ჩადგა.

როგორ ცხოვრობთ სოფელში? იმედი მაქვს, მანიაშა მთლად გამოკეთდა. ჩვენთან ჩამოსვლას დაველოდებით. დიდი სალაში მიტისა.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო.

შენი ვ. ულიანოვი

P. S. სამწუხაროა, რომ მოსკოველმა ფილოსოფოსმა-გამომცემელმა უარი თქვა ჩემი წიგნის გამოცემაზე³⁷⁶. თუ შეიძლება, გთხოვთ მისწეროთ რომელიმე მოსკოველ ნაცნობ ლიტერატორს, ხომ ვერ გამონახვენ გამომცემელს, მე ახლა ამ მხრივ ვინმესთან კავშირი არა მაქვს.

ანიუტას, ამბობენ, კორექტურა ვაუკეთებია ჩემი აგრარული წიგნის უკანასკნელი თაბახებისათვის. მე დღემდე არც ერთი ეგზემპლარი არა მაქვს! ჩემთვის კი მეტად მნიშვნელოვანი იქნებოდა. ბევრი მიხეზით, ვიშოვ-

ნიდე 2 — 3 ეგზემპლარს, თუნდაც აუკინძავს³⁷⁷. რასაკვირველია, მე ძალიან კარგად მესმის, რომ მათთვის პირდაპირ და უშუალოდ შეკითხვის მიცემა ყოველმხრივ უხერხული, სიფრთხილეს მოკლებული და ა. შ. იქნებოდა. მაგრამ თუ რაიმე შესაძლებლობაა კერძოდ გაკეთდეს ეს, ან თუ ანიუტას მისი ერთი ეგზემპლარი მაინც აქვს, — ძალიან ვთხოვ გამომიგზავნოს თუნდაც დროებით. ძალიან მჭირდება ის სწორედ ახლა.

ყველა ჩვენებისაგან სალამი!

თქვენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ქენევიდან
მოსკოვის გუბ. სერაპუხოვის მაზრის

სადგ. მიხნევიზე
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურონალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

13/VII. 08.

ძვირფასო მანიაშა! ახლა მივიღე შენი წერილი და ანიუტას მინაწერი. ძალიან გამახარა ამბებმა. მეტად გამახარა იმის გაგებამ, რომ შემოდგომაზე გამოსვლის იმედია*. მაგრამ ჩემს ერთ, ჯაკმაოდ დიდმნიშვნელოვან კითხვაზე შენს პიტერელ კორესპონდენტს პასუხის გაცემა დაავიწყდა. სახელდობრ: ხომ არ შეიძლება ვიშოვნო თუნდაც ერთი ეგზემპლარი აწყობილი წიგნი, სულ ერთია დეკაბადონებული თუ დაუკაბადონებული. რაკი წიგნი შემოდგომაზე გამოდის, მაშასადამე, ეს შეუძლებელი არ არის. მე მზად ვარ ერთ ეგზემპლარში ახლავე გადავიხადო ხუთი მანეთი და ათი ცკი. საქმე ის არის, რომ ჩემთვის აუცილებლად საჭიროა ახლავე, სწორედ შემოდგომამდე, გავაცნო ეს წიგნი ზოგიერთ პირს, რომლებსაც არ შეუძლიათ წაიკითხონ ხელნაწერი. თუ ამ პირებს შემოდგომამდე ვერ გავაცანი წიგნი, შეიძლება ბევრი რამ დავკარგო ყოველმხრივ. ჰოდა, რაკი შენ პიტერის მისამართი გაქვს და ადრესატი გიპასუხებს და ყოველივე ამასთან ახლოს დგას, — ძალიან გთხოვ მისწერო მას და სთხოვო, თუ კი რაიმე შესაძლებლობაა, მიშოვნოს ერთი ეგზემპლარი, თუნდაც იმ გზით, რომ საჭიროების შემთხვევაში ხუთმანეთიანი «მიაჩეჩოს», სადაც ადგილია.

ჩემი მუშაობა ფილოსოფიის დარგში ძლიერ შეაფერხა ჩემმა ავადმყოფობამ. მაგრამ ახლა თითქმის მთლად გამოვჯანსაღდი და აუცილებლად დავწერ წიგნს. ბევრი ვიმუშავე

* იხ. ეს ტომი, გვ. 366 — 367. რ ე დ.

მანისტებზე და ვფიქრობ, რომ ყველა მათი (და «ემპირიომონიზმისაც») წარმოუდგენელი უხამსობა გავარჩიე³⁷⁸.

მ. ივ. ასულს³⁷⁹ პარიაში გავუგზავნი წერილს და მივცემ რეკომენდაციას.

მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად დედას. ყველას დიდი სალამი. სულ შავიწყდებოდა მომეწერა ანოუტასათვის, რომ 340 მ. მივიღე. ჭერჯერობით ფული არ მჭირდება. მიტიას, მარკს და ანოუტას, ყველას დიდი სალამი.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

P. S. როცა მოსკოვში ოკაზია იქნეს, მიყიდე, გეთაყვა, ჩ ე ლ პ ა ნ ო ვ ი ს ორი წიგნი 1) «ავენარიუსი და მისი სკოლა»; 2) «იმანენტური ფილოსოფია». ღირს თითო მანეთი. «ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის საკითხების» გამოცემა. ორივე წიგნი, როგორც ნაკვეთები, შედის სერიაში, რომელსაც ეწოდება არ ვიცი ნარკვევები და გამოკვლევები, არ ვიცი გამოკვლევები თუ მონოგრაფიები და ა. შ.

როგორ ისვენებთ ზატხულში? ჩვენთან კარგი დარია. ველოქაპედით დავდივარ. ვბანაობ. ნადია და ე. ვ. ყველას დიდ სალამს უძღვნიან.

გაგზავნილია ენევიდან
მოსკოვის გუბ. სერპუხოვის მაზრის
სადგ. მიხნევიში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

9 აგვისტო 1908.

ძვირფასო მანიაშა! გიგზავნი იმ ადგილების სურათს, საიდანაც ახლა დავბრუნდი. მთებში ვიყავი სასეირნოდ. ცუდმა დარმა ხელი შემიშალა მეტ ხანს დავრჩენილიყავი იქ. მაგრამ მაინც ჩინებულად ვისეირნე. ახლა იმედი მაქვს, ბოლოს, ასე თვენახევარში დავამთავრო ჩემი სამუშაო, რომელიც უზომოდ გამიჭიანურდა. შემდეგ კი ერთად გავისეირნოთ. დიდი იმედი მაქვს, რომ შემოდგომაზე ჩვენთან დიდი ხნით ჩამოხვალ. ხომ მართალია? უთუოდ ჩამოდი! ძალიან კარგი იქნება, რომ დედაც შეძლებდეს ჩამოსვლას. ზატხული წელს მაინცდამაინც კარგი ვერ არის, წვიმები და ჭექა-ქუხილი ჩვეულებრივზე უფრო ხშირია. იმედია სექტემბერში აქ კარგი იქნება. ჩამოდი!

აქ გავლით იყო მარიამ ივანეს ასული. ვიმასლაათეთ მასთან ცოტ-ცოტა. მასთან ვიყავი წარსულ კვირას საღამოს. ქენევაში ორიოდ დღე გაატარა და იტალიაში წავიდა. პარიზში ცოტა ხანს — სულ ორ კვირას დაჰყო. საერთოდ მეტად ნაჩქარევად ასრულებს თავის მოგზაურობას საზღვარგარეთ!

მაგრად, მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად დედას.

შენი ვ. უ.

ჩვენები ყველანი კარგად არიან და დიდ საღამს გიძღვნიან.

P. S. Vers l' Eglise Diablerets-ის³⁸⁰ ახლოს არის. მე და შენ იქ ერთად არა ვყოფილვართ. ქენევიდან 2½ საათი უნდა რკინიგზით და დაახლოებით 4 საათი ქვეითად.

გაგზავნილია ქენევიდან
მოსკოვის გუბ. სერპუხოვის მაზრის
სადგ. მიხნეევში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას *

P. S. დღეს აქ წავიკითხე ერთი სასიერო ფელეტონი მარსის მცხოვრებლებზე, Lowell-ის ახალი ინგლისური წიგნის მიხედვით — «მარსი და მისი არხები». ეს Lowell-ი ასტრონომია, დიდხანს უმუშავებდა სპეციალურ ობსერვატორიაში, რომელიც, ვგონებ, მსოფლიოში საუკეთესოა (ამერიკა).

შრომა მეცნიერულია. ამტკიცებს, რომ მარსზე მცხოვრებნი არიან, რომ არხები ტექნიკის სასწაულია, რომ ადამიანები იქ 2 $\frac{2}{3}$ -ჯერ უფრო დიდი უნდა იყვნენ აქაურებზე, თანაც ზორთუმებიანი, და დაფარული უნდა იყვნენ ბუმბულით ან წადირის ტყავით, უნდა ჰქონდეთ ოთხი ან ექვსი ფეხი. ჰოო..., ჩვენმა ავტორმა³⁸¹ მოგვატყუა, მარსის ლამაზები არასრულად რომ აწერა, ალბათ იმ რეცეპტის მიხედვით, რომ «უამრავ მდებალ ჭეშმარიტებას ჩვენი ამამაღლებელი სიცრუე გვირჩევნია»...

გამოვიდა გორკის ახალი მოთხრობა: «უკანასკნელნი».

დაწერილია 1908 წ. ზაფხულში

გაგზავნილია ენევიდან

მოსკოვის გუბ. სერპუხოვის მაზრის

სადგ. მიხნეოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილი, რომელსაც ეს პოსტსკრიპტუმი ეხება, არ შენახულა. რ ე დ.

მ. ა. ულიანოვას

30. IX. 08.

ძვირფასო დედიკო! რაღაც დიდი ხანია აღარ მომიწერია შენთვის. იმედი მქონდა, რომ მანიაშა ჩამოვიდოდა და მიაბოზბდა, მავრამ მისი ჩამოსვლა სულ ყოვნდება. კარგი იქნება, რომ აქაური ოქტომბრის მეორე ნახევარში ჩამოვიდოდეს: მაშინ ერთად გავისეირნებდით იტალიაში. მე ვფიქრობ მაშინ ერთი კვირა დავისვენო სამუშაოს დამთავრების შემდეგ, (რომელიც უკვე დასასრულს უახლოვდება) ³⁸². 11 X-ს სამი დღით ვიქნები ბრიუსელში³⁸³, შემდეგ კი აქ დავბრუნდები და ვფიქრობ იტალიაში გავისეირნო. რა უშავს, რომ მიტიაც ჩამოვიდეს აქ? მასაც ხომ სჭირდება დასვენება ავადმყოფებთან დავიდარაბის შემდეგ. მოდი ისიც მოიწვიე, — საუცხოოდ ვისეირნებდით ერთად. თუ ფული გაგიჭირდებათ, უნდა აიღოთ იმ ფულიდან, რაც ანისა წიგნაკზეა. მე ახლა იმედი მაქვს ბევრი გასამრჯელო მივიღო.

ჩინებული იქნებოდა იტალიის ტბებზე გასეირნება. ამბობენ, გვიან შემოდგომაზე იქ კარგიაო. ანიუტა ალბათ მალე ჩამოვა შენთან, და მაშინ გამოგზავნე მანიაშაც და მიტიაც.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

როგორი შემოდგომაა თქვენთან სოფელში? აქ არა უშავს, რა. ზაფხული ცუდი იყო, ახლა კი ზოგჯერ პირდაპირ ზაფხულის დღეები გამოერევა ხოლმე.

ჩვენები ყველანი კარგად არიან და ძალიან მოხოვენ ყველას გადმოვცე სალამი.

შენი ვ. ულიანოვი

გაგზავნილია ჟენევიდან
მოსკოვის გუბ. სერპუხოვის მაზრის
სადგ. მიხნეევოში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

27. X. 08.

ძვირფასო ანიუტა! ძალიან გაკვირვებული ვარ თქვენი ზანგრძლივი დუმილით. ალბათ მოსკოვში გადასვლაზე ბევრი დავიდარაბა შეგხვდათ, ასე რომ წერილებისათვის აღარ გცალიათ.

გამომიგზავნე, გეთაყვა, მისამართი ჩემი წიგნის ხელნაწერის გადმოსაგზავნად. იგი მზად არის. გამოვიდა 24 ნაბეჭდი თაბახი (თითო 40000 ასო), — ე. ი. 400-მდე გვერდი. ორიოდ კვირაში დავამთავრებ გადათვალეერებას და გამოვგზავნი: მინდა კარგი მისამართი მქონდეს გამოსაგზავნად.

გამომცემლის თაობაზე საქმე, ეტყობა, ცუდად არის: დღეს მივიღე ცნობა, რომ გრანატს უყიდია მენშევიკების «ისტორია», ესე იგი მენშევიკებს იქ უპირატესობა მოუპოვებიათ. ცხადია, რომ იგი ახლა უარს იტყვის ჩემი წიგნის გამოცემაზე³⁸⁴. მხედველობაში იქონიე, რომ ახლა მე ჰონორარს არ დავეძებ, ე. ი. თანახმა ვარ დათმობებზეც წავიდე (როგორიც უნდა იყოს) და წიგნიდან შემოსავლის მიღებამდე ჰონორარის მოცემის გადადებაზეც დავთანხმდე — ერთი სიტყვით, გამომცემელი არავითარ რისკს არ გასწევს. ცენზურის შესახებაც ყველა დათმობაზე წავალ, ვინაიდან საერთოდ უთუოდ ყველაფერი ლეგალური მაქვს, და შესაძლოა მხოლოდ ცალკეული გამოთქმები იყოს უხერხული*.

* Ergo (— მაშასადამე. რედაქცია), დადე ხელშეკრულება, თუ ოდნავი შესაძლებლობა იქნეს, რა პირობებიც უნდა იყოს.

ველი პასუხს.

ჩვენები ყველანი გოცნიან დედას და შენ. მეც.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ქენევიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-მელიზაროვას

171

გ. XI. 08.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღეთ შენი და დედას ღია ბარათი ახალი მისამართით. მიიღე თუ არა ჩემი წერილი, რომელიც გამოგიგზავნე პრესნიაში, 44,4? მე ვშიშობ გამოვგზავნო დიდი ხელნაწერი შენი პირადი მისამართით და საერთოდ არა რომელიმე გამომცემლობის მისამართით. თუ შეიძლება, იშოვნე ასეთი მისამართი და დაუყოვნებლივ გამოვგზავნი ხელნაწერს. ჯერ დავუცდი პასუხს ჩემს ამ წერილზე. სხვათა შორის, ცენზურული მოსაზრებანი თუ ძალიან სასტიკი აღმოჩნდება, შეიძლება სიტყვა «ხუცობა» ყველგან შეიცვალოს სიტყვით «ფიდეიზმი», ამასთან განმარტება გაუკეთდეს შენიშვნაში («ფიდეიზმი არის მოძღვრება, რომელიც რწმენას ცოდნის ადგილას სვამს ან საზოგადოდ გარკვეულ მნიშვნელობას აძლევს რწმენას»)³⁸⁵. ეს ყოველი შემთხვევისათვის — იმ დათმობათა ხასიათის გასარკვევად, რომლებზეც მე წავალ.

ხელს გართმევ და მაგრად ვკოცნი დედას.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია ქენევიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქუერნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

ა. ა. ულიანოვას

17. XI. 08.

ძვირფასო დედო! მანიაშა დღეს წავიდა ლოზანაში, Dr. Mermod-თან, ყურის დაავადებათა განთქმულ ექიმთან. მან ვიზიტი დაუნიშნა წერილობით: აქაურ განთქმულ ექიმებთან რიგს ლოდანი უნდა. მაგრამ სამაგიეროდ, როგორც ყველა ამბობს, ეს კარგი ექიმი. ოთხი წლის წინათ პატარა ოპერაცია გავიკეთე მის კლინიკაში: ჩინებულად მუშაობენ. ამიტომ იმედი მაქვს, რომ მანიას უშველის, თორემ ყური ჭერ კიდევ ძალიან აწუხებს და მუშაობას უშლის. მანია ჩვენს კიბეზე დაბინავდა, ერთი საართულით ზემოთ; ოთახში ღუმელი დაუდგეს, ასე რომ ახლა კარგია, თბილა. სადილად და ვახშმად ჩვენთან არის. მხოლოდ ცუდად გამოუვიდა საქმე ლათინური ენის მხრივ. თურმე ლათინურს ითხოვენ და გამოცდის ჩაპარება მხოლოდ 19. XI-ს შეიძლება. ამ ვადამდე სულ ათი დღე რჩებოდა. მე ვითომ ვსინჯე დამერწმუნებინა გაეწია რისკი, «დაჩქარებული მარშით» გაველო გრამატიკა, მით უმეტეს, რომ ფრანგული კარგად იცის. მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ძალიან ინტენსიურად მუშაობა არ შეუძლია, ყური უშლის; ვადაც ისე მცირეა, რომ შანსები ცუდია. ჰოდა თავი დაანება ლათინურს. თავს იმით ინუგეშებს, რომ ჩვენ ალბათ ყველანი პარიზში გადავალთ და მაშინ ისიც, რა თქმა უნდა, ჩვენთან ერთად წამოვა. პარიზში ლათინურს არ ითხოვენ. რაც შეეხება ჩვენს ამ გადასვლას, ეს უკვე თითქმის საბოლოოდ გადაწყვეტილია, მაგრამ საეჭვოა ერთ თვეზე ადრე გავალწოთ თავი. გადასვლასთან დაკავშირებით, ცხადია, უამრავი სადავიდარაბო გვექნება. იმედი გვაქვს, რომ დიდი ქა-

ლაქი ყველას ცოტა გამოგვაცოცხლებს; მოგვებზრდა ამ პროვინციულ მიყრუებულ კუთხეში ჯდომა. პარიზში, რა თქმა უნდა, უფრო სიძვირია, ეს მართალია. ჰავა ალბათ ჟენევისაზე ცუდი როდია. აქ საკმაოდ ნესტიანი ჰავაა, არასასიამოვნოა ნისლი. ახლა ვარკვევთ, რა ვუყოთ ველოსიპედებს. მათი დატოვება გვენანება — ეს ჩინებული რამეა დასვენებისა და გასეირნებისათვის, ხოლო ბაჟები აქ, ვგონებ, საკმაოდ დიდია, მაგრამ იმედი მაქვს ამ საქმესაც მოვაგვარებთ. ანიუტას გადაეცი, გეთაყვა, რომ ფილოსოფიის ხელნაწერი უკვე გამოუუგზავნე იმ ნაცნობს, რომელიც ცხოვრობდა იმ ქალაქში. სადაც ჩვენ ერთმანეთს შევხვდით 1900 წელს კრასნოიარსკში ჩემი წასვლის წინ³⁸⁶. იმედი მაქვს, რომ იგი უკვე მიიღებდა და მოგიტანდათ ხელნაწერს. თუ არა, საჭიროა მიაკითხოთ, კიდევ კარგი, რომ თქვენგან შორს როდი ცხოვრობს. ძალიან გთხოვ დაუყოვნებლივ მომწეროთ ორიოდე სიტყვა ხელნაწერის პილდების შესახებ. პიტერში მივწერე ორ მეგობარს, ეთხოვდი დამეხმარონ გამოცემის მოწყობის საქმეში³⁸⁷. დავავალე მათ წერილობით დაუკავშირდნენ ანიუტას. თუ რამე გამოირკვევა, ჩვენი საერთო ნაცნობის მეშვეობით. «ზნანიეში» რომ მსახურობს³⁸⁸. თვით «ზნანიესი» თითქმის სრულებით არა მაქვს იმედი: მისი «პატრონი»³⁸⁹, რომელმაც ცალყბა დაპირება მისცა ანიუტას, დიდი მელაა და, ალბათ, ჰაერს რომ დაუნოსავს კაპრიზე. სადაც გორკი ცხოვრობს, უარს იტყვის³⁹⁰. სხვა ადგილას უნდა ვეძებოთ. ყველა დათმობაზე რომ მივდივარ, ამას უკვე გწერდით.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. ულიანოვი

ვაგზავნილია ჟენევიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

26. XI. 08.

ძვირფასო ანიუტა! ის იყო გამოგზავნე «საგანგაშო» წერილი*, რომ მომივიდა შენი 9. XI-ის წერილი, სადაც პატყობინებ, რომ ნაშრომი მიღებულია მთლიანად. თანახმა ვარ, რომ აქაც ვინერვიულე და ამანათის გარშემოც. მაგრამ საშინლად მეშინია, რომ დამეკარგოს ვეებერთელა, მრავალი თვის ნამუშევარი და მისი დაყოვნებაც მართლაც მანერვიულებს. ძალიან კარგი გიქნია, დეპეშით რომ გითხოვია ნეიტყო პასუხი. თუ უარი იქნა, — დაუყოვნებლივ უნდა გამოიცეს ბონჩის მეშვეობით. სხვა გამომცემელს, ეტყობა ვერ ვაშოვნით. ბონჩი კი გამოსცემს ნისიად, ვილაცის მეშვეობით, როგორმე, და მთლად დანამდვილებით როდი ითქმის, რომ რაიმე მივიღო, მაგრამ მაინც გამოსცემს³⁹¹. მე უკვე მივწერე ორ კოლეგას პიტერში და ჯიდევ მივწერ. რა თქმა უნდა, თუ რამეს წააწყდები, გადაეცი და საერთოდ თვითონ განაგე, მაგრამ შანსები, ყველაფრით ჩანს, ცოტაა.

თუ გამომცემელი არ არის, გაუგზავნე პირდაპირ და მაშინვე ბონჩს: ოლონდ წასაკითხავად არავის მისცეს და ყოველნაირად დაიცვას ჩავარდნისაგან! მისწერე ამის შესახებ.

ამასთან გიგზავნი ორ შესწორებას ან, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ერთ შესწორებასა და ერთ დამატებას. მე-60 გვერდზე («შესავლის» ბოლოს) ამ სიტყვების შემდეგ: «ვალენტინოვი მათ ერთმანეთში ურევს» (9—10 სტრიქონი ზე-

* წერილი არ შენახულა. რ. დ.

მოდან) წაიშალოს სიტყვებამდე... «ჩვენ და ა. შ. (2 სტრიქონი ქვემოდან), და დაისვას ამნაირად:

«ვალენტინოვი მათ ერთმანეთში ურევს და ამასთანვე სასაცილოდ გვანუგეშებს: «ჩვენ ფილოსოფიურ დანაშაულად არ ვთვლით, — წერს იგი, — მაჩის «სიახლოვეს»... »* და ა. შ. გვ. 61).

შეიტანე ეს ტექსტში, გეთაყვა.

შემდეგ გიგზავნი დამატებას ცალკე ფურცლად, რომელიც ადვილი მისაწებებელია. ეს არის შენიშვნა V თავის მე-5 პარაგრაფის უკანასკნელი სიტყვისათვის³⁹². ამ თავის პირი ახლა შინ არა მაქვს, ამიტომ არ შემძლია მოვიყვანო უკანასკნელი სიტყვა, მაგრამ ის არც არის საჭირო.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ულ.

P. S. შენს წერილს მანიაშას პარიზში გადავუგზავნი. მისგან იქიდან ჯერ კიდევ არ მიგვიღია წერილი.

P. S. გამომეორე, გეთაყვა, შენი მისამართი: ის მანიაშამ წაიღო, და მე ისე ვწერ, როგორც მახსოვს.

გაგზავნილია ქენევიდან მოსკოვში
პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* ასეთი სახე უნდა მიიღოს მე-60 გვერდის მე-2 ნახევარმა.

გ. ა. ულიანოვას

10. XII. 08.

ძვირფასო დედიკო! დღეს, როგორც იქნა, ჩავაბარეთ ბინა. ნაწილ ნივთებს დღეს ვგზავნით მცირე სიჩქარით. თვითონ მივდივართ შაბათს ან სულ გვიან ორშაბათს. ბინა უკვე ვიშოვნეთ, Avenue d'Orléans, 69 თუ 67 — უფრო ზუსტად პარიზიდან მოგწერ. ახლა მანიაშას სახელზე უნდა მოგვწეროთ ხოლმე. ბინა დაქირავებული გვაქვს 1-ლ სართულზე, 3 ოთახი, ე. ი. 1 მანიაშასთვის.

ახლა მივიღე წერილი ანიუტასაგან და გავუგზავნე დეპეშა: *acceptez immédiatement seconde condition**. ძალიან მოხარული ვარ, რომ მოხერხდა მოწყობა «ზნანის» გვერდის ავლით და ვფიქრობ, რომ საჭიროა რაც შეიძლება მალე ხელმოწერილ იქნას ხელშეკრულება მეორე პირობით. ახლა ყველაზე მნიშვნელოვანია არ დავკარგოთ დრო, რაც შეიძლება მალე უზრუნველვყოთ ჩვენთვის გამომცემელი ფორმალური ხელშეკრულებით და დავაჩქაროთ გამოცემა. თუ შესაძლებელია, ხელშეკრულებაში საჭიროა შეტანილ იქნას დაუყოვნებლივ გამოცემა. (თუ შესაძლებელია, დაატქმევინე რაც შეიძლება მეტი უფასო ეგზემპლარი ავტორისათვის; მაგრამ ამისათვის, რა თქმა უნდა, არ გაჯიუტდე.) ჰო. ხელშეკრულების ხელმოწერის დროს ანიას ვურჩევ რაც შეიძლება ფრთხილად იყოს, ე. ი., თუ შესაძლებელია, არ მისცეს თავისი სახელი, რომ პასუხისმგებელი არ იქნეს ბეჭდვითი სიტყვის შესახებ კანონებით (და ციხეში არ ჩაჯდეს, რაიმე რომ მოხდეს; ამის შესახებ საჭიროა მოეთათ-

* — დაუყოვნებლივ მიიღე მეორე პირობა. რ. ე. დ.

ბიროს მცოდნე ადამიანებს). ხომ არ შეიძლება ხელშეკრულება ჩემ სახელზე დაიწეროს, ანიუტას კი მთლად აველოს გვერდი, ე. ი. ის სულ არ იქნეს მოხსენიებული?³⁹³

მე ორი წერილი გამოგიგზავნეთ არასწორი მისამართით. ეს წერილები ალბათ არ მიგიღია, ვინაიდან მათზე ერთ სიტყვასაც არ იწერები. იქნებ მიზანშეწონილი იყოს შეიტანოთ განცხადება ფოსტაში, დაუტოოთ ამ წერილის კონვერტი, მიუთითოთ, რომ იგივე ხელია, რომ წერილები გამოგზავნილია იმავე ქალაქიდან, მ. ა. ულიანოვას ან ა. ი. ელიზაროვას მისამართით, რომ შეცდომა მხოლოდ შესახვევის სახელწოდებაშია. დავწერე: ხამოვნიკი, სოკოლნიჩის შესახვევი ნაცვლად ობოლენსკისა. მიიღეთ თუ არა ეს წერილები?* თუ არ მიგიღიათ, გავიმეორებ ერთ მათგანში გამოგზავნილ დამატებას.

გზავნი კიდევ რამდენიმე პატარა შესწორებას მე-5 თავისათვის. ძალიან გთხოვთ კორექტურები მიგზავნოთ თაბახობით (ყველა ამ მისამართით: M-lle M. Oulianoff. Boulevard St.-Marcel. 27. Paris), რომ შევძლო გადავათვალიერო. უკიდურეს შემთხვევაში მე, entre nous **, 1-ლ პირობაზეც დავთანხმდებოდი; მაგრამ მე-2 ისე ხელსაყრელია და იმის შესაძლებლობა, რომ გამოიცეს ერთბაშად და მოსკოვში, ისე პიშხიდელოზე, რომ ამ შესაძლებლობას ორივე ხელით უნდა მოვეჭიდოთ. ავტორის გვარის შესახებ არ გავჭიუტდები: როგორც უნდა იყოს, ჩემთვის სულერთია, გამომცემელმა აირჩიოს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუძღვნი ანიუტას. ჩვენებიც ყველანი.

შენი ვ. ულიანოვი

ვაგზავნილია ქენევიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
უტრნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილები არ შენახულა. რედ.

** — ჩვენ შორის. რედ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

პარიზი. 19. XII. 08.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღე შენევიდან გამოგზავნილი შენი წერილი და ღია ბარათი მანიას მეშვეობით. მაშასადე, ყველაფერი მოგვარებული და ხელმოწერილია. ეს ჩინებულა. გასწორებათა შესახებ გწერდი დაკარგულ წერილში. გავიმეორებ. ბაზაროვისა³⁹⁴ და ბოგდანოვის³⁹⁵ მიმართ შერბილებაზე თანახმა ვარ. იუშკევიჩისა³⁹⁶ და ვალენტინოვის³⁹⁷ მიმართ შერბილება არა ღირს. «ფიდეიზმისა» და სხვ. შესახებ ვთანხმდები მხოლოდ იძულებით, ე. ი. გამომცემლის მხრივ ულტიმატური მოთხოვნის შემთხვევაში. რაც შეეხება კორექტურას, არ ვაპირებ აქ ვასწორო და აქედან გალოდინოთ. ეს ალბათ შეუძლებელია. გთხოვთ მხოლოდ მიგზავნოთ ანაბეჭდის ამოღებისთანავე (მაშასადამე, პირველი გაუსწორებელი ანაბეჭდი, — გარდა დაბეჭდილი თაბახენისა გზავნისა დაბეჭდვის მიხედვით) — იმისათვის, რომ შესაძლებლობა მქონდეს უკიდურეს შემთხვევაში დეპეშა გამოგიგზავნოთ ან გაცნობოთ ბეჭდური შეცდომის შესახებ etc. კაუველარტი მართლაც უნდა გასწორდეს კოველარტად, თუმცა იგი, ალბათ, ფლამანდიელია და ეშმაკმაცის ეს ფლამანდიელები, კო აქვთ თუ კაუ.

ჩერ კიდევ შენევიდან სწორი მისამართით გამოგიგზავნე წერილი შესწორებებითა და დამატებებით. მიიღე თუ არა?

ჩვენ ახლა სასტუმროდან მივდივართ ჩვენს ახალ ბინაზე: Mr. Vl. Oulianoff, 24. Rue Beaunier, 24*. Paris (XIV-me).

* au deuxième au-dessus de l'entresol, ე. ი. რუსულად მეოთხე სართულში, porte à droite.

ვიშოვნეთ ძალიან კარგი ბინა, კოხტა და ძვირი 840 frs + გადსახადი დაახლოებით 60 frs + მეკარე ქალსაც დაახლოებით იმდენივე წელიწადში. მოსკოვურად ეს იაფია (4 ოთახი + სამზარეულო + სკუტინაოები, წყალი, გაზი), აქაურად ძვირი. სამაგიეროდ ფართოდ და, იმედი გვაქვს, კარგად ვიქნებით. გუშინ ვიყიდეთ ავეჯი მანიაშასთვის. ჩვენი ავეჯი ქენევიდან ჩამოვიტანეთ. ბინა პარიზის თითქმის მთლად განაპირას არის, სამხრეთით, Montsouris პარკთან. სიწყნარეა, როგორც პრევენციაში. ცენტრიდან ძალიან შორს არის, მაგრამ მალე ჩვენგან 2-ოდე ნაბიჯზე გაჰყავთ métro — მიწისქვეშა ელექტრორკინიგზა, და საერთოდაც მიმოსვლის საშუალებებია. პარიზით ჯერჯერობით კმაყოფილი ვართ.

მაგრად გართმევ ხელს. ჩვენები ყველანი მოკითხვას გითვლიან. აკოცე ჩემ მაგივრად დედას.

შენი ვ. უ ლ.

პურიშკევიჩი დატოვე³⁹⁸. დანარჩენი ლანძღვის, აგრეთვე უხამსი გამოთქმების შერბილებაზე თანახმა ვარ. ფუფალა მიიაზრა — საჭირო იქნება შეეცვალოთ «რბილად რომ ვთქვათ, თავისთვის... რელიგიური ცნებებიც კი «მიიაზრა» ან რაიმე ამგვარად³⁹⁹.

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

24. Rue Beaunier. Paris (XIV-me)

24. XII. 08.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღე შენი წერილი კორექტურების შესახებ და ვჩქარობ მოგწერო რამდენიმე სიტყვა, თუმცა წინა წერილში მე, ვგონებ, უკვე მოვსპე გაუგებრობა. მე არ ვვარაუდობდი და არ ვვარაუდობ, რომ კორექტურები აქ სასწორებლად მიგზავნოთ, ე. ი. აქედან რომ ელოდებოდეთ გასწორებულს. მე გთხოვთ მიგზავნოთ კორექტურები ყოველი შემთხვევისათვის, ე. ი. ან იმისათვის, რომ შემეძლოს აღვნიშნო შეცდომები და უმნიშვნელოვანესი შესწორებები, ან იმისათვის, რომ დეპეშით შევაჩერო საგანგებო შემთხვევაში და სხვ., ან, ბოლოს, იმისათვის, რომ ერთი დაბეჭდილი ანაბეჭდი მაინც მქონდეს რაიმე ნაკლებმოსალოდნელი შემთხვევისათვის.

ამიტომ გთხოვ ამოაღებინო ხოლმე პირველი კორექტურის (ან მეორის, ხოლო კიდევ უკეთესია პირველისა და მეორისა) ორი ეგზემპლარი: ერთს შენ წაიკითხავ, მეორე კი მაშინვე ჩემთან გამოიგზავნება და არავის არაფერში არ შეაფერხებს. ასეთი რამ, ვფიქრობ, სავსებით შესაძლებელია გამომცემლისათვის: ოდნავაც არ შევაჩერებ, თუ მთლად უკიდურესი საჭიროება არ იქნა. თუ კორექტურული ანაბეჭდის ორი ეგზემპლარის ამოღება ხარჯებს მოითხოვს (არა მგონია ეს ასე იყოს, და ეს საკითხი რომ ჩვენ გამოვიწვიოთ, არა ღირს), მე თანახმა ვარ ეს ხარჯი ვიკისრო.

თუ პირველ კორექტურულ ანაბეჭდს რეგულარულად გამოგზავნით ხოლმე, შეჩერება არასოდეს არ იქნება ერთი

კვირა, ვინაიდან რამდენიმე დღე გავა მის სრულ გასწორებამდე და დაბეჭდვამდე (1-ლი კორექტურის სწორება; მე-2 კორექტურის სწორება; დაკაბადონება; ბეჭდვა). გამომცემელი ცრუობს, თითქოს ერთი კვირა შეჩერება გამოდის.

პო. შეჩერების შემთხვევისათვის აქედანვე შეგითანხმდები დეპეშის შესახებ. მე მოგწერ: arrêtez 12 ან 65 და სხვ., ამასთან arrêtez იმაზე მიგითითებს, რომ ბეჭდვა შეაჩეროთ, ესე იგი დაელოდოთ ავტორის კორექტურას, ორი ციფრი კი მიგითითებს პირველი — თავზე, მეორე ზეზე (12=თ. 1, ზ 2; 65=თ. 6, ზ 5 და ა. შ.). ვიმეორებ, რომ ამას გავაკეთებ მხოლოდ აუცილებელი უკიდურესობის შემთხვევაში.

პარაგრაფების სათაურები, თუ შესაძლებელია, სჯობს აიწყოს არა მსხვილი შრიფტით, არამედ პეტიტით ან კურსივით. მაგრამ ამას, რა თქმა უნდა, მნიშვნელობა არა აქვს.

ხომ არ დაკარგულა ერთი წერილი დამატებებითა და წვრილმანი შესწორებებით? ე. ბეხერის შესახებ შესწორებები და დამატებები მიგიღია⁴⁰⁰, ამას შენი წერილიდან ვხედავ, მაგრამ მის წინ კიდევ იყო ერთი წერილი შესწორებებით*.

ძალიან. ძალიან მიხარია, რომ საქმე სწრაფად მიდის. ეს მთავარია.

მაგრად გართმევ ხელს. ვკოცნი დედას.

შენი ვ. ულ.

ჩვენები ყველანი მოკითხვას გითვლიან. თანდათან ვეჩვევით პარიზს.

გაგზავნილია მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

* წერილი არ შენახულა. რედ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

6. II. '09.

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ გამოგიგზავნე წერილი, რომელშიც გწერდი, რომ სავსებით დავკარგე კორექტურების მიღების იმედი*, დღეს დილით კი მომივიდა პირველი კორექტურები! გიგზავნი ბეჭდური შეცდომების სიას (საერთოდ ისინი ბევრი არ არის) ყოველი შემთხვევისათვის: საინტერესოა აგრეთვე ვიცოდე, მალე მოაღწევს თუ არა და ასწრებს თუ არა. ვამჯობინებ თვით კორექტურები არ გამოგზავნო.

Коллекции ნაცვლად коллекцию-სი (ხელნაწერის გვ. 15, სტრიქონი 8 ქვემოდან; ნაწყობის გვ. 5, სტრიქონი 1 ზემოდან).

Предположением ნაცვლად предположения-სი (ხელნაწერის გვ. 22, სტრიქონი 3 — 4 ქვემოდან; ნაწყობის გვ. 7, სტრიქონი 3 — 4 ზემოდან).

Телесные ნაცვლად те лесные-სი (ხელნაწერის გვ. 28, სტრიქონი 6 — 7 ზემოდან; ნაწყობის გვ. 9, სტრიქონი 3 ზემოდან).

Эмоций ნაცვლად элюций-სა (ხელნაწერის გვ. 36, სტრიქონი 3 — 4 ქვემოდან; ნაწყობის გვ. 10, სტრიქონი 2 ქვემოდან)¹⁰¹.

ეს არის და ეს.

მაგრად გართმევ ხელს და ვკოცნი დედას.

შენი ვ. უ.

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

ჩვენები ყველანი მოკითხვას გითვლიან. ახლა მანიაშას-
თან ერთად ვემზადებით თეატრში — რუსულ სპექტაკლზე
წასასვლელად. იდგმება ანდრეევის «დღენი ჩვენი ცხოვრე-
ბისა».

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-მლიზაროვას

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ გამოგიგზავნეთ დეპეშა და დღეს მივიღეთ პასუხი ⁴⁰². მანიაშა ძალიან მოიწვედა და მოიწვევს ახლავე წამოსასვლელად, მაგრამ ახლა, ვგონებ, დათანხმდა დაუცადოს წერილს. როგორ არის დედა? მიტიას წერილი წავიკითხე და ვთხოვე გვწეროს ახლა რეგულარულად: როგორც ექიმმა, მან უკეთ იცის, განსაკუთრებით სპეციალისტებთან მოთათბირების შემდეგ. ავადმყოფობის მდგომარეობა, და ძალიან ვთხოვე გვაცნობოს ხოლმე რაც შეიძლება ხშირად თუნდაც მთლად მოკლე წერილებით. კორექტურების შესახებ დაბეჯითებით გთხოვ მოიშორო ისინი: მთლად არაადამიანობაა შენ აგვიღო ისინი ასეთ დროს. ხელნაწერი არის, — მაშასადამე, დაიჭირავე სტუდენტთაგან და სხვ. (ან «მწერლის» ⁴⁰³ მეშვეობით და ა. შ.) უკანასკნელი კორექტორი, მიეცი მას ჩემი მისამართი და ნუ დაბანდლები, გეთაყვა, შეცდომების სწორებაზე. ისედაც დამძიმებულია გული... მაგრად, მაგრად ვკოცნი დედას. ჩვენები ყველანი დიდ სალამს გიძღვნიან.

მარკს არ უნდა წამოსვლა ვადის გასვლამდე: სულ ერთია, ახლანდელ დროში დედაქალაქში მაინც არ შემიშვებენო.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ულ.

დაწერილია 1909 წ. 16 ან 17

თებერვალს

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

ძვირფასო ანიუტა! გიგზავნი შესწორებებს იმ კორექტურებისათვის, რომლებიც დღეს მივიღე. მიღებულია:

(ა) გვ. 97 — 112 დაკაბადონებული.

(ბ) ნაწყობი სვეტები 81 — 97 (ხელნაწერის გვ. 302 — 364) დაუკაბადონებელი. მაგრამ პირველსა და მეორეს შორის გამოტოვება: დაკაბადონებული მთავრდება ხელნაწერის გვ. 274 (არის კიდევ გვ. გვ. 274 ა, 274 ე), ხოლო ნაწყობი სვეტები იწყება 302 გვერდიდან. მაშასადამე, ხელნაწერის დაახლოებით 27 გვერდი გამოტოვებულია!! მთელი დაკაბადონებული თაბახი ხომ არ არის გამოტოვებული? ბანდეროლიდან ხომ არ გამოვარდა? ან იქნებ შემთხვევით დაავიწყდათ გამოგზავნა ან სტამბიდან მოცემა? ძალიან გთხოვ გამომიგზავნო ამ გამოშვებული გვერდების (ხელნაწერის გვ. 274 — გვ. 302) კორექტურები და ყოველ შემთხვევაში მიიღო ზომები, რომ ისინი არ გამოტოვონ დაკაბადონების ან ბეჭდვის დროს. გამოტოვებული აღმოჩნდა ისეთი რამ, რაც განსაკუთრებით დიდმნიშვნელოვანია ჩემთვის და ჩემი წიგნისათვის.

აი კიდევ გამოტოვებულის უფრო ზუსტი აწერა, ხელნაწერის მიხედვით. დაკაბადონებული, 112-ე გვერდის უკანასკნელი სიტყვებია: «ეს აქტიური ძალები იდეალიზმს უნდა». ხელნაწერში ეს იქნება 274 ან 274ა ან 274ბ გვერდი. ამ სიტყვების შემდეგ იწყება გამოტოვება. გამოტოვებულია გვ. 274 ა—გვ. 302-ე, სიტყვებამდე: «ცოტა კიდევ განვაგრძოთ ციტატი ბაზაროვის წიგნიდან» ჩათვლით, ე. ი. მე-3 სტრიქონამდე შემოდან ჩათვლით. აი გამოტოვების ზუსტი ზომა ¹⁰⁴.

კიდევ ერთი შეცდომა ან, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, არა შეცდომა, არამედ ისეთი პატარა რამ ნაწყობ სვეტებში, რასაც შეუძლია შეცდომა გამოიწვიოს დაკაბადონებისას: 88-ე ნაწყობ სვეტში ჩვიდმეტი სტრიქონი ქვემოდან [დაწყებული სიტყვებით: «გელის მიერ» (მეოთხე გერმანული გამოცემის გვ. 14) და ა. შ.] [ხელნაწერის გვ. 338] უნდა დაისვას 89-ე ნაწყობი სვეტის ბოლოში.

სხვანაირად რომ ვთქვათ: ანაწყობში სიტყვებს «რელიგიური ცდის «მარგანიზებული ფორმებისათვის»» (მე-18 სტრიქონი ქვემოდან 88-ე ნაწყობ სვეტში, მე-1 სტრიქონი ზემოდან, ხელნაწერის გვ. 334) მიჰყვება სიტყვები: «გელის მიერ» (გვ. 14 და ა. შ.), ე. ი. გვ. 338, მე-7 სტრიქონი ზემოდან. ყურადღებით უნდა ნახო, რომ დაკაბადონების დროს შეცდომა არ გამოვიდეს.

დაბეჯათებით გთხოვ უკანასკნელი კორექტურა (და ჩემთან მიწერ-მოწერა) ქირით გადასცე ვინმეს, ენე ბი ს მ ც ო დ ნ ე ს. მიტიაშ აილოს ასი მანეთი, წავიდეს «მწერალთან» და დაიქირაოს* ან თვითონ ის, ან მის მიერ რეკომენდებული პირი კორექტურების უკანასკნელ წაკითხვაზე და ჩემთან ურთიერთობაზე სამუშაოდ. ეს აუცილებლად უნდა გაკეთდეს, ვინაიდან, შენ ცხადია, ახლა კორექტურებისათვის არა გცხელა, და მხოლოდ იწვალე და დაიტანჯები. და ბეჯითებით გთხოვ დაუყოვნებლივ გააკეთო ეს.

გუშინ მოგწერე და მანიაშამაც მოგწერა. მაგრად ვკოცნი დედას. «Un peu mieux» — ეს ძალიან ბუნდოვანია...⁴⁰⁵ მოიწერეთ.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ლ.

P. S. გეთაყვა, დაუყოვნებლივ მიგზავნე კიდევ უკვე დაბეჭდილი თაბახები: შეცდომების სიას შევაჯგენ. ეს ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მაშინ ზოგიერთი რამის გასწორება მთელი წიგნის დაბეჭდვის შემდეგაც კი მოხერხდება.

* ეს 2 — 3 საათის საქმეა.

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	არის:	უნდა იყოს:
* 97,	11	ზემ.	для	(для
>	4	ქვ.	заг. раживает	загораживают
>	2	ქვ.	Schulweisheit	Schulweisheit
98,	9	ზემ.	теориями,	теориями
* 99,	10	ზემ.	Erkenntniss	Erkenntnis
>	17	ზემ.	S. 87),	S. 87).
* >	10	ქვ.	Erk. n. Jrrth	Erk. u. Jrrth
>	9	ქვ.	последовательный	«последовательный
* 100,	3	ზემ.	Пирсону	Пирсону
>	4	ზემ.	1907, рс. р. 15).	1907, р. 15).
* >	10	ქვ.	Конечно	«Конечно
103,	3	ზემ.	материализма.	материализма. II.
>	6	ქვ.	следующей	четвертой
105,	8	ზემ.	природе	природе».
105,	17	ზემ.	действительности?)	действительности?»)
106,	13	ზემ.	Геринга	Геринга
110,	7	ქვ.	тезисе,	тезисе Маркса
* 111,	11	ქვ.	сю	сю
* >	9	ქვ.	капитализма.	капитализма.
* 112,	10	ქვ.	вообще	вообще,

ნაწილი სვეტი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	ხელნაწერის გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	არის:	უნდა იყოს:
81,	19	ქვ.	(305,	3	ზემ.)	Единство	«Единство
>	>	>	>	>	>	состоит в	состоит не в
>	3	ქვ.	(307,	2	ზემ.)	вопрос «бытия	вопрос о «бытии
82,	9	ზემ.	(307,	3	ქვ.)	материализма» и идеализма	материализма и идеализма»
>	13	>	(308,	2	ზემ.)	марксистом	марксистом.
>	17	>	(308,	7	ზემ.)	махистской	махистской

* ხელნაწერში წამოიღია რედაქტორი.

30. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

მაწერბი სვეტი	სტრიქონი	ბეზმოლდან თუ ქვემოლდან	ბელნაწერის გვერდი	სტრიქონი	ბეზმოლდან თუ ქვემოლდან	არის:	უნდა იყოს:
82,	22	>	(308,	5	ქვ.)	вещей в себе,	вещей в себе
>	23	ქვ.	(310,	9	ხემ.)	Фейербах	Фейербаха
>	18	ქვ.	(310,	5	ქვ.)	абстракции	абстракция
>	16	>	(310,	3	ქვ.)	на	не
>	6	>	(311,	10	ხემ.)	zuletzt	zuletzt
>	2	>	(311,	3	ქვ.)	wesen	Wesen
83,	19	ხემ.	(313,	6	ხემ.)	ohne Empfin- daung	ohne Empfindung
>	43	ხემ.	(314,	1	ქვ.)	Sinne	Sinne
>	24	ქვ.	(315,	7	ხემ.)	steh	sich
>	19	>	(315,	6	ქვ.)	философский	философский
>	18	>	(315,	5	>)	наблюдал	наблюдал
>	15	>	(315,	1	>)	знали	знаем
84,	8	ხემ.	(317,	8	ქვ.)	не согласован- ности	несогласованности
>	4	ქვ.	(318,	6	ხემ.)	Unauskenntliches	Unauskenntliches
85,	3	ხემ.	(318,	5	ქვ.)	ошибочную пута- ную	ошибочную и пу- таную
85,	11	ხემ.	(319,	7	ხემ.)	отделает	отделяет
>	15	>	(319,	11	ხემ.)	toti coscio	toto coscio
85,	17	ქვ.	(322,	1	ხემ.)	нас»,	нас»
86,	8	ხემ.	(323,	7	ქვ.)	абсолютном	абсолютном
>	18	>	(324,	6	ხემ.)	абсолютно	абсолютно
>	20	>	(>	9	>)	абсолютной	абсолютной
>	23	>	(324,	7	ქვ.)	абсолютной	абсолютной
>	31	>	(325,	4	ხემ.)	абсолютной	абсолютной
>	16	ქვ.	(325,	8	ქვ.)	смысл	смысл
>	10	>	(325,	1	ქვ.)	Если	Если
87,	2	ხემ.	(326,	7	ქვ.)	агностицизм	агностицизм
>	10	>	(327,	4	ხემ.)	основая	основная
>	15	>	(327,	8	ქვ.)	организуемая	организующая
>	27	>	(328,	8	ხემ.)	Основы	Основы
>	33	>	(328,	3	ქვ.)	строили	строим
88,	1	ხემ.	(329,	1	ქვ.)	будемъ	будем
>	23	>	(331,	8	ხემ.)	укладываются	укладываются
>	45	>	(332,	3	ქვ.)	опыты	опыт

ნაწილი სვეტი	სტრიქონი	ზემოდან ქვემოლან	ხელნაწერის გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან ქვემოლან	არის:	უნდა იყოს:
88,	51	»	(333,	5	ზემ.)	фактомъ	фактом
»	54	»	(333,	8	ზემ.)	наук	науки
»	59	»	(»	3	ქვ.)	что	то
»	64	»	(334,	4	ზემ.)	нея	него
88,	13	ქვ.	(338,	6	ქვ.)	Asu-Berliche	Ausserliche
»	10	»	(338,	2	ქვ.)	Erkenntui	Erkenntniss
»	»	»	»	»	»	desselbeu	desselben
»	»	»	»	»	»	hes Uebersiun- lichen	des Uebersinn- lichen
»	»	»	»	»	»	Stalt	Statt
88,	7	ქვ.	(339,	4	ზემ.)	wahrnehmung	Wahrnehmung
»	5	»	(»	6	»)	Durchfürmg	Durchführung
»	3	»	(»	10	»)	vahrhaft	wahrhaft
»	2	»	(»	2	ქვ.)	wissenschaften	Wissenschaften
»	1	»	(»	1	»)	1893	1843
89,	3	ზემ.	(334,	8	ქვ.)	выпускает	выгекает
»	8	»	(»	3	»)	в («Анал.	в «Анал.
»	19	»	(335,	5	ქვ.)	развитию	различию
»	»	»	»	»	»	филосовских	философских
»	29	»	(336,	7	ზემ.)	запутываетъ	запутывает
89,	33	ზემ.	(336,	5	ქვ.)	солипизму	солипизму
»	4	ქვ.	(338,	3	ზემ.)	следовательно	следовательно
90,	9	ზემ.	(340,	5	ზემ.)	причинности	причиности
»	13	»	(»	8	ქვ.)	с опыте	в опыте
»	17	»	(»	4	ქვ.)	берклианцами	берклеавцами)
»	18	»	(»	2	ქვ.)	признали	признаем
»	25	»	(341,	9	ზემ.)	не: gnosis. —	не: gnosis—
»	26	»	(»	»	»	знания	знание

დაწერილია 1909 წ. 17 ან 18

თებერვალს

გავზენილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ეურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლოგარსკია რეკოლეციაში» № 1

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ საღამოს მივიღეთ შენი წერილი ძვირფასი დედიკოს მინაწერით. მანიაშამ და ჩვენ ყველამ დიდად გავიხარეთ. მანიაშა დღეს გამოცოცხლდა და მარკთან ერთად სასეირნოდ წავიდა — დღეს mardi gras-ია⁴⁰⁶, და ფრანგები ანცობენ. მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად და ყველა ჩვენ მაგივრად დედას, — დიდი იმედი გვაქვს, რომ ახლა თანდათან უფრო გამოკეთდება.

დღეს მივიღე დაკაბადონებული მე-8 და მე-9 თაბახების კორექტურა (გვ. 113—144) და უდიდესი სიამოვნებით ვნახე, რომ არც გამოტოვებულია და არც ნაწყობი სვეტებია არეული (რაზეც ამის წინ გწერდი, დაკაბადონებული კორექტურა რომ არ მქონდა ნახული: მართლა, შენ ბანდეროლებს უბაწროდ გზავნი და ცალკეული გვერდები, თაბახებიც კი ადვილად შეიძლება ამოვარდეს).

ამ ორი თაბახის კორექტურა საერთოდ ძალიან კარგია, რაც დიდად მახარებს. მაინც ვერ ვხედავ უკან წავიღო ჩემი ის თხოვნა, რომ კორექტურები ქირით გადასცე (რაზეც წინა წერილში გწერდი), რადგან მეშინია, რომ დედას ავადმყოფობის დროს შენთვის უზომოდ ძნელია დაუთმო დრო ასეთ მოსაწყენ სამუშაოს და მიაპყრო მას ყურადღება.

გიგზავნი დაკაბადონებული 8 და 9 თაბახების (გვ. 113—144 ნაბეჭდი) შესწორებებს. როცა თაბახების ბეჭდვა დაიწყება, ძალიან გთხოვ მიგზავნო ისინი 1-ლი თაბახიდან, — ისეთ

შეცდომათა სიის შესადგენად, რომლებიც საჭიროა მოხსენიებული იქნას თუნდაც წიგნში ცალკე ჩაწებებულ ფურცელში.

მაგრად გართმევ ხელს და ერტხელ კიდევ ვკოცნი დედას.

შენი ვ. უ.

აზრს ცვლის მხოლოდ ერთი შეცდომა:

(1) გვ. 126, სტრიქონი 16 ზემოდან გამოტოვებულია არ

(2) და გვ. 138, სტრიქონი 20 ქვემოდან.

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან ქვემოდან	არის:	უნდა იყოს:
* 113,	16	ქვ.	цев,	цев
* 114,	8	ქვ.	Юма,	Юма)
115,	13	ქვ.	ощущений>	ощущений.
* 116,	4	ზემ.	элементами>	«элементами»
* >	9	ზემ.	впечатления>	«впечатления»
* 119,	10	ზემ.	бы сам	он сам
120,	11	ზემ.	объявляется,	объявляется
>	9	ქვ.	«объединяет	объединяет
121,	13	ზემ.	рассуждали	рассуждаем
* 122,	14	ქვ.	махитским	махитским
122,	13	>	почтенейшим	почтеннейшим
>	10	>	действительность!!!!	действительность>!!
* 123,	12	ზემ.	искажение	искажений
>	15	>	Stimmen	stimmen
>	17	>	Stimmen	stimmen
* 124,	5	ზემ.	ним	ним
* >	12	>	том-то дело	том-то и дело
>	10	ქვ.	изрѣчение	изречение
>	8	>	марксистов!>	марксистов!
>	3	>	или,	или
* 126,	16	ზემ.	Единство	«Единство
>	>	>	состоит в	состоит не в

* ხელნაწერში წაშლილია რ ე დ.

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
127,	7	ზემ.	материализма» и идеализма	материализма и идеа- лизм»
>	15	>	махитской	махитской
* >	15	ქვ.	в себе.	в себе
>	2	>	(sinnlichen),	(sinnlichen)
128,	7	ზემ.	еписком	епископом
* >	10	>	Фейербахе	Фейербаха
>	17	>	на	не
* >	6	ქვ.	(wesen)	(Wesen)
129,	15	ზემ.	ohne Empfindung	ohne Empfindung
131,	16	ქვ.	ошибочную путаную	ошибочную и пута- ную
* 132,	8	ქვ.	нас»,	нас»
* >	5	>	видели	видели
133,	15	ქვ.	существут	существует
* 133,	7	ქვ.	осоотно-	о соотно-
* 134,	6	ზემ.	обсолютной	абсолютной
135,	8	ქვ.	<u>незавимо</u>	<u>независимо</u>
* 137,	10	ქვ.	что	то
* >	5	>	поповщине	поповщины
138,	6	ზემ.	в («Анал.	в «Анал.
>	20	ქვ.	развитию	различию
139,	15	ზემ.	вательно	вательно
* >	3	ქვ.	Obfective	Objective
>	1	>	1893	1843
* >	13	ქვ.	Aeusserliche	Aeusserliche
* 140,	13	ზემ.	с опыте	в опыте
>	17	>	берклианцами	берклеанцами
>	12	ქვ.	не: gnosis, —	не: gnosis —
* 141,	2	ზემ.	субъективизм), чис-	субъективизм, чис-
>	5	>	тое берклеанство;	тое берклеанство);
143,	18	ქვ.	чувств	чувств
			клоунами и профес-	клоунами-профессо-
			сорами	рами

* ხელნაწერში წაშლილია. რ ე დ.

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
143,	14	ქვ.	признавать	признавать
>	7	>	А.	Л.
144,	1	ზემ.	основы	основа
>	18	ქვ.	«Истории о филосо- фии»	«Истории филосо- фии»

დაწერილია 1909 წ. 23 თებერვალს
გავხანოლია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერს
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ანა ილიას ასულ ელიზაროვას. სამოვნიკი,
ობოლენსკის შესახვევი, ს. 5/7 ბოლდირევისა, ბ. 30

Russie. Moscou. მოსკოვი

2. III. 09.

ძვირფასო ანიუტა! აქ მივიღე შენი და მიტიას წერილი — დიდი მადლობა მათთვის. მე უკვე გწერდი პარიზიდან, რომ უკანასკნელი კორექტურა საუცხოო იყო. თუ დედა უკეთ არის და შენ მეტისმეტად არ დაიღალე, მაშინ მე, რა თქმა უნდა, დაჟინებით არ მოვითხოვ კორექტურების გადაცემას. მაგრამ აუთუ მეტისმეტად არ მოიქანცე? მიტიას წერილიდან სიზარულთ შევიტყე, რომ დედა უკეთ არის! ძლივს, — ალბათ ძალიან შეწუხებული იქნება. გეთაყვა, კვლავ მიგზავნე კორექტურები არა მარტო დაკაბადონებული, არამედ დაუკაბადონებელაც (ეს არაფერია, მე რომ ზედმეტჯერ ვასწორებ: უკეთესია, შეცდომები რომ ნაკლები იქნეს). უკვე დაბეჭდილი თაბახებიც მაშინვე პარიზში გამოგზავნე ხოლმე.

მე ნიცაში ვისვენებ. საუცხოოა აქ: მზე, სითბო, სიმშრალე, მამხრეთის ზღვა. რამდენიმე დღის შემდეგ დავბრუნდები პარიზში.

მაგრად ვეზვევი დედას და ხელს გართმევთ ყველას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ნიციდან

პირველად დაბეჭდა 1930 წელს

ეჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

9. III. 09.

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ საღამოს ჩამოვედი პარიზში (მას შემდეგ, რაც შესანიშნავად დავისვენე ნიცაში) და წავიკითხე შენი 16-ის წერილი.

გიგზავნი დაკაბადონებული მე-10 და მე-11 თაბახების შესწორებებს. მნიშვნელოვანია მხოლოდ ორი. ბოგდანოვის წიგნის სახელწოდებაა «ემპირიოჰონიზმი» და არა «ემპირიოკრიტიციზმი». ეს შეცდომა აუცილებლად განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს შეცდომებში, თუ გასწორება დაგვიანებულია⁴⁰⁷ (არ ვიცი, მიიღე თუ არა ჩემი ღია ბარათი ნიციდან — იქიდან 2 ღია ბარათი გამოგიგზავნე; ერთში უკვე მიგითითებდი ამ შეცდომაზე *). მეორე — გვ. 170, მე-9 სტრიქონი 'ზემოდან პლენანოვის ციტატაში სიტყვა «ეს» ზედმეტია.

რაც შეეხება კორექტურის გადაცემას, შენ, რა თქმა უნდა, მართალი ხარ, ამისათვის ყველა ღონისძიებას რომ იღებ, ვინაიდან ასეთი საკირკიტო და მოსაწყენი სამუშაოს შეერთება დედას მოვლასთან წარმოუდგენლად ძნელია. მე შემიძლია მხოლოდ გაკვირება გამოვთქვა, როგორ შეიძლებოდა, რომ მუშაობის ასეთ პირობებში უკანასკნელი კორექტურები ასე სანიმუშო გამოდიოდა.

ჩემთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია წიგნის მალე გამოსვლა. ვაჭიანურება მეტად დიდი გამოვიდა⁴⁰⁸. ძველი სტილით 15 მარტისათვის რომ მაინც გამოვეშვებდეთ, თორემ პირდაპირ უბედურება! საუპირულოს შესახებ აღარ ვიცი, შეიძლება

* ღია ბარათი არ შენახულა. ჩ ე დ.

აუ არა მისი გადახდევინება. ვეჭვობ. ან კი ღირს ვითომ გამომცემელთან ურთიერთობის საბოლოოდ გაფუჭება? არა ღირს.

უკანასკნელ დღეებში კორექტურები რომ არ მომდის. ეს ნაწილობრივ იმიტომ ხომ არ არის, რომ შენ აღარ გზავნი ჩემი გამგზავრების გამო? იწედი მაქვს, რომ ასეთი მიზეზია და არა სტამბაში და წყობაში შენელება. ახლა, გეთაყვა, ყველაფერი ძიგნავნე.

მიტისა წერილიდან ვხედავ, რომ დედა გამოკეთებას იწყებს. ძლივს! მაგრად ეკოცნი დედას და დიდ სალამს გიძლენით ყველას.

შენი ვ. უ.

P. S. არ შეარბილო, გეთაყვა, ადგილები ბოგდანოვის წინააღმდეგ და ლუნაჩარსკის ⁴⁰⁹ ხუცობის წინააღმდეგ. ჩვენ მათთან ურთიერთობა სავსებით გაწყვეტილი გვაქვს. საჭირო არ არის შერბილება, არა ღირს.

P. S. «ნიწერალს» ათასი მადლობა იმისათვის, რომ დათანხმდა დაგვეხმაროს. იგი, ვგონებ, მაინც ნამდვილ მარქსისტია და არა «მარქსისტი ერთი საათით», როგორც ზოგიერთნი. დაუყოვნებლივ მიართვი მას ჩემგან ჩემი წიგნი.

შესწორებული 80-10 და 80-11 დაკავალმონებული თაბახეზისათვის

(გვ. 145 — გვ. 176):

გვერდი	სტრიქონი	ხეშოდან თუ კვეშოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
145,	9	ზემ.	отговорки	оговорки
150,	1—2	ქვ.	«Эмпириокритицизм»	«Эмпириомонизма»
151,	6	ქვ.	Мы, —	Мы —
151,	5	ქვ.	Мы, —	Мы —
152,	9	ქვ.	«Эмпириокритицизм»	«Эмпириомонизм»

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
153,	10	ზემ.	1895	1891
>	15	>	текста	тезиса
>	4	ქვ.	прямой.	прямой».
155,	15	ქვ.	(143),	(143).
159,	5	ზემ.	дышим	дышем
160,	8	ზემ.	«Эмпириокрити- цизм»	«Эмпириомонизм»
162,	12	ქვ.	воющий	воюющий
163,	13	ქვ.	обходя	трусельно обходя
>	10—11	>	«Эмпириокрити- цизм»	«Эмпириомонизм»
166,	2	ქვ.	принимает	принимает
167,	19	ჩვ.	Авенариусу	Авенариусу»
>	18	>	ним»,	ним,
168,	14	ზემ.	«Эмпириокрити- цизм»	«Эмпириомонизм»
>	16	>	«Эмпириокрити- цизм»	«Эмпириомонизм»
170,	9	ზემ.	на эту тему	на тему
>	11	>	оказываются пус- тыми	оказываются совершенно пустыми

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

12. III. 09.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღე 1—9 სუფთა თაბახები და მე-13 თაბახი. «სუფთა», ე. ი. კარგ ქალაღღზე და, ეტყობა, უკვე დაბეჭდილი, მაგრამ თვითეული თაბახის თავში ჩემთვის გაუგებარი ნიშნით (სტამბის ნიშნით): «კორექტურა».

როგორც უნდა იყოს, კორექტურაა ეს თუ უკვე დაბეჭდილი თაბახები, ყოველ შემთხვევაში უნდა ვთქვა, რომ არეული აზრები გასწორებულია სავსებით მართებულად და რომ საერთოდ ეს სუფთა თაბახები სავსებით, სავსებით კარგია. ახლა ერთს და მხოლოდ ერთს ვოცნებობ და გთხოვ: წიგნის გამოშვების დაჩქარებას. ახლა საქმე სავსებით მოგვარებულია, კორექტურა ჩინებულად მიდის, დააჩქარეთ, დააჩქარეთ რაღაც უნდა დაჯდეს, ვინაიდან დაყოვნება ჯოჯოხეთური, წარმოუდგენელი გამოვიდა, ამიტომ, თუ შენ კვლავ თუნდაც რაიმე შეგაფერხოს, აუცილებლად დაუყოვნებლივ დაიჭირავე დაშხარე კორექტორი (თუ უკვე არ დაგიჭირავენია).

გიგზავნი იმ შეცდომების სიას, რომლებიც გასწორებულია არარის, მაგრამ ნაჩვენებია ჩემს წინანდელ შესწორებებში: ეს სია ეხება მხოლოდ 6—9 და მე-13 თაბახს (პირველი ხუთი თაბახისათვის ამ სიას ხვალ-ზეგ გამოვგზავნი, ვინაიდან ეს თაბახები გავეცი და ხელახლა უნდა გამოვიტხოვოს ისინი).

ეს შეცდომები აუცილებლად უნდა მოთავსდეს შეცდომათა სიაში წიგნის ბოლოს ან დასაწყისში, ვინაიდან მათ შორის არის ისეთები, რომლებიც აზრს ამახინჯებს. მაგრამ საერთოდ შეცდომები ისე ცოტაა, რომ არავითარ შემთხვევაში მათი გულისათვის შეჩერება არა ღირს.

მე-10, მე-11 და მე-12 თაბახები (გვ. 145 — 192) დაკაბადონებული მე ჯერ არა მქონია; ამიტომ მათი შეცდომების სიას ცალკე გამოვგზავნი. აღვნიშნავ ზუსტად: ა მ ა და ა მ დაკაბადონებული ნაბეჭდი თაბახების შეცდომათა სია. არ უნდა დაელოდოთ ჩემგან უკანასკნელ სიას, საჭიროა გამოშვებულ იქნას წიგნი აუცილებლად ამ ჩემი სიით შემდეგი სათაურით: შ ე მ ჩ ნ ე უ ლ ი შ ე ც დ ო მ ე ბ ი

ყველაზე მნიშვნელოვანი: გვ. 126, სტრ. 16 ზემოდან.

მაგრად გართმევ ზელს და ვკოცნი დედას.

შენი ვ. უ.

P. S. გ ე თ ა ყ ვ ა, არაფერი არ შეარბილო ბოგდანოვის, ლ უ ნ ა ჩ ა რ ს კ ი ს ა და კომპანიის წინააღმდეგ მიმართული ადგილებიდან. შეუძლებელია შერბილება. შენ ამოგიღია, რომ ჩერნოვი «უფრო პატიოსანი» მოწინააღმდეგეა, ვიდრე ისინი. და ეს ძალიან საშფუხაროა. სხვა ელფერი გამოვიდა. ჩემ ბრალდებათა მთელ ხასიათში შესაბამისობა არ არის. მთელი საქმე ის არის, რომ ჩვენი მახსტები ფილოსოფიაში მარქსიზმის უ პ ა ტ ი ო ს ნ ო, საზიზღრად მხდალი მტრები არიან¹¹⁰.

შეცდომების სია 6—9 თაბახებისათვის (გვ. 81 — გვ. 144):

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
83,	14	ზემ.	не может	может
85,	4	ზემ.	само	сами
89,	12	ქვ.	замечаниях	Замечаниях
90,	14	ზემ.	мышления	мышление
91,	12	ქვ.	суть	есть
93,	11	ზემ.	дерева	дерево
94,	11	ზემ.	с кривляки	кривляки
95,	2	ქვ.	ad. hond.	ed. Lond.
97,	4	ქვ.	загораживает	загораживают

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
100,	4	ზემ.	რ.с. р.	Р.
103,	3	ზემ.	материализма. (в заглавии главы II)	материализма II
100,	6	ქვ.	следующей	четвертой
106,	13	ზემ.	Геринса	Геринга
110,	7	ქვ.	тезисе, о	тезисе Маркса о
121,	13	ზემ.	рассуждали	рассуждаем
122,	10	ქვ.	!!!!	<!!
123,	15	ზემ.	Stimmen	stimmen
>	17	>	>	>
124,	10	ქვ.	изречение	изречение
126,	16	ზემ.	состоит в	состоит не в
128,	17	ზემ.	на	не
135,	8	ქვ.	незавимо	независимо
138,	17	ზემ.	развнтию	различию
139,	1	ქვ.	1893	1843
143,	17—18	ზემ.	клоунами и про- фессорами	клоунами-профессорами
>	7	ქვ.	А. Фейербах	Л. Фейербах
144,	1	ზემ.	основы	основа
>	17	ზემ.	Истории о фило- софии	Истории философии

შეცდომების სია № 13 თაბახისათვის (გვ. 193 — 208):

194,	20	ზემ.	не может не вести	не может вести
195,	8	ქვ.	Гроссман	Грассман
196,	1	ზემ.	>	>
197,	3	ზემ.	объективный	субъективный
206,	2	ქვ.	Gedachte	Gedachte)
208,	1	ქვ.	Prag	Prag

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«ბოლოტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელნიზაროვა

21. III. 09.

ძვირფასო ანიუტა! აქ, როგორც შენ ალბათ გაზეთებიდან იცი, ფოსტის მუშაკთა გაფიცვაა⁴¹¹. სრული არარეგულარობაა. კორექტურებს არ ვიღებ (დაკაბადონებული 13 თაბახის შემდეგ არაფერი არ მიმიღია).

ყოველი შემთხვევისათვის დაზღვეულს გიგზავნი და გთხოვ დაზღვეულით გე მიპასუხო.

1) გიგზავნი შეცდომების სიას 1 — 5 თაბახებისათვის.

2) გიგზავნი შესწორებას ხელნაწერის 630 გვერდისათვის*.

3) ძალიან გთხოვ შეცდომებში ჩაუმატო: შენაშენა მე-III თავის მე-6 წ-ფის დასაწყისში (ე. ი. წ-ფისა თავისუფლებისა და აუცილებლობის შესახებ).

ნაცვლად: არა მარტო ღიმილს

უნდა იყოს: ღიმილს კი არა. ზიზღს იწვევს.

ეს აუცილებელი შესწორებაა. რადგან უამისოდ მახინჯდება ჩემი აზრი: რელიგიასთან კეკლუცობაში სასაცილოს სრულებით ვერაფერს ვერ ვხედავ, მაგრამ სისაძაგლეს ბევრს ვხედავ.

იმის შესახებ, რომ არავითარ შემთხვევაში არ შეარბილო აღგილები ბოგდანოვისა და ლუნაჩარსკის წინააღმდეგ წიგნის მეორე ნახევარში, მე უკვე მოგწერე და იმედი მაქვს ამ წერილებს მიიღებდი. [განსაკუთრებით ნუ ამოიღებ «პურიშვევიჩს» და სხვ. წ-ში კანტიანობის კრიტიკის შესახებ!]

* შესწორება არ შენახულა. რ. ე. დ.

მივიღეთ მარკის ღია ბარათი. დედას გამოჯანმრთელება. როგორ მიდის? მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად. ჩვენთან ყველანი. კარგად არიან და სალამს გითვლიან.

შენი ვ. უ.

22. III. 09 — დღეს ცნობა იყო, რომ ფოსტის მუშაკთა გაფიცვა დამთავრდა. მაინც დაზღვეულს გიგზავნი და გთხოვ დაზღვეულით მიპასუხო — საიმედო რომ იყოს!

შეცდომების სია 1—5 ნაბეჭდი თაბახებისათვის (გვ. 1 — გვ. 80):

გვერდი	სტრიქონი	ბეჭდოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
1,	7	ზემ.	1909	1908
21,	17	ქვ.	молчат	молчать
23,	2	ზემ.	someth iug	something
29,	3	ზემ.	<u>материализма.</u>	<u>материализма. 1</u>
(სათაურში)				
31,	16	ზემ.	§	S
39,	14	ქვ.	ამოიშალოს «и»	
40,	11	ზემ.	s. X, стр. 30	S. X
45,	4	ქვ.	Poincaré	Poincaré
46,	9	ქვ.	комплекты	комплексы
46,	8	ქვ.	называли	называем
47,	15	ზემ.	называли	называем
»	18	»	რუს. пер., стр.	рус. пер., стр.
50,	18	ქვ.	nih	sich
52,	1	ზემ.	деления	различения
56,	20	ქვ.	реалистические»	«реалистические»
60,	13	ზემ.	Так. Так сначала.	Так. Так. Сначала
61,	2	ქვ.	Gartmann	Hartmann
63,	18	ზემ.	хат' έεοχηу	хат' έεοχηу
64,	10	ქვ.	на это	на то
66,	15	ქვ.	не — Я;	не — Я
68,	2	ზემ.	принимаемая	принимасмая
»	12	»	показать	показал

გვერდი	სტრიქონი	ხემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
69,	2	ქვ.	Avenarius, Phylo- sophy	Avenarius'Philosophy
70,	3	ქვ.	по а	по и
77,	2	ქვ.	Recention des Ae- nesiclemus	Recension des Aenesidemus
78,	3	ხემ.	Введения	Введении

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-მლიზაროვას

ძვირფასო ანიუტა! ახლა მივიღე შენი 7. III-ის დაზღვეული წერილი. დიდი ნაღლობა!

ძალიან გაგვახარა ცნობამ, რომ ძვირფასი დედიკო გამოკეთებულა და ადგომას იწყებს. მაგრად, მაგრად ვეხვევი მას.

მარკი როგორ არის? მისგან ცნობები თუ გაქვთ?

ჩვენში საბოლოოდ დამთავრდა გაფიცვა. როგორც იქნა! თორემ კარგი პროლეტარული საქმე ძალიან გვიშლიდა ჩვენს ლიტერატურულ საქმეებში...

შენი კორექტურები და დაკაბადონებული თაბახები მაინც ვერ მივიღე. სუფთა თაბახები ვნახე მხოლოდ 1—9 (1—144 გვ.) და მე-13 (193—208 გვ.). კორექტურა არ მინახავს III თავის 6-ის დასაწყისის შემდეგ.

ფოსტალიონი, მართალია, მაიჭედებს, რომ sacs de Russie-ს*, რომელიც გარჩეული არ ყოფილა გაფიცვის დროს, დღეს-ხვალ გავარჩევთ და დავარიგებთო. რალაც იმედი არ მაქვს.

ყოველ შემთხვევაში ძალიან და ძალიან მოხარული ვარ, რომ საქმე მიიწევს, რომ 19 და 20 თაბახები უკვე დაკაბადონებულია, რომ მაშასადამე ახლოა ბოლო. გავნერვიულდი ამ გაჭიანურებული წიგნის მოლოდინში.

გიგზავნი დამატებას. მის გამო შეფერხება არა ღირს. მაგრამ თუ დრო არის, გაუშვი წიგნის სულ ბოლოში, დასკვნის შემდეგ, განსაკუთრებული შრიფტით, მაგალითად, პეტიტით. მე

* — ფოსტა რუსეთიდან. რ. ე. დ.

ქალიან მნიშვნელოვნად მიმაჩნია ჩერნიშევსკის დაპირდაპირება მახისტებისადმი ⁴¹².

შენს განკარგულებაში 50 ეგზემპლარის გადმოცემაზე, რა თქმა უნდა, თანახმა ვარ.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ულ.

დაწერილია 1909 წ. 23 ან 24 მარტს
გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
„ქურნალ“.

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

26. III. 09.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღე დაკაბადონებული 15—18 თაბახები და გიგზავნი იმ შეცდომების სიას, რომლებიც აუცილებელია დაიბეჭდოს განსაკუთრებულ ფურცელზე წიგნის ბოლოში ან დასაწყისში.

«სუფთა» ფურცლები, ე. ი., აღბათ, დაბეჭდილი (თუმცა ზედ აზის ჩენთვის უცნაური დამლა: კორექტურა) მივიღე მხოლოდ 1—9 და მე-13. ძალიან გთხოვ გამომიგზავნო დანარჩენი სუფთა თაბახები, ე. ი. უკვე დაბეჭდილი თაბახები.

მომწერე, როდის ელი წიგნის გამოსვლას. დედას მაგრაღ ვკოცნი.

შენი ვ. უ.

შეცდომების სია 15 — 18 თაბახებისათვის (გვ. 225 — 288).

გვერდი	სტრიქონი	ბეჭდოდან შემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
232,	16	ქვ.	Pat	Nat
233,	18	ზემ.	важно	важное
* >	12	ქვ.	afficits	afficirt
* 238,	1	ზემ.	созвал	создал
239,	15	ზემ.	кантиста	контиста
248,	13	ზემ.	«Философия и социальная этика»	«Философские и социологические этюды»

* ხელნაწერში წაშლილია. რედ.

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
253.	4	ზემ.	Осн. 7-е по	Осн. теории позн.
* 257.	14	ქვ.	Во-2-м.	Во-2-х.
* 257.	16	ქვ.	течение	течения
262.	6	ზემ.	ушах	умах
>	18	>	Ант.	примеч.
270.	14	ქვ.	содержания	состояния
284.	2	ზემ.	ამოწმალის სიტყვა: «раньше»	

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* ხელნაწერში წაშლილია. რ ე დ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

5/IV. 09.

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ მივიღე დაკაბადონებული 14 — 20 თაბახები, გვ. 209 — 320, რომლებიც უკვე მაქვს [დაკაბადონებული ახლა არ მიმიღია, მხოლოდ მე-10 თაბახი, ე. ი. 177 — 192 გვერდები]. ხოლო დღეს 226 — 234 (ხელნაწერის 784 — 809 გვ.) ნაწყობი სვეტები.

გიგზავნი შეცდომებს მე-14 თაბახისათვის (გვ. 209—224); — დანარჩენი თაბახებისათვის შეცდომები უკვე გამოგზავნილია, — და შესწორებებს ნაწყობი სვეტებისათვის. აქ. სწორედ რომ ვთქვათ, მნიშვნელოვანი შესწორება ერთია: 234-ე სვეტში (1-ლი აბზაცის ბოლო § 7-ში «რუსი ფიზიკოსი იდეალისტის» შესახებ) [ხელნაწერში: გვ. 809] აწყობილია «მოაზროვნე-მატერიალისტი ვ. ი. ვერნადსკი». ეს სავსებით ამახინჯებს აზრს. უნდა იყოს: «მოაზროვნე-ნატურალისტი და ა. შ.»⁴¹³.

თუ გასწორება გვიან არის, — განსაკუთრებულ ფურცელში აუცილებლად მითითებულ უნდა იქნას ეს შეცდომა, როგორც ისეთი, რომელიც აზრს ამახინჯებს.

შემდეგ შენს კითხვაზე «სად ჩავუმატო გვ. 802 ა და 802 ბ და სად არის ეს გვერდები? ხელნაწერში ისინი არ არის», გაცნობებ, რომ ეს გვერდები ცალკე გამოვგზავნე (ყენევიდან) და რომ ისინი უნდა ჩავმატოს როგორც შენიშვნა სიტყვისათვის «ობიექტისა» იმ აბზაცის ზემოდან მე-7 სტრიქონში (§ 6-ში), რომელიც იწყება სიტყვებით «რეიდაიზნა იმიტომ» და ა. შ. (ნაწყობ სვეტებში ეს არის 232-ე გვერდი, ხელნაწერში 802-ე)⁴¹⁴.

ყოველი შემთხვევისათვის (ე. ი. ამ შემთხვევისათვის, თუ ეს ცალკე გამოგზავნილი ჩამატებები * არ მოსულა) მათ ხელახლა გიგზავნი. რა თქმა უნდა, მათთვის წიგნის გაჩერება არა ღირს. მაგრამ, ჩანს, წიგნი «თვითონ» ჩერდება გამომცემლის მიზეზით უზომოდ... უსასრულობამდე. ცხადია, რომ აღდგომისთვისაც არ გამოვა!..

მაგრად გართმევ ხელს! დედას ვკოცნი და გისურვებთ ორივეს რაც შეიძლება მალე აღმოჩნდეთ ყირიმში.

შენი ვ. უ.

შეცდომები მე-14 თავანისათვის (209 — 224 გვ.):

გვერდი	სტრიქონი	თუ ხემალიდან პეტიონიდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
213,	7	ხემალი.	самых	самых
»	1	ქვ.	1832	1892
217,	1	ქვ.	не только улыбку.	не улыбку, а отвращение.
218,	12	ქვ.	его	их
223,	5	ქვ.	отличалась	отмечалась
224,	2	ქვ.	geschichte	Geschichte

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაბეჭდა 1930 წელს
ყურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* მე ამ ჩამატების პირი (შენიშვნა 802 გვერდისათვის) ჩაწერილი მაქვს ერთ ფურცელზე მეორე ჩამატებასთან (მე-7 წ-ის ბოლო, ხელნაწერის 812 გვერდისათვის). ალბათ ორივე დაიკარგა, და ორივეს ვიმეორებ. ბეჭდვის შეჩერება არა ღირს არც ერთი მათგანისათვის.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ბ. IV. 09.

ძვირფასო ანიუტა! გუშინ გამოგიგზავნე წერილი მე-14 თაბახის შეცდომებითა და ორი ჩამატებით. იმედი მაქვს, მიიღე იგი.

დღეს დილით მივიღე სუფთა თაბახები მე-10, 11 და 12 და დაკაბადონებული თაბახი 21-ე.

გიგზავნი შეცდომებს, რომლებიც აუცილებელია დაიბეჭდოს თვით წიგნში, შეცდომების სიაში.

ძალიან სამწუხაროა, რომ ასე ცალ-ცალკე მიხდება შეცდომების გამოგზავნა (იხ. P. S.): ვშიშობ, არ დაიკარგოს ცალკე ფურცლები შეცდომების სიით. იქნებ, როცა მიიღებ ხოლმე, ერთმანეთს მიაწებო ისინი, რომ სტამბაში ყველანი ერთბაშად მისცე?

ჩაც შეეხება ფულს — გთხოვ იგი ერთბაშად გადმომიგზავნო (ფული ახლა მჭირდება); ყველაფერს სჯობს გადმომიგზავნო ბანკის მეშვეობით. სახელდობრ ლიონის კრედიტის მეშვეობით. აქ ზედმეტი რომ არ აიღონ დახურდავებისათვის, ყველაფერს სჯობს მოსკოვში იყიდო ფრანკები და გადმომიგზავნო ფრანკების უკვე ზუსტი თანხა პარიზში ლიონის კრედიტში (Crédit Lyonnais), სააგენტო Z, 19, Avenue d'Orléans (Agence Z, Avenue d'Orléans, 19) ბ-ნ ულიანოვის სახელზე (W. Oulianoff), მიმდინარე ანგარიში № 6420.

ეს ყველაზე მოხერხებული საშუალებაა. ოკაზიების ნდობა არა ღირს, ჩემ მიერ აღნიშნული საშუალების დროს კი საჭიროა მხოლოდ ქვითრის შენახვა; არ უნდა არავითარი ჩეკების გაგზავნა.

სულით და გულით გისურვებთ შენ და დედას რაც შეიძლება მალე გააღწიოთ მოსკოვიდან. დედასთვის საჭიროა დაისვენოს და გამოკეთდეს ყირიმში. მაგრად, მაგრად ვკოცნი მას. სალამი ყველას.

შენი ვ. უ.

P. S. ახლა შეცდომები გამოგზავნილი მაქვს ყველა 21 თ ა ბ ა ზ ი ს ა თ ვ ი ს, სახელდობრ: 1 — 18 სუფთა თაბახებისათვის და 19 — 21 დაჯაბადონებული თაბახებისათვის. გთხოვ შეამოწმო, შეცდომების ყველა ეს სია გაქვს თუ არა და შემატეობინო. გავიმეორებ, თუ რაზე დაკარგულა.

შეცდომები 10 — 12 თაბახებისათვის (გვ. 145 — 192):

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
145,	9	ზემ.	отговорки	оговорки
150,	2—1	ქვ.	Эмпириокритицизм	Эмпириомонизм
152,	9	ქვ.	то же	то же
160,	8	ზემ.	то же	то же
163,	11	ზემ.	то же	то же
168,	14	ზემ.	>	>
168,	16	>	>	>
192,	13	ქვ.	>	>
153,	10	ზემ.	1895	1891
>	15	>	тезете	тезисе
167,	18	ზემ.	Авенариусу	Авенариусу
>	19	>	ним>	ним,
170,	9	ზემ.	на эту тему	на тему
>	11	>	пустыми	совершенно пустыми
184,	9	ზემ.	идея	идею
187,	18	ზემ.	транценцусе	транцензусе

წიგნობები 21 თაბახისათვის (გვ. 321—336):

გვერდი	სტრიქონი	ზემოდან თუ ქვემოდან	<u>არის:</u>	<u>უნდა იყოს:</u>
324,	11	ქვ.	явления	явления
330,	18	ქვ.	тений	тений
332,	14	ზემ.	Решѣ	Решѣ
333,	13	ქვ.	сцены	сцены

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

8. IV. 09.

ძვირფასო ანიუტა! დღეს მივიღე დაკაბადონებული 22-ე თაბახი (გვ. 337—352). მასში ძალიან ცოტაა შეცდომები. გიგზავნი მათს სიას *.

წიგნის გამოსვლის შესახებ შენთან ორი ძალიან მნიშვნელოვანი თხოვნა მაქვს.

1) წინა თვის გამოცდილებით ვხედავ, რომ დარჩენილი 4—5 თაბახიც კი გამომცემელსა და სტამბას შეუძლიათ ძალიან და ძალიან გააჭიანურონ. ჩემთვის კი უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ წიგნი რაც შეიძლება მალე გამოვიდეს. იმის გამოსვლასთან დაკავშირებული მაქვს არა მარტო ლიტერატურული, არამედ აგრეთვე სერიოზული პოლიტიკური ვალდებულებები. ამიტომ გაძლიერებით გთხოვ აუცილებლად დაიჭირავო შენთვის (ან «მწერლისათვის», თუ შენ მას გადასცემ) თანაშემწე სტამბაში სპეციალური სიარულისა და დაჩქარებისათვის. კვირაში 15 მანეთად სტუდენტის შოვნა, რა თქმა უნდა, ძნელი არ არის: ასეთ ადგილზე უამრავი კანდიდატი გამოჩნდება. დაპირდი მას 20-ოდე მანეთ პრემიას **, თუ წიგნი 10. IV-სათვის გამოვა. იგი ივლის სტამბაში, წაიღებს იქ კორექტურას. დაუთვლიან და დაეცემა მოგიტანს უკან გასწორებულს, ყოველ დღე ადევნებს

* სია არ შენახულა. რ. დ.

** ცხადია, რომ რუსეთელ ბრძელებთან უკრთამოდ საქმე არ გამოვა. მიეცე 10 მან. მეტრანაჰეს, თუ წიგნი 10. IV-სათვის გამოვა. — გამომცემელს გარდა საქირთა იმოქმედო სტამბაზე.

თვალს მუშაობას და ა. შ. ამისთვის ასი მანეთი დასანანი არ არის. აუცილებლად გააკეთე ეს ან «მწერალს» დააველე გააკეთოს. რადგან ჩემთვის **ყელის გამოჭრა** იქნება, აპრილის მე-2 ნახევრამდე რომ გააჭიანურონ წიგნი.

2) ახლა შეცდომები გამოგზავნილი მაქვს ყველა 1—22 თაბახისათვის. ახლავე ააწყონ ამ შეცდომების სია და გამომიგზავნონ კორექტურა: ეს სავსებით მოესწრება, ამას კი ჩემთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს, რადგან წიგნი აკურატული უნდა გამოვიდეს.

ხელს გართმევ. შენი ვ. ლ.

მაგრად გკოცნი დედას!

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

გ. ა. ულიანოვას

21/V. 09.

ძვირფასო დედიკო! დიდი merci შენი 25. IV-ის წერილისათვის. ყველას მეტისმეტად გაგვიხარდა, როცა შევიტყეთ, რომ ყირიმში მოწყობილხართ და შენ, ბოლოს, რამდენადმე წესიერად დაისვენებ. რაც შეეხება მანიაშას, საქმის ვითარება ასეთია. იგი უკვე ჩაეწერა გამოცდისათვის⁴¹⁵ და ახლა გუთმოდგინედ ზუთხავს. საჭირო ხდება დაველოდოთ შედეგს — რამდენიმე კვირის შემდეგ გამოირკვევა, წარმატებით დაამთავრებს თუ არა იგი გამოცდებს. მე ეჭვი არ მეპარება, რომ წარმატებით დაამთავრებს, რადგან მეტისმეტად კეთილსინდისიერად მუშაობს. ახლა იგი სავსებით ჯანმრთელია. დროდადრო მაინც მიგვყავს ხოლმე სასიერნოდ — ამას წინათ გვყავდა Clamart-ის ტყეში პარიზიდან რამდენიმე ვერსზე, სადაც საუცხოო ჰაერია.

რა თქმა უნდა, ყველაფერს ემჯობინებოდა, კიდევ ზამთრისათვის რომ დარჩეს აქ და ყველამ ერთად ვიცხოვროთ. როგორც კი დამთავრდება გამოცდები, უნდა ვეცადოთ განვახორციელოთ ეს. დასასვენებლად წავალთ ზაფხულში (ვფიქრობ, დაახლოებით ივნისის დამლევს ან ივლისის დამდეგს), — მას თან წავიყვანთ, — შემდეგ კი შემოდგომისათვის იგი აქ მოგიცდის, და პარიზში ყველანი საუცხოოდ მოვეწყობოდით.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ კარგად დაისვენო. ჩვენები ყველანი კარგად არიან და სალამს გითვლიან.

შენი გ. უ.

Р. С. ანიუტას დიდი სალამი. წიგნი მივიღე⁴¹⁶. მშვე-
ნიერად არის გამოცემული. ყველა უჩივის მხოლოდ ფასს
(2 მ. 60 კ.), მაგრამ ეს უკვე, ჩანს, გამომცემლის ბრალია!

გაგზავნილია პარიზიდან ალუპკაში
(ყირიმი)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

3. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუჰსკაია — ა. ი. ულიანოვა-ელნიზაროვა

26/V. 09.

ძვირფასო ანიუტა! შენი წერილი რომ მივიღე, სულ რაზმ-დენიმე დღე იყო გასული მას შემდეგ, რაც დედას ალუპ-კაში წერილი გავუგზავნე.

წიგნი მივიღე და მიმაჩნია, რომ კარგად არის გამოცემული. ბოლოში შეცდომები ნაკლები როდია, ვიდრე დასაწყისში, და ჩანს, რომ კორექტორს ენები არ სცოდნია (მაგალ., სასაცილომდე დამახინჯებულია ინგლისური *A new name for old ways of thinking* *)⁴¹⁷, მაგრამ ეს გარდუვალი და უმნიშვნელო ნაკლია. საერთოდ კმაყოფილი ვარ გამოცემით. ფასს ყველა უჩივს — სამართლიანადაც. მომავალში აუცილებლად უნდა შევიტანოთ ხოლმე ხელშეკრულებაში არა მარტო ეგზემპლარების რაოდენობა, არამედ ფასიც. მაგრამ მე ხომ გამომცემელმა გასაქანი არ მომცა და სულ ერთია დავთანხმდებოდი ყველა პირობაზე, ოღონდ წიგნი გამომეცა.

გამომცემელს ფული ჯერ კიდევ არ გამოუგზავნია. შიში მიპყრობს, რომ მომატყუებს⁴¹⁸. პერესს მივწერე⁴¹⁹. იქნებ შენც მისწერო გამომცემელს: 3—4 კვირამ განვლო, ის კი დამპირდა გამოგზავნას ერთ კვირაში. (დანარჩენი თანხისა აუცილებლად გამოვართვათ თამასუქები). ხუთასი მანეთი, რომელიც წიგნაკება, გთხოვ მე გამომიგზავნო (ლიონის კრედიტი, Agence Z, Avenue d'Orléans, 19. Mr. Oulianoff.

* სტეპანოვს ალბათ სულაც არ უნახავს...

მიმდინარე ანგარიში № 6420), რადგან გამომცემლის იმედი არა მაქვს.

ჩვენი საქმეები სავალალოა: ალბათ Spaltung* იქნება; იმედი მაქვს, რომ თვეში, თვენახევარში მოგაწოდებ ამის შესახებ ზუსტ ცნობებს. ჭერჭერობით ვარაუდების მეტი არაფერი შეიძლება⁴²⁰.

მანიაშა გულმოდგინედ ზუთხავს. იგი კარგად არის და ალბათ ჩაბარებს გამოცდას. შემდეგ რა იქნება, არ ვიცი. მგონი, შინ წამოსვლა უნდა.

ჩვენ ჭერ კიდევ ვერ გადაგვიწყვეტია, როდის და სად წავალთ ზღვაზე⁴²¹. მაგრამ ზაფხულში აუცილებლად წავალთ.

მაგრად ვკოცნი დედას და ხელს გართმევ:

შენი გ. თ.

ძვირფასო ანია, უკანასკნელ წერილში მეკითხები, რატომ არა მწერო. მთელ ამ ზამთარს სევდა მქონდა შემოწოლილი, რადაც ძალიან სულებლურად მიდიოდა დრო, მუშაობა არ გამომიდიოდა — ამიტომ სრულებით არ შემეძლო წერა. რა თქმა უნდა, მანიაშას რომ არ ეწერა ვოლოდიას შესახებ, ხოლო ვოლოდიას მის შესახებ, მე დაწვრილებით მოგწერდით. ხოლმე მათ შესახებ, როგორც ამას წინათ ვაკეთებდი, ისე კი მოსაწერი არაფერია, ვცხოვრობთ ჩანჩალით. მე ყოველთვის ვთხოვდი მათ გადმოეცათ ჩემი სალამი, მაგრამ ისინი ამას ალბათ არ აკეთებდნენ. მალე მოგწერ როგორმე, ჭერჭერობით კი მაგრად გკოცნით შენ და ძვირფას მარიამ ალექსანდრეს ასულს ჩემ მაგიერ და დედას მაგიერ.

თქვენი ნ ა დ ი ა

გავზავნილია პარიზიდან ალუპკაში
(ყირიში)

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«ბროლეტარსკიაი რევოლუციაში» № 1

დ. ი. ულიანოვს

ძვირფასო შიტია! მანიაშამ უკვე მოგწერა თავისი ავად-
მყოფობის შესახებ. მეც მინდა რჩევა გკითხო. ექიმებმა გა-
მოარკვიეს, რომ მას ბრმა ნაწლავის მორჩის ანთება აქვს
(აპენდიციტი, — ვგონებ, ასეა?). აქაურ ძალიან კარგ ქი-
რურგს ვკითხე. დამიდასტურა: აპენდიციტიაო. ოპერაციას
გვირჩევს. ყველა ამბობს, უსაშიშროა და რადიკალურად არ-
ჩენსო.

ამ ქირურგს (Dr. Dubouchez) ყველა აქებს. ამას წინათ
ჩინებულად გაუქეთა ოპერაცია (ასეთივე) მეგობრის ცოლს;
ჩაის კოვზი სისხლი გამოუვიდა; 8 დღის შემდეგ აღდგომა და-
იწყო. სამკურნალო კარგია.

შეტევა ახლა ძლიერი არ არის. ტემპერატურას არ აუ-
წევია. ტკივილები ძალიან ძლიერი არა აქვს. გათხოვ და უ-
ყოველთაა მიპასუხო: მე ოპერაციის მომხრე ვარ,
მაგრამ მეშინია გადავწყვიტო, თუ შენი რჩევა არ მექნა.
დაუყოველთაა მიპასუხო.

აქ რომ ოპერაციას კარგად გაუქეთებენ, უეჭველია. ოპე-
რაციამდე სადმე წასვლას ექიმი არ ურჩევს.

დედას არა ვწერ, რადგან ვშიშობ ტყუილუბრალოდ არ
შევაშინო. არავითარი საშიშროება არ არის, — მანიაშა
მუდამ არც კი წევს, — ანუტასაც არა ვწერ, რადგან დედას
შეუძლია წაიკითხოს.

მისწერე, გეთაყვა, მარკს და — მისი მეშვეობით (თუ შე-
იძლება ისე, რომ დედას არ შეეშინდეს) — ანუტას. მაგ-
რამ ალბათ ემჯობინება სულაც არ მისწერო ყირიმში, რადგან
ძალიან შეეშინდებათ.

მაშ ასე, ველი პასუხს: გვირჩევენ დავაჩქაროთ ოპერაცია აქ. შენც გვირჩევეთ თუ არა.

ხელს გართმევ. შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

მისამართი: Mr. Wl. Oulianoff. 24. Rue Beaunier. 24.
საფრანგეთი. Paris (XIV).

დაწერილია 1909 წ. ივნისში —

ივლისის დამდეგს

გაგზავნილია მოსკოვის გუბ.

სერპუხოვის მაზრის სადგ. მიხნეოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

19. VII. 09.

ძვირფასო დედიკო! დღეს მივიღე შენი ღია ბარათი ყირიმის ხელით (ღია ბარათი ჩადებული იყო კუთხეამოჭრილ კონვერტში, რამაც ცოტა როდი გაგვაკვირვა: ეს შენ გააკეთე თუ აქ ფოსტაში?).

შენ მანიაშას ეკითხები ფულზე. მე წინა წერილზე გიპასუხე, მაგრამ მაშინვე არა (მაშინ სხვა ბინაში გადავდიოდით), ისე რომ შენი ღია ბარათი და ჩემი პასუხი ერთმანეთს ასცდა.

მე მანიაშას შევთავაზე ფული, ფული მაქვს. გადაჭრით არ იღებს, ამბობს, არა მჭირდებაო, და მიჩვენებს, რომ 70 ფრანკი აქვს.

დასასვენებლად მივდივართ ბრეტანში, ალბათ ამ შაბათს. ე. ვ. უკვე წავიდა იქ. მანიაშას გამოჯანმრთელება სწრაფად მიმდინარეობს: ახლა შემოძლია გიამბო იმის შესახებ, რაც იყო. მას ჰქონდა აპენდიციტი, ე. ი. ბრმანაწლავის მორჩის ანთება. ეს ავადმყოფობა, თუ დროზე მიუხსნარი, სულაც არ არის საშიში და რადიკალურად იკურნება ოპერაციით. რჩევა ვკითხეთ მიტიას და აქაურ საუკეთესო ექიმებს და გადავწყვიტეთ მაშინვე გაგვეკეთებინა ოპერაცია. მანიაშა ერთი კვირით მოვათავსეთ ქირურგიულ სამკურნალოში (ძალიან კარგში). ოპერაცია ძალიან კარგად გაუკეთეს: ერთი კვირის შემდეგ მანიაშა უკვე გამოვიდა სამკურნალოდან და ახლა მესამე დღეა ჩვენთან შინ არის. უკვე დადის და ყველაფერს სჭამს. სწრაფად ხდება უკეთ. მორჩის ამოკვეთის შემდეგ ერთბაშად იგრძნო კარ-

გად თავი. კვირის დამლევს მას შეეძლება რკინიგზით წასვლა, და ვფიქრობთ ერთად გავემგზავროთ ბრეტანში.

ისე რომ სავსებით დამშვიდებული იყავი. ეს კარგია, რომ მანიაშას ოპერაცია აქ გაუკეთეს, რადგან ქირურგები აქ საუკეთესონი არიან. ქრონიკული აპენდიციტი დიდ ხანს აწვალებდა და კიდევ გააწვალებდა მას, ოპერაცია რომ არა. ახლა სავსებით ჯანმრთელია.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. ნუ გაჯავრდები, რომ ერთბაშად არ მოგწერე მანიაშას შესახებ.

შენი ვ. უ.

P. S. ყველა ჩვენები სალამს გითვლიან.

ჩემი მისამართი: Mr. Wl. Oulianoff. 4. Rue Marie Rose.
4. Paris. XIV.

გაგზავნილია ალუპკაში (ყირიმში)

პირველი დიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

24 აგვისტო 1909.

ძვირფასო დედოქო! გუშინ მივიღე შენი წერილი და გიპასუხებ პირველი ფოსტით. მანიაშას ამბავი ტყუილად გაწუხებს. მისი გამოჯანმრთელება კარგად მიმდინარეობს. ბევრი სიარული, მართალია, ჯერ კიდევ არ შეუძლია: ჯერ კიდევ აქვს ერთგვარი ტკივილი ფეხში (მარჯვენა ფეხში). ვკითხეთ ექიმებს პარიზშიც და აქ სოფელშიც, ეს რაიმე ცუდს ხომ არ ნიშნავსო. ყველა ამბობს, რომ არა. ამბობენ, გამოჯანმრთელება სწორად მიმდინარეობს, ოღონდ რამდენადმე უფრო ნელაო. მანიაშას ურჩიეს ბინტი ატაროს, რომ სიარულის დროს ნჯღრევა ნაკლები იყოს. გუშინ მან 5—6 ვერსი გაიარა, ამის შემდეგ ჩინებულად ეძინა და თავს კარგად გრძნობს. საერთოდ რომ ვთქვათ, შესახედაობა შეუდარებლად გაუუმჯობესდა, მადა და ძილი კარგი აქვს, სავსებით ჯანმრთელად გამოიყურება. ერთი სიტყვით — გწერს ავსებით გულახდილად — ყველაფერი ჩინებულად, ოღონდ ნელა მიმდინარეობს. ეს ალბათ იმით აიხსნება, რომ ზამთარში ძალიან დაიღალა. აქ კარგად ვისვენებთ. უკვე 3 კვირა გავატარეთ, ვფიქრობთ გავატაროთ კიდევ ორიოდ კვირა, ან იქნებ სამიც. შეძლებს თუ არა მანიაშა ჭრთი თვის შემდეგ რუსეთში გამომგზავრებას, ჯერჯერობით ვერ გეტყვი. სამი კვირის დასვენების განმავლობაში იგი ძალიან გამოკეთდა. გაძლიერებით ვურჩევ მეტი რძე სვას და მაწონი ჭამოს. იგი თავისთვის იმზადებს მას, მაგრამ ჩემი აზრით მაინც საკმაოდ ვერ იკვებება: ამის გამო მე და მას მუდამ ჩხუბი მოგვდის.

ოთახები აქ კარგი გვაქვს, პანსიონი კარგია და არც ძვირია (10 ფრანკი დღეში 4-სათვის). მე და ნადია სულ გელო-სიპედებით დავსერილობთ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯან-მრთელობას.

შენი ვ. ლ.

ყველა ჩვენები დიდ სალამს გითვლიან.

P. S. მარკისაგან რა ცნობები გაქვთ? ოპერაციის შემდეგ სავსებით გამოკეთდა? სალამი მას ჩვენგან ყველასაგან!

გაგზავნილია ბონზონიდან (საფრანგეთი,
სენისა და მარნის დეპარტამენტი)
სადგ. სინელნიკოვოში
(ეკატერინოსლავის გუბ.)

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

195

მ. ა. ულიანოვას

25. X. 09.

ძვირფასო დედიკო ამ დღეებში მივიღე შენი და ანიუტას წერილი, აგრეთვე გამომცემლის მიერ გამოგზავნილი ფული. Merci. დღეს მივიღე წერილი მანიაშასაგან, რომელიც იწერება, რომ სურს იმკურნალოს. მისი გამოგზავნილი წიგნაკიც («კრიტიჩესკოე ობოზრენიე») მივიღე.

მანიაშა იწერება, რომ თქვენ ჯერ კიდევ ავეჯიანად დაქირავებულ ოთახებში ხართ. ეს ალბათ მეტისმეტად უხერხულია. კარგი იქნება რაც შეიძლება მალე გადახვიდეთ იმ ბინაში, რომელიც ნაცნობებთან ერთად მონახეთ.

მიტია ალბათ მალე გესტუმრებათ მოსკოვში, როცა მანიაშას ჩამოსვლის ამბავს გაიგებს. ჩემი თხოვნაა მისდამი მოწეროს რამდენიმე სიტყვა იმის შესახებ, მანიაშას ჯანმრთელობა როგორ მოეწონა და რომელ ექიმთან (ან ექიმებთან) აპირებს კიდევ მოთათბირებას მის შესახებ.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ჩვენები ყველანი კარგად არიან და მოკითხვას გითვლიან. ოქტომბრის 1-ლ ნახევარში მშვენიერი ამინდის შემდეგ ნამდვილი შემოდგომა ახლოვდება. მაგრამ გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და ყველას დიდ სალამს ვუთვლი.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

იბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მმკ მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე, ბოჟენინის შესახვევი, დავიდოვის სახლი, ბინა 4. მოსკოვი.

Russie. Moscou

4. XI. 09.

ძვირფასო დედიკო!

ამ დღეებში მივიღე მანიაშას წერილი ახალი მისამართით. როგორ მოეწყეთ ახალ ბინაში? თბილი თუა? ჩვენი ბინა გათბობით მეტისმეტად თბილიც კი გამოდგა—თუმცა დღემდე სავსებით თბილი ამინდი დგას. მანიაშას კარგად უქნია, მცოდნე ეჭიშთან რომ ყოფილა, — მხოლოდ ახლა საჭიროა მისი რჩევის ზუსტად შესრულება.

«როსსია» მივიღე ⁴²². დიდი მადლობა, მივიღე აგრეთვე ამბავი ისტორიკოსისაგან — როგორც ჩანს, ფუტლარის კაცისაგან. სამწუხაროა, რომ სისულელეების წერას აპირებს ჩანს, ისე გამოდის, რომ მასზე ხელის ჩაქნევა მომიხდება ⁴²³.

ხვალ ბრიუსელში მივდივარ ⁴²⁴ — იქ რამდენიმე დღეს დავრჩები. ანიუტას პასუხი მივწერე უკვე სარატოვში იმ ვარაუდით, რომ იგი უკვე იქ არის.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუთვლი მანიაშასა და მიტიას. აგრეთვე ყველა ჩვენები.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან

ბირეულად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

8. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. დევიზიე პოლე, ბო-
ჟენინის შესახვევი, დაეიდოვის სახლი, ბინა 4. მოსკოვი.

Russie. Moscou

ძვირფასო მანიაშა! დღეს მივიღე «უტრო როსსიის» ნო-
მერი, რომელშიც უხამსი სისულელეა გორკის შესახებ. აი
უკვე რამდენიმე დღეა, რაც ზოგიერთი გაზეთი პარიზსა
(L'Eclair) და ბერლინში («Berliner Tageblatt») ვარჯიშობს
ასეთსავე სიცრუეში. ამ დღეებში ამ მთლიანი სიცრუის კარგი
უარყოფა მათ მიიღეს «Vorwärts»-ისაგან, სადაც ფრიად სა-
მართლიანად იყო ნაჩვენები და ფრიად გონებამახვილურად
იყო ნაამბობი, ყოველივე ეს რა სრული უხამსობა და მონა-
ჭორია. რომელიღაც სულელს რაღაცასთვის ყური მოუკ-
რავს, საქმისა ვერა გაუგია რა და ყველაფერი დაუმახინ-
ჯებია: ნაწყვეტებია მის მიერ გაგონილისა ოტზოვიზმზე,
სკოლაზე, ფილოსოფიაზე და სხვ. «უტრო როსსიი» ალბათ
მთლად თადლითური გაზეთია, რომელიც «ინტერვიუებს»
თხზავს — ოღონდ ცხელ-ცხელი იყოს. თუმცაღა დღეს
«რეჩიც» ვარჯიშობს ასეთი ჭორის ფაბრიკაციაში. კადეტებს
უხარიათ, რომ ტყუილებისა და ჭორისათვის საბაბი აქვთ⁴²⁵.

როგორა ხარ? დედა ხომ კარგად არის? რაღაც დიდი
ხანია თქვენგან. ამბავი არ მიმიღია. როგორმე მოიწერე,
როგორ მოეწყეთ, როგორ ცხოვრობთ, მიტია როგორ არის.
ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ზამთარი დგება —
ბიბლოთეკაში დავდივარ. ბინა თბილია. ე. ვ. ცოტა ავად-
მყოფობს. ნადია გაძლიერებით მეცადინეობს ფრანგულში.

მაგრად გართმევ ხელს და ბევრჯერ ვკოცნი დედას.

შენი ვ. უ.

P. S. მიიღე თუ არა პასუხი ისტორიკოსისადმი? რაც შეეხება ჩემს წიგნებს საბლინოში, კარგი იქნება, თუ შემთხვევა მოიტანს, სთხოვო რომელიმე პიტერელ მეგობარს აქ გამოგზავნოს: თუ ყველა არა, ის მაინც, რაც მარქსისა და ენგელსისა, და საუკეთესო კლასიკოსები.

დაწერილია 1909 წ. 3—4 დეკემბერს
გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

198

8. ა. ულიანოვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე,
ბოტენინის შესახვ., დავიდოვის სახლი, ბინა № 4. მოსკოვი.

Russie. Moscou

ძვირფასო დედიკო! მივიღე შენი და მანიას წერილი. დიდი merci მათთვის. დღეს მივიღე მანიაშას მეორე წერილიც სასიამოვნო ცნობით, რომ საჭირო არ არის ხელმეორედ მივწერო ნაცნობს. მაწუხებს, რომ ცივი ბინა გაქვთ: ზამთარში რა იქნება, თუ ახლა 12 გრადუსზე მეტი არ არის? ნეტა არ გაცივდებოდე... არ შეიძლება მიიღოთ რაიმე ზომები, იქნებ რკინის პატარა ღუმელი დადგათ? აქ ხშირად აკეთებენ ასე (ჩვენ არ გვესაჭიროება, ჩვენ ორთქლის გათბობა გვაქვს და ძალიან თბილა) და ციმბირშიც ასე ვაკეთებდით. დღემდე, ყოველ შემთხვევაში აქ, დიდი სიცივეები არ ყოფილა, მაგრამ ზამთარი ჯერ კიდევ წინ არის.

მანიაშასი ძალიან, ძალიან მადლობელი ვარ ამგებობათვის. თუ შემთხვევა მოიტანს, ჩემი თხოვნაა მისდამი მიშოვნოს მოსკოვის ახალი სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა (1907—09 წლებისა) და შეიტყოს (თუნდაც მაღაზიაში), რა ღირს «მიწათმომწყობი კომისიების უწყებები»: ვერასგზით ვერ

ვიშოვნე ეს გამოცემა ნაცნობების მეშვეობით, იგი კი მჭირდება.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. მანიაშას დიდი სალამი ჩემგან და ყველა ჩვენებისაგან.

შენი ვ. ლ.

დაწერილია 1909 წ. 7 — 8 დეკემბერს
გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
„ქურონალ“
„პროლეტარსკაია რევოლუციაში“ № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე,
ბოჟენინის შესახვ., დავიდოვის სახლი, ბინა 4. მოსკოვი.

Russie. Moscou

ძვირფასო მანიაშა! ამას წინათ შემთხვევით გავიგე, რომ შობისათვის მოსკოვში იქნება სტატისტიკოსების ყრილობა— უფრო სწორად, ექიმთა და ბუნებისმეტყველთა ყრილობის ერთ-ერთი განყოფილება სტატისტიკოსების ყრილობა იქნება⁴²⁶. მე უკვე გავიგონე ორი სახელი ნაცნობებისა, რომლებიც იქ იქნებიან (ერთი მოსკოვიდან, მეორე პროვინციიდან), და უეჭველია, ნაცნობი აღმოჩნდება არა ორი, არამედ მეტი. მეტად დიდი მნიშვნელობა აქვს იმას, რომ ისარგებლო ამით, რათა მიმოვწი საერობო-სტატისტიკური გამოცემები. ძალიან გთხოვ შეეცადო იპოვნო ყრილობაზე თუნდაც ერთი ნაცნობი სტატისტიკოსი და გადასცე მას ჩემი მისამართი და თხოვნა მიგზავნოს საერობო სტატისტიკური გამოცემები: 1) გლეხური და მფლობელური მეურნეობის შესახებ, — განსაკუთრებით მიმდინარე სტატისტიკა და საკომლო აღწერები; 2) შინამრეწველებისა და მრეწველობის შესახებ; 3) 1906 წლის 9/XI-ის კანონის შესახებ⁴²⁷ და სანადგლო მიწების გაყოფის შესახებ. მისამართი, ვფიქრობ, შეიძლება პირდაპირ ჩემი მისცე. თუ გეტყვიან საზღვარგარეთ გაგზავნა არ შეიძლებაო, მაშინ მიეცი, გეთაყვა, შენი მისამართი, და მე გამოგიგზავნი ფულს ამ სტატისტიკის გადმოსაგზავნად ჩემთვის. იგი აუცილებლად მიქირდება. თუ ეს სასარგებლო შეიძლება იყოს, შემოიღია დაწვერო მოკლე განცხადება.

დება — თხოვნა სტატისტიკოსებისადმი (ვურთავ ყოველი შემთხვევისათვის და როგორც გინდა მოიქეცი)⁴²⁸ იმისათვის, რომ ნაცნობ სტატისტიკოსებს შეეძლოთ დაურიგონ (ან აჩვენონ) იგი სხვა ქალაქების სტატისტიკოსებს და თავის მხრივ დაუმატონ თხოვნა (ან ეცადონ მიადწიონ თანხმობას) გამოცემების გამოგზავნის შესახებ.

მომწერე, გეთაყვა, იპოვნე თუ არა ვინმე, ვისი საშუალებითაც შეიძლება ეს გაკეთდეს. თუ არა, კიდევ მოგწერ.

გამოცემას, რომლის შესახებ წინა წერილში მოგწერე, უწოდება, ვგონებ, არა «მიწათმომწყობი კომისიების უწყებები» (თუმცა გამიგონია, რომ ასეთი გამოცემაც არის), არამედ «საერო ბო განყოფილებების უწყებები» (შინაგან საქმეთა სამინისტროსი). ხომ არ აღმოჩნდება ნაცნობი მოხელე, რომ ეს გამოცემა გვიშოვნოს ხოლმე.

მავრად გართმევ ხელს და ვკოცნი დედას.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1909 წ. 10 — 11 დეკემბერს
გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1910 წ.

200

მ. ი. ულიანოვას

მმბ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე,
ბოჟენინის შესახვ., დავიდოვის სახლი, ბინა 4. მოსკოვი.

Russie. Moscou

2/I. 10.

ძვირფასო მანიაშა! დღეს მივიღე დედას წერილი (ნადია-
სა და ჩემდამი) და შენი მინაწერი. ძალიან, ძალიან ?ოხარუ-
ლი ვარ, რომ საკმაოდ კარგად მოწყობილხართ, რომ დედა
კმაყოფილია, საოჯახო საქმეებს რომ არ ეწევით. იმედი
ვიქონიოთ, რომ ზამთრის ბოლო არ გვიმტყუნებს. დღემდე
ზამთარი ზამთარს კი არა, გაზაფხულს ჰგავს. დღეს, მაგალ.,
პირდაპირ გაზაფხულის, მზიანი, მშრალი და თბილი დღეა,
რომელიც მე და ნადიამ გამოვიყენეთ დილის ჩინებული
ვასეირნებისათვის ბულონის ტყეში. საერთოდ დღესასწაუ-
ლებზე ჩვენ «დროსტარებას» მივყეთ ხელი: ვიყავით მუზე-
უმებში, თეატრში, ვნახეთ Musée Grevin⁴²⁹, რომლითაც ძალი-
ან, ძალიან კმაყოფილი დავრჩი, დღესაც ვაპირებ წასვლას ერთ
გასართობ სამიკიტნოში goguette révolutionnaire-ზე* «მო-
სიმღერეებთან» (chansonniers-ის უხეირო თარგმანი). ვნა-
ნობ, რომ ზაფხულში არ ვისარგებლე ფრანგებთან ყბელობით
ფრანგული წარმოთქმის სისტემატური შესწავლისათ-
ვის,—ახლა, ფონეტიკის ზოგაერთი წიგნი რომ ავიღე,
ვხედავ, რამდენად სუსტი ვარ ამასში.

* — რევოლუციური სიმღერები, კუპლეტები. რედ.

დართული წერილი წაიკითხე, გეთაყვა, და გადაეცი თევდორე ოდესკის — მას სხვა მისამართი არ მოუცია. წერილის წაკითხვა საჭიროა, რომ იცოდე, რა მინდა. მოსკოვის საქალაქო სტატისტიკა მივიღე და ძალიან მადლობელი ვარ. გთხოვ გამომიგზავნო მოსკოვის საქალაქო სტატისტიკის 3 ბროშურა 1, 2 და 3 სათათბიროს არჩენების შესახებ. მივიღე კიდევ წერილი სტატისტიკაზე რიაზანიდან — ეს შესანიშნავია, რომ, როგორც ჩანს, დახმარებას ბევრი გამოიწვეს.

მაგრად გართმევ ხელს და გისურვებ ნაკლები ირბიწო, მეტი დასვენო და ჯანმრთელი იყო. მიტისას სალამი. დედას ჯოცნი და ვეხვევი. გილოცავთ ახალ წელს!

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა! მივიღე შენი ღია ბარათი — merci ამბებისათვის. რაც შეეხება ველოსიპედს, ვფიქრობდი, რომ მალე მივიღებდი საზღაურს, მაგრამ საქმე გაჭიანურდა. დავა მაქვს სასამართლოში. იმედია მოვიგებ. ყიუვიზი⁴³⁰ მოვდიოდი, და ავტომობილმა ჩემი ველოსიპედი გასრისა (მე მოვასწარი გადმოხტომა). ხალხი დამეხმარა ჩამეწერა ნომერი, მომცა მოწმეები. შევითქე ვინ არის ავტომობილის მფლობელი (გიკონტია, ეშმაკმა დალაზვროს) და ახლა ვუჩივი სასამართლოში (ვექილს მეშვეობით). ველოსიპედით ახლა სულ ერთია არ ვივლიდი: ცივა (თუმცა სამაგიეროდ კარგი ზამთარია, საუცხოოა ფეხით სეირნობისათვის).

ვურთავ მიწათმოწყობის შესახებ ჩემთვის მეტად საჭირო ორი წიგნის ზუსტ სახელწოდებებს. მოახერხე თუ არა ვინმეს პოვნა, ვისაც შეეძლება იმოვნოს ისინი?

მაგრად გართმევ ხელს. დედას ჩემ მაგიერ ავოცე, ძალიან სცივა მას თქვენს ბინაში?

შენი ვ. უ.

1) მიმოხილვა მიწათმოწყობისა და მიწათმოქმედებას მთავარი სამმართველოს 1907 და 1908 წლების საქმიანობისა. სპბ., 1909.

2) მიმოხილვა სამაზრო მიწათმოქმედობის კომისიების საქმიანობისა (1907—8 წლ.).

დარწმუნებული არა ვარ, ეს ორი წიგნია თუ ერთი და იგივეა? ⁴³¹

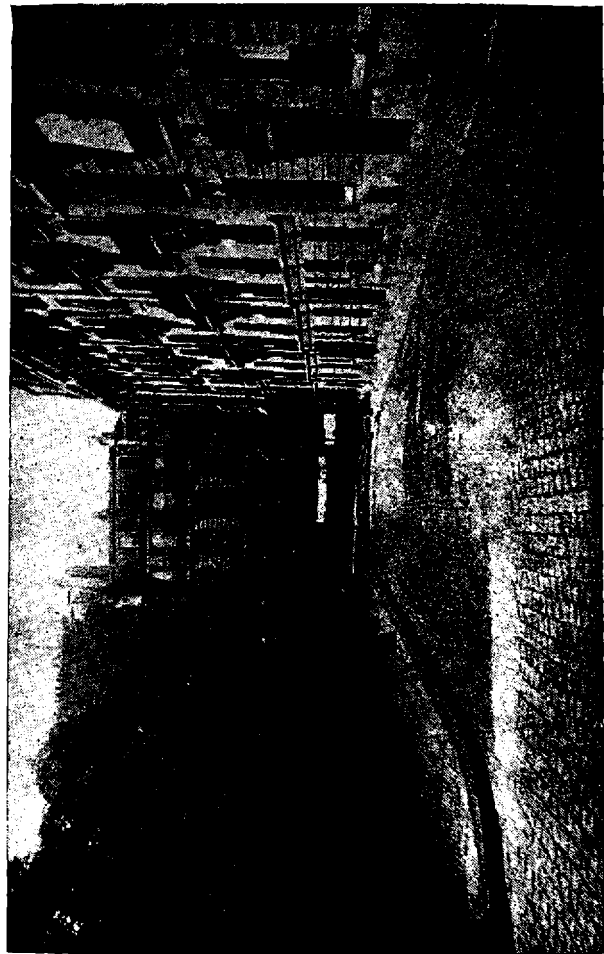
თუ ორი, მაშინ მე-2 უფრო მს. შესწავლილია ჩემთვის.

3) მიწათმოწყობისა და მიწათმოქმედების მთავარი სამ-
მართველოს წელიწდეული. სპბ., 1908.

დაწერილია 1910 წ. იანვრის დამდეგს
გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უტრნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



Marie Rose ეს ქუჩის (პარიზი) საერთო ხედი, სადაც 1909—1912 წლებში № 4 სახლში ცხოვრობდა ვ. ი. ლენინი

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე.

ბოჟენინის შესახვევი. დაეიდოვის სახლი, ბინა 4.
მოსკოვი.

Russie. Moscou

12/I. 10.

ძვირფასო მანიაშა!

ახლა მივიღე შენი წერილი და ვჩქარობ რაც შეიძლება მალე მოგწერო პასუხი. რადგან ვშიშობ, რომ უახლოეს დღეებში დაკავებული ვიქნები⁴³². რაც შეეხება ადამიანს გერმანულ შვეიცარიაში, შევეცდები მივიღო ცნობები. იმ შემთხვევისათვის, თუ ეს საჩქაროდ გინდა. შემატყობინე ზუსტი ვადა, რომლისთვისაც საჭიროა ადამიანის პოვნა, რათა (იმ შემთხვევაში, თუ მე ვერ ვიპოვნე) ორგანიზატორებმა თვითონ დროზე დაიწყონ ძებნა.

სტატისტიკა მივიღე. დიდი merci.

ანიუტას გადაეცემა ჩემგან დიდი სალამი. აგრეთვე მარკს.

დედას მაგრად, მაგრად ეხვევი და ვუსურვებ ჯანმრთელობას.

როგორ ცხოვრობთ? ზამთარი როგორია? ჩვენთან თბილია. თეატრებში სიარულს მოეუხშირე: ენახე პუტოცის ახალი პიესა «La barricade»⁴³³. რეაქციულია. მაგრამ საინტერესოა.

მაგრად გარომეც ხელს. შენი მ. უ.

გავზავნალია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. დევიჩიე პოლე,
ბოტენინის შესახვევი, დავიდოვის სახლი, ბინა 4, მოსკოვი.
Russie. Moscou

ბვირფასო მანიაშა! რამდენიმე დღის წინათ მივიღე შენი წერილი და სულ გაპირებული მეპასუხნა. მაგრამ უკანასკნელ ხანს სასწრაფო საქმე მქონდა და თავისუფალი საათი ვერ გამოვნახე. ისტორიკოსის წერილიც მივიღე და ვუპასუხებ მასზე (თუ შემთხვევა გექნეს, ეს წერილი გადაეცი), — მაგრამ ახლა არ შემიძლია (ახლავე) მოვკიდო ხელი.

მიტიასაგან წერილი მომივიდა. ძალიან გამაოცა ცნობამ, რომ უბედურება შემთხვევია¹³⁴. მწერს, რომ გამოკეთების გზაზეა, მალე დაიწყებს სიარულის სწავლას. მომწერე, გეთაყვა, როგორ მიმდინარეობს მისი გამოჯანმრთელება. ადგილი დაკარგა თუ დაუტოვეს იგი და დაუტოვებენ გამოჯანმრთელებამდე? გამოჯანმრთელების შემდეგ წინანდებურად შეძლებს თუ ვერა მსვლა-მოსვლას თავის უბანში?

ანოტას შესახებ არაფერს არა მწერ, მეც მისგან დიდი ხანია არაფერი არ მომსვლია. ახალი ქალაქი თუ მოგეწონა?¹³⁵

ღედა ახლა როგორ არის? გაუარა თუ არა ინფლუენცამ?

ჩვენში იყო (და ახლაც კიდევ გრძელდება) წყალდიდობა, როგორიც დიდი ხანია არ უნახავთ პარიზში. შენ ეს ალბათ გაზეთებიდან იცი. მე ორჯერ მივედი სენამდე (კონკა შემოკლებული მარშრუტით დადის; მეტრო და ელექტრომატარებლები დგას). «ვენეცია პარიზში» მართლაც მეტად უცნაუ-

რი გამოვიდა. უამრავი ხალხია უმუშევარი. ალბათ იმის შემდეგაც, წყალი რომ დაიკლებს, იქნება ყოველგვარი უბედურება, ჩამონგრევა და ა. შ.

ჩვენთან ყველაფერი წინანდებურად, წყნარად არის. ნადია დარბის ყველა სკოლაში, სადაც ფრანგულ ენას ასწავლიან და გულმოდგინედ სწევს მას წინ. ჩემი ველოსიპედის საქმე ჩემს სასარგებლოდ დამთავრდა*. მოსკოვის საქალაქო სტატისტიკა მივიღე — დიდი merci.

ჩემ მაგიერ მაგრად აკოცე დედას. დიდი სალამი ყველა ჩვენებისაგან.

შენი ვ. უ.

მაპატიე, რომ ნაწყვეტ-ნაწყვეტად გწერ. გამაცდინეს.

დაწერილია 1910 წ. 30 — 31 იანვარს
გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუერნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

მოსკოვი. მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. დევი-
ჩიე პოლე, ბოჟენინის შესახვევი, დავიდოვის სახლი, ბინა 4.

ძვირფასო ანიუტა! უკანასკნელი ხანი მეტად «შფოთიანი»
გქონდა, მაგრამ დამთავრდა მენშევიკებთან ზავის ცდით,
ღიახ, ღიახ, რა უცნაურიც უნდა იყოს ეს; დავხურეთ ფრა-
ქციული ორგანო და ვცდილობთ უფრო ძლიერ დავძრათ
გ ა ე რ თ ი ა ნ ე ბ ა³⁶. ენახოთ, მოხერხდება თუ არა. მხო-
ლოდ ცოტა ხნის წინათ გავთავისუფლდი ძალიან გადაუღე-
ბელი საქმეებისაგან ამ ცვლილებათა გამო.

პარიზი ბევრი მხრივ საძაგელი ჯურღმულია... პარიზს
მ თ ლ ა დ დღემდე (აქ დასახლებიდან ერთი წლის შემდეგ!)
ვერ შევეგუე. მაგრამ მაინც ვგრძნობ, რომ უკან ენევაში
ახლა მხოლოდ განსაკუთრებული გარემოებანი თუ მიკრავს
თავს!

დაწერილია 1910 წ. 1 თებერვალს
გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ქურონალ

«პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება პირის მიხედვით,
რომელიც პოლიციის
დეპარტამენტის საქმეებში
აღმოჩნდა

დ. ი. ულიანოვს

13/II. 1910.

ძვირფასო მიტია! კარგა ხანია მივიღე შენი წერილი (შემდეგ «ნივაც» ამოცანით⁴⁹⁷) და ჩემდა სამარცხვინოდ პასუხი დაგიგვიანე. შენი გამოჯანმრთელება როგორ მიმდინარეობს? იმედი მაქვს, რომ ექიმები მაინც არიან ხოლმე ფრთხილნი და თავს ნებას არ აძლევენ ხელი მოჰკიდონ საქმეს სანამ სავსებით არ გამოჯანმრთელდებიან? აქ ხშირად მოტიქრია ავარიების საშიშროებაზე, როცა ველოსიპედით დავდიოდი პარიზის ცენტრში, სადაც საშინელი მოძრაობაა. მაგრამ სოფელში, ზამთარში გადმოვარდეს კაცი ისე, როგორც შენ გადმოვარდნილხარ! ალბათ ცხენი მთლად გიყია და გიყურადაც მიაჭენებდი?

როგორმე მომწერე, სავსებით გამოკეთდი თუ არა. ანუ უტა მწერდა, ფეხის მორჩენის იმედი აქვთ (მთლად მორჩენისა? ველოსიპედით სიარული შეგეძლება?), მხრისა კი არაო, ასეა? რაღაც არა მჯერა, რომ საერთოდ არ შეიძლებოდა გატეხილი ბეჭის მორჩენა. მხოლოდ საჭიროა საფუძვლიანად მოჰკიდო ხელი მკურნალობას და ბოლომდე განიკურნო.

მანიაშას შესახებ ვფიქრობ, რომ კარგი იქნება რაც შეიძლება მეტ ხანს დაისვენოს ზაფხულში. დედაც მწერს ამის შესახებ, მაგრამ შიშობს, რომ ვერ დაიყოლიებს... საჭირო კია.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არაა. მყუდრო ცხოვრებაა. ისეთი კარგი ამინდი დგას, რომ ეპიპრები ისევ მივუბ-

რუნდე ველოსიპედს. მათ უმეტეს, რომ პროცესი მოვიგე და მალე უნდა მივიღო ფული ავტომობილის პატრონისაგან.

მავრად გართმევ ხელს. მალე და რაც შეიძლება საფუძვლიანად შორჩი. ჩვენები ყველანი სალამს გითვლიან.

შენი ვ. უ.

გავზავნო პარიზიდან მოსკოვის გზებ.
სერპუხოვის მაზრის სადგ. შინნეკოში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
გერმანულ
პროლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

13/II. 1910.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში მივიღე შენი და ანიუტას წერილი. დიდი, დიდი inerci მათთვის. ახლა განვთავისუფლდი იმ საქმეებისაგან, რომლებმაც მაიძულეს ძალიან მოკლედ და ნაჩქარევად მეპასუხნა მანიაშასათვის (მალე მოვწერ).

ჭადრაკი⁴³⁸ დიდი ხანია მივიღე, — მხოლოდ დამავიწყდა მომეხსენებინა ეს. თამაში აქ სულ იშვიათად მიხდება — ალბათ მთლად დამავიწყდა.

დიდი სიამოვნებით შევიტყე, რომ ბინათ და ღიასახლისით კმაყოფილი ხართ და რომ შენ გამოკეთდი და კვლავ დაიწყე სეირნობა. კარგი იქნება ადრე გაზაფხულზე წახვიდეთ მოსკოვიდან სადმე ეოლგაზე ან სოფელში. თორემ გაზაფხულზე მოსკოვში ალბათ არ ევარგება.

ჩვენთან საუცხოო ამინდი დგას. სენა ჯერ კიდევ მაღალია, მაგრამ წყალდიდობა სწრაფად კლებულობს; მან უდიდესი უბედურება გამოიწვია (ქალაქის ჩვენს ნაწილს სულ არ შენებია).

მიტიასაგან პატარა წერილი მომივიდა, რომლითაც მოტყობინებდა, რომ რჩება. ძალიან ვლანძღავ ჩემს თავს, რომ ვერ მოვიცალე მეპასუხნა მისთვის. გამოდის, რომ სიარული თურმე უსაშიშრო არ არის არა მარტო პარიზში. სადაც ქუჩებში საშინელი მოძრაობაა...

აქ ზოგჯერ ავგუსტა პავლეს ასულს⁴³⁹ ვნახულობ ხოლმე. მისი მახლობლები მოსკოვში არიან — თუ ნახულობთ ერთმანეთს? ძალიან კარგი აღამიანია.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. უ.

ჩვენები ყველანი დიდ სალამს გითვლიან.

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქურონალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

207

დ. ი. ულიანოვს

17. II. 10.

ძვირფასო მიტია! შენი ამოცანა რომ მივიღე*, ცოტა «წახალისდი» ჭადრაკისათვის, — თორემ კინაღამ მთლად, მთლად დამავიწყდა ყველაფერი. მგონი, წელიწადია არ მითამაშნია, ზულ კი უკანასკნელ წლებში ვითამაშე რამდენიმე «ჰუსარული» და ნახევრადჰუსარული პარტია. შენი ამოცანა ადვილად ამოვხსენი. ე. d8—d6. აი «რეჩში» დღეს ვნახე ეტიუდი, რომელიც ერთბაშად ვერ ამოვხსენი და რომელიც ძალიან მომეწონა (1 თებერვლის ნომერი, №31 (1269), ეტიუდი №195). მდგომარეობა ასეთია: თეთრები მფ. გ3. მ. გ1. კ. e 7 და პაიკები h 5 და d 3. შავები მფ. e 3 და პაიკები h 7, d 5 და a 2 (ე. ი. უკანასკნელს ერთი სვლა აქვს ლაზიერად გადაქცევამდე). თეთრები იწყებენ და იგებენ. ლამაზი რამ არის!

გამოჩანმრთელება როგორ მიმდინარეობს? ფეხი და ბეჭი მთლად თუ მოგირჩა? მალე ივლი ისევ ფეხით და ეტლით?

ხელს გართმევ. შენი ვ. უ.

გავზავნილია პარიზიდან მოსკოვის გუბ.
სერაფუხოვის მაზრის საღვ. მახნეოში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
შახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. ეს ტომი, გვ. 455 — 456, რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

10/IV. 10.

ძვირფასო დედიკო! იმედი მაქვს, ამ წერილს 1-ლი აპრილისათვის მიიღებ. შენც და მანიაშასაც მოგილოცავთ სახელწოდების დღეს. მაგრად, მაგრად გეხვევით ორივეს.

შენი წერილი ახალი მისამართით ამ დღეებში მივიღე, — მანამდე ცოტა ხნით ადრე მივიღე მიტიას წერილიც. არ ვიცი, რომ თქვენი ძველი ბინა ასე იყო ცენტრს დაშორებული. ტრამვებით ერთ საათს ჰღიარული უბედურებაა! მეც აქ ტრამვით ნახევარი საათის გზა მაქვს ბიბლიოთეკამდე ⁴⁴⁰, — და ისიც მომქანცველად მიმაჩნია. ხოლო ყოველდღე იქით ერთი საათი მგზავრობა, და უკან ერთი საათი — სულ არ ვარგა. კარგია, რომ ახლა გიპოვნიათ ბინა თვითმმართველობის ახლო ⁴⁴¹. მხოლოდ კარგია თუ არა ჰაერი მაგ ადგილებში? ძალიან ხომ არ იცის მტვერი, ჰაერი შეხუთული ხომ არ არის? ისტორიკოსს წერილისათვის დიდი მადლობა; მას უკვე ვუპასუხე.

რაც შეეხება ჩვენს შეხვედრას ⁴⁴² აგვისტოში, ეს არქისა-უცხოო იქნებოდა, გზა რომ არ დაგქანცავდეს. მოსკოვიდან პიტერამდე საჭიროა იმგზავროთ საძილო ვაგონით, ასევე პიტერიდან აბოამდე. აბოდან სტოკჰოლმამდე დადის გემი «ბურე» — მოწყობილია ჩინებულად, ღია ზღვით გზას უნდება 2—3 საათს, კარგ ამინდში ისეთი სავალია, როგორც მდინარეზე. არის უკან დასაბრუნებელი ბილეთები პიტერიდან. მხოლოდ რკინიგზა რომ არ იყოს დამქანცველი, სტოკჰოლმში საუცხოოდ შეიძლება ერთი კვირის გატარება!

აგარაკის შესახებ ჯერჯერობით არაფერი არ გადაგვიწყვეტია. ვცოყმანობთ: ხომ არა სჯობს პანსიონი შარშანდელივით, სადაც ნადია და ე. ვ. ს ა ე ს ე ბ ი თ დაისვენებენ, თუ აგარაკი, სადაც მათ თვითონ მოუხდებათ მზადება; ე. ვ.-ს ეს ძალიან ღლის.

ჩვენთან გაზაფხულია. უკვე გამოვიღე ნადიას ველოსიპედი. ფეხით ან ველოსიპედით სეირნობის დიდი ხალისი მაქვს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. მანიაშას — დიდი სალამი.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

3. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუშსკაია — ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას

2. V. 10.

ძვარფასო ანიუტა! გუშინ მივიღე შენი წერილი ახალი მისამართით. Merci მოლოცვისათვის. ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ნადია ცოტა ავადმყოფობს — ნერვები ასევე არა აქვს წესრიგზე, მაგრამ საერთოდ და მთლიანად ყველანი კარგადა ვართ. მე უკვე დიდი ხანია მოვკიდე ხელი ველოსიპედს და დროდადრო მივდივარ პარიზის მიდამოებში, მით უმეტეს რომ fortifications-იდან*, ე. ი. ქალაქის ფარგლიდან სულ ახლოს ვცხოვრობთ. ზაფხულის დასვენების შესახებ ჯერ კიდევ ვერაფერი ვერ გადავწყვეტით; ზაფხული აქ გვიანია: შესაძლოა, რომ კვლავ წავალთ Bonbon-ში, სადაც იაფი პანსიონი და სრული მყუდროებაა, თუმცა ნადია რატომღაც განწყობილი არ არის იქ წასასვლელად. შესაძლოა, რომ ამჯერად ვცდით სოციალისტურ კოლონიას ზღვის ნაპირზე**. ე. გ. იქ მარშან იყო და კმაყოფილი დარჩა.

ალაკავეკელ მეზობელს ჩემი დიდი სალამი გადაეცი, თუ მოგიხდეს მისი ნახვა. სამწუხაროა, რომ იგი მიწერ-მოწერის ასეთი აბსოლუტური მტერია. თორემ სასიამოვნო იქნებოდა ოუნდაც აშვიათად მიმეღო ხოლმე ცნობა «რუსეთის სიღრმიდან» იმის შესახებ, რაც ახალ სოფელში ხდება. ამის შესახებ ცნობები ცოტაა და მცოდნე ადამიანთან უბრალო საუბარიც კი ძალიან სასიამოვნო იქნებოდა.

ჩრდილოეთ მანჭურეილსაც⁴⁴³ სალამი. როგორ მოეწყობა ახლა და თავს დააღწევს თუ ვერა რუსების «სისუსტეს»... არა მარტო მწერლებისას...

* სიტყვაიტყვით: სიმაგრეები, კარიბჭე. რ. ე. დ.

** იხ. ეს ტომი, გვ. 466. რ. ე. დ.

რაც შეეხება ჩემს უკმაყოფილებას ექიმით⁴⁴ (რომელსაც მთხოვე თუნდაც რითმე დავხმარებოდი), შენ დანამდვილებით შესცდი, ან იქნებ შემთხვევით რაიმე უხერხულად გამოვთქვი. ოდნავი უკმაყოფილება მის მიმართ არა მქონია და არა მაქვს. იგი შთაბეჭდილებას კარგს ახდენს. მასთან რამდენადმე დაახლოება ვერ მომიხერხდა. ახლა იგი ქალაქგარეთ დასახლდა, სადაც ბავშვებისათვის უკეთესი იქნება. ძალიან უჭირს; ამბობენ, სულ უკანასკნელ ხანს პაწაწინა გასამრჯელოს შოვნა შეძლო დროებითი სამუშაოსთვისო. მას ძალიან იშვიათად ვხვდები. ემიგრაცია აქ საშინელ გაჭირვებაშია.

მუშაობა ძალიან ცუდად გამომდის. დიდი კანკალობის დრო იქნებ გადავატარო⁴⁵ — და მაშინ დავუბრუნდები მუშაობას.

მაგრად გართმევ ხელს. მარკს დიდი სალამი. ჩვენები ყველანი მოკითხვას გითვლიან.

შენი ვ. უ.

ძვირფასო ანია, შენი წერილი ნაცნობი ქალის შესახებ დიდი ხანია მივიღე და ამ წერილის პასუხი მაშინვე მანიაშას გავუგზავნე. ჩემი წერილი, ზოგიერთი ჩემი მოსაზრებით, დაიკარგა, თუმცა მასში დასმულ ერთ-ერთ კითხვაზე მანიაშამ მიპასუხა. მე მას ვთხოვე მოეწერა, მიღებულია თუ არა ეს წერილი, მაგრამ მას არაფერი არ მოუწერია. ის ნაცნობი, რომლისთვისაც მთხოვდი მეჩვენებინა წერილი, ახლა აქ არ არის, გარდა ამისა, ის, რაც მე მოგწერე, უთქვამთ არა მისთვის, არამედ სხვა პირისათვის. ამ დღეებში დაწვრილებით მოგწერ. მაგრად გკოცნი. სალამი მ. ტ-ს. დედა სალამს გითვლით.

ნ. კ.

გავზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას ⁴⁴⁶

დიმიტრი ილიას-ძე ულიანოვს. რიაზან-ურალის რკინი-
გზის სადგური მიხნევი. Russie. Moscou

18. VI. 10.

ძვირფასო დედიკო! გიგზავნით შენ, ანიუტას და მიტას
სალამს საკვირაო გასეირნებიდან. მე და ნადია ველოსიპე-
დებით ვსეირნობთ. მედონის ტყე კარგია და ახლოა, 45
წუთის სავალზეა პარიზიდან⁴⁴⁷. ანიუტას წერილი მივიღე და
ვუპასუხე. მაგრად გეხვევი ჩემ მაგიერ და ნადიას მაგიერაც.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მასლობლებსადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

უწ

211

მ. ი. ულიანოვას

საველიევს (მ. ი. უსათვის). საკუთარი აგარაკი. სოფელი
ინო-ნემი. ფინეთის რკინიგზის სადგურა ტერიოკი.

Russie. Finlande

18. 6. 10.

ძვირფასო მანიაშა! მე და ნადია სალამს გითვლით. მე-
 დონის ტყეში ვსეირნობთ. საუცხოოა! შენი წერილი (დღი)
 იმ დღის სალამოს მივიღე, როცა ჩემი წერილი გამოგიგზავნე.
 ისე რომ ყველაფერი მიღებულია. გწერთ და გიგზავნით ახალ
 გამოცემებს.

Salut et fraternité!* შენი ვ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* სიტყვასიტყვით: სალამი და ძმობა! ასეთი იყო ურთიერთ მისალ-
 მება საფრანგეთის რევოლუციის დროს. რე დ.

მ. ი. ულიანოვას

ვ. ა. საველიევს. მ. ი. უ-სათვის. საკუთარი აგარაკი.
სოფელი ინო-ნემი. ფინეთის რკინიგზის სადგური ტერხოვი.
Russie. Finlande

28. 7. 10.

ძვირფასო მანიაშა! გწერ პორნიკიდან⁴⁴⁸. აი უკვე თითქმის ერთი კვირაა, რაც აქ მოვეწყე ე. ვ. და ნადიასთან ერთად. ჩინებულად ვისვენებთ. ვბანაობთ და ა. შ. თქვენი საქმეები როგორაა არის? დედა როგორ არის? როგორაა დგას საკითხი კოპენჰაგენისა და სტოკჰოლმის შესახებ? მომწერე: Pornic (Loire Inférieure). Rue Mon Désir. K. Les Roses. Mr. Oulianoff.

სალამი ყველას. შენი ვ. უ.

დედას მივწერე ერთი კვირის წინათ პარიზიდან მიხნეგოში. მიღებულია თუ არა წერილი?*

გაგზავნილია პორნიკიდან (საფრანგეთი)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ზელნაწერის
მიხედვით

* წერილი არ შენახულა. რ. ე. დ.

218

მ. ა. ულიანოვას

რიაზან-ურალის რკინიგზის სადგური მიხნევი.

ექიმ დიმიტრი ილიას-ძე უ ლ ი ა ნ ო ვ ს. Russia. Mosca

1. VIII. 10.

ძვირფასო დედიკო! დიდ სალამს გიძღვნი ნეაპოლიდან. აქ ჩამოვედი გემით მარსელიდან: იაფია და სასიამოვნო. მოვდიოდი როგორც ვოლგაზე. აქედან ცოტა ხნით მივემგზავრები კაპრიზე⁴⁴⁹.

მაგრად, მაგრად გეხვევი. სალამი ყველას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ნეაპოლიდან (იტალია)

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინა. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მამ მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. ეკატერინე
ლიასონენის აგარაკი. სოფელი ლეპენენო. სადგური ტერიოკი,
ფინეთის რკინიგზა. Finland via Stockholm. Terioki

4. IX. 10.

ძვირფასო დედიკო! მხურვალე საღამოს გიგზავნი შენ და
ანიუტას კოპენჰაგენიდან. კონგოესი გუშინ დამთავრდა⁴⁵.
მანიაშას საესებით შევუთანხმდი წერილობით: 4 სექტემ-
ბერს ძვ. სტილით, ე. ი. 17. IX-ს ახლით გელოდებით სტოკ-
ჰოლმში ნავსადგურში⁴⁶. ორ ოთახს ერთი კვირით 17--
24. IX დაიქირავებს ჩემთვის სტოკჰოლმში ამხანაგი. ჩემი
აქაური მისამართი მანიაშას აქვს. სტოკჰოლმში მომწერე
Hr. Ulianof. Poste restante*. მაგრად გეხევეი.
ნახვამდის!

შენი ვ. უ.

აქ დავრჩები 15. IX. 10-მდე.

გაგზავნილია კოპენჰაგენიდან
(შვედია)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — ულიანოვს. მოკითხვამდე. რ. ე. დ.

1911 წ.

215

მ. ტ. ელიზაროვს

3/I. 11.

ძვირფასო მ. ტ.! დიდი მადლობა თქვენი წერილისათვის! აქ ისე მოწყვეტილად გრძნობ თავს, რომ ასეთი მოყოლა შთაბეჭდილებებსა და დაკვირვებებზე «ვოლგიდან» (მომენატრა ვოლგა!) — ნამდვილი ბალზამია. თქვენი დაკვირვებები მეტისმეტად საინტერესოა, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ შეგროვებულია საქმეების გამო სხვადასხვა შეხვედრებისა და წასვლა-წამოსვლის დროს, ამოცანების წინასწარ დაუსახავად. ზაფხულშიც თქვენმა წერილმა მეტად გამახარა, და ძალიან დამნაშავე ვარ, რომ პასუხი ვეღარ მოგწერეთ ზღვიდან პარიზში, პარიზიდან კოპენჰაგენსა და სტოკჰოლმში გადასვლის გამო.

იტალიაში ჩემი გამგზავრების საქმე ახლა (და ახლო მომავალში), ჩანს, არ გამოვა. ფინანსები (რაზეც, სხვათა შორის, ანია შემეკითხა) ნებას არ მაძლევს. გამომცემელი ვერ ვიშოვნე⁴⁵². სტატია გავგზავნე «სოფრემენნი მირში»⁴⁵³, მაგრამ ჩანს, იქაც არის სიძნელებები; რამდენიმე კვირაა პასუხი არ არის. შორეული მგზავრობები მომიხდება უკეთეს დროებამდე გადავდო. მაგრამ იტალიიდან აქამდე ხომ სულ ახლოა: არ შეიძლება, რომ პარიზში არ შემოიაროთ, თუ იტალიაში გამგზავრებას დააპირებთ. ალბათ ტყუილად როდი ამბობენ, ვინც ერთხელ ყოფილა პარიზში, მას მეორეჯერაც გაუწევს გულიო.

მანიაშასთვის კი მართლა უმჯობესი იქნება რაც შეიძლება მეტ ხანს დაისვენოს სარატოვში და არ ესწრაფვოდეს გამგზავრებას, ყოველ მხრივ უმჯობესი იქნება.

ჩვენ ძველებურად ვცხოვრობთ. სამხიარულო ცოტა რამ არის. უკანასკნელი დრო განსაკუთრებით «კინკლაობიანია», ისე რომ ვთხოვთ მომიტევოთ, წესიერად რომ ვერ ვაწარმოებ მიწერ-მოწერას: ვერ ვუპასუხე ანიუტას, რომელიც მაცნობებდა ლვოვიჩთან⁴⁵⁴ მოლაპარაკების უშედეგოდ დამთავრებას, დიდი ხანია არ მიმიწერია დედასათვის, ახლა თქვენთან ასე თუ ისე თითქმის მთელი ოჯახი თავმოყრილია და უკვე თქვენ, გეთაყვა, გადაეცით ჩემი ბოდიში, დიდი სალამო ანიას. მანაშას და მაგრად კოცნა დედას.

მაგრად გართმევთ ხელს.

თქვენი ვ. უ.

დედამ მიამბო სტოკჰოლმში პრინციპალთან თქვენი ბრძოლის შესახებ. რადგან ფონდებმა აიწია, მაშასადამე :- მოიგებთ. გილოცავთ! უსიამოვნებას გადაარჩებით!

გილოცავთ ახალ წელს!! ყველას ვულოცავ ახალ წელს.

გუშინ მივიღე «ზევზდის»⁴⁵⁵ № 1 რუსეთიდან, ხოლო დღეს «მისლის»⁴⁵⁶ № 1. აი რა მახარებს! იმედი მაქვს, თქვენც ნახავდით. აი ეს სასიამოვნოა!!

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. პანკრატიევის ქ.,
სახლი 7, ბინა 5. სარატოვი. Russie. Saratow.

19. I. 11.

ძვირფასო დედოკო! ეს არის მივიღეთ შენი წერილი. ნა-
ღია ძალიან მადლობელია და სალამს გითვლის. რაც შემე-
ნება მე, ვჩქარობ გამოვასწორო გაუგებრობა, რომელიც
აღერმე უნებურად გამოვიწვიე. თუღს ნუ გამომიგზავნი,
გეთაყვა. ახლა გაჭირვება არა მაქვს. ერთ-ერთ უკანასკნელ
წერილში გწერდი, არც წიგნის, არც სტატიის საქმე არ გამო-
დის-მეთქი. მაგრამ უკანასკნელ წერილში უკვე მოგწერე, რომ
სტატიას, ამბობენ, იღებენო. წიგნის შესახებ მივწერე გორ-
კის⁴⁵⁷ და დადებითი პასუხის იმედი მაქვს. ყოველ შემთხვე-
ვაში ჩემი მდგომარეობა ახლა უარესი არ არის; ახლა გა-
ჭირვება არა მაქვს. და ძალიან გთხოვ, ჩემო ძვირფასო, ნუ-
რადფერს ნუ გამომიგზავნი და პენსიიდან ეკონომიას ნუ გას-
წევ. თუ ცუდად იქნა საქმე, გულახდილად მოგწერ, მაგრამ
ახლა ეს არ არის. გამომცემლის პოვნა ადვილი როდია, მაგ-
რამ მე კიდევ და კიდევ ვეცდები ვიპოვნო, — ვარდა ამისა,
კვლავ ვიღებ იმ «ჯამაგირს»⁴⁵⁸, რომლის შესახებაც სტოკ-
ჰოლმში გითხარი. ამიტომ ჯავრი ნუ გექნება. გეთაყვა.

მანიაშას ნადიამ ორჯერ მოსწერა, დღეს მესამედ სწერს⁴⁵⁹.
იღებს თუ არა წერილებს მანიაშა?

ძალიან მოხარული ვარ, რომ მიტია კარგ ცნობებს გზავ-
ნის თავისი გადაყვანის შესახებ⁴⁶⁰. მარკს და ანიუტას დიდი
სალამი ჩვენგან ყველასგან.

ჩვენთან ყველანი კარგად არიან. ვცხოვრობთ ძველებურად. გუშინ წავიკითხე აქ რეფერატი ტოლსტოის შესახებ,— შეიძლება ამ რეფერატით შემოვიარო შვეიცარია⁴⁶¹.

ამინდი აქ საკმაოდ კარგი დგას. სიმშრალეა, ცივა (ბინა, ძალიან თბილი გვაქვს), სერიოზობა სასიამოვნოა.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. ლ.

P. S. მოსკოვში ავად გახდა ტანის დედა⁴⁶².

გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

8/IV. 11.

ძვირფასო დედიკო! ამ წერილს ალბათ მიიღებ 1-ლ აპრილს რუსულად. გილოცავთ შენ და მანიაშას სახელწოდების დღეს. გისურვებ გამოკეთდე რაც შეიძლება მალე — რაც შეიძლება საფუძვლიანად. დღეს ვნახე ექიმი⁴⁶³ — ანიუტას «ნათლულის» მამა, — ის ამბობს, იშვიათის შემდეგ ძალიან გაფრთხილება უნდა, რომ არ შეუბრუნოსო. სხვათა შორის: მისი ცოლი ბავშვებით რუსეთში წამოსვლას აპირებს, ჯერ-ჯერობით კი საზაფხულოდ უნდათ სოფელში წავიდნენ.

მივიღე შენი წერილი, ჩემო ძვირფასო, სადაც აწერილი გაქვს სარატოვის ცხოვრება და გამოთქვამ აზრებს მანიაშას შესახებ. წინასწარ ნუ სწუხარ — ზაფხულის დამლევისათვის საქმეები იქნებ სულ სხვანაირად გამოირკვეს, ვიდრე შენ ეგარაუდობ.

სად ფიქრობთ ზაფხულის გატარებას? თვითონ სარატოვში? ზაფხულში იქ კარგი თუა?

ჩვენთან აქ ერთ კვირას ნამდვილი ზამთარი იდგა — თოვლი, სიცივე. ახლა ისევ დაიწყო მობრუნება გაზაფხულისაკენ. სიცივის დროს ე. ვ. გაცივდა და წევს. საერთოდ ეცხოვრობთ წინანდებურად — წყნარად. საშუაზაროდ, ცოტა ცნობები მოგვდის მანიაშასაგან. როგორა გრძნობს თავს? დიდი სალაში მას და ყველა ჩვენებს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უბრუნად

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

218

მ. ა. ულიანოვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. გოგოლის ქ
კუბის სახლი. თავერიდის გუბ. ბერდიანსკი: Russie. Berdiansk.

ძვირფასო დედიკო! მე და ნადია მხურვალე სალამს გი-
თვლით შენ და ყველა ჩვენებს — სეირნობიდან. აქ მთელი
დღით ჩამოვედით.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1911 წ. 20 აგვისტოს
გაგზავნილია ფონტენბლოდან
(საფრანგეთი)

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

219

მ. ი. ულიანოვას

მამა ვასილ ალექსანდრეს-ძე საველიევს მ. ი-სათვის,
საკუთარი აგარაკი. სოფელი ინო-ნემი. ფინეთის რკინი-
გზის სადგური ტერიოკი. Finlande (via Stöckholm). Terioki

ძვირფასო მანიაშა! მე და ნადია სალამს გითვლით სეირ-
ნობიდან —აქ მთელი დღით ჩამოვედით.

Salut chalereux!* შენი ვ. უ.

დაწერილია 1911 წ. 20 აგვისტოს
გაგზავნილია ფონტენბლოდან
(საფრანგეთი)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — მხურვალე სალამი! რ ე დ.

მ. ა. ულიანოვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. უგოდნიკის ქ.,
სახლი № 26, ელიზაროვის ბინა. სარატოვი. Russland. Saratow.

ძვირფასო დედიკო! გწერ ლიუცერნიდან. მოულოდნე-
ლად (ციურიხში საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროს
კრების გამო⁴⁶⁴) მოვხვდი შვეიცარიაში. დავდივარ ქალაქებ-
ში და ვკითხულობ რეფერატს⁴⁶⁵. გუშინ ავედი პილატზე —
2122 მეტრი. ამინდი ჭერჭერობით საუცხოოა, და მე საუ-
ცხოოდ ვსეირნობ. მაგრად გეხვევი და ყველას დიდ სალამს
ვუგზავნი.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1911 წ. 23 სექტემბერს
გაგზავნილია ლიუცერნიდან (შვეიცარია)

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

1912 წ.

221

მ. ა. ულიანოვას

მამა მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. 26.

უგოდნიკის ქ., 26. სარატოვი. Russie. Saratow.

ძვირფასო დედიკო! ამ დღეებში კიდევ მივიღეთ მოსაკითხი თქვენგან—თევზი, ხიზილალა, ზურგიელი, დიდი merci. გიანლებით ახლა ამ დელიკატესებს, პირს ვიგემრიელებთ და ვიგონებთ ვოლგას. წელს რა უხვად მოგვაყარეთ შინაური მოსაკითხები!

როგორ ცხოვრობთ? გაზეთების სიტყვით, თქვენში სიცივეა, თოვლია. აქ უკვე გაზაფხულია. ერთი კვირის წინათ პირველად გამოვიყენე ველოსიპედი და წავედი Bois des Verrières'-ში (მანიაშა ნამყოფია იქ), ჩამოვიტანე იქიდან შეფოთილი ტირიფის ტოტები. დღეს მე და ნადია ისევ ვიყავით იქ — ალუბალი უკვე აყვავებულია. ამინდი გაზაფხულისაა, მხოლოდ საიმედო არ არის, ხშირად წვიმს.

ზაფხულში სად წახვალთ? ე. ვ. რუსეთში ფიქრობდა წამოსვლას, მაგრამ, მგონი, არ გამოუვა. ვფიქრობთ გავგზავნოთ იგი ნაცნობებთან Arcachon-ში — სამხრეთ საფრანგეთში.

ყველანი კარგად არიან? მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო. დიდი სალამი ანიუტას, მანიაშასა და მარკს, აგრეთვე მიტიას.

შენი ვ. უ.

ნადია და ე. ვ. დიდ სალამს გითვლიან.

დაწერილია 1912 წ. 8 — 9 მარტს

გავგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

სარატოვი, უგოდნიკის ქ., 26, ანა ილიას ასულ
ელიზაროვას

უკანასკნელ ხანს თარგმანს⁴⁶⁶ ვუჭეჭი შინ და ნაკლებად ვხედავდი, რა ხდება პარიზში. თუმცაღა ჩვენებს შორის აქ ისეთი კინკლაობა და ერთმანეთისათვის ლაფის გადასხმაა გაჩაღებული, როგორც დიდი ხანია აღარ ყოფილა და ბაე-პვოა ოდესმე ყოფილიყო. ყველა ჯგუფი, ქვეჯგუფი ამხედრ-და უკანასკნელი კონფერენციისა და მის მომწყობთა წინა-აღმდეგ. ისე რომ აქაურ კრებებზე საქმე პირდაპირ მუშტი-კრივამდე მიდიოდა ხოლმე⁴⁶⁷.

ერთი სიტყვით, აქ ისე ცოტა რამ არის არა მარტო საინ-ტერესო, არამედ საერთოდ კარგიც, რომ მოწერაც არა ღირს.

დაწერილია 1912 წ. 24 მარტს

გაგზავნილია პარიზიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება მანქანაზე გადაწერილი

პირის მიხედვით,

რომელიც პოლიციის

დეპარტამენტის საქმეებში

აღმოჩნდა

მ. ა. ულიანოვას

7/IV. 12:

ძვირფასო დედიკო! ამ წერილს ალბათ მიიღებ დაახლო-
ებით 1-ლ აპრილს ძვ. სტ. გილოცავთ შენ და მანიაშას სა-
ხელწოდების დღეს, მაგრად გკოცნით და გისურვებთ ყო-
ველივე კარვს.

როგორი გაზაფხული გაქვთ ვოლგაზე? ყველანი კარგადა
ხართ? ახლა მივეჩვიე, «რეჩის» მიხედვით, ყოველდღე გა-
ვეცნო, თუ რა ამინდია სარატოვში, და ვხედავ, რომ თქვენ-
თან ჯერ კიდევ სიცივეა.

აქ წელს, ვგონებ, ადრეული გაზაფხულია. ამ დღეებში
კვლავ ვიყავი ტყეში ველოსიპედით — ბაღებში მთელი ხე-
ხილი აყვავებულია თეთრად «თითქოს რძე გადაუსხამთო»,
მშვენიერა სურნელებაა, საუცხოო გაზაფხულია! მწყინს,
რომ მარტო ვიყავი — ნაღია გაცივდა და ხმაჩახლეჩილი ზის.

საზაფხულოდ ვაპირებთ წასვლას Fontenay-ში — პარი-
ზის ახლოს და ვფიქრობთ სრულ გადასახლებაზე იქ მთელი
წლით¹⁶⁸. პარიზში სიძვირეა — ბინის ქირას მოუმატეს, ამას-
თან გარეუბანში ალბათ უფრო ჯანსაღი ჰაერი და მეტი მყუ-
დროება იქნება. ამ დღეებში დავიწყებ სიარულსა და ძებ-
ნას.

მანიაშასაგან დიდ წერილს ველოდით. არ არის. ვუგზავნი
მას პროსპექტს — ეს ყველაფერია, რაც ვიშოვნე. როგორ
არიან მარკი და ანია? მიტიაშაგან რა ცნობები გაქვთ?

ერთხელ კიდევ მაგრად გკოცნი და დიდი სალამი ყვე-
ლას.

შენი გ. უ.

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ეჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

27/V. 12.

ძვირფასო დედიკო! საქმეების გამო ცოტა ხნით წასვლის შემდეგ ⁴⁶⁹ ვუშან სალამოს პარიზში ჩამოვედი და დამხვდა შენი წერილი სამწუხარო ცნობით ანიას და მანიაშას შესახებ ⁴⁷⁰. დარწმუნებული ვარ, რომ დიდ ხანს ვერ გააჩერებენ: ძალიან აშკარაა ასეთი დაპატიმრების უაზრობა. იქამდე მივიდა, რომ ანიუტას პირდაპირ ეუბნებიან: დიდი ხნით არაო! ახლანდელ დროში პროვინციაში ალბათ სულ ტყუილად იჭერენ, «ყოველი შემთხვევისათვის».

ნაცნობები თუ გყავს, ჩემო ძვირფასო? გნახულობს ვინმე თუ არა? ასეთ შემთხვევებში ყველაზე უარესი და მძიმეა უეცარი მარტოობა. მოგდის თუ არა წერილები და ცნობები მარკისა და მიტიასაგან?

ნაცნობებიდან ხომ არავინ არის პეტერბურგში? სასარგებლო იქნებოდა მიგეწერა მათთვის, თუ არიან, რაც მოხდა, იქნებ მიიკითხ-მოიკითხონ. პროვინციული ადმინისტრაცია ზოგჯერ უზომო გულმოდგინებას იჩენს, განსაკუთრებით ახლა, 1-ლი მაისის შემდეგ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობასა და მზნეობას.

შენი ვ. უ.

P. S. ზაფხულის შესახებ ჯერ ვერაფერი გადაგვიწყვეტია ჯერჯერობით არა ცხელა.

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქურონალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

მ. ა. ულიანოვას

2/VI. 12.

ძვირფასო დედოქო! ამ დღეებში მოგწერე მანიაშას და ანიუტას დაპატიმრების გამო. მსურს კიდევ გელაპარაკო. ვშიშობ, რომ თავს ატლავ ძალიან მარტოად გრძნობ. წინა წერილში შეგეკითხე, ნაცნობებიდან თუ არის ვინმე, ვინც განახულობს მეთქი, მაგრამ პასუხი წერილზე, რა თქმა უნდა. ჯერ არ შეიძლება უფიქროსო.

პეტერბურგის გაზეთში დღეს წავიკითხე დიდ დაპატიმრებებსა და ჩხრეკაზე სარატოვში რკინიგზის მოსამსახურეებთან დაკავშირებით⁴⁷¹. ჩანს. კანსაკუთრებით გულმოდგინედ დაიწვეს ჰერა... არ ვიცი, უკვე მიაღწეოთ თუ არა რაიმე ცნობები მანიაშას და ანიუტასაგან? ანიუტას ალბათ მალე ნახავ, რაკი დაპატიმრების დროსაც კი იძულებული იყვნენ ეთქვათ, ალბათ დიდი ხნით არ მიგვყავსო. მაგრამ, თუ დაპატიმრება განსაკუთრებით ფართოდ წარმოებს, შეიძლება რაოდენიმე ხანი დასჭირდეს მარტო იმას, რომ გაარჩიონ, დაახარისხონ ყველა დაპატიმრებული.

გეთაყვა, მომწერე რამდენიმე სიტყვა, ჩემო ძვირფასო, რომ ვიცოდე, როგორია შენი ჯანმრთელობა და თავს როგორ გრძნობ, — ახალი თუ რამეა; გყავს თუ არა ნაცნობები სარატოვში. უფრო ხშირი მიწერ-მოწერისას იქნებ მაინც რამდენიმე ნაკლებ ნაღვლიანად იგრძნო თავი.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ვუშინ სასეირნოდ წავედით parc de st. Cloud-ში, მაგრამ უიღბლოდ: წვიმა წამოვიდა. ამინდი საერთოდ ცხელი არ არის, და ზაფხულის შესახებ ჯერ კიდევ ვერაფერს ვწყვეტ.

ნადია და ელ. ვას. მაგრად გოცნიან და გისურვებენ ჯან-
მრთელობასა და მხნეობას. მეუ გისურვებ და გეხვევი, ჩემო
ძვირფასო.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

„პროლეტარსკაია რევოლუციაში“ № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

226

მ. ა. ულიანოვას

1/VII. 12.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე შენი წერილი, რომელშიც იუწყები ვოლგასა და კამაზე მგზავრობის შესახებ და ახალ მისამართს. მეც სწორედ ახალი მისამართი უნდა მოგცე. პარიზიდან ამ ზაფხულში ძალიან შორს წავედი — კრაკოვში. თითქმის რუსეთისა ებრაელებიც რუსებს გვანან, რუსეთის საზღვარიც მ ვერსზეა (მატარებლით გრანიციდან ორი საათის სავალია, ვარშავიდან ცხრა საათისა), ფეხშიშველა დედაკაცები ჭრელი კაბებით — თითქოს მთლად რუსეთია. აქ ჩემი მისამართია:

Herrn Wl. Uljanow
Zwierzyniec. L. 218
Oesterreich. Krakau.

შენ და ანიუტას გისურვებთ კარგად დაისვენოთ და რაც შეიძლება საამუშაოდ გაისეირნოთ ვოლგაზე. ძლიერი სიცხეები იწყება. მდინარეზე ალბათ კარგი იქნება.

მანიაშას შესახებ იმედი უნდა ვიქონიოთ — მას შემდეგ, რაც გითხრეს, — რომ დიდხანს ვერ გააჩერებენ.

სალამი მარკს!

გთხოვ გამომიგზავნო. ჩემო ძვირფასო, მიტყაპ მისამართი.

ჩვენ ბევრ დროს გვართმევს ახალ ადვილზე მოწყობა. საზაფხულოდ დავსახლდით ქალაქგარეთ — სააგარაკო ადგილის ახლოს, რომელსაც «სალვატორი» ეწოდება. პოლონური ჯერ არ ვიცი. სიძნელე და საფუტფუსო ბევრია.

ე. ვ. ავად არის — რაღაც ფილტვების ანთების მაგვარი აქვს.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდ სალამს ვუთვ-
ლი ანიას.

ე. ვ. და ნ. კ. დიდ სალამს გითვლიან და გეხვევიან.

შენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

გაგზავნილია სარატოვში

იბეჭდება პირველად, ზელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ძვირფასო ანიუტა! შენგან მიღებულმა ამბავმა ძალიან გა-
მახარა. მაგრამ საკმაოდ და ძალიან გტკივებია ხელი: დღემდე
ემჩნევა სისუსტე ნაწერზე!

ჩვენ აქ უკეთ ვცხოვრობთ, ვიდრე პარიზში. — ისვენებს
ნერვები, მეტია ლიტერატურული სამუშაო, — ნაკლებია კინე-
ლაობა. იმედი მაქვს, უფრო ადვილი იქნება ჩვენი შეხვედ-
რაც, — თუ ომი არ იქნა, რომელიც ნაკლებად მჭერა.

დროგამოშვებით მაქვს ცნობები გორკისაგან, რომელიც
ახლა ჩვენდამი ნაკლებ არამეგობრულად არის განწყობილი,
ვიდრე წინათ.

როგორ არიან მარკი და მიტია?

ჩემ მაგიერ, გეთაყვა, რაც შეიძლება მაგრად აკოცე დედას.

აქ შემოდგომის საუცხოო ამინდია, და ჩვენ გულმოდგინედ
ვსეირნობთ.

მატერიალური პირობები ჯერჯერობით გვარიანია, მაგრამ
მეტად არასაიმედოა... თუ რამე მოხდა, მოგწერ.

მაგრად გართმევ ხელს და ბოდიშს ვიხდი ნაჩქარევად წე-
რისათვის.

შენი ვ. უ.

P. S. ე. ვ. და ნადია ძალიან მთხოვენ მოკითხვა გადმოგცე
და გკოცნიან. ორივენი კარგად არიან.

დაწერილია 1912 წ. შემოდგომაზე
გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა!

დიდი მადლობა სურათებისა ⁴⁷² და წერილისათვის. ძლივს ველირსე! ახლა თაქს როგორა გრძნობ?

ჩრდილოეთი რომ ავირჩევია ⁴⁷³, არ მაკვირვებს, — მეც ალბათ იმას ავირჩევდი. იმედი მაქვს, ძალიან შორის მაინც არ გაგზავნიან, — იქ ცუდი ადგილებიც არის. მომწერე, გეთაყვა, როგორც კი ჩახვალ.

უკანასკნელ დღეებში ჩვენთან ფაციფუცი იყო, ამიტომ ვერ შევძელი ერთბაშად მეპასუხნა.

აქ ძალიან გავრცელებულია ხმები ომის შესახებ, როგორც, სხვათა შორის, გაზეთებიდანაც ჩანს. ომის შემთხვევაში ალბათ ვენაში დამჭირდება წასვლა (ან იმ ქალაქშიც კი, სადაც უკანასკნელად ვინახულეთ ერთმანეთი ⁴⁷⁴). მაგრამ არა მჯერა, რომ ომი იქნეს.

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო. ე. ვ. და ნადიაც გკოცნიან.

შენი ვ. ულ.

P. S. მომწერე, მოგივა ხოლმე «Neue Zeit»-ი?

დაწერილია 1912 წ. ნოემბრის დამლევს
გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო დედოკო! მაპატიე, გეთყუა, წინა წერილზე პასუხი რომ დაგიგვიანე და უკვე მეორე მივიღე. ნაღია დაწვრილებით გწერს, როგორ ვცხოვრობთ *.

მანიაშასაგან ჯერ კიდევ არ მოგვევლია ამბავი. გადაუგზავნე მას ნადიას და ჩემი წერილი, თუ ისინი მისთვის შეიძლება საინტერესო იყოს.

მანიას ჯავრი, მე ვფიქრობ, არ უნდა გქონდეს: ეოლოგდა სჯობს ასტრახანს პავის მხრივ (იქ გადამდები ავადმყოფობანი უფრო ძლიერი და საშიშია); ნაცნობები გამოჩნდებიან. ქალაქი მაინცდამაინც ძალიან შორს როდია პიტერიდან და მოსკოვიდან. ალბათ პიტერის გაზეთები მეორე დღეს მიდის.

სათარგმნი სამუშაო ძნელი მოსაწყობია: გამომცემლებთან უნდა მოინახოს ნაცნობები მოსკოვში ან პიტერში. ნაღია, მე ვფიქრობ, კარგ გეგმას აყენებს—მივაკითხოთ საბამნიკოვებს⁴⁷⁵. იქნებ ანიუტამაც მისწეროს კრუმბიუგელს (თუ შეიძლება) და სხვ. მე გამომცემლებთან, სამწუხაროდ, არავითარი კავშირი არა მაქვს.

რა არის, რომ მარკი სულ ავადმყოფობს? — არ ვარგა! უნდა დაისვენოს — ზაფხულში, მაგალ., მთებში, — აქ არის ზაკოპანე 4 საათის სავალზე, მთებში, ამბობენ, საუცხოო ადგილიაო.

გადასახლებას არ ვფიქრობთ: ომმა თუ არ გაგვაგდო, მაგრამ მე ძალიან როდი მჯერა, რომ ომი იქნება. ვნახოთ.

* წერილი არ შენახულა. რედ.

დიდი სალაქა პიტისა და ანიუტას. ეს რა მოსდის მის
თითს? დროა მთლად მოუჩჩეს!

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთე-
ლობას.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1912 წ. 21 — 22 დეკემბერს
გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



მ. ა. და მ. ი. ულიანოვი
1913

მ. ი. ულიანოვას

მმბ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. მოთხოვნამდე.

ვოლოგდა. Russland. Vologda.

ძვირფასო მანიაშა! როგორც იქნა მივიღე შენგან მოკლე ცნობა მაინც. მომწერე, როგორ მოეწეე, როგორი ნაცნობები არიან, არის თუ არა შესაძლებლობა იშოვნო სამუშაო. გამართლდა თუ არა ადგილობრივ ხელისუფალთა დაპირება, რომ ზელს არ შეგიშლიან სამუშაოს შოვნაში?⁴⁷⁶.

ამას წინათ დედისაგან მივიღე წერილი, რომელშიც მწერს, რომ მარკი ავადმყოფი ჩამოსულა პიტერიდან. რა არის, რომ სულ ავადმყოფობს? შენ რომ წამოხვედი, მაშინ საერთოდ ჯანმრთელად იყო თუ არა?

შენ კი ახლა ალბათ «საპყრობილის სისხლნაკლებობა» ან, შესაძლოა, წინანდელი სისხლნაკლებობის გამწვავება გაქვს? უნდა მიიღო ზომები — იციგურაო. დამიჯერე, ნუ უგულებელყოფ ამას! აქ ახლა ჭენჭყოა, შარშან კი, «ციე» ადგილას მოვხვდი თუ არა, მაშინვე მოვძებნე საციგურაო და ვსინჯე, ხომ არ გადაჭვევივარ ციგურაობას მეთქი.

ფრანგულიდან და გერმანულიდან თარგმანების შესახებ ახლა განსაკუთრებული სიძნელებია ლიტერატურულ საკუთრებაზე ხელშეკრულების გამო. მე აქ, სამწუხაროდ, ახლა მთლად მოწყვეტილი ვარ საგამომცემლო ურთიერთობას. საჭირო იქნება მისწერო პიტერში და მოსკოვში, ნაცნობები თუ გაყავს, რომ მიაკითხონ ხოლმე გამომცემლებს: თარგმნა მაინც

უკეთესი საბუშაოა, და თარგმნილი წიგნებაც ცოტა როდო ვა-
მოდის. მომწერე, რა პერსპექტივებია ამ მხრივ.

ე. ვ. და ნადია ძალიან მოხიზვნ მოგიკითხო.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. ულ.

დაწერილია 1912 წ. 24 — 25 დეკემბერს
გაგზავნილია კრავოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ბელნაწერის
მიხედვით

281

მ. ი. ულიანოვას*

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. ყაზანის მოედანი,
პურომცევის სახლი, გოროხოვას ბინა. ვოლოგდა
Russland. Vologda

28/XII.12.

J'ai bien reçu [chère Marie ta] lettre avec l'adresse [et je m'em] presse d'utiliser ce[lle-ci. As-tu reçu ma lettre envoyée poste restante?

Avec le journal «Gleichheit» qui paraît deux fois par mois, on pourrait probablement s'arranger de la sorte que nous enverrons cette revue. La question se pose seulement: si la censure laissera passer cette revue? Demande ou bien l faudra envoyer.

Quand recevez-vous les journaux de St. Pétersbourg? 24 heures plus tard ou plus tard encore?

Mille félicitations et salutations à tous les amis.

Tout à toi Wl. U.**

გაგზავნილია კრავოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* რადგან ღია ბარათის ერთი მხარე მოხეულია, ტექსტი აღდგენილია აზრის მიხედვით. რ ე დ.

** მივიღე, ძვირფასო მანიაშა, შენი წერილი მისამართით და ეჩქარობ გიპასუხო. მიიღე თუ არა მოკითხვამდე გამოგზავნილი ჩემი წერილი? ჟურნალ «Gleichheit»-ის მხრივ, რომელიც თვეში ორჯერ გამოდის, ალბათ ისე შეიძლება მოეწყოს საქმე, რომ ჩვენ გიგზავნიდეთ ამ ჟურნალს. საკითხავი მხოლოდ ის არის: გაუშვებს თუ არა ცენზურა? სინჯე შეიტყო ან ჩვენ პირდაპირ გამოგიგზავნით. როდის მოვდივართ პეტერბურგის გაზეთები? მეორე დღეს თუ უფრო გვიან? ათასი სურვილი და საღამო ეველა შეგობარს. მიიღე შენი ვლ. უ. რ ე დ.

1918 წ.

232

მ. ა. ულიანოვას

(21/XII) 3/I. 13.

ძვირფასო დედიკო! დღეს მივიღე შენი და ანიუტას წერი-
ლი. დიდი merci.

ყველას მოგილოცავთ დღესასწაულებს! გისურვებთ მზია-
რულად შეხვდეთ მათ და ჯანსაღად და მხნედ იყოთ!

დღეს მივიღე კიდევ ღია ბარათი მანიაშასაგან მდინარე ვო-
ლოგდის ხედი. ქალაქს, ღია ბარათის მიხედვით თუ ვიმს-
ჯელებთ, არა უშავს რა... იწერება, რომ გვარიანად ეწყობა.

თუ მიტია თქვენთან არის, ვადაეცი თ დიდზე დიდი სალამი.
მარკსაც. იმედი მაქვს უკვე კარგად არის?

ანიუტა კი ისევ ცუდად წერს! ეს რა დაემართა თითზე!

ჩვენ ყველანი კარგათ ვართ. ვაპირებთ რუსული დღესას-
წაულები უფრო ვიდღესასწაულოთ, ვიდრე აქაური.

მაგრად გეხვევი და გისურვებ ყოველივე კარგს.

შენი ვ. ულ.

გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქურონალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

236

მ. ა. ულიანოვასა და ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას, 36, ცარიოვსკაია,
36. სარატოვი. Russland. Saratow*

ძვირფასო დედიკო! დღეს მივიღეთ ორი ამანათი ეს რამ-
დენი ტკბილეული გამოგიგზავნიათ! დიდი merci ყველასაგან.

ნადია პირდაპირ გაჯავრებულია ჩემზე, «თევზის შესახებ»,
ტკბილეულის შესახებ, რომ მოგწერეთ და ამდენი სადავიდა-
რებო რომ გაგიჩინეთ. მაგრამ მე არ ველოდი, რომ ყველაფერი
ასეთი გიგანტური რაოდენობით აღმოჩნდებოდა... თევზებზე
ბაჟი აქ დიდი არ არის, ტკბილეულზე კი კარგა გვარიანია. აი
ახლა ჩვენ «ახალ წელს» ერთხელ კიდევ ვიდღესასწაულებთ!

როგორ ხართ ახლა თქვენ ორნი უმარკოდ? გაზეთებში
წერენ, რომ ადმინისტრაციულათვის შესაძლოა ამნისტი-
ა დავუცადოთ 21 თებერვალს...⁴⁷⁷.

ჩვენთან ზამთრის საუცხოო ამინდია უთოვლოდ. ციგუ-
რები ვიყიდე და დიდი გატაცებით ვციგურაობ: სიმპირსკა და
ციმპირს ვიგონებ. საზღვარგარეთ არასოდეს არ მიციგურავნია.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდზე დიდ სალამს
ვუძღვნი ანიუტას. ე. ვ. და ნადიაც.

შენი ვ. ულ.

P. S. ჩვენს სახლს ნომერი შეუცვალეს ახლა არის Ulica
Lubomirskiego № 49.

ძვირფასო ანიუტა!

ეს არის მოგწერე დედას ამანათების შესახებ და ამ დროს
მოვიღა შენი და დედას წერილები. კარვია, მარკი კმაყოფილი

* მისამართი იბეჭდება წერილის პირის მიხედვით, რომელიც პოლი-
ციის დეპარტამენტის საქმეებში აღმოჩნდა. რ ე დ.

რომ არის მოგზაურობით — ოღონდ კარგად მოეწყობოდეს ციმბირში. თუ მატეასთან წახვალთ⁴⁷⁸, იმედი მაქვს ჩვენთანაც შემოივლი — აქ გზაც უკვე თითქმის ასე გექნება, შემოსავლელი დიდი არ არის. პასპორტებზე დიდი გადასახადი რომ არ იყოს — სულ იაფი იქნებოდა, მაგრამ უპასპორტოდ, «პოლუპასკებით» 30 კაპიკად გადასვლა მხოლოდ საზღვართან მცხოვრებთ შეუძლიათ.

ცხოვრობთ წინანდებურად, წყნარად... ახლა «პრავედასთან» ბროშურების გამოცემის გეგმებზე ვფიქრობთ...⁴⁷⁹ არ ვიცი, მოხერხდება თუ არა, ამაზე მოთხოვნილება კი არის.

მანიაშა იშვიათად იწერება. სამუშაო ჯერ კიდევ ვერ უშოვნია.

აქ ყველაფერზე უფრო ცუდად არის საქმე რუსული წიგნების მხრივ! რას იზამ.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 24 თებერვალს
გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას

ქვირტასო ანიუტა! რაღაც დიდი ხანია თქვენგან ამბავი არ არის. კარგად არის თუ არა დედა? მიიღეთ თუ არა ჩემი წერილი. რომელიც «მოსკოთხის» მიღებისთანავე გამოგიგზავნეთ?

ვოლოგდელ გადასახლებულებს, ეტყობა ს რ უ ლ ე ბ ი თ არ შეხებიან ამნისტია...¹⁸⁹

რა ამბებია მიტიასა და მარკისაგან ახალი ადგილებიდან?

ხომ არ იცი კრუმბიუგელის მისამართი, ჩემი ფილოსოფიური წიგნი რომ გამოსცა? ხომ არ შეიძლება მოეძებნოთ იგი (მაცნობე როგორ, მე ალბათ მოსკოვში ვიპოვნი ნაცნობს) და შევიტყოთ გაუყიდავი დარჩა თუ არა წიგნი? ჩვენ ალბათ კ ი დ ე ვ გამოვნახადით გასაღების საშუალებას და შევუთანხმდებოდით ამის შესახებ გამომცემელს.

მაგრად გართმევ ხელს და ვკოცნი დედას.

შენი ვ. ულ.

P. S. ახლა ჩემი მისამართია: Lubomirskiego № 49 (და არა 47).

დაწერილია 1913 წ. 18 მარტს

გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ეჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

ბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

ნ. კ. კრუცსკაია და მ. ი. ლენინი —
მ. ა. ულიანოვას

3/7.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! მივიღეთ თქვენ-
ლია ბარათები, ძალიან მიხარია, რომ კარგად ისვენებთ. ჩვენ-
თანაც მთლად ზაფხულია. დღეს უკვე გავგზავნეთ ნიკიტები
სოფელში. ჩვენი ახალი მისამართია:

Poronin—Galizien
Villa Terezy Skupien

.

Oesterreich.

თვითონ სამი დღის შემდეგ მივდივართ. საშინელი სადავი-
დარაბო იყო ნივთების ჩალაგება, ჩვენ ხომ 5 თვით მივდი-
ვართ პორონინში, საჭირო იყო ყველაფერი გვეყიდა. მე ინვა-
ლიდის მდგომარეობაში ვარ და ძალიან მალე ვიღლები. ელექ-
ტრიზაციაზე დავდიოდი მთელ თვეს, ყელმა არ დამიკლო, მაგ-
რამ თვალები უფრო ნორმალური გამიხდა და გულის ძგერა
პიკლო. აქ ნერვიულ ავადმყოფობათა კლინიკაში მკურნალობა
არაფერი არა ღირს, ექიმები კი ძალიან ყურადღებიანი არიან.
დაკიდევ ერთი სარგებლობა. სანამ რიგის მოლოდინში ზიხარ,
ისმენ პოლონურ ლაპარაკს და თვითონაც საუბრობ. მინდა
ბოლოს და ბოლოს ვისწავლო პოლონური ენა. აი ზაფხულში
თავისუფალი დრო მექნება — პოლონურ წიგნებს ვიკითხავ.
ზაფხულში ალბათ მოსამსახურეს ავიყვანთ 4 — 5 საათით, ასე-
რომ ნაკლები საფუძვლად მექნება. დედა რუსეთში არ წამო-
ვიდა. ნაწილობრივ ჩემი ავადმყოფობის გამო, მერე კი კარგი

ოკაზია არ იყო. მაგრამ უმთავრესად ავადმყოფობის გამო. უკანასკნელ დღეებში ძალიან დაიღალა მთელი ფაციფუცით. ვოლოდიას წასული იყო და თავის დაბადების დღეს და დღესასწაულებზე აქ არ ყოფილა. მოგზაურობამ ძალიან გაართო⁴⁸¹.

ჭერ კიდევ არ ვიცი, იქნება თუ არა საბანაო პორონინში, ვოლოდიას საშინლად უყვარს ბანაობა, იქ აბაზანა არ გვექნება, შხაპების მიღებაც კი აღარ შეეძლება.

მინდა რაც შეიძლება მალე გადავიდე სოფელში. თუმცა ქალაქის განაპირას ვცხოვრობთ, ფანჯრების პირდაპირ ბოსტანია და გუშინწინ ბუღბუღიც კი გალობდა, მაგრამ მაინც ქალაქია, ბავშვები ხმაურობენ, ჯარისკაცები, ურმები მიღობოდნენ.

მაგრად გეხვევით თქვენ და ანიას და მოვიკითხავ ყველას. ნუთუ ანიას აქამდე სტკივა თითი?!

დედა მოგიკითხავთ.

თქვენი ნაღია

ძვირფასო დედიკო! ორიოდ სიტყვას მივაწერ ნადიას წერილს. ბოდიშს ვიხდი, რომ არ გწერდი. ორიოდ დღით წასული ვიყავი, ახლა კი ნივთები გვაქვს გადასატანი.

მიტისა დიდი მადლობა წერილისათვის⁴⁸². მარკისგანაც მივიღე ძალიან დიდი და საინტერესო წერილი. ვუპასუხებ უკვე პორონინიდან. პორონინი სადგურია «ზაკოპანემდე» (ეურორტია). ზაკოპანეში ვარშავიდან მე-2 კლასის პირდაპირი ვაგონებია, რომლებიდანაც გადაჯდომა არ არის საჭირო, მესამე კლასისა — «გრანიციდან».

მაგრად გეხვევი და დიდ სალამს ეუბნენი ყველა ჩვენებს.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 3 მაისს
გაგზავნილია კრაკოვიდან ფეოდოსიაში
(ყირიმში)

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ეურონალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

დაბეჭდა ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. 40. ეკატერინინსკო-
დვორიანსკაია, 40. ვოლოგდა. Russland. Vologda

ძვირფასო მანაშა! ვგონებ, შენთან (მარკ ტიმ.-თან კი უკვე დანამდვილებით!) ვალში ვარ. როგორც იქნა მოვიცალე, რომ მოგწერო. ამ დღეებში გადმოვედით (ნაწილობრივ ნადიას ავადმყოფობის — ბაზედოვის ავადმყოფობის გამო, რომელიც ცოტათი კი არ მაშინებს) საზაფხულოდ მთებში, სოფელ პორონინში, 7 km-ზე ზაკოპანედან. ეს ტატრების* მთებთან არის, კრაკოვიდან რკინიგზით 6 — 8 საათის სავალზე სამხრეთისაკენ — რუსეთთანაც და ევროპასთანაც მიმოსვლა კრაკოვზეა. რუსეთიდან უფრო შორს არის — მაგრამ რას იზამ.

დავიქირავეთ აგარაკი (უზარმაზარი — მეტრამეტად დიდია!) მთელი ზაფხულით 1. X-მდე ახალი სტილით და დიდი დავიდარაბით გადმოვედით. ნადიას მგზავრობისაგან, ვგონებ, ავადმყოფობა გაუუარესდა. ალბათ მომიხდება ბერნში წაფიცვანო სამკურნალოდ...

ადგილი აქ საუცხოოა. ჰაერი ჩინებული, — სიმაღლე დაახლოებით 700 მეტრი. არავითარი შედარება არ შეიძლება კრაკოვის დაბლობ ცოტა ნესტიან ადგილთან. გაზეთები ბევრი გვაქვს და მუშაობა შეიძლება.

მოსახლეობაა პოლონელი გლეხები, «გურალები» (მთიელები), რომლებსაც ვაგებიანებ** წარმოუდგენლად დამტკრ-

* ტატრები — კარპატისპირის მთებია, 2600 მეტრამდე სიმაღლისა. ნამდვილი შვეიცარია!

** (ვაგებიანებ ებრაელებთან — გერმანულად).

ულ ენაზე, რომლიდანაც ხუთი სიტყვა ვიცო, დანარჩენს კი რუსულს ვამახინჯებ. ნაღია ცოტცოტას ლაპარაკობს და კითხულობს პოლონურად.

სოფელი თითქმის რუსული ტიპისაა. ჩალის სახურავები, სილატაკე, ფეხშიშველა დედაკაცები და ბავშვები. გლეხები დადიან გურალების კოსტიუმით — თეთრი მაუდის შარვლები და ასეთივე მოსასხამები, — ნახევრადლაბადები. ნახევრადკურტაკები. ჩვენი ადგილი საკურორტო არ არის (ზაკოპანე კურორტია) და ამიტომ ძალიან მყუდროა. მაინც იმედი მაქვს, რომ მყუდროებაში და მთის პაერზე ნაღია გამოჯანსაღდება. ჩვენ აქ სოფლური ცხოვრება დავიწყეთ — ადრე ვდგებით და თითქმის მაშინ ვწევებით, როცა ქათმები იძინებენ. ყოველდღე დავდივართ ფოსტაში და ვაგზალზე.

რეგულარულად ნახულობ თუ არა «პრაედასა» და «პროსვეშიჩენის»⁴⁸³? გავგახარა აქ საიუბილეო ნომერმა⁴⁸⁴ და მელი-თონეთა კავშირში მუშების გამარჯვებამ ლიკვიდატორებზე⁴⁸⁵.

როგორ ხარ? დაიტოვებ თუ არა გაკვეთილებს ზაფხულში? საკმაოდ შოულობ თუ არა წიგნებს?

სალამი პოლონელ მეგობრებს⁴⁸⁶ და სურვილი, რომ ყოველნაირად გეხმარებოდნენ...

ე. ვ. და ნაღია დიდ მოკიბვას გიჟვლიან და გკონიან. პეც.

შენი ვ. უ.

მისამართი: Herrn Ulianow. Oesterreich. Poronin (Galizien). ავსტრია.

P. S. მოდი გადაუგზავნე ეს წერილი დედას, თუ ის მალე არ იქნება შენთან.

დაწერილია 1913 წ. 12 — 13 მაისს

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

ნ. კ. კრუხსკაია და მ. ი. ლენინი — მ. ა. ულიანოვას

25/IV.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, დღეს მივიღეთ თქვენი წერილი. ვჩქარობ გიპასუხოთ.

მე უკეთ ვარ. გულის ძველა გაცილებით ნაკლები მაქვს. ექიმის რჩევას ვასრულებ და სამი კაცის ოდენს ვჭამ, რძეს ვსვამ, ვიღებ რობენის რკინის პრეპარატს და საერთოდ ყველაფერი ძალიან კარგად არის. ვოლოდია ძალიან ცხარობს, განსაკუთრებით აღელვებენ კოხერით¹⁸⁷. ძალიან მიხარია, დიმიტრი. რომ მოსწერა, რომ თპერაციის გაკეთება არა ღირს და სხვ., თორემ რას არ ეტყვიან: ხან დაბრმავება შეიძლებაო, ხან 1½ წელიწადს უძრავად უნდა იწვესო და ა. შ.. არც ისე ძლიერად მაქვს ავადმყოფობა და ზაფხულში გამოვჯანსაღდები.

ნამდვილი დასვენება მხოლოდ ახლა იწყება. დიდად სადავადარაბო იყო გადმოსვლა, მერე პირველ ხანს აქ გაჩვევა იყო საჭირო. აქ მოაგარაკეებისაგან გაფუჭებული ხალხია, — ცრუობენ, იტყუებიან და სხვ.. პირველ ხანს ეს გვაღიზიანებდა, მაგრამ ახლა ყველაფერი მოგვარდა. გოგო დაიარება, საჭმლის დაშხადება არ შეუძლია, მაგრამ მთელ შავ სამუშაოს აკეთებს. დღეიდან გამოდარებას აპირებს, თორემ მთელ კვირას განუწყვეტლავ წვიმდა, თუმცა სინესტე არ ყოფილა. დღეს დილით მე და ვოლოდია ორ საათს ესეირნობდით. ახლა კი ის მარტო წავიდა სადღაც სივრცის გაურკვეველ ნაწილში.

დილიდანვე მეზობლებისაგან მოიბრუნეს ხოლმე ჩვენთან შავი ბანჯგვლიანი ლეკვი, და ვოლოდია დიდხანს ეთამაშება. ნამდვილი სააგარაკო ცხოვრებაა.

მხოლოდ ერთი ნაცნობი ოჯახია, მაგრამ საკმაოდ შორს ცხოვრობენ, ნახევარი საათის სავალზე. ეს ხელს არ გვიშლის ზოგჯერ დღეში ორჯერ ვინახულოთ ხოლმე ერთმანეთი.

ძალიან მიხარია, ჰქედვა რომ არ არის. სამუშაოც მინიმალური რაოდენობით მაქვს. ვკითხულობ მეტ წილად პოლონურ რომანებს, და იმასაც არც თუ ძალიან გულმოდგინედ.

აქ ძალიან ლამაზი ადგილებია. აგრეთვე კარგია, ველოსიპედით ბევრი რბენა რომ არ შეიძლება, თორემ ვოლოდია ძალიან ბოროტად იყენებდა ამ სპორტს და ცუდად ისვენებდა, სჯობს მეტი ისეირნოს.

დღედა მოკითხვას გითვლით. სულ დარბობს, ორი კვირის წინათ მოუყვდა და, რომელთან ერთადაც გაიზარდა და მთელ სიცოცხლეში ახლო ურთიერთობა ჰქონდათ ერთმანეთთან. დედას ნოვოჩერკასკში წასვლაც კი უნდოდა, დის ავადმყოფობა რომ შეიტყო, მაგრამ პასპორტი არ ჰქონდა — გამოსაცვლელად არის გაგზავნილი.

ანას მაგრად ვკოცნი და ყველას მოვიკითხავ. ვოლოდია ალბათ თვითონ მოგწერთ. მაგრად გეხვევით, ჩემო ძვირფასო.

თქვენი ნ ა დ ი ა

ძვირფასო დედიკო! მაგრად გეხვევი და ყველას სალამს ვუძღვნი. მიტიას დიდი მადლობა წერილებისათვის. ნადიას ვურჩევ ბერწში წავიდეს. არ შვრება. მაგრამ ახლა ცოტა უკეთ არის.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 25 მაისს იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის გაგზავნილია პორთინიდან ეოლოვდაში მახედვით.

მ. ი. ულიანოვას

მმკ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. 40.

ეკატერინინსკო-დვორიანსკაია ქ., 40. ვოლოგდა.

Russland. Vologda

Absender: Wl. Ulianow in Poronin (Galizien)

18/VI.

ძვირფასო მანიაშა! 21 თუ 22. VI-ს მე და ნადია მივდივართ ბერნში, სადაც მას ოპერაციას გაუკეთებენ (ალბათ)¹⁸⁸. იქაური მისამართია: Herrn Schlowsky. 9. Falkenweg. 9. Bern. Schweiz. ვ. ი. უ-სათვის.

ალბათ 1 — 3 კვირას დაეყოფთ.

გოგზავნი ტატრების ზედს, სადაც ამ ცოტა ხნის წინათ ვსერიანობდით. ე. ვ. და ნადიამ ძალიან მოგიკითხეს. ნადია თავს კარგად გრძნობს.

მზურვალე ზალამი დედას, თუ შენთან არის. თუ არ არის, გადაუგზავნე.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 18 ივნისს

იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის მიხედვით

289

მ. ა. ულიანოვას

მმა მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას მ. ა-სათვის
 ეკატერინინსკო-დგორიანსკაია ქ., ს. 40. ვოლოგდა.
 Russland. Vologda

24/VI. 1913.

ძვირფასო დედიკო!

მივიღე შენი წერილი წამოსვლის წინ. მე და ნადია ვენა-
 ში ჩამოვედით და დღეს გზას განვაგრძობთ. ბერნიდან მოგ-
 წერ. მაგრად გეხვევი. მანიაშასა და ანიუტასაც. კარგად
 ვმგზავრობთ, დაეთვალე რეთ ვენა. ამინდი კარგია.

შენი ვ. უ.

ბოდის ვიხდი მ. ტ-ს წინაშე, მის საინტერესო წერილზე
 რომ არ ვუპასუხე. ნუ გამიჯავრდება!

გაგზავნილია ვენიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
 ქურონალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

ბარიამ ილიას ასულ ულიანოვას (მ. ალექს. ულიანოვასათვის). ეკატერინინსკო-დვორიანსკაია, ს. 40. ვოლოგდა.

Russie. Vologda

ძვირფასო დედო!

აგერ უკვე რამდენიმე დღეა მე და ნადია ბერნში ვართ. კობერს ჯერ კიდევ არ მიუღია. ჭირვეულია. განთქმულია და... ინაზება. აჭაური მცოდნე ექიმები მეტისმეტად აქებენ და სრულ წარმატებას გვპირდებიან. დავიცდით. მომწერე ჯერ-ჯერობით ამ მისამართით: Herrn Schlowsky (ვ. ი-სათვის) 9 Falkenweg. *Bern. Suisse.*

აქ ალბათ მოგვიხდება რამდენიმე კვირას დავყოთ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდზე დიდ საღამოს ვუძღვნი ანოუტასა და მანიაშას. ნადიაც.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 28 — 29 ივნისს

გაგზავნილია ბერნიდან

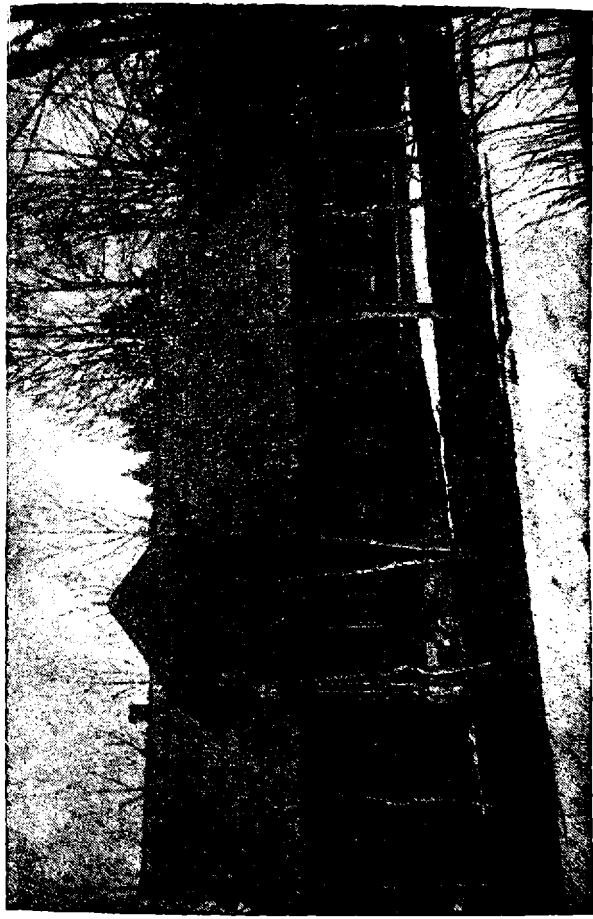
პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით



სახლი პორონიწუი (პოლონეთი), სადაც ცხოვრობდა ვ. ი. ლენინი 1913 და 1914 წ. წ. ზაფხულში

მ. ა. ულიანოვას

შაბათი, 26/VII. 1913.

ძვირფასო დედოკო! ოთხშაბათს, როგორც იქნა, კლინიკაში 2 კვირის «მომზადების» შემდეგ ნადიას ოპერაცია გაუკეთეს. ოპერაციამ, ეტყობა, კარგად ჩააბარა. ვინაიდან ნადიას გუშინ უკვე საკმაოდ ჭანსადი იერი ჰქონდა, ხალისით დაიწყო წყლის სმა. ოპერაცია, ეტყობა, საკმაოდ ძნელი იყო, ნადია დაახლოებით სამ საათს აწვალეს — უნარკოზოდ, მაგრამ ვაკაცურად გადაიტანა. ხუთშაბათს ძალიან ცუდად იყო — ძალიან დიდი სიცხე ჰქონდა და ბოლავდა, ასე რომ მე კარგა გვარიანად შევშინდი. მაგრამ გუშინ უკვე აშკარად გამოძიკობინება იწყო, აღარ აციებს, მაჯა უკეთესია აქვს და სხვ.

კოხერი მაინც შესანიშნავი ქირურგია და, თუ ბაზედოვის დაავადება აქვს ვინმეს, მასთან უნდა წავიდეს: რუსები და განსაკუთრებით ებრაელები მასთან უამრავია.

ახლა უკვე ვფიქრობ უკან დაბრუნებაზე: ვფიქრობთ 4 აგვისტოს გავიდეთ (თუ კოხერმა არ გააჩერა, რაც ზოგჯერ ხდება ხოლმე). ღამის გასათევად ვაჭერდებით ციურბში, მიუნხენსა და ვენაში და შემდეგ შინ დავბრუნდებით. აქ კიდევ მოვასწრებ შენგან ერთი წერილის მიღებას, შემდეგ კი Poronin-ში უნდა გამოგზავნო. თუ აქ დავცოვნდი, კიდევ მოგწერ.

იმ გაზეთის დახურვა, რომელშიც მე ვწერდი¹⁸⁸, ძალიან კრიზისულ მდგომარეობაში მყენებს. უფრო გულმოდგინედ

დავუწყებ ძებნას ყოველნაირ გამომცემლებსა და თარგმანებს; ახლა ძალიან ძნელია ლიტერატურული სამუშაოს შოვნა.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და დიდზე დიდ სალამს ვუძღვნი მანიაშასა და ანიას. ნადია დიდ მოკითხვას გითვლით.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ბერნიდან ვოლოგდაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. მოსკოვის ქუჩა,
სამარინის სახლი, ბ. 3. ვოლოგდა. Russland. Vologda

ძვირფასო მანიაშა! მივიღე შენი წერილი, რამდენიმე დღე რომ გავიდა მას შემდეგ, რაც ჩემი და ნადიას წერილი გამოვგზავნე.

შენ მარცხვენ ღუმლისათვის. მართლაც დამნაშავე ვარ — გადასვლისა და ინფლუენციის გამო დაგვიანება განსაკუთრებით დიდი გამოვიდა. ახლა ე. ვ. გვყავს ავად — ძალიან ძლიერი ინფლუენცა ჰქონდა; უკვე მომჯობინებას იწყებს.

ახალი გერმანული ლიტერატურის შესახებ? ეს არის დაგამთავრე ენგელსთან მარქსის მიწერ-მოწერის ოთხი ტომის წაკითხვა. მინდა დავწერო მის შესახებ «პროსვეშჩენიეში»⁴⁹⁰. ბევრი რამეა საინტერესო. სამწუხაროა, ძვირად რომ გამოუციათ ამ საძაგელ გერმანელებს: 40 მარკა ღირს! ჯერ კიდევ არ წამიკითხავს ბერის ახალი წიგნი «სოციალიზმის ისტორია ინგლისში», მაგრამ მალე წავიკითხავ.

ამ ცოტა ხნის წინათ გამოვიდა კუნოვის [წიგნი] რელიგიის წარმოშობის შესახებ. გამოვიგზავნიდი (ვიყიდი), მაგრამ მეშინია, ვაი თუ ვერ მოაღწიოს. თუ იღებ ან შოულობ «Neue Zeit»-ს, იქ ყველაფერი საინტერესოს ნუსხაა. ბურჟუაზიულ ახალ ლიტერატურას ვერ ვხედავ. თუ გინდა, გამოვიგზავნი საერთოდ ყველა ახალი გერმანული წიგნის ნუსხას (წიგნის გამყიდველ Hinrichs-ის პატარა გამომცემლობა ლაიპციგში — ყოველთვის იურად მომდის).

მაგრად გართმევ ხელს. დედას მაგრად აკოცე ჩემ მაგიერად და ნადიას მაგიერად.

შენი ვ. უ.

ანოტასაგან დიდი ხანია ამბავი არ არის.

კვითხულობ Octave Mirbeau: «Dingo». ჩემი აზრით, ცუდია.

დაწერილია 1913 წ. 13 ან 14 ნოემბერს

გაგზავნილია კრაკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას, მოსკოვის ქ.,
სამარინის სახლი, ბ. 3. ვოლოგდა. Russland. Vologda

21/XII.

ძვირფასო მანიაშა!

დღეს ბანდეროლით გიგზავნი გერმანული წიგნების სიებს. გადაათვალიერე და მომწერე ორიოდ სიტყვა, საინტერესოა. თუ არა შენთვის (ხოლო რომ გამოიყენებ — ეს საჩქარო არ არის — დამიბრუნე).

როგორ ხარ შენ და დედა? აპირებთ თუ არა დღესასწაულებზე ინახულოთ მარკი ან ანია? მოგდით თუ არა [წერილები] მითიასაგან?

ჩვენთან ყველაფერი წინანდებურად არის... მე უკვე ძალიან მივეჩვიე კრავოვის ცხოვრებას. შეზღუდულს, წყნარს, მთვლემარეს, მაგრამ ზოგიერთ მხრივ უფრო მოხერხებულს, ვიდრე პარიზისა.

მაპატიე, იშვიათად რომ გწერ — სულ საქმეები მიშლის.

მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად დედას. ნადია და ე. ე. აგრეთვე სალამს გიძღვნიან და გკოცნიან.

შენი გ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 21 დეკემბერს
გაგზავნილია კრავოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

6. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი — მ. ა. ულიანოვას

26/XII.

ბვირფასო მარიაშ ალექსანდრეს ასულო, მთელი საუკუნეა არ მომიწერია თქვენთვის. საერთოდ წერილების მხრივ ამ ბოლო დროს რადიკალური გაფიცვა მქონდა. ნაწილობრივ დამნაშავეა ვოლოდია. «სეირნობისტა» პარტიაში ჩამოხრია. ჩვენ აქ ვხუმრობთ, რომ აქ გვყავს «სინემისტა» (სინემაში* სიარულის მოყვარულთა), «ანტისინემისტთა» ანუ ანტისემიტთა პარტიები და «სეირნობისტთა» პარტია, რომლებიც ყოველთვის ცდილობენ გასასეირნებლად გაიქცენ. ვოლოდია მტკიცე ანტისინემისტი და თავგამოდებული სეირნობისტია. ჰოდა მეც სულ მითრევს თავის პარტიაში, შემდეგ კი არაფრისათვის აღარ მყოფნის დრო. ამინდები, თითქოს განზრახ, საოცარი დგას. მოთოვა, პირდაპირ ჩინებულია. შემოდგომაც ძალიან კარგი იყო. ჰოდა, რა უნდა აკეთო კრაცოვში, თუ არ სეირნო! კულტურული გასართობი არავითარი არ არის. ერთხელ ვითომ წავედი კონცერტზე, ბეთჰოვენის კვარტეტზე, აბონემენტიც კი ავიღეთ ფსონით, მაგრამ ჩვენ კონცერტი რატომღაც საშინლად მოსაწყენი გვეჩვენა, თუმცა ერთი ჩვენს ნაცნობი ქალი — შეპანიშნავი მუსიკოსი, აღტაცებული იყო⁴⁹¹. პოლონურ თეატრში სიარული არ გვინდა, სინემები აქ საშინლად უაზროა, სულ ხუთაქტიანი მელოდრამები... მე და ვოლოდიამ გადაწყვიტეთ დღესასწაულების შემდეგ შევუდგეთ აქაური უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის შესწავლას.

* — სინემატოგრაფი. რ. ე. დ.

თორემ პირდაპირ სამსარცხვინოა, ერთხელაც კი არ ვყოფილვართ იქ. რა გვაკლია ისე, რომ პირდაპირ ვშიშვლობთ, — ეს არის ბელეტრისტიკა. ვოლოდიამ თითქმის დაიზებირა ნადსონი და ნეკრასოვი, ანა კარენინას დაშლილ ტომს მესაეჭერ ვკითხულობთ. ჩვენი ბელეტრისტიკა (იმის სულ უმნიშვნელო ნაწილი, რაც პიტერში გვექონდა) პარიზში დავტოვეთ. აქ კი რუსულ წიგნს ვერსად იშოვნო. ზოგჯერ შურით ვკითხულობთ ბუკინისტების განცხადებებს უსპენსკის 28 ტომის, პუშკინის 10 ტომის შესახებ და სხვ. და სხვ.

ვოლოდია, თითქოს განზრახ, რაღაც დიდი «ბელეტრისტიკა» გახდა. და თავგამოდებული ნაციონალისტი. პოლონელ მხატვრებზე ქუდი რომ შეუგდო, ვერ შეიტყუებ, ნაცნობებთან კი, მაგალითად, აილო ტრეტიაკოვის გალერიის კატალოგი, რომელიც მათ გადაეგდოთ, და არაერთხელ გულმოდგინედ ათვალიერებდა.

ჩვენ ყველანი კარგად ვართ. ვოლოდია ყოველდღე იღებს ცივ შხაპს, სასეირნოდ დადის და უძილობა არა აქვს. კვლავ აქებს აქაურ ჭაობს. დედა ავადმყოფობს, ხან ფლუსი აქვს. ხან ხველა. ძალიან მოგიკითხათ. მანიაშას წერილი მივიღე, მაგრამ თავისი ჩვეულებისამებრ ისე დაუჭდაბნია, რომ ვერაფერი ვერ გავიგე. უფრო ხშირად მოიწეროს. მაგრად, მაგრად ვეხვევი მას, გეხვევით თქვენ და მას, გისურვებთ ჯანმრთელობას და ყოველივე კარგს. კიდევ ერთხელ გკოცნით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

მაგრად გკოცნი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ სიმშენვესა და ჯანმრთელობას. დიდზე დიდი სალაში მანიაშას (ამ დღეებში მივწერე) და ანიუტას, რომელიც ალბათ თქვენთან არის.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1913 წ. 26 დეკემბერს
გაგზავნილია კრაკოვიდან ვოლოგდაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

1914 წ.

245

ნ. კ. კრუცსკაია და მ. ი. ლენინი — მ. ა. ულიანოვას

7/1.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, მოგილოცავთ თქვენ, მანიაშასა და ანიას ახალ წელს და გისურვებთ ყოველივე კარგს, ყოველივე საუკეთესოს.

ევროპულ ახალ წელს ჩვენ ორნი — მე და ვოლოდია ისე შევხვდით, რომ ვისხედით და მსწონს შევექცევოდით, რუსულ ახალ წელს კი სულაც არ შევხვდებით, ვინაიდან ვოლოდია ერთი თვით-თვენახევრით მიდის, რომ ბიბლიოთეკაში წაიშუშაოს¹⁹². მე, რა თქმა უნდა, ცოტა მშურს, ვინაიდან ჩვენი ქალაქი მიყრუებულ სოფელს უფრო წააგავს, ვიდრე ქალაქს, და საკმაოდ მოშენატრა ხალხი. აქ სულ არაფერ არა მყავს «მოხავლედი». არაფერ არა მყავს საზრუნავი.

ადგილობრივ მცხოვრებლებთან ნაცნობობა რაღაც არ გამოდის.

ერთიმ ზამთარმა დააპირა დადგომა, ვოლოდიამ სამჯერ ოციგურავა და მეც მაცდუნა მესყიდა ციგურები, მაგრამ უცებ დათბა, ყინული მთლად დადნა, და დღეს, მაგალითად, გაზაფხულის სუნი დგას. გუშინაც არ იყო ზამთრის დღე, მე და ვოლოდია შორს წავედით ქალაქგარეთ, კარგი იყო.

ეს არის და ეს მთელი ჩვენი ახალი ამბები. მაგრამ გეხვევით, დედა სალამს გიძღვნი.

როგორა გაქვთ თვალები? ჩამოვიდა თუ არა ანია, როგორც უნდოდა?

აბა, კარგად იყავით!

თქვენი ნ ა დ ი ა

ძვირფასო დედოკო! მაგრად გეხვევი და მოგილოცავ ახალ
წელს! შენც, მანიაშასაც, ანასაც!

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1914 წ. 7 იანვარს იბეჭდება პირველად, ხელნაწერს
გაგზავნილია კრაკოვიდან ვოლოგდაში მიხედვით

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ს.-პეტერბურგი, ანა ილიას ასულ ელიზაროვას,
გონჩარნაია ქ., ს. № 11, ბ. 23.

ძვირფასო ანიუტა! როგორც იქნა. დაებრუნდი შინ დიდ-
ბანს სხვაგან ყოფნის შემდეგ; ვნახე და წავიკითხე ყველა შენი
წერილი; დღეს მოვიდა კიდევ ერთი, რომელზეც შენ სპეცია-
ლურად ექვობდი, მოაღწევდა თუ არა. ყველაფერმა მოაღ-
წია. სტატიების დაგვიანების შესახებ მართალი ხარ, მაგრამ
რას იზამ. ათი ხელი ხომ არა მაქვს. «პროსვეშჩენიე» № 1 კი
არ მოსულა, თუმცა მოვიდა გაზეთი, სადაც არის ცნობა, რომ
გამოსულია. თქვენც დაგვიანება გაქვთ. ჩავუჯდები ერთა
თვითგამორკვევაზე წერას. ეგებ მოვასწრო № 2-სათვის⁴⁹³.

გამომიგზავნე, გეთაყვა, «პროლეტარსკაია პრავდა» № 11
(2 ეგზ.), «პუტ პრავდი» № 2, «ნოვაია რაბოჩაია გაზეთა»
№ 8 (126), — ოღონდ კი ნუ დაავალებ ვისმე გამოგზავნას
(ჟიმედოა), არამედ თვითონ გამოგზავნე.

სისხლის სამართლის საქმეებზე 1905 — 1908 წლების სტა-
ტიტიკური ცნობების ნაკრების შესახებ გთხოვ კი არ იყი-
დო (საჭირო არ არის, ძვირია), არამედ ბიბლიოთეკიდან აიღო
(ან ნაფიც ვეჭილთა საბჭოს, ან სახელმწ. სათათბიროს ბიბლი-
ოთეკიდან) და ერთი თვით გამომიგზავნო. (იუსტიციის სამი-
ნისტროს ჟურნალისათვის დიდი მადლობა; იმედი მაქვს, უკან-
ვე მიიღებდი.) გავიგე, რომ თქვენ მანდ რაღაც ლიკვიდატორ-
თა საწინააღმდეგო ამოგიშლიათ სტატიაში X საქმის შესახებ⁴⁹⁴
და საშინლად გაბრაზებული ვიყავი ამ უადგილო და მავნე
შემარიგებლობისათვის: მხოლოდ ლიკვიდატორულ საზიზღარ

ცილისწამებას ეხმარებით, აფერხებთ მუშათა მოძრაობიდან გა-
ლინას, მარტოვის, დანისა და კომპანიის მსგავსი არამზადების
გაყრის გარდუეალ პროცესს. ვერ შეაფერხებთ, მხოლოდ თავს
კი შეირცხვენთ. საშინლად მაბრაზებს მარტოვისა და კომპა-
ნიის საზიზღარი შანტაჟი X საქმეში: ო, როგორ გავსრესთ
თანდათანობით შანტაჟისტთა ამ ბანდას.

დიდი ხანია არ მიმიწერია შინ. იმედი მაქვს, ახლა იქ ყვე-
ლაფერი რიგზეა. მომწერე 2 სიტყვა.

ეს არის მივიღე «პროსვეშჩენიე» № 1. სალაში. საერთოდ
კარგია. მხოლოდ ბეჭდური შეცდომები... რეცენზია კი ლე-
ვიცკიზე სულელური სიტყვით «ფრაქციულად»...⁴⁹⁵ ვინ გაუშვა
ეს? რა ავტორია ეს? ქალთა ორგანოს შესახებ ნ. კ. დაწერს ⁴⁹⁶.

დაწერილია 1914 წ. 11 თებერვალს

გაგზავნილია კაკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1933 წელს
ლენინის კრებულში XXV

იბეჭდება მანქანაზე გადაწერილი
პირის მიხედვით, რომელიც პო-
ლიციის დეპარტამენტის საქმე-
ებში აღმოჩნდა

6. კ. კრუჰსკაია და ვ. ი. ლენინი 8. ა. ულიანოვას

16. II.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, მთელი საუკუნეა არ მომიწერია თქვენთვის. მაგრამ წელს რატომღაც ძალიან მიჭირს წერა. ვცხოვრობთ საშინლად განმარტოებულად — მთელ ქალაქში, კაცმა რომ თქვას, ერთი ნაცნობი ოჯახია. ბიჭუნა საინტერესო პყავთ, მაგრამ დედამისს ვერ შევეთვისეთ. თუმცაღა, არის კიდევ ერთი ოჯახი, მაგრამ მათთან ურთიერთობა სამძიმოა, გაჭირვებისაგან ქანცგამოღებული, გატეხილი არიან. წერილებსაც ძალიან ბევრს როდი ვიღებთ. უმთავრესად გაზრთებით ვსულდგმულობთ.

ამინდი ცუდი როდია, უკვე ამწვანდა ბალახი და ხის კვირტები. მაგრამ გზებზე საშინელი ტალახია. თუმცაღა, დღეს ვოლოდია ველოსიპედით კარგა შორს წავიდა, მაგრამ შინა გაუსკდა. ვაპირებთ შორს, ტყეში გავისეირნოთ. ცოტაცოტას ყოველდღე ვსეირნობთ. ვცხოვრობთ მთლად ქალაქის განაპირას. 5 წუთის სავალზე მინდორია. უკვე დაგიქირავეთ ძველი აგარაკი, ვფიქრობთ 1-ლი მაისიდან გადავიდეთ იქ. ცოტა დიდია ჩვენთვის ეს აგარაკი, ცოტა შორს არის დუქნებიდან, მაგრამ სამაგიეროდ კარგი ოთახებია, ღუმელებით, ორი ვერანდა აქვს, გზას მოშორებულია.

იქნებ იქ სული მოვითქვა. მე ისევ მაქვს ბაზედოვის ავადმყოფობა, ისე ძლიერად არა, როგორც წინათ. თვალები თითქმის ნორმალურია, ყელი მხოლოდ აღელვების დროს მებერება. მაგრამ გული კარგა გვარიანად მიძგერს. კაცმა რომ თქვას, ახლა ჩემი ავადმყოფობა ძალიან როდი მაწუხებს და არაფერ-

ში არ მიშლის, მაგრამ მოსაწყენია, რომ ისევ ყველაფერს უნდა გერიდებოდე და ინვალიდის რეჟიმზე ვიყო. აქ კრაკოვში სინესტეა, პორონინში კი ალბათ ყველაფერი ძალიან მალე გამიელის.

ვოლოდიას ძალიან უყვარს პორონინი, განსაკუთრებით ნთებში სიარული. წელს ვაპირებთ მუდმივი მოსამსახურე ავიყვანოთ, რომ საოჯახო საქმეებზე დიდი დავიდარაბა აღარ დაგვჭირდეს და შორს გასეირნება შევძლოთ ხოლმე.

ანია წელს გვანებიერებს წიგნების გამოგზავნით. მიიღო ფუ არა მანიაშამ ჩემი წერილი?

მაგრად გკოცნით მას და თქვენ, ჩემო ძვირფასო.

დედა მოკითხვას გითვლით. აპირებდა, ვითომ, რუსეთში წამოსვლას, მაგრამ ეს რთული საქმეა.

გისურვებთ ჯანმრთელობას და ყოველივე კარგს.

თქვენი ნ ა დ ი ა

მაგრად გკოცნი, ძვირფასო დედიკო, და სალამს ეუძღვნი ყველას. მათ შორის მიტას — დიდი მადლობა წერილისათვის. მარკისგანაც მივიღე წერილი. ჩვენ აქ ლინემაში ვნახეთ «ბეილისის საქმე»⁴⁹⁷ (მელოდრამად გადაუქცევიათ). ვიყავით შევჩენკოს პატივსაცემად გამართულ უკრაინულ საღამოზე⁴⁹⁸. მე საშინლად ცუდად მესმის უკრაინული. ვცხოვრობთ წინანდებურად. მაგრად გეხვევი და გისურვებ ჯანმრთელობას.

შენა ვ. უ.

დაწერილია 1914 წ. 16 თებერვალს
ვაკზენილია კრაკოვიდან ვოლოკდაში

იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას, მოსკოვის ქ.,
სამარინის სახლი, ბ. 3. ვოლოგდა. Russland. Vologda -

16/II. 1914.

ძვირფასო მანიაშა! ამას წინათ დაგბრუნდი მოგზაურობი-
დან (ვიყავი, სხვათა შორის, პარიზში — წავიკითხე ეროვნულ
საკითხზე)⁴⁹⁹ და სულ ვერ მოვიცალე, რომ მომეწერა.

როგორ ხარ? ვადა როდის გადის?

როგორ არის ღედა? სავსებით გამოკეთდა თუ არა?

დიდი ხანია არავითარი ცნობა არა მაქვს მარკისა და მიტი-
ასაგან. არაფერი არ ვიცი მათი ცხოვრებისა და გეგმების შე-
სახებ.

ჩვენთან ყველაფერი წინანდებურად არის. ვცხოვრობთ სა-
შუალოდ. ნადიას, ვგონებ, ბაზედოვის ავადმყოფობის რეცი-
დиви აქვს — ჭერჭერობით სუსტი ნიშნებია, მაგრამ აქვს. შე-
საძლოა გაზაფხულზე მომიხდეს ისევ წავიყვანო საოპერა-
ციოდ... მაგრამ ეს ჭერ კიდევ დანამდვილებით არ არის და
უმჯობესია ჭერ მას არ მოსწერო. მე სავსებით ჯანმრთელად
ვარ. ე. ვ-ც ყოჩაღად არის.

მაგრად გართმევ ხელს. მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად
ღედას.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია კრაკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

249

მ. ა. ულიანოვას

21/II. 1914.

ძვირფასო დედიკო! მივიღე შენი ღია ბარათი — merci მისთვის, რა ძალიან განსხვავდება აქაური ამინდი თქვენებური-საგან! აქ მთლად გაზაფხულია თოვლი დიდი ხანია აღარ არის, მთლად თბილა, უკალოზოდ დავდივართ, მზე კრაკოვის პირობაზე არაჩვეულებრივად კაშკაშებს, არა გჯერა, რომ ეს «ნესტიან» კრაკოვშია. საწყენია, რომ შენ და მანიაშას ცუდ ქალაქში გიხდებათ ცხოვრება!.. მე ლონდონში კი არა პარიზში ვიყავი, კარგად გავისეირნე. პარიზი საცხოვრებლად ძალიან უხერხული ქალაქია, თუ მცირე სახსრები გაქვს, და ძალიან დამქანცავია. მაგრამ ცოტა ხანს სამყოფად, სანახავად, გასასეირნებლად — უკეთესი და უფრო მზიარული ქალაქი არ არსებობს. კარგად გავერთე.

ზაფხულში ალბათ ისევ პორონინში წავალთ.

მაგრად გეხვევი, ჩემო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. მანიაშას დიდზე დიდი სალამო.

შენი ვ. უ.

P. S. ნაღია და ე. ვ-ც მაგრად გკოცნიან.

გაგზავნილია კრაკოვიდან ეოლოგდამი

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
უქრნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

250

მ. ა. ულიანოვას

10/IV. 1914.

ძვარფასო დედოცო! მაგრად გეხვევი და მოგილოცავთ შენ და მანიაშას სახელწოდების დღეს. ახლა, იმედი მაქვს, ვოლოგდა ზაფხულში უკვე უკეთესი იქნება, ვიდრე ზამთარში, ხოლო ეს ხომ უკანასკნელი ზაფხულია!⁵⁰⁰

მე ცოტა გავცვივდი უკანასკნელ დღეებში (გაზაფხულზე უამისოდ ვერ გადაჩეხები!), მაგრამ ახლა გამოვკეთდი.

მალე, მაისის პირველ რიცხვებში, ისევ პორონიში მივ-
ფიცართ.

მაგრად გეხვევი და გისურვებ ჯანმრთელობას!

შენი ვ. უ.

კავზენილია კრაკოვიდან ვოლოგდაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

251

მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა! მოგილოცავ სახელწოდების დღეს. გისურვებ გაატარო ზაფხული რაც შეიძლება ნაკლებად მარტომ, - რაც შეიძლება პალე და ჯანსაღად.

წერილისათვის დიდი მადლობა. ძალიან გამახარა ამბებმა და ამ დღეებში ვეცდები კიდევ მოგწერო. ბოდიშს ვიხდი, რომ ახლა უნდა დაფამთავრო: ძალიან შეჩქარება.

სალამი მეგობრებს. მაგრად გართმევ ხელს.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1914 წ. 10 აპრილს იბეჭდება პირველად. ხელნაწერის
კავშირებით კრავიდან ვოლოგდაში მიხედვით

ა. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. მოსკოვის ქუჩა,
სამარინის სახლი, ბ. 3. ვოლოგდა. Russland. Vologda
22/IV.

ძვირფასო მანიაშა! მივიღე ცნობა, რომ შენ თითქოს უკ-
მაცოფილო ხარ ჩემი ხანგრძლივი დუმილის გამო. მართლაც
ძალიან დამნაშავე ვარ წერილების მხრივ — ძალიან ძნელია
ჩვენს (როგორც შენს, ისე განსაკუთრებით ჩემს) მდგომა-
რეობაში მიწერ-მოწერა აწარმოო ისე, როგორც გინდა...

გუშინ მივიღეთ დედას წერილი ჩემდამი და ნადიასადმი.
მაგრად აკოცე ჩემ მაგივრად დედას. ეგებ ზაფხულში უკეთ
იქნეთ, ვიდრე ზამთარში.

ამას წინათ მივიღე ცნობები ოლონეცში გადასახლებულ-
თა შესახებ. იქ კრებდნენ მასალას გადასახლებულთა მდგო-
მარეობისა და შემადგენლობის შესახებ: უდიდესი უმრავ-
ლესობა მუშებია, ახლები (რევოლუციის შემდგომნი), 150-
კაცზე მაზრაში 2 ლიკვიდატორია, ცოტანი არიან მემარცხენე
ნაროდნიკები. ეტყობა, გადასახლებულთა შემადგენლობა
ძლიერ იცვლება — საინტერესოა ამის შესახებ ცნობები იკ-
რიბებოდეს და ზოგჯერ ქვეყნდებოდეს «პროსვეტნი-
ეში»⁵⁰¹. ნადიამ მოგწერა და კიდევ აპირებს მოგწეროს.

ჩვენ ორიოდ კვირის შემდეგ ისევ პორონინში მივდი-
ვართ — იქ მთებია და იმედი მაქვს, რომ ნადიას ბაზედოვის
ავადმყოფობა გაივლის, ამ ავადმყოფობას მთებით მკურნა-
ლობენ. ამინდი აქ ახლა საუცხოოა, მე ხშირად დავდივარ
ველოსიპედით.

საერთოდ, რა მიყრუებულიც, რა მივარდნილიც უნდა იყოს ჩვენი აქაური ქალაქი, მაინც აქ უფრო კმაყოფილი ვარ, ვიდრე პარიზში. იქ უზომო იყო კოლონიური ცხოვრების აურზაური, ნერვები საშინლად და ტყუილუბრალოდ მეშლებოდა, პარიზში მუშაობა უხერხულია, Bibliothèque nationale* ცუდად არის მოწყობილი, — არაერთხელ ვეგონებდით ყენევას, სადაც მუშაობის უკეთესი პირობები იყო, ბიბლიოთეკა მოხერხებულია, ცხოვრება ნაკლებად ნერვიული და აბნეულია. ჩემი ხეტიალის ყველა ადგილიდან მე ლონდონს ან ყენევას ავირჩევდი, ორივე ასე შორს რომ არ იყოს. ყენევა განსაკუთრებით კარგია საერთო კულტურის ნობით და ცხოვრების უადრესად მოხერხებული პირობებით. აქ კი, რა თქმა უნდა, კულტურაზე ლაპარაკი უკვე ზედმეტია — თითქმის როგორც რუსეთში, — ბიბლიოთეკა ცუდია და არქიმოუხერხებელი, მაგრამ მე თითქმის არც მიხდება იქ ყოფნა...

შემოდგომაზე ტატრები (მთები, რომლების ახლოსაც ჩვენ პორონინში ვცხოვრობთ) ჩინებულია — ყოველ შემთხვევაში შარშანდელი შემოდგომა წვიმიანი ზაფხულის შემდეგ საუცხოო იყო. შენ ხომ შემოდგომაზე ამთავრებ — და მე ზოგჯერ ვოცნებობ, ხომ ვერ ვნახავთ ჩვენ ერთმანეთს შემოდგომაზე? თუ კარგი შემოდგომა იქნა, ჩვენ ვფიქრობთ ოქტომბერიც სოფელში გავატაროთ.

მაგრად გართმევ ხელს. შენი ვ. უ.

დაწერილია 1914 წ. 22 აპრილს

გაგზავნილია კრაკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* ეროვნული ბიბლიოთეკა. რ ე დ.

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ანა ილიას ასულ ელიზაროვას. საბერძნეთის პროსპექტი, ს. 17,

ბ. 18. პეტროგრადი. Russie. Pétrograde
Wl. Uljancw. Distelweg, 11. Berne

14. XI. 1914.

ძვირფასო ანიუტა! მივიღე შენი და მარკ ტ-ის წერილი. შემდეგ კი ღია ბარათიც დედასგანაც. დიდი, დიდი მადლობა ეველას! ფული ახლა არ მიჭირს. ჩემი დატყვევება მთლად ზანზოკლე იყო⁵⁰². სულ 12 დღე, და ძალიან მალე განსაკუთრებული შეღავათები მივიღე, საერთოდ «ჯდომა» მთლად ღოლი იყო, პირობები და მოპყრობა კარგი. ახლა თანდათან გავერკვიე და მოვეწყე აქ. ვცხოვრობთ 2 გაწყობილ, ძალიან კარგ ოთახში, ვსადილობთ იქვე ახლოს სასადილოში. ნაღია თავს კარგად გრძნობს, ე. ვ-ც, თუმცა უკვე ძალიან მოზრუნდა. დავამთავრე სტატია გრანატის ლექსიკონისათვის (მარქსის შესახებ) და ამ დღეებში ვუგზავნი⁵⁰³. მხოლოდ იძულებული გავხდი ნაწილი (მეტი წილი, თითქმის ყველა) წიგნები გალიციაში დამეტოვებინა... ძალიან მაშინებს მათი ზედი⁵⁰⁴. მეტად სავალალოა, რომ ხედავ შოვინიზმის ზრდას სხვადასხვა ქვეყანაში და ისეთ მოღალატურ ქცევას, როგორიც დაუშვეს გერმანელმა (და არა მარტო გერმანელმა) მარქსისტებმა თუ ვითომც-მარქსისტებმა... სავსებით გასაგებია, ლიბერალები ისევ რომ აქებენ პლენაროვს: მან სავსებით დაიმსახურა ეს სამარცხვინო სასჯელი⁵⁰⁵. ჩქარა მიპასუხე როგორ არის ეურნალის საქმე⁵⁰⁶, არის თუ არა განახლების

შესაძლებლობა და როდის? კისრულობს თუ არა ფოსტა-
პასუხისმგებლობას დაზღვეული ხელნაწერებისათვის? მაგ-
რად ვეხევე და ვკოცნი დედას, ვუსურვებ ჯანმრთელობას..
ყველას ყველასაგან დიდი სალამი!

შენი ვ. ულიანოვა

P. S. ვნახე «სოვერემენნი მირის» თავისმომჭრელი და უსი-
ცხილო N. ...სამარცხვინოა, სამარცხვინო!...⁵⁰⁷

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. სირომიატნიკი, კოსტოპაროვის შესახვევი, ს. 15, ბ. 336. მოსკოვი.

Russie. Moscou

Expédié par Wl. Oulianoff. Distelweg. 11.

Berne (Suisse)

22/XII.

ძვირფასო მანიაშა! დღეს მივიღე შენი 14. XI-ის წერილი, რომელმაც ძალიან გამახარა. მისამართი ჩვენი ძველი ბინისა დაგიწერია. ახლანდელი მისამართია: Distelweg. 11.

იმის შესახებ, რომ არსებობს თუ არა აქ ბიურო ტყვე რუსებზე ცნობების მისაღებად, ვეცდები გამოვიკითხო, აგრეთვე იმ ტყვეზეც, რომლის შესახებ მეკითხები⁵⁰⁸. შესაძლოა, მომავალი დღესასწაულების გამო, ეს ერთბაშად ვერ შევიტყო, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ვეცდები.

ვცხოვრობთ გვარიანად, წყნარად, მშვიდად მთვლემარე ბერნში. აქ კარგი ბიბლიოთეკებია, და მე საკმაოდ კარგად მოვაგვარე წიგნებით სარგებლობის საქმე. სასიამოვნოც კია კითხვა — ყოველდღიური საგაზეთო მუშაობის პერიოდის შემდეგ. ნადიას აქ კიდევ პედაგოგიური ბიბლიოთეკა აქვს და პედაგოგიურ ნაშრომს წერს.

მიეწერე ანიუტას, რომ ხომ არ შეიძლება ვიშოვნოთ გამომცემელი აგრარული წიგნისათვის: აქ დავწერდი. თუ შემთხვევა გექნეს, შენც შეიტყე.

რატომ არაფერი არ მომწერე შენს შესახებ: როგორ ხარ? გაქვს თუ არა სამუშაო? როგორი, სად, რიგიანი თუ არა? მომწერე, როცა შემთხვევა გექნეს.

მაგრად, მაგრად გართმევ ხელს.

შენი გ. ულიანოვი

ნადია და ელ. ვას. დიდ მოკითხვას გითვლიან.

თუ ოკაზია იქნეს, შეიტყე (თუ სადავიდარაბო არ არის), მიიღო თუ არა გრანატმა ჩემი სტატია მარქსზე. კარგი იქნებოდა მქონდეს სამუშაო ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის, მაგრამ ამის მოწყობა, ალბათ, ადვილი როდია, თუ შემთხვევა არ გექნა გაეცნო რედაქციის მდივანს.

დაწერილია 1914 წ. 22 დეკემბერს

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეკდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

1915 წ.

255

მ. ი. ულიანოვას

პარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. სირომიატნიკი,
კოსტომაროვის შესახვევი, ს. 15, ბ. 336. მოსკოვი.

Russie. Moscou

Uljanow. Distelweg. 11. Berne (Suisse)

9/II. 1915.

ძვირფასო მანიაშა! მივიღე შენგან ორი ბროშურა — ოგანოვსკისა და მასლოვისა. დიდზე დიდი მადლობა!! ორივენი ყოვლად მავნე ტიპის საზიზღარი ოპორტუნისტებია არიან (ნუთუ მათ და პლეხანოვს ვინმე ეთანხმება? ეს არქიუვარგისია). მაგრამ მათი ნაჯღაბნის ცოდნა მეტად სასარგებლოა. ამიტომ ასეთი რამეების გამოგზავნისათვის არქიმადლობელი ვაჟნები, აგრეთვე გაზეთებისა (და ჟურნალების) ამონაჭრებისათვის, რომლებიც ასეთ თემებს ეხება. მაგალითად, ე. სმირნოვი «რუსსკი ედოქოსტიში» დიდი ხანია (VIII თუ IX-ში) არქიუხამსობას წერდა კრედიტებისათვის. ზმის მიცემის თაობაზე და ა. შ. ეს ვნახე. შემდეგ კი მისი და მის მსგავსთა ლიტერატურულ მოღვაწეობაზე არაფერი ვიცი.

აქ ჩვენ კარგათ მოვაგვარეთ ბიბლიოთეკებში უცხოეთის გაზეთებითა და წიგნებით სარგებლობის საქმე. გვარიანად ვცხოვრობთ: ბერნი მოსაწყენი, პატარა, მაგრამ კულტურული ქალაქია. ე. ვ. ავად არის ინფლუენციით.

გერმანელებში ანტრეპოვინისტურა განწყობილება იზრდება; განხეთქილებაა შტუტგარტშიც და მაინის ფრანკფურტ-

შიც⁵⁰⁹. ბერლინში გამოდის «Lichtstrahlen»-ის ანტიშოვინისტური განწყობილების გამოცემები.

თუ არ გაგიძნელდება და შემთხვევა მოგეცემა ახლოს იქნე (გეთაყვა, სპეციალურად არ წახვიდე ამისათვის, ეს სრულებით არ არის საჩქარო), შეიტყე გრანატებთან, რომლებმაც მიიღეს ჩემი სტატია ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის, გაუგზავნეს თუ არა პონორარი მ. ტ. ელიზაროვს (როგორც მე ვთხოვდი)⁵¹⁰ და ხომ არ შეიძლება მექნეს იქ კიდევ სამუშაო ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის. მე მივწერე ამის შესახებ მდივანს⁵¹¹, მაგრამ იგი პასუხს არ იძლევა.

მაგრად გართმევ ხელს და დიდზე დიდ სალამს გიძლენი ჩემგან და ნადიასაგან.

შენი ვ. ულიანოვი

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. პეტერბურგის
მხარე, შიროკაიას ქუჩა, სახლი № 48/9, ბ. 24. პეტრო-
გრადი.

Russie. Pétrograde

Ulianow. Seidenwag. 4_a III. Berne

Berne, 7/X. 1915.

ძვირფასო დედიკო! მე და ნადია ამ დღეებში ბერნში გად-
მოვედით. გვინდოდა ვითომ უფრო დიდხანს დავრჩენილი-
ყავით Sörenberg-ში⁵¹², მაგრამ იქ უკვე მოთოვა, და აუტა-
ნელი სიცივე იყო. წელს ცივი შემოდგომაა, Sorenberg-ში
კი მთის პავაა. აქ კარგი ოთახი ვიშოვნეთ, ელექტრობითა
და აბაზანით 30 ფრანკად. ნადია გვარიანად გამოკეთდა; გუ-
ლისძგერამ გაუარა; მთებში სიარულიც კი შეეძლო; ნეტა
ბაზედოვის ავადმყოფობა კი არ გაუმეორებდეს.

როგორ ხართ? კარგად მოეწყეთ თუ არა საზამთროდ?
შენ თუ ხარ ჯანსაღად და თბილია თუ არა ბინა? ანიუტასი ძა-
ლიან, ძალიან, ძალიან მადლობელი ვართ წიგნისათვის, პე-
დაგოგიურ გამოცემათა მეტად საინტერესო კრებულისა და
წერილისათვის⁵¹³. მე მას გამომცემლის შესახებ მივწერე
და პასუხს ველი⁵¹⁴. როგორ არის მანიშა? თუ შეიძლება,
გადაუგზავნეთ მას ეს წერილი; მოხარული ვიქნები, მისგანაც
რომ მივიღებდე ამბავს. მიტიასა და მარკს მხურვალე სალამი
გადაეცით ან გადაუგზავნეთ. «რეჩის» გამოწერისათვის
(ანიუტა მწერს, რომ აპირებს გამომიწეროს) ძალიან მადლო-

ბელი ვიქნები. რუსულ გაზეთებს, წიგნებსა და ბროშურებს ცოტას, ძალიან ცოტას ვხედავთ და ძალიან გვენატრება. მიიღო თუ არა ანიუტამ «სასურველის» ჩემი სია, რომელიც დიდი ხანია გავუგზავნე? (ე. ი. სასურველი რუსული წიგნების სია). მაგრად გკოცნი და გეხვევი, ანიუტასაც, ნადიაც ასევე.

შენი ვ. ულიანოვი

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციამი» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

1916 წ.

257

გ. ი. ულიანოვას

M-lle Marie Oulianoff. მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას.
 მალაია გრუზინსკაია, ს. 7, ბ. 13. მოსკოვი. Russie. Moscou
 Ulianow. Spiegelgasse. 12 (bei Kamerer). Zürich. I.

20/II. 1916.

ძვირფასო მანიაშა! დიდი მადლობა გაზეთებისათვის, ამ
 დღეებში რომ გამომიგზავნე. დღეს შვიილე ცნობა წითელი
 ჯვრის გერმანიის კავშირების ცენტრალური კომიტეტისაგან,
 რომ აარონ როზენფელდტი, როგორც სამხედრო ტყვე, იმ-
 ყოფება Bütow-ში, პოლკი 66 (66 Rgt)⁵¹⁵. წელიწადზე მეტი
 დასჭირდა შევითხვებს, და ვერც ჟენევის წითელმა ჯვარმა,
 ვერც დანიისამ ვერ შეიტყეს, სანამ შემთხვევით არ წავაწყ-
 დი ტყვეების შესახებ გერმანიის კომისიის მისამართს და არ
 მივწერე მათ. იმათაც ორ თვეზე მეტ ხანს არ მიპასუხეს!!

მე და ნადია ძალიან კმაყოფილი ვართ ციურიხით; აქ კარ-
 გი ბიბლიოთეკებია; კიდევ რამდენიმე კვირას დავყოფთ,
 შემდეგ კი ბერნში დავბრუნდებით⁵¹⁶. წერილების გამოგზავნა
 აქაც შეიძლება, ფოსტა გადმოგვიგზავნის.

მაგრად გართმევ ხელს და სულით და გულით გისურვებ
 ყოველ კარგს. ნადიაც.

შენი ვ. ულიანოვი

ბირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეჟრნალ

„პროლეტარსკაია რევოლუციაში“ № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით.

258

მ. ა. ულიანოვას

12/III. 1916.

ძვირფასო დედოკო! გიგზავნი სურათებს, ერთს მანიაშას-
თვის.

ჩვენ ახლა ციურისში ვცხოვრობთ. ჩამოვედით, რომ აქა-
ურ ბიბლიოთეკებში ვიმუშაოთ. აქაური ტბა ძალიან მოგე-
წონს, ბიბლიოთეკები კი ბევრად სჯობს ბერნისას, ასე რომ
ალბათ აქ უფრო დიდხანს დავყოფთ, ვიდრე გვინდოდა. წე-
რილების გამოგზავნა შეიძლება აქაური მისამართით: ფოსტა
ყოველთვის გადმოგვიგზავნის.

იმედი მაქვს, თქვენთან დიდი სიციფეები უკვე აღარ არის,
და შენ ცივ ბინაში არ იყინები? გისურვებ, რომ მალე დათ-
ბეს და ზამთრისაგან დაისვენო.

ნადია ძალიან მოგიკითხავთ ყველას. მაგრად გკოცნი, ჩე-
მო ძვირფასო, და გისურვებ ჯანმრთელობას. ანიუტას დიდ-
ზე დიდი სალამი და მ. ტ-საც.

შენი ვ. უ.

გაგზავნილია ციურისიდან პეტროგრადში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქურნალიბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ტ. ელიზაროვს

მამა მარკ ტიმოთეს-ძე ელიზაროვს. გაბეგობა სანაოსნო საზოგადოებისა «ვოლგაზე». ნევის, 45.

პეტროგრადი. Russie. Pétrougrade
Uljanow. Spiegelgasse. 14^{II}. Zürich. Suisse

20/IX. 1916.

ძვირფასო მ. ტ.! გეთაყვა, აჩვენეთ ან გადაუგზავნეთ ეს ღია ბარათი მანიაშას. გუშინ მივიღე მისი 8. VIII-ს წერილი (ღია ბარათი), აგრეთვე წიგნები, რომლებსთვისაც ძალიან მადლობელი ვარ. ცნობამ, რომ ანიუტა საავადმყოფოშია⁵¹⁷, ძალიან შემაწუხა. რაშია საქმე? ეს მისი ის ავადმყოფობა ხომ არ არის, რომლის გამო მას უკვე მოუხდა, როგორც იწერებოდა, საავადმყოფოში ყოფნა და ოპერაციის გაკეთება? იმედი მაქვს, რომ, ყოველ შემთხვევაში, ის და თქვენ მხოლოდ საუკეთესო ქირურგებს მიმართავთ, ვინაიდან ასეთ შემთხვევებში საშუალო ექიმებთან არასოდეს არ უნდა იქონიო საქმე. მოუთმენლად ველი ცნობებს რაც შეიძლება ხშირად, თუნდაც მოკლეს. საშინლად გვიან მოდის ახლა წერილები! აგრეთვე დიდზე დიდი მადლობა მანიაშას გამომცემლებთან მეცადინეობისათვის: ახლა რაღაც უნდა დამიჯდეს ჩავუჯდები წერას, ვინაიდან ჯოჯოხეთური სიძვირეა, ცხოვრება საშინლად გაძნელდა. როგორ არის მანიაშა? კარგი სამუშაო აქვს თუ არა? (200 მან. მივიღე და უკვე მივწერე ამის შესახებ; ერთხელ კიდევ მადლობა.) თუ შეიძლება, კვი-

რაში ერთხელ მიგზავნეთ წაკითხული რუსული გაზეთები, თორემ ა რ ა ვ ი თ ა რ ი არა მაქვს (უფრო ხშირად გამოგზავნა არა ღირს). მაგრად გართმევთ ხელს, მანიაშას კი ვკოცნი. ნადიაც.

თქვენი ვ. უ ლ ი ა ნ ო ვ ი

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუჩნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. შიროკაიას ქ., ს. 48,
ბ. 24. პეტროგრადი. Russie. Pétrograde
Oulianoff. Spiegelgasse. 14^{II}. Zürich. I (Suisse)

22/X. 1916.

ძვირფასო მანიაშა! გუშინ ერთდროულად მივიღე შენი ორი ღია ბარათი, 29/8-ისა და 1/IX-ისა. ძალიან მადლობელი ვარ გამომცემლებთან მეცადინეობისა და ფულის გამოგზავნისათვის. მიიღო თუ არა ახალმა გამომცემელმა ხელნაწერი უახლესი კაპიტალიზმის შესახებ⁵¹⁸ გეთაყვა, მაცნობე, როცა მიიღონ. ამ ეკონომიურ ნაშრომს მე განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას ვანიჭებ და განსაკუთრებით მინდა რაც შეიძლება მალე ვიხილო იგი სრულად დაბეჭდილი. შენ იწერები, რომ «აგრარული საკითხი» გამომცემელს უნდა წიგნად გამოეშვა და არა ბროშურად». მე ეს ისე მესმის, რომ უნდა გამოგვგზავნო გაგრძელება (ე. ი. იმის დამატებით, რაც ამერიკაზე დავწერე, დავწერო გერმანიაზე დაპირებული)⁵¹⁹. ჩავუჯდები ამ სამუშაოს, როგორც კი დავამთავრებ იმას, რაც ძველი გამომცემლის ავანსის ასანაზღაურებლად უნდა დავწერო⁵²⁰.

მაშასადამე, მიმაჩნია, რომ ახალმა გამომცემელმა შემიკვეთა გაგრძელება აგრარულ საკითხზე! შემთხვევა რომ მოგეცეს, გაახსენე ეს. (500 მ. ჯერ კიდევ არ მიმიღია, მაგრამ, რა თქმა უნდა, ამ დღეებში მივიღებ: ეს, ჩემი აზრით, ავანსი კი არ არის, არამედ გამომცემლის მიერ მიღებული ხელნაწერების ანაზღაურება).

ხომ არ შეიძლება შეიტყო (როცა შემთხვევა მოგეცეს, არა სპეციალურად), მოათავსა თუ არა გრანატმა ლექსიკონში⁵²¹ ჩემი სტატია მარქსზე? დაპირებული ანაბეჭდი არ მიმიღია. თუ იგი პასუხს არ იძლევა, ხომ არ შეიძლება ბიბლიოთეკაში შეიტყო, აიღო ლექსიკონი ამ ასოზე?

სათარგმნ წიგნებზე შენვე გამოგიგზავნე სამი წინადადება (სამი წიგნი: Kemmerer; Gilbreth; Hobson) * თუ არ გამოდგა, მაცნობე, სხვას მოვძებნი. თუ გამოდგა, რაც შეიძლება ზუსტად უნდა დაათქმევინო პირობები, რომ შეკვეთა მოცემულია, წინადადება მიღებულია. მაშინ სამუშაოს ჩავუჯდები. იქნებ ანია იკისრებს ერთის თარგმნას? ანიას გადაეცი ჩემი და ნადიას დიდზე დიდი სალამი. მე 3 ღია ბარათი გამოგიგზავნე მ. ტ-ს მისამართით **, ახლა ამას შენი მისამართით ვგზავნი. ერთნაირად მოსახერხებელია თუ არა ეს? მე და ნადია წინანდებურად ვცხოვრობთ, წყნარად; ციურიხში ბიბლიოთეკები უკეთესია და მუშაობა უფრო მოსახერხებელია. მაგრად გკოცნი ჩემ და ნადიას მაგიერ და სალამს ვუძღვნი მ. ტ-ძეს. წიგნების გამოგზავნისათვის ძალიან მადლობელი ვარ, ქალთა ჟურნალიც მივიღე.

შენი ვ. უ.

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* წერილი არ შენახულა რ. ე. დ.

** სამი ღია ბარათიდან შენახულია მხოლოდ ერთი (იხ. ეს ტომი, ტვ. 534).. რ. ე. დ.

მ. ი. ულიანოვას

მშპ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. შიროკაია, ს. 48/9,

ბ. 24. პეტროგრადი. Russie. Pétrograde

Oulianoff. 14^{II}. Spiegelgasse. 14^{II}. Zürich (Suisse)

26/XI. 1916.

ძვირფასო მანიაშა! ის იყო გამოვგზავნე მარკ ტიმოთეს-ძის მისამართით დაზღვეული ღია ბარათი, რომ მოვიდა შენგან წიგნები (რომანი 2 ტომად) და შემდეგ ღია ბარათი, სადაც მატყობინებ, რომ ამ დღეებში ანიუტას ელით⁵²². დიდი მადლობა წიგნებისათვის. ძალიან მახარებს ანიუტას ამბავი. ძალიან დიდ სალამს ვუძღვნი მას და ვუსურვებ დიდხანს არ დაჰყოს ასტრახანის გუბერნიაში და ფრთხილად იყოს იქ, ავად არ გახდეს შეუჩვეველ ცხელ ჰავაში. ნაღია სალამს გიძღვნი და მადლობას გითვლით ლილიაზე ამბებისათვის.

ჩვენ წინანდებურად ვცხოვრობთ. სიძვირე სულ მატულობს. ფულისათვის დიდი მადლობა (მოვწერე მ. ტ-ს, რომ მივიღე 500 მ.-869 frs). თუ არ გაგიჭირდება, თვეში 3—4 ჯერ მიგზავნე შენგან წაყითხული რუსული გაზეთი, მაგრად შეკარი ხოლმე ბაწრით (თორემ იკარგება). რუსული გაზეთები არა მაქვს. სათარგმნად შემოგთავაზე სამი წიგნი: *Kemmerer*: «Technischer Fortschritt»; *Hobson*: «Imperialism»; *Gilbreth*: «Motion study». პასუხი ჯერ კიდევ არ მიმიღია ველი (ვინაიდან გამომცემელმა უნდა შეიტყოს, უკვე გამოცემული ხომ არ არის).

ერთხელ კიდევ მაგრად გართმევთ ხელს ყველას და გოცნით შენ და ანიას.

შენი ვ. ულიანოვი

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

ბროტლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

1917 წ.

262

მ. ი. ულიანოვას

M-Ile Oulianoff. მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას. შიროკაიას ქ.,
ს. 48/9, ბ. 24. პეტროგრადი. Russie. Pétrograde

Oulianoff. 14. Spiegelgasse. Zürich. I. Suisse

15. II. 1917.

ძვირფასო მანიაშა! დღეს აზოგ-დონის ბანკის მეშვეობით მივიღე 808 frs, და გარდა ამისა 22. I-ს მივიღე 500 frs. მომწერე, გეთაყვა, რა ფულია ეს, გამომცემლისაგან არის თუ არა და რომლისგან და სახელდობრ რისთვის და ჩემთვის არის თუ არა. საჭიროა მქონდეს გაანგარიშება, ე. ი. ვიცოდე, სახელდობრ რომელი შრომები უკვე აანაზღაურა გამომცემელმა და რომელი არა. ვერ გამიგია, საიდან არის ამდენი ფული; ნადია კი ხუმრობს: ახლა შენ «პენსიას» იღებო. ჰა-ჰა! მხიარული ხუმრობაა, თორემ სიძვირე პირდაპირ საშინელია, ხოლო მუშაობის უნარი ავადმყოფი ნერვების გამო საშინლად ცუდია. მაგრამ ხუმრობა იქით იყოს, ხომ უნდა ვიცოდე რაც შეიძლება ზუსტად; მომწერე, გეთაყვა. უფრო ისე ჰგავს, რომ შენი ერთი (ან მეტი) წერილი დაიკარგა, და მე არ ვიცი, რაშია საქმე. მეშინია დაეხარჯო ფული (ზოგჯერ ჩემი მეშვეობით ფულს ერთ მეგობარს უგზავნიდნენ).

მივიღე ამას წინათ შენგან წიგნები: «რუსსკიე ზაპისკი», «პურის მტკიცე ფასები», «შრომითი შუამავლობა», «ტულის სტატისტიკა». ძალიან და ძალიან მადლობელი ვარ. ანიუტას და მ. ტ-ს, აგრეთვე მიტიას, ძალიან დიდ სალამს ვუძღვნი. ჩვენ ეცხოვრობთ წაანდებურად. ძალიან წყნარად; ნადია

ბშირად ავადმყოფობს. ზამთარი წარმოუდგენლად ცივი იყო, ახლაც კი ცივა. როგორ ხართ თქვენ ყველანი? ჯანსაღად ხართ თუ არა? თქვენგან ამბები ცუდად აღწევს.

მაგრად გართმევ ხელს და გკოცნი.

შენი ვ. ულ.

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ტ. ელიზაროვის

Recommandé Mr. Elizaroff მმპ მარკ ტიმოთეს-ძე ელიზაროვს. გამგეობა სანაოსნო საზოგადოებისა «ეოლგაზე».

45. ნევის. 45. პეტროგრადი. Russie Pétrograde

Expédié par Wl. Ulianoff. Spiegelgasse. 14.

Zürich. I. Suisse

ძვირფასო მარკ ტიმოთეს-ძე! ამასთან დართულიდან თქვენ დაინახავთ, რომ ნაღია გეგმავს «პედაგოგიური ლექსიკონის» ან «პედაგოგიური ენციკლოპედიის» გამოცემას⁵²³.

მე ძლიერ ვუჭერ მხარს ამ გეგმას, რომელიც, ჩემი აზრით, შეავსებს ძალიან მნიშვნელოვან ხარვეზს რუსულ პედაგოგიურ ლიტერატურაში, ძალიან სასარგებლო ნაშრომი იქნება და შემოსავალს მოგვცემს, რაც ჩვენთვის არქიმნიშვნელოვანია.

ახლა რუსეთში მოთხოვნილება სწორედ ენციკლოპედიებსა და მსგავს გამოცემებზე, მკითხველთა რიცხვისა და წრის გადიდების გამო, ძალიან დიდია და ძლიერ იზრდება. კარგად შედგენილი «პედაგოგიური ლექსიკონი» ან «პედაგოგიური ენციკლოპედია» ნიადაგსაზმარი წიგნი იქნება და რამდენჯერმე გამოიცემა.

ნაღია ამის შესრულებას რომ შეძლებს, დარწმუნებული ვარ, ვინაიდან დიდი ხანია მუშაობდა პედაგოგიაში, წერდა მის შესახებ, სისტემატურად ემზადებოდა. ციურიხი განსაკუთრებით მოსახერხებელი ცენტრია სწორედ ასეთი მუშაობისათვის. პედაგოგიური მუზეუმი აქ მსოფლიოში საუკეთესოა.

ასეთი წამოწყების შემოსავლიანობა უეჭველია. ყველაზე უკეთესი ის იქნებოდა, რომ მოხერხდებოდა თვითონ გამოცემდეთ, ვისესხებდეთ საჭირო კაპიტალს ან მოვნახავდეთ კაპიტალისტს, რომელიც მეპაიედ შევიდოდა ამ წამოწყებაში.

თუ ეს შეუძლებელია და თუ ამას რომ გამოვედგნოთ, ეს მხოლოდ დროის დაკარგვის მომასწავებელი იქნება, — თქვენ, რა თქმა უნდა, უკეთ ხედავთ და, რომ მოიფიქრებთ და გამოიკითხავთ, თვითონ გადაწყვეტთ ამ საკითხს, — მაშინ ეს გეგმა უნდა შესთავაზოთ ძველ გამომცემელს, რომელიც ალბათ მოჰკიდებს ხელს. ოღონდ საჭიროა, რომ გეგმა არ მოგვპარონ, ე. ი. არ გამოგვტაცონ. შემდეგ უნდა დადოთ გამომცემელთან უზუსტესი ხელშეკრულება რედაქტორის (ე. ი. ნადიას) სახელზე ყველა პირობის შესახებ. თორემ გამომცემელი (ძველი გამომცემელიც!) პირდაპირ წაიღებს თავისთვის მოცულ შემოსავალს, რედაქტორს კი დააკბალებს. ეს ხდება ხოლმე.

ძალიან გთხოვთ კარგად იფიქროთ ამ გეგმაზე, დაზვეროთ, მოილაპარაკოთ, იმეცადინოთ და მიპასუხოთ* რაც შეიძლება დაწვრილებით.

ხელს გართმევთ. თქვენი ვ. ულიანოვი

P. S. გამოცემა — 2 ტომად, 2 სვეტად. გამოშვებულ იქნას 1—2-თაბახიან ნაკვეთებად. გამოცხადდეს ხელმოწერა. მაშინ ფული მალე შემოვა.

დაწერილია 1917 წ. 18 — 19 თებერვალს

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

* თუ წარმატება იყოს, მიპასუხეთ დეპეშით: «ხელშეკრულება ენცალოპედიაზე დადებულია». მაშინ ნაღია გამალებით შეუდგება მუშაობას.

264

**დეპეშა მ. ი. ულიანოვას
და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას**

დეპეშა № 148

ბლანკი № 71

შიდ. 2/4/ 191[7] წ. 20 ს. 8 წ.

ულიანოვას, შიროკაია, 48/9, ბ. 24. პეტროგრადი

ტორნეოდან 2. 18 ს. 12 წ.

ჩამოვდივართ ორშაბათს ღამით 11. აცნობეთ «პრაედას».

უ ლ ი ა ნ ო ვ ა ი

დაწერილია 1917 წ. 2 აპრილს

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეჟერნალ

იბეჭდება ტელეგრაფის ბლანკის

ტექსტის მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

265

მ. ი. ულიანოვას

ძვირფასო მანიაშა! გიძღვნი დიდზე დიდ სალამს და გიტურვებ ყოველ კარგს. მე კარგად ვცხოვრობ და ჩავუჯექი ნაშრომს სახელმწიფოს შესახებ, რომელიც დიდი ხანია მაინტერესებს⁵²⁴. მინდა რჩევა მოგცე: უთუოდ უნდა წახვიდე; სამკურნალოდ. სწორედ ახლანდელი დრო, შედარებით ცარიელი, და ამავე დროს შფოთიანი, უნდა გამოიყენო, რომ უმკურნალო ფეხსა და ნერვებს. ძალიან, ძალიან გთხოვ: წადი უთუოდ და დაუყოვნებლივ. შეიძლება თან წაიღო სათარგმნი ან ბელეტრისტიკა, რომ უკეთ გაუძლო მოწყენილობას, რომელიც რამდენადმე საჭიროა მკურნალობის დროს. მაგრამ წასვლით აუცილებლად უნდა წახვიდე. გეთაყვა, შეასრულე ჩემი ეს თხოვნა და პასუხად მომწერე რამე. მაგრად გეხვევი.

შენი ულ.

დაწერილია 1917 წ. აგვისტოში

გაგზავნილია ჰელსინგფორსიდან

(ჰელსინკიდან) პეტროგრადში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11



პ. ი. ლუნინი
მოსკოვი, ქრემლი. ოქტომბერი 1918

266

მ. ი. ულიანოვას

მიმოზას⁵²⁵

ძვირფასო, საყვარელო მიმოზა! ძალიან გთხოვ წახვიდე სამკურნალოდ, აღარ გადადო, არ შეიძლება ხელიდან გაუშვა დრო. ხოლო დაბრუნებისას ყოველნაირი სასამსახურო საქმე ადვილად შეიძლება მოეწყოს. უთუოდ წადი!

ბერის შესახებ ჩინებული თემაა. ეცადე იშოვნო კიდეც Schlüter ჩარტიზმის შესახებ (გერმანულ ენაზე)⁵²⁶; გამოვიდა ბერის შემდეგ და უსწორებს ამ ოპორტუნიტს. ბერისა და შლუტერის მიხედვით შეიძლება არქიუ-კარგის ბროშურა გამოვიდეს. მომწერე პასუხი.

«პარტიული ყრილობებიც» კარგი თემაა (გარდა ოქმებისა კიდეც სწავდასწავ ბროშურებია* საჭირო, რომლებიც მე დაახლოებითაც კი არ მახსოვს). თუ დაწერ, შავი გამომიგზავნე, მოვითათბიროთ.

მაგრად, მაგრად გეხვევა. ვ. ულ.

დაწერილია 1917 წ.

აგვისტოს დამლევს—სექტემბერში
გაგზავნილია ჰელსინგფორსიდან
(ჰელსინკიდან) პეტროგრადში

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* ლენინის «მოხსენება» სტოკჰოლმის ყრილობის შესახებ შემთხვევით მაქვს, ეს არის და ეს... არ კმარა!

1919 წ.

267

დევეზა ნ. კ. კრუჰსკაიას

ყაზანი და ადგილსამყოფელის მიხედვით
 პროფესორად რუსეთის ცაკის საინსტრუქტორო გემი «კრასნა-
 ია ზვეზდა» ულიანოვა-ლენინას.

გიგზავნით პოზნერის დეპეშას.

გთხოვთ მიდებეშოთ ჯანმრთელობა და მგზავრობის მარ-
 ტუტის⁵²⁷

სახკომსაბჭოს თავმჯდომარე ლ ე ნ ი ი

დაწერილია 1919 წ. 2 ივლისს

პირველად დაიბეჭდა 1933 წ.

ლენინის ყრებულში XXIV

იბეჭდება ხელნაწერის
 მიხედვით

ნ. კ. კრუპსკაიას⁵²⁸

9/VII. 1919.

ძვირფასო ნადიუშკა! ძალიან გამახარა შენგან ამბის მიღებამ. მე უკვე გამოგიგზავნე ერთი დეპეშა ყაზანში და, პასუხი რომ ვერ მივიღე, მეორე გავგზავნე ნიჟნში, საიდანაც დღეს მიპასუხეს, რომ «კრასნაია ზვეზდა» 8/VII-ს ყაზანში უნდა იქნეს და იქ იღებდა სულ მცირე ერთ დღელამეს. მე შევეკითხე ამ დეპეშაში, ხომ არ შეიძლება «კრასნაია ზვეზდაზე» მოგვცენ კაიუტა გორკისათვის. ის ხვალ ჩამოვა აქ, და ძალიან მინდა გავარიღო პიტერს, სადაც იგი განერვიულდა და მოეშვა. იმედი მაქვს, შენ და სხვა ამხანაგები მოხარული იქნებით იმგზავროთ გორკისთან ერთად. ძალიან კარგი ბიჭია; ცოტა ჭირვეულობს. მაგრამ ეს ხომ წერილმანია.

წერილებს დახმარების შესახებ. რომლებიც შენ ზოგჯერ მოგდის, მე ვკითხულობ და ვცდილობ გავაყუთო, რაც კი შეიძლება.

მიტია კიევში წავიდა: ყირაში. ვგონებ, ისევ თეთრებსა აქვთ.

ჩვენ წინანდებურად ვცხოვრობთ: კვირაობით «ჩვენს» აგარაკზე ვისვენებთ. ტროცკი გამოჩანსალდა, სამხრეთში წავიდა, იმედი მაქვს გამოასწორებს. მთავარსარდალი ვაცეტი-სი კამენევით⁵²⁹ (აღმოსავლეთის ფრონტიდან) რომ შევეცვა-ლეთ, ამით გაუმჯობესებას ველი.

პოკროვსკის (მ. ნ.)⁵³⁰ 2 თვით დასასვენებლად ვუშვებთ: მოადგილედ გვინდა დავნიშნოთ ლიუდმილა რუდოლფის ასუ-

ლი მენუინსკაია⁵³¹ (თუმცა ეს გადაწყვეტილი არ არის),
მაგრამ არა პოზნერი.

მაგრად გეხვევი, გთხოვ უფრო ხშირად მომწერო და მი-
დებუშო ხოლმე.

შენი ვ. ულიანოვი

NB: დაუჯერე ექიმს: მეტი ჭამე და იძინე, მაშინ ზამ-
თრისათვის სავსებით შრომისუნარიანი იქნები.

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს

კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

289

დეკრეტი ნ. კ. კრუცსკაიას

ყაზანი. ულიანოვას

ყველანი კარგად ვართ⁵³². დღეს ვნახე გორკი. ვურჩევდი წამოსულიყო თქვენი გემით, რის შესახებ უკვე გაგზავნე ერთი დეკრეტი ნიჟნში, მაგრამ გორკიმ კატეგორიული უარი განაცხადა. პოკროვსკის დასასვენებლად გუშვებთ. მის მოადგილედ დროებით დავნიშნეთ მენჟინსკაია. შენი წერილი ურეცისაგან მივიღე და მისი ხელით გამოგიგზავნე პასუხი. გაქვთ თუ არა მოსკოვის გაზეთები?

ლ ე ნ ი ნ ი

დაწერილია 1919 წ. 10 ივლისს
პირველად დაბეჭდა 1945 წელს
ლენინის კრებულში XXXV

იბეჭდება მანქანაზე
გადაწერილი პირის
მიხედვით

ნ. კ. კრუცსკაიას

სრულიად რუსეთის ცაქის გემი «კრასნაია ზეზდა»

ნად. კონსტ. ულიანოვას

15/VII.

ძვირფასო ნადიუშკა! ესარგებლობ კრესტინსკის პერმში წამოსვლით, რომ მოგწერო. ეგება დაგეწიოს.

გუშინ მივიღე მოლოტოვის დეპეშა ყაზანიდან და ისე ვუპასუხე მას, რომ შენ უნდა მიგელო ყაზანიდან გასვლამდე, რაც, როგორც მითხრეს, დანიშნული იყო ლამის 3 საათზე.

მოლოტოვისაგან შევიტყე, რომ გულის ავადმყოფობის შეტევა მაინც გქონია. მაშასადამე, შენ უზომოდ მუშაობ. უფრო ზუსტად უნდა იცავდე წესებს და კარგად უჩერებდე ექიმს.

თორემ ზამთრისათვის შრომისუნარიანი არ იქნები! ნუ დაივიწყებ ამას!

განათლების ს. კ-ის საქმეებზე უკვე გიდეპეშე.

აღმოსავლეთის ფრონტებზე ბრწყინვალე მდგომარეობაა. დღეს შევიტყე ეკატერინბურგის აღება. სამხრეთში გარდატეხაა, მაგრამ ჯერ კიდევ არ არის სერიოზული ცვლილება გაუმჯობესებისაკენ. იმედი გვაქვს, იქნება.

გორკი ვერ დავაჯერე წამოსულიყო, თუმცა გულმოდგინედ ვურჩევდი.

გუშინ და გუშინწინ ვიყავით გორკაში⁵³⁵ მიტიასთან (ის აქ არის ეს 4 დღეა) და ანასთან ერთად. ცაცხევი ჰყვავის. კარგად დავისვენეთ.

მაგრად გეხვევი და გოცნი. გთხოვ მეტი დაისვენო, ნაკლები იმუშაო.

შენი ვ. ულ.

დაწერილია 1919 წ. 15 ივლისს

იბეჭდება პირველად.
ხელნაწერის მიხედვით

271

მ. ი. ულიანოვას და ნ. კ. კრუკსკაიას

მარიამ ილიას ასულს

და

ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულს

გთხოვთ გამაღვიძოთ არაუგვიანეს დილის 10 საათისა. ახლა 4^{1/4}-ია, არ მეძინება; სავსებით ჯანსაღად ვარ. თორემ ხვალინდელ დღესაც ტყუილ-უბრალოდ - დავკარგავ და დალაგებულა რეჟიმის უქონლად დავგრჩება.

ლ ე ნ ი ნ ი

დაწერილია 1919 წელს ან 1920 წელს

აბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ჩემს ოთახში, თეთრ მაგიდაზე საწოლს უკან დევს
2 წიგნი და 2 ნომერი გაზეთი, ყველა იტალიური.

1) *Turati*: Trenti anni di Critica Sociale

2) *Treves*: Polemiche Socialiste

3) *Stampa*

4) და კიდევ ერთი

იტალიური

გაზეთი

დაწერილია 1921 წელს
გავზავნილია გორკი ლენინსკიედან
(მოსკოვს ახლოს)

იბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით.

1922 წ.

273

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ძვირფასო ანიუტა! აი რა გამოვიდა:

აღმოჩნდა, რომ ეს წიგნია «სოც. აკადემიიდან», საიდანაც წიგნების შინ მიცემა აკრძალულია.

ჩემთვის გამონაკლისი გაუკეთებიათ!

უხერხული გამოვიდა, — რა თქმა უნდა, ჩემი მიზეზით. ახლა საჭიროა განსაკუთრებით სასტიკად ადევნოთ თვალყური იმას, რომ გორამ⁵⁸⁴ მაღე და შინ წაიკითხოს წიგნი და დააბრუნოს.

თუ საჭიროა, მე შემოძლია დავავალო მოძებნონ სხვა ადგილას, — რომ ეს წიგნი საკუთრებად მიშოვნონ.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1922 წ. დამლევს

პირველად დაიბეჭდა 1957 წელს
ჟურნალ «იუნოსტში» № 1

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით



ა. ი. ულიანოვა-მლიზაროვა
1921

274

მ. ი. ულიანოვას

მ. ი. ულიანოვას

მანიაშა!

ჩამოიტანე, გეთაყვა, მოსკოვის გუბერნიის დიდი რუკა..
ეს რუკა ჩვენს სასადილო ოთახში დევს წიგნის კარადაზე..
ზემოთ.

შენი ვ. უ.

დაწერილია 1922 წელს
გაგზავნილია გორკი ლენინსკიედან
(მოსკოვის ახლოს)

იბეჭდება პირველად,
ხელნაწერის მიხედვით.

და მ ა ტ ე მ ა ნ ი

I

ამონაწერები ვ. ი. ლენინის შერილობიდან მახლობლებისადმი

(მოსკოვის ჟანდარმთა სამმართველოს საქმიდან)

ვ. ი. ლენინის ექვსი წერილი 1901 წლის 1 მარტის წინაღმეს მ. ი. ულიანოვასთან ჩხრეკის დროს წაღებულ იქნა და «ნეოტმტკიცებად» დაერთო საქმეს. მოსკოვის ჟანდარმთა სამმართველოს საქმეში (საქმე რსდმპ მოსკოვის ჯგუფის შესახებ, № 69, ტ. V, 1901 წ., ფურცელი 101)*. ამ წერილებიდან არის შემდეგი ამონაწერები:

1. წერილი 1897 წლის 3/VII თარიღით, რომელსაც აქვს ხელმოწერა «შენი ვ. უ.» და რომელიც იწყება სიტყვებით: «მივიღე. მანიაშა, შენი 16/VI-ის წერილი» კონვერტში მისამართით: «მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას (მანიაშას) დედას). წერილში მოთავსებულია პროგრამა მეცადინეობისა მარტისიზმის შესასწავლად, წყაროებს შორის მითითებულია სოციალ-დემოკრატიის ისეთი ორგანოები, როგორიც არის «Vorwärts» და «Neue Zeit».

2. წერილი 1898 წლის 4/IX თარიღით, რომელსაც აქვს ხელმოწერა «შენი ვ. უ.» კონვერტზე კი აღნიშნულია, რომ წერილი მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვასაგან არის. ამ წერილში, რომელიც იწყება სიტყვებით: «ამ დღეებში მივიღე. ძვირფასო დედიკო. წერილი», ყურადღებას იქცევს შემდეგი ფრაზები: 1) «სერგი ივანეს-ძისათვის წიგნების გაგზავნის შესახებ უნდა ვთქვა, რომ არ ვიცი, სად არის იგი. იქნებ უკვე სრედნე-კოლმესკ-შია»; 2) «ლიახოვსკი იწერებოდა ამ დღეებში — უფრო მეტად

* მოსკოვის ცსია მოსკოვის საგუბერნიო ჟანდარმთა სამმართველოს ფონდი (რსდმპ მოსკოვის ჯგუფის საქმე № 89, 1901 წ., ფ. ფ. 101—102). რედ.

ახალი გადასახლებულების შესახებ, რომლებიც ვერხოლენსკზე გავლათ მიდიან»; 3) «ვას. ვას. (სტარკოვი) ფიქრობს ითხოვოს ნიენე-ჟდინსკში გადაყვანა»; 4) «ლეპეშინსკები კურაგინსკოეში გადადიან»; 5) «აპოლინარია ალექსანდრეს ასული ამას წინათ იწერებოდა კაზაჩინსკოდან».

3. წერილი ხელმოწერით «ვ. უ.», რომლის თარიღია 1898 წლის 15/XII და იწყება სიტყვებით: «ვეუგზავნი ანიუტას ე. მ-ს წერილს, რომელიც მან გამომიგზავნა თხოვნით, რომ დაუყოვნებლივ გამოგზავნა». წერილში ყურადღებას იქცევს ახლახან ციტირებული ფრაზა და მასში მოხსენიებული ინიციალები: «ე. მ.».

4. წერილი 1899 წლის 14/VI თარიღით, რომელსაც აქვს ხელმოწერა «შენი ვ. უ.» და იწყება სიტყვებით: «ამ კვირაში შინიდან თქვენგან, ძვირფასო დედაცო, არავითარი ცნობა არ მომსვლია»; წერილში გვხვდება გვარი თავად ეგორ ეგორის-ძე კუგუშევისა, რომელსაც ავტორი თხოულობს გადაეგზავნოს მისი თხზულება «კაპიტალიზმის განვითარების» შესახებ.

5. იმავე ავტორის წერილი თარიღით «1900 წლის 18/VIII. პარიზი», გაგზავნილი მ. ა. ულიანოვასათვის, რომელშიც გვხვდება მისამართი: «M. Dr. Dubon chez... Pour M. Goukowsky, 8 Boulevard Capucines. Paris».

6. წერილი თარიღით «20/X, პრაღა» ხელმოწერით «ვ. უ.», გაგზავნილი მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვასათვის, სადაც ვხვდებით მისამართს: «Herrn Franz Modráček (ვ. ი-სათვის). Směcky, 27. Prag. ავსტრია».

ამ წერილების დედნების მონახვა ჭერჭერობით ვერ მოხერხდა, შესაძლოა, რომ ისინი დაიღუპა ერთ-ერთი ხანძრის დროს თებერვლის რევოლუციის პირველ დღეებში.

II

ნ. კ. კრუპსკაიას წერილები

1

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

15/II. 1898 წ.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო

განა ანა ილიას ასულს არ მიუღია ჩემი 8 თუ 9 თებერვლის წერილი? იმ წერილში საკმაოდ დაწვრილებით ვწერდი მას ჩემ შესახებ. სამწუხარო ის არის, რომ ჯერ კიდევ ცნობილი არ არის დრო, როცა განაჩენს გამომიცხადებენ; იუსტიციის სამინისტროში მითხრეს, მოხსენება მარხვის ან პირველ, ან მეორე კვირაში იქნებაო. მითხრეს აგრეთვე, რომ დანიშნული მაქვს 3 წლით გადასახლება უფის გუბერნიაში (განაჩენი უცვლელია), მაგრამ რომ დეპარტამენტს თავისი უფლებით შეუძლია ნება დამართოს ზედამხედველობის დრო მოვიხადო შუშაში. მდგომარეობა მთლად გაურკვეველია. განაჩენს რომ გამომიცხადებენ, ალბათ პიტერში კიდევ ორიოდე კვირას მომიხდება დარჩენა, ისე რომ პიტერიდან გამოვალთ, ვფიქრობ; მესამე თუ მეოთხე კვირას. მოსკოვში 2 — 3 დღეს დავრჩები, ჩამოსვლის დღეს მოგწერთ, როგორც კი ეს დანამდვილებით მეცოდინება. რაც შეეხება ეოლოდიას ნაშრომს*, დამპირდნენ, რომ აუცილებლად მოძებნიან გამომცემელს; მოსკოვში, ამბობენ, ცენზურის ძალიან ცუდი პირობებია, ისე რომ წიგნს ცენზურაში ძალიან დიდხანს გაჩერების საფრთხე მოელისო; მირჩევენ წიგნი გამოვცეთ ზაფხულში, რომ იგი შემოდგომისათვის გამოვიდეს, ეს ყველაზე მოხერხებული დროა ამგვარი წიგნების გამოსვლისათვის. ყოველივე ამის გამო

* საქმე ეხება კრებულის «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» გამოცემას. რ. ე. დ.

უკან არ გამოშვებდა ბელნაწერი, ანა ილიას ასულს ვეკითხებოდი, რას ფიქრობ, როგორ აჯობებს გააქეთო-მეთქი, პასუხი არ მიმიღია. ჯერჯერობით ვოლოდიას გავუგზავნე თარგმანი ინგლისურიდან (რედაქტორი ამბობს, ვოლოდიამ ცუდადაც თუ იცის ინგლისური ენა, არა უშავს რა, რადგან შეიძლება გერმანული თარგმანით სარგებლობა, ხოლო ინგლისური წიგნაკით მხოლოდ შემოწმებაო), თარგმანი ძალიან საინტერესოა და პონორარსაც კარგს იძლევიან. არ ვიცი, ვარაუდობდა თუ არა ვოლოდია თარგმანების აღებას, მისი ერთი წერილიდან დავასკვენი, რომ ვარაუდობდა; ყოველ შემთხვევაში არა უშავს რა, რადგან ნათქვამია, რომ შეგეძლოა ორივემ ვთარგმნოთ, წიგნი დიდია. ყოველგვარი ლიტერატურული საქმეების მოგვარების მხრივ საშინელი პროფანი ვარ...

დედას პლევრიტი ჰქონდა, და იგი უკვე დაახლოებით ერთი თვეა არ გამოდის, დღეს ახალი ექიმი მოვა და გასინჯავს; ის ექიმი, რომელიც მას წინათ მკურნალობდა, მეტისმეტად დაუდევარია. დედა ყველას დიდ, დიდ მოკითხვას გითვლით.

მე მაინც ვფიქრობ, რომ შუშაში გამიშვებენ, იმათთვის განა სულ ერთი არ არის?

მაგრად გკოცნით.

თქვენი მოსიყვარულე ნ ა დ ი ა

15/II.

ძვირფასო მანეჩკა! ერთხელ მივწერე ანა ილიას ასულს, მაგრამ, ჩანს, ჩემი წერილი არ მიუღია. აი ბულოჩკაც მლანძღავს დუმილისათვის და აგრეთვე ტყუილბრალოდ! საწერი, რა თქმა უნდა, არაფერია, ყველაფერი გაურკვეველია, დღეს ერთია, ხვალ — მეორე, მაგრამ ყველაზე საჭიროს მაინც ვწერ და წერილებზე ვპასუხობ.

კუბა არ მინახავს და საეჭვოა, რომ წასვლამდე ვნახო. მისგან ერთხელ მივიღე წერილი, მწერს, რომ ახლა, როცა მას ლაპარაკი არ უხდება, თავს მშვენიერად გრძნობს, ბევრს მეცადინეობს, ძალიან უხარია ხუთშაბათები, ყველას მოკითხვას უთვლის.

ვ. ვ-ს ალბათ ვიშოვნი. ვოლოდიას სია ერთ-ერთ ნაცნობს გადავეცი, დამპირდა ყველაფრის შოვნას, გარდა ლიუდოგოვსკისა (ეს ბიბლიოგრაფიული იშვიათობაა) და ეკონომიური ჟურნალისა. არ ვიცი, იშოვნის თუ

ვერა, თუმცა ის საერთოდ წიგნების შოვნის ოსტატია. მინდა რაც შეიძლება მეტი წიგნი მოვიმარაგო, მაგრამ არ ვიცი, რა წავიღო. საკუთარი წიგნები ცოტა მაქვს, ამასთან ესენი უალრესად ჩვეულებრივი წიგნებია, არ ვიცი, ღირს კი ყოველივე ამის წაღება, ვოლოდიას ალბათ აქვს ეს წიგნები. ნაცნობებში შოვნა საკმაოდ ძნელია. ან რა წავიღო? აი უკვე 2-ოდე კვირის შემდეგ წასასვლელი ვარ, წიგნის მარაგი კი ჯერ კიდევ ძალიან უმნიშვნელო მაქვს. საერთოდ გასამგზავრებლად როგორღაც მოთენთილად და მეტად მიზანშეუწონლად ვემზადებით, ამბობენ, რაც შეიძლება მეტი თბილი ტანსაცმელი უნდა წაიღოთო... ახლა ალბათ უკვე მალე გავუღებთ გზას. აკოცეთ ა. რ-ს და უთხარით, რომ კარგად არ იქცევა, ყველგან ასეთ რეკომენდაციას რომ მაძლევს: ვოლოდიას მისწერა ჩემზე, ფარგასა ჰგავსო, ბულოჩკას ჩემი ცბიერება შესჩივლა... მაგრად გკოცნით, ძვირფასო. დიმიტრი ილიას-ძეს მადლობა უთხარით მოლოცვისათვის. ნეტავ ზაფხულამდე გათავდებოდეს მისი საქმე. აბა, ნახვამდის!

ნ. კრუპსკაია

გაგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

8. 0. ულიანოვას

6 მარტი.

ვგზავნი ვოლოდიას სტატიებს. მათ დღემდე იმიტომ არ ვგზავნიდი, რომ ვოლოდიასაგან ველოდი პასუხს ჩემს წერილზე, რომელშიც ვწერდი მას ცენზურულ მოსაზრებებზე. მან მთხოვა შემეტყო ცენზურული პირობები — და ამ შეტყობის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ამ მხრივ ყველაზე მთავარია გამოცემის ადგილი. მოსკოვი ამ მხრივ პიტერზე ბევრად უარესია, იქ ყველაზე უწყინარ წიგნებს აჩერებენ და ყოველნაირად ამახინჯებენ. ბულგაკოვის წიგნაკი ცენზურაში დაახლოებით ერთი წელიწადი იღო. ვოდოვოვოვამაც გამომცემლობა მგონი პიტერში გადაიტანა. **Erivain-ი*** მტკიცედ ადგას იმ აზრს, რომ მოსკოვში წიგნაკის გამოცემა მეტად არაეფექტურია. ხედავ.

რაც შეეხება ჩემს გამგზავრებას... არაფერი არ ვიცი, ძვირფასო მანია. აქ ერთი მინუსისნაკელი ქალი ცხოვრობს, ის ამბობს, 10 — 12 რიცხვზე გვიან გამგზავრება აღარ შეიძლება — გზაში ჩარჩენის საფრთხეა მოსალოდნელი. სულ იმედ- მქონდა, რომ განაჩენს 4 მარტს გამო- შიცხადებდნენ, და მაშინ 10-ს საღამოს გავემგზავრებოდი. მაგრამ განა- ჩენი 11 მარტამდე გადადეს (ისიც დანამდვილებით არა), დეპარტამენტში კი შემდეგს მეუბნებიან: ჩემი თხოვნა «აღმათ მიღებული იქნება მხედ- ველობაში» თუ ნებას დამრთავენ წავიდე ციმბირში, არა უადრეს, ვიდრე განაჩენის გამოცხადების შემდეგ, იქნება ნება დამართონ წავიდე პირდაპირ პიტერიდან და არა უფოს გუბერნიიდან (!). ხვალ ისევ წავალ დეპარტამენტში. ისე არ მინდა, რომ ჩემი წასვლა გაზაფხულამდე გადაი- დოს. დღეს ძალიან მეჩქარება, ხვალ საღამოს კი მივწერ ანა ილიას ასულს და ვუამბობ დეპარტამენტში ჩემი მგზავრობის შედეგების შესა- ხებ. ხვალვე ვითხოვ იქ კუბას ნახვას, თორემ ძალიან საწყენი იქნება ისე წავიდე, ერთხელაც რომ არ ვნახო იგი.

მაგრად გკოცნი. ნ. კრუპსკაია

მისამართს არასწორად წერთ: სახლი 18, ბინა 35, საჭიროა პირიქით: სახლი 35, ბინა 18.

დაწერილია 1898 წ. 6 მარტს

გავგზავნილია პეტერბურგიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. წერილები
მასშტაბებისადმი

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* — მწერალი. — ბ. გ. ჯ.

3

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! მივალწიეთ შუშენსკოემდე, და მე ვასრულებ ჩემს დაპირებას — მოგწეროთ, თუ როგორ გამოიყურება ვოლოდია ჩემი აზრით, საშინლად დაჯაჯაცებულა, და შესახედაობა ბრწყინვალე აქვს იმასთან შედარებით, როგორიც პიტერში ჰქონდა. ერთი აქაური მცხოვრები პოლონელი ქალი ამბობს: «პან ულიანოვი ყოველთვის მზიარულია». ძალიან გატაცებულია ნადირობით, და აქ საერთოდ ყველანი ნადირობას არიან გადაყოლილნი, ისე რომ მალე მეც, ალბათ, ზვერვას დაეუწყებ ყოველგვარ იხვებს, ასკატებს და სხვ. მხეცებს.

შუშაში მიმავალი გზა სულაც არ არის დამქანცველი, განსაკუთრებით, თუ საჭირო არ არის კრასნოიარსკში ჯდომა, თან იმასაც გვპირდებიან, ივნისიდან გემი იქნება შუშამდეო. მაშინ ხომ სულ კარგი იქნება. ისე რომ, თუ მოახერხებთ აქეთ გამოღწევას, მგზავრობა არც თუ ძალიან ძნელი იქნება. შუშა კი ჩემი აზრით ძალიან კარგია, ტყე აქვს, მდინარე ახლოა. გწერთ ცოტას, რადგან ეს მხოლოდ მინაწერია ვოლოდიას წერილისა*. მან, ალბათ, გაცილებით უფრო დაწვრთლებითი წერილი მოგწერათ. შევიარე მინუსინსკში წიგნების ამბის გასაგებად, იქ უკვე მიღებული ჰქონდათ თქვენი წერილი და უწყება, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ კრასნოიარსკიდან მათი მიღება აღრესატს არ შეუძლია. იმავე საღამოს მოვაგვარეთ საქმე, დავწერეთ მინდობილობა კრასნოიარსკში, და ახლა წიგნებს ამ დღეებში მივიღებთ. დიდი მადლობა. ჩვენი ურიცხვი ხელბარგის საქმე კი საესებით კეთილად დამთავრდა, არაფერი არ დაგვიკარგავს, ვაგონებში ყველგან გვიშვებდნენ. მადლობა სანოვაციისათვისაც, ამით სამ დღეს ვსაზრდოობდით, ეს კი ვაგზლის საქმელზე გაცილებით უფრო სასიამოვნო იყო... ეს არის და ეს. ნაპირზე კი მაინც გადმოვჯახეს. ვოლოდია ძალიან დაუცხაოფილებელი დარჩა ჩემი ნაამბობით ყველა თქვენ შესახებ, ეს ძალიან ცოტად მიიჩნია, მე კი ყველაფერი ვუთხრე, რაც ვიცოდი. კოცნით ყველას, ჩემგან მოკითხვა გადაეცით მ. ტ-ს და დ. ი-ს.

ნ. კ. რ.

დაწერილია 1898 წ. 10 მაისს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
რეზუმეში: ვ. ი. ლენინი «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ა. ულიანოვას

14 ივნისი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! ვოლოდია ზის და გამოწვლილვით ესაუბრება მეწისქვილეს, რომელიდაც სახლებსა და ქრონებზე, მე კი დაეჭეკი, რომ ცოტა რამ მოგწეროთ. არც კი ვიცი რით დავიწყო, ერთი დღე მეორესა ჰგავს, არავითარი გარეშე ამბები არ არის. მე უკვე მგონია, რომ მთელი საუკუნეა შუშაში ვცხოვრობ, სავსებით შევიგუე. აქაობას. შუშაში ძალიანაც კარგია ზაფხულში. ჩვენ ყოველდღე დავდივართ საღამოობით სასეირნოდ, დღეს ვერ დადის შორს, ჩვენ კი ზოგჯერ სადმე უფრო შორსაც წავალთ ხოლმე. საღამოს აქ ჰაერში სულაც არ არის სინესტე და ჩინებულია სეირნობა. კოლო თუმცა ბევრია, და ჩვენ ბადეები შევიყვრეთ, მაგრამ კოლოები რატომღაც სპეციალურად ვოლოდიას ჰამენ, საერთოდ კი სიცოცხლეს გვანებებენ. ჩვენთან სასეირნოდ დადის განთქმული «სანადირო» ძაღლი, რომელიც მუდამ გიგივით დასდევს ფრინველებს, რითაც ყოველთვის იწვევს ვოლოდიას აღშფოთებას. ვოლოდია ამ ხანებში სანადიროდ არ დადის (იგი არც თუ განსაკუთრებით გატაცებული მონადირეა), ფრინველები, მგონი, ბუდეებზე სხედანო, და სანადირო ჩექმებიც კი სარდაფშია ჩატანილი. ნადირობის ნაცვლად ვოლოდიამ თევზის ჰერა სცადა, ერთხელ ენისეის გაღმა წავიდა ღამისთევით, რომ ანეკსით დაეჭირა ღლაბუტები, მაგრამ უკანასკნელი გამოგზავრების შემდეგ, როცა ერთი ჰიჭყინაც ვერ დაიჭირეს, რაღაც აღარ მესმის ლაპარაკი ღლაბუტებზე. ენისეის გაღმა კი მშვენიერებაა! ერთხელ წავედით იქ, და ძალიან კარგი იყო, თუმცა ბევრი ყოველგვარი თავგადასავალი გადაგვხდა. ახლა ცხელა. საბანაოდ სიარული საკმაოდ შორს გვიხდება. ახლა შემუშავდა პროექტი ვიბანაოთ დილაობით და ამისათვის დილის 6 საათზე ავდგეთ ხოლმე. არ ვიცი, დიდხანს გასტანს თუ არა ასეთი რეჟიმი, დღეს ბანაობა გვიმართა. საერთოდ ჩვენი ახლანდელი ცხოვრება «ნამდვილ» საგარეო ცხოვრებას მოგვავიწყებს, მხოლოდ მეურნეობა არა გვაქვს.

კარგად გვაქმევნ, რძეს ნებაზე გვასმევნ, და აქ ყველანი ჩინებულად ვგრძნობთ თავს. ჯერ კიდევ ვერ შეეჩვევივარ ვოლოდიას ახლანდელ ჭანმრთელ შესახებაობას, პიტერში მიჩვეული ვიყავი მის მუდამ უქეიფოდ ყოფნას. ზინოჩკა სახტადაც კი დარჩა, როცა იგი მინუსაში წახა. ზინოჩკაც მადლობა ღმერთს კარგად გამოიყურება. აი ლიროჩკა სხვა საქმეა. პიტერიდან გამოგზავნეს მისი სურათი, გადაღებული მისი განთავისუფლების მეორე დღეს — პირდაპირ საშინელი შესახედავია. ნუთუ იგი ასე გამოიყვალა? ზოგჯერ ვფიქრობ, შუშაში ხომ არ გამოგზავნიან-მეთქი, კარგი იქნებოდა. შუშაში იგი იქნებ ცოტა გამოკეთებულიყო.

აი რამდენ რამეზე ვიყბედე. მანია უკანასკნელ წერილში მეკითხება სურათებზე. მე ჯერ კიდევ გზიდან მივწერე პიტერში, ვთხოვე გამოგზავნათ თქვენთვის ჩემი სურათი (შინაური ნაწარმოები), მაგრამ მათ ალბათ დაავიწყდათ ამის გაკეთება. რაც შეეხება არა შინაურულ სურათს, მივწერ პიტერში, რომ მივიღნენ ფოტოგრაფიაში და შეუკვეთონ ჩემი კიდევ რამდენიმე გამოსახულება, ამის გაკეთებაზე ალბათ უარს არ იტყვიან. ძალიან მინდა, რომ თქვენ და მანია ჩამოხვიდეთ ჩვენთან. ახლა ჯერ კიდევ შეიძლება მოსწრება. გადაეცით ჩემი მოკითხვა დ. ი.-ს. ვოლოდია უკვე მორჩა მეწისქვილესთან ლაპარაკს და ორი წერილი დაწერა, მე კი ვერა და ვერ გამითავებია ჩემი ყბედობა.

აბა, ნახვამდის, მაგრად გკოცნით. დედა ყველას სალამს გითვლით. ვოლოდიას საშუალებით მოკითხვის გადმოცემა უსარგებლოა, მას მიაჩნია, რომ ეს თავისთავად იგულისხმება. მე მაინც მაგრად ვკოცნი მანიას და ანატას და მოკითხვას ვუთვლი მ. ტ.-ს.

თქვენი ნ. კრ.

დაწერილია 1898 წ. 14 ივნისს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

5

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

9 აგვისტო 98 წ.

ვოლოდიამ უდიდესი სიამოვნებით ამომიკითხა ყველა საყვდელური, რომელიც შენ ოდესღაც მიგიწერია ჩემი მისამართით. რას იზამ, თავს ვთვლი დამნაშავედ, მაგრამ შეწყენარების ღირსად.

ვოლოდიამ დღეს დაამთავრა თავისი ბაზრები*, ახლა ისლა დარჩენია, რომ შეამოკლოს, და საქმე გაჩაჩული იქნება. ამ დღეებში კი ვებიტ

* ლაპარაკია ე. ი. ლენინის ნაშრომზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში. მსხვილი მრეწველობის შინაური ბაზრის წარმოშობის პროცესი» (იხ. თხზულებანი, 4. გამოც., ტომი 3, გვ. 1 — 720). რ ე დ.

კეთილად დამთავრდება. ნახევარზე ნაკლები და დარჩა. ბოლოს და ბოლოს თარგმანი ვგონებ კარგი გამოვიდა.

ფრიდმანის სახელზე მოვიდა კიდევ ყუთი ვოლოდიასათვის გამოგზავნილი წიგნებით. აქ არის ადამ სმიტი, ფილოსოფია და ორი შენი წიგნი — ალა ნეგრი. ქ-ნმა ფრიდმანმა კინაღამ მთელი დავიდარაბა ატეხა, მაგრამ საბოლოოდ წიგნები მაინც მიღებულია, თაროზე დალაგებულია და შეტანილია სიაში. ვოლოდია დროდადრო ნაზად გადახედავს ხოლმე ფილოსოფიას და ოცნებობს იმ დროზე, როცა შეეძლება შიგ ჩაიყურყუ-მელაოს.

გუშინ ლიროიკასაგან მივიღეთ წერილი, მხიარულზე მხიარული, აგვიწერს თავის ცხოვრებას კაზახინსკოეში. იქ 10 კაცია გადასახლებული, უმრავლესობა კომუნად ცხოვრობს, გაუჩენიათ თავიანთი ბოსტანი, ძროხა, სათიბი, ცხოვრობენ ერთ დიდ სახლში. ლირა გვწერს, რომ ტყეება თავისუფლებით, დადის კენკრის საკრეფად, თივას ფოცხავს, საოჯახო საქმეებს ეწევა, წიგნში არც იყურება. ასე ფიქრობს გაატაროს ზაფხული, შემოდგომიდან კი გამოეყოს კომუნას და ჩაუჯდეს მეცადინეობას. წერილი გრძელი და გამოცოცხლებულია. ძალიან მახარებს მისი ამბავი, ისვენებს მაინც აღაშინი.

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. ახალი არაფერია. ვოლოდია მთელი ამ ხნის განმავლობაში გაძლიერებით მუშაობდა და დროდადრო ლაინებზე სანადიროდ დადიოდა. დღეს აპირებდნენ სადღაც წასვლას ლაინებზე სანადიროდ, მაგრამ უკვე რამდენიმე დღეა ქარი ღმუის უმოწყალოდ, დღისითაც და ღამითაც, წვიმა არ არის, რატომღაც კი მძვინვარებს.

ვკ [ამთ]

ვაკეთებთ ნაყენს ეო[ლოსაგან]...*, ვამწნილებთ კიტრს — ყველაფერს ვაკეთებთ როგორც წესია, როგორც რუსეთში. ერთხელ საზამთროები ვიყიდეთ, მაგრამ, როგორც მოსალოდნელიც იყო, ეს დაწვესებულება სავსებით თეთრი აღმოჩნდა, წითელი ფერის ნიშანწყალიც არა ჰქონია. ერთხელ კედარის გირჩები ვკამეთ.

ვოლოდია აპირებს ორიოდ დღით წავიდეს ტაიგაში, ნახოს, რას წარმოადგენს ტაიგა, მოკრიფოს კენკრა, გირჩები, ინადიროს ტაიგის კაბებზე. ლაპარაკი ტაიგაზე ხშირია, ეს ლაპარაკი გაცილებით უფრო საინტერესოა, ვიდრე ლაპარაკი იხვევზე.

ვგონებ ეს არის და ეს, რაც კი შეიძლებოდა შემეტყობინებინა ახალი ჩვენი ცხოვრების შესახებ.

* წერილში პუნქტირით მონიშნული ტექსტი ამოკრილია. ეს ადგილები ემთხვევა წერილის მეორე გვერდზე კონსპირაციის მიზნით ამოკრილ ტექსტს. რ. ე. დ.

მანია როდის მიდის ბრიუსელში? ძალიან მიხარია, რომ მიდის. შეიწერე წერილი [ანა ივანეს ასულ მეშჩერიაკოვას] (ყოფილი [ჩეჩური-ნა]*, ჩვენი სკოლის მასწავლებელი და ჩემი ძალიან კარგი მეგობარია. ისინი ლიეჟში იცხოვრებენ, მხოლოდ ვშიშობ, უკვე ხომ არ წავიდნენ და ჩემმა წერილმა ხომ არ დაიგვიანა.

აბა, ნახვამდის, გკოცნით მაგრად შენც, მანიასაც, მარიამ ალექსანდრეს ასულსაც. მ. ტ-ს მოკითხვა გადაეცე. დედა ყველას მოკითხვას გითვლით, ამ ბოლო ხანებში რაღაც უქეიფოდ არის. ყოველ სიკეთეს გისურვებთ.

ნ ა ლ ი ა

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ქუერნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

6

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო!

უკანასკნელი ფოსტით მოვიდა როგორც იქნა დეპეშა დ. ი-ს განთავისუფლების შესახებ. ფოსტა სწორედ მაშინ მოიტანეს, როცა ბლომად გვყავდა სტუმრები. უკანასკნელ დღეებში «უცხოტომელები შემოგვესივნენ»; ნაწილობრივ მინუსიდან, ნაწილობრივ აქაური მიდამოებიდან, სულ სხვადასხვა ჯურის ხალხია. ამან ჩვენს მყუდრო ცხოვრებაში მთელი ალიაქოთი მოახდინა, და ბოლოს რამდენადმე გადავირიეთ. განსაკუთრებით გაგვიწყალა გული სხვადასხვა «სამეურნეო» ლაპარაკმა ცხენებზე, ძროხებზე, ღორებზე და სხვ. აქ ყველა გატაცებულია მეურნეობით, ჩვენც კი გავიჩინეთ ნახევარცხენი (ერთ-ერთმა აქაურმა მცხოვრებმა საფოლოსტო სამმართველოდან ხელწერილით აიყვანა ცხენი, ჩვენ გვინდოდა გვეყიდა მისთვის საკვები და ამისათვის გვესარგებლა ცხენით რამდენიც გვინდოდა), მაგრამ ჩვენი ნახევარ-ცხენი ისეთი ჯაგლაგი გამოდგა, რომელიც 3 ვერსის

* კვადრატულ ფრჩხილებში ჩასმული მთელი ტექსტი ამოჭრილია კონსპირაციის მიზნით. რ ე დ.

გავლას $1\frac{1}{2}$ საათს ანდომებდა, იძულებული გავხდით უკან დაგვებრუნებინა, და ამ ჩვენმა სამეურნეო წამოწყებამ ფიასკო განიცადა. სამაგიეროდ გულმოდგინედ ვკრეფთ სოკოს, მანქოლა და ნიყვი ჩვენთან აუარებელია. ვოლოდიამ ჭერ განაცხადა, სოკოს კრეფა არ მიყვარს და არ ვიცით, ახლა კი ტყიდან ველარ გამოიტყუებ, ნამდვილი «სოკოს სიშმაგე» ემართება მომავალი წლისათვის ვაპირებთ ბოსტანი გავიჩინოთ, ვოლოდია უკვე მოგვირიგდა, კვლავს დაგიბარავთო. კარგია, ფიზიკური სავარჯიშო ექნება. ჭერჭერობით მხოლოდ გულმოდგინედ დადის სანადიროდ. აი ახლაც თავის სანადირო საჭურველს იშვადებს. როჭოებს ხოცავს, ჩვენ კი სულ ვჭამთ და ვაქებთ. არა მგონია, რომ ჩვენი «მემამულის სახლი» ძალიან ცივი იყოს, აქ წინათ მწერავი ცხოვრობდა, ის ამბობს — არა უშავს რა, თბილაო. ყოველ შემთხვევაში სიფრთხილის ყველა ზომას მივიღებთ: შევუკვეთეთ ქეჩა, გულდასმით დაგვოზავთ ფანჯრებს, სახლის გარშემო მიწაყრილს გავაკეთებთ და სხვ. ყოველ ოთახში გვაქვს ღუმელი, ისე რომ, უნდა ვიფიქროთ, ძალიან არ ეციება. აბა, კმარა ყბედობა. მაგრად გეხვევით, ძალიან მიხარია დ. ი.-ს გამოც და თქვენს გამოც. გადაეცით მას ჩემი მხურვალე სალამი. ანიას და მანიას მაგრად ვკოცნი. დედა ყველას ღიდ მოკითხვას გითვლით. იგი ცოტ-ცოტას ებმება შუშენსკოეს ცხოვრებაში და ახლა ისე მოწყენილი აღარ არის, როგორც პირველ ხანებში იყო.

თქვენი ნაღია

დაწერილია 1898 წ. 26 აგვისტოს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

8. ი. ულიანოვას

11 სექტემბერი 98 წ.

აი, დღეს ვაპირებ მოგწერო გრძელი, მეტად გრძელი წერილი: ვოლოდია კრასნოიარსკში წავიდა, და უიმისოდ როგორღაც სიცარიელე დადგა, «რუკი» შეიცვალა, დღეს უეცრად ცარიელი სალამო აღმოჩნდა, ყველაზე შესაფერი საქმეა წერილების ჭლაბნა. რაგინდარა შემოძლია ვიყუბედო რამდენიც გნებავს, მაგრამ ეს სწორედ რომ «რაგინდარა» იქნება.

დღეს მივიღე შენი გრძელისგრძელი წერილი, ძვირფასო მანია, ხოლო ვოლოდიამ დახურული წერილი ტულიდან, ალბათ დ. ი-საგან. ჩავუღდე მაგიდაში. ჰო, დ. ი-სათვის, ვფიქრობ, მოსაწყენია ტულაში ყოფნა, და საერთოდ ისეთი გაურკვეველი მდგომარეობა, როგორიც მისი ახლანდელი მდგომარეობაა, სასიამოვნო არ არის, ხოლო უცხო ქალაქში — სულაც არ არის სახალისო, მაგრამ მაინც ყველაზე ცუდმა განვლო, ამ დაუსრულებელმა «აზოვს ჯდომამ». ახლა კი დ. ი. იქნებ უკვე პოდოლსკშიც არის... ყოველ შემთხვევაში საკითხი ალბათ უკვე გაირკვა.

ჩვენთან საუცხოო შემოდგომაა, მხოლოდ დილაობით ცივა, ღამით კი ყინვაა. ამიტომ ვოლოდიამ თან წაიღო ყველაფერი სათბილობელი: თბილი ქუდი, ქურჩი, ხელჯაგები, თბილი წინდები. მას უკვე დიდი ხნის წინათ მიცემული ჰქონდა თხოვნა, კბილებმა სულ გაუარა, ახლა კი ერთი კვირით კრასნოიარსკში წასვლის ნებართვა მოვიდა. ვოლოდია ჯერ არ აპირებდა წასვლას, მაგრამ შემდეგ სულმა წასძლია. ძალიან მოხარული ვარ, რომ გაისიერნებს, ცოტა გამოცოცხლდება, ადამიანებს ნახავს, თორემ შუშაში ჯდომით გული გაუწვრილდა. თვითონაც ძალიან უხაროდა ეს გამგზავრება. უკანასკნელ დღეს წასვლის წინ წიგნებიც კი არ გაგვიშლია, მე გამალეხული ეუკერებდი ვოლოდიას ზამთრის ამუნიციას, ის კი ფანჯარაზე იჯდა და გაცხოველებით ტიტიკებდა, თან ყველაფერს გვიბარებდა: ფანჯარა საგულდაგულად ჩასვითო, კარი რაც შეიძლება მაგრად ჩაკეტეთ ხოლმეო, სახლის პატრონებისაგან ხერხიც კი მოარბენინა და კარს დაუწყო ხერხვა, რომ უკეთ იკეტებოდესო. საერთოდ ჩვენს უვნებლობაზე დიდი თავდადებათ ზრუნავდა: ოსკარი დაიყოლია ჩვენთან მოვიდეს ხოლმე ღამით სათევად, მე კი რევოლვერის სროლას მასწავლიდა. ღამით ცუდად ეძინა, ხოლო დილათ მე გავალვიძე, როცა მეეტლე უკვე მოვიდა, სიხარულით რომელიღაც ძღვეის სიმღერა წამოიწყო. არ ვიცი, მგზავრობით კმაყოფილი დარჩება თუ არა. რა თქმა უნდა, არ შეეძლო თან ბლომად არ წაეღო წიგნები: 5 სქელზე-სქელი წიგნი წაიღო და კიდევ კრასნოიარსკის ბიბლიოთეკაში აპირებდა ამონაწერების გაკეთებას. იმედი მაქვს, წიგნები წაუკითხავი დარჩება. ვოლოდიას დავევალი იყიდოს კრასნოიარსკში თავისთვის 2 ქუდი, ტილო. თავისი პერანგებისათვის, საერთოდ ღურა, ციგურები და ა. შ. მინდოდა დამებარებინა საზედატანის ყიდვა პრომინსკის ქალიშვილისათვის, მაგრამ რადგან ვოლოდია დედასთან წავიდა საკითხავად, საზედატანედ რამდენი «გირვანქა» უნდა ვიყიდო, განთავისუფლებულ იქნა ამ მძიმე მოვალეობისაგან. მინუსიდან ვოლოდიასაგან მივიღე მოკლე ბარათი, რომელშიც თუმცა ილანძლება, გემს ცდა უნდაო, მაგრამ რომლიდანაც მაინც დავასკენი, რომ მგზავრობის დასაწყისი კარგია *.

სანამ ვოლოდია აქ არ არის, ვაპირებ: 1) მოვახდინო მისი კოსტიუმების საბოლოო რემონტი, 2) ვისწავლო ინგლისურად კითხვა, — რისთვისაც უნდა

* ბარათი არ შენახულა. რ. ე. დ.

დავისწავლო 12 გვერდი სხვადასხვა გამონაკლისი — ნუროკის მიხედვით, 3) ბოლომდე ჩავიკითხო დაწყებული ინგლისური წიგნი, შემდეგ კი რაიმე წავიკითხო. მე და ვოლოდიამ დაიწყეთ «Agitator»-ის კითხვა (Agitator)-ს ანბანს ხელით აწერია «ნადენკას», მე სულ ვაპირებდი მისთვის მადლობა გადამხადა, მაგრამ აი დღემდე გამიჭიანურდა ეს გადახდა) და ვწვალობთ ინგლისურ გამოთქმებზე, ამიტომ დავპირდი ნუროკს შევისწავლი-მეთქი. ამ დღეებში საქმელს მე ვაზადებ. დედას საშინელი სურდო შეხვდა და საერთოდ გაცივდა, ისე რომ მე დავტრიალდები. დედა უკვე სავსებით შეეჩვია შუშის და წერილებში უკვე ასწერს შუშის მშვენიერ შემოდგომას. სანამ ვოლოდია წავიდოდა, მე და ის მუდამ დავდიოდით როჭოებზე სანადიროდ. ახლა ნადირობაა როჭოებსა და კაკებზე — ესენი კეთილშობილი ფრინველებია, მათ გამოსატანად ჭაობში შეტოვვა არ არის საჭირო, როგორც რომელიღაც იხვებას გამოსატანად. მაგრამ რამდენჯერაც არ წავედით, არც ერთი როჭო და კაკაბი არ დაგვინახავს, ჩინებულად კი ვისერიანთ ხოლმე. თუმცაღა ერთხელ დავინახეთ ოციოდე კაკაბი: ფორნით. მივიდიოდით — შუშის მთელი კოლონია, უცებ გზის ორივე მხარეს აფრინდა კაკბის გუნდი, უნდა გენახათ რა დემართათ ჩვენს მონადირეებს, ვოლოდიამ როგორღაც კიდევაც აპოიკენესა, მაინც მოასწრო ნიშანში ამოღება, მაგრამ კაკაბი არც კი გაფრენილა, არხეინად წავიდა. საერთოდ ის ნადირობა სავალალო იყო: არაფერი არ მოუჟღავნა, მხოლოდ ოსკარმა ჯენის თვალეებში შოარტყა საფანტი, გვეგონა ძალდი დაბრმავდებოდა, მაგრამ მორჩა. ჯენი საშინლად მოწყენილია, ვოლოდია რომ აქ არ არის, ერთი ნაბიჯით არა მშორდება და ყუფს ყოველგვარი უმნიშვნელო რამის გამო.

აი რა სისულელეზე ვწერ, მაგრამ გარეშე მოვლენები არავითარი არ არის. ამიტომაც არის, რომ ვოლოდია წერილებში ზოგჯერ ერთისა და იმავეს შესახებ წერს, მოვლენების გარეგანი ერთფეროვნების დროს როგორღაც სულ იკარგება წარმოდგენა დროის შესახებ. ერთხელ მე და ვოლოდია იქამდე მივედით, რომ დიდხანს ვერ მოვიფიქრეთ, გუშინწინ თუ ათი დღის წინათ იყო ჩვენთან სტუმრად ვ. ვ. მთელი რიგი მოსაზრებანი დაგვჭირდა იმისათვის, რომ გამოგვეჩვია ეს საკითხი. ძლივსძლივობით მოვისაზრეთ. ვოლოდია მინუსიდან აპირებდა შინ მოწერას, ისე რომ ჩემს წერილში, უნდა ვიფიქროთ, ნაწილობრივ იქნება გამეორებანი. თუმცაღა, არა, ჩემი წერილი წმინდა ჭალურია, ისე საერთოდ. ერთხელ ამას წინათ მივიღე წერილი მწერლის ცოლისაგან, მწერს, რომ ვოლოდიას წიგნის* კორექტურას ის ასწორებს, მაშინ უკვე მე-7 თავახი იყო. შიშობდა, რომ წიგნში 10 თავახი არ გამოვიდოდა — ახალი კანონი გამოსულა თავახში ასო-

* «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები». რ. ე. დ.

ების რიცხვის შესახებ, — მაშინ შეიძლებოდა კარიშევი* მიგვეკოცებინა, ეს კარგიც იქნებოდა, მაგრამ მაშინ წიგნი დაიგვიანებს. ჩვენ მას დღე-დღეზე ველით. ბაზრების დამთავრებას ვალოდია აპირებს ახალწლისათვის, თუმცა რამდენადმე ეჭვობს. აი ყველაფერი. მარიამ ალექსანდრეს ასულის 10/VIII-ის წერილი მივიღეთ, ის რატომღაც განსაკუთრებით გამიხარდა. მაგრამ ვკოცნი მას.

ჩემი წერილს რომ მიიღებ, ალბათ უკვე გასამგზავრებლად მზადებაში იქნები. ყოველგვარ წარმატებას გისურვებ. ოდესღაც ძალიან მინდოდა ბელგიაში წასვლა, იქნებ კვლავ გამიწიოს გულმა საზღვარგარეთ — ქვეყანა რომ ვნახო — როცა წასვლის შესაძლებლობა იქნება, ჯერჯერობით კი ამაზე ფიქრიც ზედმეტია. შენ ალბათ ანიას დაელოდები? მას როდის უნდოდა დაბრუნება? [მეშჩერიაკოვა]** ძალიან და ძალიან კარგი აღამიანია, ცოტა უცნაურია, მაგრამ საოცრად პირდაპირი და კარგია. ახლა კი საჭიროა გათავება. ერთხელ კიდევ მაგრამ ვკოცნით შენ და მარიამ ალექსანდრეს ასულს ჩემს მაგივრადაც და დედას მაგივრადაც.

შენი ნ.

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8

მ. ი. ულიანოვას

27 სექტემბერი.

დღეს ისევ მე გწერთ ვოლოდიას მაგივრად, ქვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო. ვოლოდია კრასნოიარსკიდან გუშინწინ გვიან საღამოს ჩამოვიდა, მას აქ ელოდა მანიას 2 წელიწადი, და დღეს აპირებდა ჩასჯდომოდა შინ გამოსავზავნ წერილს, მაგრამ დილიდანვე მოვიდნენ ოსკარი და

* ე. ი. ლენინის სტატია «ჩვენი საფაბრიკო-საქარბნო სტატისტიკის საკითხისათვის (პროფ. კარიშევის ახალი სტატისტიკული გმირობანი)» (იხ., თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 1 — 42). რ ე დ.

** კონსპირაციის მიზნით ხელნაწერში გვარი ამოჭრილია. რ ე დ.

პრომინსკი და დაუწყეს დაყოლიება სანადიროდ წასასვლელად რომელი-
 ლაც აგანიტის კუნძულზე, სადაც, მათი სიტყვით, უამრავი კურდღელია და
 როჭობისა და კაკბების გუნდები აქეთ-იქით დაფრინავენ. ვოლოდიამ იყო-
 ყმანა, მაგრამ ბოლოს და ბოლოს სულმა წასძლია, თანაც დღეს საუცხოო
 დღეა. საერთოდ შემოდგომა კარგი დგას, მხოლოდ ერთ კვირას იყო სი-
 ცივებები. კრასნოიარსკში გამგზავრებით ვოლოდია საერთოდ კმაყოფილი
 დარჩა. მან ალბათ უკვე მოგწერათ, რომ კრასნოიარსკში წავიდა ელვირა
 ერნესტის ასულსა და ტონეჩკასთან ერთად, რადგან ე. ე.-მ ღვიძლი დაიქვეა
 და ძალიან გახდა ავად. ფიქრობდნენ, ღვიძლში კიბო ან დაჩირქებული სიმ-
 სიენე აქვსო, მაგრამ, საბედნიეროდ, არც ერთი აღმოსჩენია, არც მეორე,
 უბრალო დაუფეილობაა, ოღონდ საჭიროა ძალიან გაუფრთხილდეს თავს.
 ისინი და ვოლოდია ერთად დაბრუნდნენ. კრასნოიარსკში ე. ე. საავადმყო-
 ფოში იწვა, ვოლოდია კი კრასკოვთან ცხოვრობდა. კრასნოიარსკში მან
 ხალხი ინახულა, ათასგვარ რამეზე ილაპარაკა, 10-ოდე პარტია ჰდარაყი
 ითამაშა. ერთი იმათგან, ვინც ახლა კრასნოიარსკში დროებით ცხოვრობს,
 ძალიან შეიძლება დანიშნონ სოფელ ერმაკოვსკოეში, ჩვენგან 40 ვერსის
 დაშორებით. იგი მოჭადრაკე და ძალიან საინტერესო მოსაუბრეა. ვოლო-
 დიამ კრასნოიარსკში გაიცნო. ძალიან მინდა, რომ ეს დანიშვნა მოხდეს,
 შეიძლებოდა გვენახა ხოლმე ერთმანეთი, 40 ვერსი — ძალიან ახლოა. ვო-
 ლოდიამ მინუსამდე იმგზავრა (გემი 5 დღეს მიდიოდა ღონილით!) ლეპე-
 შინსკაიასთან, კაზანისკოეში მცხოვრები ერთ-ერთი გადასახლებულის
 ცოლთან ერთად. მან მიიღო ფერაშლის ადგილი სოფელ კურაგინსკოეში,
 ჩვენგან აგრეთვე ახლოს, და მისი ქმარიც ცდილობს, რომ იქვე გადაიყვან-
 ნონ, ისიც მოჭადრაკეა. ლეპეშინსკაიას უამბნია ლიროჩკას შესახებ, ძალიან
 ნერვიული და გულფიცხაო, კომუნაში მონაწილეობს და კვირაში ერთხელ
 საკმელს ამზადებსო. იქ 3 ქალი ჰყავთ, ერთი პურს აცხობს, ხოლო სხვები
 რიგრიგობით საკმელს ამზადებენ. ლიროჩკასაგან გუშინწინ წერილი მო-
 ვიდა, როგორც ჩანს მას ძალიან ბეზრდება კოლონიად ცხოვრება, იწერება,
 მიხარია, მართო რომ დავრჩები და შემიძლია ვიმეტადინოო. — აღმოჩნდა,
 რომ ვოლოდიას სულაც ის კბილი არ სტკიოდა, რომელიც ამოიღო, არა-
 მედ სხვა, რომელიც კიდევაც ამოუღო კრასნოიარსკში დანტისტმა. უკან
 მგზავრობა საშინლად მობეზრდა ვოლოდიას, თუმცა დაუგროვებია წიგნე-
 ბის ერთგვარი დოზა, გარდა იმ უამრავი წიგნებისა, შინიდან რომ წაიღო.
 მინუსაში არ ისურვა გაჩერებულიყო და სამაზრო პოლიციის უფროსისა-
 თვის გასავლელი მოწმობაც კი არ შეუტანია. კრასნოიარსკში დურა უყი-
 დნია. დურა, სწორედ რომ ეთქვათ, ჩემთვის არის განკუთვნილი, მაგრამ
 აჩსებითად «საოჯახოა», განკუთვნილია მგზავრობისათვის და შორს გას-
 ვლისათვის, დურა ღირს 20 მან. და ისეთი რბილია, ისეთი რბილი, რომ
 ჩაიცივამ გახდა აღარ გინდა. საერთოდ უყიდნია ყველაფერი, რაც საჭირო
 იყო, სათამაშოებიც კი პრომინსკის ბავშვებისა და მთელადის შვილის მინა-

სათვის, რომელიც ჩვენს ეზოში ცხოვრობს. ხუთიოდე წლის ბიჭია და ხშირად ჩვენთან ტრიალებს. დილას, როგორც კი გაიგო ვოლოდია ჩამოსულაო, საჩქაროდ უტაცნია ხელი დედის ჩექმებთან და ფაცბა-ფუცხით დაუწყია ჩაცმა. დედა ეკითხება: «სად მიდიხარ?» — «ხომ გაიგე, ვლადიმერ ილიას-ძე ჩამოსულა!» — «შეაწუხებ, არ წახვიდე...» — «არა, ვლ. ილ.-ძეს ვუყვარვარ!» (ვოლოდიას მართლაც უყვარს). ხოლო როცა გუშინ ცხენი მისცეს, რომელიც ვოლოდიამ კრასნოიარსკიდან ჩამოუტანა, ვოლოდია-სადმი ისეთი სიყვარულით გაიმსჭვალა, რომ შინ წასვლაც კი არ უნდოდა დასაძინებლად, ჯენკასთან დაწვა, ფეხსაფეხზე. სასაცილო ბიჭუნაა!

როგორც იქნა დავიჭირავეთ მოსამსახურე, 15 წლის გოგო, თვეში 21½ მანეთად+ ჩექმები, მოვა სამშაბათს, მაშასადამე, ჩვენს დამოუკიდებელ მეურნეობას ბოლო დაუდგა. ზამთრისათვის ბევრი რამ მოვიმარაგეთ. აი კიდევ ფანჯრებია ჩასასმელი, მხოლოდ გვენანება დავიხშოთ, როცა გარეთ ასე კარგია! დედა ცოტოტა ჩაება შუშენსკოეს ცხოვრებაში, არ ავადმყოფობს და მოწყენილი არ არის. მადლობა მანიაშას წერილებისათვის, რა თქმა უნდა, საზღვარგარეთაც მიეწერ ხოლმე. ნეტავ როგორ მოეწყო იქ. სამწუხაროა, რომ მისთვის უხერხულია მეშჩერიაკოვებთან ერთად გამგზავრება, ისინი კარგი ადამიანები არიან, განსაკუთრებით ანა. გერმანული Zola მივიღეთ, ვაპირებთ კითხვას. ახლა «Frankfurter Zeitung»-ი მოგვივა ხოლმე, პიტერიდან გამოგვიგზავნიან, ვოლოდია აპირებს გამოიწეროს კიდევ რომელიმე ინგლისური გაზეთი. რა არის, რომ ვოლოდიას წიგნის შესახებ ჩამიჩუმი არ ისმის. საწყენი იქნება, თუ არა გამოვა რა. რეცენზიები კარიშევის წიგნზე უნდა გაიგზავნოს პიტერში, იქნებ 10 თაბახი არ გამოვიდა და ამან გამოიწვია შეფერხება. აბა, კმარა ყბედობა. მაგრად, მაგრად გკოცნით თქვენ და მანიაშას ჩემ მაგივრადაც და ვოლოდიას მაგივრადაც. დედა დიდ მოკითხვას გითვლით. ანია როდის ჩამოვა?

თქვენი ნა დ ი ა

წინა წერილში დამავიწყდა მომეწერა, რომ Blox-ი მიღებულია. საჭიროა მისი გადმოგზავნა?

უცნაურია, რომ არ ყოფილა ვოლოდიას წერილი კარიშევის წიგნზე რეცენზიასთან ერთდროულად. მახსოვს, მან მაშინ გაგზავნა წერილი*.

დაწერილია 1898 წ. 27 სექტემბერს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

კუთხნალ

აბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

* იხ. ეს ტომი, გვ. 141. რ ე დ.

8. ა. ულიანოვას

14 ოქტომბერი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულის როგორც კი ვოლოდია კრასნოიარსკში წავიდა, მოგწერეთ დაწვრილებითი წერილი, მოგწერეთ მაშინაც, როცა ვოლოდია იქიდან ჩამოვიდა. თქვენ ალბათ ორივე ეს წერილი მიიღეთ, თუმცა ახლა ეს დიდი ხნის გარდასული ამბავია. ჩვენთან უკვე ზამთარია, ჩვენი შუშუნკა გაიყინა, თოვლიც უკვე იყო, მაგრამ დადნა. სიცოცხე საკმაოდ მაგარია (5-ოდე გრადუსი), რამაც ვოლოდიას ხელი ვერ შეუშალა დღეს კურდღლებზე სანადიროდ გადავარდნილიყო კუნძულზე, მთელი დღით, წელს ჭერ კიდევ ერთი კურდღელიც არ მოუხსპია. თბილად ჩაიცვა, ჰაერზე გავლა კი არ აწყენს, უკანასკნელ ხანს ყელამდე ჩაფლო თავის ბაზრებში და დილიდან საღამომდე წერს. პირველი თავი უკვე მზად არის, იგი ძალაან საინტერესო მეჩვენა. მე თავს ვსახავ «გაუგებელ მკითხველად» და უნდა განვსაჯო, თუ რამდენად ნათელია «ბაზრების» გადმოცემა, ვცდილობ ვიყო რაც შეიძლება «გაუგებელი», მაგრამ განსაკუთრებით ვერაფრისათვის ვერ მომიღვია შარი. მეტად უცნაურია, რომ *сривани*-ოდღემდე კრინტს არა სძრავს წიგნაკის შესახებ, ვფიქრობთ — ჩაფლავდა წიგნაკი. საერთოდ უკანასკნელ ხანს მეტად უბადრუკი ფოსტაა. გუშინ ბევრი ვიცინეთ. გაზეთების გარდა არა იყო რა, და დედამ დაუწყაო მტყუნება ფოსტალიონს იმაში, რომ იგი სიბოროტით მალავს წერილებს, ჩვენ — იმაში, რომ ცოტას ვაჩუქებთ ხოლმე ფოსტალიონს, ჩვენს ნაცნობებს — შავ ეგოიზმში და კვლავ ჩვენ იმაში, რომ ფოსტალიონისათვის გვენანება ფული, ისე კი ფუქად ვხარჯავთ, გუშინწინ კურნატოვსკისთან წავედით და რისთვის? მარტო ხელი შევეშალეთ ადამიანს მუშაობაში და სადილი შევუქამეთ, გათავდა იმით, რომ ყველამ სიცილა დავიწყეთ, და უსიამოვნო გრძნობამ, რომელიც მუდამ არის ზოლმე ღარიბი ფოსტის დროს, გაიარა. ერთხელ კურნატოვსკისთან წავედით, შაქრის ქარხანაში მსახურობს, ჩვენგან 20 ვერსის დაშორებით. კვირადღე იყო, თუმცა ციოდა, მაგრამ მზე ანათებდა მშვენიერი ლურჯი ციდან, და ჩვენც ავდექით და წავედით. მთლად ზამთრულად ჩავეცვიტ, ვოლოდიამ ქურჭი, თქვის ჩექმები, მე კი შემფუთნეს «საოჯახო» ღურათი, მთლიანად ჩავეფალი შიგ. კურნატოვსკი საშინლად დაკავებული აღმოჩნდა, დღესასწაულები არა აქვს, დღეში 12 საათს მუშაობს, მუშაობას მართლაც მოეწყვიტეთ, მაგრამ ეს მისთვის მხოლოდ სასარგებლოა, და სადილი მართლაც შევეუქამეთ, დავათვალიერეთ შაქრის ქარხანა, დირექტორი არაჩვეულებრივ თავაზიანობას იჩენდა «წარჩინებული უცხოელებისადმი» (მიუხედავად იმისა, რომ ვოლოდია თავისი თქვის ჩექმებითა და ზამთრის შარვლით გავდა ბუმბერაზს «ცეროდენადან», მე

კი მთელი თმა ჟალუზე მქონდა დამდგარი ქარისაგან, ცდილობდა გაემართლებინა ცუდი პირობები, რომლებშიც მუშებს უხდებოდა მუშაობა, თვითონ ჩამოაგდებდა ხოლმე ლაპარაკს ამ თემაზე, და მისი თავაზიანობა იქამდე მივიდა, რომ, მიუხედავად მთელი თავისი ელვანტური და სალუქი შესახედაობისა, ვოლოდიას საჩქაროდ სკამი მიართვა და ზედ მტვერი გადაუწმინდა. მე კინალამ სიცილი წამსკდა. კურნატოვსკი ერთი თვის შემდეგ გვესტუმრება, იქნებ ბაზილმა და ტონეჩკამაც როგორმე შემოიარონ. არ ვიცი, მოგწერათ თუ არა ვოლოდიამ, რომ ბაზილიც და გლებიც თხოულობენ ნიჟნე-უდინსკში გადაყვანას, სადაც მათ ინჟინრის ადგილებს სთავაზობენ. ახლა ტესელთა საშუალებით გასარგებლობთ მინუსინსკის ბიბლიოთეკით, თუმცა იგი მეტად უზადრუკი რამ არის. არა, წიგნები საკმარისი გვაქვს. ანიუტა ერთხელ შემეკითხა, რას აკეთებო. ერთ პოპულარულ წიგნაკს ვუტრიალებ, მინდა დავწერო, მაგრამ ჯერ კიდევ არ ვიცი რა გამოვა. ეს, ასე ვთქვათ, ჩემი მთავარი საქმეა, შემდეგ კი ისევ ვაკეთებ რამეს, რაც მომხვდება: ინგლისურ ენას ვსწავლობ, წავიკითხავ, წერილებს ვწერ, ვოლოდიას სამუშაოში ვეჩრები, სასეირნოდ დავდივარ, ღილებს მივაყვებ ხოლმე... ახლა საესებით ოჯახურად ვცხოვრობთ: გარშემო ნაკელი შემოვყარეთ, ფანჯრები ჩავსვით, საოცარი სარკმელი მოვაწყეთ. სახლთან ბაღი დავრგეთ და შემოვლობეთ. დავიჭირავეთ გოგო, რომელიც ახლა დედას ეხმარება საოჯახო საქმეებში და მთელ შავ სამუშაოს აკეთებს. ვმადლობთ, ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულს, იმ წინადადებისათვის, რომ გამოგვიგზავნით რამეს ტუალეტიდან ან საოჯახო ნივთებიდან. მაგრამ ტანსაცმელი არავითარი არა გვჭირდება, ვინაიდან შუშაში გამოიმგზავრების წინ საფუძვლიანი რემონტი გავუკეთეთ კოსტიუმებს, ხოლო რაც შეეხება საოჯახო ნივთებს, ზოგი რამ პიტერიდან წამოვიღეთ, ხოლო თუ რამე დავუჭირდება ხოლმე, ყველაზე მეტად — კაკეები, სატაცები, საზელეები და სხვა ამგვარი იარაღები. ვოლოდიასაც ყველაფერი აქვს, არა ჰქონდა ღამის პერანგები, მაგრამ კრასნოიარსკში ტილო იყიდა, და პერანგები მზად არის, ოღონდ უკვე მერამდნე. დღეა ვოლოდიას ვერ მოუტლია მათ მისაზომებლად. ვოლოდიას ყოველთვის უკვირს, საიდან ვიღებ მასალას გრძელი წერილებისათვის, მაგრამ ის თავის წერილებში წერს მხოლოდ ისეთ რამეებზე, რასაც ზოგადკაცობრიული ინტერესი აქვთ, მე კი ყოველგვარ უბრალო რამეზე ვწერ... ანიუტას წინაშე კიდევ ვალში ვარ, არ მიპასუხნია მისთვის ერთ წერილზე, მაგრამ ნუ დამემდურება და წერილების თვლას ნუ დამიწყებს.

როგორა ხართ ყველანი? მანია წავიდა თუ არა? ძალიან დედაედა გამოგზავრების წინ? მარტო წავიდა თუ მეშჩერიაკოვებთან ერთად? როგორ მოეწყო დ. ი.-ს საქმე? მოუვიდა თუ არა პოდოლსკში ცხოვრების ნებართვა? ანიუტა და მ. ტ. რამდენად კმაყოფილი არიან თავიანთი მგზავრობით? კმარა, თორემ მე ხომ შემიძლია ხვალამდე გაძლიოთ კითხვები. ყველას 41. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37

გითვლით მოკითხვას, თქვენ და ანიუტას მაგრად, მაგრად გკოცნით. დედა დიდ მოკითხვას გითვლით. ვოლოდიამ თვითონ მოგწეროთ, ერთხელ კიდევ მაგრად გკოცნით.

თქვენი ნ ა დ ი ა.

მანისა მისამართი როგორია?

დაწერილია 1898 წ. 14 ოქტომბერს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

•ბეჰდვბა ხელნაწერის

მიხედვით

„პროლეტარსკაია რევოლუციაში“ № 5

10

მ. ი. ულიანოვას

11/XI. 98. წ.

დღეს კიდევ გამოგვყავა მზიარული გუნება, რაც გუშინდელმა ფოსტამ გამოიწვია. გუშინ შევხედოთ და ღობეზე გადმოდის ბიჭი საეოლოსტო სამმართველოდან და რაღაც უზარმაზარი ფუთა მოაქვს. თურმე ჩვენი ფოსტა ისეთი უდიდესი ოდენობისა აღმოჩენილა, რომ საჭირო შეიქნა საეოლოსტო სამმართველოდან ტყაპუქის წამოღება, რომ მთელი ქონება ჩვენთვის კარგად დაცული მოეტანათ. რა თქმა უნდა, ეს წერილები კი არა, მარტო წიგნები იყო, მაგრამ ზოგჯერ წიგნების მიღებაც საოცრად სასიამოვნოა. თავს როგორა გრძნობ? ბევრი ნაცნობი გაიჩინე? საერთოდ კვლავ მოგწონს ბრიუსელი თუ არა? ოდესღაც ვიღებდი აღტაცებულ წერილებს მეშჩერიაკოვისაგან, რომელსაც საშინლად მოსწონდა ბელგიური ცხოვრება. ვკითხულობდი მის წერილს და ისე მომინდებოდა ხოლმე მენახა, როგორ ცხოვრობენ ადამიანები ქვეყნიერებაზე. სხვათა შორის, შენ, ალბათ, მცირე სიამოვნებას როდი მოგგვრის ყოველგვარი ხალხური გუნდები. ბელგიაში ხომ, ამბობენ, ჩინებულად მღერიათ. ჩვენთან ჩამოსულა იყო გლეხი, და ერთ საღამოს მან და ვოლოდიამ ცოტა იმღერეს. მაშინ შენ გამახსენდი, როგორ უსმენ მანდ ახლა ბელგიელებს. გლეხი ჩვენთან სტუმრად იყო 4 დღეს, იყო მარტო, ზინა არ ჩამოუყვანია, რადგან ელვირა-გრანესტის ასული ავიდა ყოფილა და ზინას არ შეეძლო დაეტოვებინა

იგი. იყვნენ სანადიროდ, მეტწილად კი გლეხი კითხულობდა «ბაზრების» ბირველ ორ თავს. გგონია «ბაზრები» გათავებულია? სულაც არა. მთლად გათავდება მხოლოდ თებერვლისათვის. ვოლოდია დილიდან სალამომდე სულ წერს, სხვა რამისთვის მას დრო თითქმის სულ არ რჩება.

მაგრად გკოცნი. გკოცნის დედაც. გისურვებ ყოველივე კარგს.

შენი ნ ა დ ი ა

გაგზავნილია ს. შუშენსკოდან
ბრიუსელში (ბელგია)

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 5

11

ა. ი. ულიანოვა-ელისაროვას

22 ნოემბერი,

ა. ი.

კარგა ხანია აღარ მომიწერია, «შინ», როგორც ამას ვამბობ ხოლმე. დღეს ჩვეულებისამებრ, ვაპირებ ვიყბედო რაგინდარა, მხოლოდ არ ვიჭო, რით დავიწყო, უკვე დამავიწყდა, რაზე ვწერდი უკანასკნელად. ჩვენს ცხოვრებაში უკანასკნელ ხანს ყველაზე დიდი მოვლენა იყო, რა თქმა უნდა, «ეტიუდებისა და სტატიების» მოსვლა. ველოდეთ მათ, ველოდეთ, შემდეგ ჯვარი დავესვით, და ვოლოდია წინა დღეს თითქმის პესიმისტურად შენიშნავდა: განსაკუთრებული რა შეიძლება მოგვიტანოს ფოსტამ? ბოლოს, ერთ მოდრუბულ დილას — ვხედავთ ღობეზე გადმოღის ბიჭი სავოლოსტო სამმართველოდან და რაღაც უზარმაზარი ფუთა მოაქვს: აღმოჩნდა სავოლოსტო სამმართველოს ტყაუტში გახვეული აუარებელი «ეტიუდები»... გუნება სწრაფად შეგვეცვალა. ...მაგრამ ყველაფერი ეს უკვე დიდი ხანია იყო. ახლა ვოლოდიამ უკვე გადაჭრით და საბოლოოდ მოაქიდა ხელი თავის ბაზრებს, საშინლად ეხარბებო დროს. პრომინსკებთან უკვე რამდენიმე თვეა არ ვყოფილვართ, ვოლოდია მთხოვს დილაობით გავადვიდო მ საათზე და 7¹/₂ საათზეც კი, მაგრამ ჩემგან გაღვიძება, რა თქმა უნდა, ჩვეულებრივ არაფრით არ თავდება, იზშუელებს — იზშუელებს, თავზე წაიფარებს და ისევ დაიძინებს ხოლმე. წუხელ ძილში რაღაცას გაიძახოდა პ-ნ ნ.-ონზე და ჩატურალურ მკურნეობაზე... გარდა ბაზრებისა — გვაქვს კიდევ ერთი

გასართობი — საციგურაო. ჩვენი სახლის ახლო მდინარეზე ვოლოდიას და ოსკარის ინიციატივით აგებულ იქნა საციგურაო, ეხმარებოდნენ მასწავლებელი და კიდევ ზოგიერთები ადგილობრივ მცხოვრებთაგან. ვოლოდია ჩინებულად ციგურაობს და ხელეხსაც კი იწყობს თავისი რუხი ქურთუკის ჯიბეებში, როგორც ნამდვილი სპორტსმენი, ოსკარი ცუდად და ძალიან გაუფრთხილებლად ციგურაობს, ისე რომ დაუსრულებლად ეცემა, მე სულაც არ ვიცი ციგურაობა; ჩემთვის გააკეთეს სავარძელი, რომელთანაც ვდილობ (თუმცადა მე სულ 2-ჯერ ვიციგურავე და უკვე მაქვს გარკვეული წარმატებები), მასწავლებელი ჯერ კიდევ ელის ციგურებს. ადგილობრივი ხალხისათვის მუქთა სანახაობას წარმოვადგენთ: გაოცებით უყურებენ ვოლოდიას, დაგვცინიან მე და ოსკარს და უმოწყალოდ აკნატუნებენ თხილს და ჩვენს დიდებულ საციგურაოზე ყრიან ნაჭუჭებს. ჯენის ძალიან არ მოსწონს საციგურაო, მას ურჩევნია დაჰქროდეს საბალახოზე, ცხვირს ჰყოფდეს თოვლში და ვოლოდიასათვის მოჰქონდეს ცხენის ძველი ნაღების მსგავსი რაიმე იშვიათობა. დედას საციგურაოსი ეშინია. ერთხელ მშვენიერი დღე იყო, დედა გავიყვანეთ სასეირნოდ, ყინული მდინარეზე მაშინ ისეთი მშვენიერი, გამჟვირვალე იყო. ჩვენც ყინულზე წავედით, დედას როგორღაც ფეხი გაუსხლტა და თავი დაისისხლიანა, მას შემდეგ კიდევ უფრო ეშინია საციგურაოსი. დედა უცმაყოფილოა ვოლოდიასი: ვოლოდიამ ამას წინათ უაღრესად კეთილსინდისიერად როჰო ბატად მიიჩნია, სჭამდა და აქებდა: კარგი ბატია, მსუქანი არ არისო. პო, კიდევ გვაქვს გასართობი. საშობაოდ ქალაქში ვაპირებთ წასვლას, და ვოლოდია იმ დროისათვის ჰდარაკს იზადებს, აპირებს სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა გაუმართოს ლეპეშინსკის. ჰდარაკს ვოლოდია აკეთებს ქერქისას, ჩვეულებრივ საღამოობით, როცა უკვე საბოლოოდ «გამოელევა წერით ქანცი». ზოგჯერ რჩევისათვის მე მიმიწვევს ხოლმე: როგორი თავი დავადგა მეფეს ან როგორი წელი გავუყეთო ლაზიერსო. ჰდარაკზე მეტად სუსტი წარმოდგენა მაქვს, ცხენს კუში უფრევ, რჩევას კი გულადად ვაძლევ, და ჰდარაკი საოცარი გამოდის. მაგრამ მე მთლად სისულელის როშვა დავიწყე, მაგრად გოცნით შენ და მარიამ ალექსანდრეს ასულს, ხოლო მამაკაცთა პერსონაჟს მოკითხვას ვუთვლი. დედა ყველას დიდ მოკითხვას გითვლით.

მზე დღეს უხვად ანათებს მშვენიერი მოწმენდილი ციდან, ჩინებული იქნება ციგურაობა. აბა, ნახვამდის.

ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1898 წ. 22 ნოემბერს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

ბოდოლსკში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს

ეურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

პროლეტარსკაია რევოლუციაში № 5

მ. ა. ულიანოვას

10 იანვარი. 1899 წ.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, დიდი მადლობა წერილისა და ამანათისათვის. ამანათი ჯერ კიდევ არ მიგვიღია, რადგან ახალი ფოსტალიონი გვყავს, დაზღვეული წერილების საქმეც შეფერხდა. ფოსტალიონმა ჯერ მიუქარებელი გამომეტყველება მიიღო და უარი თქვა წაეღო მინდობილობა კორესპონდენციის მისაღებად, მაგრამ ახლა ყველაფერი კარგად დაბოლოვდა. დღესასწაულები ჩინებულად გავატარეთ მინუსაში, კარგა ხანს გაგვტანს ეს გახალისება. საშობაოდ ქალაქში მოიყარა თავი თითქმის მთელმა ოლქმა, ისე რომ ახალ წელს დიდ კომპანიად შევხვდით და ძალიან მხიარულად შევხვდით. წასვლა-წამოსვლისას ყველა ამბობდა, «მშვენიერად შევხვდით ახალ წელსო». მთავარია ის, რომ შესანიშნავ გუნებაზე ვიყავით. გლინტეინი მოვხარშეთ; მზად რომ იყო, ისარი 12 საათზე დავაყენეთ და პატივით გავაცილეთ ძველი წელი, ვმღეროდით ყველანი, ვისაც რა გვენერებოდა, წარმოვთქვამდით ყოველგვარ კარგ სადღეგრძელოებს: «დედებისას», «აქ არმყოფი ამხანაგებისას» და სხვ., სულ ბოლოს კი გიტარის ხმაზე ვიცეკვეთ. ერთ-ერთი ამხანაგი ძალიან კარგად ზატავს, დაგვიპირდა, რომ დაზატავს ახალწლის შეხვედრის ზოგიერთ თვალსაჩინო მომენტს. აი თუ დაპირებას შეასრულებს, ნათელ წარმოდგენას მიიღებთ, თუ როგორ შევხვდით ახალ წელს. საერთოდ დრო ისე გავატარეთ, როგორც დღესასწაულს შეჰფერის, ვოლოდია დილიდან საღამომდე ჭადრაკის ასპარეზზე იბრძოდა და... რა თქმა უნდა, ყველა დაამარცხა: ვციგურაობდით (ვოლოდიას კრასნოიარსკიდან საჩუქრად გამოუგზავნეს მერკურის ციგურები, რომლებითაც შეიძლება «გიგანტური ნაბიჯებისა» და ყოველგვარი ილეთების კეთება. მეც ახალი ციგურები მაქვს, მაგრამ ახლებითაც, ისევე როგორც ძველი ციგურებით, აგრეთვე ცუდად დავსრიალებ, ან, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, კი არ დავსრიალებ, ქათამივით დავაბიჯებ, რთულია ჩემთვის ეს მეცნიერება!), გუნდად ვმღეროდით. სამკხენა მარხილითაც კი ვისეირნეთ! სამაგიეროდ ძალიან მოგვქანცეთ მასპინძლები! თვითონვე გამოტყდნენ, კიდევ ერთი ასეთი დღე რომ ყოფილიყო, ყველანი წავიქცევოდითო. ე. ე. ბევრად უკეთ გამოიყურება, ვიდრე პიტერში, მიუხედავად თავისი ავადმყოფობისა (სრულებით არ შეუძლია ხორცისა და პურის ჭამა). ძალიან კმაყოფილია იმით, თუ როგორ ჩამოყალიბდა მათი ოჯახი და მხოლოდ რუსეთში დაბრუნებისა ეშინია. დანარჩენების ქება არ შეიძლება. განსაკუთრებით ცუდად გამოიყურება ტონეჩკა, რომელსაც ძალიან აწუხებს სისხლნაკლებობა და ეგზემა. ზინაც კი გამხდარია და ნერვიულობს. ჩვენმა

ჯანსაღმა სოფელურმა შესახედაობამ ყველანი განაცვიფრა, ხოლო ე. ე.-მ ისიც კი განაცხადა, რომ მე ზინოჩკაზე გაცილებით სქელი ვარ. დედა არ წამოსულა დღესასწაულებზე და საკმაოდ მოწყენილი იყო. ყველიერში ყველანი ჩვენთან შუშაში აპირებდნენ ჩამოსვლას. ჩვენ ყველანი, შუშის მცხოვრებლები, ოსკარისა და პრომინსკის ჩათვლით, ვოცნებობთ სტუმრების ჩამოსვლაზე და უკვე ვანაწილებთ. ვინ სად დავაწვინოთ, უკეთ როგორ გავუმასპინძლოთ და სხვ.

მაგრამ ყველიერამდე ჟერ კიდევ შორის არის, ჟერჟერობით კი ჩვენს ჩვეულებრივ საქმეებს შევუღლებით. ვწმენდით საციგურაოს, ვოლოდია ბაზრებს აჩქარებს. მივიღე ანიას 24/XII-ის წერილიც, მას ცალკე არა ვწერ, იმიტომ რომ იმავეს მიწერა მომიხდება, მაქვს მხოლოდ ერთი პატარა შენიშვნა მისი მისამართით. იგი აღშფოთებას გამოთქვამს, რომ ჩემს წერილებს «სარედაქციოდ» ვაძლევ ვოლოდიას, მაგრამ მე მეტ წილ შემთხვევებში ხუმრობის კილოთი აღვწერ ხოლმე ჩვენს შუშის ცხოვრებას, და ამ წერილებში საკმაოდ მოხვდება ხოლმე ვოლოდიასაც, ასეთ წერილებს კი ვერ დავწერ, თუ წინასწარ არ მივეცი ისინი მას წასაკითხავად.

Écrivain-ის ცოლსაგან ერთხელ მივიღე წერილი, რომლიდანაც გამოიკვა, რომ ჩვენთვის გამოგზავნილი მისი ორი წერილი დაკარგულა. საწყენია ჩემი სურათის შესახებ. მე ჟერ კიდევ გაზაფხულზე ეთხოვე გამოგზავნათ თქვენთვის ის შინაური სურათი, რომელიც თქვენ მოგეწონათ, როგორც ჩანს, ჩემი თხოვნა არ შეუსრულებიათ. ახლა მივწერ, რომ შეუკვეთონ ჩემი უკანასკნელი სურათები და პოდოლსკში გადმოგიგზავნონ. არ ვიცი, ვიცნობდი თუ არა დ. ი.-ს, ქუჩაში რომ შემხვედროდა, სხვა შესაფერისს გარემოებაში შესაძლოა კიდევაც ვიცნობდი. სხვათა შორის ბლოსი წასაკითხავად გამოგვართვა ვასილ ვასილის-ძემ და ქარხანაში წაიღო, გვთხოვა დროებით დაეუტოვოთ, ზინაიდა პავლეს ასულს კი უნდოდა დისათვის შეეწერა ტულაში, რომ მას თავისი ბლოსი პოდოლსკში გადმოეგზავნა. აი ყველაფერი. დროა გავათავო. მაგრამ გეხვევით თქვენ და ანიას, ყველას მოკითხვას ვუთვლი. მოკითხვას გითვლით დედიც.

თქვენი ნ ა დ ი ა

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 6

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! დიდი მადლობა ამანათისათვის, მაგრამ ეს უკვე მეტისმეტი განებიერებაა. საერთოდ რომ ვთქვა, ტკბილეულის დიდი მოყვარული ვარ, თავის გასამართლებლად ვამბობ, ეს «ორგანიზმის მოთხოვნილებაა»-მეთქი, რამე ზომ უნდა ვთქვა. ეს კია, რომ ახლა ვოლოდიაც ჩემს სარწმუნოებაზე გადაწყავს, ქრონიკულად ვკვებავ ტკბილეულით ყოველი სადილისა და ყოველი ვახშმის შემდეგ, იგი ყოველთვის აცხადებს, ეს «აღმამოთებელიაო», მაგრამ მაინც სჭამს, ამასთან კმაყოფილებით სჭამს. თუმცა ჩვენ ჭამის საკმაო უნარის პატრონები ვართ, მაგრამ ვაპირებთ ტკბილეულის ნაწილი მოვიტოვოთ ყველიერამდე, როცა სტუმრები ჩამოგვივლენ, და გახურებულ ნადიმს გავაჩაღებთ. დროა გაეთავო. მაგრად გეხვევით. ანთას ეკოცნი, ყველას მოკითხვას ეუთვლი.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1899 წ. 17 იანვარს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

24 იანვარი.

ძვირფასო მანია! ალბათ ფიქრობ ჩემზე: რა უპირული ადამიანია, წერილის მოწერას დამპირდა და ერთი სიტყვაც არ მოუწერიაო. რაც მართალია; მართალია, ვარ გალანძღვის ღირსი. დიდი ხანია ვაპირებდი მოწერას და ყოველთვის გადავდებდი ზოლმე. ჭერ-ერთი, უნდა გიამბო, როგორ გავატარეთ შობა. ძალიან მხიარულად. ქალაქში ჩავიდა მთელი ოლქი, თუნცა უმრავლესობა 3 — 4 დღით. ჩვენთან შუშაში ხალხი ცოტაა, ძალიან სასიამოვნო იყო ერთ ხანს ხალხში ყოფნა. ახლა უკვე მთელ ოლქს ვიწოდებთ. დრო მთლად ისე გავატარეთ, როგორც დღესასწაულს შევჭვრიდებოდა.

ვცეგურაობდით, მე მთლად საცინლად ამიგდეს, მაგრამ მინუსის შემდეგ წარმატებები მაქვს. ვოლოდიამ მინუსიდან მთელი გროვა ციგურები წამოიღო და ახლა შუშენსკოეს მცხოვრებლებს აოცებს სხეადასწვა «გიგანტური ნაბიჯებით» და «ესპანური ნახტომებით». სხვა გასართობი იყო ჭადრაკის თამაში. თამაშობდნენ პირდაპირ დილიდან საღამომდე. მარტო მე და ზინა არა ვთამაშობდით ჭადრაკს. თუმცა მეც გადმოვმდო ეს სენი და ერთხელ ვეთამაშე ერთ ნაკლებად მცოდნე მოჭადრაკეს და დავაშამათე კიდევ. კიდევ ვმღეროდით, პოლონურად და რუსულად ვმღეროდით. ე. ე-ს გიტარა აქვს, ისე რომ გიტარის აკომპანემენტით ვმღეროდით. აგრეთვე ვკითხულობდით, რა თქმა უნდა, ყბედობითაც გული ვიჭერეთ. განსაკუთრებით კარგად შევხვდით ახალ წელს (სხვათა შორის, ვოლოდია აქანაევს, მე პირველად ვნახე ეს პროცედურა და ძალიანაც ვიცინე). ყველიერში სტუმრებს მოველით. არ ვიცი, ჩამოვლენ თუ არა, ძალიან კი მინდა, რომ ჩამოვიდნენ. ვერ ვიტყვი, რომ მინუსისნაცლები კარგად გამოიყურებოდნენ: ტონეჩკას საშინელი სისხლნაკლებობა აქვს, იგი საშინლად გამხდარი და ფერმკრთალია, ზინაც გამხდარა, მთავარი კი ის არის, რომ საკმაოდ აშლია ნერვები, მაშაყატა პერსონალიც მოტეხილია. გლეხი მუდამ ხან დივანზე წამოწევიდა ბოლშე, ხან საწოლზე. ისიც უნდა ითქვას, რომ მასპინძლები მთლად მოექანცეთ, უკანასკნელ დღეებში მათთან ხომ 10 — 16 კაცი სადილობდა. ისინი თვითონ გამოტყდნენ, კიდევ ერთი ასეთი დღე, და ვეღარ გავუძლებდითო. დედა არ წაგვყოლია, სიცივეებისა შეეშინდა. — მინუსის შემდეგ ჩვეულებრივ მეცადინეობას ჩავუჯექით, ვოლოდიამ «ბაზრებს» მიჰყო ხელი. ახლა უკანასკნელ თავსა წერს, და თებერვლისათვის წიგნი უკვე მზად იქნება. უკანასკნელი ფოსტით მივიღე *écritain*-ის ცოლის წერილი, წერილი ზემოთ არის აღსაცემი. ნება დაურთავთ გამოიცნოს ახალი ჟურნალი «ნაჩალო», ნება დაურთავთ სრულიად მოულოდნელად, ახლა იქ საშინელი ფაციფუცი და ფუსფუსი აქეთ. წერილს რომ კითხულობ, პირდაპირ გრძნობ, რომ იქ სიცოცხლე ჩქეფს. სხვათა შორის იწერება, ვების თარგმანი ძალიან კარგია და უკვე მალე გამოვაო. სასიამოვნოა. ჩვენთან მშვენიერი ზომიერი ზამთარია. ციმბირის საშინელი ყინვების ჯერ ხსენებაც არ არის, მზე ისე ანათებს, თითქოს გაზაფხულიაო, და ჩვენ უკვე იმაზე ვმასლაობთ, რომ არც კი შეგვიმჩნევია, თუ როგორ გაიარა ზამთარმა (თუმცა ჯერ სულაც არ გაუვლია). როგორ ცხოვრობ მანდ? შენ წერილებს გვითვლი და არ შეიძლება ითქვას, რომ თვითონ ძალიან ხშირად იწერებოდე. ეს წესი არ არის. ბელგიურ ცხოვრებას კარგად თუ ეცნობი? და საერთოდ რამდენად მახოფილი ხარ შენი ცხოვრებით. მაინც უფრო

ხშირად მოიწერე ხოლმე, და მეც შევეცდები უფრო აკურატული ვიყო. დედა გოცნის. შინ როდის წახვალ? ალბათ მთლად გაფრანგდი. მე უკვე წინასწარ მშურს შენი ენის ცოდნა, ისე მინდა რომ საფუძვლიანად ვიცოდე თუნდაც ერთი უცხო ენა. აბა, მშვიდობით. ყოველივე კარგს გისურვებ.

ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1899 წ. 24 იანვარს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
ბრიუსელში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მასლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

15

მ. ა. ულიანოვას

4 აპრილი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულს, ორიოდ კვირის წინათ მოგწერეთ, ამასთან ჩვეულებისამებრ რაგინდარა ვიყბედე. ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის, ყველანი კარგადა ვართ, გარეთ სითბოა — ადის 17°-მდე. მინდორი ადგილ-ადგილ სავსებით მშრალია, და ჩვენ დიდხანს დავსეირნობთ, ვნახეთ ორი გარეული ბატი და იხვი. ვოლოდიამ თავისთვის იყიდა ახალი სანადირო ჩექმები, რომლებიც თითქმის წელამდე სწვდება, კითხულობს ბაღში, დადის ზაფხულის პალტოთი, მე კი ამას წინათ მარტო კაბა მეცვა და ისე ვთხრიდი რუებს, ახლა გაძლიერებით ვფიქრობ მეზოსტენობასა და მეზაღეობაზე და ღრმავარაგნად ვკითხულობ გლეხის მიერ გამოგზავნილ მოზრდილ წიგნს ამ დარგში. რაც შეეხება ჩემს ჯანმრთელობას, სავსებით ჯანმრთელი ვარ, მაგრამ ჩიტუნის მოფრენის მხრივ, საქმე, სამწუხაროდ, ცუდად არის: არავითარი ჩიტუნია რალაც არ აპირებს მოფრენას. მეკითხებით, თქვენი ბინა დიდია თუ არაო. ბინა დიდია და, თუ თქვენ ჩამოხვალთ, — რაც ძალიან, ძალიან გვინდა, — ყველანი ჩინებულად მოვთავსდებით. მახსოვს, ერთხელ გამოგიგზავნეთ ბინის გეგმა, თუმცაღა არ მახსოვს, იქნებ მხოლოდ ვაპირებდი. ბინა შედგება 3 ოთახისაგან, ერთს 4 ფანჯარა აქვს, ერთს 3 და ერთს 1. მართალია ბინას ერთი დიდი უხერხულობა

აქეს: ყველა ოთახი გასაღვლელია, მაგრამ როცა ყველანი შინაურები არიან, ეს არც თუ ისეთი დაბრკოლებაა. მე და ვოლოდია ვფიქრობთ მოგცეთ თქვენ ის ოთახი, რომელშიც ახლა ცეზოვრობთ (3-ფანჯრიანი), თვითონ კი გადავადეთ შუა ოთახში. ჩვენს ახლანდელ ოთახს ის უპირატესობა აქვს, რომ გასაღვლი არ არის, თუმცა მერე ენახავთ. საქმე მხოლოდ ის არის, რომ ჯანმრთელობამ ჩამოსვლა შეგაძლებინოთ, ძვირფასო, თორემ მოთავეებით ყოველ შემთხვევაში მოვთავსდებით. თუ მაისში გამოემგზავრებით, კარგი იქნება გემით წამოსვლა. ჩვენ პირველი გემით მოვდიოდით, როცა გარშემო ყველაფერი მოშიშვლებული იყო, მაშინაც მიდამო ლამაზად გამოიყურებოდა, ხოლო ზაფხულში, ვფიქრობ, ძალიან კარგი იქნება მგზავრობა. აი, რკინიგზით მგზავრობა საკმაოდ მოშქანცველია. ვოლოდიამ ალბათ მოგწერათ, რომ მინუსელეზმა გადაიფიქრეს შუშში ცხოვრება და დაეჭირავეს აგარაკი ქალაქთან, ქ. მინუსის ერთადერთი აგარაკი. ბანაობა თუ გოყვართ? ჩვენ საბანაო ადგილი საკმაოდ შორსა გვაქვს — 20 წუთის სავალზე. ანთის, ვიცო, უყვარს. მახსოვს, ერთხელ თქვენთან ჩამოვედი ბელო-ოსტროვში და მე და ანია წვიმაში დავდიოდით საბანაოდ.

ქალაქიდან მივიდეთ «ნაჩალო». ვოლოდია საშინლად აღშფოთებულია ბულგაკოვის სტატიით და გონებაში უკვე ადგენს სტატიას მის წინააღმდეგ. საკმაოდ დიდხანს კი დაგვიჭირდა ამ «ნაჩალოს» ლოდინი. ჯერ სულ იმას ვფიქრობდი, ფოსტალიონმა ფოსტა დაკარგა-მეთქი. ჩვენი ფოსტალიონი საკმაოდ დონდლოა: ხან გაზეთს დაკარგავს, ხან ქვითრის მოცემა დაავიწყდება, ხან ისე გაივლის, რომ წერილებს არ დაგვიტოვებს. მე ყოველთვის გუნებაში ყველა ციმბირულ გინებას ვუთვლი ხოლმე. მაგრამ კმარა. ეს წერილი ალბათ სწორედ აღდგომას მოგივიათ... იქნებ მიხ. ალ. და კურნატოვსკი ჩამოვიდნენ ჩვენთან. აბა, ნახვამდის. მაგრად გვოცნით თქვენ და ანთის, ყველას მოვითხვას ვუთვლი. მოგიკითხათ დედამაც.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1899 წ. 4 აპრილს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

20 ივნისი.

უკვე მთელი საუკუნეა არ მომიწერია თქვენთვის, ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულს, როგორღაც არ ვიყავი წერის გუნებაზე, მით უმეტეს, რომ ვფიქრობდი, იქნებ კიდევაც ჩამოხვიდეთ-მეთქი. ახლა აღარ მინ-

და კიდევ გადავდო წერილი. ჩვენ კვლავ ძველებურად ვცხოვრობთ. ვოლოდია გაძლიერებით კითხულობს ყოველგვარ ფილოსოფიას (ეს ახლა მისი ოფიციალური სამუშაოა), პოლბახს, ჰელფეციუსს და სხვ. მე ვიცი, მალე შენთან საშიში იქნება ლაპარაკი, ისე გაიფიქრებ, ამ ფილოსოფიით-მეთქი, ჯერჯერობით არავითარი ნადირობა არ არის, განთქმული თოფი თითქმის ამოუღებლად დევს ბუდეში. რეგულარულად დავდივართ ყოველდღე საბანაოდ და სასეირნოდ, ვკრეფთ მჟაუნას, კენკრას და სხვ., ამასთან ყოველივე ამას ვოლოდია კრეფს მოტრფიალის აზარტით, ერთხელ გამიკვირდა, როცა დავინახე, ორივე ხელით როგორ გლეჯდა მჟაუნას... ნადირობაზე ლაპარაკი ბევრია, სადღა არ აპირებენ წასვლას, რომელიღაც 40 ტბაზე, სადაც იმდენია გარეული ფრინველი და ნადირი, რომ ერთბაშად შეიძლება ერთი ურემი დახოცო და სხვ. ყველაფერი ეს პეტრე-პავლობას შემდეგ იქნება. პეტრე-პავლობის შემდეგვე გვინდა წავიდეთ მინუსსაში, იქნებ გემით წავიდეთ, ნებართვა უკვე გვაქვს. ამას წინათ სიტუმრები გვყავდა: ჯერ-ერთი, ანატოლი ცოლით, ხოლო შემდეგ ლეპეშინსკი ცოლით და სამი თვის გოგონათი. ანატოლი ძალიან ცუდად გამოიყურება, საეჭვოა, რომ გამოჯანმრთელდეს, ცოლი კი მთლად გულმოკლულია, ჩუმი ისეთი ჩუმი. ანატოლის ახლა აქაური მადლიანი ჰავაც ვერ უშველის. ლეპეშინსკებმა იმ ორ დღეში, რაც ჩვენთან დაჰყვეს, ბინა აგვივსეს ხმაურით, ბავშვის ტირილით, იაენანას სიმღერით და ა. შ. მშვენიერი გოგონა ჰყავთ, მაგრამ ორივენი ისეთი მოსიყვარულე მშობლები არიან, რომ ბავშვს ერთი წუთით არ აძლევენ მოსვენებას, მღერიან, ცეკვავენ, უჩიჩხვირებენ. ჩვენთან ახალი არავინ გამოუგზავნიათ, ხოლო რაც ზაფხული დადგა, ოსკარიც და პრომინსკიც იშვიათად გამოჩნდებიან ხოლმე ჰორიზონტზე, ორივემ ბოსტანი გაიჩინა. მე და დედამაც დავთესეთ რაღაც-რაღაცეები (ნესვი. და პამიდორიც კი), და უკვე დიდი ხანია ვჭამთ საკუთარ ბოლოც, სალათას, კამას. ბალიც გავაშენეთ. რეზედა ჰყავდის, ხოლო დანარჩენი ყვავილები (ლევკოიონი, ბალის არჯაყელი, ზიზილა, იაუუუნა, ფლოქსი) აყვავდებიან მეტად თუ ნაკლებად შორეულ მომავალში, მაინც ბალი დედასაც სიამოვნებას გვრის. ამ ზაფხულში ჩვენთან დარჩა ის გოგო, რომელიც ზამთარში ცხოვრობდა და ამიტომ საოჯახო საქმეები არ გვაწუხებს. რადგან გამომგზავრებამდე მხოლოდ 7 თვე დარჩა, საუბარს ხშირად ჩამოვადგებთ ხოლმე რუსეთში დაბრუნებაზე, ვოლოდია აპირებდა მოეწერა თქვენთვის, თუ რა გეგმები გვაქვს ამის შესახებ. როგორა ხარ ეველანი? გაგიარათ თუ არა თქვენ ციებამ და ანიუტას ხველამ? ანიუტასათვის პასუხი არ მიმიწერია, მაგრამ ნუ გაჯავრდება, მე ხომ სულ გაპირებული მასთან მასლაით მეცხერებიანა გულო, როცა ვნახავდი. ძალიან სამწუხაროა, რომ არ ჩამოხვალთ, თუმცა ახლა რუსეთამდე ცოტა დრო დარჩა, და თუ აქედან დროზე გამოვალწიეთ, თებერვალში უკვე შინ, რუსეთში ვიქნებით. აი ნახავთ, ვოლოდიამ როგორ მოიკეთა შუშში და

არავითარი შედარება არ შეიძლება იმასთან, როგორიც პიტერში იყო. მაგრად გეხვევით, ძვირფასო, ოლონდ ნუ იავადმყოფებთ. ანიუტასა და მანიაშას მაგრად ვკოცნი, მ. ტ-სა და დ. ი-ს მოკითხვას ეუთვლი. დედა ყველას სალამს გითვლით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1899 წ. 20 ივნისს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 8 — 9

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

17

მ. ა. ულიანოვას

3 ივლისი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, გუშინ მივიღე თქვენი 16/VI-ის წერილი. ფოსტას დღეს ვგზავნით, რადგან დღეს სტუმრად წასვლას ვაპირებთ. თუმცა საეჭვოა რომ წავიდეთ, რადგან «ამინდი» იწყება. ვოლოდიამ უეჭველია თვალი ჰქრა: სულ აქებდა «კარგი ამინდია, კარგი ამინდიაო», და ისიც მთლად უმსგავსო გახდა. ყოველდღე ქარია, განუწყვეტლივ არახუნებს დარბაზებს. თუმცაღა სიცივე არ არის, და ჩვენ წინანდებურად ყოველდღე დავდივართ სასეირნოდ. ნადირობის სეზონი ახლა თუმცა უკვე დადგა, მაგრამ ვოლოდიას ჭერ კიდევ არ აშლია ნადირობის საღერდელი, ორიოდჯერ იყო სანადიროდ, როჭოებს ზოცავდა, და ჩვენ საფუძვლიანად ვიკვებებოდით ამ როჭოებით. ახლა ყველანი სტუმრად ვაპირებთ წასვლას: ქალაქში წასვლის ნებართვა გვაქვს, მაგრამ ნებართვა ჭერჭერობით სავოლოსტო სამმართველოში დევს, და თვითონაც არ ვიცით, წავალთ თუ არა. ის იყო წასასვლელად გავემზადეთ, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ვასილ ვასილის-ძე ქარხანაშია და უკან დაბრუნებისას ჩვენთან შემოივლის და გვეპატიჟება ერთად წავიდეთ, მაგრამ ჩვენ უკვე დავუძახეთ გლეხსა და ზინას, რომ იმავე დროისათვის ჩამოვიდნენ... მინდა ვინახულო ზინა და ვემასლაათო, კარგა ხანია აღარ

მინახავს: მხოლოდ ეს არის, რომ ამხანაგების ყოველი მონახულების შემდეგ გრჩება რაღაც დაუქმყოფილებლობის გრძნობა, აპირებ გული იჭერო მასლაათით, ხოლო რომ ნახავ, ლაპარაკი როგორღაც უნებურად გადადის უკანა პლანზე, პირველზე კი გამოდის სხვადასხვა სეირნობა, ჭადრაკი, ციგურაობა და სხვ. შედეგად კი გამოდის უფრო დაღლა, ვიდრე დაკმაყოფილება. მაგრამ, ასეა თუ ისე, ნახვა მაინც ძალიან კარგია. ერმაკოვსკოედან იწერებიან, რომ ანატოლი ძალიან ცუდად არის, ლეპეშინსკის ცოლი ფერშალია, და ის ფიქრობს, რომ ბოლო უკვე მალე დადგება. ერმაკოვსკოელი ექიმი დიდი ოპტიმისტი და არწმუნებს დომინიკას, იმედი კიდევ არისო. რაც შეეხება მიხ. ა-ს, ის ისევე მარტოა, რადგან მისმა საცოლემ ჩამოსვლა ზაფხულის ბოლომდე გადადო. ახლა ერმაკოვსკოე ყველაზე უფრო დასახლებული ადგილია ჩვენს ოლქში. სულ ვფიქრობდი, კიდევ ვინმეს ხომ არ გამოუგზავნიან შუშში-მეთქი, მაგრამ არა. არაფერ არ გამოუგზავნიან. შემოდგომაზე ვადა უთავდება პრომანსკის, და მათთვის ახლა საკითხია ის, სახელმწიფო ხარჯით წაიყვანენ თუ არა, თავიანთი ხარჯით ვერ წავლენ, დიდი ოჯახია — 8 კაცი. ამ ხნის განმავლობაში საკმაოდ შევეჩვიეთ ჩვენს შუშელ ამხანაგებს, რომელიმე დღეს რაიმე მიზეზით რომ არ მოვიდეს ოსკარი ან პრომინსკი, თითქოს რაღაც გვაკლიაო... ლიროჩკა რატომ არის მოწყენილი? აქ მოიწერა, აუარებელი საქმე მაქვს და დილის 5 — 6 საათზე ვდგები, რომ ყველაფრისათვის თავის გართმევა მოვასწრო. მართალია, სულ ისეთი საქმეები აქვს, რომლებიც მას ნაკლებად აკმაყოფილებენ, მაგრამ აქ ვერაფერს გააწყობ. კაზაჩიეში უარესი არ არის, ვიდრე სხვა ადგილას. ძალიან მინდა მისი ნახვა, მაგრამ საეჭვოა, რომ მოხერხდეს, ახლა, კიდევაც რომ გადმოიყვანონ ჩვენს მხარეში, გადმოიყვანენ მაშინ, როცა ჩვენ აქ აღარ ვიქნებით. აბა, ნახვამდის. მაგრად გკოცნით. დედა დიდ მოკითხვას გითვლით, ანიუტა უკვე წავიდა თუ არა? თუ ჯერ არ წასულა, მაგრად, მაგრად აკოცეთ მას, აგრეთვე მანიასაც.

თქვენი ნ. უ. ლ.

დაწერილია 1899 წ. 3 ივლისს
გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან
პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

ბევრჯერ მარჯამ ალექსანდრეს ასულო, კარგა ხანია აღარ მომიწერია ოქვენთვის. მანამასათვისაც არ მიპასუხნია მის 14/IX-ის წერილზე, რის გამო სინდისის ერთგვარ ქენჯნას ვგრძნობ. ჩვენთან ახალი არაფერია, ისე რომ მოსაწერიც არაფერი მაქვს, ჩვენი ყოველდღიური ცხოვრება კი უკვე ბევრჯერ ამიწერია. აი ამ დღეებში ჩვენთან იყო კურნატოვსკი და ერმაკოვსკოელების ამბავს მოგვიყვა. დომინიკას ვაჟი ეყოლა, მაგრამ ავადმყოფი — ფიქრობენ ტუბერკულოზი აქვს გადადებულიო, თვითონ დომინიკა მუდამ ავადმყოფობს და ძალიან ნაღვლიანად არის. მის. ალ. ცნეს როგორც ჭარბკაცად ვარგისი, და იგი უკანასკნელ თვეებს ატარებს თავისუფლად. დეკემბერში ვინ იცის სად მოუხდება წასვლა, ახლა კი ბევრს მუშაობს. მასი ცოლი ავადმყოფობს, მოწყენილია და გასართობად დასაქმნობს ბოსტანში ხბოსთან და ძალს კურტაშკასთან ერთად. ისინი ამბობენ ჩვენთან ჩამოსვლას. როგორც კი პირველი სამარხილო გზა გაივლდება. იმ ორ დღეს, რაც ჩვენთან სტუმრად იყო კურნატოვსკი, მამოკაცთა პერსონალი დილიდანვე სანადიროდ გადავარდებოდა ხოლმე, კურნატოვსკი ნადირობის ტრფიალია. კაზაჩიდან ვილაცისათვის მიუწერიათ, რომ იქიდან გაქრა იაქუბოვა, აქ ყველგან გამოკითხეა მის შესახებ, ერმაკოვსკოელებისათვის უკითხავთ, ერმაკოვსკოეში ხომ არ ყოფილიო, შათი ცნობებით, იგი იქ ერთი კვირის წინათ იყო. ხმები დადის, საზღვარგარეთ გაიქცა, ვილაცს ბერლინში უნახავსო. ასეა საქმე. — ჩვენთან უკვე შფოლდგომაა, მალე ვიცეგურავებთ. ესა სჯობს, თორემ სეირნობა რაღაც მოგვებურდა, ვოლოდიასაც ნადირობა მალე შეუწყდება. ახლა ვებზე მუშაობს. მუშაობა მარტოს უხდება, რადგან ორნი რომ ვმუშაობთ, დრო მეტი მიდის. სამუშაო საკმაოდ მოსაწყენია, რადგან თარგმანი ცუდია, თოქმის ხელახლა თარგმნა ხდება საჭირო. მე კი, ჩვენ შორის რომ ვთქვათ არაფერს არ ვაკეთებ, ხოლო დრო სად მიდის, არ ვიცი. ახლა წამოსვლა-მდე 3 თვე და 13 დღე დარჩა, სულ ცოტა. მე უკვე მივეცი თხოვნა პოლიციის დეპარტამენტში, რომ პსკოვში გამიშვან. დედაც თავის მხრივ ამბობს თხოვნის მიცემას ამავეს შესახებ. აბა, ნახვამდის. მაგრად გკოცნით. მოკითხე ყველას.

თქვენი ნ ა დ ა

დაწერილია 1899 წ. 17 ოქტომბერს

გაგზავნილია ს. შუშენსკოედან

მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

უერნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში»

№ 9 — 9

იბეჭდილა ხელნაწერის
მეხედვით

მ. ი. ულიანოვას

28/III.

კარგა ხანია არც შენგან, არც ანიუტასაგან წერილი არ მომსვლია. ჩანს, ჩემმა უკანასკნელმა კოლექტიურმა წერილმა ვერ დაგაყმაცოფილათ, მაშინ როგორღაც ძალიან ცუდად გამომიდიოდა წერა. ამას წინათ სასტიკად გამლანძღეს ჩვენმა ციმბირელებმა «კოლექტიური» წერილისათვის, ვოლოდიასაც მოხვდა: მან ხუთს მისწერა 20-სტრიქონიანი წერილი და ამისათვის 5 წერილის მიღება მოინდომა. იგი საცინლად აიგდეს. ასე იყო. მოგილოცავ, ძვირფასო მარუსია, და ყოველივე კარგს გისურვებ. რადგან ჩემ შესახებ ყველაფერი უკვე დავროშე მარიამ ალექსანდრეს ასულისათვის გამოგზავნილ წერილში, მოგწერ საერთო ნაცნობების შესახებ. ჩამოსული იყო ეგორი. ძალიან გამიხარდა მისი ნახვა, თორემ არ ვიცოდი, რა მეფიქრა მის შესახებ. იგი გამოცოცხლებული და გახარებულია. სულ ყბედობდა, არ გაჩუბებულა. გვიამბო, რომ ვასილ ვასილისძემ კარგი ადგილი მიიღო ომსკში, რომ ტონიას გოგონა ეყოლა, ორივენი კარგად არიან, ე. ე. აღტაცებულია შვილიშვილით (პირველისადმი საკმაოდ გულგრილი იყო). გლებმაც კარგი ადგილი მიიღო, დეპოს უფროსის თანაშემწისა, ტომსკის ახლოს. ზინა ჭერჯერობით ნიენე-უდინსკში ჩარჩა. მათთან, მაშასადამე, ყველაფერი რიგზეა. სამაგიეროდ საწყალ მ. ა-ს ცუდი დღე ადგას რიგაში. იგი იწერებოდა, ყაზარმებში ცხოვრება კატორ-ლაზე უარესიაო: მარტოს არსად არ უშვებენ, ყოველთვის ჭარისკაცი დაჰყვება თან, ისიც მხოლოდ ღუქანში უშვებენ. მისთვის ყველა წიგნი ჩამოურთმევიათ, გარდა გერმანული ლექსიკონისა და სამოქალაქო სამართლისა. აჰმევენ ცუდად. საკუთარი რამის შეძენა არ შეიძლება, ყველაფერს მაშინვე იპარავენ. ტანსაცმელს ისეთ ცუდს აძლევენ, რომ საკუთარის შეძენა უხდება. ყველაზე ცუდი კი ის არის, რომ მ. ა. სწორედ იმ ასეულში მოუთავსებიათ, რომელიც მუშებს უსწორდებოდა, ჭარისკაცები ათ-ათ მანეთ ჭილდოს იღებდნენ მუშის მოკვლაში და იქ, სადაც პატრულებად იყვნენ, საკუთარი ინიციატივით ესროდნენ. ხედავ. მინუსინსკელი ამხანაგები ყველანი კარგად არიან. ამას წინათ მივიღე იქიდან წერილი, ძალიან გამიხარდა. საერთოდ ვერც კი წარმომედგინა, რომ ყველა მინუსინსკელს ასე შევეთვისებოდი. ბარამზინი, რომელსაც ჩვენი ძალღი დავეუ-ტოვეთ, აპირებს მოგვართვას (საკუთრივ ვოლოდიას) მისი გამოსახულება. ძალიან კარგად ხატავს. საერთოდ ჩვენი ძალღი განცხრობაშია და ყველას შეუყვარდა. ძალღზე რომ ვლადიმერობთ, ლიროჩკა გამახსენდა. ერთხელ იგი ჩემი მეშვეობით გადასცემდა დავალებებს და ერთ-ერთი მათგანი შეიცავდა უაღრესად დაწვრილებითს ცნობებს რომელიღაც გაქუცული ქოფაქის შესახებ. ერთმა ჩიგნმა საერთო ნაცნობმა ამას წინათ მიიღო

მასგან წერილი და გამოვიგზავნა ამ წერილის ამონაწერები. წერილის თეორიული ნაწილი ნაკლებად მომეწონა, ამბობს, თეორიული მხრივ ბერნშტეინი არაფერს იძლევაო. «ეს რაღაც იდიოტიზმია!», მაგრამ მისი წიგნის პრაქტიკული მნიშვნელობა უდიდესია, ყურადღება მიაქცია მასების მოთხოვნილებას, სიცოცხლისაკენ, კონკრეტულობისაკენ მოუწოდებსო. წიგნის წარმატებას იმით ხსნას, რომ ორთოდოქსალური მიმართულება უკვე ძალიან მოსაბეზრებელი გახდაო. რეზოლუციის* შესახებ ამბობს, იქ ენერგია გამოსავალს პოულობს იმ გზის გამოგონებაში, რომლითაც განვითარება უნდა წავიდესო. საერთოდ ლიროჩკა ჩემთვის ახლა რაღაც X-ს წარმოადგენს. ჩემი და მისი შეხედულებები წინათ ყოველთვის საოცრად ჯმთხვეოდა ერთმანეთს, მაგრამ უკანასკნელი სამი წლის მანძილზე მას რაღაც დაემართა, სულ ვეღარა ვცნობ. ერთმანეთს რომ შევხვედროდით, იქნებ საერთო ენა გამოგვეჩაზა, მაგრამ მიწერ-მოწერა სულ არ გამოვიდის. იგი ის ლიროჩკა აღარ არის, რომელსაც მე ვიცნობდი, ნისლზე, ამინდზე და სხვ. წერა არა-ღირს, სხვა რამზე კი მას, როგორც ჩანს, არ უნდა და როგორღაც არ გამოდის. სიმართლე რომ ვთქვა, ვერანაირად ვერ შევერგებოვარ მის გათხოვებას. მისმა ქმარმა ჩემზე რაღაც ისეთი გულდაჭერებულ-შებლუღლის შთაბეჭდილება მოახდინა... მაგრამ ძალიან გავაჭიანურე ლაპარაკი ამ თემაზე.

ნახვამდის. აკოცე ანიას და ჩემი სალამი გადაეცი მ. ტ-ს.

შენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1900 წ. 28 მარტს

გაგზავნილია უფიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

* ჩანს ლაპარაკია «რუსეთის სოციალ-დემოკრატიების პროტესტის» შესახებ (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 197 — 215). რ ე დ.

20

მ. ი. ულიანოვას

მოსკოვი. ბახმეტიევის ქუჩა, სახლი შარონოვისა, № 25.

მამ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას

30/III.

ძვირფასო მანიაშა!

გუშინწინ გამოგიგზავნეთ შენ და მ. ა.-ს წერილი, გუშინ კი თქვენგან მივიღე. ძალიან მოხარული ვარ, რომ მ. ა., შესაძლოა, წავა ვოლოდიასთან, მე კი, როგორც ჩანს, ჯერ კიდევ მალე ვერ შევედლებ დაძვრას. ჰო, ვოლოდია ძალიან გახდა, უკანასკნელ ხანს გაილია ასე, თორემ ძალიან კარგად გამოიყურებოდა. ვფიქრობ, აქ იმდენად კატარი არ არის დამნაშავე, რამდენადაც უძილობა. უკანასკნელ ხანს ქრონიკულად აკლდებოდა ძილი, ღელავდა გამომგზავრების წინ, ამასთან ყინევებიც ძალიან ძლიერი იყო, ისე რომ სრულებით არ სეირნობდა. როგორც კი წამოვედით, ვოლოდია ერთბაშად გამხიარულდა და ადამიანურად დაიწყო ჰამაც და ძილიც. კატარს, ვფიქრობ, შეაჩერებს წყლებით, რომლებმაც მაშინ ისე არგო, საერთოდ კი რომ ვთქვათ, ვოლოდია ყურადღებას აქცევს თავის ჯანმრთელობას. კარგად მაქმევენო, იწერება. მაინც საწყენია, რომ ცხოვრება უხდება როგორც უოჯახოს.

შენი წერილიდან დავასკვენი, რომ იულის შემოუვლია თქვენთან, ამიტომ ყველა ჩემი ახალი ამბავი მოძველებული აღმოჩნდა.

გიგზავნი ჩემს თარგმანს და წიგნაკს. ყველა ხაზგასმული ადგილი არ ვიცი, მაგრამ, გარდა ამისა, ვფიქრობ, რომ ბევრი სხვაც უკუღმა მაქვს თარგმნილი. ენა სულ არ ვიცი, ლექსიკონი კი ცუდად მეხმარება, ერთი ფრაზისათვის ხშირად რამდენიმე მნიშვნელობა გამომიდის. ამიტომ მთელი თარგმანი გადასინჯე, და სადაც შეცდომებია, გაასწორე. აბა, ასე. ნახვაბდის, ჩემო ძვირფასო ინგლისელო. მ. ა.-ს და ანიას მაგრად ვკოცნი.

შენი ნ. უ.

დაწერილია 1900 წ. 30 მარტს

გაგზავნილია უფიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

26 ივლისი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო,

აი ახლა მივიღე ვოლოდიასაგან ღია ბარათი უკვე ავსტრიიდან... ძალიან დიდ ხანს კია წერილები გზავი, ეს ღია ბარათი მეჩვენებდეს მივიღე, მაშასადამე, საერთოდ რომ ვთქვათ, ვოლოდიას წერილებს მეცხრე, მეათე დღეს მივიღებ. ვოლოდია იწერება, თავს ჩინებულად ვგაჩნობო, რაც მე, რა თქმა უნდა, ძალიან, ძალიან მიხარია. თქვენ როგორ ბრძანდებით? ხომ კარგადა ხართ? ჩვენთან გაუვალი ტალახისა და სინოტივს შემდეგ საუცხოო დღეები დადგა. ალბათ თქვენთანაც ახლა ჩინებული ამინდია, და შეგიძლიათ ზაფხულით ისარგებლოთ. ჩვენთან ახლა კარგია. ვწუხვარ, რომ თქვენზე და ანუტაზე უფამ ასეთი უსიამო შთაბეჭდილება დატოვა: მაშინ ისეთი სამაგელი პაპანაქება იდგა და კარგადაც ვერ ვიყავით მოწყობილი. ჭერჭერობით ეკლავ იმავე ბინაში ვცხოვრობთ, მაგრამ ახლა ალბათ უკვე მალე გადავალთ საზამთრო ბინაში, ბინა მშვენიერია, უკვე გამოცდილი, ჩვენი სახლის გადაღმა. ახლა სულ კარგადა ვარ, დედაც კარგად არის. იგი ყველას სალამს გითვლით.

ვოლოდიამ, როცა იგი უფაში იყო, ფილიპოვს მისწერა გესლიანი წერილი იმის გამო, რომ მან მისი სტატია ასეთი დამახინჯებული სახით მოათავსა*. უკვე ვოლოდიას წასვლის შემდეგ ფილიპოვისაგან გვიღია წერილი, რომელშიც იგი ცდილობს მიაფუჭოს საქმე: «მოწყალეო ხელმწიფე, მეძლევა შემთხვევა გამოვასწორო საქმე, გიგზავნიტ სკვოცოვის სტატიის ხელნაწერს, რათა შეგეძლოთ უბასუხოთ ამ სტატიაზე. დაბეჭდილებით გთხოვთ მხედველობაში მიიღოთ ცენზურული პირობები და მოკლედ დაწეროთ». ამრიგად მას უნდოდა თავაზიანობით — სტატიის გამოგზავნით გული მოეღბო ვოლოდიასათვის, მაგრამ ორი დღის შემდეგ გადაიფიქრა და გამოგზავნა მეორე წერილი, უკვე არა ვ. ი.-სათვის გადასაცემად, როგორც წინათ, არამედ ბ-ნ ულიანოვისათვის გადასაცემად. წერილი უკვე მარტო გარეგნობით უნდა ნიშნავდეს უგულუბელყოფას: ჩამოგლეჯილი ნახევარფურცელი ქაღალდი, წერილი დაბეჭდილია რემინგტონზე და ბეჭდურად აქვს გაკეთებული შესწორებები. სულელურად სალანძღავი წერილია, ჩანს, აღმაიანს არ ესმის, რას ლაპარაკობს. მივწერე რომ ორივე წერილი მივიღე, მაგრამ ახლა მათი გადაგზავნა ვოლოდიასათ-

* ვ. ი. ლენინის სტატია «არაკრიტიკული კრიტიკა (ბ-ნ პ. სკვოცოვის სტატიის «საქონლის ფუტიშიზმის» გამო, «ნაუჩნოვ ობოზრენიე», № 12, 1899 წ.)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 721 — 750). რ. ჟ. დ.

ვის არ შემძლია, რადგან მისი მისამართი არ ვიცი, როგორც კი გავიგებ, მაშინვე გადავუგზავნი-მეთქი; ხელნაწერს კი გიბრუნებთ, რადგან საზღვარგარეთ რომ გადაიგზავნოს, ძალიან დააგვიანებს სტატიის დაბეჭდვას, ეს კი ავტორისათვის არა მგონია სასიამოვნო იყოს-მეთქი. ვოლოდია ალბათ არ მოინდომებდა ესარგებლა ამ სულელის თავაზიანობით. სკოროცოვის სტატიაც უაღრესად სალანძღავია. იგივე შეუსაბამო ციტატები მარქსიდან და მოწინააღმდეგის სრული გაუგებლობა. ასეთ სუბიექტთან პოლემიკის წარმოებაც კი არ არის საინტერესო. არ ვიცი, უპასუხებს თუ არა მას ვოლოდია.

ვოლოდიას წასვლის მეორე დღეს ჩვენთან შემოიარა მარიამ ანდრიას ასულმა*. იგი ძალიან კარგი და საშინლად თავაზიანია. შემრცხვა კიდევაც: სულ არ მეხერხება თავაზიანობა. მინდოდა თავაზიანობა გამომეჩინა და შემეთავაზნა დავხმარებოდი მურაბის მოხარშვაში, მაგრამ დროზე გამახსენდა, არასოდეს არ მომიხარშავს მურაბა და ამიტომ ღმერთმა უწყის რას მოვხარშავ-მეთქი... ისინი მთელ ზამთარს ხუტორში იცხოვრებენ... აბა, ნახვამდის. მაგრად გკოცნით თქვენ და ანიუტას, ხოლო მანიაშას ცოტას მივწერ.

თქვენი ნ ა დ ი ა.

დაწერა 1900 წ. 26 ივლისს
ვაგზავნილია უფიდან პოდოლსკში
პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

22

მ. ი. ულიანოვას

26 ივლისი.

გმადლობ, ძვირფასო მანიაშა, წავნებისათვის, და სურათისათვის — ეს ალბათ შენი გაცემებულია — და ვოლოდიას წერილზე მანაწერისათვის. დიდი ხანია ვაპირებდი მომეწერა, მაგრამ სულ ვადავდევი და ვადავდევი ხოლმე. როგორ ხარო ყველანი? დიდი ხანია, მთელი საუკუნეა არაფერი აღარ ვიცი თქვენზე. როდის აპირებთ ქალაქში გადასვლას. რა გავმები გაქვს ამ ზაზოთისათვის. როცა ვოლოდიასაგან მივიღე წერილი, სადაც მწერდა, რომ მასთან ერთად ჩამოვლენ მარიამ ალექსანდრეს ასული და

* მ. ა. გრაჩევსკაია — ე. ი. ლენინის დეიდაშვილი. რ ე დ

ანიუტა, ძალიან გამეხარდა და სულ ვფიქრობდი, როგორ ვისაუბრებდი ანიუტასთან ერთზეც და მეორეზეც. მინდოდა ბევრ რამეზე მესაუბრნა. მაგრამ როცა ჩამოვიდნენ, რატომღაც მთლად დავიბენი და მთელი აზრები დამეფანტა, აქ კიდევ ეს გარეშე სტუმრებიც. სინამდვილეში ისე გამოვიდა, რომ ერთხელაც ვერ ვესაუბრე როგორც რიგია, ახლა კი როდისღა ვნახავ. კარგი, მერე ვნახოთ, 7 $\frac{1}{2}$ თველა დამრჩა უფაში — დრო მალე გაივლის. ვიშოვნე გაკვეთილი და თვითონაც ვიღებ გერმანული ენის გაკვეთილებს. მოვძებნე ბერლინელი გერმანელი — ძლივს დათანხმდა მესაუბროს კვირაში ორჯერ. ჭერჭერობით ერთხელ ვისაუბრეთ, გერმანელი ყბეღია, და შესაძლოა, რაიმე გამოვიდეს. გარდა ამისა, შევუღდექი ყოველად სულელური გერმანული რომანების კითხვას და ისე ჩავეფლე გერმანულ ენაში, რომ არსად არ დავდივარ და ხალხის შიშმა შემიპყრო, არსად არ მიმიწევს გული. აბა, იშვიდობით, მაგრად გეხვევი.

ნ. უ. ლ.

P. S. გაუჩრა თუ არა ვოლოდიამ, რომ აქედან შენთან შემოვივლის ერთი ქალიშვილი, მისი ძველი ნაცნობის ძმისწული, უამბე მას ყველაფერი, რასაც წესილება, ბრიუსელის უნივერსიტეტში მეცადინეობაზე.

დაწერილია 1900 წ. 26 ივლისს
გაგზავნილია უფიდან პოდოლსკში
პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ზელნაწერის
მიხედვით

23

მ. ა. ულიანოვას

პოდოლსკი (მოსკოვის გუბერნია). კედროვას სახლი.

მეკ მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას

26 აგვისტო.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო!

მე ისევ დიდი ხანია არ მომიწერია თქვენთვის, მაგრამ სულ ჩემ თავზე მიხდება წერა, ეს კი ძალიან მოსაწყენია. მაგრამ მაინც მოგწერთ. საცხებით ჭანსადად ვარ, დედაც კარგად არის. აი უკვე სამი კვირაა ახალ ბინაზე გადამოვდით. ეს ძალიან მოხერხებული ბინაა: ორი ოთახი და სამზარეულო, ფანჯრებთან ქვემოთ ბაღი, ბინა ახლად არის მოწყობილი, პატრონები კარგი ხალხია. ჩვენ წინათ ვცხოვრობდით ამ ბინაზე, მაგრამ ახლა სულ სხვა სახე აქვს. ჩვენი მისამართია: თ ა ვ შ ე ს ა ფ რ ი ს ქ.

ს. კ უ ლ ი კ ო ვ ა ს ი. საერთოდ, ეტყობა, საბოლოოდ მოვეწყეთ. მე ახლა საკმაოდ მოუცლელად ვარ: ზაფხულის გაკვეთილი ჯერ კიდევ არ დამთავრებულა, ზამთრის გაკვეთილები კი უკვე დაიწყო. ზამთრისათვის დამრჩება 2 გაკვეთილი, ორივე საკმაოდ სასიამოვნო და ჭირასაც გვარიანს მიხდიან (62 მ.). მათ დღეში დაახლოებით ექვსი საათი მოუხდება. ვინაიდან მეცადინეობა მიყვარს, ამას არა უშავს რა, დამქანცავი არ არის. ერთი რამ არის ცუდი — უფის ტალახი, პირდაპირ ფელობი ტალახში, და სალამოს. როცა განრიგით მთვარე უნდა იყოს და ამიტომ ქუჩებს არ ანათებენ, ადვილად შეიძლება არხში ჩავარდე, ერთი გაკვეთილი კი სალამოსია. უქმე დღეებში გერმანული ენის გაკვეთილებს ვიღებ ჩინებულ გერმანელთან. საქმე თითქმის გვარიანად წავიდა, მაგრამ ამ ბოლო დროს ისეთი მოუსვენრობა გვაქვს, რომ უკვე მეორე კვირაა წიგნი ხელში ვერ ამიღია. ამიტომ გერმანულში სრულებით ვერ ვმეცადინეობდი, და ეს ძალიან მწყინს. აი ვოლოდია უჩივის პარიზის ცხოვრების მოუსვენრობას, მაგრამ ის ხომ პარიზია, იქ ასეც უნდა იყოს, ხოლო როცა უფაშია მოუსვენრობა — ეს არაფერს არა ჰგავს. ახლა, დავუშვათ, ასეთი დროა, ზოგი მიდის, ზოგი მოდის, ზოგი გამეღელა. გამეღელები გვიამბობენ, რომ ზინა ძალიან მოწყენილია, რომ ამ ბოლო დროს ძალიან გამოცვლილა, როგორღაც ჩამომხმარა და გაფითრებულა. აგრეთვე გვიამბობდნენ, რომ მიხ. ალექს. ძალიან ცუდ მდგომარეობაშია მატერიალურად, რომ ო. ა-მ დიდ ხანს ვერ იშოვნა გაკვეთილები. მიხ. ალ. დანიშნულია კრასნოიარსკის პოლკში, და ეს პოლკი სალაშქროდ უნდა წასულიყო (ახლა უკვე წავიდა). ციმბირელებს წერა ეზარებათ და, მათ შესახებ ცოტა რამ თუ ვიცი. თუმცაღა, ნაწილობრივ თვითონაც მიმიძღვის ბრალი. უფაში გადმოსვლას აპირებს ლიდია, თხოვნა შეიტანა, არ ვიცი მოახერხებს თუ არა გადმოსვლას, ძალიან კი მინდა ვნახო აქედან წამოსვლის წინ. ვოლოდია ძალიან იშვიათად იწერება და მე ალბათ არასწორი მისამართი მომცა, ვინაიდან ჩემი წერილები, ეტყობა, არ მიუღია. ახლა პარიზის მისამართით ეწერ. არ ვიცი სად გაუფგზავნო წიგნი, რომლის გაგზავნასაც მთხოვს, — «ეიზნ». ბოლოს და ბოლოს ალბათ თქვენ გამოგიგზავნით, იქნებ თქვენ თავისი გვიანდელი მისამართი მოგცათ. მისი უკანასკნელი წერილიდან ის დასკვნა გამოვიტანე, რომ პარიზიდან წასულა, მაგრამ არ იწერება სად. «ეიზნთან» ერთად მანიაშას დავუბრუნებ მის ფრანგულ წიგნს. მწერდა, რომ სექტემბერში უნდა დააბრუნოს. პო, ანიუტამ გზად წაიღო გორკა, მისი პატრონი მე მთხოვს ამ წიგნს, ასე რომ თუ ძალიან სადავიდარაბო არ არის, გადმომიგზავნეთ. მანიაშასთან ბოდიშს ვიხდი, ცალკე რომ არა ეწერ, გამეორება მომჩხდებოდა. როგორ ცხოვრობთ? ხომ კარგად ხართ? დიდი ხნით ხომ არ წასულა ანიუტა? მოვიდა თუ არა პიტერიდან პასუხი დმ. ი. უნივერსიტეტში შესვლის შესახებ? მალე გადახელოთ თუ არა მოს-

კომი? აბა, ნახვამდის. მაგრად, მაგრად გყოცნით თქვენ და მანიაშას. დედა ყველას სალამს გიძღვნი.

თქვენი ნ ა დ ი ა.

P. S. ახლა აღმოვაჩინე, რომ სულაც არ მქონია «ჟიზნის» ის ნომერი, რომლის შესახებაც ვოლოდია იწერებოდა, მაშასადამე, გამოვგზავნი მხოლოდ ფრანგულ წიგნს.

დაწერილია 1900 წ. 26 აგვისტოს

გაგზავნილია უფიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მახლობლებისადმი»

24

მ. ი. ულიანოვას

პოდოლსკი (მოსკოვის გუბ.). კედროვას სახლი.

მამა მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას.

11/IX.

ჩვენი წერილები ალბათ ერთმანეთს ასცდა, ძვირფასო მანიაშა. მე აგვისტოს ბოლოს მივწერე მარიამ ალექსანდრეს ასულს და მეტად დაწერილებით ავუწერე ჩემი ცხოვრება. ფრანგული წიგნი მინდოდა გამო-
მეტანებინა იმ ქალიშვილისათვის, ვისაც შენთან უნდა შემოევლო, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ ამ ქალიშვილს უკვე უშოვნია თანამგზავრი პარიზში წასას-
ვლელად, მიდის, ვგონებ, ისე, გასართობად, მეცადინეობაზე ნაკლებს
ფიქრობს, და პოდოლსკში ვერ შემოივლის. ამიტომ წიგნი ფოსტით გამო-
გიგზავნე, მაგრამ თვითონ არ გამომიგზავნია და სიჩქარეში დამავიწყდა
დამეწერა «დაზღვეული» და უბრალო ბანდეროლით გამოუგზავნიათ.
მეშინია, რომ წიგნი დაკარგება. მომწერე, გეთაყვა, მიიღე თუ არა. პო,
წიგნების შესახებ. აქ ყოფნის დროს ვოლოდია ერთ ნაცნობს დაჰპირებია,
რომ გამოუგზავნიდა «კაპიტალიზმის განვითარებას» და დავიწყებია, ახლა
გეტხოვს გავაკეთოთ ეს. ზედმეტი გადაგზავნა რომ თავიდან ავიცილოთ,
გაგზავნე, გეთაყვა, «კაპიტალიზმის განვითარების» ერთი ყვებმპლარი
პირდაპირ ასეთი მისამართით: ბირსკი (უფის გუბ.), პავლე თევდორეს-ძე

საინოვს. ვგონებ, მეტი საქმე არა მაქვს. მიაღწია თუ არა რამეს დმ. ილ.? როდის გადადიხართ მოსკოვში? ყველანი ზომ კარგად ხართ? როდის დაბრუნდება ანია?

ჩვენ წინანდებურად გცხოვრობთ. ორივენი კარგად ვართ. მე გაკვეთილებს ვაძლევ, ყოველნაირ მეცნიერებას ვასწავლი, ლათინურსაც კი, ხალხი წინანდებურად ტყუილუბრალოდ ფუსფუსებს, ვმეცადინეობ გერმანულ ენაში, მაგრამ დრო რაღაც ცოტა მრჩება. მაინც გერმანელთან მეცადინეობა გაცილებით უფრო მოხერხებულა, ვიდრე მართო. ვოლოდია იშვიათად და ძალიან ცოტას იწერება თავის შესახებ, უჩივის მოუსვენრობას. ოლღა ალექსანდრეს ასული უფაში არ ჩამოვა, ვინაიდან კრასნოიარსკში მოეწყო, მიხეილ ალექსანდრეს-ძე კი მოქმედ არმიაში მონება. ზინა რუსეთში მოიწვეს, იწერება არცთუ ძალიან დაღაგებულად. ამ დღეებში ველი ერთ ამხანაგს, რომელიც ბრუნდება, მას უკვე დიდი ხანია უნდა გამოველო, მაგრამ წამოსვლის წინ დიზენტერია შეხვედრია და გამოჯანსაღება ჯერ კიდევ ცუდად მიდის.

ჩვენთან უფაში ისეთი გაუვალი ტალახია, როგორიც ჩემ სიცოცხლეში არასოდეს მინახავს, და სულ წვიმს, წვიმს... საზიზღრობაა.

აბა, მშვიდობით, მაგრად გკოცნი, შენ და მარიამ ალექსანდრეს ასულს. დედა სალამს გიძღვნი.

ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1900 წ. 11 სექტემბერს

გაგზავნილია უფიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

25

მ. ა. ულიანოვას

მოსკოვი, ბახმატიევის ქ., შარონოვის ს.,
მამ მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას

1/X. 00.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, მე უკვე დიდი ხანია მივიღე მანიას წერილი, მაგრამ, ჩვეულებისამებრ, როგორღაც დავიბენი. თქვენ ალბათ უკვე დიდი ხანია გადმოხვედით მოსკოვში. როგორ ცხოვრობთ? ზომ კარგად ხართ? წავიდა თუ არა დ. ი. იურიევი? მალე დამოავრდება

თუ არა მანიაშას საქმე? ანიუტასგან ერთხელ მივიღე წერილი და მაშინვე ვუპასუხე, მაგრამ ჩემი წერილები ყოველთვის როდი აღწევს თავის დროზე, ვოლოდიას წერილებიც ყოველთვის როდი მომდის იმ რიგით, როგორც დაწერილია. თუმცა ვოლოდია ახლა ძალიან იშვიათად როდი იწერება, მაგრამ მაინც როგორღაც ძალიან ცოტა ვიცი იმის შესახებ, თუ როგორ ცხოვრობს იქ, ვიცი, რომ ინგლისური ენის კურსებზე შესულა, რომ ვერასგზით ვერ ჩამდგარა კალაპოტში... აი ზინა და მისი ქმარი მისაყვედურებენ, რომ ცოტას ვწერ მათ ვოლოდიაზე, მაგრამ აბა რა უნდა მივწერო? ვოლოდიას ხომ სულ არ ეხერხება წერა თავის გარეგნულ ცხოვრებაზე. თვითონ მისწეროს მათ. ისინი ჭერ არც აპირებენ რუსეთში წამოსვლას და ამ მიმართულებით არავითარ ნაბიჯსაც არ დგამენ, ზედმეტი კი არ იქნებოდა მალე მოვა 11 მარტი და ზინაც კი თავისუფალი გახაყი იქნება. ხუთი თვე და 11 დღე, არც კი ვიცი, ბეჭდია ეს თუ ცოტა. არ ვიცი. მოვახერხებ თუ არა წამოვიდვ უფიდან 11-ს დილის მატარებლით, როგორც დიდი ხანია ვაპირებ, თუმცაღა თვით უფაში ტალახის ვარდა, ცუდი არაფერია, მე უკვე დიდი ხანია უფის პატრიოტი გავხდი, ჩვენ უკვე საბოლოოდ მოვეწყვეთ — პროვინციულად — ბინა კარგია, კარგად ვიკვებებით და სხე, ერთი სიტყვით, რამდენადმე შევეგუეთ პროვინციულ ცხოვრებას. დრო მომართულ მანქანასავით მიდის, მე ორი გაცივებული მაქვს მშვენიერ ბავშვებთან. მე, საერთოდ რომ ვთქვათ, ძალიან მიყვარს ბავშვებთან მეცადინეობა, ახლა კი ბავშვებიც მშვენიერი არიან, განსაკუთრებით ერთი ნამცეცა გოგონა. გაცივებულს ვაძლევ ერთი აქაური მილიონერი ვაჭრისას, ვასწავლი მის მრავალრიცხოვან შთამომავლობას (5 ცალს). მათ ჩვეულებები სასტიკი — ვაჭრული აქვთ, და მე, კაცმა რომ თქვას, მომწონს, როგორ იზრდებიან ბავშვები. ისინი მორთული არ არიან, სათამაშოები თითქმის არა აქვთ, გადიები არა ჰყაით, ძალიან თავისუფლად არიან, პატარები მთელ დღეს ქუჩაში ატარებენ, ბავშვები თვითონ იშვენდენ ფეხსაცმელს, ოთახებს ალაგებენ (კიდევაც რეცხავენ), საერთოდ არც ბატონკაცობაა და არც განებივრება. სწავლობენ დიდი ხალისით, უფროსებიც და უმცროსებიც. პოდა უმცროსი გოგონა (7 წლისა) მეტად საყვარელი რამეა, საუცხოო ხასიათი აქვს, ჰკვიანი, ლამაზი და ისეთი მუყაითი და ყურადღებიანი მოსწავლეა, რომ პირდაპირ საოცარია, მას ყოველდღე «საშინელი სურვილი» აქვს კიდევაც იკითხოს, კიდევაც წეროს, კიდევაც იანგარიშოს. ხოლო თუ რამე საინტერესო ნახა, თვლები პირდაპირ უბრწყინავს. ახლა ყოველთვის მელოდება ხოლმე კიბეზე და მომასხენებს მათი ბავშვური ცხოვრების ყველა ამბავს. ერთი სიტყვით, ამ პატარა გოგონამ მთლად მომხიბლა. რა კარგია, რომ არიან ხოლმე ასეთი მშვენიერი ბავშვები მხიარულია, საშინელი კისკისა და სრულებითაც არ არის გაწვრთნილი (ზოგჯერ კაბის კალთით იხოცავს ცხვირს). ბიჭუნაც კარგია, მაგრამ სხიანაირად. საერთოდ ჩვეულებრივად გატაცებული ვარ ჩემი მოწაფე ბიჭუნებითა და გოგონებით, მხოლოდ სამ-

წუხაროა, რომ ამ გაკვეთილებს ძალიან ბევრი დრო მიაქვს, სულელურად არის განაწილებული. აქ ფრანგული ენის კურსებზე შევედი (მალე გერმანულიც გაიხსენება). კვირაში 3-ჯერ თითო საათი — თვეში 6 მან. — კურსები სასაუბროა, და ჯერჯერობით ძალიან კმაყოფილი ვარ. მე უფროს ჯგუფში ვარ,* იქ ოთხნი ვართ. ფრანგი გამოცდილი მასწავლებელია და გაკვეთილი ძალიან ცოცხლად მიჰყავს, მხოლოდ მოწაფეები ცოტა დუნეები არიან. მხოლოდ სამწუხაროა, რომ ფრანგული წიგნები არავითარი არა მაქვს, ფრანგი კი მაკითხებს იენისის გაზეთებს ან ჟურნალებს, რომლებსაც არც თავი აქვს და არც ბოლო. ხო მ არა აქვს მ ა ნ ი ა შ ა ს (ა ლ ბ ა თ ე ქ ნ ე ბ ა) ფ რ ა ნ გ უ ლ ი ბ ე ლ ე ტ რ ი ს ტ ი კ ა ა ნ ს ა ე რ თ ო ლ ფ რ ა ნ გ უ ლ ი წ ი გ ნ ე ბ ი, აქ ჩვენთან ყველანი ენების უცოდინარნი არიან, ისე რომ მე ენების ნახევრადცოდნით ამ დარგში სპეციალისტად ვითვლები, უცხოური წიგნებიც ძნელი საშოვნელია. გერმანელთანაც დავდივარ და ათ-ათგვერდიან თხზულებებს ვუწერ, მაგრამ ვმეცადინებოთ კვირაში ერთხელ და პრაქტიკისათვის ეს ძალიან ცოტაა. თვითონ ვკითხულობ გერმანულ ბელეტრისტიკას, მაგრამ აქამდე გერმანულად ლაპარაკი უფრო მიჭირს, ვიდრე ფრანგულად. ასე გადის დღე საღამოს 8 საათამდე, საღამოს კი იშვიათად ხერხდება რაიმეს გაკეთება, იშვიათია საღამოს რომ ვინმემ არ შემოიაროს. აი ყოვლად დაწვრილებით აწერა, თუ როგორ ვატარებ დროს. დედა დიდად მოგიკითხავთ, მე კი მაგრად გკოცნით. მანიაშას ცალკე არა ვწერ, მომიხდებოდა იგივე გამემეორებინა, მხოლოდ ვეხვევი. ასე. სულ კარგად იყავით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

გაგზავნილია უფიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი, «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ ნ ო ე მ ბ ო რ ი.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, უკვე რამდენიმე დღეა მივიღე თქვენი წერილი, გუშინ კი მივიღე მანიაშას წერილი ამონაპრებით, დიდი მადლობა, უკვე წავიკითხე ისინი.

მე ამას წინათ მოგწერეთ, ჩვენი წერილები, ჩვეულებისამებრ, ერთ-მანეთს ასცდა. მე ახლა კარგად ვარ, დედა კი სულ ავადმყოფობს, ხან

გულის ძგერა აქვს, ხან ცივდება. ბინა ახლა ძალიან კარგი გვაქვს, ფორტე-პიანოც კი გვიდგას. ერთი ჩვენი ნაცნობი ქალი კარგად მღერის, და ახლა ჩვენთან საღამოობით ხშირად მუსიკაა, მართალია, რამდენადმე უცნაური, ინსტრუმენტი ხიხინებს, სისინებს, არახუნებს, მაგრამ მაინც მუსიკაა. დედა სტუმრებისაგან ილღება, და მეც სიამოვნებით დავთანხმდებოდი, უფრო იშვიათად რომ მოდიოდნენ; ერთი რამ კი არის — 9 საათზე შინ უკვე ისე დაღლილი მოდიხარ ადამიანი, რომ სულ ერთია ბევრს ველარაფერს გააკეთებ.

ამ დღეებში ვოლოდიასაგან მივიღე წერილები, ერთი 2 $\frac{1}{2}$ კვირას ყოფილა გზაში, მეორე — 2. საშინლად გვიან მოდის წერილები. ვოლოდია მირჩევს ინგლისურ ენაში ვიმეცადინო. მაგრამ არა მგონია დავიჯერო მისი რჩევა. ახლა გერმანელს შევეუთანხმდი ვიმეცადინო კვირაში 3-ჯერ, საქმე უკეთ წავა. მე, ეტყობა, გადმომედო ვოლოდიას *idée fixe* — მინდა რაღაც უნდა დამიჭდეს დავძლიო ენები. ახლა, გარდა გაკვეთილებისა და ენებში მეცადინეობისა, კიდევ მაქვს სამუშაო, გაზაფხულზე დაწვრილებით გიამბობთ, როგორი. მარტამდე 4 თვეა დარჩა, მერე კი თქვენთან წამოვალ, ხოლო შემდეგ ვოლოდიასთან. ახლა კი თავს ნებას არ ვაძლევ ამ თემაზე ვიფიქრო, თორემ დრო მეტისმეტად გაქიანურდება.

არ ვიცი, როგორ მოვიქცე, რომ გაზაფხულზე მოსკოვში მოვხვდე, უფრო ადრე თხოვნის მიცემა ალბათ უხერხული იქნება. აბა რა საჭიროა წინასწარ ფიქრი. გაზაფხული შორს არის, ახლა აქ ზამთარია, კარგი მაგარი ზამთარი. ვასურვებთ, რომ თქვენთან მალე გავიდეს დრო შობამდე, შობას კი...

დაწერილია 1900 წ. 8 ნოემბერს

გაგზავნილია უფიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს

კრებულში: ე. ი. ლენინი. «წერილები

მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

მოსკოვი, ბახმეტიევის ქ., შერონოვის ს.,

მამ მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას.

2 დეკემბერი.

ძვირფასო მანიაშა! დიდი მადლობა ალბომისათვის, მაპატიე დავიდა-რაბა, რაც დაკავშირებული იყო მის გამოგზავნასთან, გმადლობ, აგრეთვე

* წერილის მეორე ფურცელი არ შენახულა. რ. ე. დ.

იმაზე ზრუნვისათვის, რომ მე ფრანგული წიგნები მქონდეს. ჯერ ძველიც არ დამიძლეოდა, საშინლად ცოტას ვკითხულობ. მშვენიერად ვიცი, რომ თუ არ იკითხე, ისე ენას ვერასოდეს ვერ დაეუფლები, მაგრამ დრო სულ არა მაქვს. როგორ შეენატრი ზოგჯერ განმარტოებულ ცხოვრებას! რა სიამოვნებით ჩაეუჯდებოდი საღამოობით წიგნს, მაგრამ ეს არასოდეს არ ხერხდება. უამრავი მომსვლელია, ნამდვილი ჭედვა! თითქოს უფაში შეიძლებოდა ამის თავიდან აცილება. არ ვიცი, რატომ ხდება ეს, მე, ვგონებ არცთუ ძალიან გულღია ვარ, მართალია, მორცხვობამ გამიარა, მხოლოდ ზოგჯერ, სრულიად მოულოდნელად, უეცრად წამომივლის ყოვლად უცნაური მორცხვობა — კრინტს ვერ დავძრავ, მაგრამ ახლა ეს იშვიათად მემართება და მალე გამივლის ხოლმე, წინათ კი უბედურება იყო. ამიტომ ისე მესმის შენი, შენს მორცხვობაზე რომ მწერ. ვიცი, რა მტანჯველი გრძნობაა ეს და რა ძნელია მოიშორო იგი...

მე ისევ სათხოვარი მაქვს შენთან. ვოლოდია მთხოვდა მიმეწერა ფილიპოვისათვის ხელნაწერებზე და ჰონორარზე სკვორცოვის სტატიის გამო. ხელნაწერების შესახებ დღეს ვწერ, ჰონორარზე კი საჭიროა მივწეროთ სოიკინს და ზუსტად აღვნიშნოთ გვერდების რიცხვი. მე ხელთ არა მაქვს «ნაუჩნოე ობოზრენიე», და არ შემიძლია ზუსტად გამოვჩანგარიშო გვერდების რაოდენობა, ხოლო მთავარი ის არის, რომ ვაათუ რაიმე შეფერხება გამოვიდეს ფულის გამოგზავნაში, მე კი ამასობაში უფიდან წავალ, ასე რომ რაიმე არეულობა არ გამოვიდეს. ან ისიც შეიძლება, რომ ფილიპოვმა უკვე გაგზავნა ფული მოსკოვში, მაშინ უხერხულობა გამოვა. ამიტომ მისწერე სოიკინს ვოლოდიას სახელით, რომ ფული შენ გამოგიგზავნოს. ფიქრობ, რომ სჯობს ეს ახალ წლამდე გაეთდეს.

რით იყავი ავად? რა გქონდა, ინფლუენცა? იმედი მაქვს, ახლა უკვე მთლად გამოკეთდი... ხომ? მარიამ ალექსანდრეს ასული კარგად არის? მის შესახებ შენ რატომღაც არაფერი არ მომწერე. რასა იქმ? რას კითხულობ?

თუ იმ დროისათვის საზღვარგარეთ არ წახვალ, მარტში ერთმანეთს ვნახავთ. დარჩა მხოლოდ 3 1/2 თვე, არსებითად, არცთუ ისე ბევრია. იცო, ზოგჯერ ექვი მიპყრობს, მომეკენ თუ არა უვოლოდიოდ საზღვარგარეთის პასპორტს, იქნებ საჭიროა მისი თანხმობა. ხომ არ იცი, როცა ანიუტას აძლევდნენ პასპორტს, საჭირო იყო თუ არა მარკ ტიმოთეს-ძის თანხმობა. საერთოდ, რაც უფრო ახლოვდება მარტი, შიში მიპყრობს, რაიმე შეფერხება არ გამოვიდეს. მართალია, ვოლოდიას წერილები ახლა გაცილებით უფრო მშვიდი გახდა, და იგი იწერება, რომ სავსებით ჯანსაღად არის, მაგრამ მაინც ზედმეტი არ იქნება, რომ ეს სამი თვე მალე გავიდოდეს.

ციმბირელები იშვიათად იწერებიან, გამვლელებისაგან კი მხოლოდ ის ვიცი, რომ გლეხი გამხდარა, ზინა კი გასუქებულია. ცოტაა.

აბა, ნახვამდის. მაგრად გეხვევი და გკოცნი. მარიამ ალექსანდრეს ასულსაც მაგრად, მაგრად კკოცნი. დედა სალამს გიძღვნი.

შენი ნ. უ. ლ.

დაწერილია 1900 წ. 2 დეკემბერს

გაგზავნილია უფიდან

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს

22 დეკემბერი.

ჩემო ძვირფასებო მარიამ ალექსანდრეს ასულო და მანიაშა, რაღაც დიდი ხანია აღარ მომიწერია თქვენთვის. დღეს რაღაც წინასაღმისასწაულო მდგომარეობა მაქვს, და დღეს სულ არაჩვეულებრივად ვატარებ. შეცადინეობა 2 კვირას არ მექნება, გუშინ გაკვეთილზე უკანასკნელად ვიყავი, ფრანგიც დღესასწაულებზე წავიდა, და მე, რომ იტყვიან — თავისუფალი კახაკი ვარ. დღეს იმით დავიწყე, რომ დალაგებას შევეუდექი, შემდეგ კი ხელი მივყავი წერილებს და ყოველგვარი დაუმთავრებელი საქმეების დამთავრებას. მინდოდა დღესასწაულისათვის მომეწერა, მაგრამ როგორღაც დავიბენი, ეს წერილი ალბათ უკვე ახალი წლისათვის მოვა, თუ მხედველობაში მივიღებთ დღესასწაულებსა და ნამქერებს. მოგილოცავთ, ჩემო ძვირფასებო, ახალ წელს, მაგრად გკოცნით, გისურვებთ ჭანმრთელობას და ყოველივე, ყოველივე კარგს. იმედი მაქვს წელს საფუძვლიანად გინახულოთ. დედაც მოლოცვას გითვლით. ჩვენთან სიცივე «სერიოზულია», ყოველდღე დაახლოებით 30 გრადუსია, ზოგჯერ კი ყინვას ქარბუქიც უერთდება. მე დედას ქურქითა და თექერებით დავბრძანდები, დედა კი სულ არ გამოდის — სიცივისაგან სუნთქვა ეკვრის. ამ ქარბუქების მიზეზით ფოსტა ძლიერ იგვიანებს.

როგორ ატარებთ დღესასწაულებს? ჩამოვიდა თუ არა დმ. ი.? პო, აი რა. როგორია ანიუტას მისამართი? მე ერთხელ დიდი ხნის წინათ მივწერე მას ვოლოდიას მისამართით, არ ეიცო მიიღო თუ არა ჩემი წერილი. მინდა მივწერო, მაგრამ არ ვიცი სად. თანაც ოღლა ალექსანდრეს ასული, რომლისგანაც ამ ცოტა ხნის წინათ წერილი მივიღე, ამასვე მეკითხება. რა საწყენია, საყვარელო მანიაშა, საზღვარგარეთ რომ არ გაუშვიხართ, მე კი უკვე შეგნატროდი. იქნებ ერთად წავიდეთ. მე ჭერჭერობით ვცდილობ

არ ეიფიქრო გაზაფხულსა და ჩემს მგზავრობაზე, თორემ ტყუილუმბრო-
ლოდ მებნევა აზრები. გუშინ ჩემზე ბევრი იცინეს, მე გაჯავრებით-
დავიწყე სიღინჯის საჭიროების ქადაგება და იმდენად გავჯავრდი, რომ
ბრწყინვალედ დავამტკიცე, ეს სიღინჯე რომ არა მაქვს. საუბედუროდ
ჩემი ნაცნობები ყველანი საშინლად ნერვიული ადამიანები, «განწყობი-
ლების» ადამიანები არიან; ჰოდა რაკი ნერვები აშლილია, რას იზამ, მხო-
ლოდ თავს გასვლა რა საჭიროა, ვერ ამიტანია ეს.

ოღლა ალექსანდრეს ასული იწერება, რომ ცუდად ცხოვრობენ, ის.
კრასნოიარსკში ცხოვრობს, ვინაიდან მასთან მიხეილ ალექსანდრეს-ძე
ერთგვარი შეღავათებით სარგებლობს. ოღლა ალექსანდრეს ასულს ერთი
უხეირო გაკვეთილი ჰქონია, ფიქრობს, რომ კიდევ იშოვნის. მ. ა. საშინ-
ლად იღლება სამსახურში და იტანჯება უსაქმობით და ჯარისკაცობით.
ციმბირელები ყველანი გულმოდგინედ იწერებიან, ტიგელებსა და ომს-
კელებს გარდა, რომლებიც უსინდისოდ ღუშან. გლეხი როგორც ამბობენ,
მთლად მოიქანცა სამსახურში, მაინც მიკვირს, რომ იქ-გაჩნირულან. ჩვენ
შარაგზაზე ვცხოვრობთ, და ჩვენსას მუდამ არიან გამვლელები, რომლებ-
საც ცოტა მრავალფეროვნება კი არ შეაქვთ ჩვენს ცხოვრებაში. ამას
წინათ იყო ერთი მინუსინსკელი ნაცნობი, რომელიც ერთი თვით გაეშვათ
დედის სანახავად. ჰო, მანიაშა, ო-ზე მეკითხებოდი, რა ადამიანიაო. პირადად
ნაკლებად ვიცნობ, მაგრამ ბევრი რამ კარგი გამოიგონია მის შესახებ.
ვაპირებდი წერილი გამოგვგზავნა მისი ხელით, მაგრამ, ჯერ-ერთი, ის
პირდაპირ არ მოდიოდა, ხოლო მეორეც, მაშინ ინფლუენცა მქონდა და
ცუდად ვაზროვნებდი. ეფიქრობდი, რომ ანიუტას გაცენობოდა. დახე
რამდენი ვიყუბდე. ჩემი მეცადინეობა ენებში რაღაც ცუდად მიდის, ნიჭი
არა მაქვს ენებში. აბა, ნახვამდის. ერთხელ კიდევ მაგრად გეხვევით და
გკოცნით, მ. ტ-სა და დ. ი-ს სალამს ვუძღვნი.

თქვენი ნ ა დ ი ა

კაუცკის თარგმანი * ახლა აქ არ არის, დროებით ასტრახანში გავგ-
ზავნეთ, მალე გამოგვიგზავნიან, მაგრამ ვოლოდია მთხოვდა მას გადაეუგ-
ზავნო, მხოლოდ არ ვიცი, ისე დაგლეჯილია, რომ უხერხულიც კია გადა-
გზავნა.

დაწერილია 1900 წ. 22 დეკემბერს

გაგზავნილია უფიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* ვ. ი. ლენინის თარგმანი (ხელნაწერი) კ. კაუცკის წიგნისა
«Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik.»

მ. ი. ულიანოვას

2/II.

ძვირფასო მანიაშა!

შენს წინა წერილზე დღემდე ვერ გიპასუხე, რადგან მისი მიღები შემდეგ ასტრახანში მივწერე და ვთხოვდი მალე გამოეგზავნათ ანტიკრიტიკა, დღემდე კიდევ არ მიმოლია პასუხი, ველი ამ დღეებში. ჯე. მოსტოვე თარგმანი ფილიპოვს, მე ერთხელ მივწერე მას ვოლოდია დავალებით, რომ შენს სახელზე გამოეგზავნა ვოლოდიას ყველა ხელნაწერი. ალბათ არ გამოუგზავნია?

მე ერთხანს რაღაც სულ მივატოვე მიწერ-მოწერა, მაგრამ ახლ ძალიან მშვიდობიანი განწყობა მაქვს და ამიტომ მანდა ვილაყბო თუმცა, კაცმა რომ თქვას, სალაყბო არაფერი მაქვს, ჩვენთან ყველაფერ წინანდებურად არის, მხოლოდ მზე რაღაც სასიხარულოდ ანათებს, თითქმის გაზაფხულიაო, მე კი გაზაფხულზე ვოცნებობ, წამდა უწუმ ვუბრუნდები იმ ფიქრს, რომ თვენახევარი და მერე კი... მერე კ მთლად გავსულელდები სიხარულისაგან, განსაკუთრებით როცა ვოლოდიამდე მივაღწევ. ახლა ნამდვილად მოწყენილობისთვისაც არა მცალია ყოველნაირი სამუშაო ბევრია, დროა ყველაფერი ვადაზე გავაყეთო, მე კ ზოგჯერ შეუწყნარებლად, შეუწყნარებლად ვზარმავობ. ქუჩაში მიმიწევს გული, ზოგჯერ ნაცვლად იმისა, რომ სამუშაოს ჩაუეჭდე, ქუჩებში: საყოველთაოდ გავემართები ხოლმე, ანდა ერთხელ დილიდანვე რომანის კითხვას შევუდექი. თუმცა ამ უფაში აუტანელი მოწყენილობაა, მაგრამ სამაგიეროდ ჭანმრთელობა შეიძლება მოიმარაგო, აი მე, მაგალითად უკანასკნელ ხანს საშინლად გავსუქდი. დედიკო კი ამას ვერ დაიკვეხნის ზშირად ავადმყოფობს. უკვე ემზადება გამოსამგზავრებლად, რაღაცა კერავს და დღეებს ითვლის. იცი, უფის შემდეგ მხოლოდ მოსკოვსა და ბიტერს გამორიცხავენ. სამი ასეთი შემთხვევა მაინც იყო. თუმცაღა ისიც უნდა ითქვას, რომ საშინელი უძრავი ხალხია: რჩებიან უფაში, ვინა-დან საშოვარი კარგია, ანდა სამარაში გადადიან. აბა რა არის სამარაში კარგი!

Stuttgart 1899 (დებერნშტეინი და სოციალ-დემოკრატიული პროგრამა, ანტიკრიტიკა, შტუტგარტი, 1899); იხ. კ. კაუცი. სტატეების კრებული გამოცემა გ. ფ. ლევიჩისა, სპბ., 1905. ამ გამოცემაში მთარგმნელი დასახე-ლებული არ არის. მეორე გამოცემა მითითებით — თარგმანი ლენინისა ამავე გამომცემლობამ 1906 წელს გამოუშვა. ამ წიგნის მესამე გამოცემა გამოვიდა კიევში 1922 წელს. რ. დ.

ვაი რა ცოტას გკითხულობ! ამ ხნის განმავლობაში მარტო ბერდიაევი წავიკითხე. ვაი რა ცუდად მიდის ენებში მეცადინეობა. ფრანგული ენის კურსებზე შობას აქეთ არ დაედივარ, ვინაიდან ჩვენი ჯგუფი დაიშალა, მარტო ჩემთან კი ფრანგმა ძალიან დაუდევრად დაიწყო მეცადინეობა. გერმანულ გაკვეთილებს იშვიათად ვიღებ, წარმატება განწყობილებაზეა დამოკიდებული, ზოგჯერ გვარიანად ვყვებლობ, ზოგჯერ კი აბდაუბდა გამომდის. ახლა მთელი ჩვენი უფის საზოგადოება სამარის გაზტის შეუერთდა, ლიტერატორებს იქ, პოდა მცც ასე ვშვრები. ვინაიდან საქმე ჩემთვის ნაყლებად ნაცნობია, ცოტა დავიდარაბა კი არა მკირდება. საერთოდ წელს გცდილობ ლიტერატურას მივეტმასნო, ნაწილობრივ ვახერხებ მივეტმასნო, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ვერ ვახერხებ ისე ვწერო, როგორც სურვილი მაქვს, და პირდაპირ მძულს ჩემი ნაჯღაბნი. აბა, ასე. რატომ არაფერს არ იწერები შენს თავზე? როგორ ცხოვრობ? როდის დამთავრდება ბოლოს და ბოლოს შენი საქმე? მშვიდობით, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, ნახვამდის! მაგრად გკოცნი. მარიამ ალექსანდრეს ასულს მაგრად ვეხევე, მაგრად გკოცნი და მოუთმენლად კელი, როდის ვიქნება თქვენთან მოსკოვში. დღდა ყველას სალამს გიძღვნი. მშვიდობით. ძვირფასო მანიაშა, მაპატიე აკურატულად რომ ვერ გწერ.

შენი ნ. უ.

დაწერილია 1901 წ. 2 თებერვალს

გაგზავნილია უფიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

8. ი. ულიანოვას

12/II. 1901.

ძვირფასო მანიაშა! დიდი მადლობა ამონაჭრებისათვის. დიდი ინტერესით წავიკითხე. ახლა მივიღე ამანათის უწყება. მგონია, რომ ეს კიუცკია, თუ ასეა, ხეალვე გამოვიგზავნი. საშინლად საწყენია, ასეთი დაყოვნება რომ გამოვიდა. ხომ არ იცი, შეიძლება თუ არა «ნარკვევებისა და ეტიუდების» შოვნა, ძალიან მთხოვენ ვუშოვნო, მწერენ — არსად არ იყიდებაო.

დამარჩა კიდევ ერთი თვე! ხომ საუცხოოა? ხოლო როდისმე ერთი დღეც იქნება! დიახ, ყველაფერი იქნება.

კინალამ დამავიწყდა. დედას დიდი სათხოვარი აქვს შენთან, გთხოვს. დაუზღვევო მომგებიანი ბილეთი, ეს უნდა გააკეთო 1-ლ მარტამდე. სერიის № 7828, უფაში ამის გაკეთება არ შეიძლება, ვინაიდან იმ შემთხვევაში, თუ ბილეთი ტირაჟში გავიდა, ეს აქ მხოლოდ აპრილში გამოირკვევა, ამისათვის საჭირო იქნება უფაში დაბრუნება, ერთი სიტყვით, არა ღირს. ქვითარი შენ დამიტოვე. დაზღვევა სულ სამიოდე მანეთი ელირება, დედას უნდოდა ახლა გამოეგზავნა, მაგრამ მე დავარწმუნე, რომ მოასწრებს მოგცეს შეხვედრისას. ასე.

ნუთუ მე და ანია გზაში ავცდებით ერთმანეთს? ძალიან მინდა მისი ნახვა. მომწერე, როდის ფიქრობს ჩამოსვლას. მე დამპირდება კიდევ ასტრახანში წასვლა, ჰოდა არ ვიცი, როგორც მოვიქცე — მოსკოვში ამაზე ადრე წამოვიდე თუ შემდეგ. ვფიქრობ გავაკეთო ეს იმის მიხედვით, თუ როდის ჩამოვა ანია.

აბა, ჭერჯერობით ნახვამდის. ჩვენთან ამ კვირაში გაუთავებელი მისვლა-მოსვლა იყო, და რა მიხარია, დღესასწაულები რომ დამთავრდა.

მაგრად გოცნით და გეხვევით შენ და მარიამ ალექსანდრეს ასულს, დედა სალამს გოდენით.

ნახვამდის!

შენი ნ ა დ ი ა

გაპასუხა რამე თუ არა ფილიპოვმა? აი ზეპრე!

გაგზავნილია უფიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

ფროლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! მთელი ამ ხნის განმავლობაში იმიტომ არ გწერდით, რომ ჭერ ანიუტას იმედი მქონდა, რომ იგი აგიწერდათ, როგორ ვცხოვრობთ, მერე კი დედა და ვოლოდია გწერდნენ. ყველანი კარგად ვართ, ვოლოდიას კატარის არავითარი ნიშნები არა აქვს. დედაც კარგად არის. მას მიაჩნია, რომ ჩვენი ცხოვრება ძალიან ერთ-

ფეროვნად მიმდინარეობს, მე კი მგონია, რომ არა. მართალია, მე და ვოლოდია საკმაოდ უმოძრაოები ვართ, დღემდე მე მხოლოდ სურათების გაღერიაში ვიყავი, ქალაქს კი თითქმის სრულებით არ ვიცნობ. თუმცაღა, ეს ნაწილობრივ იმით აიხსნება, რომ ახლა ზაფხულია და როცა სასეირნოდ მიდიხარ, მინდორში მიდიხარ და არა ქალაქში. ჩვენ ვცხოვრობთ გარეუბანში, აქ დიდი ქალაქის მოხერხებული პირობები — დუქნები, ელექტროკინიგზა და სხვ. — ბუნების წიაღის სიახლოვეს უერთდება. აი, მაგალითად, გუშინ ჩინებულად ვისეირნეთ გზაზე. საუცხოო გზაა, ნაპირებზე ალვისხეებია დარგული, ირგვლივ მინდვრები და ბაღებია. შორს მხოლოდ ერთხელ ვიმგზავრეთ, მაგრამ უიღბლოდ, თავსხმაში მოვყევით და ძალიან დავიღალეთ. ვფიქრობთ როგორმე წავიდეთ მთებში. ანიუტა სულ გვირჩევდა საზაფხულოდ სოფლად დავსახლებულიყავით, დედაც ფიქრობს, რომ ეს უკეთესი იქნებოდა, მაგრამ ძალიან ბევრი მოსაზრებით ეს უხერხული იქნებოდა. შორს დასახლება არ შეიძლება, ვინაიდან ვოლოდიას დასქირდებოდა ყოველდღე ევლო ქალაქში, ეს კი ძალიან მომქანცავი იქნებოდა. გარდა ამისა, საკმაოდ ხშირად დადის ბიბლიოთეკაში. ჩვენგან კი პარკი შორს არ არის და საბანაოც — 20 წუთის სავალზეა. საერთოდ ჩვენი ცხოვრება თანდათან ქალაპოტში ჩადგა, ვოლოდია თანდათან დგება მეცადინეობის კალაპოტში... მე კი ჭერჭერობით ძალიან ცოტას ვმეცადინეობ ან, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, სულაც არ ვმეცადინეობ. დრო საღდაც მიდის, და სად მიდის — ვერ გამოვიგა.

ვაპირებ ვინახულო ხოლმე აქაური სკოლები. აქ ბავშვების რაღაც სამეფოა. ყველანი ყურადღებით ეპყრობიან მათ, და ბავშვებიც ისეთი კარგები, ჯანსაღები არიან. მე ყყოფილვარ ხოლმე ჩვენს საქალაქო სკოლებში და უნებურად ვადარებ, და მიმაჩნია, რომ ბავშვები აქ გაცილებით უკეთ ცხოვრობენ. თუმცაღა, ჩემი განზრახვა ალბათ განზრახვადვე დარჩება, მაგრამ კიდევ მოვასწრებ. ვოდოვოვოვასაგან მივიღეთ 600 მარკაზე ცოტა მეტი ჩეკი, მაგრამ ფული ჯერ კიდევ არ მოსულა, არც წერილია მოსული. საერთოდ რუსეთიდან საშინლად ცოტას ვწერენ, შეიძლება იფიქრო, რომ ყველა ძველ მეგობარს დაავიწყდა ჩვენი არსებობა. აი, მაგალ. ზინასგან, ბაზილისგან არაფერი არ ისმის... არც კი ვიცით, მიატოვა თუ არა გლებმა, ბოლოს და ბოლოს, თავისი ტაიგა...

როგორ ცხოვრობთ, ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულა? ხომ ჯანმრთელად ხართ? დ. ი-ს ჩემი სალამი გადაეცით.

ამასთან დართული წერილი მანიაშასთეის არის, მ. ტ-ს ჩემი მოკითხვა გადაეცით. ახალი ხომ არაფერია? ხომ არაფერი გამოიკვეთლა?

ჩვენები სალამს გიძღვნიან, მე კი მაგრად, მაგრად გკოცნით.

თქვენი ნადია.

P. S. კოლოდია სიბოვის დ. ა-ს კავზაცნოს ექიმის სახელზე 3 ეგზ. «კაპიტალიზმის კანკითარება».

გაგზავნილია მ-უნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაბეჭდა 1929 წელს
ეურნალ

იბეკდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1!

32

ბ. ა. ულიანოვას

16/VII. 1901.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო!

ანიუტამ გადმოგვაგზავნა თქვენი წერილი ვოლოდიასადმი და მანიას წერილი. რატომ არ გადაუციათ მანიასათვის ჩემი წერილის უცნაური და ძალიან კარგი იქნება, რომ ხმები იმის შესახებ, თითქოს მალე გამოუშვებნო, გამართლებოდეს... როცა მანია ნახოთ, უთხარით, რომ მე მაგრად, მაგრად ვკოცნი და მხურვალე სალამს ვუძღვნი. თქვენს წერილში ძალიან გამაყვირვა იმან, რომ ვოლოდიას შეეძლო შეეტყო, როგორ ცხოვრობთ და როგორ ხართ, თქვენი წერილიდან დედაჩემისადმი. მაშასადამე, წერილი დაკარგულა, ვინაიდან დედას თქვენგან წერილი არ მიუღია და ამას წინათ მავალეზდა მეკითხა თქვენთვის, მიიღეთ თუ არა მისი წერილი. დედა სულ ავადმყოფობს, ახველებს, ცუდად ძინავს. დღეს ჩვენთან ერთად იყო საბანაოდ, საშინლად დაიღალა, სულ კი 15 წუთის სოფილა, მეტი არა. ჩვენ თითქმის ყოველდღე დავდივართ საბანაოდ, საუცხოო საბანაოა, საერთოდ, თუმცა ქალაქში ვცხოვრობთ, მაგრამ ქალაქის მიღამო ჩვენთან ძალიან ახლოა. ადგილი ყოველმხრივ კარგია. ახლა საკმაოდ ცხელა, მაგრამ არც ისე, რომ ატანა არ შეიძლებოდეს.

ღრო როგორღაც საშინლად ჩქარა გადის, სულაც ვერ ამჩნევ როგორ მიყვება კვირა კვირას; იმიტომ კი არა, რომ საქმე ბევრია, ისე როგორღაც რომ იტყვიან, «არც საქმეს აკეთებ და არც უსაქმურად დარბიხარო».

მე ისევ ვიწყებ გერმანულ ენაში მეცადინეობას, უხერხულია, ენა თუ არ იცო: მოვნახე გერმანელი ქალი, რომელიც გერმანული ენის გაკვეთილებს მომცემს რუსულას სამაგიეროდ. ვნახოთ. მე და ვოლოდია სულ

ვაპირებთ გერმანულ თეატრში წასვლას, მაგრამ ამ დარგში ჩვენ საშინე-
ლი უძრავები ვართ, ვიტყვით ხოლმე: «აი უნდა წავიდეთ», და ამას დაე-
ჯერდებით, ხან რა შეგვიშლის ხელს და ხან რა. ანდრეა ამ მხრივ გაცილე-
ბით უფრო მოძრავია. თუმცაღა, ისიც უნდა ითქვას, ახლა როგორღაც ნაკლე-
ბად ვართ ამის ხასიათზე. საზღვარგარეთი ყოველმხრივ რომ გამოიყენო,
აქ პირველად ახალგაზრდობაში უნდა წამოხვიდე, როცა ყოველი წვრალ-
მანი გაინტერესებს... მაგრამ საერთოდ ახლა მე ჩვენი ცხოვრების კმა-
ყოფილი ვარ, თავდაპირველად როგორღაც მოწყენილობა იყო. ყველაფე-
რი მეტად უცხო იყო, მაგრამ ახლა, თანდათან რომ ეგუები აქაურ
ცხოვრებას, ეს გრძნობა ქრება. მხოლოდ აი რუსეთიდან ძალიან ძუნ-
წად იწერებიან. აბა, ვამთავრებ. მაგრად გეხევეით, ძვირფასო, გისურ-
ვებთ ჯანმრთელად და მხნედ ყოფნას.

დედა მოკითხვას გითვლით თქვენ და დმ. ი-ს. ველით მისგან წერილს.
აბა, სულ კარგად და კარგად იყავით.

თქვენი ნ. კ. კ.

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ეჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

მ. ა. ულიანოვას

2/VIII.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, გუშინ მავილეთ თქვენი წე-
რილი ვოლოდიასადმი. სამწუხაროდ, ამ წერილიდან ჩანს, რომ თქვენ-
თან ყველაფერი ძველებურად არის, მე კი უკანასკნელად მანიაშასაც
იმიტომ არ მიეწერე, რომ ვფიქრობდი მალე თქვენთან იქნება მეტქი.
თუმცაღა, კარგი ყოველთვის მაშინ მოხდება ხოლმე, როცა მას ყველაზე
ნაკლებად ელი. ზოგჯერ, როცა დიდი ხნით გახვალ სახლიდან, და ფიქრე-
ბი სულ სხვა რამეზე გაქვს მიპყრობილი, და შემდეგ კი სახლში ბრუნდები,
გეჩვენება, თითქოს მიხვალ და უთუოდ ნახავ დეპეშას, რომ ჩვენები
თქვენთან არიან... ძვირფასო, გთხოვთ, როცა სანახავად წახვიდეთ, მაგ-

რად, მაგრად აკოცეთ ჩემ მაგიერ მანიაშას, მ. ტ-ს კი ჩემი სალამი გადაეცით. მანიაშას წერილს ვწერ.

ჩვენთან ყველაფერი წინანდებურად არის. ვოლოდია ახლა საკმაოდ ბეჭითად მუშაობს, ძალიან მიხარია, ასე რომ შერება: როცა მთლიანად ჩაებმება რაიმე სამუშაოში, თავს ძალიან კარგად და მხნედ გრძნობს — ასეთია მისი ბუნების თვისება. ჯანმრთელობის მხრივ კავსებათ კარგად არის, კატარისაგან, ეტყობა, არავითარი კვალიც არ დარჩენილა, უშიშრობაც არა აქვს. ყოველდღე ცივი წყლით იზეღს ტანს, და გარდა ამისა თითქმის ყოველდღე საბანაოდ დავდივართ. აი დედა კი რაღაც სულ ავადმყოფობს, ხან რევმატიზმი აქვს, ხან სისუსტე, ხან ცივდება.

ერთი კვირის შემდეგ მე და ვოლოდია ვაპირებთ ცოტა ხნით შვეიცარიაში წავიდეთ ანაუტასთან. ძალიან მიხარია, ანაუტა ტუნის ტბაზე რომ წავიდა და არა რიუგენში, როგორც წინათ აპირებდა. იქ ალბათ უკეთესია. წავალთ რამდენიმე დღით, მაგრამ დიდი სიამოვნებით ვფიქრობ ამ მგზავრობაზე — ჯერ ერთი, ანაუტას ნახვა მინდა, მეორეც — მინდა მთებს შევხედო, რა მთებია ასეთი, არასოდეს არ მინახავს, მხოლოდ სურათებზე დამიხედავს. დედასთან ამ დროით ერთი ჩვენი ნაცნობი გადმოვა, ასე რომ დედას მარტო დარჩენისა არ შეეშინდება. დედა აპირებს შენობაში პიტერში წავიდეს, მაგრამ მე ვურჩევ ზამთარში ჩვენთან დარჩეს, არ ვიცი, როგორ გადაწყვეტს. აი ზაფხულიც მიიწურა, ვერც კი შევამჩნიე, როგორ გაიარა, თითქმის ზაფხული არც კი ყოფილიყო, ქალაქში როგორღაც ზაფხულიც არა ჰგავს ზაფხულს.

აბა, ნახვამდის, ძვირფასო, მაგრად გეხვევით, გისურვებთ მეტ ჯანმრთელობასა და ღონეს. დ. ი-ს ჩემი სალამი და მადლობა წიგნისათვის, რომელიც დიდი ხანია მივიღეთ. დედა ყველას მოგიკითხავთ.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1901 წ. 2 აგვისტოს

გაგზავნილია მიუნხენიდან პოდოლსკში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ჟურნალ

მბროლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

34

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! რაღაც დიდი ხანია თქვენგან წერილები არ არის, და ეს ძალიან მაწუხებს... როგორ გრძნობთ თავს? სად არის ახლა ანია? თუ კიდევ თქვენთან არის, მაგრად აკოცეთ ჩემ მაგიერ. როგორ არის მანიაშა? კარგად მოეწყეთ თუ არა, შესაფერი ბინა დაიქირავეთ თუ არა?

ჩვენ ყველანი კარგად ვართ. შემოდგომა საუცხოოა, და მე და ვოლოდია ხშირად დავდივართ ბუნების წიადში. დედა თანდათან ეჩვევა ახალ ვითარებას, თუმცაღა დიდი ქალაქები არ უყვარს. ყველას სალამს უძღვნის. მაგრად გეხვევით თქვენ და მანიაშას და ანიას, თუ თქვენთან არის.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1902 წ. 27 სექტემბერს
გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს
ჟურნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით.

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 11

35

მ. ა. ულიანოვას

4/III. 1903.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! მთელი საუკუნეა არ მომიწერია, კიდევაც დამავიწყდა, როდის მოგწერეთ უკანასკნელად. საქმე ის არის, რომ სულ გადავეჩვიე წერილების წერას და საშინლად მეზარება ვწერო. კალამს რომ ხელი მოვკიდო, ყოველთვის ნებისყოფის კარგა დაძაბვა მჭირდება. წერას რომ დავიწყებ, მაშინ უკვე თავისთავად იწერება, ხალსიც კი მომდის, მაგრამ დაწყება ძალიან მიჭირს.

ახლა ვოლოდია შინ არ არის*, წავიდა რომ ცოტათი გაერთოს. მე ყოველთვის მიხარია, როცა ის სადმე მიემგზავრება, ეს ყოველთვის გამამ-

* ე. ი. ლენინი 1903 წ. თებერვლის დამლევს — მარტის დამდეგს პარიზში იყო, სადაც გამოდიოდა ლექციებით საზოგადოებრივ მეცნიერებათა უმაღლეს რუსულ სკოლაში და რეფერატით რუს პოლიტიკურ ემიგრანტთა კრებაზე — აგრარული საკითხის ირგვლივ. რ ე დ.

ბნეველად მოქმედებს მასზე, ვითარების შეცვლა ნერვებს აწყენარებს, თორემ პეტისმეტად ერთფეროვნად მიდის ცხოვრება — სულ ერთი და იგივე შთაბეჭდილებანი, ერთი და იგივე ადამიანები. წიგნებზე ჯდომაც ხომ მოგბეზრდება. ამჯერად ვითომ მეც მიხდოდა ვოლოდიასთან ერთად წავსულიყავი, მაგრამ ვერც ახლა მოხერხდა — ბევრი სამუშაო დაგროვდა და დედაც როგორღაც ძალიან მოეშვა, არ მიხდოდა და არც შეიძლებოდა მარტო დამეტოვებინა. ინფლუენცა ჰქონდა, ძალიან ძლიერი, ასე რომ დაახლოებით ერთ კვირას ლოგინში წოლა დასჭირდა. თავდაპირველად ექიმს ეშინოდა, ტიფი ხომ არ არისო. ახლა მთლად გამოკეთდა, მაგრამ მაინც სუსტად არის. უნდა რაც შეიძლება მალე გავიდეს ბუნების წიაღში, მაგრამ მაისზე ადრე არ მოხერხდება, და ისიც არ ვიცი, როგორ მოვეწყობით. ვოლოდიას ბუნების წიაღი ძალიან როდი იზიდავს, მას პრაღა* უყვარს. მეც შევეჩვიე პრაღას, მაგრამ მაინც მოხარული ვიქნები წავიდე აქედან. მიხდოდა უფრო დაწვრილებით მომეწერა ჩვენს ცხოვრებაზე, მაგრამ მოსაწერი თითქოს არაფერია. რა სიამოვნებით დაეყოფდი ახლა თქვენთან! უკანასკნელ წერილში თქვენ ბინის შესახებ იწერებოთ, და მე ისე ცოცხლად წარმოვიდგინე, როგორ ცხოვრობთ მანდ, მთელი სურათი დავხატე, რა ყინვაა გარეთ, როგორ დუღუნებს ოთახში ღუმელი, როგორ ელით მანიას სამსახურიდან, როგორ მოვიდა მანია გათოვილი. ალბათ სამარის ცხოვრება უფისას ჰგავს. ღმომეცით ფრთები გადასაფრენად... მაგრამ ეს მთლად სისულელის ჩამხვა დაეწყო. ზოგჯერ საშინლად მომიწევს გული რუსეთში, დღეს კი განსაკუთრებით. თუმცაღა მე ყოველთვის ასე მომდის: სულ სადღაც მიმიწევს გული.

შესაძლოა თქვენ იფიქროთ, რომ ჩვენ აქ სულ ვერ ვერთობით, პირიქით, თითქმის ყოველ საღამოს სადმე დავდივართ, გერმანულ თეატრშიც რამდენჯერმე ვიყავით, კონცერტზეც, ვუყურებთ ხალხს, ადგილობრივ ცხოვრებას, აქ უფრო მოხერხებულია ცხოვრებაზე დაკვირვება, ვიდრე სადმე სხვაგან. ვოლოდია ძალიან გატაცებულია ამ დაკვირვებებით, გატაცებულია ამითაც, ისევე როგორც ყველაფრით, რასაც კი აკეთებს. ამ წერილის დაწყება მიჭირდა, ახლა კი დამთავრება მენანება. მაგრად გეხვევით თქვენ და მანიაშას, მაგრად გკოცნით, ჩემო ძვირფასებო, სულ კარგად იყავით.

თქვენი ნა დ ი ა

უფრო მეტად მოგიყვებით.

გაგზავნილია ლონდონიდან სამარაში ^{იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის მიხედვით}

* პრაღა დასახლებულია კონსპირაციული მოსახრებით. იგულისხმება ლონდონი. რ. ე. დ.

მ. ა. ულიანოვას

კიევი, ლაბორატორიის ქ., 12, ბ. 14, მ. ა. ულიანოვას.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო!

თქვენმა წერილმა თავზარი დაგვცა: მეტისმეტად სამწუხარო ამბებია *. ღაგვრჩენია იმედი ვიქონიოთ, რომ ყველას მალე გამოუშვებენ. ამბობენ, კიევში საყოველთაო ჩხრეკა და დაპატიმრება, იყოთ. ასეთი თავდასხმების დროს ბევრ ხალხს ტყუილად იჭერენ. თუ იმის მიხედვით ვიმსჯელებთ, რომ ყველა დაიჭირეს, იოლი საქმე იქნება. არ ვიცი, როგორია ახლა კიევში ჯდომის პირობები. წინათ ასატანი იყო. მოგცეს თუ არა თქვენ ვინმეს ნახვის ნება? მე ერთ ნაცნობ ქალს ვთხოვე შემოველო თქვენთან. ვაი თუ კიევში არავინ არა გყავდეთ ნაცნობი. ასე ცოტა ხანია, კიევში რომ გადახვედით, ქალაქი დიდია, უცნობი. საშენლად საწყენი ამბავი: ანიუტას მეგობრის მისამართი დავკარგე და არ შემიძლია წერილი მივწერო. მოუთმენლად ველი თქვენს წერილს, იქნებ უფრო სასიხარულო ამბები მომიტანოს.

ყენევაში ვცხოვრობთ ისე — არა გვიშავს რა: დედა ხშირად ავადმყოფობს, როგორღაც კალაპოტიდან ამოვეარდით, მუშაობა გვიჭირს.

იღებენ თუ არა გადასაცემსა და წიგნებს? უკვე იყო თუ არა ჩვენებისაგან წერილები? ხომ არ აპირებს მარკ ტიმოთეს-მე შევებულება აიღოს და თქვენ მოგინახულოთ? დედა წუხს, თქვენთან რუსეთში რომ არ არის. გისურვებთ ჯანმრთელობასა და სიმზნევებს.

დაწერილია 1904 წ. 15 იანვარს

გაგზავნილია ყენევიდან

ხელმოწერა: თქვენი ნადია

პირველად დაიბეჭდა 1929 წელს

ყურნალ

პროლეტარსკაია რევოლუციაში № 11

ბეჭდვა მანქანაზე გადაწერილი პირის მიხედვით.

რომელიც პოლიციის დეპარტამენტის საქმეებში

აღმოჩნდა

მ. ა. ულიანოვას

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, უწინაბუკ ყოვლისა მაგრად გეხვედით. უფრო იმისათვის ვწერთ, რომ ეს მოგწეროთ. თორემ, კაცმა რომ თქვას, მოსაწერიც ბევრი არაღირია. მანიაშა ვიამბობდათ, როგორც ცხოვრობთ. შარშანდელისაგან გახსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ ბინა

* ჩხ. ეს ტომი, გვ. 345, 346 კ.

ძალიან თბილია, და ისიც, რომ ვოლოდიაც ახლა უფრო ხშირად ზის შინ. ამ ზამთარში ბევრს მუშაობს, ხოლო როცა მუშაობს, ყოველთვის უკეთ გრძნობს თავს.

აი უკვე მეორე კვირაა დილის 8 საათზე დგება და მიდის ბიბლიო-თეკაში, საიდანაც 2 საათზე მოდის. პირველ დღეებში უჭირდა ასე ადრე აღდგომა, სამაგიეროდ ახლა ძალიან კმაყოფილია, და ადრე იძინებს. ძალიან კარგი იქნება, ასეთი რეჟიმის მოგვარებას რომ მოახერხებდეს.

უკვე მთელი წელიწადია, რაც პარიზში ვცხოვრობთ! თანდათან მივეჩვიეთ, მხოლოდ საწყენია, ნაკლებად რომ ვხედავთ ნამდვილ აქაურ ცხოვრებას.

ამას წინათ როგორღაც წავედით პატარა თეატრში ჩვენს ახლოს და ძალიან კმაყოფილი დავრჩით. საზოგადოება წმინდა მუშური იყო, ჩველი ბავშვებით, უქულოდ, მობაასე, ცოცხალი. საინტერესო იყო ის უშუალო-ბა, რომლითაც ხალხი ეხმაურებოდა თამაშს. ტანს უკრავდნენ არა კარგ თუ ცუდ თამაშს, არამედ კარგ თუ ცუდ ქცევას. პიესაც შესაფერი იყო, გულბრწყილო, სხედასხვა კარგი სიტყვებით, ხალხის გემოვნებასთან შეხამებული. გამოდიოდა რაღაც ძალიან ცოცხალის, უშუალოს შთაბეჭდილება. ვინანე, მანიაშა რომ არ იყო. ვინანე, ის რომ არ იყო, მაშინაც, როცა წავედით ასიათასიანი დემონსტრაციის სანახავად*. ძალიან ძლიერი შთაბეჭდილება გამოვიდა. მაგრამ საერთოდ ძალიან იშვიათად. დავდივართ სადმე და ისიც უფრო კვირა დღეებში.

როგორა გაქვთ თვალები? გაგიარათ თუ არა? დედაც ხშირად ჩივის, რომ საღამოობით კითხვა უჭირს. ნათელი ბინა გაქვთ თუ არა? მხოლოდ საწყენია, რომ ცოტა ცივა. კარგია, ნაცნობებთან რომ ცხოვრობთ, თუ კარგი ადამიანები არიან, ეს გაცილებით უფრო სასიხარულოა. იქნებ, შემდეგაც ერთად დასახლდეთ...

აბა, მაგრად გეზვებით. დედა ძალიან, ძალიან მოგიკითხავთ. მანიაშას ამას წინათ მივწერე, გუშინ აღმოვაჩინე, რომ მისთვის გასაგზავნი ჩემი წერილი მშვიდად დევს ვოლოდიას ჯიბეში. რამდენჯერ დავიფიციე, რომ არ მიმჯცა მისთვის წერილები ყუთში ჩასაგდებად. ამჯერად მარწმუნებდა, არ დამეფიცებო. და აი მაინც დაავიწყდა!

თქვენი ნა დ ი ა

დაწერილია 1909 წ.

დეკემბრის ოციან რიცხვებში

გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქუჩნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მისეღვით

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1

* ლაპარაკია ასიათასიან დემონსტრაციაზე, რომელიც პარიზში გაიმართა 1909 წ. 5 ოქტომბერს იმის წინააღმდეგ პროტესტის ნიშნად, რომ

38

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

Finlande. სადგ. ტერიოკი ფინეთის რკ. გზ.

სოფელი ლეპენენო, ეკატერინე ლიასონენის აგარაკი,
ანა ილიას ასულ ელიზაროვას

24/VIII.

ძვირფასო ანია, შენი წერილი მივიღე და გადავეცი. გუშინ შეურკა* უკვე წავიდა**, მე და დედა კი ვფიქრობთ აქ დავრჩეთ შუა სექტემბრამდე. აქ მაინც კარგია, მაგრამ გეხვევი შენ, აგრეთვე მ. ა-საც, თუ ჯერ კიდევ არ წასულა. დედა ძალიან მოგიკითხავთ.

ნ ა ლ ი ა

დაწერილია 1910 წ. 24 აგვისტოს
გაგზავნილია პორნიკიდან (საფრანგეთი) იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის მიხედვით

39

მ. ა. ულიანოვას

26/VIII.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! დიდი ხანია ვეშაბდები მოგწეროთ, მაგრამ სულ ხან რა მიშლის ხელს და ხან რა. ამ დღეებში მივიღეთ ანიას წერილი. ფული 100 frs ვოლოდიამ უკვე დიდი ხანია მიიღო, მაგრამ იმ წიგნების სია, რომლებიც ამ ფულით უნდა იყიდოს და გამოგზავნოს, არ მიუღია. თქვენი ღია ბარათებიდან და ანიას წერილიდან ჩანს, რომ ბერდიანსკში ნამდვილად საზაფხულოდ ვერ მოწყობილხართ, ქალაქია და არა აგარაკი, მხოლოდ აი: ბანაობა... ჩვენც ზაფხული მთლად კარგად ვერ გამოგვივიდა. დედა რამდენჯერმე იყო ავად, ფილტვების ანთება ჰქონდა, და ექიმმა თქვა, რომ საერთოდ ფილტვები რიგზე ვერა აქვს, სჭარდება დასვენება, კარგი კვება და სხვა ყოველივე. აქ კი ამ მხრივ კარგი მდგომარეობაა.

ესპანეთში სიკვდილით დასაჯეს ფერერა, რომელსაც ბრალად დასდეს ბარსელონაში 1909 წ. ივლისში აჯანყების მომზადება; ეს აჯანყება გამოიწვია მაროკოში მთავრობის ჯარების გაგზავნამ. რ ე დ.

* — ვ. ი. ლენინი. რ ე დ.

** ივლისსმება ვ. ი. ლენინის გამგზავრება კოპენჰაგენში II ინტერნაციონალის VIII კონგრესზე. რ ე დ.

რეზა ვერ არას. ბინას სულ პატარა ბალი და ეზოც კი არა აქვს, თუ გამოხვალ, უთუოდ სადმე უნდა წახვიდე, რაც სულ სხვა რამეა; ბინაში სიტყვები და ხმაურია. კვება თუმცა კარგია — კომუნაში ვიყვებებით, ასე რომ საჭმელი რუსულია, შინაური და ნოყიერი, — მაგრამ ვერს მანძილზე ქალაქში სიარული ძალიან მომქანცავია, ახლა დავიწყეთ შინ მოტანა, მაგრამ სადავი-დარაბოა ჭურჭლის რეცხა... ერთი სიტყვით, ჯანსაღი ადამიანისათვის არაფერია, მაგრამ ავადმყოფისათვის ცუდია. მე რე კიდევ პირდაპირ საშინელი სიტყვებია. ახლა დედა გამოკეთდა, მაგრამ მაინც ავადმყოფობაში ძალიან მოეშვა, ახვლებს და დანადგლიანებულია.

ვოლოდია ზაფხულს გვარიანად იყენებს. მინდვრად შეუღდა მეცადინეობას, ძალიან ბევრს დადის ველოსიპედით, ბანაობს და აგარაკით კმაყოფილია. ამ კვირაში მე და ის გიჟურად დაეჭროდით ველოსიპედით. სამჯერ გავისეირნეთ 70 — 75 კილომეტრზე, სამი ტყე შემოვიარეთ, ძალიან კარგი იყო ვოლოდიას საშინლად უყვარს ასეთი გასეირნება, რომ 6 — 7 საათზე წავიდეს და გვიან საღამოს დაბრუნდეს. სამაგიეროდ ამ გასეირნებათა წყალობით საქმეები გაუკეთებელი რჩება. მაგრამ არა უშავს რა ამინდი გაფუჭებას აპირებს. ბინა აქ 13 სექტემბრამდე გვაქვს, თუმცა, თუ ძალიან კარგი ამინდი იქნება, შეიძლება შევუთანხმდეთ სახლის პატრონებს და მეტს ხანს დავრჩეთ. ეს კარგი იქნებოდა, მაგრამ დიდი გართულება იქნება მეურნეობის მხრივ. კომუნა სექტემბრის დამდეგს მთავრდება, შინ საქმლის კეთება არ შეიძლება, რესტორანში ცუდი და ძვირია. ჩვენ ხომ აქ ძალიან იაფად მოვეწყეთ. ბინაში 10 frs ვიხდით თვეში, ზოლო სადილი და ვახშამი თითოზე 1 frs 30 c. რა თქმა უნდა, გვაქვს ზოგიერთი სხვა ხარჯებიც, მაგრამ უმნიშვნელო. ვოლოდიამ არ იცის, როგორ ურჩიოს ანთას ჩამოსვლა, ახლა თუ პირდაპირ პარიზში. მოუცლელობის მხრივ — ახლა უფრო მოუცლელად არის, თუმცა, რა თქმა უნდა, ძნელია გაითვალისწინო, შემოდგომაზე როგორ იქნება. სამეურნეო მოწყობის მხრივ — უფრო ქალაქში, — აქ უხერხულობა ბლომად არის. ფეიქრობ, რომ სჯობს ანთა ისე წამოვიდეს, როგორც დროის მიხედვით უფრო მოუხერხდება — აქ კი დიდი განსხვავება არ არის. ვოლოდია ძალიან მოუცლელად იქნება უახლოეს ორიოდ კვირას. ოლონ გადასვლის დროს არ მოხვდეს, თუმცაღა არც ამას აქვს დიდი მნიშვნელობა, ვინაიდან გადასვლა ძალიან რთული როდია. რამდენი ხანია აღარ გვიანახავს ერთმანეთი!..

აი დაწვრილებით ავიწყრეთ, როგორ ვცხოვრობთ, ახლა კი მაგრად გყოცნით ორივეს. ბოლოს ჯანმრთელობა მაინც დაიგროვებ ბანაობით.

დედა ძალიან მოგიკითხავთ.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1911 წ. 26 აგვისტოს
გაგზავნილია ლონდონიდან (საფრან-

გეთი)
ნ. კ. კრუპსკაი

იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის
მიხედვით

40

მ. ი. ულიანოვას

21/IX.

ძვირფასო მანიაშა,

დღეს მივიღე შენი ორივე წერილი 29/VIII და 31/VIII-სი. დიდად
გმადლობ.

დღეს, როგორც იქნა, გადმოვედი ქალაქში, სულ გვეზარებოდა წა-
შოსვლა, უკანასკნელ ხანს შემოდგომის კარგი დღეები იდგა, მაგრამ დღეს
ცივა და წვიმს. დედა უკანასკნელ ხანს ისევ გაცივდა და სულ ახველებს.

ვოლოდია რამდენიმე დღით მიღის *, მეუბნებოდა მასთან ერთად მეც,
წაესულიყავ ტურინში გამოფენაზე, მაგრამ არ გამოდის ჩემი წასვლა, თუმ-
ცა ხალხით გავისეირნებდი. ეს კი არის, რომ ზაფხულში კარგად დავის-
ვენე და წიგნებზე უფრო მიმიწევს გული, ვიდრე დასვენებაზე.

როგორ გრძნობს თავს მარიამ ალექსანდრეს ასული მგზავრობას შემ-
დეგ? ძალიან ხომ არ დაიღალა?

ანია როდისღა წამოვა ჩვენთან? მე უკვე მთლად მივეჩვიე იმ აზრს,
რომ პარიზი ერთად ვათვალიეროთ...

აბა, მაგრად გკოცნით ყველას, მ. ტ-ს სალამი.

დედა მოგიკითხავთ.

თქვენი ნა დ ი ა

P. S. ამ დღეებში დიდ წერილს მოგწერთ, ეს კი მხოლოდ ისე, სა-
ლამია.

დაწერილია 1911 წ. 21 სექტემბერს იბეჭდება პირველად, ხელნაწერის
გაგზავნილია პარიზიდან მოსკოვში მიხედვით

41

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

9/III.

ძვირფასო ანია,

წელს რატომღაც მთლად გადაეჩვიე წერილების წერას. მეტისმეტად
ერთფეროვნად მიღის ცხოვრება, არც კი იცი, რა დაწერო. ამ ზამთარს
მეტისმეტად ჭიუტად ვიჩექი შინ ჩემს სამუშაოზე. თვეობა არ გამოვდი-

* ახ. ეს ტომი, გვ. 476. რ ე დ.

ოდი ჩემი უბნიდან. სულ წვიმდა და არც ველოსიძედით სიარული შეიძლებოდა, არც ქვეითად სეირნობა. ცოტას ვკითხულობდი, არავითარ ლექციებზე არ დავდიოდი. ალბათ სწორედ ამიტომ ასე საშინლად მომბეზრდა ზამთარი. ძალიან მიხარია გაზაფხული, რომელიც წელს ძალიან ადრე დადგა. ერთი-ორჯერ ვოლოდიასთან ერთად უკვე გავისეირნე ბუნების წიაღში. მართალია, ამ გასეირნებათა შემდეგ განძრევა აღარ შემიძლია დალილოზისაგან, მაგრამ სამაგიეროდ მეტად კარგია. ეს კვირა საერთოდ სეირნობაში გავატარეთ. ვიყავით თეატრში, პიესა სულელური იყო, უბადრუკი ფრანგება საშინლად ყმუოდნენ, მაგრამ ანტრაქტებში საუტხოო მუსიკა იყო: ჩაიკოვსკისა, რიმსკი-კორსაკოვისა, ბოროდინისა. დღეს მივდივართ, რომ სოფოკლეს «ელექტრა» ვნახოთ... ყოველივე ეს გაზაფხულის გამოა. როგორ გვანებივრებთ წელს ამანათებით! ვოლოდია ამის გამო იმხად კი მიეჩვიო, რომ კარადას თვითონ აღებს და აბონემენტს გარეშე, ე. ი. გაუთვალისწინებელ საათებში ჰამს. მოვა საიდანმე და შეექცევა. ახლა ღამ-ღამობით რძეს სვამს (ღვინის მაგიერ) და დილ-დილობით კვერცხს ჭამს.

ქაშაყი ისე დავალბე, როგორც შენ მწერდი, ძალიან გემრიელია, ორაგულს ჰგავს. ამ დღეებში ვაპირებ ბლინები გამოვიცხო.

დედა ცოტა ავადმყოფობს. ზაფხულში ჯერ კიდევ არ ვიცი როგორ იქნება, შეიძლება რუსეთში წამოვიდეს, შეიძლება არა. მთხოვს ყველანი მოგიკითხოთ.

ჩემი დიპლულის შესახებ უკვე მივწერე.

მ. თს ძალიან იშვიათად ვნახულობთ, ძალიან მოუტლელად არის, ჩქარობს თარგმნას (წელს სამი სქელი წიგნი თარგმნა), ახლა კი რაღაც მუდმივი სამედიცინო სათარგმნები მიიღო. კოლბა ძალიან კმაყოფილია თავისი სკოლით, იქ მათთვის გრამოფონს უკრავენ, რაღაცას უამბობენ, ჯერებს აძლევენ და ასწავლიან... ჩხირების წერას. მაგრამ ფრანგულად ტიტინს უკვე იწყებს.

აი მთელი ახალი ამბები. მიიღო თუ არა მანიაშამ ჩემი წერილი? რატომ არის, რომ დიდი ხანია არაფერს იწერება?

მაგრად გეხვევით შენ და მარიამ ალექსანდრეს ასულს, და მანიაშას. ინდოდა ვოლოდიას შესახებ მეტი მომეწერა, რომ საინტერესო ყოფილიყო, მაგრამ არ გამომივიდა. სხვა დროს იყოს. მ. ტ-ს სალამი. რატომღაც აქვენც სულ იშვიათად იწერებთ.

თქვენი ნა დ ი ა

დაწერილია 1912 წ. 9 მარტს

გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაბეჭდა 1930 წელს

უქრნალ

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

სოლომონ-სკაია რევოლუციისაში № 4

მ. ა. ულიანოვას

27/V.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, მართლაც ძალიან სევდიანია თქვენი წერილი, პირდაპირ რაღაც უბედურებაა! მხოლოდ ერთ რამეს ვფიქრობ, რომ მანიუშასაც და ანიუტასაც მალე გამოუშვებენ. ახლა, როგორც გაზეთებიდან ჩანს, მთელ რუსეთში საერთო ჩხრეკაა, იჭერენ ყველას, ვინც წინათ როდისმე მჭდარა, ანუ ვთქვამთ, თვალდათვალ, იმის თავიდან ასაცილებლად, რომ «რაიმე არ გამოვოდესო», შემდეგ კი, როცა გაერკვევიან, — ორიოდვე კვირის შემდეგ — უშვებენ. მე უცვე გავიგე რამდენიმე ასეთი უაზრო დაპატიმრების შესახებ.

მხოლოდ საწყენია, რომ თქვენ ასეთი მღელვარების გადატანა მოგიხდათ და ასე სამძიმოა, სანამ ყოველივე ეს გაირკვეოდეს.

თავს მოუარეთ, ჩემო ძვირფასო, საყვარელო. მაგრად გეხვევით და გკოცნით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დედა მხურვალე სალამს გიძღვნი

დაწერილია 1912 წ. 27 მაისს
გაგზავნილია პარიზიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

4/I.

ძვირფასებო მარიამ ალექსანდრეს ასულო და ანეჩკა! მოგალოცავთ დღესასწაულებს ჩემ მხრივ და დედას მაგიერ თქვენ და მარც ტიმოთესძეს. მოსაწერი, კაცმა რომ თქვას, არაფერია. ცხოვრება მეტად ერთფეროვნად მიდის. ნაცნობი თითქმის არაფერია არა გვყავს, უკანასკნელ ხანს ვი-

თბილისში მოგვეჩვენა ერთი ახალგაზრდა გოგონა — ეცნო რომ თქვას, გოგონა კი არა, შესანიშნავი ჩველი გოგონას დედა — მაგრამ ამ დღეებში რუსეთში გაემგზავრა.

ესეირნობთ ყოველდღე, მაგრამ ზომიერად. ამინდი კარგია, მაგრამ საშინელი ტალახია.

დღესასწაულებმა წყნარად. სულ შეუმჩნევლად ჩაიარა. ბიბლიოთეკებში აქ პოლონურია, არის უნივერსიტეტისა, მაგრამ მოუცლელად ვართ, და არც მე, არც ვოლოდია ამ ბიბლიოთეკაში ერთხელაც არ ვყოფილვართ.

კონცერტზე ჭერ ერთხელაც არ წავსულვართ.

ყველანი კარგად ვართ.

მაგრად გვოცნით და გეხვევით.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1913 წ. 4 იანვარს
გაგზავნილია კრაკოვიდან სარატოვში

ბირველად დაიბეჭდა 1931 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვსს და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვსს

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულს და ანეჩკა, მაგრად გვოცნით საჩუქრებისათვის, მხოლოდ მეტისმეტად მდიდრულია, ჩვენ ამას როგორღაც სულ არა ვართ მიჩვეული. დღეს ვოლოდიამ ნაცნობებს დაუძახა ამა-ნათის გამო და გამოძეგმლობის სხვადასხვა ბრწყინვალე გეგმების გამო, რომლებიც დღეს დაებადა. ოცნებაში გაეხვია ზომამზე მეტად, ყოველდღე წიგნიო... გადაქექა ძველი რევულები, ამოათრია ყოველნაირი ციფრები და მზრუნველად მოაშორა მტკერი.

აბა, მაგრად გვოცნით ჩემ მხრივ და დედას მაგიერ, რომელიც ფუს-ფუსებს.

მლოგვის შესახებ კი ვოლოდია თავისი ინიციატივით გვითხრობდათ... მე მლოგვის მომზადება ვიცო...

ჩვენთან ისევ ზამთარი დადგა. ჩვენს ქალაქში კი ისევ ქარგია, რომ ვერ ველევით: განსაკუთრებით, ყოფილ-
ქას გაუხარდა. გამომცემლობის და სხვ. შესახებ ვთხოვდი ალბათ თქვენთან გწერდნენ.

დაწერილია 1913 წ. 24 თებერვალს
გაგზავნილია კრავიდიან სარატოვში
პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

თქვენი ნაღია

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

18/III.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასული, მეტად დიდი ხანია არც თქვენ-
გან და არც ანისაგან წერილი არ მიგვიღია, არ ვიცით, რაშია საქმე, და
ძალიან ჭავრი გვაქვს. შესაძლოა, წერილი დაიკარგა ან შესაძლოა, რომე-
ლიმე თქვენგანი ავიდა არის. გაზაფხულზე ისე ადვილია გაცივება! ჩვენთან
უკვე ბალახი ბიბინებს, ბაბუაწვერა და ზიზილა გამოჩნდა, მაგრამ ყოვლად
საზიზღარი ქარია. დედამ მოახერხა გაციებულები და უკვე ერთი კვირაა
სულ კენესის. სამწუხაროა, რომ გამოსვლა არ შეუძლი. პოდა ვფიქრობთ:
სარატოვში ჰავა უარესია, იქნებ რომელიმე თქვენგანიც გაცივდა. რას იწე-
რება მარც ტიპით? სად არის ახლა?

ჩვენი ცხოვრება მომართული მანქანასავით მიდის, და, კაცმა რომ
თქვას, მოსაწერი არაფერია. როგორც შეუშმი, უფრო ფოსტით ვსულდგ-
მულობთ. 11 საათამდე ვცდილობთ როგორმე გავიყვანოთ დრო — 11 საათ-
ზე პირველი ფოსტალიონი მოდის, შემდეგ 6 საათს ველით მოუთმენლად.
წერილები ამ ბოლო დროს სულ რაღაც სევდიანი მოდის, პოდა ჩვენი
შესაბამისი განწყობილება გვაქვს ხოლმე. ვცხოვრობთ, ასე ვთქვათ, ანა-
რეკლი სიცოცხლით.

მე მაინც ძალიან მიხარია გაზაფხული, თორემ ეს ზამთარი რატომღაც
ძალიან გრძელი მეჩვენებოდა. ზოგნი უკვე წავიდნენ საზაფხულო ბინის

დასაქირავებლად, მაგრამ ჩვენ ძალიან გაურკვეველი მდგომარეობა გვაქვს, მერე კიდევ ის, რომ უფრო ადრე დედა პიტერში წავა, თუ ძალა ეყო.

ამნისტია მთლად მითური აღმოჩნდა. არ ვიცი, მანიაშას საქმე როგორ იქნება, შესამდის მაინც ჩამოაკლებენ.

მანიაშასაგან რაღაც დიდი ხანია წერილები არ მოგვდის. არ ვიცი, როგორ არის.

აბა, მაგრად გეხვევით თქვენ და ანიას, ყველაფერზე მეტად ჯანმრთელობას გისურვებთ. იმედი მაქვს, ანიას ხელმა უკვე სავსებით გაუარა, მოიწეროს როგორმე. ვოლოდია ალბათ თვითონ მოგწერთ. დედა მოკითხვას გათვლით.

აქ ერთ კვირაში, უფრო ადრეც კი, აღდგომა იქნება, რა ადრეა!

მაგრად გკოცნით. თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1913 წ. 18 მარტს

გაგზავნილია კრაცოვიდან სარატოვში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

ქუერნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის

მიხედვით

მ. ი. ულიანოვას

ვოლოგდა, ეკატერინინსკო-დვორიანსკაია, 40,

ზაირამ ილიას ასულ ულიანოვას. Russland

ძვირფასო მანიაშა, მოგილოცავ და მაგრად გკოცნი. ლილია მაისამდე ძველ ადგილას რჩება, ვინაიდან მასთან ჩამოვიდა ანა მიხეილის ასული და თან ლოდიკი ჩამოიყვანა. რაღაც ხშირად ავადმყოფობს ამ ბოლო დროს. ჩვენ ხუთი თვით სოფელში გადავიდევართ; იქ კარგია — ტყეა, სოკო, მთები, მდინარე, მხოლოდ მეშინია, მეტისმეტად ხომ არ მოგვეწყინება. შკურ-კისთვის * სასარგებლოა სოფლურ საქმელზე გადავიდეს. სახლს დიდი აივნანი აქვს, იქ ჭდომა მისთვის ჩინებული იქნება. სახლი ძალიან დიდია, შეიძლება მთელი არტელი მოათავსო, ჭერჭერობით კი მარტო მე და შკურკა ვიქნებით, ვინაიდან დედა ორიოდ თვით რუსეთში მიდის. ისიც მოგილოცავს. ვოცნებობ იმაზე, რომ ზაფხულში მოვახერხებ ცოტა წავიმეცადინო, თორემ თუმცა წიგნებთან ვზივარ, მაგრამ კითხვას რატომღაც სულ ვერ

* — ვ. ი. ლენინი, რ ე დ.

ვახერხებ და ძალიან კი მინდა ვიმეცადინო. ეს თვე ასე ფუჭად ჩაივლის, უამრავი საქმე მექნება, აქ კიდევ გამოირკვა, რომ მე ბაზედოვის ავადმყოფობა მაქვს, ექიმმა დამაფრთხო, და ყოველდღე კლინიკაში დავდივარ ელექტრიზაციაზე, რაც სამიოდე საათს მართმევს, შემდეგ კი ნახევარ დღეს დარეკტიანებულივით დავდივარ. მასმევენ ბრომს და საერთოდ ყოველივე ეს საშინლად მოსაწყენია. ვაპირებ ვრცელი წერილი მოგწერო, მაგრამ დრო სულ ხელში მადნება.

აბა, მაგრად გკოცნი.

შენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1913 წ. 10 აპრილს
გაგზავნილია კრაკოვიდან

იბეჭდება პირველი, ხელნაწერის
მიხედვით

47

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას

ს.-პეტერბურგი, ანა ილიას ასულ ელიზაროვას.

გონიარნაია ქ., ს. 11, ბ. 23

ძვირფასო ანია! მივიღე შენი ღია ბარათი მისამართით. ძალიან შემაწუხა ცნობამ მ. ა-ს ავადმყოფობის შესახებ. რა დავმართა? საბოლოოდ გამოკეთდა თუ არა? საერთოდ, როგორ ცხოვრობენ? ჰო, ბერის შესახებ*: ის რომ თარგმნო, ჯერ ავტორის თანხმობა უნდა მიიღო, ხოლო შემდეგ გამომცემელი მონახო. პირველის შესახებ შეიძლება წერილობით დაუკავშირდე, გამომცემლის მონახვა კი უფრო ძნელი იქნება. ერთი ჩვენი ნაცნობი უკვე დიდი ხანია აძლევდა წინადადებას სხვადასხვა გამომცემელს. კერძოდ სემიონოვს, ბერის თარგმნის შესახებ, ყველანი უარს ამბობდნენ. ვოლოდია ფიქრობდა, რომ «პროსკვეშჩენიესათვის» უნდა ითარგმნოს IV თავის § 4 და 5 და VI თავი, მაგრამ შემდეგ იმაზე შეჩერდა, რომ უპოვებელია ამ თავების საფუძველზე შედგენილ იქნას პატარა სტატია (ბერის მიხედვით), ამასთან გამოტოვებულ იქნას ყველა პოლიტიკური წერილობითი (რაც სტატიას უფრო პოპულარულ ფორმას მიანიჭებს), მაგრამ ხელუხლებლად დატოვებულ იქნას ყველაზე საინტერესო ადგილები. თუ წიგნი უკვე მიღებულია, იქნებ მანიაშამ მოკიდოს ხელი ამ სამუშაოს. ვოლოდია ჯერ კიდევ არ დაბრუნებულა**. ამჯერად, გვინებ დაიღალა მოგზაურობით. შინ ცოტა სამუშაო კი არ ელის. უკვე ვიწყებთ ფაქრს აგარაკზე. ვოლო-

* Beer, M. Geschichte des sozialismus in England. Stuttgart, Dietz 1913 (მ. ბერი, სოციალიზმის ისტორია ინგლისში, შტუტგარტი, დიტცე 1913). რ ე დ

** იხ. ეს ტომი, გვ. 512 და 514. რ ე დ.

ლიას ისევ იქ უნდა, სადაც შარშან ვცხოვრობდით. ჯანმრთელობისათვის იქ კარგია. მხოლოდ სულ წვიმს. ზამთარი როგორღაც უხეირო, არასამუშაო გეჭვს. თუმცაღა, ზაფხულამდე კიდევ სამი თვეა. იქნებ შეიძლება მოინახოს რაიმე მასალები სახალხო განათლების ყრილობის შესახებ, მოხსენებები და სხვ.? ძალიან საჭიროა. «რაბოტნიკას»^{*} შესახებ ყველამ მიეწერეთ 20 ადგილას. საქმე რამდენადმე სტიქიურად მიდის. ზოგიერთმა ხალხმა მას, ეტყობა, უშუალოდ მოჰყიდა ხელი. არ ვიცი, როგორ მოგვარდება. თუმცაღა ამაზე ეოლოდია მოგწერს. რატომ ასე ხარ განწყობილი პიბირსკის წინააღმდეგ?^{**} აბა, მაგრად გეხვევი. მინდოდა უმთავრესად ბერის შესახებ მომეწერა შენთვის.

ნ ა დ ი ა

დედა მოყითხვას გიფელის. ჯანმრთელად არის ცოტად თუ ბევრად. მეც, საერთოდ, კარგად ვარ, მხოლოდ. ზოგჯერ გული მაწუხებს ტყუილუბრალოდ, ალბათ ბაზედოვის ავადმყოფობის შედეგია. ამ დღეებში მინდა ექიმთან წავიდე. ვკითხო, რეციდივი ხომ არ არის. მხოლოდ მეეჭვება.

რას იწერება მარც ტიმოთეს-ძე?

დაწერილია 1914 წ. 31 იანვარს
გავზავნილია კრავოვიდან

მთლიანად იბეჭდება პირველად,
მანქანაზე გადაწერილი პირის
მიხედვით, რომელიც პოლიციის
დეპარტამენტის საქმეებში
აღმოჩნდა

ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა

ძვირფასო ანია, ქალთა ორგანოს შესახებ ჯერჯერობით ყველაფერი როგორღაც სტიქიურად მიდის. ფულის შესახებ გვპირდებიან მოსკოვში მოაწყონ საღამო. არ ვიცი, გამოვა რამე თუ არა. დანართები გაზეთში უფრო ძვირი ეღირება და არა უფრო იაფი. ეურნალს მნიშვნელობა ექნებოდა ორგანო-ზაციული აზრით, ამ მხრივ იგი დანართებზე უკეთესია. პიტერელეები ამბობენ: «აბა, ასი მანეთი რა ფულიაო». არ ვიცი, ფულია თუ ფული არ არის. მაგრამ ჩვენში ყველაფერი როგორღაც უფულოდ იწყება. როცა 1-ლი ნომერი გამოვა, იქნებ შესაძლებელიც იქნეს რაიმეს შოვნა. თუმცა, უიმეორებ, ფულის მოლოდინი სულაც არა მაქვს.

2-ლად ძალიან მაფიქრებს, როგორ მოგვარდება საჩუქარი ნაწილი. აქ ცუდად გეაქვს საქმე იმ მხრივ, რომ ორნი აქ არიან, ორნი პარიზში;

* ლაპარაკია ეურნალ «რაბოტნიკაზე», რომელიც ლეგალურად გამოდიოდა პეტერბურგში 1914 წ. თებერვლიდან ივნისამდე. რ ე დ.

** სიბარსკი — კ. ნ. სამოილოვა. რ ე დ.

მე-5 წევრის შესახებ საქმე ისე მარტივად როდია. პარიზში ძალიან საქმიანი ხალხია. ლიუდმილას შენ იცნობ. მეორე პრინციპულად კიდევ უფრო მტკიცე ადამიანია და ყველაფერს, რასაც კი ხელს მოჰკიდებს, კარგად აკეთებს*. მე მინდა, რომ პარიზელებმა კოოპტაციით შეიყვანონ ვინმე მესამე და რედაქცია იქ იყოს, მაგრამ ყოველივე ეს როგორღაც არ გამოდის. რა თქმა უნდა, ფაქტიური რედაქცია რუსეთში იქნება. მაგრამ მე ყოველივე ამას დიდ მნიშვნელობას არ ვანიჭებ, ვინაიდან საკითხი იმდენად ელემენტარულია, რომ ბოლოს და ბოლოს შეთანხმება ძნელი არ იქნება. მხოლოდ თავდაპირველად არის ერთგვარი არეულობა, შემდეგ კი, რა თქმა უნდა, შევთანხმდებით, მუშაობაში შევეწყობით ერთმანეთს, ყველაფერი კარგად წავა. კიდევ ცუდია ის, რომ ჩვენ ყველანი ნამდვილი ლიტერატორები არა ვართ, და შეიძლება ხშირად მოხდეს, რომ რაიმე აზრი ნათლად ვერ იქნება გამოთქმული... მაგრამ იმედი მაქვს, ყველაფერი მოგვარდება. რაც შეიძლება მეტი მოიწერე, გეთაყვა, ამის თაობაზე.

ამ დღეებში გადავიკითხე ჩვენს გაზეთებში კორესპონდენციები ქალთა საქმეებზე და ვნახე, რა ძლიერ წინ წამოსწია ქალთა საკითხი დაზღვევის კამპანიამ. დღეს ამის თაობაზე სტატია გავგზავნე. ეჰ, კარგი იქნებოდა, ნამდვილი ლიტერატორი რომ იყო ადამიანი; თორემ რაღაც ისე არ გამოდის, როგორც გინდა. როცა წერ, კიდევ არა უშავს რა, მერე კ, დაბეჭდილს რომ დაინახავ, იტყვი, ნეტავ არ მენახაო.

მე მაფიქრებს პროსვეშჩენიეს სტატია**. დაწერილია მხოლოდ და მხოლოდ გაზეთების, და ისიც არა ბევრის, მიხედვით. რეზოლუციები ყველგან გადმოცემული იყო სულ სხვადასხვანაირად, და ძალიან ადვილი შესაძლებელია საყმაოდ ბევრი ფაქტიური შეცდომა გაპარულიყო. გარდა ამისა, სტატია იმ დროს იწერებოდა, როცა მეტად შეუძლოდ ვიყავი და მუშაობა არ გამომდიოდა. შემდეგ წერდნენ, რომ ყრილობის შესახებ ე. კ. ლაწერდა. მისი კორესპონდენციები უკეთესი იყო. მე ძალიან კმაყოფილი ვიყავი, მაგრამ მაინც ჩემი სტატია გამოქვეყნდა. აბა, დახე.

მამ დაწერილებით მოიწერე ქალთა ორგანოზე. ეფიქრობ, რომ შენ უშუალოდ მოჰკიდებ მას ხელს. დიდი საქმე შეიძლება გამოვიდეს. მე ყოველ შემთხვევაში, როგორღაც მადა აღმეძრა.

ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1914 წ. 11 თებერვალს
გაგზავნილია კრაკოვიდან პეტერბურგში
პირველად დაიბეჭდა 1955 წელს
ჟურნალ
«ისტორიჩესკი არხივში» № 4

იბეჭდება მანქანაზე
გადაწერილი პირის მიხედვით,
რომელიც პოლიციის
დებარტამენტის საქმეებში
აღმოჩნდა

* ლაპარაკია ინესა არმანდზე. რ ე ღ.

** ნ. კ. კრუპსკაიას სტატია «სახალხო განათლების ყრილობის შედეგები» დაიბეჭდა 1914 წელს ჟურნალ «პროსვეშჩენიეში» № 1. რ ე ღ.

49

მ. ა. ულიანოვას

Russland. ვოლოგდა, მოსკოვის ქ., სამარინის სახლი, ბ. 3.

მის აღმატებულებას მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას

15/IV.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, მოგილოცავთ ყველანი დღესასწაულს. გისურვებთ ჭანმოთელობას და ყოველივე კარგს. აქ ზაფხულია, გუშინ ისე ცხელდა — პირდაპირ აფრიკა გეგონებოდა. ყველაფერი აყვავდა. ყველანი კარგად ვართ.

მაგრად გეხვევით თქვენ და მანიაშას.

თქვენი ნ ა დ ი ა

დაწერილია 1914 წ. 15 აპრილს

გაგზავნილია კრაკოვიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

50

მ. ა. ულიანოვას

Russland. ვოლოგდა, მოსკოვის ქ., სამარინის სახლი, ბ. 3.

მის აღმატებულებას მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას

8/VI.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო! მაგრად გკოცნით თქვენ და მანიაშას. მანიას ღია ბარათი და წერილი მივიღე და იმავე დღეს ვუპასუხე. როგორ ხართ?

ჩვენთან დილიდან დამემდე წვიმს, მთელი კვირაა სახლიდან ვერსად ფეხს ვერ გამოდგამ ისე, თუ მოსასხამი და კალოშები არ ჩაიცვი.

დედა რაღაც სულ ავადმყოფობს, გული აწუხებს. წელს რაღაც ხშირად ემართება [გულის ძვერა]* ხოლო ავად[მყოფობასთან და] წვიმებთან დაკავშირებით განწყობილებაც ცუდი აქვს.

* ღია ბარათის კუთხე მოხეულია, კვადრატულ ფრჩხილებში მოყვანილი ტექსტი აღდგენილია აზრის მიხედვით. რ ე დ.

ჩვენ ვმოგზაურობთ. მე [ალმოვაჩინე,] რომ ბაზედოვის ავადმყოფობას ძალიან [უხდება] მთებში სეირნობა, მაგრამ ასეთ ადგილში, რა თქმა უნდა, ვერსად ვერ წახვალ. თუმცა, ბაზედოვის ავადმყოფობა წელს საერთოდ ძალიან როდი მაწუხებს. ესეც ასე. ერთხელ კიდევ გეხვევით.

თქვენი ნაღია

დაწერილია 1914 წ. 8 ივნისს

გაგზავნილია პორონინიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მახლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

51

მ. ა. ულიანოვას

24/IX. 1915.

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო. ყოველდღე ველით წერილებს თქვენგან, მაგრამ არც თქვენგან, არც ანთასგან, არც მანიაშასგან უკვე დიდი ხანია არავითარი ამბავი არ მოგვდის. უკანასკნელი წერილი იმაზე იყო, რომ აგარაკზე გადახვედით*. ახლა ალბათ უკვე დაბრუნდებოდით ქალაქში, რუსულად ხომ 11 სექტემბერია... კარგად თუ დაისვენეთ ზაფხულში? ძალიან მინდა ვიცოდე, როგორ ხართ. ძვირფასო. საესეებით ჩანჩრთელად ხართ თუ არა?

ჩვენთან ყველაფერი ძველებურად არის. მალე ქალაქში გადავდივართ. ზემო მთებში ძალიან კარგად იმოქმედა. ბაზედოვის ავადმყოფობამ, შეიძლება ითქვას, მთლად გამოიკურნა. უკანასკნელ კვირაში აქ საუცხოო ამინდი დგას, და მე და ვოლოდიამ ირველი ყველა მთა შემოვიარეთ. მე ორჯერ ავედი როტპორნზე (2300 მეტრი), საიდანაც ალპების საუცხოო ხედი ჩანს, სულ არ დავლილვარ, ეს კი ყველა ჩანსად აღამაინსაც არ ძალუძს. ამიტომ ჩემი ავადმყოფობა ლიკვიდირებულად მიმაჩნია და ჩანსადის მდგომარეობაზე გადავდივარ.

ახლა სათხოვარი მაქვს ანთასთან. ზამთარში ბევრს ვმუშაობდი პედაგოგიკაზე, ზაფხულში კი პედაგოგიურ ბროშურას ვწერდი, თითქმის უკვე დავემთავრე, ერთი თვის შემდეგ საბოლოოდ იქნება მზად, რ-ოდე თაბახი გამოვა. თემა: «სახალხო სკოლა და დემოკრატია»**. მოვახერხე შემერჩია

* თუმცა, შემდეგ კიდევ იყო წერილი, რომ მანიაშა სტუმრად არის თქვენთან.

** იხ. ნ. კ. კრუპსკაია. რჩეული პედაგოგიური ნაწარმოებები. მ., 1945, გვ. 65 — 157. რედაქ.

საქმად ბევრი საინტერესო, თათქმის სრულიად დაუმუშავებელი მასალა. ჰოდა ხომ არ გამოჩნდება რომელიმე გამომცემელი. არ ვიცი, როგორია ახლა წიგნის ბაზრის მდგომარეობა, მოინახება თუ არა გამომცემელი. ვცდი და მივწერ გორბუნოვს, მაგრამ თემამ მხოლოდ ნაწილობრივ შეიძლება დაინტერესოს მათი გამომცემლობა.

დღეს მივიღე «რეჩის» უკანასკნელი ნომერი (31 აგვისტოს), უკანასკნელ ხანა მას გამსაყუთრებული ინტერესით ვკითხულობდით, სამწუხაროა, რომ ვეღარ ვიღებთ მას, სხვა რუსული გაზეთები არ მოგვდის. საერთოდ რუსული გაზეთებისა და ჟურნალების მხრივ მთლად ცუდად არის საქმე. ქალაქში ისინი სამკათხველოში მოსდით, მაგრამ იქ ყველაფერს იტაცებენ, ოდნავ თუ დაიგვიანე, ვერაფერს ვეღარ იშოვნე, სამკათხველოში სიარულიც ყოველთვის როდია მოსახერხებელი. «სოვრემენნი მირა»-ი ერთ ნაცნობს სხვა ქალაქიდან გამოუგზავნეს ერთი დღით. საერთოდ ფოსტისა და საერთო რღვევას გამო გაზეთები ყველას როგორღაც შემთხვევით მოსდის.

ვფიქრობთ ერთი კვირის შემდეგ ქალაქში გადავიდეთ. თუ ძალიან კარგი ამინდი იქნა, ცოტა მეტს დავყოფთ, ბოლოს და ბოლოს სულ ერთია, სადაც უნდა ცხოვრობდე.

აბა, ვამთავრებ. მაგრამ გკოცნით და გეხვევით თქვენ და ანიას.

თქვენი ნაღია

გაგზავნილია ზიორენბერგიდან
(შვეიცარია) პეტერბურგში

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
ჟურნალ

«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 4

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

მ. ა. ულიანოვას

მის აღმატებულებას მარიამ ალექსანდრეს ასულ ულიანოვას. შიროკაიას ქ. (პეტერბ. მხარე), ს. № 48/9, ბ. 24, პეტროგრადი.

Russie. Pétrograde

Exp. M-me Oulianoff Seidenweg, 4 a^{III}, chez m-me Schneider. Barne

11/X. 15

ძვირფასო მარიამ ალექსანდრეს ასულო, ძალიან მომინდა მოგწეროთ ორიოდ სიტყვა, მაგრამ ვაკოცოთ თქვენ და ანიას. ანიას დიდზე დიდი მადლობა მისი მზრუნველობისათვის, დღეს მივიღე «ჟურნალ ჟურნალოვ».

ხოლო დაახლოებით ერთი კვირის წინათ მთელი კონა ახალი პედაგოგიური გამოცემები. ისინი საშინლად მჭირდებოდა. მადლობა, დიდი მადლობა. დღეს თუ ხვალ მოეწერ დიდ წერილს. როგორ ცხოვრობს მანიაშა? ვოლოდია სულ წერილებს ელის მისგან. როგორია მისი მისამართი?

აბა, ერთხელ კიდევ მაგრად გკოცნით.

თქვენი ნ ა ლ ი ა

იბეკლება პირველად, ხელნაწერის
მიხედვით

58

მ. ი. ულიანოვას

Russie. Moscou. მოსკოვი, მაღაია გრუზინსკაია, ს. 7. ბ. 13.

მარიამ ილიას ასულ ულიანოვას

14/XII.

ძვირფასო მანიაშა,

მიიღე თუ არა ჩემი დიდი წერილი, რომელიც გაზაფხულზე კანოვგზავნე? იქ გწერდი, სხვათა შორის, დედას სიკვდილის შესახებ, ჩვენს ცხოვრებაზე და სხვ.

ახლა გწერ ერთი სპეციალური გარემოების გამო. ჩვენ მალე შეგვიწყდება არსებობის ყველა ძველი წყარო. და სამუშაოს საკითხი საკმაოდ მწვავედ დგება. აქ რაიმეს შოვნა ძნელია. დამპირდნენ გავეთიშო. მაგრამ საქმე რაღაც სულ ჭიანჭურდება, დამპირდნენ გადასაწერ სამუშაოს — აქაც არაფერი გამოდის. კიდევ ვცდი რაიმეს, მაგრამ ყოველივე ეს ფრიალ პრობლემატურია. საჭიროა ვიფიქროთ ლიტერატურულ შემოსავალზე. არ მინდა, რომ საქმის ეს მხარე მთლიანად ვოლოდიას ეკისრებოდეს. ისედაც ბევრს მუშაობს. სამუშაოს საკითხი კი მას საკმაოდ აწუხებს.

ჰოდა მინდოდა აი რა მეთხოვა შენთვის. ამ ბოლო დროს მე ძალიან ბევრს ვმუშაობდი საერთოდ პედაგოგიკაში და კერძოდ პედაგოგიკას ისტორიაში, ასე რომ ამ დარგში გვარიანად ვარ მომზადებული. მთელი ბროშურაც კი დავწერე: «სახალხო სკოლა და დემოკრატია». მისი პირველი ნაწილი უკვე მზად არის, ეწოდება: «ნაყოფიერი შრომის როლი სახალხო განათლების საქმეში». დაახლოებით 6 — 7 თაბახია. ეგონებ საკმაოდ საინტერესო გამოვიდა. ჰოდა მინდოდა მეთხოვნა შენთვის — გამომცემელი მონახო. ხელნაწერი შემოძლია პირველ მოთხოვნისთანავე გამოგიგზავნო. იქნებ აიღებდა «სვობოდნოე ვოსპიტანიე», ან რომელიმე სხვა გამომცემლობა, ჰო, მე «სვობოდნოე ვოსპიტანიეში» გავგზავნე სტატია რუსოს შესახებ,

წერილი მათ, ეტყობა, მიიღეს, ვინაიდან ეურნალის გამოგზავნა დაიწყეს, მაგრამ ხელნაწერი მიიღეს თუ არა, არ ვიცი. ხომ ვერ შეიტყობ, მიღებულია თუ არა სტატია და დაიბეჭდება თუ არა. მალე გავუგზავნი მათ ზოგ რამეს სხვა, უფრო საყოველღეო თემებზე.

რაზილს მას ვთხოვე შეველო «სოცობოდნოე ვოსპიტანიეში», მაგრამ მას თავისი საქმეებიც ბევრი აქვს, და შერე ამგვარი მოლაპარაკებისათვის ნაღუბად შესაფერი კაცია.

საწყენია აგრეთვე, რომ გრანატთან საქმე არ გამოვიდა. ვოლოდიამ მათ ზაფხულში მისწერა*, მაგრამ პასუხი არ მიუღია. ასე რომ არ ვიცი, დამატოვებს თუ არა სტატია «შრომის სკოლა», რა ზომისა უნდა იყოს იგი, რა ვადაზე იქნას წარდგენილი. ახლა ბევრს ვმუშაობდი აგრეთვე «მეფიქრობის» საკითხზე. საერთოდ, შევიცარიაში ბიბლიოთეკები საკმაოდ კარგად არის მოწყობილი და შეიძლება კარგად იმუშაო. დროც ახლა საკმაოდ მაქვს, მაგრამ ყველაზე ძნელი საკითხია მიაგნო — ვისთვის წერო. აქედან ძნელია რაიმეს მოწყობა. გააქეთე, რაც შეგიძლია.

ხომ არ იცი, როგორ არის ლიოპა? ზაფხულიდან აღარ მომსვლია მისგან ამბავი. კარგად არის თუ არა? როგორ ცხოვრობს.

ჩვენებს დროგამოშვებით ეწერ, თუმცა მისაწერი ბევრი არაფერია.

მაგრად გვოცნი, ძვირფასო მანიაშა, მომწერე როგორმე ცოტა. კარგად იყავი!

ნ ა დ ი ა

ხედები თუ არა ზინაიდა პავლეს ასულს? საბოლოოდ გამოკეთდა თუ არა ოპერაციის შემდეგ? სად არიან? როგორ ცხოვრობენ?

დაწერილია 1915 წ. 14 დეკემბერს

გაგზავნილია ბერნიდან

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს

კრებულში: ვ. ი. ლენინი, «წერილები

მახლობლებთანადში»

იბეჭდება ხელნაწერის მიხედვით

54

მ. ი. ულიანოვას

მამა მარიამ ილიას ასულ ულიანოვის, მ. გრუზინსკაია, ს. 7, ბ. 13.

მოსკოვი. Russian. Moscou

Expéditeur M-me Oulianoff. Seidenweg. 4 a III á Berne
8/II. 1916.

ძვირფასო მანიაშა,

გმადლობ გორბუნოვებთან მიღებული ცნობებისათვის, მათ, მართლაც, მოგვწერეს. მათს ეურნალს ახლა ისევ ვიღებ და ვხედავ, რომ გვარიანად

* იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 36, გვ. 351 — 352.

შემცირებულან. ბროშურა, ვოლოდიას რჩევით, გავგზავნე პიტერში. ვოლოდიამ მის შესახებ გამომცემელს მისწერა*. ანია იწერებოდა, რომ შეიძლება აგრეთვე ვსინჯოთ ბონჩთან ან პოპოვებთან. შენი ღია ბარათი გაზაფხულზე გრანატის შესახებ მივიღეთ, ვოლოდიამ შენც მოგწერა და გრანატსაც, პასუხი არ მიუღია. იქნებ შენ მიაკითხო გრანატს, როდისთვის უნდა გავგზავნო და რა ზომისა უნდა იქნეს. რაც შეიძლება ხშირად მოსწერე ხოლმე ვოლოდიას, ის ყოველთვის ელის შენს წერილებს, შენ კი ახლა საშინლად იშვიათად იწერები. მართალია, რა თქმა უნდა, როგორღაც ძნელია წერა. ხომ არაფერი იცი ლიდაზე. ზაფხულიდან აღარ მომსვლია მისგან ამბავი, თუმცა ვწერდი. მაგრად გკოცნი. ვოლოდიას ძალიან გაუხარდა შენი დიდი წერილი. იქნებ როგორმე კიდევ მოიწერო.

აბა, სულ კარგად აყავი ნ.

გაზეთები და წიგნები მივიღეთ. ვოლოდიამ მოგწერა მათი მიღების შემდეგ.

პირველად დაიბეჭდა 1930 წელს
კრებულში: ვ. ი. ლენინი. «წერილები
მასლობლებისადმი»

იბეჭდება ხელნაწერის
მიხედვით

* იხ. თბულებანი, 4 გამოც. ტომ: 36, გვ. 420 — 421. რ. ე. დ.

୪୦୬୦ ୪୩୫୦ ୪୦

1 ულიანოვა მარიამ ალექსანდრეს ასული (1835 — 1916) — ვ. ი. ლენინის დედა; იყო ექიმის, ა. დ. ბლანკის, თავისი დროისათვის მოწინავე ადამიანის წეილი. მ. ა. ულიანოვა განათლებული ქალი იყო; დიდი პედაგოგიური ტაქტით დაჯილდოებული, იგი თავისი შვილების აღზრდას მთელი სერიოზულობითა და გულისხმიერებით ეკიდებოდა. იგი მათი იდეური მეგობარი იყო, ეხმარებოდა მათ რევოლუციურ ბრძოლაში, გაჰყვებოდა ხოლმე შვილებს გადასახლებაში, ხელს უწყობდა, როცა ისინი საცარობილებში იყვნენ; ნებისყოფის უდიდესი ძალა ჰქონდა.

თავის მოგონებებში ნ. კ. კრუპსკაია წერდა: «ვლადიმერ ილიასძეს ძალიან უყვარდა დედა... ნებისყოფის ძალა ვლადიმერ ილიასძეს გამოჰყვა დედისაგან, გამოჰყვა აგრეთვე მისი გულისხმიერება, ყურადღება ადამიანებისადმი». — 1.

2 ტილო ა. ე. — ინჟინერი, მსახურობდა რკინიგზაზე; სოციალ-დემოკრატი 80-იანი წლებიდან. — 1.

3 ვოლკოვს სასაფლაოზე დაკრძალულია ვ. ი. ლენინის და, ოღონდ ილიას ასული, რომელიც მუტკის ტიფით გარდაიცვალა პეტერბურგში 1891 წლის გაზაფხულზე. — 1.

4 დეიდა — ლ. ა. პარაშევა, ვ. ი. ლენინის დედას და, რომელიც განაგებდა მარიამ ალექსანდრეს ასულის წილს კოკუშკინოში — დედის მხრიდან ვ. ი. ლენინის პაპის ალექსანდრე დიმიტრისძე ბლანკის მამულში. აქ ლენინმა მოიხადა თავისი პირველი გადასახლება 1887 — 1888 წლებში ყაზანის საქმის გამო.

კრუშევიცს იჯარით ჰქონდა ვადაცემული ხუტორი ალაკაევკა, რომელიც მ. ა. ულიანოვას ეკუთვნოდა. — 2.

5 ულანოვა მარიამ ილიას ასული (1878 — 1937) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; ვ. ი. ლენინის და რევოლუციურ მოძრაობას მიემხრო ჯერ კიდევ სტუდენტობის წლებში; 1899 წლიდან პროფესიონალი რევოლუციონერი; არაერთხელ ყოფილა დაპატიმრებული, მკდარა საპრობილეში და ყოფილა გადასახლებაში. 1900 წლიდან აქტიურ მონაწილეობას იღებდა «ისკრაში», უგზავნიდა გაზეთს კორესპონდენციებსა და ინფორმაციებს. 1901 წლის მარტში დაპატიმრებულ იქნა მოსკოვის ს. — დ. ორგანიზაციის საქმის გამო და საპრობილეში რამდენიმე თვეს ჯდომის შემდეგ იმყოფებოდა პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ სამარაში, სადაც მონაწილეობას იღებდა «ისკრის» რუსეთის ორგანიზაციის ბიუროს მუშაობაში. რსდმპ II ყრილობაზე გათიშვის შემდეგ მიემხრო ბოლშევიკებს. 1904 წელს მუშაობდა ბოლშევიკების პეტერბურგის ორგანიზაციაში, შემდეგ იმყოფებოდა ჟენევაში, სადაც იმ დროს ცხოვრობდა ვ. ი. ლენინი; 1905 — 1907 წლებში კვლავ პეტერბურგში იყო; 1908 — 1909 წლებში ცხოვრობდა საზღვარგარეთ, ჟენევისა და პარიზში, სადაც სწავლობდა ენების კურსებზე სორბონაში; მონაწილეობას იღებდა საზღვარგარეთის ბოლშევიკური ჯგუფების მუშაობაში. ამ პერიოდში თარგმნა რუსულ ენაზე კრებული «მარქსის წერილები კუგელმანისადმი». 1910 წელს მუშაობდა მოსკოვის პარტიულ ორგანიზაციაში, შემდეგ — სარატოვის ორგანიზაციაში. 1912 წლის მაისში დააპატიმრეს და 3 წლით გადაასახლეს ვოლოგდაში. გადასახლებიდან დაპრუვნების შემდეგ კვლავ ეწევა პარტიულ მუშაობას მოსკოვში. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ, 1917 წლის მარტიდან 1929 წლის გაზაფხულამდე «პრავდის» სარედაქციო კოლეგიის წევრი და რედაქციის პასუხისმგებელი მდივანია; იყო მუშსოფლკოოთა მოძრაობის ერთ-ერთი ორგანიზატორი. პარტიის XIV ყრილობიდან იყო ცენტრალური საკონტროლო კომისიის წევრი, XVII ყრილობიდან — საბჭოთა კონტროლის კომისიის წევრი; განაგებდა საბჭოთა კონტროლის კომისიის საჩივართა ბიუროს. 1933 წელს მუშა და გლეხ ქალთა კომუნისტური განათლების დარგში თვალსაჩინო მუშაობისათვის დაჯილდოებულ იქნა ლენინის ორდენით. ვ. ი. ლენინის შეახებ მოგონებებისა და სტატიების ავტორია. — 3.

6 ულანოვი დიმიტრი ილიას ძე (1874 — 1943) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; ვ. ი. ლენინის ძმა, პროფესიით ექიმი. 1897 წლიდან ეწეოდა რევოლუციურ მუშაობას მუშებს შორის მოსკოვში; 1897 წლის ნოემბერში დაპატიმრებულ იქნა მოსკოვის «მუშათა კავშირის» საქმის გამო. 1900 წელს შევიდა «ისკრის» ორგანიზაციაში, იყო მისი აგენტი. 1903 წელს მიემხრო ბოლშევიკებს; რსდმპ II ყრილობის დელეგატი რსდმპ ტულის კომიტეტისაგან; ყრილობის შემდეგ — ბოლშევიკური ცენტრალური კომიტეტის აგენტი კიევში.

1904 წელს დაბათიმრებულ იქნა და დაახლოებით ერთ წელიწადს საპრობილეში იმყოფებოდა. 1905 — 1906 წლებში იყო სიმბირსკის ბოლშევიკური კომიტეტის წევრი. შემდგომ წლებში, მუშაობდა რა ერობის ექიმად სიმბირსკში, შემდეგ მოსკოვის გუბერნიის სერპუხოვის მაზრაში და 1911 წლიდან ფეოდოსიაში, მას მკიდრო კავშირი ჰქონდა ბოლშევიკურ ორგანიზაციებთან. პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში იგი სამხედრო ექიმია; არმაში ეწეოდა რევოლუციურ მუშაობას ჯარისკაცებს შორის. ოქტომბრის რევოლუციის დღეებში აქტიურად მონაწილეობდა ყირიმში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის ბრძოლაში; 1919 წელს იყო ბოლშევიკების ევატორიის კომიტეტისა და რევკომის წევრი; 1920 — 1921 წლებში — რკპ (ბ) ყირიმის საოლქო კომიტეტის წევრი და ყირიმის სახკომსაბჭოს თავმჯდომარის მოადგილე; 1921 — 1925 წლებში — ხელმძღვანელ სამუშაოზე ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატში; 1925 წლიდან სამეცნიერო-საექიმო სამუშაოზე ი. მ. სვერდლოვის სახელობის კომუნისტურ უნივერსიტეტში (გამგეობის წევრი და სამედიცინო-სანიტარული ნაწილის გამგე). შემდეგ მუშაობდა კრემლის სანიტარულ სამმართველოში. აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინის ცენტრალური მუზეუმის მუშაობაში — 3.

- 7 როგორც ჩანს, ლაბარაკია ვ. ო. კლიუჩევსკის რუსეთის ისტორიის ლითოგრაფირებულ ლექციებზე, რომელთა გამოქვეყნება დაიწყო 1880 — 1881 სასწავლო წლიდან.

სკკ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში არის ლითოგრაფირებული ეგზემპლარი ვ. ო. კლიუჩევსკის «რუსეთის ახალი ისტორიის კურსისა» 1883 — 1884 აკადემიური წლისათვის ვ. ი. ლენინის აღნიშვნებით. — 3.

- 8 მ. ი. — ლებედევა მარიამ ივანეს ასული, ა. პ. სკლოპჩენკოს მეგობარი. ვ. ი. ლენინი მას იცნობდა სამარაში. გარდაიცვალა ტუბერკულოზისაგან 1894 წელს ყირიმში. — 4.

- 9 ვ. ო. კლიუჩევსკის სიტყვა «ღვთივ განსვენებული ხელმწიფე იმპერატორის ალექსანდრე III-ის ხსენისათვის» გამოიცა ცალკე ბროშურად. ამ ბროშურის რამდენიმე ასეული ეგზემპლარი შეისყიდეს მოსკოვის უნივერსიტეტის სტუდენტებმა და დ. ი. ფონეზინის იგავარაკის «მზაყვარი მელიის» პექტოგრაფირებული დამატებით გაავრცელეს როგორც «შესწორებული და შეკვებული» გამოცემა. ეს გამოცემა მართვეს თვით კლიუჩევსკისაც ლექციაზე, ამასთან უსტენეს და ყიფინა დასცეს. ამას შედეგად ორმოცდაათზე მეტი სტუდენტი დააბათიმრეს და მათი ნაწილი მოსკოვიდან ვასახლეს — 4.

- 10 ვისზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. შესაძლოა, რომ რ. ე. ციმერმანზე (გვოზდიოვზე), რომელსაც მ. ტ. ელიზაროვი იცნობდა სამარაში, ან ვ. ა. იონოვზე.

გვოზდიოვი რ. (ციმერმანი რ. ე.) — ჟურნალ «ნაჩალოს» თანამშრომელი. გაზეთ «სამარსკა ვესტნიკის» ერთ-ერთი ხელმძღვანელი, ავტორი წიგნისა «Культурно-просветительство, его общественно-экономическое значение», რომელზეც ვ. ი. ლენინმა დაწერა რეცენზია (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 71—73)

იონოვი ვ. ა. — სტატისტიკოსი, მ. ტ. ელიზაროვისა და ვ. ი. ლენინის ნაცნობი სამარადან. 80-იან წლებში — ნაროდოვოლე; შემდეგ სოციალ-დემოკრატი გახდა; თანამშრომლობდა «სამარსკი ვესტნიკში» და ლეგალურ მარქსისტულ ჟურნალებში. ეხმარებოდა ვ. ი. ლენინს სტატისტიკური ცხრილების კორექტურაში, როცა იბეჭდებოდა წიგნი «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში».

ნამყოფი იყო ამერიკაში, ჩიკაგოში, საიდანაც შეერქვა მეტსახელი «ჩიკაგოელი». — 4.

- 11 მარკი — მარკ ტიმოთეს-ძე ელიზაროვი (1862 — 1919) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; ვ. ი. ლენინის დის ა. ი. ულიანოვა-ელეზაროვას ქმარი. რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 90-იანი წლებიდან; 1901 წლის მარტში დააპატიმრეს მოსკოვის ს.-დ. ორგანიზაციის საქმის გამო და 8 თვეს საპყრობილეში ჯდომის შემდეგ მოსკოვიდან გასაზღვს. 1905 წელს მუშაობას ეწეოდა პეტერბურგის რკინიგზელებს შორის; იყო რკინიგზელთა 1905 წლის საყოველთაო გაფიცვის ერთ-ერთი ხელმძღვანელი; აქტიურ მონაწილეობას იღებდა II და IV სახელმწიფო სათათბიროების საარჩევნო კამპანიებში. სამარის ს.-დ. კომიტეტის წევრი. არაერთხელ ყოფილა გაჩხრეკილი და დაპატიმრებული. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ — გზათა პირველი სახალხო კომისარი. — 4.

- 12 ულიანოვა-ელეზაროვა ანა ილიას ასული (1864 — 1935) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; ვ. ი. ლენინის და. 1886 წლიდან დაიწყო მონაწილეობის მიღება რევოლუციურ მოძრაობაში; პასუხისმგებელი იყო მიცემული აღექსანდრე III-ზე თავდასხმის 1887 წლის 1 მარტის საქმის გამო. 1898 წლის შემოდგომაზე შევიდა რსდმპ მოსკოვის პირველ კომიტეტში. ასრულებდა ვ. ი. ლენინის დავალებებს მის ნაწარმოებთა (წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში», კრებულის «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» და სხვ.) გამოცემის შესახებ, მაშინ, როცა ლენინი ციმბირში გადასახლებას იმყოფებოდა. 1900 — 1905 წლებში მუშაობდა «ისკრის» რედაქციაში, ბოლშევიკურ არაღიარებულ გაზეთებში; იყო

გაზეთ «ეპერიოდის» რედაქციის წევრი; 1904 — 1906 წლებში კავშირი ჰქონდა ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტთან, რომელიც საზღვარგარეთ იმყოფებოდა, და განაგებდა ბოლშევიკების პეტერბურგის კომიტეტის საფინანსო საქმეებს. 1908 — 1909 წლებში, ცხოვრობდა რა მოსკოვში, აწყობდა ვ. ი. ლენინის წიგნის «მეტერიალიზმისა და ემპირიოკრიტიციზმის» გამოცემას; 1909 — 1910 წლებში ეწეოდა რევოლუციურ მუშაობას სამარაში; 1913 — 1914 წლებში მონაწილეობას იღებდა ბოლშევიკური ორგანოების «პრავედის», «პროსვეშჩენიეს», «რაბოტნიცას» მუშაობაში. არაერთხელ ყოფილა დაპატიმრებული. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა გაზეთ «პრავედის» რედაქციაში, იყო ჟურნალ «ტაჟის» რედაქტორი; 1918 — 1921 წლებში განაგებდა ბავშვთა დაცვის განყოფილებას რსფსრ სოცულზრუნელობის სახალხო კომისარიატისა და განათლების სახალხო კომისარიატში; აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ისტ-პარტის და ლენინის ინსტიტუტის ორგანიზაციაში; იყო ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი, ჟურნალ «პროლეტარსკია რევოლუციას» რედაქციის წევრი; ავტორი მთელი რიგი წამოშობებისა ვ. ი. ლენინის შესახებ და სხვა ლიტერატურული შრომებისა.

ქვემოთ ნახსენები ალ. ანდრიას-ძე — ა. ა. ზალეცკი, ვ. ი. ლენინის დეიდაშვილია — 5.

- 13 1895 წლის 25 აპრილს ვ. ი. ლენინი წავიდა საზღვარგარეთ «შრომის განთავისუფლების» ჩვეუთან (გ. ვ. პლახანოვთან, პ. ბ. აქსელროდთან, ვ. ი. ზასულიჩთან) კავშირის დასამყარებლად და დასავლეთ ევროპის მუშათა მოძრაობასთან გასაცნობად. — 8.

- 14 ლაპარაკია ა. ა. შუხტის ქალიშვილზე.

შუხტი ა. ა. (1860 — 1923) გადასახლებულ იქნა პეტერბურგიდან რევოლუციური სამხედრო წრეების საქმის გამო (1884 — 1887) ციმბირში. იქიდან რომ დაბრუნდა, ერთ ხანს ცხოვრობდა სამარაში და იქ გაიცნო ვ. ი. ლენინი, რომელსაც პეტერბურგშიც ხვდებოდა. შემდეგ შუხტი გადავიდა შვეიცარიაში, ენგევაში, სადაც ლენინი, როგორც წერილიდან ჩანს, ხვდებოდა ხოლმე მას და მის ოჯახს. 1917 წელს შევიდა ბოლშევიკურ პარტიაში. — 9.

- 15 როგორც ჩანს, მიცემული იყო საულ გრინფესტის (Grünfest) — «ჩორნი პერედელის» მისთვის სტამბის მოწყობის მონაწილის მისამართი. 1882 წელს გრინფესტი საზღვარგარეთ ემიგრაციაში წავიდა და მიემხრო «შრომის განთავისუფლების» ჩვეუთს, სადაც ერთ დროს ადმინისტრაციულ-ტექნიკურ სამუშაოს ასრულებდა. უფრო გვიან იგი ციურისში გადავიდა და მონაწილეობას იღებდა შვეიცარიის სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობაში — 12.

45. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37

16 ხანს, მ. ა. ულიანოვა იმის შიშით, რომ ვ. ი. ლენინი კვლავ არ დაეპატიმრებინათ რუსეთში, ურჩევდა მას მეტ ხანს დარჩენილიყო საზღვარგარეთ. — 17.

17 არ და შევეხი — ვ. ი. ლენინის დეიდაშვილები. — 19.

18 1895 წლის 8 დეკემბერს ღამით ვ. ი. ლენინი და პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» სხვა წევრები დააპატიმრეს. დაპატიმრების შემდეგ ლენინი გაგზავნილ იქნა წინასწარი პატიმრობის სახლში, სადაც 1897 წლის 14 თებერვლამდე იმყოფებოდა და მეფის მთავრობის 29 იანვრის განკარგულებით გადასახლებულ იქნა აღმოსავლეთ ციმბირში პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ სამი წლით. — 19.

19 ეს წერილი ვ. ი. ლენინს საპრობილიდან გაუგზავნია ულიანოვების ოჯახის ახლო ნაცნობის ი. ნ. ჩებოტარიოვის ცოლის ა. კ. ჩებოტარიოვას მისამართით. მაგრამ ეს წერილი მიმართული იყო საკუთრივ ამხანაგებისადმი, რომლებიც თავისუფალი დარჩნენ, მაშ შორის ნ. კ. კრუპსკაისადმი. ამ წერილის მიზანი იყო, სხვათა შორის, იმის გაგება, თუ ვინ იყო დაპატიმრებული ვ. ი. ლენინთან ერთად.

ამ ილიას ასულის სიტყვებით, ვ. ი. ლენინმა, გვარები რომ არ მოეხსენიებინა, გამოიყენა პირობითი ნიშნები, ამხანაგების მეტსახელებს უკავშირებდა მეცნიერული წიგნების შინაარსს, რომელთა გავრცენასაც იგი ითხოვდა (იხ. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას სტატია «მოგონებანი ილიჩის შესახებ» კრებულში «მოგონებანი ვლადიმერ ილიას-ძე ლენინის შესახებ», ნ. 1, 1956, გვ. 41 — 42). — 20.

20 თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოება, — სა-მეცნიერო საზოგადოება, დაარსებული 1765 წელს, როგორც აღნიშნულ იყო წესდებაში, «მიწათმოქმედებისა და მრეწველობისათვის სასარგებლო ცნობების სახელმწიფოში გავრცელების» მიზნით. თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოება აერთიანებდა ლიბერალი აზნაურებიდან და ბურჟუაზიიდან გამოსულ მეცნიერებს; იგი აწყობდა ანგეზებით გამოკვლევას, ექსპედიციებს სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგებისა და ქვეყნის რაიონების შესასწავლად; პერიოდულად გამოსცემდა «თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომებს», სადაც იბეჭდებოდა გამოკვლევის შედეგები და საზოგადოების სექციებში მოხსენებებისა და კამათის სტენოგრაფები. «თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომებს» არაერთხელ იხსენიებს ვ. ი. ლენინი თავის ნაშრომებში. — 21.

21 ვ. ი. ლენინი გულისხმობდა პ. ბ. სტრუვეს, ა. ნ. ბოტრესოვს და მათს ნაცნობობას.

ს ტ რ უ ე ე პ. ბ. (1870 — 1944) — 90-იან წლებში სოციალ-დემოკრატი, «ლეგალური მარქსიზმის» მთავარი წარმომადგენელი, ეკონომისტი და პუბლიცისტი. მონაწილე და რედაქტორი მარქსისტული ორგანოებისა: «ნოვოე სლოვო», «ნაჩალო», «ეიზენ». 900-იანი წლების დასაწყისში — რედაქტორი ლიბერალების ორგანოს «ოსვობოდენიე»; უფრო გვიან — კადეტების პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ საბჭოთა ხელისუფლების თავგამოდებული მტერი, დენიკინისა და ვრანგელის კონტრარევოლუციური მთავრობის წევრი, შემდეგში — ემიგრანტი.

პოტრესოვი ა. ნ. (1869 — 1934) — სოციალ-დემოკრატი, ლიტერატორი, მარქსისტული ჟურნალების თანამშრომელი 90-იან წლებში. 1898 წელს პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო გადასახლებულ იქნა ვიატკის გუბერნიაში. (მისი ამ პერიოდის მიწერ-მოწერა ვ. ი. ლენინთან იხ. ლენინის კრებულში IV, გვ. 8 — 39.) რსდმპ II ყრილობაზე მეექვსე. შენიშვნებს, შემდეგში — ლიკვიდატორობის ერთ-ერთი ბელადი. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ — ემიგრანტი. — 21.

23 ლაპარაკია გონჩაროვის რომანის «ობლომოვის» იმ ადგილის შესახებ, სადაც ნათქვამია, რომ ობლომოვაში დღესასწაულებზე «აცხობდნენ უზარმაზარ ღვებელს, რომელსაც თვითონ ბატონები მეორე დღესაც სჭამდნენ; მესამე და მეოთხე დღეს ნარჩენები გადადიოდა სამოახლეოში; ღვებელი აღწევდა პარასკევამდე, ისე რომ მისი ერთი მთლად გამხმარი ყლა, სრულიად უგულო, ერგებოდა ხოლმე, როგორც განსაკუთრებული წყალობა, ანტიპს, რომელიც გადაიწერდა პირველს და უშიშრად ხრამუნით ამსხვრევდა ამ საოცარ გაქვავებულობას...» — 23.

28 ნ. ვ. გოგოლის «მკვდარი სულების» ერთ-ერთი პერსონაჟი. — 24.

24 რომელ თარგმანზეა აქ ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 26.

25 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა არ აპირებდა პეტერბურგში დიდხანს დარჩენას და რადგან არ ჰქონდა ნახვის ნებართვის მიღების განსაკუთრებული იმედი, ამიტომ სთხოვდა ვ. ი. ლენინს სასწრაფოდ ეცნობებინა ყველაფრის შესახებ, რაც მისთვის უნდა მიეტანა საპრობილეში. უფრო გვიან ანა ილიას ასული, დედა, მარიამ ალექსანდრეს ასული, და, მარიამ ილიას ასული, იმ დროს მეტი ნაწილის განმავლობაში, რაც ლენინი საპრობილეში იმყოფებოდა, ნახულობდნენ ხოლმე მას. ანა ილიას ასული, გარდა ამისა, წიგნებს აწვდიდა ლენინს, და აწარმოებდა მასთან საქმიან დაშიფრულ მიწერ-მოწერას. — 27.

- 26 ვ. ი. ლენინი მოსკოვიდან გადასახლებაში გაემგზავრა 1897 წლის 22 თებერვალს და, როგორც წერილის შინაარსიდან ჩანს, 4 მარტს ჩავიდა კრასნოიარსკში. — 29.
- 27 დედს, პ. ა. ულიანოვს, თხოვნით პოლიციის დეპარტამენტმა ნება დართო ვ. ი. ლენინს წასულიყო გადასახლებაში თავის ხარჯზე გასაცემი მოწმობით ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორის განკარგულებაში. ირკუტსკში ვ. ი. ლენინი არ წასულა, არამედ საცხოვრებლად დარჩა კრასნოიარსკში და ელოდა პასუხს თხოვნაზე, რომელიც მან ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორს მისცა. — 29.
- 28 Arzt — ვ. მ. კრუტოვსკი, ექიმი; ცხოვრობდა ქ. კრასნოიარსკში; 1897 წელს — ენისეისკის საექიმო განყოფილების წევრი; მონაწილეობას იღებდა რევოლუციურ მუშაობაში. მისი მოგონებანი «ერთ ვაგონში ილითან» დაიბეჭდა ჟურნალ «პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 1, 1929. — 30.
- 29 ექიმი — ი. მ. ლიახოვსკი — დააპატიმრეს პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო და 3 წლით გადაასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. გადასახლებაში იხდიდა ირკუტსკის გუბერნიის ვერხოლენსკში. შემდეგ ლიახოვსკი მსახურობდა იმიგრაციის რეინიგზის სამმართველოში. შემდეგში ჩამოშორდა რევოლუციურ მოღვაწეობას, წავიდა ჩრდილოეთ ამერიკაში, სადაც საექიმო პრაქტიკას ეწეოდა. — 30.
- 30 წერილი, როგორც ჩანს, წარმოადგენს საერთო წერილის მეორე ნაწილს. წერილის პირველი ნაწილი, რომელიც მ. ი. ულიანოვსადმი იყო მიმართული, არ შენახულა. — 32.
- 31 ლაპარაკია ამონაწერებზე რუმიანცევის ბიბლიოთეკის (ამჟამად სსრ კავშირის ვ. ი. ლენინის სახელობის ლენინის ორდენოსანი სახელმწიფო ბიბლიოთეკა) სხვადასხვა წიგნებიდან, რომლებიც ვ. ი. ლენინს ესაჭიროებოდა მუშაობისათვის წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 32.
- 32 იუ. ლ. ი. გ. ვ. — ცნობილი კრასნოიარსკელი ვაჭარი-ბიბლიოფილი, რომელსაც დიდი ბიბლიოთეკა ჰქონდა. ეს ბიბლიოთეკა 1907 წელს გაყიდულ იქნა ამერიკაში და შევიდა როგორც დამოუკიდებელი ნაწილი («სლავური განყოფილება») ვაშინგტონის კონგრესის ბიბლიოთეკაში.
- ვ. მ. კრუტოვსკიმ ვ. ი. ლენინს მისცა სარეკომენდაციო წერილი იუ. ლ. ი. გ. ვ. -ს, და, როგორც წერილიდან ჩანს, ვ. ი. ლენინი პირველად გაეცნო აღნიშნულ ბიბლიოთეკას 1897 წლის 9 მარტს. — 32.

- 83 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის თხოვნაზე, რომელიც მან 1897 წლის 6 მარტს მისცა ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორის სახელზე და რომელშიც ლენინი სთხოვდა დაერთოთ მისთვის ნება დარჩენილიყო კრასნოიარსკში, სანამ მას მუდმივ საცხოვრებელ ადგილს დაუნიშნავდნენ. — 34.
- 84 როგორც ჩანს ვ. მ. კრუტოვსკის, მ. გორბუნოვის და სხვათა მოგონებებიდან, ვ. ი. ლენინს, როცა იგი 1897 წლის გაზაფხულზე კრასნოიარსკში იმყოფებოდა, ნაცნობობა ჰქონდა პ. ა. კრასიკოვთან, ნ. ა. მერხოლევთან, ა. ა. ფილიპოვთან, ნ. ვ. იაცევიჩთან, პ. ე. კულაკოვთან და ვ. ნ. კულდიაშევთან. — 34.
- 85 გადასახლებულთა პარტიაში, რომელიც სახაზინო ხარჯზე მიდიოდა, შედიოდნენ ვ. ი. ლენინის უახლოესი ამხანაგები პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირიდან»: გ. მ. კრეიფანოვსკი, ლ. მარტოვი, ა. ა. ვანეევი და ვ. ვ. სტარკოვი. გადასახლებულთა ჯგუფის შეფერხება გამოიწვია ტრანსპორტის მოუგეარებლობამ. ამხანაგების მთელი ჯგუფი კრასნოიარსკში ჩავიდა რკინიგზით 1897 წლის 4 აპრილს. — 35.
- 86 Schwester — ა. მ. როზენბერგი, გ. მ. კრეიფანოვსკის და, გადასახლებაში წაჰყვა თავის საქმროს ვ. ე. სტარკოვს; კრასნოიარსკში ყოფნის დროს მსახურობდა ფერშლად საგადასახლებო პუნქტში. — 37.
- 87 ვ. ი. ლენინის ვარაუდი მცდარი იყო; გ. მ. კრეიფანოვსკი (გლები) და ყველა მისი ამხანაგი გადასახლებაში მიდიოდნენ სახაზინო ხარჯზე.
კ რ ე ი ე ა ნ ო ვ ს კ ი გ. მ. (დ. 1872 წ.) — კომუნისტური პარტიისა და საბჭოთა სახელმწიფოს ერთ-ერთი გამოჩენილი მოღვაწე, ვ. ი. ლენინის ახლო თანამებრძოლი, სწავლული ენერგეტიკოსი, აკადემიკოსი. სკკპ წევრი 1893 წლიდან. პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» ერთ-ერთი დამაარსებელი: 1895 წლის დეკემბერში დააპატიმრეს და 1897 წელს 3 წლით გადაასახლეს აღმოსავლეთ სიბიერში, მინუსინსკის ოლქში. გადასახლების შემდეგ დასახლდა სამარაში, სადაც მოაწყო ისკრული ცენტრი; შედიოდა რსდმპ II ყრილობის მომწვევი საორგანიზაციო კომიტეტის შემადგენლობაში; ყრილობაზე დაუსწრებლად არჩეულ იქნა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრად. 1904 წელს ეამოვიდა შიმშილებული ცენტრალური კომიტეტის შემადგენლობიდან; მონაწილეობდა რსდმპ III ყრილობის მომზადებაში. იყო კიევის 1905 — 1907 წლების რევოლუციური ამბების აქტიური მონაწილე. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა მოსკოვის ენერგომეურნეობის აღდგენასა და განვითარებაზე. 1920 წელს ვ. ი. ლენინის დავალებათ სათავეში ედგა რუსეთის ელექტროფიკაციის სახელმწიფო კომისიას (გოელრო) და

საბჭოების VIII სარულიად რუსეთის ყრილობაზე გამოვიდა მოხსენებით ელექტროფიკაციის გეგმის შესახებ. 1921 — 1930 წლებში — სახელმწიფო საგეგმო კომისიის თავმჯდომარე. შემდგომ წლებში მუშაობდა მთელ რიგ სახალხო კომისარიატებში; იყო სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელ კომიტეტთან არსებული უმაღლესი ტექნიკური განათლების კომიტეტის თავმჯდომარე. 1924 წლიდან 1939 წლამდე საკ. კბ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის წევრი. 1929-დან 1939 წლამდე — სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ვიცე-პრეზიდენტი; დირექტორი სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის ენერგეტიკული ინსტიტუტისა, რომელიც მისი ინიციატივით 1930 წელს შეიქმნა. არჩეული იყო ხოლმე სრულიად რუსეთის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის წევრად; პირველი მოწვევის უმაღლესი საბჭოს დეპუტატი. დაჯილდოებულია ლენინის ორი ორდენითა და შრომის წითელი დროშის ორი ორდენით. სოციალისტური შრომის გმირი.

გ. მ. კრეიფანოვსკის დედა — ე. ე. როზენბერგი — თავის შეილს გადასახლებაში წაჰყვა. — 37.

28 დირექტორი — ს. ი. რადჩენკო (1869—1911), სოციალ-დემოკრატი; რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 90-იანი წლებიდან როგორც პროპაგანდისტმა პეტერბურგის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა წრეებში, ხოლო შემდეგ მუშაობდა პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირში». ცენტრალური ჯგუფის ჩავარდნის შემდეგ გადაჩენილი რადჩენკო 1876 წელს დააპატიმრეს, მაგრამ რამდენიმე თვის შემდეგ განთავისუფლებულ იქნა. მონაწილე რსდმპ I ყრილობისა 1898 წელს. 1900 წლის მარტში, გადასახლებიდან ე. ი. ლენინის დაბრუნების შემდეგ, მონაწილეობდა «პსკოვის თათბირში». მუშაობდა «ისკრის» პეტერბურგის ორგანიზაციაში, სადა დააპატიმრებდნენ 1902 წელს. გადასახლებიდან 1905 წელს დაბრუნების შემდეგ ჩამოშორდა აქტიურ პარტიულ მუშაობას. — 38.

29 ბაზილი — ვ. გ. სტარკოვი (1869 — 1925), ინჟინერ-ტექნოლოგი, რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 90-იან წლებში; ე. ი. ლენინთან, გ. მ. კრეიფანოვსკისთან და სხვებთან ერთად დააპატიმრებულ იქნა 1895 წლის დეკემბერში პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო; 1897 წელს 3 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. გადასახლების დამთავრების შემდეგ, 1900 წლიდან მუშაობდა სხვადასხვა ქარხანასა და საწარმოში თავისი სპეციალობის მიხედვით, აქტიურ მონაწილეობას არ იღებდა პარტიულ მუშაობაში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ იყო სსრ კავშირის საგეგმო წარმომადგენლის მოადგილე გერმანიაში. — 40.

- 40 გ. მ. კრეიფანოვსკი, ვ. ვ. სტარკოვი, ლ. მარტოვი და ა. ა. ვანევეი, როგორც გადასახლებაში სახაზინო ხარჯზე მიმავალნი, 1897 წლის 4-დან 23 აპრილამდე კრასნოიარსკის საპყრობილეში იხსდნენ. ენისეისკის გუბერნატორის 10 აპრილის განკარგულებით სტარკოვსა და კრეიფანოვსკის გადასახლების ადგილად დაუნიშნეს მინუსინსკის ოლქის სოფელი ტესინსკოე, ვ. ვ. სტარკოვი და გ. მ. კრეიფანოვსკი ვ. ი. ლენინთან ერთად გაემგზავრნენ მინუსინსკში 30 აპრილს თავიანთ ხარჯზე გემ «წმიდა ნიკოლოზით». — 40.
- 41 ანატოლი ალექსანდრე ს-ძე — ა. ა. ვანევეი (1872 — 1899); შედიოდა «მოხუც» სოციალ-დემოკრატი ჯგუფში, რომელმაც შემდეგ შეადგინა პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლას კავშირის» ხელმძღვანელი ცენტრი. 1895 წლის დამლევს, «ბრძოლის კავშირმა» შეადგინა გაზეთ «რაბოჩეე დელოს» პირველი ნომერი, რომელიც, როგორც ჩანს ვ. ი. ლენინის წიგნიდან «რა ეპყეთოთ?», ვანევეის დაპატიმრების დროს, 1895 წლის 9 დეკემბერს, ხელში ჩაიგდო პოლიციამ (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 5, გვ. 470). 1897 წლის იანვარში ვანევეი 3 წლით გადასახლებულ იქნა აღმოსავლეთ ციმბირში. ვანევეს ბრალი დასდეს იმაში, რომ ხელი შეუწყო გადასახლებულ ვ. ა. მახნოვეცის (აკიმოვის) გაქცევას, და გადასახლების ვადა 2 წლით გაუგრძელეს. თავდაპირველად ტურუხანსკში გამწესებული ვანევეი ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორის ნებართვით გადასახლებას ეხდიდა ქ. ენისეისკში, ხოლო შემდეგ, მრავალი თხოვნა-მიმართვის შედეგად, გადაყვანილ იქნა მინუსინსკის ოლქის სოფელ ერმაკოვსკოეში. ვანევეი ტუბერკულოზით მოკვდა 1899 წლის 8 სექტემბერს. ვანევეის დაკრძალვაზე თავი მოიყარეს მისმა ახლო ამხანაგებმა. ვ. ი. ლენინმა ვანევეის საფლავზე წარმოთქვა სიტყვა, რომლის მოკლე შინაარსი გადმოცემული აქვს ს. არკანოვს თავის მოგონებებში, რომლებიც დაიბეჭდა ჟურნალ «პროლეტარსკია რევოლუციაში» № 1, 1929. — 40.
- 42 «ნოვოე სლოვო» — ჟურნალი; დაარსდა 1894 წელს; 1897 წლამდე — ლიბერალი ნაროდნიკების ორგანო. 1897 წელს, აპრილის წიგნაკით დაწყებული, ჟურნალი გადავიდა «ლევალური მარქსისტების» ხელში; 1897 წლის დეკემბერში, დეკემბრის ნომრის კონფისკაციის შემდეგ, ჟურნალი დახურულ იქნა. ჟურნალში მონაწილეობას იღებდნენ: პ. სტარუვი, მ. ტუგან-ბარანოვსკი, ა. კალმოიკოვა, გ. პლესანოვი, ვ. ზასულაჩი, ლ. მარტოვი, ს. ბულგაკოვი, მ. გორკი, ვ. ვერესაევი და სხვ. «ნოვოე სლოვოში» ვ. ი. ლენინმა მოათავსა თავისი სტატიები «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის (სისმონდი და ჩვენებული სისმონდისტები)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 143 — 323) — 41.

- 42 ოფიციალური ცნობა მინუსინსკის ოლქის სოფელ შუშენსკოეში გაგზავნის შესახებ ვ. ი. ლენინმა მიიღო მხოლოდ 1897 წლის 24 აპრილს; ამავე დროს მას გადაეცა გასაუღლები მოწმობა. — 42.
- 43 მინუსინსკელები — ვ. ვ. სტარკოვი, გ. მ. კრუჟანოვსკი, უფრო გვიან პ. ნ. ლეპეშინსკი, რომლებსაც გადასახლების ადგილად დაენიშნათ მინუსინსკის ოლქი.
ტურუხანსკელები — ლ. მარტოვი და ა. ა. ვანეევი, რომლებსაც გადასახლების ადგილად დაენიშნათ ტურუხანსკი. — 43.
- 44 ვ. ი. ლენინი ერთ-ერთ წერილში, რომელიც არ შენახულა, დაწვრილებით ჩამოთვლიდა ამონაწერებს, რომლებიც მას სჭირდებოდა იმისათვის, რომ ემუშავა წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 43.
- 45 დ. ი. ულიანოვი მაშინ იყო მოსკოვის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტის სტუდენტი. — 44.
- 46 როგორც ჩანს, ლაპარაკია ჰონორარზე სტატიისათვის «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის», რომლის პირველი ნაწილი გამოქვეყნდა ეურნალ «ნოვოე სლოვოს» 1897 წლის აპრილის წიგნაკში (№ 7). — 44.
- 47 როგორც აქ, ისე ქვემოთ ვ. ი. ლენინი «მწერალს» (écrivain) უწოდებს პ. ბ. სტრუვეს. — 44.
- 48 ფედოსეევი ნ. ვ. (1871—1898)—ერთ-ერთი უაღრესად თვალსაჩინო წარმომადგენელი მარქსისტული მიმართულებისა რუსეთში მისა აღმოცენების პერიოდში. რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო ჯერ კიდევ გიმნაზიაში სწავლის დროს ყაზანში, რისთვისაც გარიცხულ იქნა გიმნაზიის VIII კლასიდან. გიმნაზიიდან გარიცხვის შემდეგ ნ. ვ. ფედოსეევი აწყობს სტუდენტთა წრეებს მუშებს შორის და ახალგაზრდობაში პროპაგანდის მიზნით, ამავე დროს გაძლიერებით მუშაობს თვითგანათლებაზე. ერთ-ერთ ამ წრეში მონაწილეობდა ვ. ი. ლენინიც ყაზანში ყოფნის დროს. 1889 წელს წრის ყველა წევრი დააპატიმრეს, და ფედოსეევი საპრობილეში მოხვდა. ვ. ი. ლენინი სამარაოში გამგზავრების გამო გადარჩა დაპატიმრებას. ყაზანის საპრობილეში 15 თვის ყოფნის შემდეგ ფედოსეევს მიუსაჯეს 15 თვის განმარტობული პატიმრობა პეტერბურგის საპრობილეში (კერესტში). 1892 წლის იანვარში ფედოსეევი განაჩენის გამოტანამდე გადაცემულ იქნა პოლიტიკის ზედამხედველობაში ვლადიმირში; აქ იგი მუშაობდა მუშათა და მოსწავლეთა რევოლუციურ წრეებში. 1892 წლის აგვის-

ტოში დაპატიმრებულ იქნა იმ ბრალდებით, რომ ეკუთვნოდა ქალაქ ვლადიმირის სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციას. ყაზანის საქმის გამო ფედოსეევი 1893 წელს გადასახლეს ვოლოგდის გუბერნიის სოლვიჩეგოდსკში. ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ გადასახლების ვადა გაუთავდებოდა, ფედოსეევი კვლავ მიცემულ იქნა სამართალში ვლადიმირის საქმის გამო და მიესაჯა გადასახლება ირკუტსკის გუბერნიის ევრხოლენსკში. პოლიციის მიერ მუდმივი დევნით დატანჯულმა და იმ საზიზღარი ინტრიგების გამო, რომლებსაც მას უწყობდა გადასახლებულთა ჯგუფი იუზოცის მეთაურობით, ფედოსეევა თავი მოიკლა 1898 წლის ივნისში. 1922 წელს ვ. ი. ლენინმა დაწერა ნ. ე. ფედოსევისადმი მიძღვნილი სტატია (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 33, გვ. 534 — 535). — 45.

40 რაზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 46.

41 ბულოჩკინები — ზინაიდა პავლეს ასული ნევეზოროვა-კრეჩენოვსკია (მეტსახელი ბულოჩკა) და მისი დები სოფიო პავლეს ასული და ავგუსტა პავლეს ასული. ზინაიდა და სოფიო დაპატიმრებულ იქნენ 1896 წლის ზაფხულის დამდეგს პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო. ჩანს, რომ ამ შემთხვევაში ბულოჩკინების სახელით ლენინი გზავნიდა შეკითხვას ნ. კ. კრუპსკაიას ბედის შესახებაც, რომელიც 1896 წლის 12 აგვისტოს დაპატიმრებულ იქნა «ბრძოლის კავშირის» წევრთა ახალი ჩავარდნის დროს. «რა ფინალი აქვთ?», ე. ი. რა განაჩენი გამოუტანეს. — 46.

42 მინუსინსკში ვ. ი. ლენინი, რომელიც იქ გ. მ. კრეჩენოვსკისთან და ვ. ე. სტარკოვთან ერთად ჩავიდა, იყო 1897 წლის 6-დან 8 მაისამდე. — 47.

43 ეს წერილი არ შენახულა. ალბათ ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის წერილზე ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» რედაქციისადმი, რომელშიც იგი სთხოვდა გაეგზავნათ სტატიის «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის» პირველი ნაწილის პონორარი. — 48.

44 ლაპარაკია გ. მ. კრეჩენოვსკისა და ვ. ე. სტარკოვის წერილების მიუღებლობაზე სოფელ ტესინსკოედან. — 49.

45 «შუღლი» და «ომი» დაიწერა პ. პ. მასლოვმა და «სამარსკი ვესტნიკის» რედაქციამ ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» რედაქციის წინააღმდეგ, რომელსაც სათავეში ედგა პ. ბ. სტრუვე და რომელსაც სამარეულები ბრალად სდებდნენ ლიბერალიზმს. ვ. ი. ლენინი მაშინ «ნოვოე სლოვოს» მუხრებზე იყო (იხ. ეს ტომი, გვ. XLIII — XLIV).

მასლოვი პ. პ. (1867 — 1946) — ეკონომისტი; გაზეთ «სამარსკა-ესტრეის» ლაქვიდაციის შემდეგ, რომლის რედაქციის წევრი იგა-იყო, 1897 წელს გადავიდა პეტერბურგში, სადაც მუშაობდა ჟურნა-ლებში «თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომები», «ნაუჩ-ნოეობოზრენიე», «ნაჩალო» და «ჟიზნი». ვ. ი. ლენინს მასთან ერთ-დროს მიწერ-მოწერა ჰქონდა პურის ფაქების შესახებ დისკუსიასთან-დაკავშირებით, რომელიც თავისუფალ ეკონომიურ საზოგადოებაში-გაჩაღდა 1897 წლის მარტში, აგრეთვე სხვა საკითხებზე, კერძოდ, ბურჟუაზიის მიმართ «ნოვოე სლოვოს» პოზიციის შესახებ. 1903 წელს პ. მასლოვი II ყრილობაზე გათიშვის შემდეგ მენშევიკებს მი-ემხრო. აგრარული პროგრამის მისი პროექტი შემდეგ საფუძვლად და-ედო მენშევიკურ რევოლუციას მიწის «მუნიციპალიზაციის» შესახებ პარტიის სტოკჰოლმის ყრილობაზე (1906). რეაქციის წლებში მასლო-ვი თანამშრომლობდა «გოლოს სოციალ-დემოკრატიაში»; ომის დროს-გამოდიოდა როგორც თავგამოდებული სოციალ-ობორონეცი ლიბერა-ლურ გაზეთებში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ეწეოდა პედა-გოგიურ და სამეცნიერო მუშაობას; 1929 წლიდან იყო სსრ კავშ-რის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი. — 50.

56 კოლუშბი — ი. ქ. ლალიანი (1870 — 1933) — რევოლუციური მოძრაობის მონაწილე; 1888 — 1889 წლებში იყო ნ. ე. ფედოსეევის წრის წევრი ყაზანში. 1893 წლის დამდეგს გადასახლებულ იქნა სამა-რაში, სადაც პირველად შეხვდა ვ. ი. ლენინს; 1895 წლის სექტემბრი-დან, როცა ეკატერინოსლავში მუშაობდა, მონაწილეობას იღებდა ეკა-ტერინოსლავის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» შექმნაში და რსდმპ I ყრილობის მომზადებაში. 1900 წელს რედაქტორობდა არალეგალურ ს.-დ. გაზეთ «იუენი რაბოჩის», დაპა-ტიმრებულ იქნა და 1902 წელს გადასახლებულ იქნა ციმბირში, საი-დანაც საზღვარგარეთ გაიქცა. ქენევაში განაგებდა ლენინური «ისკრის» სტამბას. რსდმპ II ყრილობის შემდეგ იყო პარტიის ცენტრალური კომიტეტის აგენტი რუსეთში; იყო ერთ-ერთი ორგანიზატორი უმრავ-ლესობის სამხრეთის კომიტეტების ბიუროსი რსდმპ III ყრილობის მოწვევის მომზადებისათვის. 1904 წელს დაპატიმრეს და უფრო გვიან გადასახლეს ვოლოგდის გუბერნიაში, საიდანაც მალე გაიქცა პეტერ-ბურგში და განაგრძობდა მუშაობას როგორც პარტიის ცენტრალური კო-მიტეტის აგენტი. 1906 წელს მონაწილეობდა რსდმპ სამხედრო-საბრძოლო ორგანიზაციების ტამერფორისის კონფერენციის მომზადე-ბაში. მალე დაპატიმრეს და ორი წლის წინასწარი პატიმრობის შემ-დეგ მიუსაჯეს 6 წლის კატორღი; 1913 წლის დამლევს კატორღის ვადის დამთავრების შემდეგ გადასახლეს მუდმივ საცხოვრებლად აღ-მოსავლეთ ციმბირში. ამ დროიდან ჩამოშორდა პოლიტიკურ ცხოვრე-ბას და პარტიის გარეთ იყო. 1922 წლიდან მუშაობდა რსფსრ განათლების

სახალხო კომისარიატის პოლიტიკური განათლების მთავარ სამმართველოში. — 51.

- 57 ი უ ლ ი — ლ. მარტოვი (ი. ო. ცედერბაუმი) (1873 — 1923), პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირის» ერთ-ერთი წევრი. როცა იგი გადასახლებული იყო ტურუხანსკის მხარეში, ვ. ი. ლენინს მიწერ-მოწერა ჰქონდა მასთან (მიწერ-მოწერა არ შენახულა). რსდმპ II ყრილობის დროიდან სათავეში ჩაუდგა მენშევიკებს. 1920 წელს ემიგრაციაში წავიდა საზღვარგარეთ, სადაც რედაქტორობდა მენშევიკების კონტრ-რევოლუციურ ორგანოს «სოციალისტიჩესკი ვესტნიკს». — 51.
- 58 ლაპარაკია სხვადასხვა წიგნებიდან ამონაწერებზე, რომლებიც ვ. ი. ლენინს ესაჭიროებოდა მუშაობისათვის წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» (იხ. ეს ტომი, გვ. 32). — 51.
- 59 სოფელ შუშენსკოეში ყოფნის დროს ვ. ი. ლენინი სანადიროდ დადიოდა გადასახლებულებთან ი. ლ. პრომინსკისთან, ო. ა. ენგებერგთან (იხ. შენიშვნები 76 და 134) და ადგილობრივ გლეხებთან ი. ს. ერმოლაევიანთან და პ. ტ. სტროგანოვთან ერთად. — 55.
- 60 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას, როგორც ჩანს, მხედველობაში ჰქონდა შემდეგი ადგილი ვ. ი. ლენინის 1897 წლის 17 აპრილის წერილში: «შენ, ეგონებ, *écrivain*-ზე (მწერალზე. რ ე დ) გაჯავრებული ხარ. მაგრამ, როცა მას ჩემგან სწერ, ამას ნუ აჩვენებ: მე მასზე სრულებითაც არა ვარ «*raucune*» (— ნაწყენი. რ ე დ.) უკანასკნელი ჩემი «ლიტერატურის» დაკარგვის გამო. ის ხომ აქ არაფერ შუაში არ არის» (იხ. ეს ტომი, გვ. 44—46). — 56.
- 61 დახმარება ხაზინიდან 8 მანეთის რაოდენობით თვეში, რასაც ვ. ი. ლენინი სხვა გადასახლებულების თანაბრად იღებდა. — 56.
- 62 სტატიებად იგულისხმება ცალკე ნაწილები ვ. ი. ლენინის სტატიისა «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის», რომელიც ჟურნალ «ნოვოე სლოვოში» იბეჭდებოდა. — 56.
- 63 თავისუფალ ეკონომიურ საზოგადოებაში კამათმა, რაც გაიშალა პუტის ფასების საკითხის გარშემო იმასთან დაკავშირებით, რომ ეს ფასები მკვეთრად დაეცა მსოფლიო ბაზარზე და, კერძოდ, რუსეთში, გამოიწვია პოლემიკა რუს მარქსისტებს შორის, და ამ საკითხს მიეძღვნა მთელი რიგი სტატიები პრესაში. ვ. ი. ლენინმაც, როგორც ცნობილია მოგონებების მიხედვით, მიიღო მონაწილეობა ამ პოლემიკაში და ამ საკითხზე მიწერ-მოწერა ჰქონდა ლ. მარტოვთან და პ. პ. მასლოვთან.

- ლენინს მხედველობაში აქვს სტენოგრაფიული ანგარიში პროფ. ა. ი. ჩუპროვის მოხსენებისა და კამათისა საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების III განყოფილებაში 1897 წლის 1 და 2 მარტს «მოსავლისა და პურის ფასების გავლენა ეკონომიური ცხოვრების სხვადასხვა მხარეზე». სპბ., 1897. — 57.
- 64 ი. მ. ლიხაოვსკის (ეჩიმს), რომელიც თავდაპირველად გადასახლებული იყო კირენსკში, ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორმა ნება დართო მოეხადა გადასახლება ირკუტსკის გუბერნიის ვერხოლენსკში. — 60.
- 65 დიმიტრი ილიას ძე ულიანოვი ყაზანში გაემგზავრა კოკუშკინოს მამულის გაყიდვასთან დაკავშირებით დეიდის სიკვდილის შემდეგ (იხ. შენიშვნა 4). ყველაზე უსიამოვნო «ბოლო», რომელზედაც ვ. ი. ლენინი ქვემოთ წერს, — ის არის, თუ ორივე წილი ვალეზიანად დარჩება მ. ა. ულიანოვს. — 62.
- 66 კონსტანტინე — ნ. კ. კრუპსკაიას პარტიული მეტსახელი.
- კრუპსკაია ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული (1869 — 1939) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი, გამოჩენილი პედაგოგი; ვ. ი. ლენინის მეუღლე. 1890 წელს პეტერბურგში შევიდა სტუდენტთა მარქსისტულ წრეში, ხოლო შემდეგ ბრუსნიოვის წრეში; 1891-დან 1896 წლამდე მუშაობდა საღამოს საკვირაო სკოლაში ნევის კარს იქით; 1895 წელს შევიდა ვ. ი. ლენინის მიერ შექმნილ პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირში». 1896 წლის 12 აგვისტოს დააპატიმრეს და შეიდი თვის პატიმრობის შემდეგ მიუსაჯეს 3 წლით გადასახლება უფის გუბერნიაში. მას ნება დაერთო გადასახლება მოეხადა მინუსინსკის ოლქის ს. შუშენსკოეში, სადაც იმ დროს გადასახლებაში იმყოფებოდა ვ. ი. ლენინი. 1901-დან 1905 წლამდე ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული ცხოვრობდა საზღვარგარეთ, სადაც მუშაობდა გაზეთ «ისკრის» რედაქციის მდივნად. შემდეგ ბოლშევიკურ გაზეთ «ვპერიოდის» რედაქციის მდივნად; მონაწილეობდა რსდმპ III ყრილობის მომზადებაში, რუსეთის პარტიულ კომიტეტებთან ბოლშევიკური ცენტრის კავშირის მოწყობაში. 1905 — 1907 წლების რევოლუციის პერიოდში ეწეოდა ორგანიზაციულ-პარტიულ მუშაობას პეტერბურგში. 1907 წელს კვლავ წავიდა საზღვარგარეთ. იყო ბოლშევიკურ გაზეთ «პროლეტარის» რედაქციის მდივანი. 1912 წელს კრაკოვსა და ბორონინში ნ. კ. კრუპსკაია ეხმარებოდა ვ. ი. ლენინს რუსეთის პარტიულ ორგანიზაციებთან, გაზეთ «პრავედასთან», IV სახელმწიფო სათათბიროს ბოლშევიკურ ფრაქციასთან კავშირის დამყარებაში. პირველი მსოფლიო ომის წლებში აქტიურად მონაწილეობდა საზღვარგარეთის ბოლშევიკური ორგანიზაციების საქმიანობაში. ვ. ი. ლენინთან ერთად 1917 წლის აპრილში პეტროგრადში დაბრუნების შემდეგ მუშაობდა ბოლშევიკების პარ-

ტიის ცენტრალური კომიტეტის სამდივნოში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ იყო განათლების სახალხო კომისარიატის კოლეგიის წევრი; 1929 წლიდან — რსფსრ განათლების სახალხო კომისიის მოადგილე, სსრ კავშირის პირველი მოწვევის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის წევრი. იყო პარტიის ყველა ყრილობის (გარდა I და V ყრილობებისა) მონაწილე. 1924 — 1927 წლებში — ცენტრალური საკონტროლო კომისიის წევრი; 1927 წლიდან — საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის წევრი. ნ. კ. კრუპსკაიამ დაწერა «მოგონებანი ვ. ი. ლენინის შესახებ»; იგი ავტორია მთელი რიგი შრომებისა პედაგოგიკის საკითხებზე. განათლების დარგში თვალსაჩინო მუშაობისათვის დაჯილდოებული იყო ლენინის ორდენითა და შრომის წითელი დროშის ორდენით. — 63.

67 ლაპარაკია «სახალხო გართობათა მოწყობის ნევის საზოგადოების კომიტეტის ანგარიშის» შესახებ. საზოგადოება შეიქმნა პეტერბურგში 1885 წელს — თავდაპირველად როგორც კერძო წრე, ხოლო შემდეგ 1891 წელს ჩამოყალიბდა დამოუკიდებელ საზოგადოებად, რომელსაც ჰქონდა წესდება და სახელწოდება. საზოგადოებას ჰქონდა თავისი თეატრები, კონცერტებისა და თამაშის მოსაწყობი შენობები ნევის კარსიქით, იმ რაიონში, სადაც თავმოყრილი იყო ფაბრიკები და ქარხნები, და იგი ამოცანად ისახავდა გონივრული გართობის — სახალხო სეინობის, კითხვის, კონცერტების, სპექტაკლების. ცეკვის საღამოების და სხვ. მოწყობას ადგილობრივი მუშათა მოსახლეობისათვის, აგრეთვე მუშებისაგან მომდერალთა გუნდების, სამკითხველოების, საბავშვო ბაღების მოწყობას. «სახალხო გართობათა მოწყობის ნევის საზოგადოების» ერთ-ერთი სამკითხველო მარქსისტული წრეების წევრებს გამოყენებული ჰქონდათ მუშებთან შეხვედრებისა და საუბრებისათვის. ნ. კ. კრუპსკაია, სანამ მას 1896 წელს დააპატიმრებდნენ, და სხვა მარქსისტი მასწავლებელი ქალები აგრეთვე ფართოდ იყენებდნენ სამკითხველოს. — 63.

68 შ პ ი ც ი — ადგილი შვეიცარიაში ტუნის ტბის ნაპირზე. — იბ.

69 ლაპარაკია ვ. ვ. სტარკოვისა და ა. მ. როზენბერგის ქორწილის შესახებ. — 66.

70 პ ე ტ რ ე კ ლ ზ მ ა ს ძ ე — პ. კ. ზაპოროჟეცი (გუცული) (1872 — 1905), სოციალ-დემოკრატი, 1893 წელს აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რევოლუციურ მუშაობაში; ვ. ი. ლენინთან, გ. მ. კრეზიანოვსკისთან და სხვებთან ერთად 1895 წლის დეკემბერში დაპატიმრებულ იქნა პეტერბურგის მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირასა საქმის გამო. პოლიციამ მას მიაწერა ხელმძღვანელი მო-

ნაწილობა «ბრძოლის კავშირში», და მას, ერთი წლის წინასწარი პატივით შემდეგ, მიუსაჯეს აღმოსავლეთ ციმბირში გადასახლება 5 წლით. საპყრობილეში ზაპოროჟეცი ავად გახდა ფსიქიკური აშლილობით, და ამასთან დაკავშირებით მისი გაგზავნა ციმბირში გაუქმებულ იქნა: მას დაენიშნა პოლიციის აშკარა ზედამხედველობა და მისთვის ზრუნვა დაევაღათ მახლობლებს, რომლებიც კიევის გუბერნიაში ცხოვრობდნენ. მძიმე მდგომარეობის გამო მოთავსებულ იქნა ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში, სადაც ტუბერკულოზით მოკვდა. — 66.

71 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის მუშაობის შესახებ წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 67.

72 ვისზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 69.

73 ვ. ი. ლენინის წერილი კ. გ. პოპოვსადმი, რომლის სახლშიც ლენინი გაჩერდა 1897 წელს კრასნოიარსკში, არ შენახულა. — 69.

74 «ივანე ანდრეას-ძე» ვ. ი. ლენინი გულისხმობს ფოსტმეისტერ ივანე კუზმას-ძე შპეკინს ნ. ვ. გოგოლის კომედია «რევიზორიდან». — 70.

75 იგულისხმება ვ. ი. ლენინის სტატია «შინამრეწველობის აღწერა პერმის გუბერნიაში 1894/95 წელს და «შინამრეწველობის» ზოგადი საკითხები». სტატია განკუთვნილი იყო ჟურნალ «ნოვოე სლოვოსათვის», მაგრამ იმის გამო, რომ ეს ჟურნალი დაიხურა 1897 წლის დეკემბერში, არ გამოქვეყნებულა. შემდეგში სტატია შევიდა ვ. ი. ლენინის ნაშრომების კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები», რომელიც გამოიცა 1898 წლის ოქტომბერში (კრებულის გარეკანსა და სატიტულო ფურცელზე აღნიშნულია 1899 წელი) (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 435 — 566). — 70.

76 ბ რ მ ი ნ ს კ ი ი. ლ. (1859 — 1923) — მუშა; პოლონეთის სოციალ-დემოკრატიკა ლოდის ორგანიზაციაში მონაწილეობისათვის 1894 წელს დააპატიმრეს და 1895 წელს გადაასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. გადასახლებას იხდიდა მინუსინსკის ოლქის სოფელ შუშენსკოეში. შემდეგში მონაწილეობას იღებდა პარტიულ მუშაობაში, რკპ (ბ) წევრი. — 70.

77 ვ. ი. ლენინის აქ აღნიშნული წერილი პ. ბ. სტრუვეს სახელზე, როგორც საერთოდ ამ წლების მთელი მიწერ-მოწერა მასთან, არ შენახულა. — 72.

78 იგულისხმება კორესპონდენცია ტულიდან «რუსსკიე ვედომოსტის» 1897 წ. 6 აგვისტოს № 215-ის «საშინაო უწყებების» განყოფილება-

ში. შენიშვნაში ლაპარაკია ქონებათა შეფასების მიზნით გუბერნიის გამოკვლევის სამუშაოთა შესახებ, რომლებიც წამოიწყო საგუბერნიო საერო საგარეო სამმართველომ. ამ სამუშაოებისათვის სამმართველომ მიიწვია ცალკეული სტატისტიკოსები, რომლებიც გაურკვეველი მიზეზის გამო არ დაამტკიცა ადგილობრივმა ადმინისტრაციამ, რის გამო დასახული სტატისტიკური გამოკვლევა შემდეგი წლისათვის გადაიდო. — 72.

79 «ჩ ი კ ა გ ო ე ლ ი» — ვ. ა. იონოვი. აქ აღნიშნული მიწერ-მოწერა ვ. ი. ლენინისა ვ. ა. იონოვთან არ შენახულა. — 72.

80 ლაპარაკია მ. ა. ულიანოვას 1897 წლის 6 აგვისტოს თხოვნის შესახებ ენისეისკის გუბერნატორის სახელზე, რომელშიც იგი შუამდგომლობდა ვ. ი. ლენინის გადაყვანაზე კრასნოიარსკში მისი სუსტი ჯანმრთელობის გამო და იმასთან დაკავშირებით, რომ სურდა წასულიყო მასთან გადასახლებაში. მ. ა. ულიანოვას თხოვნაზე უარი ეთქვა. აქ მოხსენიებული წერილი ვ. ი. ლენინისა მარიამ ალექსანდრეს ასულის სახელზე არ შენახულა. — 73.

81 მრავალი შუამდგომლობის შემდეგ ენისეისკის გუბერნატორმა 1898 წლის 7 მაისს ნება დართო გ. მ. კრეჩანოვსკისა და ვ. ვ. სტარკოვს მინუსინსკში გადასულიყვნენ. ისინი იქ გადავიდნენ სოფელ ტესინსკოედან 1898 წლის აგვისტოს დამლევს. — 73.

82 ტ ე ს ე ლ ე ბ ი — გ. მ. კრეჩანოვსკი, ვ. ვ. სტარკოვი და გ. მ. კრეჩანოვსკის დედა — ე. ე. როზენბერგა. — 74.

83 ტ ი რ კ ო ვ ი ა. ვ. (1859 — 1924) — წარჩინებული მოხელის შვილი, მონაწილეობდა ალექსანდრე II-ზე 1881 წლის 1 მარტის თავდასხმის მომზადებაში. 1881 წლის მარტში ტირკოვი დააპატიმრეს, ფსიქიკურად დაავადებულად გამოაცხადეს და ყაზანის საავადმყოფოში გაგზავნეს. (ფ. ი. კონის მოგონებათა მიხედვით, მთავრობის ხელისუფლებმა ტირკოვი ფსიქიკურად დაავადებულად გამოაცხადეს იმ ფეექტის დაფარვის მიზნით, რომელიც შეიქმნებოდა იმასთან დაკავშირებით, რომ მეფის მოკვლაში პეტროვსკაიას გარდა მონაწილეობას იღებდა კიდევ ერთი «ტახტის აზნაური».) 1884 წელს ადმინისტრაციული წესით სამუდამოდ გაიგზავნა აღმოსავლეთ ციმბირში; შემდეგში გადასახლების ვადა განუსაზღვრეს 20 წლით. გადასახლებას იხდიდა მინუსინსკის ოლქში. — 77.

84 ტ ი უ ტ ჩ ე კ ი ნ. ს. (1856 — 1924) — ნაროდნიკი, შემდეგში ესერი. 1876 წელს საზოგადოება «ზემლია ი ვოლიას» წევრი; ეწეოდა რევოლუციურ პროპაგანდას მუშებს შორის. 1878 წელს დააპატიმრეს

და აღმოსავლეთ ციმბირში გადასახლეს. 1890 წელს დაბრუნდა გადასახლებიდან; უფრო გვიან ხელმძღვანელ მონაწილეობას იღებდა ნაროდნიკულ-ლიბერალური პარტიის «ნაროდნოე პრავოს» შექმნაში. 1894 წელს, ორგანიზაციის განადგურებასთან დაკავშირებით, კვლავ დააპატიმრეს, ხოლო 1895 წელს გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. ქ. მინუსინსკში, 8 წლით; 1904 წელს ესერების პარტიაში შევიდა. 1918 წლიდან მუშაობდა ისტორიულ-რევოლუციურ არქივში პეტროგრადში; 1923 წლიდან იყო უფროსი «კატორგა ე სსილკას» თანამშრომელი. — 77.

85 იაკოვლევ ე. კ. — 1893 წელს, როცა მოსკოვის უნივერსიტეტის ბტუდენტი იყო. მონაწილეობას იღებდა პარტია «ნაროდნოე პრავოს» მიერ შექმნილ წრეებში; მონაწილეობდა ამ პარტიის «მანიფესტისა» და ბროშურა «საარსებო საკითხის» შედგენაში. 1894 წელს დააპატიმრეს, ხოლო 1895 წელს ადმინისტრაციული წესით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში 5 წლით. გადასახლებას იხდიდა ქ. მინუსინსკში. — 77.

86 მელნიკოვი ს. ი. — რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 80-იან წლებში, ნაროდოვოლეების წრეში მონაწილეობისათვის 1884 წელს გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში 3 წლით; 1887 წელს გადაყვანილ იქნა დასავლეთ ციმბირში. გადასახლებაში ყოფნისას, 1888 წელს მიცემულ იქნა პასუხისმგებლობა «რუსეთის პოლიტიკური გადასახლების» სახელით პროტესტისა და მოწოდების გამოცემისა და გავრცელების საქმის გამო, რისთვისაც 3 წლით გადასახლეს იაკუტსკის ოლქში; 1892 წელს გადასახლებიდან დაბრუნების შემდეგ დასახლდა პოლტავაში, ხოლო 1895 წლის იანვარში კვლავ დააპატიმრეს და 1896 წელს 8 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. გადასახლებას იხდიდა მინუსინსკში. შემდეგში ჩამოშორდა რევოლუციურ მოღვაწეობას. — 77.

87 ბლაჟენსკი მ. ვ. — ვარშაველი მუშა, პოლონეთის 1863 წლის აჯანყების მონაწილე; 1882 წელს სოციალურ-რევოლუციური პროპაგანდის საქმის გამო 3 წლით გადასახლეს დასავლეთ ციმბირში. 1894 წელს, ქ. ვილნოში ყოფნისას, დააპატიმრეს «პოლონეთის სოციალისტურ პარტიაში» მონაწილეობისათვის და 1895 წელს, უკვე ხანშიშესული და ავადმყოფი, გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში 6 წლით. უკანასკნელ წლებში ემხრობოდა სოციალ-დემოკრატიას. გარდაიცვალა 90-იანი წლების დამლევის მინუსინსკში. — 77.

88 რაიჩინი ს. გ. — სოციალ-დემოკრატი; 80-იან წლებში წავიდა ემიგრაციაში და მიემხრო «შრომის განთავისუფლების» ჯგუფს. 1891

წლის დამლევს, «შრომის განთავისუფლების» ჯგუფის დავალებით, წავიდა რუსეთში სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციებთან კავშირის დასამყარებლად. 1892 წლის აპრილში დააბატიმრეს და 10 წლით გადაასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში; გადასახლებას იხდიდა მინუსინსკში, საიდანაც 1898 წელს გაიქცა. გაქცევისათვის მომზადებამ და თვით გაქცევის ხერხმა (ამის შესახებ სხვა გადასახლებულთა გაუფრთხილებლად) დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია ძველ გადასახლებულებს — ნაროდოვოლეებს შორის. უნდობლობით ეკიდებოდნენ რა სოციალ-დემოკრატიულ ახალგაზრდობას, მათ ეს მიიჩნიეს გადასახლებულთა ურთიერთობის დაწესებული ტრადიციებისათვის გარკვეულ ძირის-გამოთხრად. ამ ნიადაგზე დიდი გაუგებრობა მოხდა ხნიერ და ახალგაზრდა გადასახლებულთა შორის. ამის გამო გამართულ თათბირს თავმჯდომარეობდა სოფელ შუშენსკოედან ჩასული ვ. ი. ლენინი, მაგრამ ურთიერთობა უკვე იმდენად იყო გამწვავებული, რომ თათბირი დამთავრდა «ხნიერებსა» და «ახალგაზრდებს» შორის სრული განხეთქილებით. რაიჩინი შემდეგში ჩამოშორდა სოციალ-დემოკრატიულ მოღვაწეობას. — 77.

89 კო ნი ფ. ი. (1864 — 1941) — რევოლუციური მუშათა მოძრაობის თვალსაჩინო მოღვაწე; რევოლუციურ მოძრაობას მიემხრო 1882 წელს; პოლონეთის პარტია «პროლეტარიატის» წევრი. 1884 წელს რევოლუციური მოღვაწეობისათვის დაპატიმრებულ იქნა და მიესაჯა 10 წლისა და 8 თვის კატორღა, რომელსაც იხდიდა კარაში (აღმოსავლეთ ციმბირი); კატორღის მოხდის შემდეგ გადასახლეს იაკუტსკის ოლქში, საიდანაც 1895 წელს გადავიდა ირკუტსკში, ხოლო შემდეგ მინუსინსკში. 1904 წელს დაბრუნდა ვარშავაში და ხელმძღვანელ როლს ასრულებდა პოლონეთის სოციალისტური პარტიის მარცხენა ფრთაში; 1907 წლიდან ემიგრაციაში იყო. 1918 წელს ბოლშევიკების პარტიაში შევიდა. შემდეგში იმყოფებოდა პარტიულ და საბჭოთა სამუშაოზე უკრაინასა და მოსკოვში. — 77.

90 სტოიანოვსკი მ. ვ. (1867 — 1908) — 1889 წელს მიცემული იყო პასუხისგებაში სოფიო გინზბურგის საქმის გამო, რომელსაც ბრალად ედებოდა ის, რომ ეკუთვნოდა პარტია «ნაროდნაია ვოლისა»; მიესაჯა სიკვდილით დასჯა, რომელიც შემდეგ შეუცვალეს 4 წლის საკატორღო სამუშაოთი ყველა უფლების ჩამორთმევით და ციმბირში სამუდამო გადასახლებით. ცხოვრობდა მინუსინსკში ამავე საქმეზე მსჯავრდებულ ა. ოროჩკოსთან ერთად. — 77.

91 კურსისტ იქალბეი — ეკატერინე ივანეს ასული და გლაფირა ივანეს ასული ოქულოვები, რომლებიც ცხოვრობდნენ მამასთან სოფელ შოშინოში, სადაც პოლიციის აშკარა ზედამხედველობა ჰქონ-

ღათ დანიშნული. გ. ი. (აზიჩიკი) — შემდეგში აქტიური «ისკრელი»,
ბოლშევიკი. — 78.

92 გ. მ. კრეფანოვსკის ცნობით, ის და ვ. ე. სტარკოვი იმ დროს მუშა-
ობდნენ მდინარე მინუსინსკის კალაპოტის მოწესრიგებელ კომისიაში
ქ. მინუსინსკში, სადაც ისინი ჩავიდნენ ორჯერ სოფელ ტესინსკოედან
ამ კომისიის სხდომებში მონაწილეობის მისაღებად. — 79.

98 ლაპარაკია ა. მ. როზენბერგის შესახებ. — 78.

94 ექიმი (ჩ რ დ ი ლ ო ე თ ე ლ ი) — ა. პ. სკლიარენკო (1870 — 1916),
სოციალ-დემოკრატი, რევოლუციური მუშაობა დაიწყო 80-იანი წლე-
ბის შუა ხანებიდან; თექვსმეტი წლის პაბუკი მონაწილეობდა სამარა-
ში თვითგანათლების რევოლუციურ წრეში, რისთვისაც დააპატიმრეს
და 1 წლით გაგზავნეს პეტერბურგში «კრესტი» ჩასასმელად. როცა
ვ. ი. ლენინი სამარაში იყო, იგი მასთან და ი. ქ. ლალიანტთან ერ-
თად მონაწილეობდა მარქსისტულ წრეში; 1893 წლის დამლევს კვლავ
დააპატიმრეს, ხოლო 1895 წელს 3 წლით გადაასახლეს არხანგელსკის
გუბერნიაში. 1905 — 1907 წლებში ა. პ. სკლიარენკო სარატოვში იმ-
ყოფებოდა და აქტიურ მონაწილეობას იღებდა პარტიულ მუშაობაში,
იყო პარტიის V ყრილობის მონაწილე მეტსახელ «როზანიით». რუსეთ-
ში დაბრუნების შემდეგ კვლავ დააპატიმრეს მოსკოვში და გადასახ-
ლეს უსტისილსკში. ეტაპით გაგზავნის დროს სკლიარენკოს ძალიან
სცემეს, რამაც გავლენა მოახდინა მის ჯანმრთელობაზე და შემდგომ
მუშაობაზე. გადასახლებიდან სკლიარენკო ბრუნდება 1910 წელს; თა-
ნამშრომლობს ბოლშევიკურ გაზეთებში «ზევზდასა» და «პრავდაში».
ვ. ი. ლენინის მიწერა-მოწერა ა. პ. სკლიარენკოსა და ი. ქ. ლალა-
იანტთან (კოლუმბთან) არ შენახულა. — 79.

95 როგორც აქ, ისე ქვემოთ ლაპარაკია სტატიის «შინამრეწველობის
აღწერა პერმის გუბერნიაში 1894/95 წელს და «შინამრეწველობის»
ზოგადი საკითხები» ხელნაწერზე (იხ. შენიშვნა 75). — 80.

96 ლ. მარტოვის სტატია «ნაროდნიკობა წინათ და ახლაც» მოთავსებული
იყო ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» 1897 წ. ნოემბრის წიგნაკში ი. ეგო-
როვის ფტეფლონიმით. — 81.

97 ენისეისკში ყოფნისას ა. ა. ვანევეი მოეწყო სამსახურში 40 მანეთ ჯა-
მაგირზე იმ ინჟინრის კანტორაში, რომელიც განაგებდა მდინარე ანგა-
რის სანაოსნო პირობების გაუმჯობესების სამუშაოებს. — 81.

98 ლენინს მხედველობაში აქვს მ. ო. ვოლფის ამხანაგობის წიგნის მა-
ლაზიების ლიტერატურის, მეცნიერებისა და ბიბლიოგრაფიის უწყე-

ბები». «უწყებების» 1899 წ. ოქტომბრის № 1-ში მოთავსებული იყო მოკლე ხელმოწერელი რეცენზია ვ. ი. ლენინის წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 81.

99 ნ ე ე ზ ო რ ო ვ ა-კ რ ე ი ე ა ნ ო ვ ს კ ა ა ზ. პ. (1869 — 1948).— კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; 90-იანი წლების შუა ხანებში მონაწილეობას იღებდა პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირის» მუშაობაში და დაპატიმრებულ იქნა 1896 წლის ივნისში, ხოლო 1898 წლის დამდეგს მიესაჯა 3 წლით გადასახლება არხანგელსკის გუბერნიაში. მისი შუამდგომლობით მას ნება დართეს მოეხადა გადასახლება გ. პ. კრეიჟანოვსკისთან ერთად სოფელ ტესინსკოეში (სადაც იგი ჩაეიდა 1898 წლის მაისის შუა რიცხვებში), ხოლო შემდეგ ქ. მინუსინსკში. შემდეგში მონაწილეობას იღებდა ისკრული ორგანიზაციების მუშაობაში; იყო ბოლშევიკების პარტიის პირველი ცენტრალური კომიტეტის მდივანი, რის გამო 1904 წელს დაპატიმრებულ იქნა კიევში.—83.

100 დ. ი. ულიანოვი დაპატიმრეს 1897 წლის 7 ნოემბერს მოსკოვის «მუშათა კავშირის» საქმის გამო; საპყრობილეში იყო 1898 წლის 20 აგვისტომდე; გარიცხეს მოსკოვის უნივერსიტეტიდან და გადასახლეს ტულაში, ხოლო შემდეგ იმყოფებოდა პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ მოსკოვის გუბერნიის პოდოლსკში. იგი აქ ცხოვრობდა 1898 და 1899 წლებში. შემდეგ მას ნება დართეს შესულიყო იურიევის უნივერსიტეტში. რომელიც 1901 წელს დაამთავრა. — 83.

101 Labriola, A. Essais sur la conception matérialiste de l'histoire. Avec une préface de G. Sorel (Bibliothèque socialiste internationale) Paris, V. Giard et E. Brière, 1897 (ლაბრიოლა, ა. ისტორიის მატერიალისტური გაგების ნარკვევები. ე. სორელის წინასიტყვაობით (ინტერნაციონალური სოციალისტური ბიბლიოთეკა), პარიზი. ვ. ჟიარისა და ე. ბრიერის გამოც., 1897).

ვ. ი. ლენინის აზრი ამ წიგნის შესახებ მოცემულია მის სტატიაში «ნაროდნიკული პროექტებობის მარგალიტები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 603). — 83.

102 ლაბარაკია ნ. კამენსკის (ვ. ვ. პლუხანოვის ფსევდონიმი) სტატიაზე «ისტორიის მატერიალისტური გაგების შესახებ», რომელიც დაბეჭდა 1897 წელს «ნოვოე სლოვოს» სექტემბრის წიგნაკში და შიძღვნილი იყო ა. ლაბრიოლას აღნიშნული წიგნის კრიტიკული ვარჩევისადმი (იხ. ვ. ვ. პლუხანოვი. თხზულებანი, ტომი VIII, გვ. 237 — 270).—84.

103 ვ. ი. ლენინის აქ აღნიშნულ წერილები პ. პ. სტრუვეს და ნ. კ. კრუჟსკაიასადმი, რომლებიც შეიღავდა წინადადებას ეურნალ

«ნოვოე სლოვოში» ა. ლაბრიოლას წიგნის მეორე ნაწილის თარგმანის გამოქვეყნების შესახებ, არ შენახულა. ლაბრიოლას წიგნის მეორე ნაწილის თარგმანი რუსულ ენაზე 1898 წელს პეტერბურგში გამოსცეს ნ. ი. პერეზინმა და მ. ნ. სემიონოვმა სათაურით «ისტორიაზე მატერიალისტური შეხედულების საკითხისათვის». — 84.

- 104 გადასახლებაში ყოფნისას ვ. ი. ლენინი, როგორც ნ. კ. კრუპსკაიას მოგონებებიდან ჩანს, სასამართლო პრაქტიკასაც ეწეოდა. ამ მუშაობის შესახებ ნადეჟდა კონსტანტინეს ასული შემდეგს ამბობს:

«ვერაობით მან (ვ. ი. ლენინმა. — რედ.) შემოიღო თავისთან იურიდიული კონსულტაცია. იგი დიდი პოპულარობით სარგებლობდა როგორც იურისტი, რადგან დაეხმარა ოქროს სარეწიდან გაგდებულ ერთ მუშას ოქროს მრეწველის წინააღმდეგ საჩქმის მოგებაში. ამ მოგებული საჩქმის ამბავი სწრაფად გავრცელდა გლეხებში. მოდიოდნენ გლეხები — კაცები და ქალები და უამბობდნენ თავიანთ გასაჭირს. ვლადიმერ ილიას-ძე ყურადღებით უსმენდა და უკვირდებოდა ყველაფერს, შემდეგ რჩევას აძლევდა... ხშირად საკმარისი იყო დაჩაგრულის მუქარა, ულიანოვთან ვიჩივლებო, რომ მჩაგვრელს დაეთმო» (იხ. კრუპსკაია, ნ. კ. მოგონებანი ლენინზე. მ., 1957, გვ. 27 — 28). — 84.

- 105 ლაპარაკია ნ. კ. კრუპსკაიასა და ზ. პ. ნეფზოროვა-კრეჩანოვსკაიასზე. — 84.

- 106 პესკოვსკი მ. ლ. (1843 — 1903) — პუბლიცისტი, ვ. ი. ლენინის შორეული ნათესავი; წერდა ზომიერ-ლიბერალური მიმართულების სტატიებს გაზეთებში «გოლოსში», «რუსსკოე ობოზრენიეში», «მოლეაში» და სხვა გაზეთებში, აგრეთვე ჟურნალებში «ვესტნიკ ევროპი», «რუსსკაია მისლ», «რუსსკაია სტარინა», «რუსსკაია შკოლა» და სხვ. — 85.

- 107 კაბლუკოვი ნ. ა. (1849 — 1919) — ნაროდნიკი, ეკონომისტი და სტატისტიკოსი, მოსკოვის უნივერსიტეტის პროფესორი, განაგებდა მოსკოვის საგუბერნიო საერო საშემართველოს სტატისტიკურ განყოფილებას. — 87.

- 108 ჩანს, ლაპარაკია სტატისტიკური მონაცემების ერთ-ერთ შენაჯამებზე. რომელიც ვ. ი. ლენინს ესაჭიროებოდა სამუშაოდ წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 87.

- 109 ვ. ი. ლენინს, როგორც ჩანს, მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «ნაროდნიკული პროექტების მარგალიტები», რომელიც ჟურნალ

«ნოვოე სლოვოსათვის» იყო განკუთვნილი. ეს სტატია ჟურნალის დახურვის გამო შევიდა ვ. ი. ლენინის ნაშრომების კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 567 — 607). — 87.

110 ჟურნალის რომელ პროექტზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. ადმინისტრაციული ორგანოების მხრივ მუდმივი დევნისა და ამასთან დაკავშირებით ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» მერყევი მდგომარეობის გამო შესაძლოა, რომ უკვე 1897 წელს პროექტში იყო სხვა ორგანოს გამოცემა. 1897 წლის დეკემბერში «ნოვოე სლოვოს» დახურვის შემდეგ ასეთი ჟურნალი იყო «ნაჩალო», რომელიც 1899 წლის იანვრიდან ივნისამდე გამოდიოდა პ. ბ. სტრუვეს, მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკისა და სხვ. რედაქციით. — 88.

111 ლაპარაკია ნ. კ. კრუპსკაიას ფოტოსურათზე (იხ. ამ ტომის 270 გვ.) და «მოწუცების» — პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» დაშაარსებულების წევრ ფოტოსურათზე. ფოტოსურათი გადაღებული იყო 1897 წლის თებერვალში გადასახლების წინ. — 88.

112 მ ე გ ბ ა რ ი პ ო ე ტ ი — გ. მ. კრჭიანოვსკი. — 88.

113 ტ რ უ ზ ო ვ ს კ ა ი ა დ. ვ. — მონაწილეობას იღებდა პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» მუშაობაში; დაპატიმრებულ იქნა 1896 წელს ფურცლებისა და პროკლამაციების გავრცელებაში ბრალდების გამო და მიესაჯა პატიმრობა. პატიმრობას ტრუზოვსკაია, რომელიც გადასახლებაში გაჰყვა ა. ა. ვანეცეს, იხდიდა 1897 წლის 18 ნოემბრიდან 1898 წლის 18 იანვრამდე ენისეისკის საპყრობილეში. — 88.

114 იგულისხმება ვ. ი. ლენინის სტატია «რა მემკვიდრეობაზე ვაპბობთ უარს?» სტატია განკუთვნილი იყო ჟურნალ «ნოვოე სლოვოსათვის». რომელიც ამ დროისათვის უკვე დახურულ იქნა მთავრობის დადგენილებით. სტატია შემდეგში შევიდა კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 609 — 668). — 91.

115 ლაპარაკია ა. შტანგეს სტატიაზე «როგორ დავებმართ პავლოვის რაიონის შინამრეწველ ზეინკლებს», რომელიც დაიბეჭდა «ეკონომიჩესკი ჟურნალის» 1889 წლის № 7 — 8-ში, და ხელმოუწერელ სტატიაზე «პავლოვის რაიონის შინამრეწველთა საჭიროებანი (შინამრეწველთა

რწმუნებულის ა. გ. შტანგეს მოხსენებითი ბარათის გამო)», რომელიც დაიბეჭდა ჟურნალ «სევერნი ვესტნიკის» 1891 წ. ნოემბრის წიგნაკში (№ 11). — 91.

- 116 ლაპარაკია, ჩანს, ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას ზრუნვაზე დაპატიმრებული ძმის დ. ი. ულიანოვისათვის, რომლის საქმე ამ დროისათვის პეტერბურგში გადავიდა (იხ. შენიშვნა 100). — 93.

- 117 ლაპარაკია მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკის მოხსენებაზე «ჩვენი საფაბრიკო კანონმდებლობის განვითარება» და პ. ბ. სტრუვეს მოხსენებაზე «1897 წ. 2 ივნისის კანონი და 20 სექტემბრის წესები სამუშაო დროის ხანგრძლივობის შესახებ», რომელთა წაყიბვა დანიშნული იყო 1897 წლის 6 დეკემბრისათვის თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების III განყოფილებაში (სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკისა და პოლიტიკური ეკონომიის განყოფილებაში). უწყებები ამ მოხსენებათა თეზისებთ აღმოჩენილი არ არის.

ვ. ი. ლენინის მიერ მოხსენიებული სტატია პ. ბ. სტრუვეს იმავე თემაზე, რომელიც ამოჭრილი იყო ცენზორის მიერ, წარმოადგენდა მორიგ მიმოხილვას ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» 1897 წლის ნოემბრის წიგნაკის განყოფილებაში «შინაგანი ცხოვრების მიმდინარე საკითხები». — 94.

- 118 Braun H. (ბრაუნი პ.) (1854 — 1927) — ბერალი სოციალ-პოლიტიკურ საკითხებზე ჟურნალ «Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik» (სოციალური კანონმდებლობისა და სტატისტიკის არქივი) რედაქტორი და გამომცემელი. რომელ თარგმანზეა აქ ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 95.

- 119 ლაპარაკია მ. ა. ლოზინსკის მოხსენებაზე «გლეხთა მიწის საკუთრება და გლეხების უმეწოდ ღარჩენის თავიდან აცილების ღონისძიებანი». რომელიც მან წაიკითხა 1897 წლის 13 დეკემბერს თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების III განყოფილებაში. მოხსენების მოკლე შინაარსი და მის გამო კამათი მოცემულია ჟურნალ «საიმპერატორო თავი-უფალი ეკონომიური საზოგადოების შრომების» 1898 წ. მარტ-აპრილის № 2-ში. — 95.

- 120 ვ. ი. ლენინმა, როგორც წერილიდან ჩანს, ჯერ კიდევ არ იცოდა ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» დეკემბრის წიგნაკის კონფისკაციისა და ჟურნალის დახურვის ამბები.

«საშინაო მიმოხილვად» იგულისხმება პ. ბ. სტრუვეს სტატია ჟურნალ «ნოვოე სლოვოს» განყოფილებაში «საშინაო ცხოვრების მიმდინარე საკითხები». — 95.

- 121 იუჯაკოვი ს. ნ. (1849 — 1910) — ლიბერალური ნაროდნიკობის ერთ-ერთი იდეოლოგი და ჟურნალ «რუსსკოე ბოგატსტვოს» ერთ-ერთი ხელმძღვანელი. მისი შეხედულებების კრიტიკას ვ. ი. ლენინი იძლევა წიგნის «რანი არიან «ხალხის მეგობრები» და როგორ მომბენ ისინი სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ?» (1894) მეორე ნაკვეთში (რომელიც ჯერ არ არის ნაპოვნი) და სტატიებში «გიმნაზიის მეურნეობანი და გამასწორებელი გიმნაზიები» და «ნაროდნიკული პროექტურობის მარგალიტები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 75 — 84 და 567 — 607). — 95
- 122 იგულისხმება წიგნი «ფულის მიმოქცევის რეფორმა რუსეთში. მოხსენებანი და კამათი საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების III განყოფილებაში». სტენოგრაფიული ანგარიში, სპბ. 1896.
- III განყოფილების სხდომები, რომლებიც მიმდინარეობდა 1896 წლის მარტის მეორე ნახევარში და აპრილის დამდეგს, მიეძღვნა შემდეგი მოხსენებების მოსმენას: პროფესორ ლ. ვ. ხოდსკისა და «რუსეთში მეტალური მიმოქცევის აღდგენის საკითხის შესახებ» და ვ. ი. კასპეროვისა «ფულის მომავალი რეფორმის ეკონომიური მნიშვნელობა». მ. ა. ლოზინსკი გამოვიდა ლ. ვ. ხოდსკის მოხსენების გამო კამათში. — 95.
- 123 ნ. კ. კრუპსკაიასთვის გადასახლებას ვადა არ შეუმცირებიათ. როგორც ვ. ი. ლენინის საცოლეს მას ნება დართეს ეცხოვრა ენისეისკის გუბერნიის სოფელ შუშენსკოეში, სადაც იგი 1898 წლის 7 მაისს ჩავიდა. როცა ვ. ი. ლენინს გადასახლების ვადა ვაუთავდა, ნ. კ. კრუპსკაია იძულებული იყო გადასახლების დარჩენილი წელაწადი მოეხალაფებინა. — 97.
- 124 კრუპსკაია ელისაბედ ვასილის ასული (1842 — 1915) — ნ. კ. კრუპსკაიას დედა, ცხოვრობდა მასთან და ვ. ი. ლენინთან გადასახლებასა და ემიგრაციაში; ეხმარებოდა მათ რევოლუციურ მუშაობაში, ასრულებდა სხვადასხვა დავალებას. — ინახავდა არალეგალურ ლიტერატურას. მიჰქონდა გადასაცემები დაბატონებული ამხანაგებისათვის საპყრობილეში; მუდამ ზრუნავდა ვ. ი. ლენინზე, რომელიც მას დიდი ყურადღებით ეპყრობოდა. — 97.
- 125 ლაბარაკია კრებულის «ეკონომიური ეტაულები და სტატიები» გამოცემის გეგმაზე. კრებულში შევიდა სტატიები: «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებასათვის (სისმონდი და ჩვენებური სისმონდის ტები)», «შინამრეწველობის აღწერა პერმის გუბერნიაში 1894/95 წელს და «შინამრეწველობას» ზოგადი საკითხები», «ნაროდნიკული

პროექტურობის მარგალიტები», «რა მემკვიდრეობაზე ვამბობთ უარს?» და «ჩვენი საფაბრიკო-საქარბნო სტატისტიკის საკითხისათვის (პროფ. კარიშევის ახალი სტატისტიკური გმირობანი)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 143 — 323, 435 — 566, 567 — 607, 609 — 668; ტომი 4, გვ. 1 — 42). — 98.

126 ვ. ი. ლენინის მიწერ-მოწერა ნ. ე. ფედოსეევთან არ შენახულა. — 103.

127 ლაპარაკია ი. ა. იუზოცის შესახებ, რომელმაც ჯერ კიდევ მოსკოვის გადასაგზავნ საპყრობილეში ყოფნის დროს წამოიწყო კამპანია ნ. ე. ფედოსეევის წინააღმდეგ, აბრალებდა მას გადასახლებულთა საპყრობისათვის შეგროვებული ფულის მითვისებას. იუზოციმ, რომელსაც ფედოსეევთან ერთად დაუნიშნეს გადასახლება ვერხოლენსკში, თავი არ დაანება თავის ინტრიგებს მის წინააღმდეგ, მიუხედავად ბრალდების სრული უსაფუძვლობისა. ეს იყო ნ. ე. ფედოსეევის ტრაგიკული სიკვდილის ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი.

იუზოცი ი. ა. — მსახურობდა გზათა კონდუქტორად ნოვოროსიისკის ნავსადგურის მთავარი ინჟინრის სამმართველოსთან. დაატომრეს ოდესაში 1895 წელს, ხოლო 1897 წლის დამდეგს გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში 5 წლით. — 100.

28 ვ. ი. ლენინის რეცენზია ა. ბოგდანოვის წიგნზე «Иратки и курс экономической науки» გამოქვეყნებული იყო ჟურნალ «მირ ბოჟიის» 1898 წ. აპრილის წიგნაკში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 43 — 54). — 103.

128 გადია — ბარბარე გრიგოლის ასული სარბატოვა, რომელიც ულიანოვების ოჯახში დაახლოებით 20 წელს ცხოვრობდა. — 103.

129 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰყავს ფოსტმეისტერი ივანე კუზმას-ძე შპეინი ნ. ვ. გოგოლის კომედიიდან «რევიზორი». ამ შემთხვევაში იგულისხმება შემდეგი ფრაზა ფოსტმეისტერის ლაპარაკიდან ქალაქის უფროსთან კომედია «რევიზორის» პირველ მოქმედებაში: «მავრამ სამწუხაროა, წერილებს რომ არ კითხულობთ: შესანიშნავი ადგილებია. აი ამას წინათ: ერთი პორუჩიკი სწერს მეგობარს, და აწერილი აქვს ბაღი ძალიან ოინბაზურად... ძალიან, ძალიან კარგად: «ჩემი ცხოვრება, ძვირფასო მეგობარო, ოცნებათა სამყაროში მიმდინარეობს: ქალიშვილები ბევრია, მუსიკა უკრავს, შტანდარტი მიაჭენებს»... დიდი, დიდი გრძნობით აქვს აწერილი». ამაზე მითითებით ლენინს ალბათ სურდა გაეფრთხილებინა მ. ტ. ელიზაროვი, რომ საკირო იყო მეტი სიფრთხილე მიწერ-მოწერაში. — 104.

181 «რუსკაია მისლ» — ლიბერალურ-ნაროდნიკული მიმართულების ყოველთვიური ჟურნალი, რომელიც გამოდიოდა 1880 წლიდან. 1905 წლის რევოლუციის შემდეგ ჟურნალი გახდა კადეტთა პარტიის ორგანო და გამოდიოდა პ. ბ. სტრუვეს რედაქციით. დაიხურა 1918 წლის შუა ხანებში.

ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს შემდეგი ფრაზა ჟურნალ «რუსკაია მისლის» 1897 წ. დეკემბრის № 12-ში მოთავსებული სტატიიდან «საშინაო მიმოხილვა»: «სინ ოტჩესტვასი», რომელიც თანამედროვე ნაროდნიკების ორგანოდ ითვლება...». — 104.

182 იგულისხმება ს. ბულგაკოვის წიგნი «О рынках при капиталистическом производстве. Теоретический этюд». კრიტიკულ აზრს მის შესახებ ვ. ი. ლენინი იძლევა თავის სტატიაში «შენიშვნა ბაზრების თეორიის საკითხისათვის (ბბ. ტუგან-ბარანოვსკისა და ბულგაკოვის პოლემიკის გამო)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 55 — 66).

ბულგაკოვი ს. ნ. — «ლეგალური მარქსისტი», რომელიც მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკისა და პ. ბ. სტრუვესთან ერთად გადავიდა «მარქსის კრიტიკოსთა» რიგებში. ხოლო შემდეგ მარქსიზმიდან იდეალიზმისაკენ იბრუნა პირი. 1905 წლის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ გადავიდა მისტიციზმში, რის დამთავრება იყო მართლმადიდებლობის მებრძოლი ღვთისმეტყველის როლში გამოსვლა. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ — ემიგრანტი. — 107.

183 როგორც ჩანს, 1897 წლის აგვისტოს ერთ-ერთ წერილში, რომელიც არ შენახულა, ვ. ი. ლენინი ლაპარაკობდა, რომ მიიღო წერილი ა. ა. ვანეცისაგან. იგი იტყობინებოდა ენისეისკის ოლქის პოლიციის უფროსის უკანონო მოქმედების შესახებ, რომელმაც წაუყენა მოთხოვნა ვანეცის კუთვნილი სანადირო თოფის ჩაბარების შესახებ—107.

184 ენგებერგი ო. ა. — პუტილოვის ქარხნის მუშა; რევოლუციურ მუშაობაში მონაწილეობისათვის 1897 წლის ოქტომბერში გადასახლებულ იქნა აღმოსავლეთ ციმბირში პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ; გადასახლებას იხდიდა სოფელ შუშენსკოეში. — 108.

185 შესწორებანი სტატიაში «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის», რომლებზეც ვ. ი. ლენინი შემდეგ წერილშიც ლაპარაკობს (იხ. გვ. 110), მან შეიტანა იმასთან დაკავშირებით, რომ სტატია

ხელახლა გამოიცა კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები». — 108.

136 ვ. ი. ლენინის მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «შინამრეწველობის აღწერა პერმის გუბერნიაში 1894/95 წელს და «შინამრეწველობის» ზოგადი საკითხები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 435—556). — 109.

137 სტატიები «ნაროდნაეული პროექტურობის მარგალიტები» და «რა მემკვიდრეობაზე ვამბობთ უარს?» ლენინმა შემდეგში შეიტანა კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 567 — 607 და 609 — 668).

ვ. ი. ლენინის აქ მოხსენიებული შენიშვნა არ გამოქვეყნებულა. შესაძლოა, რომ ლაპარაკია ა. ა. მიკულაშის წიგნზე «Фабрично-заводская и ремесленная промышленность одесского градоначальства Херсонской губернии и Николаевского военного губернаторства», რომელიც 1897 წელს გამოიცა ოდესაში. ამ წიგნიდან ლენინს მოჰყავს ციტატები თავის სტატიაში «ჩვენი საფაბრიკო-საქარხნო სტატისტიკის საკითხისათვის (პროფ. კარიშვევის ახალი სტატისტიკური გმირობანი)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 1—42).—109.

138 ლაპარაკია ჟურნალ «ნოვოე სლოვოზე», რომელიც მეფის მთავრობამ 1897 წლის დეკემბერში დახურა. — 111.

139 აღნიშნული წიგნით ვ. ი. ლენინს ალბათ ქიმიური წერალი გაეგზავნა. — 113.

140 ვ. ი. ლენინს თარგმანი ადამ სმიტის წიგნისა არ არის. შესაძლოა, რომ ვ. ი. ლენინმა ზუსტად არ იცოდა, რა წიგნი ეგზავნებოდა მას სათარგმნად, რადგან შედგომ წერილებში (იხ. ეს ტომი, გვ. 119 და სხვ.) ლენინი ლაპარაკობს მხოლოდ სიდნეი და ბეატრისა ვებების წიგნის «ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის თეორია და პრაქტიკა» თარგმანის შესახებ. — 114.

141 ლაპარაკია კრებულის «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» გამოცემის შესახებ. — 116.

142 გადასახლებაში ყოფნისას ვ. ი. ლენინი ნ. კ. კრუპსკაიასთან ერთად თარგმნიდა ს. და ბ. ვებების წიგნის «ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის

თეორია და პრაქტიკა» პირველ ტომს და რედაქციას უკეთებდა მეორე ტომის თარგმანს. — 119.

143 ა. ი. და ნ. ი. ვერტენიკოვები — ვ. ი. ლენინის დეიდაშვილები. ა. ი. ვერტენიკოვი იმ დროს სერიოზულად იყო ავად, ამიტომ ლენინი ძალიან გაკვირვებული იყო, როცა მისგან ცნობა მიიღო, სამსახურში მოვეწყევო. — 121.

144 ვ. ი. ლენინის მხედველობაში აქვს მუშაობა წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 124.

145 ვ. ი. ლენინის თხოვნა (ხელნაწერი) ენისეისკის გუბერნატორის სახელზე იმ მოწმობის მიცემის დაჩქარების შესახებ, რომელიც საჭირო იყო ნ. კ. კუპსკაიასთან ქორწინებისათვის, იწახება სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში. ქორწინება მოხდა 1898 წლის 10 ივლისს. — 126.

146 ვ. ი. ლენინის მოხსენიებული წერილი მ. ა. ულიანოვას სახელზე არ შენახულა. ვ. ი. ლენინი მინუსინსკში ჩავიდა 1898 წლის მაისის ოც რიცხვებში. როგორც ჩანს, ამ დროს ეკუთვნის კრება გადასახლებული წაროდოვოლელებისა მარქსისტებთან ერთად მინუსინსკში, რომელიც გაიმართა პოლიტიკური გადასახლებულის ს. გ. რაიჩინის გაქცევასთან დაკავშირებით (იხ. შენიშვნა 88). — 128.

147 ეფიმოვი მ. დ. — ეკატერინოსლავის (ამჟამად დნეპროპეტროვსკის) ყოფილი ალექსანდროვის სამხრეთ რუსეთის ქარხნის მუშა; 1894 წელს შევიდა ქარხანასთან არსებულ პირველ სოციალ-დემოკრატიულ წრეში, რომელსაც გ. დ. ლეიტეიზენი ხელმძღვანელობდა. წრემ განაუთარა აქტიური საქმიანობა ქარხნის მუშებს შორის. 1895 წლის 19 აპრილს ევრეთწოდებულ «სამონასტრო ტყეში» წრემ პირველმაისობა მოაწყო. 1895 წლის აგვისტოში წრის წევრთა დაპატიმრების დროს ეფიმოვმა მოახერხა მიმალვა. 1897 წლის ივლისის დამლევს იგი დაპატიმრეს. ხოლო იმავე წლის ოქტომბერში 3 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. — 130.

148 ვ. ი. ლენინის მხედველობაში აქვს ს. და ბ. ვებების წაგნის «ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის თეორია და პრაქტიკა» პირველი ტომის თარგმანი. და თაქისი მუშაობა წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 130.

149 სერგეი ევანეს-ძე — ს. ი. მიცკევიჩი (1869 — 1944) — რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 80-იანი წლების დამლევს. 1893

წელს შევიდა მოსკოვის მარქსისტთა წრეში, რომელთანაც ვ. ი. ლენინს ეკუთვნოდა 1894 წელს. ამ წრის დახმარებით პექტოგრაფიულად დაიბეჭდა ბროშურა: «რანი არიან «ხალხის მეგობრები» და როგორ ომობენ ისინი სოციალ-დემოკრატების წინააღმდეგ?». 1894 წლის დეკემბერში მიცვეიჩი დააბათილეს, ხოლო 1897 წელს გადასახლეს იაკუტსკის ოლქში 5 წლით. დაახლოებით ნახევარ წელიწადს იყო ექიმად ოქროს სარეწებზე, ხოლო შემდეგ ადმინისტრაციის წინადადებით გადავიდა სამსახურში იაკუტსკის ოლქის უკიდურეს ჩრდილო-აღმოსავლეთში კოლიმის მხარეში. 1903 წელს დაბრუნდა გადასახლებიდან და მთელი რიგი წლების მანძილზე ეწეოდა არალეგალურ პარტიულ მუშაობას ტვერში, მოსკოვში, ნიჟნი ნოვგოროდში, სარატოვში; თანაშრომლობდა ბოლშევიკურ გაზეთებში. იყო რუსეთის სამი რევოლუციის აქტიური მონაწილე. სამოქალაქო ომის წლებში მუშაობდა მთელი რიგი ფრონტების სანიტარულ ნაწილებში. 1921 წლიდან პროფკავშირულ სამუშაოზე იყო. ს. ი. მიცვეიჩის აქტიური მონაწილეობით შეიქმნა რევოლუციის მუზეუმი, რომლის დირექტორი იგი იყო 1924 — 1934 წლებში. სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში ლიტერატურულ მოღვაწეობას ეწეოდა. იგი ავტორია მოგონებათა წიგნისა «რევოლუციური მოსკოვი». გადასახლების წლების მიწერ-მოწერა ვ. ი. ლენინისა და ს. ი. მიცვეიჩისა არ შენახულა. — 133.

150 აპოლინარი ალექსანდრეს ასული — ა. ა. იაკუბოვა (კუბა, ლირიკა) (1870 — 1913), სოციალ-დემოკრატი; გადასახლებული იყო აღმოსავლეთ ციმბირში პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო; ვ. ი. ლენინისა და ნ. კ. კრუპსკაიას ახლო ამხანაგი. ერთ დროს თანაუგრძნობდა «ეკონომისტებს» და გაზეთ «რაბოჩაია მისლის» ერთ-ერთი ორგანიზატორი იყო (იხ. ვ. ი. ლენინის მიწერ-მოწერა ა. ა. იაკუბოვასთან ლენინის კრებულში XIII, გვ. 92 — 112). რსდმპ II ყრილობის შემდეგ მიემხრო მენშევიკებს; უფრო გვიან გადავიდა ბოლშევიკებთან. — 133.

151 ლეპეშინსკი პ. ნ. — (1868—1944) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი. ენისეისკის გუბერნიის მინუსინსკის ოლქში გადასახლებაში ყოფნისას 1898 წელს შეხვდა და დაუახლოვდა ვ. ი. ლენინს. გადასახლების დამთავრების შემდეგ 1900 წელს ცხოვრობდა პსკოვში, ასრულებდა ვ. ი. ლენინის დავალებებს; აქტიურ მონაწილეობას იღებდა «ისკრის» ორგანიზაციასა და გავრცელებაში. 1902 წელს შედიოდა რსდმპ II ყრილობის მომწვევ საორგანიზაციო კომიტეტში. 1903 წელს კვლავ გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში, საიდანაც იმავე წელს გაიქცა და 1905 წლის დეკემბრამდე შევიცარიაში ცხოვრობდა. აქტიურად მონაწილეობდა პარტიის III ყრილობის მომზა-

დებაში. რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველი რევოლუციის დროს რევოლუციურ მუშაობას ეწეოდა ეკატერინოსლავში და პეტერბურგში. თებერვლისა და ოქტომბრის რევოლუციების აქტიური მონაწილე. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ რსუსრ განათლების სახალხო კომისარიატის კოლეგიის წევრი, თურქესტანის განათლების სახალხო კომისრის მოადგილე, ისტარტის და რევოლუციის მებრძოლთა დახმარების საერთაშორისო ორგანიზაციის (რემედასი) ერთ-ერთი ორგანიზატორი, უფრო გვიან — ისტორიის მუზეუმისა და რევოლუციის მუზეუმის დირექტორი. ავტორი მოგონებათა წიგნისა «შემობრუნება». 75 წლისთავის დღეს დაჯილდოებულ იქნა შრომის წითელი დროშის ორდენით. — 133.

152 ლ ე ნ გ ნ ი კ ი ფ. ვ. (1873 — 1936) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი. 1896 წელს შევიდა პეტერბურგის «მუშათა კლასის განათავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირში», მალე დააპატიმრეს და დაახლოებით ორ წელიწადს საპყრობილეში იყო, შემდეგ 3 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. მონაწილეობას იღებდა გაზეთ «ისკრის» შექმნაში. რსდმპ II ყრილობამ დაუსწრებლად აირჩია პარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრად და პარტიის საბჭოში. 1905 წლის რევოლუციის შემდეგ ეწეოდა რევოლუციურ მუშაობას რუსეთის მთელ რიგ ქალაქებში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ იყო პასუხსაგებ პოსტებზე სახალხო მეურნეობის უმაღლეს საბჭოში, მუშურ-გლეხური ინსპექციის სახალხო კომისარიატში და საგარეო ვაჭრობის სახალხო კომისარიატში; მონაწილეობას იღებდა «ვოლაროს» გეგმის შემუშავებაში. XII, XIII, XIV და XV პარტიულ ყრილობებზე არჩეული იყო საკავშირო კ(ბ) ცენტრალური საკონტროლო კომისიის წევრად. — 133.

153 რ ო ს ტ კ ო ვ ს კ ი ე. პ. — პეტერბურგის უნივერსიტეტის სტუდენტად ყოფნის დროს მონაწილეობას იღებდა რევოლუციურ მუშაობაში; 1896 წელს დააპატიმრეს პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირის» საქმის გამო და ბრალად დასდეს რევოლუციურ მოწოდებათა გავრცელება, აგრეთვე მიცემულ იქნა პასუხისგებაში ნაროდოვოლცების სტამბის საქმის გამო; 1898 წელს გადასახლებულ იქნა აღმოსავლეთ ციმბარში 3 წლით; შემდეგში მკემბრო სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიას. — 133.

154 გ რ ი გ ო რ ი ე ჯ ა ნ. ა. — მუშა, ერთ-ერთი პირველი მუშა ქალი, რომელმაც მთელი სიცოცხლე მოახმარა მუშათა მოძრაობას; 1891 — 1892 წლებში შექმნა სოციალ-დემოკრატიული მიმართულების წრე და იყო ეიბორგის მხარის წარმომადგენელი «ცენტრალურ მუშათა წრეში»; მუშაობდა ნაროდოვოლცების ჯგუფის სტამბაში. 1893 წელს

დაპატიმრეს ნარვაში და 1895 წელს გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში 5 წლით; შემდეგში სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიაში შევიდა. — 133.

155 «ნ ა ც ნ 0 ბ ი» — ნ. ლ. მეშჩერააკოვი (1865 — 1942), პროფესიონალი რევოლუციონერი, კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი. რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო როგორც ნაროდოვოლემა; 1894 წელს კავშირი გაწყვიტა ნაროდნიკობასთან, 1901 წელს შევიდა «რუს რევოლუციონერ სოციალ-დემოკრატთა საზღვარგარეთის ლიგაში», 1902 წელს ჩავიდა მოსკოვში როგორც «ისკრის» წარმომადგენელი; იყო რსდმპ მოსკოვის კომიტეტის, ცენტრალური რაიონის საოლქო ბიუროს წევრი, მუშაობდა რსდმპ მოსკოვის კომიტეტის ლიტერატურულ-სალექტორო ჯგუფში. არაერთხელ ყოფილა დაპატიმრებული, იხდიდა პატიმრობას საპყრობილეებში, ორჯერ იყო ციმბირში გადასახლებული. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ — პარტიის კრასნოიარსკის კომიტეტის წევრი და მოსკოვის მუშათა დეპუტატების საგუბერნიო საბჭოს თავმჯდომარე. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ გახეთ «პრავდის» სარედაქციო კოლეგიის წევრი, ცენტროსოიუზის გამგეობის წევრი. სახელმწიფო გამომცემლობის სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე. 1927 — 1938 წლებში — «მცირე საბჭოთა ენციკლოპედიის» მთავარი რედაქტორი. «დიდი საბჭოთა ენციკლოპედიის» მთავარი რედაქტორის მოადგილე; 1939 წლიდან — სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი. — 135.

156 ნ ა დ ი ა ს მ ე გ 0 ბ ა რ ი — ა. ი. ჩეჩურინა, რომელიც ნ. კ. კრუპსკაიასთან ერთად ოთხმოცდაათიანი წლების დასაწყისში მასწავლებლად იყო პეტერბურგში სმოლენსკის საღამოს საკვირაო სკოლაში (ნევის კარს ექით). — 135.

157 ლ ა პ ა რ ა ე ა ს. მ. ფრიდმანზე, რომლის მისამართითაც სარგებლობდნენ გადასახლებულები ლიტერატურისა და ფულის მისაღებად. «ისტორია», რომელზეც ვ. ი. ლენინი ლაპარაკობს, გამოწვეული იყო ს. გ. რაიჩინის გაქცევით (იხ. შენიშვნა 88), რომელმაც ფრიდმანისაგან თანხმობის მიუღებლად მის მისამართზე მიიღო ფული საზღვარგარეთიდან. ამასთან დაკავშირებით გადასახლებულთა მინუსინსკის კოლონიამ სხვა გადასახლებულებს მიმართა წინადადებით არ ესარგებლათ ფრიდმანის მისამართით, რათა მის მიმართ პოლიციის ეჭვი არ აღეძრათ. — 136.

58 მ ა რ ი ა მ გ ე რ მ ა ნ ე ს - ა ს უ ლ ი — მ. გ. გოპინჰაუზი, ნ. ე. ფედოსეევის მეგობარი. მისი მეშვეობით, ვ. ი. ლენინი ეწეოდა მიწერ-

მოწერას ნ. ვ. ფედოსეევთან. გოპენაჟუმა თავი მოიკლა, როცა მიიღო ცნობა ფედოსეევის თვითმკვლელობის შესახებ. — 137.

159 ვ. ი. ლენინს ნებართვა მიეცა კბილების სამკურნალოდ წასულიყო მინუსინსკში, სადაც მან დაჰყო სამი დღე, 10 — 12 აგვისტო. მინუსინსკში ყოფნის დროს ვ. ი. ლენინმა 12 აგვისტოს ენისეისკის გუბერნატორის სახელზე მისცა თხოვნა ნება დაერთოთ მისთვის ერთი კვირით წასულიყო კრასნოიარსკში კბილების სამკურნალოდ. რადგან მინუსინსკში არ იყვნენ გამოცდილი ექიმები, ეს გამგზავრება ლენინს უნდოდა გამოეყენებინა კრასნოიარსკში სოციალ-დემოკრატების მოღვაწეობის გაცნობისა და გადასახლებულებთან პ. ა. კრასიკოვთან და მას ამხანაგებთან შეხვედრისათვის.

ვ. ი. ლენინმა ნებართვა მიიღო. და 11 სექტემბერს ს. შუშენსკოდან კრასნოიარსკში წავიდა (იხ. ეს ტომი, გვ. 574) — 138.

160 ო ბ ი — რკინიგზის სადგური მდინარე ობის მარცხენა ნაპირზე. იმის გამო, რომ მდინარეზე რკინიგზის ხიდი არ იყო, ჩქარი მატარებლები იმ დროს მხოლოდ აღნიშნულ სადგურებამდე დადიოდნენ. — 138.

161 იხ. შენიშვნა 142. — 138.

162 იხ. შენიშვნა 127. — 139.

163 წერილის მთელი ეს აბზაცი პირველად გამოქვეყნდა ისტპარტის კრებულში «ნეკოლოზ ევგრაფის-ძე ფედოსეევი». 1923. გვ. 184.—140.

164 ლაპარაკია გ. მ. კრეჩანოვსკისა და ზ. პ. ნეჟნოროვას ქორწილის შესახებ. — 140.

165 იხ. შენიშვნა 100. — 141.

166 ლაპარაკია კრებულის «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები» გამოცემის შესახებ. — 141.

167 ლენინს მხედველობაში აქვს სტატია «ჩვენი საფაბრიკო-საქარბნო სტატისტიკის საკითხისათვის (პროფ. კარიშევის ახალი სტატისტიკური გმირობანი)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 1 — 42). ეურნალებში «მირ ბოევი» და «ნაუჩნოე ობოზრენიეში» სტატია არ დაბეჭდილა, იგი შევიდა კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები».

«მირ ბოჟიი» — ლიბერალური მიმართულების ყოველთვიური ლიტერატურული და სამეცნიერო-პოპულარული ჟურნალი; გამოდიოდა პეტერბურგში 1892-დან 1906 წლამდე. 1898 წელს ჟურნალში დაიბეჭდა ლენინის რეცენზია ა. ბოგდანოვის წიგნზე. «Краткий курс экономической науки» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი, 4 გვ. 43—54). 1906-დან 1918 წლამდე ჟურნალი გამოდიოდა «სოფრენენი მირის» სახელწოდებით.

«ნაუჩნოე ობოზრენიე» — ყოველთვიური ჟურნალი; გამოდიოდა პეტერბურგში 1894-დან 1903 წლამდე. ჟურნალში იბეჭდებოდა მარქსისტების ცალკეული სტატიები. გადასახლებაში ყოფნის პერიოდში ვ. ი. ლენინმა ამ ჟურნალში მოათავსა სტატიები: «არაკრიტიკული კრიტიკა (ბ-ნ პ. სკვორცოვის სტატიის «საქონლის ფეტიშიზმის» გამო, «ნაუჩნოე ობოზრენიე», № 12, 1899 წ.)»; «შენიშვნა ბაზრების თეორიის საკითხისათვის (ბბ. ტუგან-ბარანოვსკისა და ბულგაკოვის პოლემიკის გამო)» და «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 721 — 750; ტომი 4, გვ. 55 — 66, 78—102). — 141.

168 «დეიდა» — ა. მ. კალმიკოვა (1849 — 1926), საზოგადო და პოლიტიკური მოღვაწე, მარქსისტული და სამეცნიერო-პოპულარული ლიტერატურის გამომცემელი; ოთხმოცდაათიან წლებში აქტიურ მონაწილეობას იღებდა კულტურულ მუშაობაში პეტერბურგში, კითხულობდა ლექციებს მუშათა საღამოს სკოლაში და მუშაობდა თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების წერა-კითხვის მცოდნეობის პეტერბურგის კომიტეტში. ახლო ურთიერთობა ჰქონდა «შრომის განთავისუფლების» ჯგუფთან და პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირთან». შემდეგში კალმიკოვა ყოველწლიურად ეხმარებოდა «ისკრასა» და «ზარისს», მოაწყო ფინანსური დახმარება მათი გამოცემისათვის. ვ. ი. ლენინი მას დიდი ნდობითა და პატივისცემით ეყილებოდა; შენახულია ვ. ი. ლენინის ცალკეული წერილები მისდამი «ისკრის» პერიოდისა (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 171 — 176 და 183 — 185; ტომი 36, გვ. 89 — 90). — 142.

169 ვ. ი. ლენინმა ს. და ბ. ვებერის წიგნის «ინგლისის ტრედ-იუნioniზმის თეორია და პრაქტიკა» თარგმანი გაგზავნა 1898 წლის 16 აგვისტოს (იხ. ეს ტომი, გვ. 138). — 144.

170 ლეპეშინსკაია თ. ბ. (დაიბადა 1871 წელს) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი; 1897 — 1900 წლებში თავის ქმართან პ. ნ. ლეპეშინსკისთან ერთად იყო გადასახლებაში ციმბირში, მსახურობდა ფერშ.

ლად ენისეისკის გუბერნიის სოფელ კურაგინსკოეში. 1903—1906 წლებში, ჟენევაში ემიგრაციაში ყოფნის დროს, მუშაობდა ემიგრანტი ბოლშევიკების ჯგუფში. 1906 წელს დაბრუნდა რუსეთში, ცხოვრობდა ორშაში, სადაც აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რევოლუციურ მოძრაობაში; შემდეგში მუშაობდა ექიმად მოსკოვსა და ყირიმში. 1919 წლიდან — სამასწავლებლო და სამეცნიერო მუშაობას ეწევა ტაშკენტისა და მოსკოვის უნივერსიტეტებში და მოსკოვის სამეცნიერო-საკვლევ ბიოლოგიურ და სამედიცინო ინსტიტუტებში. სსრ კავშირის მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი. 1949 წლიდან განაგებს სსრ კავშირის მედიცინის მეცნიერებათა აკადემიის ექსპერიმენტული ბიოლოგიის ინსტიტუტის ცოცხალი ნივთიერების განვითარების განყოფილებას. დაჯილდოებულია ლენინის ორდენით და შრომის წითელი დროშის ორდენით.

ვ. ი. ლენინისა და ო. ბ. ლეპეშინსკაიას ერთად მგზავრობის შესახებ იხ. პ. ლეპეშინსკის წიგნი «შემობრუნება», 1955, გვ. 95—96.—144.

171 კურნატოვსკი ვ. კ. (1868—1912) — პროფესიული რევოლუციონერი, ვ. ი. ლენინის თანამებრძოლი; სტუდენტობის წლებში მონაწილეობდა ნაროდოვოლელების წრეებში და აქტიურ პროპაგანდისტულ მუშაობას ეწეოდა მუშათა წრეებში; 1889 წელს დააპატიმრეს და არხანგელსკის გუბერნიაში გადასახლეს; 1892 წელს, გადასახლების დამთავრების შემდეგ, გაემგზავრა ციურისში, სადაც შევიდა «შრომის განთავისუფლების» ადგილობრივი ჯგუფის შემადგენლობაში. 1897 წელს, რუსეთში რომ ბრუნდებოდა, საზღვარზე დააპატიმრეს და გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში, სადაც ხვდებოდა ვ. ი. ლენინს. გადასახლების ვადის დამთავრების შემდეგ 1900 წლის შემოდგომაზე პარტიის დავალებით საცხოვრებლად გადავიდა თბილისში, სადაც დიდი დახმარება გაუწია ქართველ სოციალ-დემოკრატებს ლენინურისკრული ხაზის გატარებაში; 1903 წელს დააპატიმრეს და იაკუტიაში გადასახლეს; 1905 წელს პარტიულ მუშაობას ეწეოდა ჩიტაში; 1906 წელს სამხედრო სასამართლომ მიუსაჯა სიკვდილით დასჯა, რომელიც მუდმივი კატორღით შეუცვალეს, ამავე წელს ვაიკა საზღვარგარეთ; 1910 წელს მთლად ავადმყოფი ჩავიდა პარიზში და კვლავ შეხვდა ვ. ი. ლენინს.

სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება ფოტოგირი ჩიტის 1905 წლის რევოლუციური აშბების შესახებ იმ კითხვების ჩანაწერისა, რომლებსაც ვ. ი. ლენინი აძლევდა ყრუ კურნატოვსკის პარიზში (იხ. ლენინის კრებული XXV, გვ. 300). — 144.

172 ლაპარაკია მწერალ ნ. ს. სოხანსკაიას (ფსევდონიმი კოხანოვსკაია) წიგნის შესახებ. მისი წიგნი ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვამ გამოიყენა.

47. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

სტრიქონებს შუა ქიმიური წესით დაწერილი წერილის გადასაგზავნად
 1. ი. ლენინისათვის. — 144.

- 173 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს პირველი თავები თავისი წიგნისა
 «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში», რომელსაც იგი წერილებში
 შემოკლებით «ბაზრებს» უწოდებს. — 149.
- 174 ვ. ი. ლენინს წიგნი «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში. მსხვილი
 მრეწველობის შინაური ბაზრის წარმოშობის პროცესი» გამოვიდა
 1899 წლის მარტის დამლევს მ. ი. ვოდოვოჟოვას გამოცემით (იხ.
 თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3). — 150.
- 175 ჟურნალ «ნაჩალს» 1899 წლის № 3-ში ვ. ი. ლენინმა დამოუკიდებე-
 ლი სტატიის სახით გამოაქვეყნა წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება
 რუსეთში» III თავის პირველი ექვსი პარაგრაფი სათაურით «კაპიტა-
 ლისტური მეურნეობის მიერ საბატონო მეურნეობის განდევნა რუ-
 სეთის თანამედროვე მიწათმოქმედებაში». ამ სტატიას რედაქციამ და-
 ურთო შემდეგი შენიშვნა: «ეს სტატია ნაწყვეტია ავტორის დიდი გა-
 მოკვლევისა რუსეთში კაპიტალიზმის განვითარების შესახებ». — 151.
- 176 წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» წინასიტყვაობაში ვ. ი.
 ლენინმა შემდეგში შეიტანა დამატება, რომელიც გამოქვეყნდა რო-
 გორც Postscriptum-ი (შინაწერი). — 151.
- 177 სარჩევი წიგნში «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» არ შემოკლე-
 ბულა. — 152.
- 178 ვ. ი. ლენინის წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» საავ-
 ტორო კორექტურას აკეთებდა ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა. სტატისტი-
 კური ცხრილების კორექტურის გასასწორებლად კი მიწვეული იყო
 სტატისტიკოსი ვ. ა. იონოვი.
 1899 წლის 25 იანვრის წერილში ანა ილიას ასული დას მარიამ
 ილიას ასულს სწერს:
 «რამდენადმე მოვაგვარე ვოლოდიას წიგნის ბეჭდვის საქმე (უმ-
 თავრესად ამისათვის გავემგზავრე); ვესაუბრე ვად. ან-ს (იონოვს. —
 რ. ე. დ.), რომელიც მას კორექტურას უკეთებს, სხვადასხვა დეტალებ-
 ზე, — ვარჩევდით ქაღალდს, ცხრილების შრიფტს და etc. უკანასკნელ
 კორექტურას გადავთვალეფერებთ მე და მცტია. ძალიან მინდა, რომ
 იგი (ვ. ი. ლენინი. — რ. ე. დ.) შეძლებისამებრ დაეკამათებინა ამ გა-
 მოცემით, მაგრამ ძალიან ძნელია, როცა საქმეს არ იცნობ და როცა
 შორი მანძილის გამო არ შეგიძლია მიწერ-მოწერა აწარმოო, და მხო-
 ლოდ მიხედვარაზეა საქმე». — 152.

- 179** ლაპარაკია, როგორც ჩანს, მ. ტ. ელიზაროვის მუშაობაზე მუშათა სა-
ლამოს საკუთარ სკოლებში. — 156.
- 180** აღნიშნული წერილი არ არის. ვ. ი. ლენინმა, როგორც ცნობილია,
1898 წლის 11 ნოემბრის წერილიდან, მიიღო თავისი კრებულის «ეკო-
ნომიური ეტიუდები და სტატიები» საავტორო ეგზემპლარები და
სთხოვა დაეგზავნათ ისინი გასაცნობად. — 157.
- 181** გ რ ი გ ო რ ი ე ვ ი მ. გ. («ეგორიჩი») — სოციალ-დემოკრატი; 1889
წელს დაპატიმრებულ იქნა ყაზანის ნ. ე. ფედოსეევის რევოლუციურ
წრეში მონაწილეობისათვის; ნიჟნი ნოვგოროდში ი. ქ. ლალაიანთან
ერთად კავშირი დაამყარა ადგილობრივ მარქსისტებთან; 1890 წელს
მას მიესაჯა ათი თვის პატიმრობა, რომელსაც «კრესტში» იხდიდა.
ნიჟნი ნოვგოროდში 1891 წელს დაბრუნების შემდეგ კავშირი ჰქონდა
ადგილობრივ მარქსისტებთან: პ. ნ. სკვორცოვ-სტეპანოვთან, ი. პ.
გოლდენბერგთან, ა. ა. ვანეცევთან, მ. ა. სილვინთან, ს. ი. მიცკევიჩთან,
ლ. ბ. კრასინთან და სხვ. სამარაში, სადაც გრიგორიევი პოლიციის აშ-
კარა ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა. იგი მუშაობდა სამარის
მარქსისტთა წრეში, თანამშრომლობდა «სამარსკი ვესტნიკში». 1896
წლის მაისში იგი კვლავ დააპატიმრეს და 1897 წლის დამლევს 4
წლით გადაასახლეს არხანგელსკში. იხ. მისი სტატიები: «მოგონებანი
ყაზანის ფედოსეევის წრის შესახებ (1888 — 1889 წლ.)» 1923 წლის
«პროლეტარსკაია რევოლუციაში» № 8 (20) და «მარქსისტები ნიჟნი
1889 — 1894 წლებში» 1924 წლის «პროლეტარსკაია რევოლუციაში»
№ 4 (27).
- მ. გ. გრიგორიევის სახელზე გაგზავნილი წერილი, რომელსაც ვ. ი.
ლენინი იხსენიებს, არ შენახულა. — 157.
- 182** «ს ა მ ა რ ე ლ ი, რ ო მ ე ლ ი ც «ნ ა უ ჩ ნ ო ე ო ბ ო ზ რ ე ნ ი ე შ ი»
წ ე რ ს», პ. პ. მასლოვი. — 157.
- 188** გ ე რ მ ა ნ ი ი ს ს ო ც ი ა ლ-დ ე მ ო კ რ ა ტ ი ი ს შ ტ უ ტ გ ა რ ტ ი ს
ყ რ ი ლ ო ბ ა მიმდინარეობდა 1898 წლის 3 — 8 ოქტომბერს. ამ
ყრილობაზე პირველად აღიძრა საკითხი რევინოზონიზმისა გერმანიის
სოციალ-დემოკრატიაში იმასთან დაკავშირებით, რომ გამოქვეყნებულ
იქნა განცხადება ე. ბერნშტეინისა, რომელიც ყრილობას არ ესწრე-
ბოდა. ამ განცხადების განხილვისას ა. ბებელი და კ. კაუცკი იმ თვალ-
საზრისს ადგენენ, რომ საჭირო იყო იდეურა ბრძოლა ბერნშტეინთან,
და გამოთქვამდნენ აზრს ბერნშტეინის მიმართ ორგანიზაციულ ღო-
ნისძიებათა გამოყენების წინააღმდეგ. ყრილობის უმცირესობამ, პარ-
ვეუსისა და რ. ლუქსემბურგის მეთაურობით, უფრო მეკეთრი პოზი-
ცია დაიკავა.

გაზეთ «Frankfurter Zeitung»-ის რომელ სტატიაზეა ლაპარაკი—
გამორკვეული არ არის. — 158.

- 184 კრებული «ვლადიმერ ილინი. ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები»
გამოსცა მ. ი. ვოდოვოხოვამ 1200 ვგზემპლარი ტირაჟით. — 160.
- 185 ეს წერია, რომელსაც დართული ჰქონდა კრებულის «ეკონომიური
ეტიუდები და სტატიები» შეცდომათა გასწორება, როგორც ჩანს 1898
წლის 12 დეკემბრის მომდევნო წერილიდან, ფოსტაში დაიყარა. თა-
ვისი შესწორებანი ვ. ი. ლენინმა შემდეგში შეიტანა მხოლოდ სტა-
ტიაში «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის», რომელიც
შევიდა კრებულში «აგარარული საკითხი», ნ. I, 1908. — 160.
- 186 მ ა ლ ჩ ე ნ კ ა ლ. — იენინერ-ტექნოლოგი; მონაწილეობას იღებდა
პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის
კავშირის» დაარსებაში; 1895 წლის 9 დეკემბერს დააპატიმრეს, ხოლო
1897 წლის იანვარში 3 წლით გადაასახლეს არხანგელსკის გუბერ-
ნიაში. შემდეგში ჩამოშორდა რევოლუციურ მოძრაობას. — 161.
- 187 ე რ გ ა ნ ი ა. ა. — «ნაროდოვოლელების ჯგუფის» პეტერბურგის არა-
ლეგალური ეგრეთწოდებული ლახტის სტამბის ერთ-ერთი ორგანიზა-
ტორი. ამ სტამბამ დაბეჭდა მთელი რიგი პროკლამაციები, აგრეთვე
ვ. ი. ლენინის ბროშურა «განმარტება კანონისა ჯარიმების შესახებ,
რომლებსაც მუშებს ფაბრიკებსა და ქარხნებში ახდევინებენ». მუ-
შაობდა რა ნაროდოვოლელების ორგანიზაციაში, ერგინი, როგორც
თვითონ ამბობს თავის ჩვენებაში, უახლოვდებოდა სოციალ-დემოკრა-
ტიის შეხედულებებს. 1895 წლის დეკემბერში დააპატიმრეს პეტერ-
ბურგის სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციის საქმის გამო. სტამბის
განადგურებასთან დაკავშირებით 1896 წლის ივნისში ერგინს ბრალ-
დება წაუყენეს აგრეთვე ამ საქმის გამო და ორი წლის პატიმრობის
შემდეგ მიუსაჯეს 8 წლით გადასახლება აღმოსავლეთ ციმბირში. — 165.
- 188 ფ რ ე ლ ი ხ ი ნ. ნ. — ნაფიცი ვეჟილი; 1894 წელს, იმყოფებოდა რა
პეტერბურგში, ურთიერთობა ჰქონდა ნაროდოვოლელების ჯგუფთან და
მონაწილეობას იღებდა პროკლამაციების გამოცემაში; 1898 წელს და-
აპატიმრეს და 5 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. — 165.
- 189 ზ მ ე ე ვ ი ვ. ე. — პეტერბურგის ყოფ. გოლდბერგის ქარხნის მუშა;
მონაწილეობას იღებდა პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირის» ბუშაობა-
ში; ახლო ურთიერთობა ჰქონდა გ. მ. კრეტიანოვსკისთან. 1896 წელს
ნოვგოროდში გადავიდა და აქტიური მონაწილეობა მიიღო «ბრძოლის
კავშირის» ნოვგოროდის სტამბის შექმნაში; 1897 წელს დააპატიმრეს,
ხოლო 1898 წელს 5 წლით გადასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში. — 165.

- 190** ალიუშკევიჩი ნ. თ. («ქიმიკოსი») — 1892 წლიდან აქტიურ მონაწილეობას იღებდა პეტერბურგის რევოლუციურ წრეებში, ენერგიულ პროპაგანდას ეწეოდა მუშებს შორის; პოლონური ენიდან თარგმნა ბროშურა: «რა უნდა იცოდეს და დაიმახსოვროს თვითუღმა მუშამ», რომელიც პექტოგრაფზე დაბეჭდილი გამოსცა. 1893 წელს დააპატიმრეს და სამართალში მისცეს «ცენტრალური მუშათა წრის» ორგანიზაციის საქმის გამო; უფრო გვიან ნოვგოროდში მონაწილეობას იღებდა ნოვგოროდის სტამბის შექმნაში, რისთვისაც 1897 წელს კვლავ დააპატიმრეს, ხოლო 1898 წელს მიუსაჯეს 5 წლით გადასახლება აღმოსავლეთ ციმბირში. — 165.
- 191** ტალალაევი გ. ტ. — 90-იან წლების შუა ხანებში პეტერბურგიდან ნოვგოროდში გადასახლეს. ტალალაევმა, რომელსაც მჭიდრო კავშირი ჰქონდა პეტერბურგის «ბრძოლის კავშირის» ორგანიზაციის წევრებთან, ალიუშკევიჩთან და ზმეევთან ერთად მოაწყო სტამბა, რომელშიც შეუდგა გაზეთ «ტრიბუნისა» და სხვა გამოცემების ბეჭდვას. ამავდროულად დაბეჭდა: «ცენტრალური საკავშირო მუშათა სალაროს წესდება», ტალალაევის მიერ დაწერილი მოწოდება. «სამართლიანი საქმე», «განცხადება ახალი საადმირალოს მუშებისადმი» და სხვ. 1897 წლის მეორე ნახევარში ტალალაევი დააპატიმრეს, ხოლო 1898 წელს აღმოსავლეთ ციმბირში გადასახლეს. — 165.
- 192** ტიუტრიუმოვა — აბრამოვიჩი რ. ა. (1865 — 1920) — 1886 წელს დააპატიმრეს სტუდენტთა საქმის გამო პეტერბურგში და გაგზავნეს პოლიციის ზედამხედველობის ქვეშ ყაზანში; 1887 წელს საზღვარგარეთ წავიდა; 1892 წელს მიემხრო სოციალ-დემოკრატებს. საზღვარგარეთიდან დაბრუნების შემდეგ 1897 წელს დააპატიმრეს და საზღვარგარეთის რევოლუციურ წრეებში მონაწილეობისათვის მიუსაჯეს 5 წლით გადასახლება აღმოსავლეთ ციმბირში; 1905 წლის შემდეგ, როცა ევროპულ რუსეთში დაბრუნდა, მონაწილეობდა პარტიულ მუშაობაში და ემხრობოდა ბოლშევიკებს. თავი მოიკლა. — 165.
- 193** გორევი (გოლდმანი) ბ. ი. — პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» წევრი; 1897 წელს დააპატიმრეს; 1899 წელს გადასახლეს ოლექანსკში; გადასახლების დამთავრების შემდეგ 1902 წლის დამლევს წავიდა საზღვარგარეთ, სადაც ისკრულ ცენტრს დაუკავშირდა. იყო ორგანიზაციული კომიტეტის წევრი და აქტიურ მონაწილეობას იღებდა II ყრილობის მოწვევაში, რისთვისაც მოიარა რუსეთის მთელი რიგი ქალაქები; ყრილობის წინ დაპატიმრებულ იქნა საზღვარზე. გაათავისუფლეს 1905 წლის ვაზაფხულზე, რის შემდეგ მუშაობდა როგორც ბოლშევიკური ცენტრალური კომიტეტის აგენტი და რსდმპ პეტერბურგის კომიტეტის წევრი.

1905 წლის რევოლუციის პერიოდში — მუშათა დეპუტატების საბჭოს აღმასრულებელი კომიტეტის წევრი; რეაქციის წლებში — ლიკვიდატორი მენშევიკი; მენშევიკად რჩებოდა 1920 წლამდე, როცა კავშირი გაწყვიტა მენშევიზმთან. ჩამოშორდა რა აქტიურ პოლიტიკას, პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა. — 165.

194 როგორც შემდგომი წერილიდან ჩანს, ვ. ი. ლენინს და ნ. კ. კრუპსკიას ნება დაერთოთ წასულიყვნენ მინუსინსკში. ჩანს, ისინი მინუსინსკში ჩავიდნენ 1898 წლის 24 თუ 25 დეკემბერს და გაჩერდნენ კრუჟანოვსკებთან და სტარკოვებთან. ისინი აქ იყვნენ 1899 წლის 1 იანვრამდე. — 170.

195 ეს შესწორებანი წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» წინასიტყვაობაში შეტანილი არ ყოფილა. — 171.

196 ხელნაწერის (გადათვრებული) 44-ე გვერდი მოდიოდა ვ. ი. ლენინის წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 50) პირველი გამოცემის მე-20 გვერდზე. ლენინის აღნიშნული გასწორება შეტანილი არ ყოფილა არც პირველ, არც შემდგომ გამოცემებში. — 171.

197 ტ. ბ. — მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკი — ავტორი წიგნისა «რუსეთის ფაბრიკა წარსულში და აწმყოში». — 172.

198 ბ უ ლ გ ა კ ო ვ ი ს. ნ. — ავტორი წიგნისა «ბაზრების შესახებ კაპიტალისტური წარმოების დროს. თეორიული ეტიუდი». — 172.

199 კ რ ა ს ნ ო პ ე რ ო ვ ი. მ. — სამოციანი წლების რაზნოჩინელი ინტელიგენციის ერთ-ერთი წარმომადგენელი, რომელიც მონაწილეობას იღებდა 1863 წლის «ყაზანის შეთქმულებაში». «ყაზანის შეთქმულების» ამოცანა იყო გლეხთა აჯანყების დაწყება ყაზანის და მის მოზიჯნავე გუბერნიებში იმ მიზნით, რომ ჩამოეშორებინათ იმ ქარების ნაწილი, რომლებიც მონაწილეობდნენ პოლონეთში აჯანყების ჩაქრობაში. სტუდენტთა წრის ერთ-ერთი წევრის გამცემლობასთან დაკავშირებით გამოსვლის მომზადება დასაწყისშივე ჩაიშალა.

1867 წელს პოლაციის აშკარა ზედამხედველობიდან განთავისუფლების შემდეგ კრასნოპეროვი ერთ დროს იყო სტატისტიკური განყოფილების გამგე სამარის, ხოლო შემდეგ ტვერის საგუბერნიო ერობებში; 1886 წლიდან თანამშრომლობდა «რუსსკიე ვედომოსტში» — 172.

200 ჟ ე ი ზ ნ — ყოველთვიური ჟურნალი; გამოდიოდა პეტერბურგში 1897-დან 1901 წლამდე; 1902 წელს გამოდიოდა საზღვარგარეთ. 1899 წლიდან ჟურნალი «ლეგალური მარქსისტების» ხელში იყო.

«ჟიზნი» დაიბეჭდა: «ნაჩალოსათვის» განკუთვნილი სტატია ვ. ი. ლენინისა «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში (კაუცკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის შესახებ)» და სტატია «პასუხი ბ-ნ პ. ნეედანოვს» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 117 — 187, 188 — 195). — 174.

201 ლენინს მხედველობაში ჰქონდა პოპულარული გერმანული ფირმა «Reclam», რომელმაც გამოსცა რამდენიმე ათასი წიგნაკი (Uniwersal-Bibliothek) ლიტერატურის დარგში — წიგნაკი 20 pf. (10 კაპიკად). — 174.

202 — წერილი წარმოადგენს ს. შუშენსკოეში დაწერილ ღია ბარათს. როგორც მინაწერიდან ჩანს, ვ. ი. ლენინს ეს ღია ბარათი თან წაუღია მინუსინსკში და გაუგზავნია მხოლოდ 28 დეკემბერს. — 176.

203 ლაპარაკია პ. ბ. სტრუვეს მოხსენებების შესახებ თემაზე «რუსეთის ბატონყმური მეურნეობის განვითარების ძირითადი მომენტები XIX საუკუნის დასაწყისში 1861 წლამდე», რომელიც წაითხულ იქნა მოსკოვის იურიდიულ საზოგადოებაში 1898 წლის 7 დეკემბერს. ანგარიში მოხსენებების შესახებ დაიბეჭდა 1898 წ. 9 დეკემბრის «რუსსკიე ვედომოსტში» № 279.

ბატონყმობის დაცემის მიზეზებზე ნ. ე. ფედოსეევის შეხედულებათა შესახებ შეიძლება ვიმსჯელოთ მხოლოდ ჩვენამდე მოღწეული მისი სტატიის მიხედვით «ისტორიული ცნობა», რომელიც დაიბეჭდა 1897 წ. 16 და 17 იანვარს გაზეთ «სამარსკი ვესტნიკში» და ანდრეევსკისადმი წერილში, რომლის სათაურია «საიდან და როგორ წარმოსდგა რუსეთის მუშათა კლასი?» (იხ. კრებული «ნიკოლოზ ევგრაფის-ძე ფედოსეევი», 1923, გვ. 145 — 154). ნ. ე. ფედოსეევის ფუნდამენტალური შრომა ამ საკითხზე ნაპოვნი არ არის. — 178.

204 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა მ. ი. ტუვან-ბარანოვსკის წიგნი «სამრეწველო კრიზისები თანამედროვე ინგლისში, მათი მიზეზები და გავლენა ხალხის ცხოვრებაზე». — 179.

205 ვ. ი. ლენინისა და სხვა ამხანაგების მიერ მინუსინსკში ახალწლის შეხვედრის აღწერა იხ. პ. ლეპეშინსკის წიგნში «შემობრუნება». — 181.

206 ლაპარაკია დისპუტზე, რომელიც გაიმართა 1898 წლის 19 დეკემბერს მოსკოვის უნივერსიტეტის სააქტო დარბაზში იმასთან დაკავშირებით, რომ მ. ი. ტუვან-ბარანოვსკიმ დაიცვა დისერტაცია «რუსეთის ფაბრიკა წარსულსა და აწმყოში», რომელიც მან წარადგინა პოლიტიკური ეკონომიის დოქტორის ხარისხის მოსაპოვებლად. — 184.

- 207** როგორც ჩანს, ვ. ი. ლენინის წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» II თავის ამ დამატებას წარმოადგენს სქოლიო ვ. ვ.-ის (ი. პ. ვორონცოვის) წიგნის გამო «კაპიტალიზმის ბელი რუსეთში» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 203). — 184.
- 208** შუშენსკოეში ამანათი გაუგზავნეს ვ. ი. ლენინს მახლობლებმა, რის შესახებ თავისი ქალიშვილისადმი, მარიამ ილიას ასულისადმი წერილში მარიამ ალექსანდრეს ასული წერდა: «გაუგზავნე შუშაში ვოლოდიას ქადრაკი. ხოლო ნადიას ტებილეული 17 დეკემბერს იმ ვარაუდით, რომ ამას მიიღებდნენ დღესასწაულებზე და არა უგვიანეს ახალი წლისა. მიიღეს კი მხოლოდ ერთი თვის შემდეგ, დაახლოებით 17 იანვარს». — 185.
- 209** ა. ა. ვანევემა მისცა თხოვნა გადაეყვანათ იგი ისეთ ადგილზე, სადაც უფრო რბილი ჰავა იქნებოდა, რასაც მოჰყვა ირკუტსკის გენერალ-გუბერნატორის განკარგულება მისი გადაყვანის შესახებ ირკუტსკის გუბერნიის ტუნკაში. მხოლოდ განმეორებითი თხოვნისა და სპეციალური საექიმო შემოწმების შემდეგ მოხერხდა იმის მიღწევა, რომ ვანევეი 1899 წლის ივნისის დამდეგს გადაეყვანათ მინუსინსკის ოლქის სოფელ ერმაკოვსკოეში, სადაც იგი სამთვენახევრის შემდეგ გარდაიცვალა. — 186.
- 210** განცხადება ჟურნალ «ნაჩალოს» გამოსვლის შესახებ გამოქვეყნებული იყო «რუსსკიე ვედომოსტის» 1899 წ. 14 იანვრის № 14-ში. — 193.
- 211** ლაპარაკია, როგორც შემდეგი წერილიდან ჩანს, რ. გეოზდიოვის წიგნზე «Культуризмъ-ростовщичество, его общественно-экономическое значение». ვ. ი. ლენინის რეცენზია ამ წიგნზე დაიბეჭდა ჟურნალ «ნაჩალოს» 1899 წლის № 3-ში (იხ. თხზულებანი 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 71 — 73). — 193.
- 212** ა. ა. ვანევეი სოფელ ანციფერსკოეში არ გადაუყვანიათ მისი ავადმყოფობის გამო. — 193.
- 213** მ ა ხ ნ о в е ц и ვ. პ. (ავიმოვი) (1872 — 1921). «ეკონომიზმის» ერთ-ერთი იდეოლოგი, ემხრობოდა მენშევიკების მარჯვენა ფრთას. 1898 წელს გადაასახლეს აღმოსავლეთ ციმბირში, საიდანაც გაიქცა, შემდეგ ემიგრაციაში წავიდა შვეიცარიაში, სადაც შევიდა «სახლვარგარეთ მყოფ რუს სოციალ-დემოკრატთა კავშირში»; რსდმპ II ყრილობაზე სათავეში ედგა რაბოჩედლოელთა მარჯვენა ფრთას. — 193.
- 214** ა რ ე ფ ი ე ვ ი ვ. ს. — რევოლუციური მოღვაწეობა დიწყო ოთხმოცდაათიანი წლების დამდეგს, 1894 წელს დააპატიმრეს და გადაა-

სახლეს ჯერ ვიატკაში. ხოლო შემდეგ მინუსინსკის ოლქის სოფელ კაზაჩინსკოეში. ვიატკაში ყოფნის დროს თანამშრომლობდა «ვიატკაში გაზეტაში» და «ვიატსკი კრაიში», ხოლო ციმბირში ყოფნის დროს — «ვოსტოჩნოე ობოზრენიეში» და «სიბირსკაია ჟიზნი», რისთვისაც გადასახლეს სოფელ კაზაჩინსკოედან. თავის ნაშრომებს ათავსებდა აგრეთვე «რუსეთის გეოგრაფიული საზოგადოების აღმოსავლეთ ციმბირის განყოფილების უწყებებში» და სხვა გამოცემებში. რუსეთში დაბრუნების შემდეგ სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიას მიემხრო. — 194.

215 ლაბარაკია ვ. ი. ლენინის წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» VII თავის დამატებებზე: «ევროპული რუსეთის საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის სტატისტიკური მონაცემების შენაჯამები» და «ევროპული რუსეთის საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის უმნიშვნელოვანესი ცენტრები» (იხ. თხზულებანი, 4. გამოც., ტომი 3, გვ. 713—714, 715 — 719). — 195.

216 «სამართლ სულისკვეთებად» იგულისხმება პოზიცია, რომელიც «სამარელებმა» («სამარსკი ვესტნიკის» რედაქციამ) დაიკავეს ჟურნალ «ნოვოე სლოვოსა» და მისი რედაქციის (სტრუქტურა და ტუგან-ბარანოვსკის) მიმართ, რომლებსაც ისინი ლიბერალიზმს აბრალედნენ. — 195.

217 ვ. ი. ლენინი ბიბლიოგრაფიული ჟურნალის «მ. ო. ვოლფის აშხანგობის წიგნის მაღაზიების ლიტერატურის, მეცნიერებისა და ბიბლიოგრაფიის უწყებების» ერთ-ერთ ნომერს, როგორც ჩანს, ქიმიური წერილით აბრუნებდა. რომ წერდა. ეს მთხოვესო, ამას კონსპირაციისათვის წერდა. — 199.

218 იგულისხმება ვ. ი. ლენინის რეცენზია პარვეუსის წიგნზე «Мировой рынок и сельскохозяйственный кризис. Экономические очерки». რეცენზია გამოქვეყნდა ჟურნალ «ნაჩალოს» 1899 წლის № 3-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 68—70). — 199.

219 ვ. ა. — სტატისტიკოსი ვ. ა. იონოვი, რომელიც ასწორებდა სტატისტიკური ცხრილების კორექტურას ვ. ი. ლენინის წიგნში «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 201.

220 შემდეგი წერილიდან ჩანს, რომ დასახელებული ბროშურა ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას ვ. ი. ლენინისათვის გაუგზავნია როგორც ნიშუში შრიფტისა, რომლითაც იწყობოდა წიგნი «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». — 201.

221 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს «დიაგრამა, გამომხატველი ა და ბ ცხრილებისა» წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» II თავში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, 144 და 145 გვერდებს შუა). — 202.

222 რომელ «მეორე» სტატისტიკოსზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 202.

223 გამომცემელი — ა. ნ. პოტრესოვი, რომელიც ვ. ი. ლენინისადმი წერილში აკრიტიკებდა მის სტატიას «რა მემკვიდრეობაზე ვამბობთ უარს?». ეთანხმებოდა რა გარკვეულ ნაწილში პოტრესოვის მითითებებს, ლენინი მას თავის საპასუხო წერილში სწერდა, რომ სკალდინს და არა ჩერნიშევსკისა და მის თანამოაზრეებს იგი იღებს პარალელისათვის ცენზურული მოსაზრებებით (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 11 — 13). — 202.

224 ლაპარაკია, როგორც ჩანს, ლ. მარტოვის წერილზე, რომელმაც ისევე, როგორც ლენინმა, მიიღო ა. ნ. პოტრესოვისაგან ანალოგიური შინაარსის წერილი. «ბურჟუაზიულობაში» ბრალის დადება, რომელზეც ლაპარაკია ლენინის წერილში, ჩანს, «სამარელებისაგან» მომდინარეობდა. კერძოდ, პ. მასლოვმა «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» 1899 წლის № 3-ში მოათავსა სტატია «ნატურალური მეურნეობის იდეალიზაცია». ამ სტატიისათვის გაკეთებულ თავის შენიშვნაში მასლოვი აშბობს შემდეგს: «მწარმოებლების, როგორც ასეთების ინტერესთა წარმომადგენლობა მემკვიდრეობად მიიღეს უმეპატრონეო მწარმოებლის იდეოლოგებმა, რომლებმაც განავითარეს ჩერნიშევსკის ძირითადი იდეები და მისცეს მათ მეცნიერული დასაბუთება. ამიტომ ვერასგზით ვერ დავეთანხმებით ვლად. ილინს («ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები»), რომელმაც უმეპატრონეოთა იდეოლოგია 60-იანი წლების განმანათლებელ ლიბერალთაგან მიღებულ «მემკვიდრეობად» მიაჩნია. ბურჟუაზიული «განმანათლებლებისაგან» მემკვიდრეობა მიიღეს და შეეძლოთ მიეღოთ ბურჟუაზიულსავე «განმანათლებლებს». შეიძლება ეს დიდი პატივიც იყოს, — თვლებოდე ყოველგვარი პატივისცემის ღირს განმანათლებელთა «მემკვიდრედ», — მაგრამ, რას იზამ, როცა ბურჟუაზიულ და არაბურჟუაზიულ განმანათლებლებს შორის საერთოა მხოლოდ ის, რომ ერთნიც და მეორენიც პროგრესისტები არიან და ერთი მხარისაყენ — დასავლეთისაყენ იყურებიან?». — 202.

225 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს V თავი «ბ. მიხაილოვსკი «მოწაფეთა» მიერ მემკვიდრეობაზე უარის თქმის შესახებ» სტატიაში «რა მემკვიდრეობაზე ვამბობთ უარს?» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 657 — 668).

მიხაილოვსკი ნ. კ. (1842 — 1904) — ლიბერალური ნაროდნიკობის თვალსაჩინო იდეოლოგი; დამაარსებელი და რედაქტორი ჟურნალ «რუსსკოე ბოგატსტვოსი», რომლის ფურცლებზე გააფრთხულ პოლემიკას აწარმოებდა მარქსისტებთან; იყო აგრეთვე ჟურნალების: «ოტჩეჩესტვენნიე ზაპისკის», «სევერნი ვესტნიკის», «რუსსკაია მისლის» თვალსაჩინო თანამშრომელი. ნ. კ. მიხაილოვსკის დახასიათება იხ. ვ. ი. ლენინი, თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 20, გვ. 129 — 134. — 203.

226 სილვანი მ. ა. (1874 — 1955) — პეტერბურგის «მუშათა კლასის განათავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» ერთ-ერთი წევრი, 1901 წლიდან — ლენინური «ისკრის» მომხრე. მუშაობდა არალეგალური ლიტერატურის ტრანსპორტზე და საიდუმლო სტამბის მოწყობაზე; თანამშრომლობდა მთელ რიგ ბოლშევიკურ გამოცემებში, განიცდიდა დევნას მეფის ხელისუფალთა მხრივ, 5 წელი გაატარა განმარტებულ პატიმრობაში, ორჯერ გადასახლებული იყო ციმბირში. 1908 წელს ჩამოშორდა პოლიტიკურ მოღვაწეობას. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა რსფსრ განათლების სახალხო კომისარიატში, 1923 წლიდან სოციალური დაზღვევის დარგში; ეწეოდა პედაგოგიურ მოღვაწეობას. — 203.

227 წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» VII თავის რომელ დამატებაზეა ლაპარაკი — ზუსტად არ არის გამოჩეკული. სავსებით შესაძლებელია, რომ ასეთ დამატებას წარმოადგენს სქოლიო ამ თავის უკანასკნელისწინა აბზაცისათვის, სადაც ვ. ი. ლენინი ადასტურებს მრეწველობის კაპიტალისტური ფორმებისა და სტადიების იმ კლასიფიკაციის სისწორეს, რომელსაც მარქსი იძლევა, იმ კლასიფიკაციის საწინააღმდეგოდ (პელდისა და ბიუხერის გამოკვლევები), «რომელიც ერთმანეთში ურევს მანუფაქტურასა და ფაბრიკას და მრეწველობის განსაკუთრებულ ფორმად გამოჰყოფს შემყიდველისათვის მუშაობას» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 652—653). — 203.

228 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის ჰონორარზე ს. და ბ. ვებების წიგნის «ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის თეორია და პრაქტიკა» პირველი ტომის თარგმანისათვის, რომელიც ო. ნ. პოპოვამ გამოსცა 1900 წელს. — 203.

229 როგორც ჩანს, ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის რეცენზიის შესახებ წიგნზე «Торгово-промышленная Россия. Справочная книга для купцов и фабрикантов». ეს რეცენზია გამოქვეყნდა ჟურნალ «ნაჩალოს» 1899 წლის № 3-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 74—77). — 204.

280 ვ. ი. ლენინის წიგნი «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» აწყობილი იყო იმავე შრიფტით, რომლითაც აწყობილი იყო 24-ე გვერდი ტ. რიბოს წიგნისა «აფექტური მეხსიერება», რაც ლენინს ნიმუშის სახით გაეგზავნა. — 204.

281 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «შენიშვნა ბაზრების თეორიის საკითხისათვის (პბ. ტუგან-ბარანოვსკისა და ბულგაკოვის პოლემიკის გამო)», რომელიც გამოქვეყნდა ჟურნალ «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» 1899 წლის № 1-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 55 — 66). პ. ბ. სტრუვეს საპასუხო სტატია «კაპიტალისტური წარმოების დროს ბაზრების საკითხისათვის (ბულგაკოვის წიგნისა და ილინის სტატიის გამო)» მოთავსებული იყო «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» იმავე № 1-ში.

ბაზრების თეორიის საკითხმა გაცხოველებული პოლემიკა გამოიწვია, რომელშიც მონაწილეობა მიიღეს აგრეთვე ა. რზგოვემა, პ. ნეჟდანოვმა, ბ. ავლოვმა და პ. სკვორცოვმა. ვ. ი. ლენინმა «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» № 8-ში მოათავსა თავისი სტატია «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 78 — 102). პ. ბ. სტრუვემ შეაჩერა ამ სტატიის დაბეჭდვა, როგორც ჩანს, აგრეთვე იმ მიზნით, რომ მიეცა თავისი «პასუხი ილინის» «ნაუჩნოე ობოზრენიეს» იმავე ნომერში. ჟურნალ «ეიზნის» 1899 წლის № 12-ში დიბეჭდა სტატიები პ. ნეჟდანოვისა «პოლემიკა ბაზრების საკითხის გამო» და ვ. ი. ლენინისა «პასუხი ბ-ნ პ. ნეჟდანოვს» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 188 — 195). — 204.

282 «ახალი დროება» («Die Neue Zeit») — გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ჟურნალი; გამოდიოდა შტუტგარტში 1883-დან 1923 წლამდე. ეს ჟურნალი თუმცა ნებადართული იყო რუსეთში გამოსაწერად, მაგრამ ხშირად ხდებოდა მისი კონფისკაცია, თუ ადრესატი პოლიტიკურად არაკეთილსაიმედო პიროვნება იყო. კონსპირაციის მიზნით ვ. ი. ლენინი მახლობლებისადმი წერილებში ჟურნალის სახელწოდებას რუსულად წერდა. ამ ჟურნალს მახლობლები ვ. ი. ლენინისათვის მოსკოვში გამოიწერდნენ ხოლმე და უგზავნიდნენ სოფ. შუშენსკოვში. — 205.

283 ლაპარაკია ერთ-ერთზე იმ სასოფლო-სამეურნეო მიმოხილვებიდან, რომლებსაც საგუბერნიო ერობები გამოსცემდნენ ხოლმე. ამ მიმოხილვებით ვ. ი. ლენინი სარგებლობდა წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» მუშაობისათვის. — 205.

284 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა ცხრილი, რომელიც შეეხება სარეწების კატეგორიებს წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» V თავში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 402).

ეს ცხრილი, როგორც ვ. ი. ლენინი ურჩევდა, წიგნში დაიბეჭდა ყველაზე წვრილი შრიფტით (ნონპარელით). — 206.

225 ლაპარაკია წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» მეორე თავის მეორე პარაგრაფში მოთავსებულ ცხრილზე, რომელიც ეხება მონაცემებს მეურნეთა სხვადასხვა ჯგუფებს შორის სანადელო მიწის ფართობის განაწილების შესახებ, და იმავე თავის პირველ პარაგრაფში მოთავსებულ ცხრილზე, რომელიც ეხება მონაცემებს თავრიდის გუბერნიის დნეპროვსკის მაზრაში მეურნეთა საშუალო ჯგუფის გამოდენის შესახებ (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 83 — 84 და 66). — 206.

226 წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» წინასიტყვაობას ვ. ი. ლენინმა დაუმატა მხოლოდ postscriptum (მინაწერი) (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 6 — 10). ამაზე ვ. ი. ლენინი წერს. 82-ე წერილში (იხ. გვ. 216 — 217). — 206.

227 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის სტატიაზე «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის», რომელიც მოთავსებულია 1899 წ. ჟურნალ «ნაუჩინოე ობოზრენიეს» № 8-ში. ამ სტატიაში ვ. ი. ლენინი იმოწმებს არა წიგნს «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» მისი გამოსვლის დროის შესახებ ცნობების გაურკვევლობის გამო, არამედ თავის სტატიას «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის», რომელიც დაიბეჭდება კრებულში «ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები». — 207.

228 მ. ტ. ელიზაროვმა ჰადრაკის ერთდროული თამაშის ერთ-ერთ სეანსზე პარტია მოუგო ცნობილ გერმანელ მოჰადრაკეს ე. ლასკერს, რომელიც მოსკოვში იმყოფებოდა 1898 წლის იანვრის დამლევს და თებერვლის დამდეგს. — 208.

229 «მართლმორწმუნეებად», ალბათ, იგულისხმებიან «სამარელები» (იხ. შენიშვნა 55). — 208.

240 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 78 — 102). — 210.

241 მინუსინსკიდან სოფელ შუშენსკოეში გადასვლის ნებართვა გ. მ. კრეჩენოვსკისა და ვ. ვ. სტარკოვს არ მისცეს. — 215.

242 ალბათ ბიბლიოგრაფიულ ჟურნალ «უწყებებში» სტრიქონებს შორის მოთავსებული იყო ქიმიური წერილი. — 216.

- 243 ბეჭდური შეცდომების სიიდან, რომელიც დართული აქვს წერილს, ჩანს, რომ ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» II და III თავების გადათეთრებული ფურცლები. — 216.
- 244 სარჩევი მოცემულ იყო თვითელი პარაგრაფის დაწვრილებითი შინაარსით. — 216.
- 245 ლაპარაკია კ. კაუცკის წიგნზე «Die Agrarfrage», 1899 («აგრარული საკითხი»). ვ. ი. ლენინმა ამ წიგნზე დაწერა რეცენზია, რომელიც დაბეჭდილი იყო 1899 წ. ჟურნალ «ნაჩალო» № 4-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 103 — 110); ამ წიგნის კონსპექტი გამოქვეყნდა ლენინის XIX კრებულში. სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება კაუცკის წიგნის ეგზემპლარი ვ. ი. ლენინის აღნიშვნებით. — 217.
- 246 ტურუხანსკში ვ. ი. ლენინი სწერდა ლ. მარტოვს, რომელთანაც გადისახლების პერიოდის მიწერ-მოწერა არ შენახულა. — 220.
- 247 ლაპარაკია გაფიცვაზე, რომელიც 1899 წელს მოხდა პეტერბურგის, მოსკოვის, ოდესის, კიევის, ხარკოვის 30 უმაღლეს სასწავლებელში. ფინეთში მღელვარება გამოწვეული იყო ფინეთის 1899 წლის 3(15) თებერვლის კონსტიტუციის გაუქმებით. — 221.
- 248 იგულისხმება ჟურნალი «ნაჩალო» — 222.
- 249 მ. ტ. ელიზაროვმა პარტია მოუგო გამოჩენილ რუს მოქადრავს მ. ი. ჩიგორინს. — 224.
- 250 ჟურნალი «პრაქტიჩესკაია ჟიზნ», აგრეთვე ი. ფ. ციონის წიგნი «ნიჰილისტები და ნიჰილიზმი» ალბათ გამოყენებული იყო ვ. ი. ლენინისათვის ქიმიური ხერხით დაწერილი წერილების გადასაგზავნად. — 224.
- 251 ავილოვი ბ. ვ. — სოციალ-დემოკრატი; რევოლუციურ მუშაობას ეწეოდა ხარკოვში, პეტერბურგში, ასტრახანში, კალუგაში, მოსკოვში. 1918 წლიდან პოლიტიკურ ცხოვრებას ჩამოშორდა. ბ. ვ. ავილოვს ეკუთვნის რეცენზია ვ. ი. ლენინის წიგნზე «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში». რეცენზია დაიბეჭდა 1899 წ. ჟურნალ «ობრაზოვნიეს» № 10-ში.

წერილში ლაპარაკია ბ. ავილოვის სტატიაზე «ეკონომიური პარა-
მონიის» ახალი ცდა (ნ. კაბლუკოვი. «რუსეთში გლეხური მეურნეო-
ბის განვითარების პირობების შესახებ», მ., 1899 წ.), რომელიც გა-
მოქვეყნებული იყო 1899 წ. ჟურნალ «ნაჩალოს» № 1 — 2-ში.—225.

252 1899 წ. ჟურნალ «ნაჩალოს» №№ 1 — 2, 3-ზე დაბეჭდილი იყო
ს. ბულგაკოვის სტატია «მიწათმოქმედების კაპიტალური ევოლუ-
ციის საკითხისათვის». — 225.

253 ს. ბულგაკოვის შეხედულებათა კრიტიკული გარჩევა ვ. ი. ლენინმა
მოგვცა ორ სტატიაში («პირველი და მეორე») «კაპიტალიზმი სოფ-
ლის მეურნეობაში (კაუცკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის
შესახებ)». 1899 წლის ივნისში ჟურნალ «ნაჩალოს» დახურვის გამო
სტატიები გამოქვეყნდა 1900 წ. ჟურნალ «ქიზნის» №№ 1 და 2-ში
(იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 117 — 187).

თუ რამდენად სერიოზულ მნიშვნელობას ანიჭებდა ვ. ი. ლენინი
ბულგაკოვის წინააღმდეგ მიმართულ თავის სტატიებს, ეს ჩანს მისი
1898 წ. 27 აპრილის წერილიდან ა. ნ. პოტრესოვისადმი (იხ. თხზუ-
ლებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 17 — 24). — 228.

254 ვ. ი. ლენინი მოელოდა მ. ა. ულიანოვასა და ა. ი. ულიანოვა-ელიზა-
როვას ჩასვლას სოფ. შუშენსკოეში. — 229.

255 სტატია «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში» გამოქვეყნდა მნიშვნე-
ლოვნად უფრო გვიან (1900 წლის იანვარ-თებერვალში) წიგნის «კა-
პიტალიზმის განვითარება რუსეთში» გამოსვლის შემდეგ, რის გამო
აღნიშნული დამოწმებანი არ ამოშლილა. — 229.

256 ვ. ი. ლენინი ს. და ბ. ვებების წიგნის «ინგლისის ტრედ-იუნიონიზ-
მის თეორია და პრაქტიკა» მეორე ტომის თარგმანის რედაქტირებას
შეუდგა მხოლოდ 1899 წლის სექტემბრის დამდეგს. მუშაობა დაამ-
თავრა 1900 წლის 19 იანვარს. ტომი გამოსცა ო. ნ. პოპოვამ 1901
წლის ნოემბერში, — 231.

257 ვ. ი. ლენინის სტატიის «კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისა-
თვის» გადაცემა პ. ბ. სტრუვესათვის ჟურნალ «ნაუჩნოე ობოზრენი-
ეში» დასაბეჭდად ნაყარნახევი იყო აგრეთვე ჟურნალ «ნაჩალოს»
მერყევი მდგომარეობით 1899 წლის აპრილის წიგნაკის კონფისკაცი-
ასთან დაკავშირებით. — 232.

258 ლაპარაკია ბულგაკოვის სტატიის «მიწათმოქმედების კაპიტალისტუ-
რი ევოლუციის საკითხისათვის» შენიშვნაზე, რომელშიც იგი უარ-

ყოფს *Zusammenbruch*-ის (სოციალისტური რევოლუციის) მარქსისტულ თეორიას.

რამდენაღუ ადრე ბერნშტეინი გამოვიდა ანალოგიური კრიტიკით თავის რევოლუციონისტულ წიგნში *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, 1899 (სოციალიზმის წინაპირობები და სოციალ-დემოკრატიის ამოცანები). — 232.

- 259 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის მეორე სტატიაზე ბულგაკოვის წინააღმდეგ «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში» (იხ. შენიშვნა 253). როგორც 98-ე და 99-ე წერილებიდან (გვ. 256 და 257) ჩანს, ლენინმა შემდეგ მასში შესწორებები შეიტანა. — 232.
- 260 ივულისხმება ნ. კ. მიხაილოვსკის ლიტერატურული მიმოხილვა 1899 წლის «რუსსკოე ბოგატსტვოს» № 4-ში — «ლიტერატურა და ცხოვრება» — მის იმ ნაწილში, სადაც იგი აკრიტიკებს ჟურნალების «ნაჩალოს» და «ჟიზნის» მიმართულებას. — 232.
- 261 ასეთი შენიშვნა მეორე სტატიის «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში» ბოლოს არ არის. შესაძლოა, რომ ამაზე ვ. ი. ლენინი ლაპარაკობდა სტატიის პირველ ვარიანტში. — 232.
- 262 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს მეორე სტატია «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში». — 234.
- 263 «მოწაფეები» — მარქსისა და ენგელსის მიმდევრები. ამ ტერმინს XIX საუკუნის 90-იან წლებში იყენებდნენ როგორც მარქსისტების ლეგალურ აღნიშვნას. — 235.
- 264 ლაპარაკია ა. ბოგდანოვის წიგნზე «ეკონომიური მეცნიერების მოკლე კურსი», რომელიც 1897 წელს გამოვიდა. ვ. ი. ლენინის რეცენზია ამ წიგნზე დაიბეჭდა 1898 წ. ჟურნალ «მირ ბოჟის» № 4-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 43—54). — 236.
- 265 ივულისხმება ვ. ი. ლენინის სტატია «ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის (სისმონდი და ჩვენებური სისმონდისტები)» და მისი სტატია «პასუხი ბ-ნ პ. ნეედანოვს», რომელიც დაიბეჭდა 1899 წ. ჟურნალ «ჟიზნის» დეკემბრის წიგნაკში (№ 12) (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 143 — 323; ტომი 4, გვ. 188 — 195). — 237.
- 266 დამოწმება, რომელზეც ვ. ი. ლენინი ლაპარაკობს, არის შემდეგი ფრაზა სტატიის «პასუხი ბ-ნ პ. ნეედანოვს» დასაწყისში «რაც შეეხე-

ბა დანარჩენ საკითხებს, რომლებიც ბ-ნმა პ. ნეჟდანოვმა წამოაყენა ბაზრების თეორიის და კერძოდ პ. ბ. სტრუვეს შეხედულებათა შესახებ, მე დავკმაყოფილდები სტრუვეს პასუხად დაწერილი ჩემი სტატიის დამოწმებით («კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის»; ამ სტატიის დაბეჭდვა «ნაუჩნოე ობოზრენიეში», ავტორისაგან დამოუკიდებელ გარემოებათა გამო, დაგვიანდა») (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 188). — 237.

287 სპეციალური შენიშვნა, მიძღვნილი მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკის სტატიისადმი «მარქსის კაპიტალიზმის აბსტრაქტული თეორიის ძირითადი შეცდომა», ვ. ი. ლენინს არ დაუწერია. იგი ამ სტატიის შესახებ ლაპარაკობს მხოლოდ თავისი სტატიის «არაკრიტიკული კრიტიკა» ბოლო აბზაცის სქოლიოში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 750). ხოლო თავის 1899 წლის 27 ივნისის წერილში ა. ნ. პოტრესოვისადმი ვ. ი. ლენინი წერს: «რუს მოწაფეთა «თავბრუდამხვევი აღმოჩენებისა» და მათი ნეოკანტიანობის გამო მე სულ უფრო და უფრო მეტად აღშფოთებული ვარ. წავიკითხე ტუგან-ბარანოვსკის სტატია «ნაუჩნოე ობოზრენიეში» № 5... ეშმაკმა იცის, რა სულელური და პრეტენზიებით აღსაესე ლაყბობა! მარქსის დოქტრინის ყოველგვარი ისტორიული შესწავლის გარეშე, ყოველგვარი ახალი გამოკვლევის გარეშე, სქემებში შეცდომების საფუძველზე (ზედმეტი ღირებულების ნორმის ნებისმიერი შეცვლა), სრულიად გაიწიკის შემთხვევის საერთო წესად მიჩნევის საფუძველზე (შრომის ნაყოფიერების გადიდება პროდუქტის ღირებულებას შეუძლებლად: აბსურდია, თუ ამას საერთო წესად მიიჩნევი), ამის საფუძველზე აცხადებდე «ახალი თეორიის», მარქსის შეცდომის, გარდაქმნის შესახებ... ვერა, ვერ დავიჯერებ თქვენს ცნობას, რომ ტუგან-ბარანოვსკი სულ უფრო Genosse (ამხანაგი. — რ. ე. დ.) ხდება» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტ. 34. გვ. 26 — 27). — 240.

288 ლაპარაკია გ. ვ. პლეხანოვის წიგნზე «Beiträge zur Geschichte der Materialismus», 1896 («მატერიალიზმის ისტორიის ნარკვევები»). ამ წიგნს ვ. ი. ლენინი იმოწმებს აგრეთვე თავის სტატიაში «კიდევ ერთხელ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის», სადაც იგი ლაპარაკობს სტრუვეს გატაცებაზე «კრიტიკული ფილოსოფიით» და მარქსის მოწაფეთა წარუმატებელ ცდაზე გაანაყოფიერონ მარქსის თეორია ნეოკანტიანობით (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 87—88). — 240.

289 ლაპარაკია გ-დის რეცენზიაზე ა. ბოგდანოვის წიგნის შესახებ «ბუნებაზე ისტორიული შეხედულების ძირითადი ელემენტები».

48 ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

დაწერა თუ არა ვ. ი. ლენინმა საპასუხო შენიშვნა ამ რეცენზიაზე — ცნობილი არ არის. ბოგდანოვის წიგნი მან ციმბირში რომ მიიღო, ეს ჩანს ვ. ი. ლენინის 1908 წლის 25 თებერვლის წერილიდან ა. მ. გორკისადმი, სადაც იგი წერდა: «ბოგდანოვის თხზულებებს ფილოსოფიაში მე თვალყურს ვადევნებდი მას შემდეგ, რაც გამოვიდა მისი ენერგეტიკული წიგნი «ბუნებაზე ისტორიული შეხედულების» შესახებ. ამ წიგნს ვსწავლობდი ციმბირში ყოფნის დროს. ბოგდანოვისთვის ეს პოზიცია მხოლოდ გადასვლა იყო სხვა ფილოსოფიურ შეხედულებებზე» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 563 — 564).

როგორც ცნობილია 1899 წლის 27 ივნისის წერილიდან ა. ნ. პოტრესოვისადმი, ვ. ი. ლენინი მაშინ ვარაუდობდა, რომ ა. ბოგდანოვის ფსევდონიმით გ. ვ. პლესანოვი გამოდიოდა (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 28 — 29). — 241.

270 «Credo» («კრედო») — სიმბოლო სარწმუნოებისა, პროგრამა, მსოფლმხედველობის გადმოცემა. ამ სახელწოდებით ცნობილი გახდა მანიფესტი, რომელიც 1899 წელს გამოუშვა «ეკონომისტების» ჯგუფმა (ს. ნ. პროკოპოვიჩი, ე. დ. კუსკოვა და სხვები, რომლებიც შემდეგში კადეტები გახდნენ). ვ. ი. ლენინმა დაწერა მკვეთრი მამხილებელი პროტესტი «ეკონომისტების» შეხედულებათა წინააღმდეგ. «პროტესტი» განხილულ და ერთსულოვნად მიღებულ იქნა 17 პოლიტიკური გადასახლებული მარქსისტის თათბირზე, რომელიც ლენინმა მოიწვია მინუსინსკის ოლქის სოფელ ერმაკოვსკოეში. (გადასახლებულთა თათბირის შესახებ იხ. პ. ნ. ლეპეშინსკის მოგონებანი მის წიგნში «შემობრუნება», 1955, გვ. 113 — 115.) «პროტესტი» დაწერილია 1899 წლის აგვისტოს ბოლოს ან სექტემბრის დამდეგს (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 197 — 215).

ლენინის დაწერილებითი აზრი «Credo»-ს შესახებ გაგზავნილი იყო, როგორც ჩანს, ქიმიური ხერხით დაწერილ წერილში. — 243.

271 «1900 წ. 29 იანვარი» — ვ. ი. ლენინის გადასახლების დამთავრების ვადა. — 244.

272 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა ს. ბულგაკოვის სტატია «მიზეზობრიობის კანონი და ადამიანის მოქმედების თავისუფლება» და პ. სტრუვეს სტატია «კიდევ თავისუფლებისა და აუცილებლობის შესახებ», რომლებიც დაბეჭდილი იყო 1897 წლის ეჟრნალ «ნოვოე სლოვოს» მაისის წიგნში (№ 8). ორივე სტატია გავრძელება იყო იმ პოლემიკის კანტას, შტამლერის, ზიმელისა და სხვების ფილოსოფიის საკითხებზე, რომელიც წარმოებდა სტრუვესა და ბულგაკოვს შორის 1896 — 1897 წლების ეჟრნალის «ეობროსი ფილოსოფიი ი

- პსიხოლოგია»-ს ფურცლებზე. შტამლერის შესახებ ლენინი ლაპარაკობს თავის სტატიაში «არაკრიტიკული კრიტიკა» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 749, 750), აგრეთვე 1899 წლის 27 ივნისის წერილში ა. ნ. პოტრესოვისადმი (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 27 — 28). — 245.
- 273 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს პ. სეგორცოვის სტატია «ბაზრების საკითხისათვის (ბ-ნ პეტრე სტრუვეს შენიშვნის გამო «კაპიტალისტური წარმოების დროს ბაზრების საკითხისათვის»)», რომელიც დაბეჭდილია 1899 წ. ჟურნალ «ნაუჩნოე ოპოზიციის» № 7-ში. — 245.
- 274 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «კიდევ ერთხელ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 78 — 102). — 245.
- 275 ლაპარაკია ლენინთან სოფ. შუშენსკოეში ნავარაუდევ გამგზავრებაზე. აქ მოხსენიებული დეპეშა არ შენახულა — 246.
- 276 ლაპარაკია წიგნზე: Ed. Bernstein. «Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie», 1899 (ედ. ბერნშტეინი. «სოციალიზმის წინაპირობები და სოციალ-დემოკრატიის ამოცანები»). ლენინს აზრი ამ წიგნზე იხ. 1899 წლის 1 სექტემბრის წერილში (ეს ტომი, გვ. 255 — 256). — 251.
- 277 გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ჰანოვერის ყრილობა მიმდინარეობდა 1899 წლის 27 სექტემბერს — 2 ოქტომბერს (9 — 14 ოქტომბერს). დღის წესრიგის მთავარ საკითხზე — «თავდასხმები პარტიის ძირითად შეხედულებებსა და ტაქტიკაზე» — ყრილობამ გამოთქვა აზრი ბერნშტეინის რევიზიონისტულ შეხედულებათა წინააღმდეგ. მაგრამ ბერნშტეინელობის გამწვლილი კრიტიკა არ მოუცია. — 251.
- 278 ამ სტატიების არც ხელნაწერი და არც ანაბეჭდები არ შენახულა. ალბათ სტატიება განუთვნილი იყო ჟურნალ «ნაჩალოსათვის», რომელიც მეფის მთავრობამ 1899 წლის ივნისში დახურა. გადასახლების პერიოდში ცნობილია ვ. ი. ლენინის ერთი პატარა შენიშვნა «ერთი საგაზეთო შენიშვნის გამო» (1897 წ. სექტემბერი), რომელშიც ვ. ი. ლენინი არჩევს ნ. ლევიტსკის სტატიას «ხალხის ცხოვრების ზოგიერთი საკითხის შესახებ», რომელიც დაიბეჭდა 1897 წლის 30 აგვისტოს «რუსსკიე ვედომოსტის» № 239-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 2, გვ. 387 — 395).

ლევიტსკი ნ. ვ. — ლიბერალი ნაროდნიკი, XIX საუკუნის 90-იან წლებში ხერსონის გუბერნიაში სამიწათმოქმედო არტელების დამაარსებელი. ნაროდნიკებსა და ესერებს სამიწათმოქმედო არტელები მიაჩნდათ კაპიტალიზმის თავიდან აცილებისა და «სოფლის სოციალიზაციის» უშვილობიანად (კლასობრივი ბრძოლისა და რევოლუციისათვის გვერდის ავლით) განხორციელების ერთ-ერთ საშუალებად. — 253.

279 ვანდერველდეს რა წიგნზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 255.

280 კონსპირაციული მიზნით საქმიანი მიწერ-მოწერა ვ. ი. ლენინსა და მახლობლებს შორის ქიმიური ხერხით წარმოებდა. — 256.

281 თავისი მეორე სტატიის «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში (კაუტსკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის შესახებ)» რა შესწორებებზე ლაპარაკობს ვ. ი. ლენინი, — ამის გამორკვევა, ხელნაწერის უქონლობის გამო, არ მოხერხდა. როგორც შემდეგი წერილიდან ჩანს, ეს შესწორებანი ლენინს გადაუგზავნია 1899 წლის სექტემბერში, სტატია კი დაიბეჭდა ჟურნალ «ეიზნში» 1900 წლის თებერვალში. — 256.

282 1898 წლის გაზეთ «*deutsche Arbeiter-Zeitung*»-ის («საქსონიის მუშათა გაზეთი») აღნიშნული ნომრების დანართებში გამოქვეყნებული იყო გ. ვ. პლехანოვის სტატია «*Wofür sollen wir ihm dankbar sein? Offener Brief an Karl Kautsky*» («რისთვის უნდა ვიყოთ მისი მადლობელი? ღია წერილი კარლ კაუტსკის»), რომელშიც პლехანოვი მკაცრად აკრიტიკებდა ბერნშტეინს (ეს სტატია შევიდა გ. ვ. პლехანოვის თხზულებებში, ტომი XI, 1928, გვ. 27—39). ე. ბერნშტეინი ჩერდება პლехანოვის აღნიშნულ სტატიაზე და ეყამათება მას თავისი წიგნის «*Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*» («სოციალიზმის წინაპირობები და სოციალ-დემოკრატიის ამოცანები») დააკენითი თავისი შენიშვნაში. — 256.

283 ვ. ი. ლენინს ზედედებობაში აქვს ჟურნალი «*Le Mouvement Socialiste*» («სოციალი ტუზი ზოდრაობა»), რომლის გამოსვლა დაიწყო 1899 წელს ე. ლონგე რედაქციით.

ე. ლონგე (1876 — 1938) — ე. მარქსის შვილიშვილი, ძველი მარქსის შილი; საფრანგეთის სოციალისტური პარტიისა და II ინტერნაციონალის ერთ-ერთი რეფორმისტი ლიდერი, პირველი მსოფლიო ომის წლებში პაციფისტური პოზიცია ეკავა. — 259.

284 ეს წიგნი ანა ილიას ასულმა ალბათ ქიმიური წერილის გადასაგზავნად გამოიყენა; ვ. ი. ლენინის სიტყვები იმის შესახებ, რომ «წიგნი მოსკოვის პროფესიული ყრილობის შესახებ... ძალიან საინტერესო და საგულისხმოა», ალბათ ამ წერილის შინაარსს ეხება. — 259.

285 1900 წლის 19 იანვარს ნ. კ. კრუპსკიამ ენისეისკის საგუბერნიო სამმართველოს მიმართა თხოვნით მიეცათ მისთვის იმის ნებართვა, რომ უფაში წასულიყო თავის ხარჯზე. ნ. კ. კრუპსკია არ დაელოდა ნებართვას და ვ. ი. ლენინთან ერთად სოფ. შუშენსკოედან გაემგზავრა 29 იანვარს. გასასვლელი მოწმობა კრუპსკიამ იმავე დღეს მიიღო ქ. მინუსინსკში.

ნ. მ. კნოპოვიჩის ოჯახი — ნადეჟდა კონსტანტინეს ასულ კრუპსკიას ახლო მეგობრები.

კნოპოვიჩი ნ. მ. (1862 — 1939) — იმ დროს პეტერბურგში მეცნიერებათა აკადემიის ზოოლოგიური მუზეუმის უმცროსი ზოოლოგი. 1893 წელს არჩეული იქნა პეტერბურგის უნივერსიტეტის პრეზიდენტად, მაგრამ შემდეგში პოლიტიკური არასამდგომარეობის გამო გარიცხულ იქნა მასწავლებელთა შემადგენლობიდან. შედიოდა ბლაგოვესის სოციალ-დემოკრატიულ ჯგუფში, რისთვისაც 1887 წელს დაპატიმრებულ იქნა და შემდეგ პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ იყო 5 წლის განმავლობაში; პასუხისმგებარ იყო მიცემული აგრეთვე პეტერბურგის «მუშათა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირის» საქმეზე 1896 წელს. თვალსაზრისით მეცნიერი-ზოოლოგი; 1935 წლიდან — სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო წევრი. — 261.

286 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის სტატიებზე «არაკრიტიკული კრიტიკა (ბ-ნ პ. სკვორცოვის სტატიის «საქონლის ფეტიშიზმის» გამო, «ნათქვამი ობოზრენიე» № 12, 1899 წ.)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 721 — 750). — 262.

287 ს. ნ. პროკოპოვიჩის წიგნი «მუშათა მოძრაობა დასავლეთში» შეჩერებულ იქნა 1899 წლის 22 მაისს პეტერბურგის საცენზურო კომიტეტის თავმჯდომარის განკარგულებით; გამოვიდა 1900 წლის იანვარში. ვ. ი. ლენინმა 1899 წლის დამლევს რეცენზია დაწერა პროკოპოვიჩის წიგნზე. ეს რეცენზია, რომელიც ხელნაწერად დარჩენილია უდასაწყისოდ და უდასასრულოდ, პირველად გამოქვეყნდა 1928 წელს ლენინის VII კრებულში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 216 — 228). — 263.

288 1900 წ. ეჟრანალ «ეიზნის» № 2-ში მოთავსებული იყო ვ. ი. ლენინის მეორე სტატია «კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში (კაუცკის წიგნისა და ბ-ნ ბულგაკოვის სტატიის შესახებ)». შესაძლოა, რომ ეჟრ-

ნალის სწორედ ის ნომერი, რომელშიც მოთავსებული იყო ეს სტატია, მოხსენებულია წერილში. — 264.

289 იგულისხმება დაპატიმრებანი, რომლებიც მაშინ ხდებოდა. — 264.

290 ლაპარაკია ლ. მარტოვზე, რომელმაც ციმბირიდან პსკოვში შეიარა. — 265.

291 ნ. კ. კრუპსკაიას უფიდან პსკოვში გადასვლაზე უარი უთხრეს. ვ. ი. ლენინი 1900 წლის 7 ივნისს უფაში მიემგზავრება, მასთან არიან დედა და და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა. მას თან აქვს პოლიციის დეპარტამენტის ნებართვა (რომელიც დედის, მ. ა. ულიანოვას შუამდგომლობით მიიღო). 10 ივლისს ლენინი პოდოლსკში ბრუნდება. — 266.

292 ლაპარაკია ა. ნ. პოტრესოვზე, რომელსაც, როგორც ლ. მარტოვი იწერებოდა, დავალებული ჰქონდა წასულიყო საზღვარგარეთ, რათა გ. ვ. პლუხანოვთან და ბ. ბ. აქსელროდთან უშუალო კავშირი დაემყარებინა და გერმანელ სოციალ-დემოკრატებთან გამოერკვია გერმანიაში გაზეთის კონსპირაციულად დაარსების შესაძლებლობის საკითხი (იხ. ლენინის კრებული IV, გვ. 60). — 266.

293 ლაპარაკია ბ. სტრუვეს სტატიაზე «შრომითი ღირებულების თეორიის ძირითადი ანტინომია», რომელიც დაიბეჭდა 1900 წ. «ეიზნის» № 2-ში. პატარა ჩანართი სტრუვეს წინააღმდეგ, რომელიც მოხსენიებულია წერილში, არის სქოლიო ვ. ი. ლენინის სტატიის «არაპრაქტიკული კრიტიკა» ბოლოში (იხ. თხზულებანი 4 გამოც., ტომი 3, გვ. 750). — 266.

294 სტატია დ. ი. პისარევზე ეკუთვნის ვ. ი. ზასულიჩს; გამოქვეყნდა 1900 წ. ეჟურნალ «ნაუჩნოე ობოზრენიეში» №№ 3, 4, 6 და 7 ნ. კარელინის ფსევდონიმით (იხ. ზასულიჩი, ვ. ი. სტატიების კრებული, ტომი 2, [1907], გვ. 223 — 301). — 266.

295 რა ბროშურაზე და რა ანაბეჭდზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 267.

296 თხოვნა პოლიციის დეპარტამენტის დირექტორისადმი იმის ნებართვის მოცემის შესახებ, რომ თვენახევარს ეცხოვრა უფაში ცოლის, ნ. კ. კრუპსკაიას ავადმყოფობის გამო, ვ. ი. ლენინმა შეიტანა 1900 წლის 20 აპრილს. თხოვნაზე ვ. ი. ლენინს უარი ეთქვა; უფრო გვიან ნებართვა მიღებულ იქნა დედის მ. ა. ულიანოვას შუამდგომლობით. ხელნაწერი ინახება სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში. — 268.

- 297** რა თარგმანზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 268.
- 298** ფილიპოვი მ. მ. — ჟურნალ «ნაუზნოე ობოზრენიეს» რედაქტორი. — 268.
- 299** ხუთშაბათობით მიღება იყო პოლიციის დეპარტამენტში. ვ. ი. ლენინი სთხოვდა დედას შეცდილიყო პეტერბურგში ეშვნა მისთვის უფაში ნ. კ. კრუჰსკაიასთან ჩასვლის ნებართვა. ეს ნებართვა მ. ა. ულიანოვამ მიიღო. — 271.
- 300** 1900 წლის 20 მაისს ვ. ი. ლენინი არალეგალურად ჩავიდა პეტერბურგში, რათა კავშირი დაემყარებინა ადგილობრივ სოციალ-დემოკრატებთან. 21 მაისს იგი ქუჩაში დააპატიმრეს მარტოეთან ერთად, ამასთან პლენანოვისადმი ქიმიური წერილი, რომელიც ლენინს ჰქონდა, პოლიციამ შემთხვევით არ გამოაწვდინა. 31 მაისს ვ. ი. ლენინი განთავისუფლებულ იქნა პატიმრობიდან და 1 ივნისს პეტერბურგის ოზრანკის მოხელის თანხლებით ჩავიდა პოდოლსკში. — 272.
- 301** ვისთან აპირებდა ვ. ი. ლენინი ციმბირში წასვლას — გამორკვეული არ არის; მაგრამ იგი იქ, ეტყობა, არ წასულა და 10 ივლისს უფიდან პოდოლსკში ჩავიდა, ხოლო 1900 წლის 16 ივლისს საზღვარგარეთ გაემგზავრა გაზეთ «ისკრის» დასაარსებლად. — 273.
- 302** ვ. ი. ლენინი 1900 წელს პარიზში არ ცხოვრობდა, და თუ ჩადიოდა იქ, მხოლოდ მოკლე ვადით, მაგრამ კონსპირაციის მიზნით წერილებს რუსეთში პარიზზე გავლით გზავნიდა. — 274.
- 303** ეს გამოთქმა ვ. ი. ლენინმა კონსპირაციული მიზნით იხმარა. 1900 წლის აგვისტოს დამლევს ლენინი გაემგზავრა ნიურნბერგში, რათა შეხვედროდა გერმანელ სოციალ-დემოკრატ ა. ბრაუნს, რომელიც დიდ დახმარებას უწევდა გერმანიაში «ისკრის» ტექნიკურ ორგანიზაციაში. — 274.
- 304** ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა ამ დროს საზღვარგარეთ იყო. — 274.
- 305** ვ. ი. ლენინი 1900 წლის სექტემბრის დამლევს მიუნხენში იყო და არა პარიზში. პარიზი დასახელებულია კონსპირაციული მიზნით. — 275.
- 306** მ. ი. ულიანოვა 1899 წლის 30 სექტემბერს დააპატიმრეს და გამოძიების დამთავრებამდე ნიუნი ნოგოროდში გადაასახლეს; იმავე წლის დეკემბრის დამლევს იგი მოსკოვში დაბრუნდა. — 276.

- 307 იგულისხმება სატრანსპორტო კანტორა, რომლის მეშვეობითაც ეგზეგნებოდა წიგნები ვ. ი. ლენინს. — 277.
- 308 დ. ი. ულიანოვი 1898 — 1899 წლებში პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ იმყოფებოდა მოსკოვის გუბერნიის პოდოლსკში, შემდეგ მას ნება დართეს შესულიყო იურიევის უნივერსიტეტში, რომელიც მან 1901 წელს დაამთავრა. — 279.
- 309 ვ. ი. ლენინი მიუნხენში ცხოვრობდა და არა პრაღაში. ფ. მოდრაჩეკის მისამართი მიცემული იყო წერილებისათვის კონსპირაციული მოსაზრებებით. — 281.
- 310 ჩიი ელი მოგზაური — ა. პ. სკლიარენკო, რომელიც იმ დროს რკინიგზაზე მსახურობდა მანჭურიაში. — 281.
- 311 «პრალელები» დაწერილია კონსპირაციისათვის — ვ. ი. ლენინი იმ დროს მიუნხენში ცხოვრობდა. — 285.
- 312 ს. ი. მიცკევიჩი იმ დროს გადასახლებული იყო სრედნე-კოლიმსკში რსდმპ მოსკოვის ორგანიზაციის საქმეზე. ვ. ი. ლენინთან მისი მიწერ-მოწერა არ შენახულა. — 286.
- 313 1900 წლის დეკემბერში ვ. ი. ლენინი ლაბციგში წავიდა, რათა საბოლოო რედაქცია გაეკეთებინა «ისკრის» პირველი ნომრისათვის გამოშვების წინ. — 289.
- 314 გადასახლების ვადა ნ. კ. კრუპსკაიას 1901 წლის 11 მარტს გაუთავდა. — 292.
- 315 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს «სოციალისტ-რევოლუციონერთა პარტიის მანიფესტი», რომელიც მას გაეგზავნა გ. ბ. კრასინის ხელით ფოტოსურათების ალბომში. — 292.
- 316 რა ხელნაწერებზეა ლაპარაკი — გამოკვეთილი არ არის. — 295.
- 317 უფიდან გავლისას ნ. კ. კრუპსკაია რამდენიმე დღეს დარჩა მოსკოვში. — 295.
- 318 შესაძლოა, რომ იგულისხმება ვ. ი. ლენინის რეცენზიები ს. ნ. პროკოპოვიჩის წიგნზე «მეშათა მოძრაობა დასავლეთში» და კ. კაუტსკის წიგნზე «Bernstein und das Sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik» («ბერნშტეინი და სოციალ-დემოკრატიული პროგრამა,

ანტიკრიტიკა»), რომლებიც დაწერილია 1899 წლის ბოლოს და პირველად დაიბეჭდა 1928 წელს ლენინის VII კრებულში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 4, გვ. 216 — 228 და 229 — 243). — 299.

319 ეს მისამართი მიეძღვნა კონსპირაციული მოსაზრებებით. — 300.

320 ვ. ი. ლენინი ვენაში იმ მიზნით გაემგზავრა, რომ მიეღო საზღვარგარეთის პასპორტი ნ. კ. კრუპსკაიას ჩასასვლელად. — 300.

321. მ. ი. ულიანოვა და მ. ტ. ელიზაროვი დააბათიმრეს 1901 წლის 1 მარტის წინაღმეს რსდმპ მოსკოვის ორგანიზაციის საქმეზე. — 303.

322 ეს წერილი მ. ი. ულიანოვას საპყრობილეში გადაეცა და მას მოსკოვის სასამართლო პალატის პროკურორის ამხანაგის შტემპელი აზის. — 305.

323 ლაპარაკია ვ. ა. ლევიცისზე, ულიანოვების ოჯახის ახლო ნაცნობზე. რომელიც იმ დროს სანიტარულ ექიმად მუშაობდა მოსკოვის გუბერნიის პოდოლსკის მაზრაში. ვ. ი. ლენინი ლევიცის გაეცნო მახლობლების აგარაკზე პოდოლსკში, საზღვარგარეთ გამგზავრების წინ, და სთხოვა ვ. ა. ლევიცის ეწერა «ისკრისათვის». ლევიცის ერთი კორესპონდენცია «მეაგურეთა გამოღვიძება» მოთავსებული იყო «ისკრის» № 1-ში. — 309.

324 ციმბირელი ევგობრები — გ. მ. კრეფანოვსკი, ვ. ვ. სტარკოვი, მ. ა. სილინი და სხვა ამხანაგები, რომლებიც იმავე დროს იყვნენ გადასახლებაში, რა დროსაც ვ. ი. ლენინი. — 309.

325 მ. ტ. ელიზაროვი საპყრობილიდან განთავისუფლების შემდეგ აბრეზდა წასულიყო სიზრანში ძმასთან პ. ტ. ელიზაროვთან. — 312.

326 მ. ტ. ელიზაროვი იმ დროს გზათა სამინისტროს მოსკოვის საინჟინრო სასწავლებლის სტუდენტი იყო. — 312.

327 დ. ი. ულიანოვა იურიევის უნივერსიტეტში სამედიცინო ფაკულტეტი დაამთავრა 1901 წელს — 312.

328 ნ. კ. კრუპსკაია თავის 1901 წლის 2 აგვისტოს წერილში (იხ. ეს ტომი, გვ. 612) წერს: «ერთი კვირის შემდეგ მე და ვოლოდა ვაპირებთ ცოტა ხნით შვეიცარიაში წავიდეთ ანუტასთან». 3 ოქტომბერს ვ. ი. ლენინი ციურხში მონაწილეობდა «ისკრისა» და «სოციალ-დე-

- მოკრატის» საზღვარგარეთის ორგანიზაციების წარმომადგენელთა თათბირზე და 1901 წლის 4 — 5 ოქტომბერს «ისკრის», «სოციალ-დემოკრატის», «საზღვარგარეთ რუს სოციალ-დემოკრატთა კავშირის», ბუნდისა და «ბორბას» ჯგუფის ორგანიზაციების «გამაერთიანებელ» ყრილობაზე. — 312.
- 829 დ. ი. ულიანოვს ნება არ დართეს ენახა და, მ. ი. ულიანოვა, რაც იმით დაასაბუთეს, რომ ცოტა ხნის წინათ თვითონ იგი მიცემული იყო პასუხისგებაში პოლიტიკურ საქმეზე. — 314.
- 830 მ. ვ. — მ. ვ. ზვორიკინა — მ. ი. ულიანოვას ამხანაგი გიმნაზიიდან. ერთხანს მ. ა. ულიანოვასთან ცხოვრობდა პოდოლსკში. — 315.
- 831 «ძველი მეგობარი» — ი. ნ. ჩებოტარიოვი, მ. ტ. ელიზაროვის ამხანაგი უნივერსიტეტში, ულიანოვების მთელი ოჯახის ახლო ნაცნობი. — 316.
- 832 «მეზობელი ხუტორის» მცხოვრებნი — ა. ა. პრეობრაჟენსკი, მონაწილე სამიწათმოქმედო კოლონიისა შორნელის ხუტორზე, რომელიც რამდენიმე ვერსზე იყო ალაკაევკიდან, სადაც ლენინი ზაფხულს ატარებდა ხოლმე 1889-დან 1893 წლამდე. შემდეგში ა. ა. პრეობრაჟენსკი მარქსისტი გახდა და მონაწილეობას იღებდა რევოლუციურ მუშაობაში. — 318.
- 833 მ. ა. ულიანოვა სამარაში ცხოვრობდა იმ დროს, როცა მ. ი. ულიანოვა იქ გადასახლებაში იყო. — 320.
- 834 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი წიგნები, რომლებიც ციმბირიდან გადაეგზავნა მოსკოვში მ. ა. ულიანოვას. ამ წიგნების ნაწილი ამჟამად სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება. — 322.
- 835 B. R. Y. — პირობითი ასოები, რომლებითაც ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა იღებდა ლენინის წერილებს Pestlagernd (მოთხოვნამდე) საზღვარგარეთ — 324.
- 836 1902 წლის 12 აპრილს ვ. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუპსკაია მიუზღნენიდან ლონდონში გაემგზავრნენ იქ «ისკრის» გამოცემის გადატანასთან დაკავშირებით. — 324.
- 837 ალექსიევი ნ. ა. (დაიბ. 1873 წ.) — რევოლუციური მოძრაობის აქტიური მონაწილე, სკკპ ძველი წევრი; 1897 წლის გაზაფხულს

ზე შევიდა პეტერბურგის «რუსთა კლასის განთავისუფლებისათვის ბრძოლის კავშირში». 1898 წელს დააპატიმრეს და 4 წლით გადაასახლეს ვიატკის გუბერნიაში. 1899 წლის დეკემბრის დამლევეს გადასახლებიდან გაქცევის შემდეგ 1905 წლამდე ცხოვრობდა ლონდონში, «რუს რევოლუციურ სოციალ-დემოკრატიულ საზღვარგარეთის ლიგის» წევრი იყო; რსდმპ II ყრილობის შემდეგ ბოლშევიკების წარმომადგენელი იყო ლონდონში; ენერგიულ მონაწილეობას იღებდა პარტიის III ყრილობის მოწყობაში, ყრილობის დელეგატი იყო სათათბირო ხმით. 1905 წლის დეკემბერში პეტერბურგში დაბრუნების შემდეგ მთელი რიგი ბოლშევიკური გაზეთებისა და ჟურნალების საჩუქარი კოლეგიების წევრი იყო, ეწეოდა პროპაგანდისტულ და სააგიტაციო მუშაობას; 1911 — 1917 წლებში ცხოვრობდა და მუშაობდა ციმბირში. სამოქალაქო ომის წლებში მონაწილეობას იღებდა ლენინზე კოლჩაკელობის ლიკვიდაციაში; 1922 წლის დამლევეს ვ. ი. ლენინის წინადადებით გაწვეულ იქნა ცენტრში სამუშაოდ; მუშაობდა პოლიტიკური განათლების მთავარ სამმართველოში, კომინტერნში და სხვა საბჭოთა და პარტიულ ორგანოებში. ამჟამად პერსონალური პენსიონერია; დაჯილდოებულია ლენინის ორდენით.

მისი ბინითა და მისამართით სარგებლობდა ვ. ი. ლენინი ლონდონში თავისი ყოფნის პირველ კვირებებში. — 324.

888 1902 წლის ზაფხულში მ. ა. ულიანოვა საზღვარგარეთ გაემგზავრა ვ. ი. ლენინის სანახავად და მასთან და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვასთან ორ კვირას იცხოვრა ლოგოვიში (საფრანგეთის ჩრდილოეთი ნაპირი).

1909 წლის 10 აპრილის წერილში ლენინისადმი მ. ა. ულიანოვა წერდა: «აპირებთ თუ არა წახვიდეთ ჩრდილოეთ საფრანგეთში, სადაც ჩვენ ერთად ვცხოვრობდით რამდენიმე წლის წინათ? მე ძალიან მომწონდა იქ». — 325.

889 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა იმ დროს დრეზდენის ახლოს ცხოვრობდა. — 327.

840 ვ. ი. ლენინი მ. ა. ულიანოვასთან და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვასთან ერთად 1900 წლის ზაფხულში გემით გაემგზავრა უფაში ნ. კ. კრუპსკაიას სანახავად. — 327.

841 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის უფროსი ძმის — ა. ი. ულიანოვის ფოტოსურათებზე, რომლებიც ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვამ ლენინს გადაუგზავნა, რადგან ეშინოდა საზღვარზე გადაეტანა ისინი, ფიქრობდა, რომ შეიძლება დაეპატიმრებინათ. ლენინისათვის გაგზავნილ წერილში, რომლის პირი სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქ-

სიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება, ანა ილიას ასული ეკითხებოდა: «სადა გაქვს ჩემი სურათები და ქაღალდები, მინდა მივიღო ისინი საიმედო ოქაზიით». — 329.

342 დ. ი. ულიანოვი 1902 წლის აგვისტოში დააპატიმრეს ხაჯიბების ლი-მანზე ოდესასთან, სადაც იგი ექიმად მსახურობდა, «პროკლამაციების გავრცელების გამო, რომლებიც მოუწოდებდნენ გლეხებს შეუერთდნენ მუშათა რევოლუციურ მოძრაობას», და 3 კვირის შემდეგ გაათავისუფლეს. — 331.

343 1902 წლის ზამთარში დ. ი. ულიანოვი ცოლითურთ ჩავიდა სამარაში. — 333.

344 გერმანიაში 1902 წელს დაძაბული ბრძოლა წარმოებდა საბაჟო ტარიფის პროექტის გარშემო, რომელიც მთავრობამ შეიტანა. პურის ფასების გადიდების წინააღმდეგ ენერგიულ ბრძოლას ეწეოდა გერმანიის სოციალ-დემოკრატია ა. ბებელის მეთაურობით. — 335.

345 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა მ. ტ. ელიზაროვთან ერთად ტომსკიდან პორტ-არტურში წავიდა. — 337.

346 «ჩინელი» მცხოვრებნი — ა. ი. და მ. ტ. ელიზაროვები. — 339.

347 ასე ეძახის ვ. ი. ლენინი ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. — 339.

348 ვ. ი. ლენინი წავიდა პარიზში, სადაც კითხულობდა ლექციებს საზოგადოებრივ მეცნიერებათა უმაღლეს რუსულ სკოლაში და გამოდიოდა რეფერატით რუს პოლიტიკურ ემიგრანტთა კრებაზე — აგრარული საკითხის შესახებ.

სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება ამ ლექციების მოკლე გეგმა-კონსპექტი. ამ დროს გერმანიაში ვ. ი. ლენინის გამგზავრებამდე ცნობები არ არის. — 339.

349 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰყავს ფ. ვ. ლენგნიკი. — 343.

350 1904 წლის იანვარში კიევში პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და კიევის კომიტეტის საკმეზე დააპატიმრეს ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა, მ. ი. ულიანოვა და დ. ი. ულიანოვი ცოლითურთ. — 345.

351 ამ გასეირნების შესახებ ნ. კ. კრუპსკაია იგონებს შემდეგს: «1904 წლის ივნისის დამლევს მე და ვ. ი.-მ ზურგზე ტომრები ავიკიდეთ და

ერთი თვით წავედით მთებში სახეტილოდ. ერთი კვირა ვიცხოვრეთ ლოზანაში, ცოტა ძაღლონე მოვიყრიბეთ, შევდეგ კი ავედით სადღაც მონტრიოს ზევით, შევედით სადღაც მიყრუებულ ადგილას, ვიღაც ტყის მჩეხავებთან, რომლებმაც გვასწავლეს, როგორ გავვეგნო გზა და სად გავეთია ღამე. ეგლზე (Aigle) დავეშვიტო რონის ხეობაში, შევიარეთ ბე-ლე-ბენში (Bex-Les-Bains) სკოლისა და კურსების ჩემს ამხანაგთან, შემდეგ დიდხანს მიუყვებოდით რონას, 70 ვერსი გავიარეთ — ეს მოგზაურობის ყველაზე დამქანცავი ნაწილი იყო. ბოლოს, გადავიარეთ გემი-პასი (Gemmipass), ჩავედით ობერლანდში. ვიყავით იუნგფრაუს ძირას, შემდეგ, კარგა გვარიანად რომ დავიყუჩეთ ფეხები და საბოლოოდ რომ დავიქანცეთ, დავსახლდით ბრიენ-ცის ტბასთან (Brienzersee) იზელტვალდში (Iseltwald), სადაც ვიცხოვრეთ დაახლოებით ერთ კვირას, რომ შემდეგ ისევ გავდგომოდით გზას, ინტერლაკენისა და ზიმენტალის გავლით უკან ენგევის მხარეს. 1903 — 1904 წლების ზამთარი განსაკუთრებით მძიმე იყო, ნერვები საშინლად აგვეშალა, გვინდოდა რაც შეიძლება მოვშორებოდით ადამიანებს, ცოტა ხანს დაგვეწყებოდა ყველა საქმე და საზრუნავი. მთებმა გვიშველა. შთაბეჭდილებათა ცვლამ, მთის ჰაერმა, მარტოობამ, ჯანსაღმა დაღლილობამ და საღმა ძილმა პირდაპირ განკურნა ვლადიმერ ილიას-ძე. მას კვლავ დაუბრუნდა ძალა და სიმზნევე, მხიარული განწყობილება. აგვისტოში ვიცხოვრეთ ლაკ დე ბრესთან (Lac de Bret), სადაც ბოგდანოვთან ერთად, ვ. ი. ლენინმა დასახა მენშევიკებთან შემდგომი ბრძოლის გეგმა. — 347.

352 ღია ბარათი ფრუტიგენის ახლოს კანდერშტეგის ხედი, სადაც ვ. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუჰსკაია იყვნენ იმ დროს, როცა მთებში ქვეითად სეირნობდნენ. — 348.

353 ღია ბარათი Iseltwald am Brienzersee-ს (იზელტვალდი ბრიენ-ცის ტბაზე) ხედი. — 349.

354 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს ჰობსონის წიგნი «Imperialism». რომელიც 1902 წელს გამოვიდა. ამ წიგნის ვ. ი. ლენინის თარგმანი დაბეჭდილი არ არსებობს და ამ თარგმანის ხელნაწერიც არ შენახულა. — 350.

355 1907 წლის ივნის-ივლისში ვ. ი. ლენინი პარტიის V (ლონდონის) ყრილობის შემდეგ ისვენებდა სტირსუდენში (ფინეთი) ნ. მ. კნიპოვიჩის აგარაკზე. — 351.

356 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «ბოიკოტის წინააღმდეგ (სოციალ-დემოკრატი პუბლიცისტის შენიშვნებიდან)» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 1 — 46). — 353.

- 857 შტუტგარტის საერთაშორისო სოციალისტური კონგრესის შემდეგ ვ. ი. ლენინი 1907 წლის 24 აგვისტოს დაბრუნდა კუოკალაში (ფინეთი), სადაც ცხოვრობდა აგარაკ «ვაზაში». — 355.
- 858 დ. ი. ულიანოვი მაშინ საეროთი ექიმად მსახურობდა სოფელ ლიბიტინოში მოსკოვის გუბერნიის სერაპუხოვის მაზრის სადგურ მიხნევის ახლოს. — 355.
- 859 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა იმ დროს საზღვარგარეთ ცხოვრობდა. — 355.
- 860 კუოკალაში მაშინ ცხოვრობდნენ ა. ა. ბოგდანოვი, ი. თ. დუბროვინსკი, ნ. ა. როჟკოვი, გ. დ. ლეიტეიზენი. — 355.
- 861 1907 წლის დეკემბრის დამდეგს (ახ. სტ.) ვ. ი. ლენინი, პოლიციას რომ დამალვოდა, იძულებული გახდა წასულიყო კუოკალადან. ერთხანს ცხოვრობდა ოგლბიუში (პელსინგფორსის ახლოს), შემდეგ საზღვარგარეთ წავიდა, რამდენიმე დღეს იყო სტოკჰოლმში, სადაც ელოდა ნ. კ. კრუჰსკაიას, ცოტა ხანს გაჩერდა ბერლინში და 1908 წლის 7 იანვარს (ახ. სტ.) ჩავიდა ჟენევაში. მისი ეს მეორე ემიგრაცია 1917 წლის აპრილამდე გაგრძელდა. — 357.
- 862 ვ. ი. ლენინმა 1908 წლის ზაფხულში დაწერა სტატია «აგრარული საკითხი რუსეთში XIX საუკუნის დამლევს» «ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის», რომელსაც ძმათა გრანატების აშხანაგობა სცემდა. სტატია არ დაბეჭდილა ცენზურული პირობების გამო. პირველად ეს ნაშრომი ცალკე ბროშურად გამოიცა 1918 წელს მოსკოვში წიგნის გამომცემლობა «ჟიზნი ი ზნანიეს» გამოცემით (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 15, გვ. 69 — 163). — 358.
- 863 შესაძლოა, რომ იგულისხმება 1908 წ. 15 (28) იანვრის «რეჩა»-ი № 12. რომელშიც მოთავსებული იყო «ბაქოს სოციალ-დემოკრატების რეზოლუცია ექსპროპრიაციებისა და ტერორის წინააღმდეგ». — 361.
- 864 კრებულისათვის «ქარლ მარქსი (1818 — 1883). მისი გარდაცვალების ოცდამეხუთე წლისთავისათვის (1883 — 1908)» ვ. ი. ლენინმა დაწერა სტატია «მარქსიზმი და რევოლუციონიზმი» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 15, გვ. 19 — 32). — 362.
- 865 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს კლუბი «Société de lectures» ჟენევაში; კლუბთან იყო ბიბლიოთეკა, რომელშიც ლენინი მუშაობდა.

და. იქ მუშაობის უფლება რომ ჰქონოდა, საჭირო იყო ამ კლუბის წევრად ყოფნა და მცირე შესატანის გადახდა. — 362.

366 ლაპარაკია გამომცემლობა «ზერნოზე», რომელიც მ. ს. კედროვმა მოაწყო 1906 წელს. იქ დაწყებულ იქნა გამოცემა ვ. ი. ლენინის თხზულებათა პირველი სამტომიანი კრებულისა «12 წლის მანძილზე». სამი ტომიდან 1907 წლის შუა ნოემბერში (გარეკანზე ნაჩვენებია 1908 წ.) გამოვიდა პირველი ტომი: «12 წლის მანძილზე. სტატიების კრებული. ტომი პირველი. ორი მიმართულება: რუსეთის მარქსიზმში და რუსეთის სოციალ-დემოკრატიაში», სპბ., 1908. მალე პოლიციამ ტომის კონფისკაცია მოახდინა, მაგრამ ტირაჟის მნიშვნელოვანი ნაწილის გადაჩენა მოხერხდა, და წიგნი კვლავ ვრცელდებოდა არალეგალურად. ნაგარაუდები მეორე ტომის ნაცვლად მოხერხდა გამომცემელიყო მხოლოდ კრებული: ვლ. ილინი. «აგარაული საკითხი», ნაწ. I, სპბ., 1908. ამ კრებულის მეორე ნაწილი, რომელშიც შედიოდა ნაშრომი «სოციალ-დემოკრატიის აგარაული პროგრამა რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველ რევოლუციაში» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 265 — 540), კონფისკებულ იქნა სტამბაში. ამავე გამომცემლობაში გამოვიდა კ. მარქსის გარდაცვალების 25-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი კრებულიც, აგრეთვე «1908 წლის კალენდარი ყველასათვის», რომელშიც დაბეჭდილი იყო ვ. ი. ლენინის სტატია «მეტუტგარტის საერთაშორისო სოციალისტური კონგრესი» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 91 — 105).

თითქმის მთელ ლიტერატურას, რომელსაც «ზერნო» სცემდა, ბეჭდვითი სიტყვის საქმეთა კომიტეტი კონფისკაციას უშვებოდა. შესაძლებლობა რომ ჰქონოდათ მაინც გაეცრელებინათ იგი, პრაქტიკაში შემოღებული იყო ახლად გამოშვებული წიგნებისა და ბროშურების დაგზავნა, სანამ მათ ეცნუთრას წარუდგენდნენ. გამომცემლობა «ვპერიოდის» დახურვის შემდეგ «ზერნო» გამავრცელებელი პარტიული აპარატი გახდა. გამომცემლობა «ზერნოს» ლიკვიდაციისას 1908 წელს მთელი ლეგალური საწყობი ჟანდარმებმა მოსპეს, არალეგალური კი პარტიას გადაეცა თებერვლის რევოლუციის შემდეგ. გამომცემლობის საქმეების გამო მ. ს. კედროვი არაერთხელ მიუძღოთ სასამართლო პასუხისგებაში და მიუსჯიათ პატიმრობა სხვადასხვა ვადით. — 362.

367 პარკუხი — ფსევდონიმი ა. ლ. გელფანდისა (1869 — 1924) — რუსი ემიგრანტი, რომელიც 90-იანი წლების ბოლოდან მუშაობდა გერმანიის სოციალ-დემოკრატიაში, ემხრობოდა მის მემარცხენე ფრთას. 900-იანი წლების ბოლოდან მონაწილეობას იღებდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის მუშაობაში, თანამშრომლობდა «ისკრამ», «ზარიაში» (მოლოტოვის ფსევდონიმით). შემდეგში — მენშევიკი.

პირველი მსოფლიო ომის პერიოდში — უკიდურესი სოციალ-შოვინისტი. — 362.

- 868 ვ. ი. ლენინს აღნიშნული წიგნებიდან ციტატი მოჰყავდა თავის ნაშრომში «აგრარული საკითხი და «ზარქსის კრიტიკოსები»» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 5, გვ. 221). — 364.
- 869 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს ხელნაწერი თავისი ნაშრომისა «სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველ რევოლუციაში», რომელიც დაწერილია 1907 წლის ნოემბერ-დეკემბერში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 265 — 540). ეს ნაშრომი შეტანილი იყო ვ. ი. ლენინის თხზულებათა კრებულის «12 წლის ზანძილზე» მეორე ტომის მეორე ნაწილში, რომელიც გამოცემა წიგნის გამომცემლობა «ზერნომ» «აგრარული საკითხის» სახელწოდებით, მაგრამ უკვე სტამბაში წიგნი კონფისკებული და მოსპობილ იქნა პოლიციის მიერ. წიგნი პირველად გამოვიდა 1917 წელს. — 367.
- 870 მეშკოვსკი — ფსევდონიმი ი. პ. გოლდენბერგისა (1873 — 1922) — სოციალ-დემოკრატი 1892 წლიდან; რსდმპ II ყრილობის შემდეგ — ბოლშევიკი. 1904 — 1907 წლებში — ბოლშევიკურ გამოცემათა რედაქციების წევრი; V (ლონდონის) ყრილობის შემდეგ შედიოდა რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის შემადგენლობაში; 1914 წელს მიემხრო ობორონცებს, 1917 წელს გამოდიოდა ლენინის წინააღმდეგ. 1920 წელს კვლავ შევიდა ბოლშევიკების პარტიაში. — 367.
- 871 ლინდოვი — გ. დ. ლეიტეზენი (1877 — 1919), სოციალ-დემოკრატი, ბოლშევიკი; რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობდა 90-იანი წლების დამდეგიდან ვკატერინოსლავეში (ახლა დნეპროპეტროვსკი), 1905 წლამდე — პარტიულ ორგანიზაციებში საზღვარგარეთ, შემდეგ — რუსეთში. პარტიული ლიტერატორი, «ისკრის» და «ზარიას» და შემდგომი არალეგალური და ლეგალური ბოლშევიკური ორგანოების თანამშრომელი. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ — ინტერნაციონალისტი; 1918 წელს შევიდა ბოლშევიკების პარტიაში; 1919 წელს, როცა არმიის კომისარი იყო, მოკლულ იქნა აღმოსავლეთის ფრონტზე. — 367.
- 872 ბონი-ბრუევიჩი ვ. დ. (1873 — 1955) კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი, რსდმპ II ყრილობის შემდეგ — ბოლშევიკი. 1903 წლიდან განაგებდა რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის ექსპედიციას ენევეაში, მოაწყო იქ რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის ბიბლიოთეკა და არქივი; მონაწილეობდა მთელ რიგ ბოლშევიკურ გამოცემათა ორ-

განიზაცია და რედაქტირებაში. 1917 წლის თებერვლისა და ოქტომბრის რევოლუციების მონაწილე. ოქტომბრის რევოლუციის პარველი დღეებიდან 1920 წლამდე — სახალხო კომისართა საბჭოს საკმეთა მმართველი; შემდეგ იყო სამეურნეო სამუშაოზე, გამომცემლობა «ფიზიკიზნანის» მთავარი რედაქტორი, სახელმწიფო ლიტერატურული მუზეუმის ორგანიზატორი და დირექტორი; სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში იყო სსრ კავშირის მეცნიერებათა აკადემიას რელიგიისა და ათეიზმის ისტორიის მუზეუმის დირექტორი. დაჯილდოებულია ლენინის ორდენით. ავტორი მოგონებებისა ვ. ი. ლენინზე და მრავალი ნაშრომისა რუსეთში რევოლუციური მოძრაობის ისტორიის, ლიტერატურათმცოდნეობის, ეთნოგრაფიის, რელიგიისა და ათეიზმის ისტორიის დარგში.

ლინდოვთან (გ. დ. ლეიტენთან) ვ. დ. ბონჩ-ბრუევიჩის რა უთანხმოებაზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 367.

878 ალბათ წერილში ლაპარაკია ჰონორარზე ვ. ი. ლენინის წიგნის «კაპიტალიზმის განვითარება რუსეთში» მეორე შევსებული გამოცემისათვის. წიგნი 1908 წლის მარტში გაიშისა პეტერბურგის წიგნის გამომცემლობა «პალადმა». — 368.

874 ლაიპციგში ვ. ი. ლენინი იყო გავლით, როცა შვეციიდან ქენენაში მიდიოდა, 1908 წლის იანვრის პირველ რიცხვებში. — 368.

875 ლონდონში 1908 წლის მაისში ვ. ი. ლენინი მუშაობდა ბრიტანეთის მუზეუმში წიგნზე «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი». ლენინის მიერ მოხსენიებული ღია ბარათი არ შენახულა. — 371.

876 ამოსკოველი ფილოსოფოსი ვ. ა. გ. დამოცე მელი — პ. გ. დაუგე (1869 — 1946), ლატვიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი დამაარსებელი, ბოლშევიკი 1903 წლიდან; 1905 — 1907 წლებში — რსდმპ მოსკოვის კომიტეტთან არსებული ბოლშევიკური ლიტერატურულ-საღეჭტორო ჯგუფის წევრი. 1907 — 1912 წლებში სალიტერატურო საგამომცემლო მოღვაწეობას ეწეოდა: რუსულ ენაზე თარგმნიდა და სცემდა ფ. ენგელსის ნაშრომებს, რუსულ ენაზე გამოსცა იოსებ დიკენის ფილოსოფიური შრომები და მთელი რიგ სხვა ნაშრომები მარქსისტული ფილოსოფიისა და პუბლიცისტიკის დარგიდან. პ. გ. დაუგეს გამოცემით გამოვიდა წიგნი «ი. ფ. ბეკერის, ი. დიკენის, ფ. ენგელსის, კ. მარქსისა და სხვათა წერილები ფ. ა. ზორგესა და სხვებისადმი» ლენინის წინასიტყვაობით (იხ. თხულებანი, ტომი 12, გვ. 437 — 462). ფინანსური მიზეზების გამო დაუგე იძულებული გახდა შეეჩერებინა გამომცემლობა. ვ. ი. ლენინის წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» გამოსცა ლ. კრუმბიუგელის გამომცემლობა «ზვენომ». — 371.

49 ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

- 377 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი წიგნი «სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველ რევოლუციაში». შესაძლოა, რომ ვ. ი. ლენინს უნდოდა გაეცნო ეს წიგნი რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის მონაწილეთათვის, რომელიც ქენევაში უნდა შეიკრიბებოდა 1908 წლის აგვისტოში. შესაძლებელია იგი არა ვ. ი. ლენინის თხოვნა — გამოჩვენებული არ არის. — 372.
- 378 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი». — 374.
- 379 მ ა რ ი ა მ ი ვ ა ნ ე ს ა ს უ ლ ი — მ. ი. ვერეტენიკოვი, ვ. ი. ლენინის დედაშვილი. — 374.
- 380 Diablerets — მთების ჯგუფი ბერნის ალპების დასავლეთით შვეიცარიაში ბერნის, ვალისისა და ვოს კანტონების საზღვარზე, ზღვის დონიდან 3246 მეტრამდე. — 376.
- 381 ლაბარაკია ა. ბოგდანოვზე (ა. ა. მალინოვსკიზე), რომელმაც დაწერა რომანი «წითელი ვარსკვლავი» იმის შესახებ, რომ მარსზე მცხოვრებნი არიან, რომანი 1908 წელს გამოვიდა. — 377.
- 382 1908 წლის ოქტომბრის დანშევს ვ. ი. ლენინმა დაამთავრა თავისი წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი. კრტიკული შენიშვნები ერთ რეაქციულ ფილოსოფიაზე» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14). — 378.
- 383 ვ. ი. ლენინი გაემგზავრა ბრიუსელში საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროს სხდომაზე. ამის შესახებ იხ. ვ. ი. ლენინის სტატია «საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროს სხდომა» (თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 15, გვ. 275 — 295). — 378.
- 384 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს ხელნაწერი თავისი ნაშრომისა «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი», რომლის გამოქვეყნებასაც, როგორც წერილიდან ჩანს, იგი ვარაუდობდა ძმათა გრანატების ამზანაგობის «ენციკლოპედიური ლექსიკონის» გამოცემით.
- ცნობები იმის შესახებ, რომ გრანატმა იყიდა მენშევიკური ხუთტომეული «საზოგადოებრივი მოძრაობა რუსეთში XX საუკუნის დამდეგს» ლ. მარტოვის, პ. მასლოვისა და ა. პოტრესოვის რედაქციით, არაზუსტი აღმოჩნდა. მენშევიკებისაგან იმ დროს გრანატის გამოცემლობამ მიიღო წინადადება ეკისრა ხუთტომეულის გამოცემა, მაგრამ მოლაპარაკებას დადებითი შედეგები არ მოჰყოლია, რის შემ-

დღე გამოცემა გადაეცა სტამბა «ოზშჩესტენნაია პოლხას». გამოვიდა ოთხი ტომი. — 383.

385 როგორც ჩანს ვ. ი. ლენინის წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმის» პირველი გამოცემის ტექსტიდან, სიტყვა «ხუცობა» ყველგან შეიცვალა სიტყვით «ფიდეიზმი», თუმცა წიგნის ზოგიერთ ადგილას სიტყვა «ხუცობა» არ გასწორებულა. ვ. ი. ლენინი წინადადებას იძლეოდა აგრეთვე შეეცვალათ იგი ტერმინით «შამანობა». 1909 წლის 27 იანვრის წერილში ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვამ ამის გამო უპასუხა ««შამანობამ» უკვე დაიგვიანა. და განა ის უკეთესია?». აქ ნაჩვენები შენიშვნა მიცემულ იქნა პირველი გამოცემის წინასიტყვაობაში და შენარჩუნებულ იქნა შემდგომ გამოცემებში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 8). — 385.

386 ნაცნობი, რომელსაც წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» ხელნაწერი გადაეგზავნა, ვ. ა. ლევიცია. ვ. ი. ლენინი, ეტყობა, შეცდომით იხსენიებს კრასნოიარსკს ნაცელად უფისა, სადაც იგი პოდოლსკიდან წავიდა 1900 წლის ზაფხულში. — 387.

387 ეისზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 387.

388 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰყავს ვ. დ. ბონჩ-ბრუევიჩი, რომელიც მუშაობდა თვდაპირველად გამომცემლობებში «ეპერიოდსა» და «ზნანიეში», შემდეგ კი დააარსა გამომცემლობა «ჟიზნ ი ზნანიე». — 387.

389 «პ ა ტ რ ო ნ ი» — კ. პ. პიატნიცკი, გამომცემლობა «ზნანიეს» მმართველი. გამომცემლობას სათავეში ედგა ა. მ. გორკი.

ვ. ი. ლენინი, ცხადია, იმოწმებს ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას 1908 წლის 15 ნოემბრის (პე. სტ.) წერილს. ამ წერილში ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა უამბობს, რომ ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვმა, რომელიც პეტერბურგში იყო, მისი თხოვნით იქ ნახა პიატნიცკი, რომელმაც თქვა, რომ «მთლიანად უჭერს მხარს» წიგნის («მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი») გამოცემას «ზნანიეში» და არა უგვიანეს 15 ნოემბრისა მიემგზავრება კაპრიზე, ვ. ი. გორკისთან პირადი მოლაპარაკებისათვის. სკვორცოვ-სტეპანოვი ურჩევდა დალოდებოდნენ პასუხს, რომელიც, მისი აზრით, დადებითი უნდა ყოფილიყო; მაგრამ მაინც ურჩია. დასაჩქარებლად, შეპკითხოდა უშუალოდ თვით გორკის. — «მე, თითქოს ერთხანს შეეცოყმანდი, რაკი არ ვიცოდი, მოსახერხებელი იქნებოდა თუ არა ეს შექმნილ ვითარებაში. — წერს ანა ილიას ასული, — მაგრამ მაინც გადავწყვიტე შევკითხოდი, რათა ბოლო მომეღო საქმის გაჭიანურებისათვის. მივუთითებ თითქმის 2 თვის დაგვიანებაზე პიატნიცკის მხრივ და ვთხოვ მაცნობოს არა უგვიანეს 1-ლი დეკემბრისა პო თუ არა».

16 ნოემბრის წერილში ანა ილიას ასული აცნობებს ლენინს «პი-ატნიცი, რომელიც უკვე მიცემული იყო პასუხისგებაში 9 პროცენტით, ახლა თურმე ყოველ ახალ პირობაზე გამოცემისათვის ადგენს ნოტარიალურ ხელშეკრულებას, რომ გასამართლების შემთხვევაში წიგნის შინაარსისათვის პასუხს აგებს თვით ავტორი. ასეთი ხელშეკრულება შეადგინა მან ი. ი.-სთან. კარგი იქნებოდა, რომ ამ შემთხვევაში მას პასუხისმგებლობა დაეკისრებინა პირდაპირ ავტორისათვის, მაგრამ ი. ი. ფიქრობს, რომ მას ასე იოლად ვერ მოატყუებ და რომ იგი ეძებს პასუხისმგებელ პირს ხელმისაწვდომობის აქეთა მხარეს». — 387.

390 კაპრიზე (იტალია) 1908 წელს ცენტრალური კომიტეტის აგვისტოს პლენუმის შემდეგ ოტზოვისტები და ულტიმატისტები შეუდგნენ ნაბიჯების გადადგმას ანტიპარტიული სკოლის ორგანიზაციისათვის. ფაქტიურად ეს იყო ბოგდანოვის, ალექსინსკისა და ლუნაჩარსკის ცდა შექმნათ თავიანთი ფრაქციული ორგანიზაცია ბოლშევიკური ცენტრისათვის დასაპირდაპირებლად. — 387.

391 ე. დ. ბონჩ-ბრუევიჩისათვის ძნელი იყო გამოეცა წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» მის მიერ 1907 წელს მოწყობილ გამოცემლობაში «ეიზნ ი ზნანიე», მისი ჯერ კიდევ განუმტკიცებელი მღგომარეობის გამო. — 388.

392 «ცალკე ფურცლის» ხელნაწერი მასში მითითებული დამატებით არ შენახულა.

ლაპარაკია შენიშვნაზე, რომელიც ეხება ერიხ ბეხერის ნაშრომს: «ზუსტი ბუნებისმეტყველების ფილოსოფიური წინამძღვრები» (Erich Becher. «Philosophische Voraussetzungen der exakten Naturwissenschaften». Lpz., 1907). რომელსაც, როგორც ანბობს ე. ი. ლენინი შენიშვნაში, იგი გაეცნო წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» დამთავრების შემდეგ (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 368). — 389.

393 ხელშეკრულება ე. ი. ლენინის წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» გამოცემაზე შედგენილ იქნა ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვის სახელზე და ხელმოწერილ იქნა მის მიერ. პირობა, როგორც წერს ანა ილიას ასული, დაიდო 3000 ეგზემპლარზე, 100 მანეთის ანგარიშით 40-ათასნიშნაან თაბახში და 50 საავტორო ეგზემპლარზე (იხ. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას წერილი ეურნალ «პროლეტარსკაია რევოლუცია» (№ 2 — 3) რედაქციისადმი 1930 წელს). — 391.

394 ბ ა ზ ა რ ო ვ ი ე. — ფსევდონიმი ე. ა. რუდნევისა — ეკონომისტი, პუბლიცისტი, ფილოსოფოსი; მონაწილეობას იღებდა სოციალ-დემო-

კრტიული ორგანიზაციის მუშაობაში 1896 წლიდან. რსდმპ II ყრილობის შემდეგ ბოლშევიკებს მიემხრო. 1908 — 1909 წლებში — ზახიზმის ფილოსოფიის ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელი; ოტზოვისტებისა და ჯგუფ «ვეპერიოდის» მომხრე. მის შეხედულებათა კრიტიკას ლენინი იძლევა თავისი წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» მთელ რიგ ადგილებში. რეაქციის წლებში ჩამოშორდა ბოლშევიკებს, შემდეგ მიემხრო სოციალ-დემოკრატი-ინტერნაციონალისტებს; სამოქალაქო ომის პერიოდში, მენშევიკებთან ერთად ზონაწილობდა ჟურნალ «მისლში», რომელიც ხარკოვში გამოდიოდა. შემდეგში მუშაობდა საბჭოთა დაწესებულებებში. 1930 წელს მიცემულ იქნა პასუხისმგებლობა მენშევიკური კონტრევოლუციური ორგანიზაციის საქმეზე. — 392.

395 ბოგდანოვი ა. — ფსევდონიმი ა. ა. მალინოვსკიას (1873 — 1928) — რევოლუციური მოღვაწეობა დაიწყო 90-იან წლებში. რსდმპ II ყრილობის შემდეგ — ბოლშევიკი, მონაწილეობას იღებდა ბოლშევიკური ორგანიზაციების მუშაობაში; შემდეგში ჩამოშორდა პარტიას. რეაქციის პერიოდში — ანტიპარტიული ჯგუფის «ვეპერიოდის» ერთ-ერთი ორგანიზატორი; მახიზმის ფილოსოფიის ერთ-ერთი მთავარი წარმომადგენელი, გამოდიოდა მარქსის ფილოსოფიის რევიზიით, დიალექტიკურ მატერიალიზმს დაუპირდაპირა ფილოსოფიური სისტემა «ემპირიომონიზმი», რომელიც ამხილა ვ. ი. ლენინმა წიგნში «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი». ბოგდანოვის ფილოსოფიურ შეხედულებათა კრიტიკას ლენინი უძღვნის ათობით გვერდს ამ წიგნში და განსაკუთრებით წიგნის IV თავის § 5-ში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც. ტომი 14, გვ. 290 — 293). ბოგდანოვისა და ბაზაროვის ფილოსოფიური გამოსვლები ლენინმა მკაცრად დაგმო თავის წერილებში ა. ე. გორკისადმი (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 563 — 571; ტომი 34, გვ. 441 — 444, 447 — 448). უკანასკნელ წლებში ა. ბოგდანოვი მუშაობდა სისხლის გადასხმის სახელმწიფო ინსტიტუტის დირექტორად და დაიღუპა იმით, რომ თავის თავზე გააკეთა ცდა, რომელიც მისი სიკვდილით დამთავრდა. — 392.

396 იუშკევიჩი პ. ს. — სოციალ-დემოკრატი, მენშევიკი; ფილოსოფიაში ემხრობოდა პოზიტივიზმსა და პრაგმატიზმს, მახიზმთან ახლო მდგომ მიმდინარეობებს. — 392.

397 ვალენტინოვი ნ. (ვოლსკი, სტანისლავი) — ფსევდონიმი ა. ვ. სოკოლოვისა — სოციალ-დემოკრატი, მახისტი; 1917 წელს — მენშევიკი; ემიგრანტი. — 392.

- 398 იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 246.—393.
- 399 იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 87.—393.
- 400 იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 368. — 395.
- 401 ყველა აქ ჩამოთვლილი შეცდომა გასწორებულ იქნა წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» ტექსტში მის გამოსვლამდე—396.
- 402 მოხსენიებული დებეშა არ შენახულა. დებეშაში ვ. ი. ლენინი, როგორც წერილის შინაარსიდან ჩანს, ეკითხებოდა დედის, მ. ა. ულიანოვას ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. — 398.
- 403 «მ წ ე რ ა ლ ი» — ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვი, რომელიც უახლოეს დახმარებას უწევდა ვ. ი. ლენინის წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმის» გამოცემას.
ს კ ვ ო რ ც ო ვ - ს ტ ე პ ა ნ ო ვ ი ი. ი. («ისტორიკოსი») (1870 — 1928) — რევოლუციური მოძრაობის ერთ-ერთი უძველესი მონაწილე (1891 წლიდან), გამოჩენილი პარტიული და საბჭოთა სახელმწიფო მოღვაწე, ლიტერატორი-მარქსისტი, ისტორიკოსი და ეკონომისტი. 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში აქტიურ ზეშაობას ეწეოდა პარტიის მოსკოვის კომიტეტის ბოლშევიკურ ლიტერატურულ-საღეპტორო ჯგუფში; რამდენჯერმე იყო დაპატიმრებული და გადასახლებული. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ არაერთხელ იყო არჩეული სრულად რუსეთის ცაკისა და სსრ კავშირის ცაკის წევრად, პარტიის XIV ყრილობის შემდეგ — საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის წევრი, მთელი რიგი საბჭოთა და პარტიული ორგანოების რედაქტორი; ბევრი ეკონომიური, ისტორიული, ანტირელიგიური და სხვა ნაშრომის ავტორი. — 398.
- 404 ვ. ი. ლენინის მიერ აღნიშნული გვერდები, როგორც სვეტებში გამოტოვებული, მან მიიღო უფრო გვიან, დაკაბადონებულ კორექტურაში (იხ. ეს ტომი, გვ. 404). — 399.
- 405 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას პასუხი თავის დებეშაზე დედის, მ. ა. ულიანოვას ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ.
«Un peu mieux» — ცოტა უკეთ არის. — 400.
- 406 **Mardi gras** (სიტყვასიტყვით: მსუქანი — სახსნილო სამშაბათი) — საფრანგეთში ყველაერის კარნავალის უკანასკნელი დღე, **mercredi des cendres** (ათოლაკეთა დიდი შარხვის პირველი კვირის ოთხშაბათის) წინ. 1909 წელს ეს დღე 23 თებერვალზე მოდიოდა. — 404.

- 407 ეს შეცდომა ნაჩვენები იყო «უმნიშვნელოვანეს შეცდომათა ნუსხაში» წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმის» ბოლოს. — 409.
- 408 წერილში ეურნალ «პროლეტარსკაია რევოლუციას» რედაქციისადმი 1930 წელს (№ 2 — 3) ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა წერდა, რომ გამოცემულ ლ. ჯრუჭიუგელის სიტყვით წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» იბეჭდებოდა სუვოჩინის სტამბაში, სადაც ისე სასტიკი ზედამხედველობა არ იყო წიგნების გამოქვეყნებაზე, «მაგარაჰ მას არ შეეძლო ძალიან მაგარად მოეთხოვა დაჩქარება». — 409.
- 409 ლუნაჩარსკი ა. ვ. (1875 — 1933) — გამოჩენილი საბჭოთა, სახელწიფო და საზოგადო მოღვაწე, 1930 წლიდან — აკადემიკოსი. 1892 წელს შევიდა სოციალ-დემოკრატიულ ორგანიზაციაში; რსდმპ II ყრილობის შემდეგ ბოლშევიკებს მიემხრო, შედიოდა ბოლშევიკური გაზეთების «ვპერეოდის», «პროლეტარსკა» და «ნოვიაა ეიზნის» რედაქციების შემადგენლობაში, სადაც მუშაობდა ე. ი. ლენინის ხელმძღვანელობით. რსდმპ III, IV («გამაერთიანებელი») და V ყრილობების აქტიური მონაწილე; 1907 წელს ბოლშევიკების წარმომადგენელი იყო II ინტერნაციონალის შტუტგარტის საერთაშორისო კონგრესზე. რუსეთის პირველი რევოლუციის დამარცხების შემდეგ დაადგა მარქსიზმის რევიზიის გზას, მიემხრო მახისტებს; ა. ა. ბოგდანოვთან და სხვა «ოტზოვისტებთან» ერთად მოაწყო ანტიპარტიული ჯგუფი «ვპერეოდ»; 1911 წელს ჩამოშორდა «ვპერეოდელებს» და შექმნა ჯგუფი «პროლეტარული ლიტერატურა». პირველი მსოფლიო ომის დროს ინტერნაციონალიზმის პოზიციებზე იდგა. თებერლის რევოლუციის შემდეგ შევიდა «მეჭრაიონეების» ჯგუფში, რომლის შემადგენლობაშიც რსდმპ (ბ) VI ყრილობაზე მიღებულ იქნა ბოლშევიკური პარტიაში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ 12 წლის განმავლობაში ეჭირა რსფსრ განათლების სახალხო კომისრის პოსტი; 1929 წლიდან — სსრ კავშირის ცაკთან არსებული სამეცნიერო კომიტეტის თავმჯდომარე; 1933 წლიდან — სსრ კავშირის სრულუფლებიანი წარმომადგენელი ესპანეთში. ა. ვ. ლუნაჩარსკი იყო ბრწყინვალე ორატორი და პუბლიცისტი, ხელოვნების, ლიტერატურის ისტორიის მცოდნე, ლიტერატურული კრიტიკოსი, დრამატურგი. — 410.
- 410 ხელნაწერის უქონლობის გამო არ შეიძლება იმის ზუსტად დადგენა. თუ რა ადგილს ეკუთვნის ვ. ი. ლენინის ეს შენიშვნა. ეტყობა, ლაპარაკია შემდეგ ფრაზაზე § 1-ში ««საგანი თავისთავად», ანუ ვ. ჩერნოვი უარყოფს ფრ. ენგელსს» წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» II თავში, სადაც ლენინი წერს ბოგდანოვის, ვალენტინოვის, ბაზაროვის, ჩერნოვისა და სხვა მახისტების გამოსვლებზე მატერიალიზმის იმ ძირითადი დებულების წინააღმდეგ, რომ აღიარე-

ბულ იქნას ობიექტურად, ჩვენი ცნობიერებისაგან დამოუკიდებლად არსებული მატერია — «საგანი თავისთავად»: «გვრცხვენია ვალიაროთ, მაგრამ ცოდვა იქნებოდა დაგვემაღა, რომ ამ შემთხვევაში მარქსიზმისადმი აშკარა მტრობამ ბ-ნი ვიქტორ ჩერნოვი უფრო პრინციპულ ლიტერატურულ მოწინააღმდეგედ აქცია, ვიდრე არიან ჩვენი პარტიული ამხანაგები და ოპონენტები ფილოსოფიაში. ვინაიდან მხოლოდ არასუფთა სინდისმა (ან შეიძლება კიდევ მატერიალიზმის უცოდინარობამ?) გამოიწვია ის, რომ მახისტებმა, რომელთაც სურთ ზარქსისტები იყვნენ, დიპლომატიურად გვერდი აუხვიეს ენგელსს, სრულიად უგულებელყვეს ფეიერბახი და ადგილის ტყეპნა დაიწყეს მხოლოდ და მხოლოდ პლეხანოვის გარშემო» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 114). — 413.

411 ფოსტა-ტელეგრაფის გაფიცვა საფრანგეთში, რომელზეც ლაპარაკია წერილში, დაიწყო 1909 წლის 17 თებერვალს და დამთავრდა 23 მარტს. — 415.

412 აღნიშნული «IV თავის § 1-ის დამატება. რა მხრივ უდგებოდა ნ. გ. ჩერნიშევსკი კანტიანობის კრიტიკას?» არ დაგვიანებულა და დაიბეჭდა წიგნის ბოლოს (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 458 — 461). — 419.

413 ეს შეცდომა არ აღნიშნულა წიგნის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» პირველი გამოცემის «უმნიშვნელოვანეს შეცდომათა ნუსხაში» და არ გასწორებულა წიგნის ტექსტში. იგი არ გასწორებულა აგრეთვე ვ. ი. ლენინის თხზულებათა შუ-2 გამოცემაში. ეს შეცდომა გასწორდა ვ. ი. ლენინის თხზულებათა მე-3 და მე-4 გამოცემებში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 377 — 378). — 422.

414 ეს შენიშვნა შეტანილ იქნა (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 381). — 422.

415 მ. ი. ულიანოვა ემზადებოდა გამოცდებისათვის ენათა კურსებზე სორბონაში (პარიზი) — ფრანგული ენის მასწავლებლის წოდების მისაღებად. — 429.

416 ვ. ი. ლენინის წიგნი «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი. კრიტიკულ შენიშვნები ერთი რეაქციული ფილოსოფიის შესახებ» გამოვიდა მოსკოვში 1909 წლის 29 აპრილს და 4 მაისს შუა (ძვ. სტ.) «ზეენოს» გამოცემით. — 430.

417 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა წიგნის William James. «Pragmatism. A new name for some old ways of thinking» (უილიამ ჯემსი.

პრაგმატიზმი. ახალი სახელწოდება აზროვნების ზოგიერთი ძველი გზისთვის») სახელწოდების არაზუსტი თარგმანი. ამ წიგნს იგი იხსენიებს თავის ნაშრომში «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 14, გვ. 436). — 431.

418 პონორარი წიგნისათვის «მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი» გამომცემელ ლ. კრუმბიუგელისაგან ვ. ი. ლენინმა მთლიანად მიიღო. იხ. ამის შესახებ ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას წერილი ჟურნალ «პროლეტარსკაია რევოლუციას» (№ 2 — 3) რედაქციისადმი 1930 წელს. — 431.

419 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა თავის 1909 წლის 10 აპრილის წერილში ვ. ი. ლენინისადმი წერდა, რომ წიგნის დარჩენილი 3 — 4 თავისათვის კორექტურის გაკეთება იკისრა ლ. ს. პერესმა, რომელთან მოლაპარაკებასაც იგი ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვის ბინაზე აწარმოებდა, და რომ პერესი უკვე შეუდგა დაკაბადონებულ თავახებში მის შესწორებათა შეტანაზე თვალყურის დევნებას. ლ. ს. პერესმა აღუთქვა, რომ თვალყურს აღევნებდა წიგნის რაც შეიძლება მალე გამოსვლასაც. მას რეკომენდაცია მისცა ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვმა, თუმცა იგი სპეციალისტი კორექტორი არ ყოფილა და ენები არ იცოდა, მაგრამ წიგნის საქმეს დიდი ხანია მისდევდა. თავის შრომაში მან მოითხოვა 4 მანეთი თავახზე, ხოლო საზღვარგარეთ გასაგზავნ კორესპონდენტიაზე და დანარჩენი ზრუნვისათვის — თავახზე 25 მანეთი. ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვმა იკისრა საავტორო კორექტურა.

პერესი ლ. ს. (ხაზარი) — სოციალ-დემოკრატი, ბოლშევიკი; 900-იანი წლების დამდეგს გადასახლებული იყო ციმბირში; შემდეგ მუშაობდა თბილისის, ვორონეჟისა და მოსკოვის მუშათა წრეებში. წიგნის მალაზიებში რომ მუშაობდა, პერესი დაკავშირებული იყო ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვთან და ლ. კრუმბიუგელთან. სკვპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში ინახება ლ. ს. პერესის 1909 წლის 18 აპრილის ერთი წერილი ვ. ი. ლენინისადმი. — 431.

420 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა «პროლეტარს» გაფართოებული რედაქციის მომავალი თათბირი, რომელიც გაიშარტა პარიზში 1909 წლის 8 — 17 (21 — 30) ივნისს. თათბირზე მოხდა საბოლოო გამიჯვნა ულტიმატისტებთან და ოტზოვისტებთან, ა. ბოგდანოვთან და მის ჯგუფთან. თათბირმა დაგმო ოტზოვიზმი და ულტიმატიზმი, როგორც «ლიკვიდატორობა მარცხნიდან»; ოტზოვიზმისა და ულტიმატიზმის სულისჩამდგმელი — ბოგდანოვი გარიცხულ იქნა ბოლშევიკური ორგანიზაციის რიგებიდან. — 432.

- 421 1909 წლის ზაფხულში ვ. ი. ლენინი ნ. კ. კრუპსკაიასთან, დედამისთან და მ. ი. ულიანოვასთან ერთად ისვენებდა სოფელ ბონბონში (სენისა და მარნის დეპარტამენტი) პარიზის ახლოს. — 432.
- 422 შესაძლოა, იგულისხმებოდეს გაზეთ «როსსიას» (1906 წლიდან შინაგან საქმეთა სამინისტროს ოფიციალური ორგანო იყო) ნომრები სახელმწიფო სათათბიროს ანგარიშებით. 1909 წლის ოქტომბერში სათათბიროში ირჩეოდა მიწათმოწყობის საკითხი. — 440.
- 423 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰყავდა ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვი. წერილში ა. ბ. გორკისადმი 1913 წლის იანვარში ლენინი ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვთან თავისი მიწერ-მოწერის გამო წერდა შემდეგს: «აი თქვენ მეკითხებით სტეპანოვზე (ი. ი.). რა აღმოჩნდა იგი (კარგი ბიჭი კი არის, გამრჩე, მცოდნე და ა. შ.) რღვევისა და მერყეობის ეპოქაში? (1908 — 1911). უნდოდა ვპერიოდლებთან შევერიგებინეთ. მაგრამ ეს ხომ იმას ნიშნავს, რომ თვითონ მერყეობდა. წერილებს მწერდა, რუსეთში დემოკრატიულ რევოლუციას ჯვარი უნდა დავუსვათ, ჩვენში ურევოლუციოდ საქმე ავსტრიულად წავაო. მე იგი გავლანძღე. ლიკვიდატორი ვუწოდე ამ უხამსობისათვის. იწყინა» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 35, გვ. 61).
- ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვთან ვ. ი. ლენინის ამ დროის მიწერ-მოწერიდან შენახულია ლენინის ორი წერილი (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 16, გვ. 137 — 144 და ტომი 34, გვ. 468—471). — 440.
- 424 1909 წლის 5 ნოემბერს ვ. ი. ლენინი გაემგზავრა ბრიუსელში საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროს მეთერთმეტე სესიაზე, სადაც 7 ნოემბერს გამოვიდა ჰოლანდიის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიაში მომხდარი გათიშვის საკითხზე და ხმა მისცა ჰოლანდიის მემარცხენე სოციალ-დემოკრატიული პარტიის («ტრიბუნისტების») დაშვებას ინტერნაციონალის კონგრესზე. — 440.
- 425 გაზეთ «უტრო როსსიის» № 1-ში 1909 წლის 15 ნოემბერს მოთავსებული იყო ცილისმწამებლური შენიშვნა «მ. გორკის გარიცხვა ს.-დ. პარტიიდან». ვ. ი. ლენინმა მიიღო გაზეთ «უტრო როსსიის» 1909 წ. 17 ნოემბრის № 2, რომელშიც საერთო სათაურით «მაქსიმ გორკის განდევნა» მოთავსებული იყო ეგრეთწოდებული «ინტერვიუ», რომლის შესახებაც წერს ლენინი. ეს სენსაციური ცნობა აიტაცეს გაზეთმა «რეჩმა» და რუსეთისა და უცხოეთის სხვა ბურჟუაზიულმა გაზეთებმა, ვ. ი. ლენინმა ამის თაობაზე დაწერა შენიშვნა «ბურჟუაზიული პრესის ზღაპარი გორკის გარიცხვის შესახებ» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 16, გვ. 122 — 123).

«უტრო როსსიი» — ყოველდღიური გაზეთი; გამოდიოდა მოსკოვში 1907-დან 1918 წლამდე. გაზეთი მოსკოვის მსხვილ მრეწველთა და ბანკირთა ორგანო იყო. — 441.

- 426 1909 წლის 28 დეკემბრიდან 1910 წლის 6 იანვრამდე მოსკოვში მიმდინარეობდა რუსეთის ბუნებისმეტყველთა და ექიმთა XII ყრილობა, რომელზეც სტატისტიკოსთა ქვესექციაც მუშაობდა. — 445.
- 427 1906 წლის 9 ნოემბრის კანონი — სტოლიპინის აგრარული კანონი გლეხების თემიდან ხუტორებად გამოყოფის შესახებ. სტოლიპინის აგრარული რეფორმის დახასიათება და შეფასება ვ. ი. ლენინმა მოგვცა სტატიაში «სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველ რევოლუციაში» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 13, გვ. 265 — 540). — 445.
- 428 სტატისტიკოსებისადმი ვ. ი. ლენინის განცხადება-თხოვნის ხელნაწერი არ შენახულა. მისგან გადაიღეს პირები და დაეგზავნა სტატისტიკოსებს; ერთ-ერთი პირი გაჩხრეკის დროს ჩამოართვეს ნ. ი. ულიანოვას 1909 წელს. განცხადება-თხოვნის პირის ტექსტი აღმოჩნდა პოლიციის დეპარტამენტის საქმეებში. გაჩხრეკის დროს მ. ი. ულიანოვასათვის ჩამორთმეული ქაღალდების ჩამოთვლისას აღნიშნული იყო: «7 ფურცელი პირის გადასაღები ქაღალდი, რომელზეც არის შემდეგი ანაბეჭდი: «ვ. ილინი, მუშაობს რა საერთოდ აგრარულ საკითხზე და კერძოდ რუსეთში სასოფლო-სამეურნეო კაპიტალიზმზე თავისი თხზულების განსაგრძობად, დაბეჭდვით სთხოვს საერთო, საქალაქო და მთავრობის დაწესებულებათა სტატისტიკოსებს გაუგზავნონ მას სტატისტიკური ცნობები და სხვ. ვ. ულიანოვი. პარიზი 9/XII». — 446.
- 429 *Musée grévin* — გალერეა სხვადასხვა ისტორიული პერსონაჟების ცვილის ფიგურებისა, რომლებიც შესრულებული იყო დიდი მსგავსებით და კოსტიუმების სიზუსტით. ეს მუზეუმი ხანძრისაგან დაიღუპა. — 447.
- 430 ეიუვიზი — პატარა ქალაქი პარიზის ახლოს, მდებარეობს მდინარეების ორჟისა და სენის შესართავთან. ვ. ი. ლენინი წავიდა იქ, რომ ენახა პაერში ფრენა, რომელიც ძალიან აინტერესებდა. — 449.
- 431 აქ ლაპარაკია წიგნზე «სამაზრო მიწათმოქმედობი კომისიების საქმიანობის მიმოხილვა (1907 — 1908 წწ.)». სხვა წიგნი არ ყოფილა. — 449.
- 432 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰქონდა რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის მომავალი («გამაერთიანებელი») პლენუმი, რომელიც შედგა პა-

- რიზში 1910 წლის 2—23 იანვარს (15 იანვარს — 5 თებერვალს). სტატიის «პუბლიცისტის შენიშვნები» მეორე თავში ლენინმა მოგვცა ამ პლენუმის შეფასება (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 16, გვ. 255 — 323). — 451.
- 488 ფრანგი მწერალი პ. ბურჟე თავის პიესაში «La Barricade» გამოდის ზუსათა რევოლუციური მოძრაობის გააფთრებულ მოწინააღმდეგედ. — 451.
- 489 1909 — 1910 წლის ზამთარში დ. ი. ულიანოვმა ფეხი მოიტეხა და ლავინი იღრძო (იხ. ეს ტომი, ვვ. 455 — 456). — 452.
- 490 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა იმ დროს სარატოვში იყო. — 452.
- 491 ლაპარაკია რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის 1910 წლის იანვრის პლენუმზე, რომელმაც «გამაერთიანებლის» სახელწოდება მიიღო. — 454.
- 492 ლაპარაკია დ. ი. ულიანოვის საჭადრაკო ამოცანაზე, რომელიც დაიბეჭდა ჟურნალ «ნივას» 1909 წლის № 3 ლიტერატურულ დამატებაში. — 455.
- 493 ჰედრაკი, რომელზეც ლაპარაკია წერილში, სახარატო ჩარხზე გამოჩარხა ვ. ი. ლენინის მამამ, ი. ნ. ულიანოვმა. როგორც ხსოვნისათვის ძვირფასი ნივთი, მ. ა. ულიანოვამ იგი ლენინს გადაუგზავნა. პირველი მსოფლიო ომის დასაწყისში გალიციიდან შვეიცარიაში ლენინის გადასვლისას ჰედრაკი დაიკარგა. — 457.
- 494 ავგუსტო ბავლეს ასული — ა. პ. ნეფზოროვა (1872—1926), რევოლუციურ მოძრაობაში მონაწილეობას იღებდა პეტერბურგში 900-იანი წლების დამდეგიდან; 1902 წელს დააპატიმრეს და გაგზავნეს კიევის ლუკიანოვის საპყრობილეში, სადაც მისი უახლოესი მონაწილეობით მოხდა 11 ამხანაგის გაქცევა. იმყოფებოდა რა პოლიციის აშკარა ზედამხედველობის ქვეშ, მუშაობდა ნიჟნი ნოვგოროდში (ამჟამად გორკი) პროპაგანდისტად; 1905 წელს დააპატიმრეს, ხოლო 1908 წელს საზღვარგარეთ ემიგრაციაში წავიდა, სადაც დარჩა 1917 წლამდე, აქტიურ მონაწილეობას იღებდა ბოლშევიკური ჯგუფის — «პარტიის ხელშემწყობი პარიზის ჯგუფის» მუშაობაში. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა ჯანმრთელობის დაცვის სახალხო კომისარიატში პირველი საბავშვო კბილის სამკურნალო ამბულატორიის შესაქმნელად, ხოლო 1925 წლის მარტიდან — საკავშირო კ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის სამდივნოში.

- ა. პ. ნეზვოროვას მახლობლები იყვნენ ზინაიდა პავლეს ასულა კრეჩენოვსკაია, სოფიო პავლეს ასული შესტერნინა და ჯათი ქმრები. — 457.
- 440 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს პარიზის ეროვნული ბიბლიოთეკა, სადაც იგი ჩვეულებრივად მუშაობდა. — 460.
- 441 მ. ი. ულიანოვა იმ დროს მოსკოვის საგუბერნიო საერობო გამგეობაში მსახურობდა. — 460.
- 442 ვ. ი. ლენინის შეხვედრა მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებთან მოხდა სტოპოლში (შვეცია) 1910 წლის სექტემბერში. — 460.
- 443 ლაპარაკია ა. პ. სკლიარენკოზე. — 462.
- 444 ე. ქიზი — მ. თ. ვლადიმირსკი (1874 — 1951), კომუნისტური პარტიის წევრი, 1896 წელს მუშაობდა მოსკოვის «მუშათა კავშირში». დაპატიმრებულ იქნა და გადაასახლეს ნიჟნი ნოვგოროდში (ამჟამად გორკი), სადაც მონაწილეობას იღებდა ადგილობრივი ს.-დ. ორგანიზაციის მუშაობაში. 1898 წელს რსდმპ მოსკოვის პირველი კომიტეტის წევრი იყო; 1899 წელს გაძევებულ იქნა მოსკოვიდან და მალე გაეწვავრა საზღვარგარეთ, სადაც მონაწილეობდა ლენინური «ისკრის» საზღვარგარეთის ორგანიზაციაში. 1905 წელს აქტიურ მონაწილეობას იღებდა მოსკოვში დეკემბრის შეიარაღებული აჯანყების ხელმძღვანელობაში; 1906 — 1917 წლებში ემიგრაციაში იყო. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ ხელმძღვანელ სამუშაოზე იყო რსფსრ და უკრაინის საბჭოთა სახელმწიფო ორგანოებში. პარტიის VII ყრილობაზე 1918 წელს არჩეულ იქნა რკპ (ბ) ცენტრალური კომიტეტის შემაჯდენლობაში; საკავშირო კპ (ბ) XV ყრილობაზე 1927 წელს არჩეულ იქნა საკავშირო კპ (ბ) ცენტრალური სარევიზიო კომისიის წევრად; 1927-დან 1951 წლამდე მისი თავმჯდომარე იყო. ორჯერ იქნა დაჯილდოებული ლენინის ორდენით. — 463.
- 445 ლაპარაკია შინაპარტიული ბრძოლის გამწვავებაზე რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის 1910 წლის იანვრის («ვამაერთიანებელი») პლენუმის შემდეგ. ამის შესახებ ვ. ი. ლენინი სწერს ა. მ. გორკის 1910 წლის 11 აპრილის წერილში (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 481 — 485). — 463.
- 446 წერილი დედისადმი, მ. ა. ულიანოვსადმი, ვ. ი. ლენინმა გაგზავნა დ. ი. ულიანოვის სახელზე, რომელთანაც იმ დროს ცხოვრობდა მარიამ ალექსანდრეს ასული. დ. ი. ულიანოვი იმ პერიოდში ერობო

ექიმად მუშაობდა სოფელ ლიპიტინოში მოსკოვის გუბერნიის სერპუხოვის მაზრის სადგურ მიხნევის ახლოს. — 464.

447 მ ე დ ო ნ ი — პატარა ქალაქი 9 კილომეტრზე პარიზიდან. ზაფხულში უქმე დღეებში ათასობით პარიზელი ატარებდა იქ დროს. «ჩვენ ხშირად მივდიოდით იქ სამუშაო დღეებში, — იგონებს ნ. კ. კრუპსკაია, — რომ შეგვეცვალა განწყობილება, ველოსიპედებით გვერბინა მედონის საუცხოო ტყეში». — 464.

448 პორნაჟში ყოფნის შესახებ იხ. კრუპსკაია, ნ. კ. მოგონებანი ლენინზე. მ., 1957, გვ. 168 — 169. — 466.

449 კუნძულ კაპრიზე ვ. ი. ლენინი გაემგზავრა ა. მ. გორკისთან. — 467.

450 II ინტერნაციონალის VIII კონგრესი შედგა კოპენჰაგენში 1910 წლის 28 ავგუსტოდან 3 სექტემბრამდე (ახ. ზტ.). კონგრესის მუშაობაში მონაწილეობას იღებდა ვ. ი. ლენინი. — 468.

451 ვ. ი. ლენინი სტოკჰოლმში ჩავიდა დედასთან, მ. ა. ულიანოვასთან, და დასთან, მ. ი. ულიანოვასთან შესახვედრად. — 468.

452 ვ. ი. ლენინი ეძებდა გამომცემელს თავისი ერთ-ერთი ნაშრომისათვის აგრარულ საკითხზე: «სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905 — 1907 წლების პირველ რევოლუციაში» ან «აგრარული საკითხი რუსეთში XIX საუკუნის დამლევს» (თხზულებანი, 4 გამოც. ტომი 13, გვ. 265 — 540; ტომი 15, გვ. 69—163). — 469.

453 რა სტატიაზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის, მაგრამ ყურნალ «სოცრემენნი მირში» ამ პერიოდში ვ. ი. ლენინის სტატია არა ყოფილა. — 469.

454 მოლაპარაკება წარმოებდა ალბათ ვ. ი. ლენინის აგრარული ნაშრომების გამოცემაზე (იხ. შენიშვნა 452) გამომცემელ გ. ფ. ლოვიჩთან. ლოვიჩმა 1905 და 1906 წლებში გამოუშვა ლენინის მიერ თარგმნილი კ. კაუცკის წიგნი «Bernstein und das sozialdemokratische Programm. Eine Antikritik» («ბერნშტეინი და სოციალ-დემოკრატიული პროგრამა. ანტიკრიტიკა»). თარგმანი, რომელიც ლენინმა მთელი წიგნისა კი არ გააკეთა, არამედ მისი ნაწილისა, გამოვიდა სახელწოდებით «კ. კაუცკი. სტატიების კრებული». პირველ გამოცემაში მთარგმნელი დასახელებული არ არის; მეორე გამოცემაში აღნიშნულია «თარგმანი ლენინისა». — 470.

455 «ზ ე ე ზ დ ა» — ბოლშევიკური ლეგალური გაზეთი, «პრაედის» წინამორბედი; გამოდიოდა პეტერბურგში 1910 წლის 16 (29) დეკემბრიდან 1912 წლის 22 აპრილამდე (5 მაისამდე) (ჭერ ყოველკვირეულად, 1912 წლის იანვრიდან — კვირაში ორჯერ და მარტიდან — კვირაში სამჯერ). 1912 წლის 26 თებერვალს (10 მარტს), «ზევზდის» ერთდროულად, გამოვიდა № 1 «ნეესკაია ზევზდა», რომელიც «ზევზდის» დახურვის შემდეგ მის გაგრძელებას წარმოადგენდა. «ნეესკაია ზევზდის» უკანასკნელი, 27-ე ნომერი გამოვიდა 1912 წლის 5 (18) ოქტომბერს. გაზეთის იდეურ ხელმძღვანელობას ახორციელებდა (საზღვარგარეთიდან) ვ. ი. ლენინი. «ზევზდასა» და «ნეესკაია ზევზდაში» ლენინის 50-მდე სტატია გამოქვეყნდა.

ლენინის ხელმძღვანელობით ლეგალური «ზევზდა» იყო მებრძოლი ბოლშევიკური გაზეთი, რომელიც იცავდა არალეგალური პარტიის პროგრამას. «ზევზდამ» ფართოდ დააყენა მუშათა კორესპონდენციების განყოფილება, მუდმივი მტკიცე კავშირი დაამყარა მუშებთან. ზისი ცალკეული ნომრების ტირაჟი 50 — 60 ათას ეგზემპლარს აღწევდა. გაზეთი მუდამ განიცდიდა მთავრობის რეპრესიებს; მთავრობამ იგი დახურა «პრაედის» № 1-ის გამოსვლის დღეს. — 470

456 «მ ი ს ლ» — ბოლშევიკური ლეგალური ყოველთვიური ფილოსოფიური და საზოგადოებრივ-ეკონომიური ჟურნალი; გამოდიოდა მოსკოვში 1910 წლის დეკემბრიდან. ჟურნალი შეიქმნა ვ. ი. ლენინის წინადადებით ლიკვიდატორული ჟურნალებისათვის დასაპირდაპირებლად და მათთან საბრძოლველად. ლენინი საზღვარგარეთიდან ხელმძღვანელობდა ჟურნალს. ჟურნალში უახლოეს მონაწილეობას იღებდნენ: ვ. ვ. ვოროვსკი, მ. ს. ოლმინსკი, ვ. მ. მოლოტოვი, ი. ი. სკვორცოვ-სტეპანოვი და სხვები. ჟურნალში თანამშრომლობდნენ აგრეთვე მენშევიკი-პარტიელები (გ. ვ. პლეხანოვი და სხვები). ჟურნალი გამოდიოდა 1911 წლის აპრილამდე; გამოვიდა 5 ნომერი. უკანასკნელი, მე-5, ნომერი კონფისკებულ იქნა.

1911 წლის 3 იანვრის წერილში ა. მ. გორკისადმი ვ. ი. ლენინი — «მისლის» შესახებ წერდა: «...დღეს მოვიდა № 1. მოგვილოცეთ — ჩვენი ჟურნალია მოსკოვში, წარქსნისტული. რა სიხარული გვქონდა დღეს». და შემდეგ იმავე წერილში: «...მეორე კი («მისლ». რედ.) მთლად ჩვენია და უზომოდ მახარებს. მხოლოდ მალე დახურავენ» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 505 და 507). «მისლის» № 1-ში მოთავსებული იყო ლენინის სტატიები «ვანმარტების» გმირები» და «რუსეთში მომხდარი გაფიცვების სტატისტიკის შესახებ» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 16, გვ. 450 — 467 და 493 — 528). — 470.

457 1911 წლის 3 იანვრის წერილში ა. მ. გორკისადმი ვ. ი. ლენინი წერდა: «ქერ მომეწყობო აგრარული საკითხის შესახებ წიგნს გამოცე-

- მას ზნაიეში? მოელაპარაკეთ პიატნიცის. ვერ ვშოულობ გამოცემელს და ეს არის. ხსნას ვერ ვხედავ» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 34, გვ. 507). — 471.
- 458 ლაპარაკია პარტიულ «ჯამაგირზე», რომელსაც ვ. ი. ლენინი იღებდა, როცა მას არაერთარი სხვა საარსებო წყარო არ ჰქონდა. — 471.
- 459 ნ. კ. კრუპსკაია მ. ი. ულიანოვას, კონსპირაციის მიზნით, ქიმიურ წერილებს სწერდა. — 471.
- 460 ლაპარაკია დ. ი. ულიანოვის გადაყვანაზე ფეოლოსიაში, სანიტარული ექიმის ადგილზე. — 471.
- 461 შვეიცარიაში ტოლსტოის შესახებ რეფერატის წასაკითხავად ვ. ი. ლენინი არ წასულა. — 472.
- 462 ლაპარაკია ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას და ულიანოვების მთელი ოჯახის ახლო ნაცნობის ს. ნ. სმიდოვიჩის დაპატიმრებაზე.
ს. სმიდოვიჩი ს. ნ. (1872 — 1934) — რუსეთში რევოლუციური მოძრაობის აქტიური მონაწილე, პროფესიონალი რევოლუციონერი. 1898 წელს შევიდა რსდმპ პარტიაში; მუშაობდა აგიტატორად და პროპაგანდისტად მოსკოვში, ტულაში, კიევში, კალუგაში; არაერთხელ ყოფილა დაპატიმრებული და გადასახლებული, 1914 წლიდან აქტიურ მონაწილეობას იღებდა რსდმპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მოსკოვის საოლქო ბიუროს მუშაობაში; 1919-დან 1922 წლამდე — რკ(ბ) მოსკოვის კომიტეტის ქალთა განყოფილების გამგე; 1922 — 1924 წწ. — რკ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მუშა და გლეხ ქალთა განყოფილების გამგე. საკავშირო კ(ბ) XIV და XV ყრილობებზე არჩეული იყო საკავშირო კ(ბ) ცენტრალური საკონტროლო კომისიის წევრად. დაჯილდოებულია ლენინის ორდენით. — 472.
- 463 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში ჰყავს მ. თ. ვლადიმირსკი. — 473.
- 464 საერთაშორისო სოციალისტური ბიუროს სხდომა გაიმართა 1911 წლის 23 — 24 სექტემბერს (ახ. სტ.) ქ. ციურიხში, სადაც ვ. ი. ლენინი გამოდიოდა რ. ლუქსემბურგის პოზიციის დასაცავად გერმანულ სოციალდემოკრატების ოპორტუნიისტული პოზიციის წინააღმდეგ. — 476.
- 465 ვ. ი. ლენინმა 1911 წელს წაიკითხა რეფერატი თემაზე «სტოლიპინი და რევოლუცია»: 26 სექტემბერს ციურიხში, 28 სექტემბერს ბერნში, 2 ოქტომბერს ქენევაში და 31 ოქტომბერს პარიზში. — 476.

466 რა თარგმანზეა ლაპარაკი — გამორკვეული არ არის. — 478.

467 ლაპარაკია მენშევიკ-ლიევიდატორთა კამპანიაზე რსდმპ სრულიად რუსეთის VI (პარალს) კონფერენციის წინააღმდეგ, რომელიც ბოლშევიკებმა მოიწვიეს და შედგა პარალში 1912 წლის 5 — 17 (18 — 30) იანვარს. კონფერენციამ პარტიიდან განდევნა მენშევიკი-ლიევიდატორები და გააფორმა ბოლშევიკური პარტიის დამოუკიდებელი არსებობა. კონფერენციამ აირჩია პარტიის ცენტრალური კომიტეტი. რუსეთში პარტიული მუშაობის ხელმძღვანელობისათვის შეიქმნა ცენტრალური კომიტეტის რუსეთის ბიურო. — 478.

468 ეს გადასახლება არ მოხდა. პარიზის მიდამოების ნაცვლად ვ. ი. ლენინი 1912 წლის ივნისში კრაკოვში გადავიდა. წერილში ა. მ. გორკო-სადმი 1912 წლის აგვისტოში ლენინი წერდა: «თქვენ მეკითხებით, რისთვის ვარ ავსტრიაში. ცენტრალურმა კომიტეტმა აქ ბიურო მოაწყო (ჩვენ შორის დარჩეს); საზღვარი ახლოს არის, ვიყენებთ მას, პიტერთან უფრო ახლოს ვართ, მე-3 დღეს იქიდან გაზეთები გვაქვს იქაურ გაზეთებში წერა გაცილებით უფრო გაადვილდა, თანამშრომლობა უკეთ ეწყობა. კინკლაობა აქ ნაკლებია, ეს პლუსია. კარგი ბიბლიოთეკა არ არის, ეს მინუსია. უწიგნებოდ მიქირს» (იხ. თხზულებანი, ტომი 35, გვ. 39 — 40). — 479.

469 სად გაემგზავრა ვ. ი. ლენინი — გამორკვეული არ არის. ბერლინში მენშევიკური «რუსეთის რევოლუციის არქივის» გამგის გ. მ. ვიაზმენსკის სიტყვით. ლენინმა ეს არქივი ინახულა 1912 წლის ზაფხულში და ნახა იქ 1907 წლის «რსდმპ ცენტრალური კომიტეტის უწყებები», რომლებსაც დიდი ხანია ეძებდა. შესაძლოა, რომ ზოგჯერობა, რომლის შესახებაც ლენინი წერს ამ წერილში, სწორედ ბერლინში გამგზავრება იყო. — 480.

470 1912 წლის 7 მაისს რსდმპ(ბ) სარატოვის ორგანიზაციის საქმეზე სარატოვში დააპატიმრეს მ. ი. ულიანოვა და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა. — 480.

471 გაზეთ «რეჩის» 1912 წ. 17(30) მაისს № 132-ში დაბეჭდილი იყო შემდეგი დებუება: «სარატოვი, 16 მაისი. გაჩხრიკეს რკინიგზის 18 მოსამსახურე». «რეჩის» 10(23) მაისის № 126-ში იყო ცნობა: «სარატოვი, 9 მაისი. ჟანდარმერიამ მოახდინა 16 გაჩხრეკა და ამდენივე დაპატიმრება, უმთავრესად მუშებში». — 481.

472 ვ. ი. ლენინმა მაილო მარიამ ალექსანდრეს ასულის, ანა ილიას ასულისა და მარიამ ილიას ასულის ფოტოსურათები. — 486.

50 გ. ი. ლენინი, ტ. 37

- 473 რსდმპ(ბ) სარატოვის ორგანიზაციის საქმის გამო მ. ი. ულიანოვას დაუნიშნეს გადასახლება ასტრახანის გუბერნიაში. მახლობელთა თხოვნით ასტრახანის გუბერნია ვოლოგდის გუბერნიით შეუცვალეს. — 486.
- 474 ე. ი. ლენინს ზედველობაში აქვს სტოკჰოლმი, სადაც იგი 1910 წლის სექტემბერში შეხვდა თავის მახლობლებს. — 486.
- 475 საბაშნიკოვებმა 1890 წელს დააარსეს «წიგნის გამომცემლობა მ. და ს. საბაშნიკოვებისა». — 487.
- 476 მ. ი. ულიანოვა იმ პერიოდში გადასახლებული იყო ვოლოგდაში. — 489.
- 477 ე. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს ამნისტია რომანოვთა გვარეულობის 300 წლისთავის გამო, რაც 1913 წლის 21 თებერვალს შესრულდა — 493.
- 478 დ. ი. ულიანოვი იმ დროს ფეოდოსიაში მსახურობდა სანიტარულ ექიმად. — 494.
- 479 «პრავდა» — ყოველდღიური ლეგალური ბოლშევიკური გაზეთი; გამოდიოდა პეტერბურგში; დაარსდა პეტერბურგის მუშათა ინიციატივით 1912 წლის აპრილში.
- «პრავდა» მასობრივი მუშური გაზეთი იყო, იცემოდა თვით მუშების მიერ შეგროვებული ფულით. გაზეთის გარშემო ყალიბდებოდა მუშა კორესპონდენტთა და მუშა მწერალთა ფართო წრე. გამოცემის მარტო ერთი წლის განმავლობაში იქ მუშათა 11 ათასზე მეტი კორესპონდენცია გამოქვეყნდა. «პრავდა» დღეში საშუალოდ 40 ათასი ეგზემპლარი ვრცელდებოდა, ცალკეულ თვეებში კი მისი ტირაჟი დღეში 60 ათას ეგზემპლარს აღწევდა.
- ე. ი. ლენინი საზღვარგარეთ ყოფნისას ხელმძღვანელობდა «პრავდას», თითქმის ყოველდღე წერდა გაზეთში, მითითებებს აძლევდა მის რედაქციას, გაზეთის გარშემო კრებდა პარტიის საუკეთესო ლიტერატურულ ძალებს.
- «პრავდა» ზედმივე დევნას განიცდიდა პოლიციის მხრივ. ორი წლისა და სამი თვის მანძილზე მეფის მთავრობამ «პრავდა» რვაჯერ დახურა, მაგრამ გაზეთი კვლავ გამოდიოდა სხვა სახელწოდებებით: «რაბოჩიია პრავდა», «სევერნაია პრავდა», «პრავდა ტრუდა», «ზა პრავდუ», «პროლეტარსკაია პრავდა», «პუტ პრავდი», «რაბოჩიი», «ტრუდოვოია პრავდა». 1914 წლის 8(21) ივლისს, პირველი მსოფლიო ომის დაწყების წინ, გაზეთი დახურეს.

«პრავდის» გამოცემა განახლდა მხოლოდ თებერვლის რევოლუციის შემდეგ. 1917 წლის 5(18) მარტიდან «პრავდამ» გამოსვლა იწყო როგორც პარტიის ცენტრალურმა ორგანომ. 5(18) აპრილს, საზღვარგარეთიდან დაბრუნების შემდეგ, რედაქციის შემადგენლობაში შევიდა ვ. ი. ლენინი და სათავეში ჩაუდგა «პრავდის» ხელმძღვანელობას.

ამ წერილში ლაპარაკია ალბათ ბროშურების გამოცემაზე ბოლშევიკურ ლეგალურ გამოცემლობა «პრაბოიში», რომელიც 1912 წლის ნოემბერში შეიქმნა. თავის საქმიანობაში გამომცემლობა ხელმძღვანელობდა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დირექტივებით; გამოუშვა ბევრი ლიტერატურა სადაზღვევო კამპანიისათვის, მუშათა საკითხზე და პარტიული ლიტერატურა. 1914 წლის შემოდგომაზე, ცენზურულ და სასამართლო დევნასთან დაკავშირებით, გამომცემლობამ საქმიანობა შეწყვიტა. — 494.

480 როგორც საერთო წესი, ამნისტიის მიხედვით გადასახლების ვადის შესამდგმად უკლებდნენ, მაგრამ მხოლოდ იმ გადასახლებულებს, რომლებზეც აღგილობრივი აღმინისტრაცია დადებით აზრს გამოთქვამდა. მეტ წილ ვოლოგდელ გადასახლებულებს ვადა შესამდგომი შეუძენი. — 495.

481 სად იყო წასული ვ. ი. ლენინი — გამორკვეული არ არის. შესაძლოა, რომ იგი იყო ლიბეციეში, სადაც 1913 წლის 26 აპრილს წაიკითხა რეფერატი თემაზე «საზოგადოებრივი აღმავლობა რუსეთში და სოციალ-დემოკრატების ამოცანები». — 497.

482 იგულისხმება დ. ი. ულიანოვის პასუხი ვ. ი. ლენინის თხოვნაზე — მიეცა სამედიცინო რჩევა ნ. კ. კრუბსკაიას მკურნალობის შესახებ. ლენინის ეს წერილი არ შენახულა. მ. ა. ულიანოვა მის შესახებ სწერს მ. ი. ულიანოვას 1913 წლის 4 მაისს: «ახლა მივიღე ვალოდიას წერილი, რომელშიც იგი მიტიასაც სწერს, აცნობებს, რომ მიუხედავად 3 კვირის განმავლობაში ელექტრობით მკურნალობისა, თვალების, ყელისა და გულის მდგომარეობა არ შეცვლილა. ნაცნობები ურჩივენ წაიყვანოს ნადია პერნში კოხერთან — პირველხარისხოვანი სახელგანთქმული ექიმი ამავე ავადმყოფობათა დარგში — მოარჩენს, მაგრამ არ უნდა დაავიანოთო, სერიოზული ავადმყოფობაა, შემდეგ ვერაფერს ვეღარ იზამო... და აი ვალოდია ძალიან საძნელო მდგომარეობაშია: მიატოვოს ავარაკი, სადაც ისინი უკვე გადასულან — მდებარეობს მთაზე, საუცხოო, მთის ჰაერია, როგორიც ნადიას ურჩიეს, — თუ წაიყვანოს კოხერთან, ის ხომ ქირურგია, ალბათ გაჭრას მოინდომებს, ბევრი კი ამზობს, რომ ასეთ ავადმყოფობაში ოპერაციები ძნელი და შედეგის მხრივ საეჭვოაო... და აი

ვალდია რჩევას სთხოვს მიტიას... მიტიას ამ წერილმა ვერ მოუსწრო, ორი დღის ზეზღვე მოვიდა და, წერილი რომ წაიკითხა, ჩაუჭდა თავის სამედიცინო წიგნებს, გააკეთა ამონაწერები, ეზოთათბირა ვილას აქ და მხოლოდ გუშინ გაუგზავნა პასუხი დაზღვეული წერილით. — 497.

483 «პროსვეშჩენიე» — ყოველთვიური ბოლშევიკური ორგანო, საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სალიტერატურო ჟურნალი; ლეგალურად გამოდიოდა პეტერბურგში 1911 წლის დეკემბრიდან. ჟურნალი შეიქმნა ვ. ი. ლენინის მითითებით ნაცვლად მეფის მთავრობის მიერ დახურული ბოლშევიკური ჟურნალის «მისლისა», რომელიც მოსკოვში გამოდიოდა. ლენინი საზღვარგარეთიდან ხელმძღვანელობდა «პროსვეშჩენიეს»; ჟურნალში გამოქვეყნებული იყო მისი ნაშრომები: «საარჩევნო კამპანიის პრინციპული საკითხები», «არჩევნების შედეგები», «კრიტიკული შენიშვნები ნაციონალურ საკითხზე», «ერთი თვითგამორკვევის უფლების შესახებ», «მარკსიზმის სამი წყარო და სამი შემადგენელი ნაწილი» და სხვები. სამხატვრო-სალიტერატურო განყოფილებას ა. მ. გორკი რედაქტორობდა. ჟურნალის ტირაჟი 5 ათას ეგზემპლარს აღწევდა.

ჟურნალი მეფის მთავრობამ დახურა პირველი მსოფლიო ომის წინ — 1914 წლის ივნისში. «პროსვეშჩენიეს» გამოცემა განახლებულ იქნა 1917 წლის შემოდგომაზე; გამოვიდა ჟურნალის მხოლოდ ერთი (ორმაგი) ნომერი, რომელშიც დაბეჭდილი იყო ლენინის ნაშრომები «შეინარჩუნებენ თუ არა ბოლშევიკები სახელმწიფო ხელისუფლებას?» და «პარტიული პროგრამის გადასინჯვისათვის» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 26, გვ. 85 — 148 და 165 — 202). — 499.

484 «პრავდის» საიუბილეო ნომერი (№ 92), მიძღვნილი გაზეთის გამოსვლის პირველი წლისთავისადმი, გამოვიდა 1913 წლის 23 აპრილს. ამ ნომერში გამოქვეყნებული იყო ვ. ი. ლენინის სტატია «ცოტა რამ შედეგებსა და ფაქტებზე» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 19, გვ. 51 — 54). — 499.

485 პეტერბურგის მელითონეთა პროფესიული კავშირის გამგეობის არჩევნებზე 1913 წლის 21 აპრილს გავიდა «პრავდის» მომხრეთა სია. მათ 10 ადგილი მიიღეს 14-დან. ახლად არჩეულმა გამგეობამ ვ. ი. ლენინს გაუგზავნა დეპეშა, მიესალმა მას «როგორც მუშათა კლასის ქვეშაირ ბელადს». — 499.

486 ვოლოგდაში მ. ი. ულიანოვას ერთდროულად გადასახლებაში იყო ვ. ვ. ვოროვსკი, რომელსაც ვ. ი. ლენინი სალამს უთელიდა.

- ვოროსკი ვ. ვ. (1871 — 1923) — პროფესიონალი რევოლუციონერი, ბოლშევიკური პარტიის თვალსაჩინო მოღვაწე, პუბლიცისტი, ლიტერატურული კრიტიკოსი; 1894 წელს მოსკოვის «მუშათა კავშირის» აქტიური წევრი იყო, თანამშრომლობდა «ისკრაში», ბოლშევიკურ გაზეთებში «ვპერიოდში», «პროლეტარში»; რსდმპ III ყრილობის დელეგატი. 1907 წელს ხელმძღვანელობდა ოდესის ბოლშევიკური ორგანიზაციის საქმიანობას. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ — თვალსაჩინო საბჭოთა დიპლომატი და გამოჩენილი მებრძოლი მშვიდობის საქმისათვის. დაიღუპა ლოზანაში (შვეიცარია) ინგლისის იმპერიალიზმის თეთრგვარდიელ-ფაშისტთა აგენტის ხელით. — 499.
- 487 კოხერი ტ. (1841 — 1917) — ბერნის უნივერსიტეტის ქირურგიის პროფესორი, ბაზელის აკადემიკოსობის სპეციალისტი; ამ აკადემიკოსობით დაავადებული იყო ნ. კ. კრუპსკაია. ვ. ი. ლენინი ურჩევდა ნ. კ. კრუპსკაიას წასულიყო ბერნში კოხერთან ოპერაციის გასაკეთებლად. — 500.
- 488 ნ. კ. კრუპსკაიას პროფესორმა კოხერმა ოპერაცია გაუკეთა ბერნში 1913 წლის 23 ივლისს. შვეიცარიაში თავისი ყოფნის დროს 1913 წლის ივლისში ვ. ი. ლენინი ციურხში, ქენევაში, ლოზანაში და ბერნში კითხულობდა რეფერატს თემაზე «სოციალ-დემოკრატია და ეროვნული საკითხი». — 502.
- 489 ლაპარაკია გაზეთ «პრავდაზე», რომელიც მეფის მთავრობამ 1913 წლის 5 ივლისს დახურა № 152-ზე. ამ ნომერში მოწინავედ გამოქვეყნებული იყო ვ. ი. ლენინის სტატია «დათხოვნილი სათათბირო და თავგზააბნეული ლიბერალები» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 19, გვ. 299 — 301). 13 ივლისს «პრავდა» გამოვიდა ახალი სახელწოდებით — «რაბოჩაია პრავდა». — 505.
- 490 ვ. ი. ლენინის სტატია «მარქსისა და ენგელსის მიწერ-მოწერა», რომლის მოთავსებასაც იგი ვარაუდობდა «პროსვეშჩენიში» 1914 წელს. დაუმთავრებელი დარჩა და დაიბეჭდა «პრავდაში» მხოლოდ 1920 წლის 28 ნოემბერს, ენგელსის დაბადების 100 წლისთავზე (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 19, გვ. 663 — 671). — 507.
- 491 ლაპარაკია ი. თ. არმანდზე.
არმანდი ი. თ. (ინესა) (1875 — 1920) — კომუნისტური პარტიისა და ქალთა საერთაშორისო კომუნისტური მოძრაობის თვალსაჩინო მოღვაწე; ვ. ი. ლენინისა და ნ. კ. კრუპსკაიას ახლო მეგობარი. 1904 წელს არმანდი ბოლშევიკებს ეხმარება და პარტიის მოსკოვის

ორგანიზაციაში მუშაობს. 1909 წელს საზღვარგარეთ ემიგრაციაში მიდის და ენერგიულ მონაწილეობას იღებს ბოლშევიკური ორგანიზაციის — «პარტიის ხელშემწყობი პარიზის ჯგუფის» მუშაობაში, 1911 წელს — ლონჯონის (პარიზის ახლოს) პარტიული სკოლის მუშაობაში. 1912 წელს არმანდი არალეგალურად მიემგზავრება რუსეთში, სადაც მას მალე აპატიმრებენ. 1913 წელს, საპყრობილიდან გამოსვლის შემდეგ, არმანდი კრაკოვში ჩადის; ჟურნალ «რაბოტნიცის» რედაქციის საზღვარგარეთის ნაწილში შედის და ათავსებს ამ ჟურნალში მთელ რიგ სტატიებს; 1914 — 1916 წლებში დიდ მუშაობას ეწევა სხვადასხვა ქვეყნების ინტერნაციონალისტთა შორის კავშირის დასამყარებლად, მონაწილეობს ინტერნაციონალისტთა ციმერვალდისა და კინტალის კონფერენციებში. თებერვლის რევოლუციის შემდეგ რუსეთში ბრუნდება და მუშაობს მოსკოვში; ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ სამეურნეო და პარტიულ სამუშაოზეა, უკანასკნელ წლებში მუშაობს რკპ(ბ) ცენტრალური კომიტეტის მუშა ქალთა განყოფილებაში; აქტიურად მონაწილეობს კომინტერნის II (1920) კონგრესის ზეშაობაში. გარდაიცვალა ხოლერისაგან კავკასიაში გამგზავრების დროს. — 510.

492 ვ. ი. ლენინი 1914 წლის შუა იანვარში გაემგზავრა პარიზში და 6 თებერვალს დაბრუნდა კრაკოვში. პარიზში, აგრეთვე ლიეჟსა და ლაიპციგში იგი კითხულობდა რეფერატს თემაზე «ეროვნული საკითხი», 26 იანვარს — 2 თებერვალს ვ. ი. ლენინი მონაწილეობდა ლატვიელთა მხარის სოციალ-დემოკრატიის IV ყრილობის მუშაობაში. — 512.

493 სტატია «ერთი თვითგამორკვევის უფლების შესახებ», რომელზეც ვ. ი. ლენინი წერს, დაწერილია მის მიერ 1914 წლის თებერვალ—მაისში და დაიბეჭდა აპრილ—ივნისში ჟურნალ «პროსვეშჩენიეში» №№ 4, 5 და 6 (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 20, გვ. 479 — 560). — 514.

494 ლაპარაკია სტატიებზე «ამხანაგ X «საქმე», რომელიც მოთავსებულია 1914 წლის ჟურნალ «პროსვეშჩენიეში» № 1. — 514.

495 ლაპარაკია ვ. იან-სკის (ს. ს. დანილოვის) რეცენზიის შესახებ ვ. ლევიცკის წიგნზე «ავგუსტ ბებელი. მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა. 1840 — 1913, სპბ., 1914». სტატია მოთავსებული იყო 1914 წლის ჟურნალ «პროსვეშჩენიის» № 1-ში. — 515.

496 ლენინს მხედველობაში ჰქონდა ჟურნალი «რაბოტნიცა», რომელიც ლეგალურად გამოდიოდა პეტერბურგში 1914 წლის თებერვ-

ლიდან ივნისამდე; ჟურნალის № 1 გამოცემა ქალთა საერთაშორისო დღისათვის — 23 თებერვლისათვის (8 მარტი); უკანასკნელი, № 7, გამოვიდა 26 ივნისს. 1914 წლის 11 თებერვალს ნ. კ. კრუპსკაიაც წერდა ა. ი. ულიანოვა-ელნიზაროვას ჟურნალ «რადობნიცას» გამოცემის შესახებ (იხ. ეს ტომი, გვ. 627). — 515.

497 «ბ ე ი სის ს ა ქ მ ე» — პროვოკაციული სასამართლო პროცესი, რომელიც 1913 წელს მოაწყო კიევში მეფის მთავრობამ ებრაელ ბეილისის წინააღმდეგ. მას ყალბად სდებდნენ ბრალს რიტუალური მიზნით ქრისტიანი ბავშვის იუშინსკის მოკვლაში (ნამდვილად კო მკვლელობა მოაწყეს შავრაზმელებმა). ამ საქმემ საზოგადოებრივი აღშფოთების აზივრება გამოიწვია. ბეილისი სასამართლოში გაამართლეს. — 517.

498 ვ. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუპსკაია იყვნენ ტ. გ. შევჩენკოს დაბადების ასი წლის იუბილესადმი მიძღვნილ საღამოზე. — 517.

499 ვ. ი. ლენინი 1914 წლის 23 იანვარს პარიზში გეოგრაფიული საზოგადოების დიდ დარბაზში გამოვიდა რეფერატით თემაზე «ეროვნული საკითხი». — 518.

500 ვოლოგდაში გადისახლების ვადა მ. ი. ულიანოვას 1914 წლის შემოღობაზე გაუთავდა. — 520.

501 მიხ. სადკოს პატარა სტატია «გადასახლებულთა შემადგენლობის შესახებ» დაიბეჭდა 1913 წლის «პროსვეშჩენიეს» № 11-ში; სხვა სტატიები ამ თემაზე «პროსვეშჩენიეში» არ ყოფილა. — 522.

502 1914 წლის 7 აგვისტოს ვ. ი. ლენინი პორონინში გაჩხრიკეს, ხოლო 8-ს იგი ავსტრიის პოლიციამ დააპატიმრა ყალბი დაბეზლებით და მოათავსა ნოვი ტარგის (გალიცია) საპყრობილეში, სადაც იგი იჯდა 1914 წლის 19 აგვისტომდე. — 524.

503 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «კარლ მარქსი (მოკლე ბიოგრაფიული ნარკვევი მარქსიზმის გადმოცემითურთ)», რომელიც მან დაწერა გრანატის «ენციკლოპედიური ლექსიკონისათვის». სტატია «ვ. ილინის» ხელმოწერით მოთავსებული იყო ლექსიკონის 28-ე ტომში 1915 წელს მცირეოდენი შემოკლებებით. პირველად სტატიის სრული ტექსტი ხელნაწერის მიხედვით გამოქვეყნდა 1925 წელს კრებულში «მარქსი, ენგელსი, მარქსიზმი» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც. ტომი 21, გვ. 35 — 97). 524.

- 504 ვ. ი. ლენინის შიში გამართლდა. მისი წიგნებისა და არქივის მეტი ნაწილი მისი წასვლის შემდეგ ხელში ჩაუვარდათ ჟანდარმებს, რომლებმაც ისინი გადასცეს გენერალურ შტაბს ვარშავაში. 1954 წელს ამ არქივის ზოგიერთი მასალები პოლონეთში აღმოჩნდა და გადაეცა სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტს. ამ დოკუმენტების ნაწილი გამოქვეყნდა ჟურნალ «კომუნისტში» № 6 1954 წელს და № 5 1956 წელს (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 36). — 524.
- 505 იმპერიალისტური ომის დაწყების შემდეგ გ. ვ. ძლევანოვი სოციალ-შოვინისტი გახდა. იცავდა ობორცობის მენშევიკურ ტაქტიკას, რამაც ბურჟუაზიული პრესის მხრივ თანაგრძნობით აღსაყვამ გამოხმაურება გამოიწვია. — 524.
- 506 ლაპარაკია ჟურნალ «პროსვეშჩენიეზე», რომლის გამოცემის განახლება ნავარაუდები იყო. 1915 წლის 11 აპრილს წერილში მ. ი. ულიანოვსადმი ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა წერს: «განზრახვაა გამოეუშვათ ჟურნალი ერთ ან ორ ნომრად... ლაპარაკი გვაქვს ჟურნალის განახლებაზე ან, უფრო, ზაფხულის წიგნაჲს გამოშვებაზე, რომ ჟურნალის გამოშვების უფლება არ დავკარგოთ, მაგრამ უშუალოდ ჯერ არ შეედგომივართ». იმავე წლის 23 აპრილის წერილში ა. ი. წერდა: «ვალოდის ძალიან ენატრება ჟურნალი, გაზეთები». — 524.
- 507 1914 წლის «სოვრემენნი მირის» № 9-ში მოთავსებული იყო ნ. იორდანსკის ულტრა-შოვინისტური სტატია «დაე იყოს გამარჯვება!». — 525.
- 508 1915 წლის იანვარში წერილში ვ. ა. კარპინსკისადმი ვ. ი. ლენინი წერდა: «არის თუ არა ენევეაში ბიურო გერმანიაში მყოფ რუს ტყვეებზე ცნობების მისაღებად?» (იხ. ლენინის კრებული XI, გვ. 133).
მ. ი. ულიანოვა სთხოვდა ვ. ი. ლენინს მიეღო ცნობა სამხედრო ტყვე ა. როზენფელდტის შესახებ. — 526.
- 509 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს განხეთქილება გერმანიის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში, ერთი მხრივ, ოპორტუნიისტულ ცენტრისტულ-კაუკიანურ უმრავლესობასა და, მეორე მხრივ, ამ პარტიის შემარცხენ რადიკალურ ფრთას შორის. — 529.
- 510 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი სტატია «კარლ მარქსი», რომლის პონორარი პირადად გადაეცა მ. ი. ულიანოვს. — 529.

- 511 იხ. ვ. ი. ლენინი. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 36, გვ. 351—352. — 529.
- 512 1915 წლის ივნისის დამდეგს ვ. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუპსკაია ცხოვრობდნენ მთის პატარა სოფელ ზიორენბერგში (შვეიცარია). — 530.
- 513 იგულისხმება ქიმიური წერილი. — 530.
- 514 ეს წერილი არ შენახულა. ვ. ი. ლენინი ეძებდა გამომცემელს წიგნისათვის — «ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში», რომელიც 1914 — 1915 წწ. დაწერა. (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 22, გვ. 1—116). ალბათ ამ წიგნის გამომცემელზე წერდა ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა 1915 წლის 27 თებერვალს მ. ი. ულიანოვას: «გამადლოებ, რომ დაზვერვას აწყობ ვალოდიას წიგნისათვის, — მამასადამე, გადავდებ ბონჩთან ხელშეკრულების შედგენას (იგი გვთავაზობს 50 მან. თაბახში 3000 ეგზემპლარზე)». ამავე ნაშრომის შესახებ ვ. ი. ლენინი სწერდა ა. ი. გორკის 1916 წლის 11 იანვრის წერილში: «გიგზავნით «ლეტოპისის» მისამართით. მაგრამ არა «ლეტოპისისათვის», არამედ გამომცემლობისათვის ბროშურის ხელნაწერს და გთხოვთ გამოსცეთ იგი. ვცდილობდი რაც შეიძლებოდა პოპულარულად გადმომეცა ახალი ცნობები ამერიკის შესახებ, რომლებიც, ჩემი აზრით, განსაკუთრებით გამოსადეგია მარქსიზმის პოპულარიზაციისათვის და მისი ფაქტიური დასაბუთებისათვის. იმედო მაქვს, რომ შეგძელი ეს მნიშვნელოვანი ცნობები გადმოგეცა ნათლად და მკითხველი საზოგადოების იმ ახალი ფენებისათვის გასაგებად, რომლებიც რუსეთში მრავლდებიან და რომლებსაც მსოფლიოს ეკონომიური ევოლუციის გაშუქება ესაქიროებათ» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 35, გვ. 213). ვ. ი. ლენინის აღნიშნული ნაშრომი გამოსცა წიგნის გამომცემლობამ «ეიზნ ი ზნანიეჟ» 1917 წელს. — 530.
- 515 შემდეგში გამოირკვა, რომ ცნობა მიცემული იყო თანამოგვარებზე, ხოლო ა. როზენფელდტი, რომელიც ულიანოვებს აინტერესებდათ, ფრონტზე დაიღუპა. — 532.
- 516 1916 წლის 21 თებერვლის წერილში ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა სწერდა მ. ი. ულიანოვას: «ნიჟილეთ ნადიას წერილი, იწერებოდა, რომ დიასახლისმა თავი მოაბეზრა; ირბინეს, ირბინეს, — სხვა ოთახი ვერ იშოვნეს და გადაწყვიტეს ორიოდ კვირით წასულიყვნენ ციურიხში, იქაურ ბიბლიოთეკებში სამუშაოდ. იგი ამ გამგზავრებასა და პატარა ვართობაზე სიამოვნებით იწერებოდა». ნ. კ. კრუპსკაიას

წერილი, რომელსაც ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა იხსენიებს, არ შენახულა. — 532.

517 ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას ავადმყოფობის შესახებ ვ. ი. ლენინი წერდა კონსპირაციის გამო, ნამდვილად კი 1916 წლის 21 ივლისს ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა დააპატიმრეს. განთავისუფლების შემდეგ ოქტომბერში დაუნიშნეს გადასახლება ასტრახანის გუბერნიაში; ავადმყოფობის გამო დროებით დატოვეს პეტერბურგში. 1916 წლის ზამთარში კვლევ ორჯერ გაჩხრიკეს, მაგრამ ვერაფერი ვერ აღმოაჩინეს. 1917 წლის თებერვალში კვლავ დააპატიმრეს, თუმცა ამჯერადაც ვერაფერი ვერ უპოვნეს, და რამდენიმე დღის შემდეგ იგი რევოლუციურმა ხალხმა გაათავისუფლა. — 534.

518 ვ. ი. ლენინს მხედველობაში აქვს თავისი წიგნის «იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი სტადია» ხელნაწერი, რომელიც მან 1916 წლის ივლისში გაუგზავნა ა. ნ. ტიხონოვს გამომცემლობა «პარუსში». ხელნაწერის გადაგზავნის შესახებ იხ. ვ. ი. ლენინისა და ნ. კ. კრუპსკაიას წერილები გ. ლ. შელოვსკისადმი (თხზულებანი, 4 გამოც., ტომი 36, გვ. 472—473 და ლენინის კრებული XI, გვ. 228). სათაურით «იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უმაღლესი ეტაპი» წიგნი 1917 წლის აპრილში დაბეჭდა გამომცემლობა «პარუსმა», რომელმაც ნაშრომში ბევრი შესწორება შეიტანა. წიგნი გამოაქვეყნა 1917 წლის სექტემბერში გამომცემლობამ «ყიზნ ი ზნანიე». — 536.

519 ლაპარაკია ვ. ი. ლენინის ნაშრომზე «ახალი მონაცემები მიწათმოქმედებაში კაპიტალიზმის განვითარების კანონების შესახებ. ნაკვეთი I. კაპიტალიზმი და მიწათმოქმედება ამერიკის შეერთებულ შტატებში». ვ. ი. ლენინის ვარაუდი დაეწერა წიგნის მეორე ნაკვეთი, გერმანიის შესახებ, არ განხორციელებულა. — 536.

520 ძველი გამოცემელი — ვ. დ. ბონჩ-ბრუევიჩი. — 536.

521 იხ. შენიშვნა 503. — 537.

522 ლაპარაკია საპრობილიდან ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას განთავისუფლების შესახებ, რომელიც 1916 წლის ივლისში დააპატიმრეს. — 538.

523 წერილს დართული ჰქონდა მოხსენიებული ნაშრომის ნ. კ. კრუპსკაიას მიერ დაწერილი გეგმა, რომლის ხელნაწერი ინახება სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებული მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში. «პედაგოგიური ლექსიკონის» გამოცემის შესახებ იხ. კრუპ-

სკაია, ნ. კ. რჩეული პედაგოგიკური ნაწარმოებები. მ., 1955, გვ. 61—64. — 541.

524 ამ პერიოდში ვ. ი. ლენინმა დაიწყო წერა წიგნისა «სახელმწიფო და რევოლუცია. მარქსიზმის მოძღვრება სახელმწიფოს შესახებ და პროლეტარიატის ამოცანები რევოლუციაში» (იხ. თხზულებანი, 4 გამოც. ტომი 25, გვ. 465 — 615). — 544.

525 მ ი მ ო ზ ა — მ. ი. ულიანოვას ერთ-ერთი პარტიული შეტახელი. — 545.

526 ამ წიგნებს ვ. ი. ლენინი ურჩევდა მ. ი. ულიანოვას იმასთან დაკავშირებით, რომ მ. ი. ულიანოვა აპირებდა დაეწერა ნაშრომი ინგლისის მუშათა მოძრაობაზე. — 545.

527 «კ რ ა ს ნ ა ი ა ზ ე ე ზ დ ა» — სააგიტაციო-საინსტრუქტორო გეში. რომელიც ვოლგასა და კამაზე დადიოდა 1919 წლის ზაფხულში. გემზე იყვნენ აგიტატორები და მთელი რიგი სახალხო კომისარიატების წარმომადგენლები. განათლების სახალხო კომისარიატისაგან იყო ნ. კ. კრუპსკაია. სააგიტაციო გემ «კრასნაია ზეეზდაზე» მუშაობის შესახებ იხ. კრუპსკაია, ნ. კ. მოგონებანი ლენინზე. მ., 1957, გვ. 423 — 426.

ვ. მ. პონზერის დებეშაში, რომელსაც ვ. ი. ლენინი იხსენიებს, ნათქვამი იყო: «განათლებისა და სოციალისტური კულტურის მუშაკთა კავშირის დროებითი აღმასკომი გაუწყებთ, რომ კონუნიტთა მეორე სრულიად რუსეთის თათბირი გაიხსნება 25 ივლისს, ორი დღით ადრე ყრილობის გახსნამდე, რომელიც დანაშნულია 27 აგლისს მეორე სესიის გადაწყვეტილების თანახმად. აღმასკომი გთხოვთ გააკეთოთ მოხსენება ოქმაზე: «განათლების მუშაკთა ახალი კადრები და ზეშაობა მოსახლეობაში». თანხმობა გთხოვთ სასწრაფოდ გვაცნობოთ». — 546.

528 ვ. ი. ლენინთან თავისი მიწერ-მოწერის შესახებ ნ. კ. კრუპსკაია ამბობს: «1919 წ. 9 ივლისის წერილი ვლადიმერ ილიას-ძის ერთადერთი პირადი წერილია, რომელიც მე მაქვს. ჩვენ იშვიათად ვცხოვრობდით ცალ-ცალკე. ბევრი მიწერ-მოწერა გვქონდა, როცა ილიჩი საპყრობილეში იჯდა, შემდეგ პირველ წელიწადს გადასახლებაში მარტო ცხოვრობდა, აგრეთვე როცა მე უფაში ვიყავი. მაგრამ მაშინ მიწერ-მოწერა თითქმის მხოლოდ და მხოლოდ ქიმიით წარმოებდა, და ყველა წერილს გულმოდგინედ ვსაობდით წაკითხვისთანავე. 1919

წელს ორიოდ თვით ვიმგზავრე სააგიტაციო გემ «კრასნაია ზევზდაზე». ამ დროს მიწერ-მოწერა გაძნელებული იყო გემის განუწყვეტელი ადგილგადანაცვლებით. მაგრამ ის რამდენიმე წერილიც, რომლებიც ილიჩისაგან მივიღე, გარდა ერთისა, მე წაკითხვისთანავე მოვსპე, ძველი კონსპირაციული ჩვეულების მიხედვით». ნ. კ. კრუჰსკაიას სიყვდილის შემდეგ აღმოჩენილ იქნა ვ. ი. ლენინის კიდევ ერთი წერილი და დეპეშა მისდამი. სააგიტაციო გემ «კრასნაია ზევზდაზე» გაგზავნილი (იხ. ეს ტომი, გვ. 549 და 550 — 551). — 547.

529 ვ ა ც ე ტ ი ს ი ი. ი. — რსფსრ მთელი შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი 1918 წლის 4 სექტემბრიდან 1919 წლის 8 ივლისამდე.

კ ა მ ე ნ ე ვ ი ს. ს. (1881 — 1936) — სსრ კავშირის სამხედრო მოღვაწე; სკკპ წევრი 1930 წლიდან; მსახურობდა მეფის არმიაში 1900 წლიდან. ძველ ოფიცერთაგან ერთ-ერთი პირველი ნებაყოფლობით შევიდა წითელი არმიის რიგებში. 1918 წელს — აღმოსავლეთის ფრონტის სარდალი; 1919 წელს დაინიშნა რესპუბლიკის მთელი შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალად; 1927 წლიდან — სამხედრო და საზღვაო საქმეთა სახალხო კომისიის მოადგილე. იყო სრულიად რუსეთის ცაკ-ისა და სსრ კავშირის ცაკ-ის წევრი. დიპლომებულია წითელი დროშის ორდენით. — 547.

530 პ ო კ რ ო ვ ს კ ი მ. ნ. — იმ დროს რსფსრ განათლების სახალხო კომისიის მოადგილე იყო, — 547.

531 მ ე ნ ძ ი ნ ს კ ა ი ა ლ. რ. (1878 — 1933) — კომუნისტური პარტიის ძველი წევრი. პარტიულ მუშაობას ეწეოდა პეტერბურგში, ასრულებდა სხვადასხვა კონსპირაციულ დავალებებს; 1914 წელს ჟურნალ «რაბოტნიცას» რედაქციის წევრი იყო. ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ მუშაობდა რსფსრ განათლების სახალხო კომისარიატში. — 548.

532 ვ. ი. ლენინის ეს დეპეშა პასუხია ნ. კ. კრუჰსკაიას შემდეგ დეპეშაზე: «მოსკოვი. აშხ. ლენინს. 10/VII. 1919. ყაზანი. ჩამოვედი დღეს ყაზანში. კარგად ვარ. ძალიან ბევრი სამუშაოა. გზას განვაგრძობთ. ხომ კარგად ხართ? უ ლ ი ა ნ ო ვ ა». — 549.

533 გ ო რ კ ა — ადგილი, სადაც მუშაობდა და ისვენებდა სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში ვ. ი. ლენინი, 35 კილომეტრზეა მოსკოვის სამხრეთით. ლენინი პირველად ჩავიდა გორკაში 1918 წლის 24 თუ 25

სექტემბერს. 1922 წელს მაისიდან ოქტომბრამდე ლენინი იქ ცხოვრობდა ავადმყოფობის დროს. 1923 წლის მარტიდან სიკვდილის დღემდე (1924 წლის 21 იანვარი) გორკაში იყო თიფქმის გამოუსვლელად. ვ. ი. ლენინის გარდაცვალების 25-ე წლისთავის დღეს გორკაში გაიხსნა სახლი-მუზეუმი. — 551.

554 გორა — გ. ი. ლოზგაჩევი-ელიზაროვი — ვ. ი. ლენინის დის. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვასა და მ. ტ. ელიზაროვის აღზრდილი. — 554.

8. ო. ლენინის მიერ მოხსენიებული ლიტერატურის სპიობელი*

А

Авкслов, Б. В. Новый опыт «экономической гармонии» (Н. Каблуков. «Об условиях развития крестьянского хозяйства в России». М., 1899). (ავილოვი, ბ. ვ. «ეკონომიური პარმონიის» ახალი ცდა (ნ. კაბლუკოვი. «გლეხური მეურნეობის განვითარების პირობების შესახებ რუსეთში». მ., 1899). ჟურნალი: «Начало», 1899, № 1—2, გვ. 274—291. — 225, 228.

Александров, А. Полный англо-русский словарь (ალექსანდროვი, ა. სრული ინგლისურ-რუსული ლექსიკონი). New York, Hebrew publ. Co. XIII, 901 გვ. — 334.

— **Полный русско-английский словарь**. Изд. 2-е, испр. и доп. (სრული რუსულ-ინგლისური ლექსიკონი. მე-2 შესწორ. და შევსებ. გამ.). СПб., 1897. VI, 717, 24 გვ. — 334.

Алмазов, П. Наша революция 1902—1907. Ист. очерк (ალმაზოვი, პ. ჩვენი რევოლუცია (1902—1907). ისტ. ნარკვევა). Киев, 1908, 727 გვ. — 386.

Амичис, Э., де. Школьные товарищи. Из дневника ученика городской школы. Пер. с итал. А. Ульяновой. Под ред. и с предисл. И. Горбунова-Посадова. (ამიჩისი, ე., დესკოლის ამხანაგები. თარგმ. იტალიურ. ა. ულიანოვასი. ი. გორბუნოვ-პოსადოვის რედ. და წინასიტყვაობით). М., «Посредник», 1898. 275, III გვ.— 98, 113.

Андреев, Л. Н. «Дни нашей жизни» (ანდრეევი, ლ. ნ. «დღენი ჩვენი ცხოვრებისა»), — 397.

Б

Безобразов, В. П. Народное хозяйство России. Московская

* წიგნები, სადაც ვ. ი. ლენინის მინაწერებია, აღნიშნულია ვარსკვლავით, ეს წიგნები ინახება სკკპ ცენტრალურ კომიტეტთან არსებულ მარქსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის არქივში.

(Центральная) промышленная область. Ч. 1—3 (ბეზობრაზოვი, ვ. პ. რუსეთის სახალხო მეურნეობა. მოსკოვის (ცენტრალური) სამრეწველო ოლქი. ნაწ. 1—3). СПБ., 1882, 1885, 1889. — 105.

Бельтов, Н. — ი. ბ. Плеханов, Г. В.

*Благовещенский, Н. А. Сводный статистический сборник хозяйственных сведений по земским подворным переписям. Том 1. Крестьянское хозяйство (ბლაგოვეშენსკი, ნ. ა. საერობო კომლობრივი აღწერის სამეურნეო ცნობათა შემაჯამებელი სტატისტიკური კრებული. ტ. 1. გლეხური მეურნეობა). М., 1893. XVI, 264 გვ. — 27.

Блос, В. Французская революция. Т. 1 (ბლოსი, ვ. საფრანგეთის რევოლუცია. ტ. 1). СПБ., тип. М. М. Стасюлевича, 1895. — 162, 180.

Богданов, А. А. Красная звезда (Утопия). (ბოგდანოვი, ა. ა. წითელი ვარსკვლავი (უტოპია). СПБ., 1908. 156 გვ. — 377.

— Краткий курс экономической науки (ეკონომიური მეცნიერების მოკლე კურსი). М., изд. кн. склада А. М. Муриновой, 1897. VIII, 290 გვ. — 108, 107, 286.

— Основные элементы исторического взгляда на природу (ბუნებაზე ისტორიული შეხედულების ძირითადი ელემენტები).

СПБ., «Издатель», 1899. 251 გვ. — 240—241.

— Эмпириомонизм. Ки. 1—8 (ემპირიომონიზმი. წიგნი 1—3). СПБ. изд. С. Дороватовского и А. Чарушникова, 1904, 1905, 1906. — 409.

Бонувич, М. М. Члены Государственной думы (Портреты и биографии). Третий созыв 1907—1912 г. (ბონოვიჩი, მ. მ. სახელმწიფო სათათბიროს წევრები (პორტრეტები და ბიოგრაფიები). მესამე მოწვევა 1907—1912 წ.). М., изд. И. Д. Сытина, 1908. XLVII, 456 გვ. — 366.

Бонч-Бруевич, В. Д. Избранные произведения русской поэзии. Составил В. Бонч-Бруевич. 3-е изд., вновь пересмотр. и значит. доп. (ბონჩ-ბრუევიჩი, ვ. დ. რუსული პოეზიის რჩეული ნაწარმოებები. შეადგინა ვ. ბონჩ-ბრუევიჩმა. მე-3 შესწორ. და მნიშვნ. შევსებ. გამ.). СПБ., тип. М. М. Стасюлевича, 1908. XXXI, 319 გვ. — 368.

Боровиковский, А. Законы гражданские (Свод законов, т. 10, ч. 1). Изд. 8, доп. и испр. (ბოროვიკოვსკი, ა. სამოქალაქო კანონები (კანონთა კრებული, ტ. 10, ნ. 1). მე-8 შევსებ. და შესწორებ. გამ.). СПБ., 1895.— 181.

— Устав гражданского судопроизводства с объяснениями по решениям гражданс-

кого кассационного деп. правительств. сената. Изд. 2-е (переработ.). (სამოქალაქო სპარტალწარმოების წესდება ახსნა-განმარტებით მმაროველი სენატის სამოქალაქო საკასაციო დებ. გადაწვევტილებათა გამო. გ-2 (გადამუშავებ.) გამ.). СПБ., 1889. 1216 გვ. — 181.

Булгаков, С. Н. Закон причинности и свобода человеческих действий (ბულგაკოვი, ს. ნ. მიზეზობრიობის კანონი და ადამიანის მოქმედების თავისუფლება). ჟურნალში: «Новое Слово», 1897, № 8, გვ. 183—199. — 245.

— **К вопросу о капиталистической эволюции земледелия** (მიწათმოქმედების კაპიტალისტური ევოლუციის საკითხისათვის). ჟურნალში: «Начало», 1899, № 1—2, გვ. 1—21; № 3, გვ. 25—36. — 225, 228, 232, 235, 254, 258, 257.

— **О рынках при капиталистическом производстве.** Теоретический этюд (ბაზრების შესახებ კაპიტალისტური წარმოების დროს. თეორიული ეტიუდი). М., Изд. М. И. Водовозовой, 1897. 260 გვ. — 107, 116, 172.

В

В. В. — ი. б. Воронцов, В. П. Василенко, В. И. Кустарные промыслы сельских сословий Полтавской губернии. Вып. 1—2. Особое приращение (ვასილენკო, ვ. ი. პოლტავის

გუბერნიის სასოფლო წოდებათა კუსტარული სარეწები. გამოშვება 1—2. განსაკუთრებული დამატება). Полтава, изд. Полтавской губ. земской управы, 1885, 1887.

Вып. 1. Общие сведения о промыслах (გამ. 1. საერთო ცნობები სარეწების შესახებ). 1885. VII, 48, 64 გვ. Вып. 2. Общий обзор промыслов (გამ. 2. სარეწების საერთო მიმოხილვა). 1887. II, II, 55. 47 გვ. Особое приращение. Щетинники (украинские торговцы-ходебщики). განსაკუთრებული დამატება. მეჭაგრისეები (უკრაინელი მოარული მოვაჭრეები). 1885. 63 გვ. 2 ფ. — 105.

Вебб, С. и Вебб, Б. История рабочего движения в Англии (ვებბი, ს. და ვებბი, ბ. ისტორია მუშათა მოძრაობის ინგლისში). СПБ., изд. Ф. Павленкова, 1899. 363 გვ. — 172.

— **Теория и практика английского тред-юнионизма.** (Industrial democracy). Пер. с англ. Владимира Ильина. Т. 1. (ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის თეორია და პრაქტიკა. (სამრეწველო დემოკრატია). თარგმ. ინგლის. ვლადიმერ ილინისა. ტ. 1). СПБ., изд. О. Н. Поповой, 1900. — 121—122, 130, 133, 138, 141, 143, 140, 157, 172, 203, 217, 231, 235, 256, 257, 259, 301.

— **Теория и практика английс-**

кого тред-юнионизма. (Industrial democracy). Пер. с англ. Т. 2. (ინგლისის ტრედ-იუნიონიზმის თეორია და პრაქტიკა. (სამრეწველო დემოკრატია). თარგმ. ინგლის. ტ. 2). СПБ., изд. О. Н. Поповой, 1901. — 281, 285, 257, 262, 266, 361.

Вересаев, В. В. На повороте. Повесть (ვერესაევი, ვ. ვ. შემობრუნება. მოთხრობა). ჟურნალში: «Мир божий», 1902, № 1, გვ. 28—69; № 2, გვ. 22—55; № 3, გვ. 35—70. — 820, 821.

«Вестник Финансов, Промышленности и Торговли» («ფინანსების, მრეწველობისა და ვაჭრობის მოამბე»), СПБ., 1897; 1898. — 45, 57, 63, 108, 114, 122.

*Влияние урожая и хлебных цен на некоторые стороны русского народного хозяйства. Под ред. проф. А. И. Чупрова и А. С. Посникова. Т. 1—2 (მოსავლისა და პურის ფასების გავლენა რუსეთის სახალხო მეურნეობის ზოგიერთ მხარეზე. პროფ. ა. ი. ჩუპროვის და ა. ს. პოსნიკოვის რედაქციით. ტ. 1—2). СПБ., 1897. — 44, 57.

Внутреннее обозрение (საშინაო მიმოხილვა). ჟურნალში: «Русская Мысль», 1897, № 12, გვ. 189—190. — 104.

Водовозов, Н. В. Экономические этюды (ეკონომიკური, ნ. ვ. ეკონომიკური ეტიუდები). М.

изд. М. И. Водовозовой, 1897. 218 გვ. — 98, 100.

*Военно-статистический сборник. Вып. 4. Россия. Под общ. ред. Н. Н. Обручева (სამხედრო-სტატისტიკური კრებული. გამოშვება 4. რუსეთი, ნ. ნ. ობრუჩევის საერთო რედაქციით). СПБ., 1871. — 28.

«Вопросы Философии и Психологии» («ფილოსოფიისა და ფსიქოლოგიის საკითხები»), М., изд. Моск. психолог. о-ва, 1896; 1897; 1898. — 76, 78, 129, 180, 133, 135, 189, 147.

[Воронцов, В. П.] В. В. Очерки кустарной промышленности в России ([ვორონცოვი, ვ. პ.] ვ. ვ. რუსეთის შინამრეწველობის ნარკვევები). СПБ., 1886, III, 233 გვ. — 97.

Временник статистического комитета — იხ. Статистика Российской империи.

Временник Центрального статистического комитета. Министерства внутренних дел (შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტის მატრიცა). СПБ., изд. Центр. стат. к-та, 1889—1894.

— № 10. Материалы по вопросу о стоимости обработки земли в Европейской России (მასალები ევროპის რუსეთში მიწის დამუშავების ღირებულების საკითხზე). 1889, 3, 43 გვ. — 105.

— № 12. Аленыцын, В. Опыт расчета стоимости пшеницы, ржи, овса, ячменя в производстве и в отношении пользования сбором (ალენიცინი, ვ. ხობლის, კვავის, შვრიის და ქერის ღირებულების გაანგარიშების ცდა წარმოებისა და აკრედიტო სარგებლობის მიხედვით). 1889. XVII, 49 გვ.— 105.

— № 34. Средний сбор хлебов и картофеля за десятилетие 1883—92 гг. в 60 губерниях Европейской России по отношению к народному продовольствию (პუტრეულისა და კარტოფილის საშუალო აღება 1883—92 წწ. ათწლეულში ევროპის რუსეთის 60 გუბერნიისაში ხალხის კვებასთან შეფარდებით). 1894. 23, 112 გვ., 5 ფ. რუბა. — 105.

Выборы по г. Москве в Государственную думу. 1—3 призывы (სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნები ქ. მოსკოვში. 1—3 მოწვევა). М., 1908. — 448, 458.

Г

Г-дь [Рецензия на книгу] А. Богданов. Автор «Краткого курса экономической науки». — Основные элементы исторического взгляда на природу (გ-დ. [რეცენზია წიგნისა] ა. ბოგდანოვი, «ეკონომიური მკვლევების მოკლე კურსის» ავტორი. — ბუნებაზე ის-

ტორიული შეხედულების ძირითადი ელემენტები). СПб., 1899. ჟურნალში: «Начало», 1899, № 5, გვ. 121—123. — 240—241.

Гвоздев, Р. Кулачество-ростовщичество, его общественно-экономическое значение (გვოზდევი, რ. კულაკობა-მევახშეობა, მისი საზოგადოებრივი მნიშვნელობა). СПб., изд. Н. Гарина, 1898. 161 გვ. (На обл.: 1899). — 198, 195, 208, 237.

Головин, К. Ф. Мужик без прогресса или прогресс без мужика (გოლოვინი, კ. ფ. გლეხი უპროგრესოდ ანუ პროგრესი უგლეხოდ). СПб., изд. «Книгопродавческой складчины», 1896. II, 161 გვ. — 26.

Горький, М. «На дне» (გორკი მ. «ფსკერზე»). — 837.

— Последние (უკანასკნელნი). В кн.: Сборник т-ва «Знание». Кн. 22. СПб., 1908, გვ. 1—99. — 377.

— Рассказы. Т. 5. (მოთხრობები. ტ. 5). СПб., изд. т-ва «Знание», 1901. 399 გვ. — 818.

«Гудок» («საყვირი»), Баку, 1908. — 868.

Д

*Давыдов, И. Что же такое экономический материализм? Критико-методологический очерк (დავიდოვი, ი. რა არის ეკონომიური მატერიალიზმი? კრიტიკულ-მეთოდოლოგიური

ნარკვევი). Харьков, изд. В. Н. Головкина, 1900. 98 გვ. — 266.

[Даниельсон, Н. Ф.] Николай— он. Очерки нашего поре- форменного общественного хозяйства ([დანიელსონი ნ. ფ.] ნიკოლაი — ონი. ჩვენი რე- ფორმისშემდგომი საზოგადო- ებრივი მეურნეობის ნარკვევებ- ბი). СПб., 1893. XVI, 353 გვ., XVI ცხრილი — 28. .

Диспут М. И. Туган-Баранов- ского (მ. ი. ტუგან-ბარანოვს- კის დისპუტი). გაზეთში: «Рус- ские Ведомости», 1898, № 291, 21/XII, გვ. 3. — 184.

Дневник высочайше разреше- ного Второго съезда рус- ских деятелей по техниче- скому и профессиональному образованию (ტექნიკური და პროფესიული განათლების და- რგის რუს მოღვაწეთა უზენაე- სად ნებადართული მეორე ყრილობის დღიური). [М.], 1895—1896. — 113.

Достоевский, Ф. М. Полное со- брание сочинений. Беспл. прил. к журн. «Нива» (დოსტოევსკი, თ. მ. თხზულე- ბათა სრული კრებული. ეურ- ნალ «ნივას» უფასო დამატება). СПб., изд. А. Ф. Маркса, 1894. — 113.

Е

Ежегодник Главного управле- ния землеустройства и зем- леделия по департаменту земледелия и лесному де-

партаменту. 1907 (მიწათმოქ- მედების დეპარტამენტისა და სატყეო დეპარტამენტის მი- წათმოწყობისა და მიწათ- მოქმედების მთავარი სამმარ- თველოს წელიწდეული. 1907). СПб., 1908. LIX, 837 გვ. — 450.

Ежегодник Главного управле- ния землеустройства и зем- леделия по департаменту земледелия и лесному де- партаменту. 1908 (მიწათმოქ- მედების დეპარტამენტისა და სატყეო დეპარტამენტის მიწათ- მოწყობისა და მიწათმოქმედე- ბის მთავარი სამმართველოს წე- ლიწდეული. 1908). СПб., 1909. XCIV, 887 გვ. — 450.

*Ежегодник Миннстерства фи- нансов. Вып. 1. на 1869 год. Сост. под ред. А. Б. Бұшена (ფინანსთა სამინისტროს წე- ლიწდეული. გამოშვება 1. 1869 წლისა. შედგ. ა. ბ. ბუშე- ნის რედაქციით). СПб., 1869. — 38, 57.

Ж

Железнов, В. Я. Очерки поли- тической экономии (ეკლეზ- ნოვი, ვ. ი. პოლიტიკური ეკო- ნომიის ნარკვევები). М., изд. т-ва Н. Д. Сытина, 1902. XXI, 806 გვ. — 832, 838.

«Жизнь» («იიზნ»), СПб., 1899; 1900. — 174, 228, 285, 287, 259, 264.

«Журнал Министерства юсти- ции» («იუსტიციის სამინისტ-

როს ჟურნალი», СПБ. — 514.

3

«Записки императорского Общества сельского хозяйства южной России» («სამხრეთ რუსეთის სოფლის მეურნეობის საიმპერატორო საზოგადოების წერილები»), Одесса, 1895, № 4—5, стр. 48—62.—105.

[Засулич, В. И.] Д. И. Писарев (ზასულინი, ვ. ი.) დ. ი. პისარევი. ჟურნალში: «Научное обозрение», 1900, № 3, გვ. 479—499; № 4, გვ. 741—754; № 6, გვ. 1068—1084; № 7, გვ. 1195—1210. ხელმოწერა: Н. Карелин. — 266.

«Звезда» («ვარსკვლავი»), СПБ., 1910, № 1, 16/XII. — 470.

Земельный проект умеренно-правых крестьянских депутатов (ზომიერ-მემარცხენე გლეხ დეპუტატთა აგარაული პროექტი). გაზეთში: «Столичная Почта», 1908, № 224, 30/I (12/II), გვ. 5. — 866.

Землевладение и сельское хозяйство. Статьи из «Handwörterbuch der Staatswissenschaften» (მიწათმფლობელობა და სოფლის მეურნეობა. წერილები «სახელმწიფოთმცოდნეობის გიზის ლექსიკონი»-დან). М., изд. Водовозовых, 1896. II, 381 გვ. — 167.

Зибер, Н. И. Давид Рикардо и Карл Маркс в их общественно-экономических исследованиях. Опыт критико-эконо-

мического исследования. изд. 3-е (ზიბერი, ნ. ი. დავიდ რიკარდო და კარლ მარქსი მათს საზოგადოებრივ-ეკონომიურ გამოკვლევებში. კრიტიკულ-ეკონომიური გამოკვლევის ცდა. მე-3 გამ.). СПБ., изд. И. Д. Сытина, 1897. 546, II გვ. — 85.

И

«Известия землеустроительных комиссий» («მიწათმომწყობი კომისიების უწყებები») — იხ. «Обзор деятельности уездных землеустроительных комиссий» («სამხრო მიწათმომწყობი კომისიების საქმიანობის მიმოხილვა»).

«Известия Земского отдела» [Мин-ва внутр. дел] (სამინისტროს საქმ. სამინისტროს) «საერო გაცოფილების უწყებები»), СПБ., 1909. — 448, 446.

«Известия Книжных Магазинов т-ва М. О. Вольф. С. Петербург и Москва». Иллюстр. библиогр. журн. 1897; 1898. («მ. ო. ვოლფის ამხანაგობის წიგნის მაღაზიების უწყებები. ს.-პეტერბურგი და მოსკოვი». ბიბლიოგრ. ილუსტრ. ჟურნალი. 1897; 1898). СПБ., 1898—1899. — 81, 85, 140, 141, 157, 168, 190, 216.

«Известия Московского Сельскохозяйственного Института» («მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის უწყებები»), М., 1898, № 2, გვ. 57—89. — 175.

Иллюстрированный каталог Московской городской художественной галереи П. и С. Третьяковых. Изд. 1-е (პ. და ს. ტრეტიაკოვების მოსკოვის საქალაქო სამხატვრო გალერეის ილუსტრირებული კატალოგი. გამ. 1-ლი). М., 1905. 186 გვ. 46 ფ. ილუსტრაცია. — 511.

Ингрэм, Д. История политической экономии (ინგრემი, დ. პოლიტიკური ეკონომიის ისტორია). М., изд. К. Т. Солдатенкова, 1891. XI, 322, IV გვ. — 28.

Интервью (ინტერვიუ). გაზეთში: «Утро России», 1909, № 2, 17/XI, გვ. 1. — 441.

Иорданский, Н. Политические заметки. Да будет победа! (იორდანსკი, ნ. პოლიტიკური შენიშვნები. დაე იყოს გამარჯვება!). ჟურნ.: «Современный Мир», 1914, № 9, გვ. 188—196. — 525.

Исключение М. Горького из партии с.-д. (მ. გორკის გარიცხვა ს.-დ. პარტიიდან). გაზეთში: «Утро России», 1909, № 1, 15/XI, გვ. 6. — 441.

История России в XIX веке. Т. 1—9 (რუსეთის XIX საუკუნის ისტორია. ტ. 1—9). М., изд. т-ва бр. А. и И. Гранат и К°, б. г. — 858.

К

К. Ц. «Дело» товарища Х (კ. ც. ამხანაგ X-ის «საქმე»).

ჟურნალში: «Просвещение», 1914, № 1, გვ. 62—67. — 514.

[**Каблуков, Н. А. Выступление по диссертации М. И. Туган-Барановского «Русская фабрика в прошлом и настоящем».**] ([კაბლუკოვი, ნ. ა. გამოსვლა მ. ი. ტუგან-ბარანოვსკის დისერტაციის გამო «რუსეთის ფაბრიკა წარსულში და აწმყოში»]). გაზეთში: «Русские Ведомости», 1898, № 291, 21/XII, გვ. 3. — 184.

— **Значение хлебных цен для частного землевладения в Европейской России** (პურის ფასების მნიშვნელობა კერძო მიწათმფლობელობისათვის ევროპის რუსეთში). წიგნში: Влияние урожая и хлебных цен на некоторые стороны русского народного хозяйства. Т. 1. СПб., 1897, გვ. 97—156. — 192.

— **Лекции по экономии сельского хозяйства, читанные в Моск. ун-те в 1895—96 г.** Изд. для студентов (მოსკოვის უნივერსიტეტში 1895—96 წელს წაკითხული ლექციები სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის დარგში. გამოც. სტუდენტებისათვის). М., 1897. 226 გვ. — 97.

— **Об условиях развития крестьянского хозяйства в России** (Очерки по экономии сельского хозяйства). რუსეთში გლეხური მეურნეობის განვი-

თარგმნის პირობების შესახებ (სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის ნარკვევები). М., 1899. VIII. 309 გვ. — 212, 225—226, 228.

Каменский, Н. — с б. Плеханов, Г. В.

Карл Маркс (1818—1883). К двадцатипятилетию со дня его смерти (1883—1908). (კარლ მარქსი (1818—1883). მისი გარდაცვალებიდან ოცდახუთი წლისთავისათვის (1883—1908). СПб., изд. О. и М. Кедровых, 1908. 410 გვ. გარეკანზე: Памяти Карла Маркса. — 362.

Карышев, Н. А. Материалы по русскому народному хозяйству. II. Двигатели на русских фабриках и заводах. — III. Несколько предварительных данных переписи 28 января 1897 г. — IV. Товарищеское землевладение в Новоросии (Оттиск из «Известий Московского Сельскохозяйственного Института», 1898, № 2). (კარიშევი, ნ. ა. მასალები რუსეთის სახალხო მეურნეობის შესახებ. — II. ძრავები რუსეთის ფაბრიკებსა და ქარხნებში. — III. 1897 წ. 28 იანვრის აღწერის რამდენიმე წინასწარი მონაცემი. — IV. საამხანაგო მიწათმფლობელობა ნოვოროსიაში (ანბნეული «მოსკოვის სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის უწყებებიდან», 1898, № 2). М.,

1898. 33 გვ. 4 კარტოგრ. — 175.

Каталог Третьяковской галерей — с б. Иллюстрированный каталог Московской городской художественной галереи.

Качоровский, К. Р. Русская община. Т. 1. ч. 1. Что такое община? (კაჩოროვსკი, კ. რ. რუსული თემი. ტ. 1. ნ. 1. რა არის თემი?). СПб., 1900. IV, 431 გვ. — 266.

*Ключевский, В. О. Курс новой русской истории. 1883 — 4 акад. год. (კლუჩევსკი, ვ. ო. რუსეთის ახალი ისტორიის კურსი. 1883 — 4 აკად. წელი). Б. м., изд. Барсков, [1883—1884]. 320 გვ. ლიტოგრ. — 8.

— Памяти в бозе почившего государя императора Александра III. Речь, произнесенная в заседании имп. О-ва истории и древностей российских при Моск. ун-те 28 окт. 1894 г. (ღვთივ განსვენებული ხელმწიფე იმპერატორის ალექსანდრე III ხსოვნისადმი. სიტყვა, წარმოთქმული მოსკოვის უნ-ტთან არსებულ რუსეთის ისტორიისა და სიძველეთა საიმპერატორო საზღვის სხდომაზე 1894 წ. 28 ოქტ.). М., 1894. 7 გვ. — 4.

Книга о книгах. Толковый указатель для выбора книг по важнейшим отраслям знания. Ч. 1—2 (წიგნი წიგნების შესახებ. განმარტებითი საძიებელი წიგნების შესარჩევად

ოდნის უმოკრეს დარგებში.
ნ. 1—2). М., 1892. — 119,
210.

Кобеляцкий, А. Справочная книга для чинов фабричной инспекции, фабрикантов и заводчиков. Полный сборник узаконений. Изд. 3-е, (доп.) (კობელიაცკი, ა. საცნობარო წიგნი საფაბრიკო ინსპექციის მოხელეების, ფაბრიკანტებისა და მექარხნეებისათვის. კანონთა სრული კრებული. მე-3, (შეესებ.) გამ.). СПб., изд. кн. магазина Н. К. Мартынова, 1895. ЛП, 239 გვ. — 27.

Кохановская — ი. ხ. **Соханская, Н. С.**

«Критическое Обозрение» («კრიტიკული მიმოხილვა»), [М.], 1909. — 489.

Крупская Н. К. Народное образование и демократия (კრუპსკაია, ნ. კ. სახალხო განათლება და დემოკრატია). Пг., «Жизнь и знание», 1917. 103 გვ. — 526.

Кудрявцев, Ф. Краткие сведения о результатах опытов за 1891—1895 год на опытном участке в имении Н. Ф. Сухомлинова — «Кунцовка» (კუდრიავეცევი, ფ. მოკლე ცნობები ნ. ფ. სუხომლინოვის მამულ «კუნცოვკაში» საცდელ ნაკვეთზე 1891—1895 წლების ცდათა შედეგების შესახებ). ჟურნალში: «Записки имп. Общества сельского хозяйства южной России», 1895, № 4—5, გვ. 48—62. — 105.

Л

Лабриола, А. К вопросу о материалистическом взгляде на историю. Пер. с франц. (ლაბრიოლა, ა. ისტორიაზე მატერიალისტური შეხედულების საკითხისათვის. თარგმ. ფრანგულიდან). СПб., изд. Н. И. Березина и М. Н. Семенова, [1898]. 95 გვ. — 157.

Левицкий, В. — ი. ხ. **Цедербаум, В. О.**

[**Ленин, В. И.**] **В. Ильин (Н. Ленин).** Аграрная программа социал-демократии в первой русской революции 1905—17 гг. ([ლენინი, ვ. ი.] ვ. ილინი (ნ. ლენინი). სოციალ-დემოკრატიის აგრარული პროგრამა რუსეთის 1905—17 წწ. პირველ რევოლუციაში). Пг., «Жизнь и Знание», 1917. VII, 271 გვ. — 866—867, 871—872, 873, 469, 471.

— **Вл. Ильин.** Аграрный вопрос. Ч. 1 (ვლ. ილინი. აგრარული საკითხი. ნ. 1). СПб., 1908. 263 გვ. — 864.

— **Аграрный вопрос и «критики» Маркса** (აგრარული საკითხი და მარქსის «კრიტიკოსები»). წიგნში: **Вл. Ильин.** Аграрный вопрос. ч. 1. СПб., 1908. გვ. 164—263. — 864.

— **Н. Ленин (Вл. Ульянов).** Аграрный вопрос в России к концу 18-го века (ნ. ლენინი (ვლ. ულიანოვი). აგრარული

- საკითხი რუსეთში მე-19 საუკუნის დამლევს). М., «Жизнь и Знание». 1918. 80 გვ. — 858, 861, 470, 471.
- В. Ильин (Н. Ленин). Государство и революция. Учение марксизма о государстве и задачи пролетариата в революции. Вып. 1. (ვ. ილინი (ნ. ლენინი). სახელმწიფო და რევოლუცია. მარქსიზმის მოძღვრება სახელმწიფოს შესახებ და პროლეტარიატის ამოცანები რევოლუციაში. გამ. 1). Пг., «Жизнь и Знание», 1918. 115 გვ. — 544.
- Н. Ленин. Доклад об Объединительном съезде РСДРП. Письмо к петербургским рабочим (ნ. ლენინი. მოხსენება რსდმპ გამაერთიანებელი ყრილობის შესახებ. წერილი პეტერბურგის მუშებს). М., 1906. 110 გვ. — 545.
- Еще к вопросу о теории реализации (კიდევ რეალიზაციის თეორიის საკითხისათვის). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 8, გვ. 1564—1579. ხელმოწერა: В. Ильин. — 211, 212, 232, 245, 254.
- Заметка к вопросу о теории рынков (По поводу полемики гг Туган-Барановского и Булгакова). (შენიშვნა ბაზრების თეორიის საკითხისათვის (ბბ. ტუგან-ბარანოვსკისა და ბულგაკოვის პოლემიკის გამო). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 1, გვ. 37—
45. ხელმოწერა: Владимир Ильин. — 204, 206.
- Н. Ленин (Вл. Ильин). Имперализм, как новейший этап капитализма (Попул. очерк). (ნ. ლენინი (ვლ. ილინი). იმპერიალიზმი, როგორც კაპიტალიზმის უახლესი ეტაპი. (პოპულ. ნარკვევი). Пг., «Жизнь и Знание», 1917. 130 გვ. — 586.
- К вопросу о нашей фабрично-заводской статистике. Новые статистические подвиги проф. Карышева (ჩვენის საფაბრიკო-საქარბნო სტატისტიკის საკითხისათვის. პროფ. კარიშევის ახალი სტატისტიკური გამორბანი). წიგნში: Владимир Ильин. Экономические этюды и статьи. СПб., 1899, გვ. 263—290. — 141.
- К характеристике экономического романтизма. Сисмонди и наши отечественные сисмондисты (ეკონომიური რომანტიზმის დახასიათებისათვის. სისმონდი და ჩვენებული სისმონდისტები). ჟურნალში: «Новое Слово», 1897, № 7, გვ. 25—50; № 8, გვ. 25—60; № 9, გვ. 26—53; № 10, გვ. 18—32. ხელმოწერა: К. Т-н. — 58, 98, 99, 108, 109, 111, 287, 288.
- Капитализм в сельском хозяйстве (О книге Каутского и о статье г. Булгакова). (კაპიტალიზმი სოფლის მეურნეობაში (კაუტსკის წიგნისა და ბ-

ბულგაკოვის სტატიის შესახებ).
 ჟურნალში: «Жизнь», 1900.
 № 1, Статья 1-я, გვ. 84 —
 110. ხელმოწერა: Вл. Ильин.—
 225, 228—229, 232, 235, 254,
 256, 257.

№ 2. Статья 2-я. გვ. 59—
 68. ხელმოწერა: Влад. Ильин.
 — 232, 235, 254, 256, 257.

[Ленин, В. И.] Кустарная пере-
 пись 1894/95 года в
 Пермской губернии и
 общие вопросы «кустар-
 ной» промышленности (შინა-
 მრეწველობის აღწერა პერმის
 გუბერნიის 1894/95 წელს და
 «შინამრეწველობის» ზოგადი
 საკითხები). წიგნში: Влади-
 мир Ильин. Экономические
 этюды и статьи. СПб., 1899,
 გვ. 113—119. — 70, 72, 73,
 80, 99, 100, 109.

— Карл Маркс (კარლ მარქსი).
 წიგნში: «Энциклопедичес-
 кий словарь т-ва «Бр. А. и
 И. Гранат и К°». Т. 28,
 გვ. 219—243. ხელმოწერა: В.
 Ильин. — 524, 526, 529, 537.

— Марксизм и ревизионизм
 (მარქსიზმი და რევიზიონიზმი).
 წიგნში: Карл Маркс (1818—
 1883). К двадцатипятилетию
 со дня его смерти (1883—
 1908). СПб., 1908, გვ. 210—
 217. ხელმოწერა: Вл. Ильин.—
 862.

— Вл. Ильин. Материализм и
 эмпириокритицизм. Крити-
 ческие заметки об одной
 реакционной философии (ვლ.
 ილინის მატერიალიზმი და ემპი-
 რიოკრიტიციზმი).

რიოკრიტიციზმი. კრიტიკული
 შენიშვნები ერთი რეაქციული
 ფილოსოფიის შესახებ). М.,
 «Звено», 1909. III, 438 გვ.—
 871, 374, 375, 378, 383, 385,
 387, 388—389, 390, 391, 392,
 393, 394—395, 396, 398, 399—
 403, 404—407, 408, 409—410,
 411, 412—414, 415—417,
 418—419, 420—421, 422—423,
 424—426, 427—428, 429—430,
 431, 495.

— Некритическая критика (По
 поводу статьи г. П. Сквор-
 цова: «Товарный фетишизм»
 в № 12 «Научн. Обзор» за
 1899 г.) (არაკრიტიკული კრი-
 ტიკა (ბ-ნ პ. სკვორცოვის სტა-
 ტიის «საქონლური ფეტიშიზ-
 მის» გამო 1899 წ. «ნაუჩნოე
 ობზრენიეს» № 12-ში). ჟურ-
 ნალში: «Научное обозрение»,
 1900, № 5, გვ. 945—954; № 6,
 გვ. 1061—1067. ხელმოწერა:
 Владимир Ильин. — 262,
 266, 268.

— В. Ильин (Н. Ленин). Но-
 вые данные о законах раз-
 вития капитализма в земле-
 делии. Вып. 1. Капитализм
 и земледелие в Соединенных
 Штатах Америки. (ვ. ილინის
 (ნ. ლენინის). ახალი მონაცემე-
 ბი მიწათმოქმედებაში კაპიტა-
 ლიზმის განვითარების კანონე-
 ბის შესახებ. გამ. 1. კაპიტა-
 ლიზმი და მიწათმოქმედება ამე-
 რიკის შეერთებულ შტატებში).
 Пг., «Жизнь и Знание»,
 1917. 104 გვ. — 526, 530, 538.

— О праве наций на самоопре-

деление (გრძოა ოკოვგამორ-
კვევის უფულის შესახებ).
ჟურნალში: «Просвещение»,
1914. № 4, გვ. 34—37; № 5,
გვ. 57—71; № 6, გვ. 33—47.
ხელმოწერა: В. Ильин.—511.

[Ленин, В. И.] Ответ г. П. Не-
жданову (მასუბი ბ-ნ პ. ნედე-
ნოვს). ჟურნალში: «Жизнь»,
1899, № 12, გვ. 258—262. ხელ-
მოწერა: Владимир Ильин. —
237—238.

— От какого наследства мы
отказываемся? (რა გემკვიდ-
რეობაზე ვამბობთ უარს?)
წიგნში: Владимир Ильин.
Экономические этюды и ста-
ты. СПб., 1899, გვ. 227—
261. — 91, 109, 111—112,
202—203, 208, 238.

— Перлы народнического про-
жекторства (С. Н. Южиков.
Вопросы просвещения. Пуб-
лицистические опыты. — Ре-
форма средней школы. —
системы и задачи высшего
образования. — Гимназиче-
ские учебники. — Вопросы
всенародного обучения. —
Женщина и просвещение.
СПБ., 1897. Стр. VIII+283.
Цена 1 р. 50 к.). (ნაროდნი-
კული პროექტერობის მარგა-
ლიტები. (ს. ნ. იუჟიკოვი. გა-
ნათლების საკითხები. პუბლი-
ცისტური ცდები. — საშუალო
სკოლის რეფორმა. — უმაღლე-
სი განათლების სისტემები და
ამოცანები. — გიმნაზიის სა-
ხელმძღვანელოები. — საერთო
სახალხო სწავლების საკითხე-

ბი. — ქალი და განათლება.
სპბ. 1897. გვ. VIII+283. ფა-
სი 1 მ. 50 კ.). წიგნში: Влади-
мир Ильин. Экономические
этюды и статьи. СПб., 1899,
გვ. 201—225. — 87, 109, 111.

— Против бойкота (Из заме-
ток с.-д. публициста). (პოი-
კოტის წინააღმდეგ (ს.-დ. პუბ-
ლიცისტის შენიშვნებიდან).
წიგნში: О бойкоте третьей
Думы. М., тип. Горизонтова,
1907, გვ. 1—24. ხელმოწერა:
Н. Ленин. — 853.

— Владимир Ильин. Развитие
капитализма в России. Про-
цесс образования внутренне-
го рынка для крупной про-
мышленности (ვლადიმერ
ილინი. კაპიტალიზმის განვითა-
რება რუსეთში. მსხვილი მრეწ-
ველობისათვის საშინაო ბაზრის
წარმოქმნის პროცესი). СПб.,
изд. М. И. Водовозовой,
1899. IX, IV, 480 გვ. 3 ფ.
დიაგრ., VIII გვ. ცხრილი. —
20, 22, 23, 67, 70, 75, 124,
180, 146—147, 148—149, 150—
153, 159—161, 164, 166—168,
169, 170—172, 174, 179, 181,
183—184, 185, 187, 191—192,
193, 195, 199, 201—203, 204,
205—207, 209, 211, 216, 217—
218, 220, 224—225, 229, 231,
232, 235, 236, 259, 309.

— [Рецензия на книгу] А. Бог-
данов. Краткий курс эконо-
мической науки. Москва.
1897. Изд. кн. склада А. Му-
риновъ. Стр. 290. Ц. 2 р.
[რეცენზია წიგნისა] ა. ბოგდა-

ნოვი. ეკონომიური მეცნიერების მოკლე კურსი. მოსკოვი. 1897, გამ. ა. მურიხოვას წიგნ. საწყობისა. გვ. 290. ფასი 2 მ.).
 ჟურნალში: «Мир божий». 1898, № 4, გვ. 98—103. — 108, 107.

[Ленин, В. И.] [Рецензия на книгу] Р. Гвоздев. Кулачество-ростовщичество, его общественно - экономическое значение. СПб., 1899. Изд. Н. Гарина ([რეცენზია წიგნისა] რ. გვოზდევ. კულაკობა-მევახშეობა, მისი საზოგადოებრივ-ეკონომიური მნიშვნელობა. სპბ. 1899. გამ. ნ. გარინის).
 ჟურნალში: «Начало», 1899, № 3, გვ. 118—119. ხელმოწერა: Вл. Ильин. — 198, 196, 237.

— [Рецензия на книгу] Karl Kautsky. Die agrarfrage. Eine Uebersicht über die Tendenzen der modernen Landwirtschaft und die Agrarpolitik u. s. w. Stuttgart, Dietz, 1899. ([რეცენზია წიგნისა] კარლ კაუტსკი. აგრარული საკითხი. თანამედროვე სოფლის მეურნეობის ტენდენციების მიმოხილვა და აგრარული პოლიტიკა და ა. შ. შტუტგარტი. გამ. დიტცი-სა. 1899).
 ჟურნალში: «Начало», 1899, № 4, გვ. 165—169. ხელმოწერა: Вл. Ильин. — 220, 222, 228.

— [Рецензия на книгу] Парвус. Мировой рынок и сельскохозяйственный кризис. Экономические очерки. Перевод с немецкого Л. Я. СПб.,

1898. Изд. О. Н. Поповой (Образовательная библиотека, серия 2-я, № 2). Стр. 142. Цена 40 коп. [რეცენზია წიგნისა] პარვუსი. მსოფლიო ბაზარი და სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი. ეკონომიური ნარკვევები. თარგმ. გერმანულიდან ლ. ი. სპბ. 1898. გამ. ო. ნ. პოპოვასი (საგანმანათლებლო ბიბლიოთეკა, სერია მე-2, № 2). გვ. 142. ფასი 40 კაპ.).
 ჟურნალში: «Начало», 1899, № 3, გვ. 117—118. ხელმოწერა: Вл. Ильин. — 199.

— [Рецензия на книгу] Торгово-промышленная Россия. справочная книга для купцов и фабрикантов. Сост. под ред. А. А. Блау, нач. статист. отдел. департ. торговли и мануфактур. СПб., 1899. Ц. 10 р. ([რეცენზია წიგნისა] საავტორო-სამრეწველო რუსეთი. საცნობარო წიგნი ვაჭრებისა და ფაბრიკანტებისათვის. შედგენ. ვაჭრობისა და მანუფაქტურის დეპარტ. სტატისტიკ. განყოფ. უფროსის ა. ა. ბლაუს რედაქტორობით. სპბ. 1899. ფ. 10 მ.).
 ჟურნალში: «Начало», 1899, № 3, გვ. 119—121. ხელმოწერა: Вл. Ильин. — 204.

— Столыпин и революция (სტოლიპინი და რევოლუცია). გაზეთში: «Социал-демократ», 1911, № 24, 18(31)/X, გვ. 1—2. მოწინავე. ხელმოწერა: — 477.

— Л. Н. Толстой и его эпоха (ლ. ნ. ტოლსტოი და მისი ეპოქა). გაზეთში: «Звезда», 1911, № 6, 22/1, გვ. 2. ხელმოწერა: В. Ильин. — 472.

— Владимир Ильин. Экономические этюды и статьи (ვლადიმერ ილინი. ეკონომიური ეტიუდები და სტატიები). СПб., 1899, 290 გვ. — 98—100, 108—109, 110—112, 113, 114, 116, 123, 124, 131, 184, 138, 141, 146—147, 150—151, 152, 155, 157, 159—160, 161, 166, 167, 168, 171, 183, 212, 216, 225, 231.

Ленстрем, Н. Русско-немецкий и немецко-русский словарь. Ч. 1. Русско-немецкий словарь (ლენსტრემი, ნ. რუსულ-გერმანული და გერმანულ-რუსული ლექსიკონი. ნ. 1. რუსულ-გერმანული ლექსიკონი). Митава, изд. Э. Бере, 1871. XI, 620 გვ. — 200, 210.

Лозинский, М. А. Крестьянская поземельная собственность и меры предупреждения обезземеления крестьян [Краткое изложение доклада, прочитанного в заседании III отделения императорского Вольного экономического общества 13-го декабря 1897 года]. (ლოზინსკი, მ. ა. გლეხთა მიწის საკუთრება და ღონისძიებანი გლეხების უმიწოდ დარჩენის წინააღმდეგ [მოკლე შინაარსი მოხსენებისა, რომელიც წაკითხულ იქნა საიმპერატორო თავისუფალი ეკო-

ნომიური საზოგადოების III განყოფილების სხდომაზე 1897 წ. 13 დეკემბერს]). ჟურნალში: «Труды императорского Вольного экономического общества», 1898, № 2, გვ. 89—95. — 95.

Локоть, Т. В. Бюджетная и податная политика России (ლოკოტი, ტ. ვ. რუსეთის საბიუჯეტო და საგადასახადო პოლიტიკა). М., 1908. IV, 240 გვ. — 366.

Людоговский, А. П. Основы сельскохозяйственной экономики и сельскохозяйственного счетоводства (ლიუდოგოვსკი, ა. პ. სასოფლო-სამეურნეო ეკონომიისა და სასოფლო-სამეურნეო ანგარიშწარმების საფუძვლები). СПб., изд. А. Ф. Девриена, 1875. VIII, 488 გვ. — 105.

М

Макаров, Н. П. Полный русско-французский словарь. Изд. 9-е. (მაკაროვი, ნ. პ. სრული რუსულ-ფრანგული ლექსიკონი. მე-9 გამ.). СПб., изд. Н. П. Макарова, 1900, XV, 1120 გვ. — 848.

Манифест партии социалистов-революционеров (Выработан на съезде представителей объединенных групп с.-р.). (სოციალისტ - რევოლუციონერების პარტიის მანიფესტი (შემუშავებულია ს.-რ. გაერთიანებულ ჯგუფთა წარმომადგენლების ყრილობაზე), Б. м., тип.

партии с.р., 1900. 12 გვ. — 202, 295.

Маркс, К. Капитал. Критика политической экономии. Под ред. Ф. Энгельса. Т. 2. кн. 2 (მარქსი, კ. კაპიტალი. პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკა. ფ. ენგელსის რედაქციით. ტ. 2, წ. 2). СПб., 1885. ХХІ, 403 გვ. — 28.

Маркс, К. и Энгельс, Ф. Письма Карла Маркса и Фридриха Энгельса к Николаю — ону. Пер. с подл. Г. А. Лопатина (მარქსი კ. და ენგელსი ფ. კარლ მარქსისა და ფრიდრიხ ენგელსის წერილები ნიკოლაი—ონისადმი. თარგმ. დედნიდან გ. ა. ლობათინისა). ჟურნალში: «Минувшие Годы», 1908, № 1, გვ. 47—76. — 866.

[**Мартов, Л.**] **Народничество прежде и теперь** ([მარტოვი, ლ.]. ნაროდნიკობა წინათ და ახლად). ჟურნალში: «Новое Слово», 1897, № 2, გვ. 52—78. ხელმოწერა: А. Егоров.— 81.

Маслов, П. Идеализация натурального хозяйства (მასლოვი პ. ნატურალური მეურნეობის იდეალიზაცია). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 3, გვ. 632. — 282.

— ***Экономические причины мировой войны** (მსოფლო ომის ეკონომიური მიზეზები). М., 1915. 69 გვ. — 528.

Материалы для оценки земель Тульской губернии. Т. 13.

(მასალები ტულის გუბერნიის მიწების შეფასებისათვის. ტ. 13). Тула, изд. Тульск. губ. земства, 1916. — 539.

Материалы для статистики фабрично-заводской промышленности в Европейской России за 1868 год (მასალები ევროპის რუსეთში საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის სტატისტიკისათვის 1868 წელს) — ი. ბ. Статистический временник Российской империи (რუსეთის იმპერიის სტატისტიკური მატიანე).

Материалы к истории русской контрреволюции. Т. 1. Погромы по официальным документам (მასალები რუსეთის კონტრრევოლუციის ისტორიისათვის. ტ. 1. დარბევანი ოფიციალური დოკუმენტების მიხედვით). СПб., тип. «Общественная польза», 1908. 451 გვ. — 366.

Материалы по описанию промыслов Вятской губернии. Вып. 1—5. (ვიატკის გუბერნიის სარკწთა აღწერილობის მასალები. გამ. 1—5). Вятка, изд. Вятск. губ. земства, 1889—1893.

— Вып. 1 (გამომც. 1). 1889. II, 224, XVII, VII, გვ. — 104.

— *Вып. 2 (გამომც. 2). 1890. 320, XXV, XIII, III გვ. — 84, 104.

— Вып. 3 (გამომც. 3). 1891. 252 გვ. — 104.

— Вып. 4 (გამომც. 4). 1892. 243 გვ. — 104.

— Вып. 5 (გამოშვ. 5). 1893. II, 196 გვ. — 104.

Материалы по статистике Вятской губернии. Т. 1—12 (ცატკის გუბერნიის სტატისტიკის მასალები. ტ. 1—12). Вятка, изд. Вятск. губ. земства, 1893. — 1898. — 289.

Менделеев, Э. Толковый тариф или исследование о развитии промышленности России в связи с ее общим таможенным тарифом 1891 года. Вып. 2—3 (მენდელეევი, ე. განმარტებითი ტარიფი ანუ გამოკვლევა რუსეთის მრეწველობის განვითარებისა მის 1891 წლის საერთო საბაჟო ტარიფთან დაკავშირებით. გამოშვ. 2—3). СПб., 1892. L, 730 გვ. — 105.

Микулин, А. А. Фабрично-заводская и ремесленная промышленность одесского градоначальства Херсонской губернии и Николаевского военного губернаторства. С прил. списка фабрик, заводов и сельскохозяйственных мельниц (მიკულინი, ა. ა. ხერსონის გუბერნიის ოდესის ქალაქის მმართველობისა და ნიკოლაევის სამხედრო საგუბერნატოროს საფაბრიკო-საქარხნო და სახელოსნო მრეწველობა. ფაბრიკების, ქარხნებისა და სასოფლო-სამეურნეო წისქვილების სიის დართვით). Одесса, изд. Южно-русского о-ва печати. дела, 1897. XIII, 76, 276 გვ. — 109.

«Минувшие Годы» («განვლილი წლები»), СПб., 1908, № 1, გვ. 47—76, 125—128. — 888.

«Мир Божий» («სამყარო»), СПб., 1898; 1899; 1902. — 141, 162, 228, 821.

Михайловский, Н. К. Два письма Н. К. Михайловского к П. Л. Лаврову (მიხაილოვსკი, ნ. კ., ნ. კ. მიხაილოვსკის ორი წერილი პ. ლ. ლავროვისადმი). ჟურნალში: «Минувшие Годы», 1908, № 1, გვ. 125—128. — 888.

— **Литература и жизнь.** Книга г. Котляревского о «мировой скорбь». — Журналы «Начало», и «Жизнь». — Любовь к ближнему и любовь к дальнему (ლიტერატურა და ცხოვრება. ბ-ნ კოტლიარევსკის წიგნი «მსოფლიო სევდის» შესახებ. — ჟურნალები «ნაჩალო» და «ჟიზნ». — სიყვარული მოყვასისადმი და სიყვარული შორეულისადმი). ჟურნალში: «Русское Богатство», 1899, № 4, გვ. 189—219. — 282.

Московская городская статистика о выборах (მოსკოვის საქალაქო სტატისტიკა არჩევნების შესახებ) — იხ. **Выборы по г. Москве в Государственную думу** (სახელმწიფო სათათბიროს არჩევნები ქ. მოსკოვში).

«Московские Ведомости» («მოსკოვის უწყებები»), М. — 1898. №№ 53—56, 23/II (7/III) — 26/II (10/III). — 199.

— 1899. — 208; 1899, № 223, 15(27) VIII. — 255.

Московские вести (მოსკოვის აშბები). გაზეთში: «Русские Ведомости», 1898, № 290, 20/XII, გვ. 4. — 184.

«Мысль» («აზრი»), М., 1910, № 1. — 470.

Н

Н. — он — ი.ხ. [Даниельсон, Н. Ф.] Николай — он.

«Научное обозрение» («მეცნიერული მიმოხილვა»), СПБ., 1898; 1899, №№ 1, 3, 5, 7; 1900, №№ 3—8. — 141, 147, 151, 157, 161, 204, 206, 211, 228, 231, 232, 240, 245, 247, 259, 266, 267, 299.

«Начало» («დასაწყისი»), СПБ., 1899, №№ 1—5. — 193, 195, 220, 222, 225, 232, 237, 240, 241, 245.

«Наш век» («ჩვენი საუკუნე»), СПБ., 1908. — 358.

«Наши депутаты» («ჩვენი დეპუტატები») — ი.ხ. ბოიოვიჩი, მ. მ. სახელმწიფო სათათბიროს წევრები.

«Не в очередь» («რიგგარეშე») — ი.ხ. ([Потресов, А. Н.] [პოტრესოვი, ა. ნ.]).

«Нива» («ჩეჩილი»), СПБ., 1898, №№ 1—52; 1899, №№ 1—52. — 113, 162.

«Нива». Ежемесячные литературные и популярно-научные приложения («ჩეჩილი»).

ყოველთვიური ლიტერატურული და პოპულარულ-სამეცნიერო დამატებანი). СПБ., 1909, № 3, გვ. 533. — 455, 459.

Новая московская сельскохозяйственная статистика (მოსკოვის ახალი სასოფლო-სამეურნეო სტატისტიკა) — ი.ხ. Статистический ежегодник Московской губернии (მოსკოვის გუბერნიის სტატისტიკური წელიწადი).

«Новая Рабочая Газета» («მუშათა ახალი გაზეთი»), СПБ., 1914, № 18, 11/I. — 514.

«Новое время» — ი.ხ. «Neue Zeit».

«Новое слово» («ახალი სიტყვა»), СПБ., 1897, кн. 5—12, февраль—сентябрь, кн. 2, ноябрь. — 41, 60, 72, 84, 87, 91, 95, 111, 245.

«Новости» («ახალი აშბები»), СПБ., 1899, № 152, 4/VI, გვ. 2. — 259.

Нужды кустарей Павловского района (По поводу докладной записки уполномоченного кустарей А. Г. Штанге). (პავლოვის რაიონის შინამრეწველთა საჭიროებანი. შინამრეწველთა რწმუნებულის ა. გ. შტანგეს მოხსენებითი პარათის გამო). ჟურნალში: «Северный Вестник», 1891, № 11, გვ. 24—53. — 91.

Нурок, П. М. Практическая грамматика английского языка с хрестоматией и словарем. Изд. 7-е, вновь

просмотр. (ნუროვი, პ. მ. ინგლისური ენის პრაქტიკული გრამატიკა ქრესტომათიითა და ლექსიკონით. მე-7 ხელახლა შემოწმებ. გამ.). СПБ., 1894. VI, 384 გვ. — 119.

О

Об исключении М. Горького из с.-д. партии (ს.-დ. პარტიიდან მ. გორკის გარიცხვის შესახებ). გაზეთში: «Речь», 1909, № 317, 18/XI (1/XII). გვ. 2. — 441.

Обзор деятельности уездных землеустроительных комиссий (1907—1908 гг.). (სამაზრო მიწათმომწყობი კომისიების საქმიანობის მიმოხილვა (1907—1908 წწ.). СПБ., 1909. VI, 50, 121 გვ. 38 ფ. რუქა. — 443—446, 446, 449.

«Образование» («განათლება»), СПБ. — 357.

Общественное движение в России в начале XX-го века. Под. ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова. Т. 1—4. (საზოგადოებრივი მოძრაობა რუსეთში XX საუკუნის დამდეგს. ლ. მარტოვის, პ. მასლოვის და ა. პოტრესოვის რედაქციით. ტ. 1—4). СПБ., тип. «Общественная польза», 1909—1914. — 388.

Огановский, Н. П. Отчего загорелась великая европейская война? (ოგანოვსკი, ნ. პ. რის გამო ატყდა ევროპის დიდი ომი?) М., «Задруга», 1914. 31 გვ. — 528.

Орлов, П. А. и Будагов, С. Г. Указатель фабрик и заводов Европейской России. Материалы для фабр.-зав. статистики. Изд. 3-е, испр. и значит. доп. (ორლოვი, პ. ა. და ბუდაგოვი, ს. გ. ევროპის რუსეთის ფაბრიკებისა და ქარხნების საძიებელი. მასალები საფაბრიკო-საქარხნო სტატისტიკისათვის. მე-3 შესწორ. და მნიშვნ. შევსებ. გამ.). СПБ., 1894. XVI, 826 გვ. — 44, 57.

Отлучение Максима Горького (მაქსიმ გორკის განძევება). გაზეთში: «Утро России», 1909, № 2, 17/XI, გვ. 1. — 441.

Отчет комитета Невского общества устройства народных развлечений за 1895—96 год (სახალხო გართობათა მომწყობი ნევის საზოგადოების 1895—96 წლის ანგარიში). СПБ., 1897. 72 გვ. — 68.

Отчет о деятельности бывшего С.-Петербургского комитета грамотности императорского Вольного экономического общества за 1895 год. (საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების ყოფილი წერა-კითხვის პეტერბურგის კომიტეტის 1895 წლის საქმიანობის ანგარიში). СПБ., 1896. 206 გვ. — 170, 171, 170.

Очерк забастовочного движения рабочих бакинского нефтепромышленного района за 1908—1909 гг. (ბაქოს ნავთობის მრეწველობის რაიონის მუშათა საგაფიცვო მოძრაობის

1903—1906 წწ. ნარკვევი).
Баку, изд. Совета съезда
бакинских нефтепромышлен-
ников, 1907. — 366.

П

**Павловский, И. Я. Немецко-
русский словарь.** Изд. 3-е,
испр. и значит. доп. (პავლოვ-
სკი, ი. ი. გერმანულ-რუსული
ლექსიკონი. მე-3 შესწორ. და
მნიშვნ. შევსებ. გამ.). Рига,
1888, VI, 1527 გვ. — 28.

— **Русско-немецкий словарь.**
3-е соверш. переработ., испр.
и доп. изд. (რუსულ-გერმანუ-
ლი ლექსიკონი. მე-3 მთლიანად
გადამუშ., შესწორ. და შევსებ.
გამ.). Рига, изд. Киммеля;
Leipzig, Fleischer, 1900. XI,
1774 გვ. — 174, 200, 210.

**Памятная книжка Тульской гу-
бернии на 1895 год.** Сост.
под ред. секретаря комитета
В. Ю. Фере (ტულის გუბერ-
ნიის 1895 წლის სამახსოვრო
წიგნაკი. შედგ. კომიტეტის
მდივნის ვ. ი. ფერეს რედაქცი-
ით). Тула, изд. Губернск.
статистич. комит., 1895. 15,
XLI, 138, 12, 26, 10, 32, 27,
118, 10 გვ. — 159, 179.

**Парвус. Мировой рынок и сель-
скохозяйственный кризис.**
Экономические очерки (პარ-
ვუსი. მსოფლიო ბაზარი და
სასოფლო-სამეურნეო კრიზისი.
ეკონომიური ნარკვევები).
СПБ., изд. О. Н. Поповой,
1898. 142 გვ. — 199.

[Плеханов, Г. В.] **Бельтов, Н.**

К вопросу о развитии мо-
52. ვ. ი. ლენინი, ტ. 37.

**нистического взгляда на ис-
торию** (ქლევანოვი, გ. ვ.)
ბელტოვი, ნ. ისტორიაზე მონის-
ტური შეხედულების განვითა-
რების საკითხისათვის). СПб.,
1895. 288 გვ. — 28.

— **О материалистическом по-
нимании истории** (ისტორიის
მატერიალისტური გაგებისათ-
ვის). ჟურნალში: «Новое сло-
во»; 1897. № 12, გვ. 70—98.
ხელმოწერა: Н. Каменский. —
84.

**Погожев, А. В. Фабричный быт
Германии и России** (პოგო-
ჟევი, ა. ვ. გერმანიისა და რუ-
სეთის საფაბრიკო ყოფა). М.,
изд. Карцева. 1882. 172,
IV გვ. — 28.

[Потресов, А. Н.] **«Не в оче-
редь».** Критические наброски
(პოტრესოვი, ა. ნ.) «რეგარე-
შე». კრიტიკული მონახაზები).
ჟურნალში: «Начало», 1899,
№ 4, გვ. 121—149. ხელმოწე-
რა: А. К—н. — 245.

«Правда» («Пролетарская
Правда», «Путь Правды»),
СПБ.

— 1913; 1913, № 92, 23/IV;
№ 152, 5/VII. — 494, 499,
505;

— 1914, № 2, 23/I; № 4, 25/I;
№ 11, 19/XII. — 514.

«Практическая жизнь» («პრაქ-
ტიკული ცხოვრება»), СПБ.,
1899. — 224.

Проблемы идеализма. Сборник
статей. Под ред. П. И. Нов-

городцев (იდეალიზმის პრობლემები. სტატიების კრებული. ვ. ი. ნოვგოროდცევის რედაქციით). [М.], изд. Моск. психол. о-ва. [1902]. IX. 521 გვ. — 334.

Программа «группы умеренных крестьян» («ზომიერ გლეხთა ჯგუფის» პროგრამა) — იხ. Земельный проект умеренно-правых крестьянских депутатов (ზომიერ-შუამდგომელ გლეხთა დეპუტატების მიწის პროექტი).

Программы домашнего чтения на третий год систематического курса (საშინაო კითხვის პროგრამები სისტემატური კურსის მესამე წლისათვის). М., изд. Комиссии по организации домашнего чтения при учебном отделе общества распространения технических знаний. 1897. XVI. 320 გვ. — 81, 85.

Проекты законов, принятые Государственной думой 1907—1908 гг. (სახელმწიფო სათათბიროს მიერ 1907—1908 წლებში მიღებული კანონების პროექტები). СПб., 1908. VIII. 544 გვ. — 857, 865, 866.

Прокопович, С. Н. Рабочее движение на Западе. Опыт критического исследования. Т. I. Германия, Бельгия (პროკოპოვიჩი, ს. ნ. გუშათა მოძრაობა დასავლეთში. ტ. 1. გერმანია, ბელგია). СПб., изд. Л. Ф. Пантелеева, 1899. II, 212, 120 გვ. — 268.

Промыслы Владимирской губернии (ვლადიმირის გუბერნიის სარეწები) — იხ. Пругавин, В. С. и Харизоменов С. А. (პრუგავინი, ვ. ს. და ხარიზომენოვი, ს. ა.).

«Промышленный мир» («სამრეწველო სამყარო»), СПб., 1901. — 299.

«Просвещение» («განათლება»), СПб., 1913; 1914; 1914, №№ 1—2. — 499, 507, 514, 515, 523, 524.

***Пругавин, В. С. Промыслы Владимирской губернии.** Вып. 4. Покровский уезд. (პრუგავინი, ვ. ს. ვლადიმირის გუბერნიის სარეწები. გამ. 4. პოკროვსკის მაზრა). М., изд. А. Баранова, 1882. — 44.

Пушкин, А. С. Собрание сочинений в 10 томах. (პუშკინი, ა. ს. თხზულებათა კრებული 10 ტომად). — 511.

Р

«Работница» («მუშა ქალი»), СПб., 1914. — 515.

Рагозин, Е. И. Железо и уголь на юге России (რაგოზინი, ე. ი. რკინა და ქვანახშირი სამხრეთ რუსეთში). СПб., 1895. 170 გვ. — 106.

Резолюция бакинских социал-демократов против экспроприаций и террора (ბაქოს სოციალ-დემოკრატების რეზოლუცია ექსპროპრიაციებისა და ტერორის წინააღმდეგ). გაზეთ-

ში: «Речь», 1908, № 12, 15(28) I, გვ. 5. — 361.

Рейф, Ф. Новые параллельные словари языков русского, французского, немецкого и английского в 4-х частях. 4-е изд. Ч. 1. Русско-французско-немецко - английский словарь (რეიფი, ფ. რუსული, ფრანგული, გერმანული და ინგლისური ენების ახალი პარალელური ლექსიკონები 4 ნაწილად. მე-4 გამ. ნ. 1. რუსულ-ფრანგულ-გერმანულ - ინგლისური ლექსიკონი). СПБ., Лейпциг — Париж, 1892. LXXXVIII, 832 გვ. — 200, 210.

Реформа денежного обращения в России. Доклады и прения в III отд. имп. Вольного эконом. о-ва. Стеногр. отчет (ფულის მიმოქცევის რეფორმა რუსეთში. მოხსენებები და პაექრობა საიმპ. თავისუფალი ეკონომ. საზ-ბის III განყოფილებაში. სტენოგრ. ანგარიში). СПБ., 1896. 264 გვ.— 95.

«Речь» («სიტყვა»), СПБ. 1908, № 12, 15(28) I, გვ. 5.— 361.

1909, № 317, 18/XI (1/XII), გვ. 2. — 441.

1910, № 31, 1(14) II, გვ. 4.— 459.

1912. — 479; 1912, № 132, 17(30) V, გვ. 3. — 431;

1916. — 530.

Рибо, Т. Аффективная память. 2-е испр. изд. (რიბო, ტ. აფექტი-

ტური მეხსიერება. მე-2 შესწორ. გამ.). СПБ., изд. журн. «Образование», 1899. 50 გვ.— 201, 204.

Рикардо, Д. Начала политической экономии (რიკარდო, დ. პოლიტიკური ეკონომიის საწყისები). М., изд. К. Т. Солдатенкова, 1895. XXXVI, 288, II გვ. — 28.

«Россия» («რუსეთი»), СПБ., 1909. — 440.

«Русская Мысль» («რუსული აზრი»), М., 1897, № 12, გვ. 189—190. — 104.

«Русские Ведомости» («რუსული უწყებები»), М. — 1893. — 3;

— 1897. — 45, 57, 68; 1897, № 215, 6/VIII, გვ. 2. — 72; № 274, 4/X, გვ. 1. — 81;

— 1898. — 97, 184; 1898, № 279, 9/XII, გვ. 3—4. — 178;

— 1899. — 162; 1899, № 14, 14/I, გვ. 1. — 193; № 77, 19/III, გვ. 2. — 224;

— 1901. — 307;

— 1914, № 183, 10/VIII, გვ. 3; *№ 202, 3/IX, გვ. 2—3.—528.

«Русские Записки» («რუსული წერილები»), СПБ., 1916. — 530.

«Русское Богатство» («რუსული სიმდიდრე»), СПБ., 1897; 1898, № 1; 1899, № 4. — 46, 57, 68, 114, 162, 220, 232.

С

Савченко, А. Н. Сравнительный учет доходности в имениях Юго-Западного края

при более типичных севоборотах и экономических условиях перехода к многопольному хозяйству (საგზენკო. ა. ნ. შემოსავლიანობის შედარებითი აღრიცხვა სამხრეთ-დასავლეთი მხარის მამულებში უფრო ტიპური თესვარტუნვისა და მრავალმინდვრიან მკურნეობაზე გადასვლის ეკონომიურ პირობებში). Киев. П. Борский. 1897. II, 109 გვ. — 85.

Сборник обязательных постановлений для города С.-Петербурга (ქალაქ ს.-პეტერბურგისათვის სავალდებულო დადგენილებათა კრებული). СПб., 1883. 38, 66, 7, 70 გვ.— 28.

Сборник сведений и материалов по ведомству Министерства финансов. Т. 1—20 (ფინანსთა სამინისტროს ცნობებისა და მასალების კრებული. ტ. 1—20). СПб., тип. Майкова, 1865—1867. Т. 2, № 6, 1865. Т. 1, № 4, 1866. Т. 2, № 5, 1866. Т. 2, № 6, 1867. — 104.

Сборник статистических и справочных сведений по Нижегородской губ. (ნიჟნი ნოვგოროდის გუბერნიის სტატისტიკურა და საცნობარო მონაცემებს კრებული). Н. Новгород, изд. нижегород. губ. стат. ком., 1880. XIX, 163, 116, 184, III გვ. — 28.

***Сборник статистических сведений по Воронежской губ.**

Т. 1—12 (ვორონეჟის გუბერნიის სტატისტიკური ცნობების კრებული ტ. 1—12). Воронеж, изд. Воронежск. губ. земства, 1887—1899. — 27.

***Сборник статистических сведений по Саратовской губ.** Т. 1—12 (სარატოვის გუბერნიის სტატისტიკური ცნობების კრებული. ტ. 1—12). Саратов, изд. Саратовского губ. земства, 1882—1897. — 28.

***Сборник статистических сведений по Тверской губ.** Т. 1—13 (ტვერის გუბერნიის სტატისტიკური ცნობების კრებული. ტ. 1—13). Тверь, изд. Тверского губ. земства, 1885—1897. — 28, 289.

Свод статистических материалов, касающихся экономического положения сельского населения Европейской России (ნაკრები სტატისტიკური მასალებისა ევროპის რუსეთის სოფლის მოსახლეობის ეკონომიური მდგომარეობის შესახებ). СПб., изд. канцелярии комитета министров, 1894. 6, LXI, 105, 452 გვ. — 105.

«Сводный» — იხ. Благовещенский, Н. А. Сводный статистический сборник... (ბლაგოვეშჩენსკი ნ. ა. შეჯამებული სტატისტიკური კრებული...).

Сводный сборник статистических сведений по Тверской губ. Том 13, вып. 1 (შეჯამებული კრებული სტატისტიკური ცნობებისა ტვერის გუბერნიის

- შესახებ. ტომი 13, გვ. 1).
Тверь, изд. Тверск. губ. зем-
ства, 1897. — 172.
- «Северный Вестник» («ჩრდილო-
ეთის მოამბე»). СПб., 1891,
№ 11, გვ. 24—53. — 91.
- «Северный Курьер» («ჩრდილო-
ეთის კურიერი»). СПб., 1899.
— 259.
- Семенов, А. Изучение истори-
ческих сведений о россий-
ской внешней торговле и про-
мышленности с половины
XVII-го столетия по 1858 год.
Ч. 1—3 (სემიონოვი, ა. შესწავ-
ლა ისტორიული ცნობებისა
რუსეთის საგარეო ვაჭრობის და
მრეწველობის განვითარების
შესახებ XVII საუკუნის ნა-
ზევრიდან 1858 წლამდე. ნ. 1—
3). СПб., 1859. — 86, 97,
104.
- Сеньобос, Ш. Политическая ис-
тория современной Европы.
Эволюция партий и полити-
ческих форм. 1814—1896. Т.
1—2 (სენიობოსი, შ. თანამედ-
როვე ევროპის პოლიტიკური
ისტორია. პარტიებისა და პო-
ლიტიკური ფორმების ევოლუ-
ცია. 1814—1896. ტ. 1—2).
СПБ., 1898. — 85.
- Сеченов, Н. М. Элементы мыс-
ли (სეჩენოვი ი. მ. აზრის ელემ-
ენტები). М., изд. ред. журн.
«Научное Слово», 1903.
125 გვ. — 813.
- Скворцов, П. К вопросу о рын-
ках (По поводу заметки
г. Петра Струве «К вопросу
о рынках при капиталисти-
- ческом производстве»).
(სკვორცოვი, პ. ბაზრების სა-
კითხისათვის (ბ-ნ პეტრე სტრუ-
ვეს წერილის გამო «ბაზრების
საკითხისათვის კაპიტალისტური
წარმოების დროს»). ჟურნალში:
«Научное Обозрение», 1899,
№ 7, გვ. 1403—1410. — 245.
- Товарный фетишизм (Вла-
димир Ильин. — Развитие
капитализма в России. Про-
цесс образования внутрен-
него рынка для крупной
промышленности. СПб.,
1899 г.) (საქონლური ფეტი-
შიზმი (ვლადიმირ ილინი. —
კაპიტალიზმის განვითარება რუ-
სეთში. მსხვილი მრეწველობი-
სათვის საშინაო ბაზრის წარ-
მოქმნის პროცესი. სპბ.,
1899 წ.). ჟურნალში: «Науч-
ное Обозрение», 1899, № 12,
გვ. 2277—2295. — 262, 266,
268.
- Скиталец (Петров, С. Г.). Рас-
сказы и песни. Т. 1. (სკიტა-
ლეცი (პეტროვი, ს. გ.). მოთხ-
რობები და სიმღერები. ტ. 1).
СПБ., «Знание», 1902. 273
გვ. — 828.
- Смирнов, Е. (Гуревич, Э.). В
защиту культуры (სმირნოვი,
ე. (გურევიჩი, ე.). კულტურის
დასაცავად). გაზეთში: «Рус-
ские Ведомости», 1914,
№ 183, 10/VIII, გვ. 3. — 528.
- Война и европейская демок-
ратия (ომი და ევროპის დე-
მოკრატია). გაზეთში: «Русские
Ведомости», 1914, № 202,
3/IX, გვ. 2—3. — 528.

Смит, А. Исследование о природе и причинах богатства народов. Т. 1—3 (სმიტი, ა. გამოკვლევა ზალთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ. ტ. 1—3). СПБ., 1866. — 114.

«Современный мир» («თანამედროვე მსოფლიო»), СПБ., 1911; 1914, № 9. — 469. 626.

Соханская (Кохановская), Н. С. Автобиография. Отд. отт. из «Русского Обозрения» 1896 г. (სოხანსკაია (კოხანოვსკაია), ნ. ს. ავტობიოგრაფია (ცალკე ანაბეჭდი 1896 წ. «რუსეთის მიმოხილვიდან»). 1896. 193 გვ. — 144.

***Статистика Российской империи.** 37. Военно-конская перепись 1893 и 1894 гг. Под ред. А. Сырнева (რუსეთის იმპერიის სტატისტიკა. 37. ცხენების სამხედრო აღწერა 1893 და 1894 წწ. ა. სირნევის რედაქციით). СПБ., изд. Центр. стат. ком., 1896. IV, XXII, 245 გვ., 12 რუკა. — 105.

Статистические таблицы, составленные в стат. отделении Совета министерства внутренних дел, по сведениям за 1849 год (სტატისტიკური ცხრილები, შედგენილი შინაგან საქმეთა სამინისტროს სტატ. განყოფილებაში 1849 წლის ცნობების მიხედვით). СПБ., тип. Мин. внутр. дел, 1852. 5 ცხრ., 29 გვ. — 105.

Статистический временник Российской империи. Сер. 1—2

(რუსეთის იმპერიის სტატისტიკური მატიანე. სერ. 1—2). СПБ., изд. Центр. стат. ком. Мин-ва внутр. дел, 1866, 1872.

***Сер. 1. Вып. 1. Сведения о пространстве, населении и населенных местах (1863 г.), о промышленности и торговле; сведения по статистике уголовной, народного образования, финансов и войска** (სერ. 1. გამ. 1. ცნობები სივრცის, მოსახლეობისა და დასახლებული ადგილების შესახებ (1863 წ.), მრეწველობისა და ვაჭრობის შესახებ; ცნობები სისხლის სამართლის დანაშაულის, სახალხო განათლების, ფინანსებისა და ჯარის სტატისტიკის შესახებ). СПБ., 1866. XXXVI, XV, 159, 243, 119 გვ. — 105, 118, 114—115. **Серия 2. Вып. 6. Материалы для статистики заводско-фабричной промышленности в Европейской России за 1868 год** (სერ. 2. გამ. 6. მასალები ევროპის რუსეთის საქარხნო-საფაბრიკო მრეწველობის სტატისტიკისათვის 1868 წელს). СПБ., 1872. LXXVIII, 425 გვ. — 88.

Статистический ежегодник Московской губернии (მოსკოვის გუბერნიის სტატისტიკური წელიწადელი).

— за 1907 год. Ч. 1—2. (1907 წლის. ნ. 1—2). М., 1908. — 448.

— за 1908 год. Ч. 1—2. (1908

- წლის. 5. 1—2). М., 1909. — 448.
- за 1909 год. (1909 წლის). М., 1910. — 448.
- Стенографические отчеты Государственной думы III созыва. Сессия 1-я. 1907—1908 гг. Ч. 1—3** (III მოწვევის სახელმწიფო სათათბიროს სტენოგრაფიული ანგარიშები. სესია 1-ლი. 1907—1908 წწ. 5. 1—3). СПб., 1908. — 857, 865, 866.
- «Столичная Почта»** («დედაქალაქის ფოსტა»). СПб., 1908, № 224, 30/I (12/II), გვ. 5.— 866.
- [Струве, П. Б.] **Доклад П. Б. Струве в юридическом обществе** ([სტრუვე, პ. ბ.] პ. ბ. სტრუვეს მოხსენება იურიდიულ საზოგადოებაში). გაზეთში: «Русские Ведомости», 1898. № 279, 9/XII, გვ. 3—4.—178.
- **Еще о свободе и необходимости** (კიდევ თავისუფლებისა და აუცილებლობის შესახებ). ჟურნალში: «Новое Слово», 1897, № 8, გვ. 200—208. — 245.
- **К вопросу о рынках при капиталистическом производстве** (По поводу книги Булгакова и статьи Ильина). (ბაზრების საკითხისათვის კაპიტალისტური წარმოების დროს (ბულგაკოვის წიგნის და ილინის სტატიის გამო). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 1, გვ. 46—64. — 204, 206, 210, 212, 231, 237.
- **Основная антиномия теории трудовой ценности** (შრომის ღირებულების თეორიის ძირითადი ანტინომია). ჟურნალში: «Жизнь», 1900, № 2, გვ. 297—306. — 266.
- **Ответ Ильину** (პასუხი ილინს). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 8, გვ. 1580—1584. — 254.
- «Сын Отечества»** («მამულიშვილი»), СПб., 1897; 1898; 1899. — 95, 104, 127, 225.
- Т**
- Твердые цены на хлеб.** Сост. М. Д. Фарбер (პურის მტკიცე ფასები, შემდ. მ. დ. ფარბერი). Пг., 1916. 63 გვ. — 539.
- «Текстильное дело».** («საფეიქრო საქმე»). СПб., 1903. — 363.
- Тимирязев, Д. А. Статистический атлас главнейших отраслей фабрично-заводской промышленности Европейской России с поименным списком фабрик и заводов.** Вып. 1—3 (ტიმირიაზევი, დ. ა. ევროპის რუსეთის საფაბრიკო-საქარხნო მრეწველობის უმთავრესი დარგების სტატისტიკური ატლასი ფაბრიკებისა და ქარხნების სახელობითი სიით. გამ. 1—3). СПб., 1869—1873.—89.
- «Товарищ».** — იხ. «Наш век».
- Толстой, Л. Н. Анна Каренина** (ტოლსტოი, ლ. ნ. ანა კარენინა). — 511.
- Трудовое посредничество** (შრომითი შუამავლობა). М., 1917. 308 გვ. (Всероссийск. Земск.

и городск. союзы. Отдел по устройству беженцев. Отчеты и материалы. Т. 1). — 639.

«Труды императорского Вольного экономического общества» («საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიურ საზოგადოების შრომები»), СПб., 1897, № 4, გვ. 1—95; 1898, № 2, გვ. 87—95; 1899, № 1—6. — 57, 93, 163.

Труды общества сельских хозяев Южной России (სამხრეთ რუსეთის სოფლის მეურნეთა საზოგადოების შრომები) — იხ. Записки имп. Общества сельского хозяйства южной России; Кудрявцев. Ф. Краткие сведения о результатах опытов за 1891—1895 год на опытном участке в имении Н. Ф. Сухомлинова — «Кунцовка» (სამხრეთ რუსეთის სოფლის მეურნეობის საიმპერატორო საზოგადოების წერილები; კუდრიავეცი, თ. მოკლე ცნობები ნ. თ. სუხოვლინოვის მამულ «კუნცოვკაში» საცდელ ნაკვეთზე 1891—1895 წლის ცდების შედეგების შესახებ).

Туган-Барановский, М. И. Основная ошибка абстрактной теории капитализма Маркса (ტუგან-ბარანოვსკი, მ. ი. მარქსის კაპიტალიზმის აბსტრაქტული თეორიის ძირითადი შეცდომა). ჟურნალში: «Научное Обозрение», 1899, № 5, გვ. 973—985. — 240.

— Промышленные кризисы в современной Англии, их причины и влияние на народную жизнь (სამრეწველო კრიზისები თანამედროვე ინგლისში, მათი მიზეზები და გავლენა ხალხის ცხოვრებაზე), СПб., 1894, IV, 512 გვ. — 28, 179, 190.

— Русская фабрика в прошлом и настоящем. Т. 1. (რუსეთის ფაბრიკა წარსულსა და აწმყოში. ტ. 1). СПб., изд. Л. Ф. Паителеева, 1898. XI, 496 გვ. — 172.

«Тульская статистика» («ტულის სტატისტიკა») — იხ. Материалы для оценки земель Тульской губернии (მასალები ტულის გუბერნიის მიწების შესაფასებლად).

Тургенев, И. С. Полное собрание сочинений в 12 томах. Прил. к журн. «Нива» на 1898 г. (ტურგენევი, ი. ს. თხზულებათა სრული კრებული 12 ტომად. ჟურნ. «ნივას» 1898 წ. დამატება). СПб., изд. А. Ф. Маркса, 1898. — 118.

У

Указатель фабрик и заводов Европейской России (ევროპის რუსეთის ფაბრიკებისა და ქარხნების საძიებელი) — იხ. Орлов, П. А. и Будагов, С. Г. (ორლოვი, პ. ა. და ბუდაგოვი, ს. გ.).

Уложение о наказаниях уго-

ловных и исправительных 1885 года. Изд. 8-е, пересмотр. и доп. (1885 წლის დებულება სისხლის სამართლის და გამასწორებელ სასჯელთა შესახებ. მე-8 შესწორ. და შევსებ. გამ.). СПБ., изд. Н. С. Таганцевым, 1895. IV, 892 გვ. Изд. неофиц. — 84.

Успенский, Г. И. Полное собрание сочинений. Изд. 6. Т. 1—6, (28 кн.). Прил. к журн. «Нива» на 1908 год (უსპენსკი, გ. ი. თხზულებათა სრული კრებული. გამ. 6. ტ. 1—6 (28 წიგნი). ჟურნ. «ნივას» 1908 წ. დამატება). СПБ., Изд. А. Ф. Маркса, 1908.— 611.

Устав о наказаниях, налагаемых мировыми судьями. Издание 1885 г. изд. 10-е, доп. (წესდება სასჯელთა შესახებ, რომლებიც გამოაქვს მომრიგებელ მოსამართლეებს. 1885 წ. გამოცემა. მე-10, შევსებ. გამ.). СПБ., изд. Н. С. Таганцевым, 1897. 450 გვ. — 84.

«Утро России» («რუსეთის დილა»), М., 1909, № 1, 15/XI, გვ. 6; № 2, 17/XI. გვ. 1. — 441.

ფ

Фабрично-заводская промышленность и торговля России (რუსეთის საფაბრიკო-საქარბნო მრეწველობა და ვაჭრობა).

СПБ., изд. деп. торговли и мануфактур Мин-ства финансов. 1893. 60. 334, 351 გვ. 27.

Философские исследования, обозрения и проч., издаваемые под ред. проф. Г. Челпанова. Т. 1, вып. 1—2 (ფილოსოფიური გამოკვლევანი, მიმოხილვანი და სხვ., გამოცემული პროფ. გ. ჩელპანოვის რედაქციით. ტ. 1. გამ. 1—2). Киев, 1904. — 374.

ხ

***Харизоменов, С. А. Промыслы Владимирской губернии.** Вып. 3. 5 (ხარიზომენოვი, ს. ა. ვლადიმირის გუბერნიის სარეწები. გამ. 3. 5). М., изд. А. Баранова. 1882. 1884. Вып. 3. Покровский и Александровский уезды (პოკროვსკის და ალექსანდროვსკის მაზრები). 1882. X. 256, 147 გვ.— 44.

Вып. 5. Переяславский и Александровский уезды (პერეასლავის და ალექსანდროვსკის მაზრები). 1884. VIII, 229 გვ. — 44.

ც

Цедербаум, В. О. (Левицкий, В.). Август Бебель. Его жизнь и деятельность. 1840—1913 г. (ცედერბაუმი, ვ. ი. (ლევიცკი, ვ.). ავგუსტ ბებელი.

მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა. 1840—1913 წ.). СПБ., тип. «Виктория», 1914. 79 გვ. — 515.

Цион, И. Ф. Нигилисты и нигилизм (ცოიონი, ი. ფ. ნიპილისტები და ნიპილიზმი). М., 1886. IV, 139 გვ. — 224.

Ч

Челпанов, Г. И. Авенариус и его школа (ჩელპანოვი, გ. ი. ავენარიუსი და მისი სკოლა). წიგნში: Философские исследования, обозрения и проч., издаваемые под ред. проф. Г. Челпанова. Т. 1, Вып. 2. 1904, გვ. 1—42. — 374.

— Имманентная философия (იმანენტური ფილოსოფია). წიგნში: Философские исследования, обозрения и проч., издаваемые под ред. проф. Г. Челпанова. Т. 1, Вып. 1. 1904, გვ. 1—39. — 374.

Чехов, А. П. «Три сестры» (ჩეხოვი, ა. პ. «სამი და») ჟურნალში: «Русская Мысль», 1901, кн. 2, გვ. 124—178. — 298.

Чупров, А. И. Влияние урожая и хлебных цен на разные стороны экономической жизни. Доклад проф. А. И. Чупрова и прения в III Отделении императорского Вольного экономического общества 1 и 2 марта 1897 г. (Стенографический отчет).

(ჩუპროვი, ა. ი. მოსავლისა და პურის ფასების გავლენა ეკონომიური ცხოვრების სხვადასხვა მხარეზე. პროფ. ა. ი. ჩუპროვის მოხსენება და პაექრობა საიმპერატორო თავისუფალი ეკონომიური საზოგადოების III განყოფილებაში 1897 წ. 1 და 2 მარტს (სტენოგრაფიული ანგარიში). ჟურნალში: «Труды императорского Вольного экономического общества», 1897, № 4, გვ. 1—95. — 57.

Ш

Шахов, А. Очерки литературного движения в первую половину XIX века. Лекции по истории французской литературы, чит. на Высш. женск. курсах в Москве (შახოვი, ა. ნარკვევები ლიტერატურული მოძრაობისა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში. ლექციები ფრანგული ლიტერატურის ისტორიაში, წაკითხული ქალთა უმაღლ. კურსებზე მოსკოვში). СПБ., 1898, VI, 369 გვ. — 140, 141.

Шелгунов, Н. В. Сочинения в двух томах. Т. 1 и 2 (შელგუნოვი, ნ. ვ. თხზულებანი ორ ტომად. ტ. 1 და 2), СПБ., изд. Ф. Павленкова, 1891. — 7, 28.

Шиппель, М. Технический прогресс в современной промышленности. Пер. с нем. Л.

М. Зака (შიპელი, მ. ტექნიკური პროგრესი თანამედროვე მრეწველობაში. თარგმ. გერმ. ლ. მ. ზაკის). Одесса, изд. А. С. Павловского, 1895. 36 გვ. — 26.

Штанге, А. Как помочь кустарям-замочникам Павловского района (შტანგე, ა. როგორ დავეხმაროთ პავლოვის რაიონის შინამრეწველ-მებოქლომეებს). თურნალში: «Экономический Журнал», 1889. № 7—8, გვ. 26—83. — 91.

Щ

Щербина, Ф. А. Общий очерк экономических и торгово-промышленных условий района Владикавказской железной дороги. Хлебная производительность и торговля. Вып. 1—3 (შჩერბინა, ფ. ა. ვლადიკავკაზის რკინიგზის რაიონის ეკონომიური და სავაჭრო-სამრეწველო პირობების საერთო ნარკვევი. პურის წარმოება და ვაჭრობა. გამოშვ. 1—3). 1892—1894. — 105.

Э

«Экономический Журнал» («ეკონომიური თურნალი»), СПБ., 1889. № 7—8, გვ. 26—83. — 91.

Энгельгардт, М. Н. Открывающиеся карты (ენგელგარდტი, მ. ნ. გამომქვეყნებული

საიდუმლო). გაზეთში: «Новости», 1899, № 152, 4/VI, გვ. 2. — 259.

*Энциклопедический словарь Т-ва «Бр. А. и И. Гранат и К°». 7-е, соверш. переработ. изд. Т. 28. (ენციკლოპედიური ლექსიკონი აზხ-ბისა, «ბმ. ა. და ი. გრანატი და კომპ.» მე-7, მთლიანად გადაშუავ. გამ. ტ. 28). М., [1915]. — 524, 527, 520, 537.

Ю

Южакон, С. Н. Вопросы просвещения. Публицистические опыты (იუჯაკოვი, ს. ნ. განათლების საკითხები. პუბლიცისტური ცდები) СПБ., 1897. VIII, 283 გვ. — 109, 111.

«Юридический Вестник» («იურიდიული მოამბე»), М., 1887, №№ 11, 12. — 97, 105, 113, 114.

Я

Ян-ский, В. [Рецензия на книгу] В. Левницкий. Август Бебель. «Его жизнь и деятельность». 1840—1913. СПБ., 1914. (იან-სკი, ვ. [რეცენზია წიგნისა]: ვ. ლევოცკი. ავგუსტ ბებელი. «მისი ცხოვრება და მოღვაწეობა». 1840—1913. სპბ. 1914). თურნალში: «Просвещение», 1914, № 1, გვ. 104—105. — 516.

A

«Archiv für soziale Gesetzgebung und Statistik». Hrsg. von Dr. H. Braun. («სოციალურ კანონმდებლობისა და სტატისტიკის არქივი». რედაქტორი დ-რი ჰ. ბრაუნი). Berlin. 1897; 1898; 1899; 1900. — 45, 57, 69, 144, 162, 261, 263, 278.

Axelrod, P. Die historische Berechtigung der russischen Sozialdemokratie (აქსელროდის, პ. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის იტორიკული ამოკანება). გერმანულში: «Die Neue Zeit», 1897—1898, B.I. 2, № 30, გვ. 100—110; № 31, გვ. 140 — 149. — 185.

B

Babbage, Ch. On the economy of machinery and manufactures (ბაბეჯი, ჩ. მანქანებისა და ფაბრიკების ეკონომიური ბუნების შესახებ). London, Ch. Knight, 1832. 320 გვ. — 188.

Bädeker, K. La Suisse et les parties limitrophes de l'Italie, de la Savoie et du Tyrol. Manuel du voyageur (ბედეკერი, კ. შვეიცარია და მისი მოსაზღვრე ოლქები იტალიისა, სავოიისა და ტიროლისა. გზამკვლევი) Leipzig — Paris, 1893. XXVIII, 514 გვ. — 136, 347.

Bauer, O. Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie (ბაუერი ო. ეროვნული საკითხი და სოციალ-დემოკრატია). Wien,

J. Brand, 1907, VIII, 576 გვ. — 364.

Becher, E. Philosophische Voraussetzungen der exakten Naturwissenschaften (ბეხერი, ე. ზუსტ მეცნიერებათა ფილოსოფიური წინამძღვრები). Leipzig. Verlag von J. A. Barth, 1907. V, 243 გვ. — 395.

Beer, M. Geschichte des Sozialismus in England (ბერი, მ. ისტორია სოციალიზმისა ინგლისში). Stuttgart, Dietz, 1913. XII, 512 გვ. — 507, 515.

«Berliner Tageblatt» («ბერლინის ყოველდღიური ფურცელი»), Berlin, 1909. — 441.

Bernstein, E. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie (ბერნშტეინი, ე. სოციალიზმის წინამძღვრები და სოციალ-დემოკრატიის ამოცანები). Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 გვ. — 232, 235, 251, 255 — 256.

Blos, W. Die französische Revolution. Volkstümliche Darstellung der Ereignisse und Zustände in Frankreich von 1789 bis 1804, 2-te Aufl. (ბლოსი, ვ. საფრანგეთის რევოლუცია. პოპულარული გადმოცემა ამბებისა და მდგომარეობისა საფრანგეთში 1789 დან 1804-წლამდე, მე-2 გამ.) Stuttgart, Dietz. 1890. VI, 632 გვ. — 162, 180.

Bourget, P. La barricade. Chronique de 1910 (ბურჟე, პ. ბარიკადა. 1910 წლის ქრონიკა).

Paris, 1910. LX, 274 გვ. — 451
«Bulletin Officiel». — 279.

C

Cunow, H. Sozialphilosophische Ir-
rthümer. 1. Professor Stammier
(კუნოვი, ჰ. სოციალ ფილოსო-
ფიკრი ცდომილებანი. 1. პრო-
ფესორი შტამმერი). ჟურნალ-
ში: «Die Neue Zeit», 1897 —
1898, Bd. 2, № 35, გვ. 257 —
268. — 245.

— Ursprung der Religion und des
Gottesglaubens (რელიგიისა და
ღვთისმორწმუნეობის წარმო-
შობა). Berlin, Vorwärts, 1913.
164 გვ. — 507.

E

L'Eclair (ელეკა), Paris, 1909.
— 441.

Engels, F. La force et l'économie
dans le développement social
(ენგელსი, ფ. ძალა და ეკონო-
მიკა საზოგადოების განვითა-
რებაში)*. Paris. Giard et
Brière, 1897. — 88.

F

Fiedler, F. Deutsche Grammatik
für russische Lehranstalten (ფიდ-
ლერი, ფ. გერმანული გრამა-
ტიკა რუსული ს.სწავლებლები-
სათვის). St. - Petersburg,
1890. 119 გვ. — 174.

Foville, A. La France économique.
Statistique raisonnée et com-
parative. Année 1887 — 1889
T. 1—2 (ფოვილი, ა. საფრანგე-
თის ეკონომიკა. ანალიზური და

შედარებითი სტატისტიკა.
1887 1889 წწ. ტ. 1—2). Paris,
Colin, 1887—1890. — 28.

France, A. Vie de Jeanne d'Arc.
T. 1—2 (ფრანსი, ა. ჟანა დ'არ-
კის ცხოვრება ტ. 1—2). Paris,
Calmann — Lévy, S. R. — 368.
Führer durch Wien — ob Meu-
rer, J.

«Frankfurter Zeitung» («ფრანკ-
ფურტის გაზეთი») 1898; 1899.
— 158, 162, 220, 235, 251,
256.

G

Gilbreth, F. B. Motion study.
A. method for increasing the
efficiency of the workman
(ჯილბრეტი, ფ. ბ. მოძრაობათა
შესწავლა. მუშის ზრომის ნა-
ყოფიერების გაძიდების საშუა-
ლები). London, 1911. 116 გვ.
— 537, 538

Guesde, J. Le socialisme au jour
le jour (გესდი, ჯ. სოციალიზ-
მი ბოროლა სოციალიზმ სა-
თვის). Paris, Giard et Brière,
1899. VII, 488, გვ. — 242

«Die Gleichheit (თანასწორობა).
Stuttgart, 1912 — 491.

Gumplowisz, L. Grundriss der So-
ziologie (გუმპლოვიჩი, ლ. სო-
ციოლოგიის ს. ფუძელები). Wi-
en, 1885. VI, 246 გვ. — 69.

— System socyologii (სოციოლოგი-
ის სისტემა). Warszawa, [1887].
III, 473, IV გვ. — 140, 141.

H

Hauptmann, G. «Die Weber» (ჰა-
უპტმანი, გ. «ფეიქრები»). — 14.

* ლაპოაკია ფ. ენგელსის ნაშრომზე: „ძალადობის როლი ისტორიაში“.

Hendschel's Telegraph (ჰენშელის ტელეგრაფი). Frankfurt a. Main, 1901, 1912. — 301, 326.

Heyse, J. Ch. A. Deutsche Grammatik oder Lehrbuch der deutschen Sprache. 25. Aufl. (ჰაიზე, ი. ქ. ა. გერმანული გრამატიკა ანუ გერმანული ენის სახელმძღვანელო. 25-ე გამ.) Hannover-Leipzig, 1893, XIV, 617 გვ. — 224.

Hinrichs — იხ. «Monatliche Uebersicht der bedeutenderen Erscheinungen des deutschen Buchhandels».

«Die historische Berechtigung...» — იხ. Axelrod, P.

Hobson, J. A. Imperialism (ჰობსონი, ჯ. ა. იმპერიალიზმი). London, J. Nisbet, 1902. VI, 400 გვ. — 350, 537, 533.

Huschke, L. Landwirtschaftliche Reinertrags-Berechnungen bei Klein-Mittel-und Grossbetrieb, dargelegt an typischen Beispielen Mittelthüringens (ჰუსჩკე, ლ. გამოანგარიშება სასოფლო-სამეურნეო წარმოების წმინდა შემოსავლითა წვირილ, საშუალო და მსხვილ მეურვეობებში შუა ტიურინგიის ტიპური მაგალითების მიხედვით). Jena, Fischer, 1902. IV, 184 გვ. — 364.

J

Jahrbuch des Unterrichtswesens in der Schweiz. 1892—1894. Bearb. und mit Bundesunterstützung hrsg. von A. Huber (შვეიცარიაში სახალხო განათ-

ლების წელიწადეული. 1892 — 1894. მოამზადა და გამოსცა ა. ჰუბერმა ფედერალური მთავრობის ხელშეწყობით). Zürich, Art. Institut J. Füssli, 1894 — 1896. 3 ტომი. — 136.

James, W. Pragmatism. A new name for some old ways of thinking. Popular lectures on philosophy (ჯეიმსი, უ. პრაგმატიზმი, ახალი სახელწოდება აზროვნების ზოგიერთი ძველი მეთოდისათვის. პოპულარული ლექციები ფილოსოფიაში). London, 1907. XIII, 309 გვ. — 431.

«Journal Officiel de la République Française» («საფრანგეთის რესპუბლიკის ოფიციალური გაზეთი»), Paris, 1890. — 176, 187.

K

*Kautsky, K. Die Agrarfrage (კაუტსკი, კ. აგრარული საკითხი). Stuttgart, Dietz, 1899. VIII, 451 გვ. — 217, 220, 222, 225, 228, 232.

— Nationalität und Internationalität (ნაციონალიზმი და ინტერნაციონალიზმი). Stuttgart, P. Singer, 1908. 36 გვ. (Ergänzungshefte zur «Neuen Zeit» № 1, 1907—1908. Ausg. am 18 Jan. 1903). — 362, 364, 367.

— Sozialismus und Kolonialpolitik, (სოციალიზმი და კოლონიური პოლიტიკა). Berlin, Vorwärts, 1907, 80 გვ. — 362, 367.

Kemmerer. Technischer Fortschritt

(კემერერი. ტექნიკური პროგრესი). — 537, 538.

Kovalevsky, M. Le régime économique de la Russie (კოვალევსკი, მ. რუსეთის ეკონომიური წესობილვა). Paris, Giard et Brière, 1898. 362 გვ. — 176.

L

«The Labour Gazette» «მუშათა გაზეთი». London, 1897. — 81.

Labriola, A. Essais sur la conception matérialiste de l'histoire (ლაბრიოლა, ა. ისტორიის მატერიალისტური გაგების იარაღები). Paris, Giard et Brière, 1897. 348 გვ. — 83—84, 89, 103, 157.

—Im memoria del manifesto del comunisti (კომუნისტური მანიფესტის ხსოვნისათვის). Roma, 1895, 87, გვ. — 83—84.

—Del materialismo storico. Dilucidazione preliminare (ისტორიული მატერიალიზმის შესახებ. წინასწარი განმარტებანი). Roma, 1896. 153 გვ. — 83—84.

—Socialisme et philosophie (Lettres à G. Sorel). (სოციალიზმი და ფილოსოფია (წერილები ე. სორელისადმი)) Paris, Giard et Brière, 1899. V, 262 გვ. — 242.

*«Lichtstrahlen». Hrsg. von J. Borchardt («სინათლის სხივები», რედაქტორი ი. ბორხარტი). Berlin. 1915. — 529.

Lowell, P. Mars and its canals (ლოუელი, პ. მარსი და მისი არხები). 1907. — 377.

M

Marx, K. Critique de la philosophie du droit de Hegel (მარკსი, კ. ჰეგელის სამართლის ფილოსოფიის კრიტიკისათვის). Paris, Giard et Brière, 1895. 15 გვ. — 88.

—Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie. Hrsg. von Fr. Engels. Bd. 3. (კაპიტალი. პოლიტიკური ეკონომიის კრიტიკა. დასაბუთად ზომზადებულია ფ. ენგელსის მიერ. ტ. 3). Hamburg, Meissner, 1894 — 4.

—Misère de la philosophie. Réponse à la Philosophie de la misère de m. Proudhon. Avec une préf. de F. Engels (ფილოსოფიის სიღატაკე ბ. ნ. პროუდონის «სიღატაკის ფილოსოფიის» პასუხი. ფ. ენგელსის წინასიტყვაობით) Paris, Giard et Brière, 1895. 292 გვ. — 88.

*Marx, K. und Engels, F. Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx 1844 bis 1883. Hrsg. von A. Bebel und E. Bernstein. Bd. 1—4 (მარკსი, კ. და ენგელსი, ფ. კ. მარკსისა და ფ. ენგელსის მიმოწერა 1844—1883 წლებში. დასაბუთად დამზადებულია ა. ბებელის და ე. ბერნშტეინის მიერ. ტ. 1—4). Stuttgart, Dietz 1913—507.

Mehring, F. Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. T. 1—2 (მერინგი, ფ. გერმანიის სოციალ-დემოკრატიის ისტორია. ნ 1—2). Stuttgart, Dietz, 1897 — 1898. — 82, 253.

Meurer, J. *Kleiner illustrierter Führer durch Wien und Umgebungen* (დეილერი, ი. კლენსა და ნიხი მიუგამოვებს მცირე ილუსტრირებული გზაყველვი) — 301.

Mirbeau, O. *Dingo* (მირობო, ო. დინგო, Paris, E. Flammarion, 1897 გვ. — 507.

**«Monatliche Uebersicht der bedeutenderen Erscheinungen des deutschen Buchhandels»* («ყოველთკაცი ბიწიწილვა უნწ შვიელოვანე ი. ჯან-ცეწეზსა, რომლე იცეც დება გერმანი ს წიგნა ბახარხ») Leipzig, J. C. Illersche Buchhandlung, [1902] — 507.

«Le Mouvement Socialiste» («სოცალისტური მოძრაობა»), Paris, 1896. — 259

Muret, E. *Taschenwörterbuch der englischen und deutschen Sprache* (T. I. Englisch deutsch მიუე, ე ინგლისური და გერმანული ენება) ჯიბის ლე-სიკონი ტ. I. ინგლისურ-გერმანული ლექსიკონი) Berlin — Schöneberg, Langenscheidtsche Verl.-Buchh., 1902. — 334.

N

Negri, A. *Fatalita* (ნეგრი, ა. ბედი). Milano, Treves, 1892. XVI, 152 გვ. — 282

— *Tempeste* (ქარიშხალი). Milano, Treves, 1896, 319 გვ. — 139.

«Die Neue Zeit» («ახალი დროება»), Stuttgart, 1897; 1898; 1908 (№ 1-ის დანართი: 1912; 913. — 107, 144, 156, 170 171, 178, 185, 193, 205, 222, 245, 258, 362, 364, 486, 507.

P

Parvus. *Die Kolonialpolitik und der Zusammenbruch* (პარვუსი, კოლონიური პოლიტიკა და კაპიტალისტური წყობილების დამოღობა). Leipzig, 1907. 155 გვ. — 362.

— [სტატიები ბერწუტენის წინააღმდეგ] გაზეთში: «Sächsische Arbeiterzeitung», 1898 — 256.

Pawlow sky, J. *Deutsch-Russisches Wörterbuch Dritte umgearbeitete und wesentlich vermehrte Ausgabe* (პავლოვსკი, ი. გერმანულ-რუსული ლექსიკონი. მე-3 გადამწევიებული და მნიშვნელოვნ. შეესებ. გამოც.). Leipzig, F. Fleischer, 1888, VI, 1527 გვ. — 26

Plechanow, G. *Beiträge zur Geschichte des Materialismus* (პლეხანოვი, გ. მატერიალიზმის ისტორიის ნარკვევები). Stuttgart, Dietz, 1896. VIII, 264 გვ. — 240.

— *Wofür sollen wir ihm dankbar sein?* *Offener Brief an Karl Kautsky* (რისთვის უნდა ვიყავთ მისი მადლობელი? ღია წერილი კარლ კაუცკის). ჟურნალში: «Sächsische Arbeiterzeitung», 1898, № 253, 2. Beilage, № 254, Beilage, № 255, Beilage. — 255.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Stuttgart vom 3. bis 8. Okt. 1898 (გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული პარტი-

ის 1898 წ. 3—8 ოქტომბერს
შტუტგარტში შემდგარი ყრი-
ლობის სხდომათა ოქმები). Ber-
lin, Vorwärts, 1898. 238 გვ.
— 259.

S

«Sächsische Arbeiterzeitung» («სა-
ქსონიის მუშათა გაზეთი»), Dres-
den, 1898, № 253, 2. Beilage:
№ 254. Beilage, № 255, Bei-
lage — 256.

Schlüter, H. Die Chartisten-Bewe-
gung. Ein Beitrag zur sozial-
politischen Geschichte Eng-
lands (შლიუტერი, ჰ. ჩარტის-
ტული მოძრაობა. ინგლისის
სოციალ-პოლიტიკური ისტო-
რიის ნარკვევი). New York.
Socialist literature C°, 1916.
368 გვ. — 545.

Eine Sensationsnachricht (სენსა-
ციური ცნობა). გაზეთში: «Vor-
wärts», 1909, № 281, 2/XII. 1.
Beilage, გვ. 2. — 441.

«Soziale Praxis» («სოციალური
პრაქტიკა»), Berlin, 1897. — 67.

Stammier, R. Wirtschaft und Recht
nach der materialistischen Gesch-
ichtsauffassung (შტამმერი, რ.
მეურნეობა და სამართალი ის-
ტორიის მატერიალისტური გა-
გების თვალსაზრისით). Leip-
zig, Verlag von Veit und
Comp., 1896, VIII, 668 გვ.
— 345.

«Stampa» («პრესა»), Torino. — 553.

Sweet, H. Elementarbuch des ges-
prochenen Englisch (სვიტი, ჰ.
სასაუბრო ინგლისური ენის სა-

ბელმძღვანელო). Oxford, 1901.
— 333 — 334.

T

Treves, C. Polemica Socialista
(ტრევესი, კ. პოლემიკა სოცია-
ლისტურ თემებზე). Bologna.
1921. XI, 378 გვ. — 558.

Turati, F. Trent'anni di Critica So-
ciale (ტურატი, ფ. სტატიები
ეჟრნალიდან «კრიტიკა სოცია-
ლე» 30 წლის მანძილზე). Bo-
logna. 1921. XII, 345 გვ. —
— 558.

Turgenev, J. S. «Reclam»-ის ვი-
მომცემლობაში. — 174. 189. 210.
218.

U

Ure, A. The Philosophy of manufak-
tures: or an exposition of the
scientific, moral, and com-
mercial economy of the fac-
tory system of Great Britain
2d ed. corr. (იური, ა. ფაბრი-
კის ფილოსოფია ანუ დიდა-
ბრიტანეთის საფაბრიკო სისტე-
მის აღწერილობა მეცნიერუ-
ლი, ზნეობრივი და კომერციუ-
ლი თვალსაზრისით. მე-2 შე-
სწორ. გამოც.). London. Ch.
Knight, 1835. IX, 480 გვ. —
— 188.

V

«Vorwärts» («წინ»), Berlin, 1899.
1909, № 281, 2/XII. 1. Beila-
ge, გვ. 2. — 251, 441.

W

Webb, S. and Webb, B. The history of trade unionism. 2d ed. (ვები, ს. და ვები, ბ. ტრედ-იუნიონიზმის ისტორია. მე-2 გამოც.). London, Longmans, Green, 1896. XVI, 558 გვ. — 172, 255.

—Theorie und Praxis der englischen Gewerkvereine (Industrial democracy). Bd. 1—2 (ინგლისის ტრედ-იუნიონების თეორია და პრაქტიკა (ინდუსტრიული დემოკრატია). ტ. 1—2).

Stuttgart, Dietz, Nachf., 1898. — 119, 121—122, 231, 236, 242, 245, 254, 255, 256, 257.

—Industrial democracy. Vol. 1—2. (ინდუსტრიული დემოკრატია. ტ. 1—2). London—New York, Longmans, Green, 1897.

Vol. 1 (ტომი 1). XXII, 452 გვ.— 119, 121—122, 124, 133, 138, 141, 143, 146, 231, 255;

Vol. 2 (ტომი 2). VII, 922 გვ.— 231, 236, 242, 245, 254, 255, 256, 257.

სახელთა საძიებელი

ა

- ა. ვ. — იხ. სკლიარენკო ა. პ.
 ა. მ., ანტ. მ. — იხ. როზენბერ-
 გი ა. მ.
 ა. ნ. — იხ. პოტრესოვი ა. ნ.
 ავგუსტა პავლ. — იხ. ნეეზო-
 როვა ა. პ.
 ავილოვი ბ. ვ. — 225.
 აკიმოვი ვ. პ. (მახნოვეცი ვ. პ.) —
 193.
 ალ. ანდრიას-ძე — იხ. ზალეუ-
 სკი ა. ა.
 ალ. კ., ალ. კირ., ალექსანდრა
 კირილეს ასული — იხ. ჩე-
 ბოტარიოვა ა. კ.
 ალექსანდრე ივანეს-ძე — იხ.
 ვერეტენიკოვი ა. ი.
 ალექსანდრე ლეონტის-ძე — იხ.
 მაღჩენკო ა. ლ.
 ალექსანდროვი ა. — 334.
 ალექსინსკი გ. ა. — 368.
 ალიუშკევიჩი ნ. ო. — 165.
 ანატოლი, ანატოლი ალექსან-
 დრის-ძე — იხ. ვანევი ა. ა.
 ანდრეივი ლ. ნ. — 396.
 ანდრეივა მ. თ. — 359.

- ანა ილიას ასული, ანიუტა,
 ანია — იხ. ულიანოვა-ელი-
 ზაროვა ა. ი.
 აპოლინარია ალექსანდრეს ასუ-
 ლი — იხ. იაკუბოვა ა. ა.
 არდაშევი დ. ა. (დ. ა.) — 19.
 არდაშევა ლ. ა. — 2.
 არეფიევი ვ. ს. — 194.
 არმანდი ი. თ. (ინესა) — 510.

ბ

- ბაზაროვი ვ. (რუდნევი ვ. ა.) —
 392, 399.
 ბაზილი — იხ. სტარკოვი ვ. ვ.
 ბაუერი ო. — 354.
 ბეთპოვენი, ლუდვიგ, ვან —
 510.
 ბეილისი მ. — 517.
 ბელტოვი ნ. — იხ. პლესანოვი
 გ. ვ.
 ბერნშტეინი ე. — 232, 235, 240.
 251, 255, 256.
 ბეხერი ე. — 395.
 ბიძაშვილი — იხ. კრასინი გ. ბ.
 ბლაჟევესკი მ. ვ. — 77.
 ბოგდანოვი ა. (მალინოვსკი ა. ა.) —

103, 107, 236, 240, 377, 392,
409, 410, 413, 415.

ბონა-ბრუევიი ე. ღ. 367, 387,
388, 536.

ბულგაკოვი ხ. ნ. — 107, 116,
172, 210, 225, 228, 232, 235,
245, 254, 256, 257.

ბულაჩინები — იხ. ნევეზორო-
ვები ა. პ. და ს. პ., ნევეზო-
როვა-კრეტიანოვსკაია ზ. პ.

ბურჟე პ. (Bourget P.) — 451.

ბ

ბამბცემელი — იხ. კრუმბიუ-
გელი ლ.

ბამბცემელი — იხ. პოტრესო-
ვი ა. ნ.

ბეზუდები რ. (ციმერმანი რ. ე.) —
195, 208, 237.

ბინზბურგი ხ. ზ. — 77.

ბლები — იხ. კრეტიანოვსკი
გ. მ.

ბოლდენბერგი ი. პ. (მეშკოვს-
კი) — 367.

ბოლდმანი ბ. ი. — იხ. გორვეი
ბ. ი.

ბოზენჭაუზი მ. გ. (მ. გ., მარიამ
გერმანეს ასული) — 137, 139.

ბორა — იხ. ლოზგაჩე-ელიზა-
როვი გ. ი.

ბორევი ბ. ი. (ბოლდმანი ბ. ი.) —
165.

ბორკი ა. მ. (ბეშკოვი ა. მ.) —
318, 328, 359, 377, 387, 441,
471, 485, 547, 549, 550.

გრანატი ა. ნ. და ი. ნ. (გრანა-
ტები) — 358, 361, 383, 524,
526, 529, 537.

გრაფოგო — 1.

გრიგორიევა ნ. ა. — 133.

გრიგორიევი მ. ე. — 157, 172.

გურევი ი. ღ. (სპირნოვი ე.) —
361, 528.

დ

და. ა. — იხ. არდაშევი დ. ა.

და. ი., დიმიტრი ილიას-ძე — იხ.
ულიანოვი დ. ი.

დანი თ. ი. (გურევი თ. ი.) —
515.

დაუგე პ. გ. — 371.

დეიდა — იხ. კალმეოვა ა. მ.
დობკოვინი — 25.

ე

ე. ე., ელვირა ერნესტის ასუ-
ლი — იხ. როზენბერგი ე. ე.

ე. ვ., ელ. ვას., ელისაბედ ვასი-
ლის ასული — იხ. კრუპ-
სკაია ე. ვ.

ეგორი — იხ. მარტოვი ლ.

ელიზაროვა — იხ. ულიანოვა-
ელიზაროვა ა. ი.

ელიზაროვი მ. ტ. (მ. ტ., მარ-
კი) — 4, 9, 13, 16, 17, 26,
51, 60, 62, 65, 72, 73, 75,
80—81, 84, 91—92, 94, 99,
102, 103—104, 108, 110, 116,
120, 123—124, 134, 136, 137,
148, 156, 163, 165, 168, 174,
189, 203, 207, 208, 210, 224,
235, 236, 238, 266, 270, 276,
281, 283, 284, 286, 292, 298,
303—304, 305, 307, 309, 311,
312—313, 315, 318, 320, 322,
327, 330, 331, 340, 345, 346,

351, 354, 368, 374, 398, 404,
416, 418, 433, 438, 451, 463,
469, 471, 477, 479, 480, 483,
485, 487, 489, 492, 493—494,
495, 497, 498, 503, 509, 517,
518, 524, 529, 530, 533, 534,
537, 538, 539, 541.

ელიზაროვი პ. ტ. — 312.

ენგბერგი ო. ა. (ოსკარი) — 108,
261.

ენგელგარდტი მ. ნ. — 259.

ენგელსი ფ. — 442, 507.

ერგინი ა. ა. — 165.

ეფიშოვი მ. დ. — 130.

«ექიმში» — იხ. სკლიარენკო ა. პ.

3

ვ. ა., ვ. ა.-ძე — იხ. იონოვი ვ. ა.

ვ. ვ. — იხ. სტარკოვი ვ. ვ.

ვ., ვ. ი., ვ. ი. უ., ვ. უ., ვ. ულია-
ნოვი, ვლად. ულიანოვი, ვა-
ლოდია — იხ. ლენინი ვ. ი.

ვალენტინოვი ნ. (ხოკოლოვი
ა. ვ.) — 388, 392.

ვანდერველდე ე. — 255.

ვანიევი ა. ა. (ანატოლი, ანატოლი
ალექსანდრეს-ძე) — 40, 51,
59, 81, 88, 118, 165, 185,
193, 211, 213, 239, 244, 256,
257.

ვაჟინსკი — 25.

ვაცეტისი ი. ი. — 547.

ვახი ს. და ბ. (ვებები, უებები) —
121, 138, 172, 256, 262, 361.

ვერეტენიკოვა მ. ი. (მ. ივ. ასუ-
ლი, მარიამ ივანეს ასული)
374, 375.

ვერეტენიკოვი ა. ი. (ალექსანდრე
ივანეს-ძე) — 121.

ვერეტენიკოვი ნ. ი. (ნიკოლოზ
ივანეს-ძე) — 121.

ვერნადსკი ვ. ი. — 422.

ვლადიმირსკაია ლ. ს. — 473.

ვლადიმირსკი მ. თ. (მ. თ.) — 463,
473.

ვოდოვოჟოვა მ. ი. — 150, 159,
161, 166, 167, 171, 172, 265,
308, 316.

ვოდოვოჟოვი ნ. ვ. — 100.

ვოლფი მ. ო. — 81, 85, 141,
157, 163, 174.

ვოროვსკი ვ. ვ. — 499.

ზ

ზაკრუევსკი — 295.

ზალდესკი ა. ა. (ალ. ანდრეას-
ძე) — 5.

ზამორაევი ბ. კ. (პეტრე ეუზ-
მას-ძე) — 67.

ზვორიჩინა მ. ვ. (მ. კ.) — 315.

ზინა, ზინაიდა პავლეს ასული —
იხ. ნეეზოროვა-ჭრუჭანოვს-
კაია ზ. პ.

ზმეევი ვ. ე. — 155.

ი

იაკოვლევი ე. კ. — 77.

იაკუბოვა ა. ა. (პოლინარია
ალექსანდრეს ასული, ეუბა,
ლიროჩკა) — 133, 136, 194,
211, 213, 250.

ილინი ვ. — იხ. ლენინი ვ. ი.

ილოვასკი დ. ი. — 7.

იონოვი ვ. ა. (ე. ა., ვ. ა.-ძე, ჩი-
კავოელი) — 72, 95, 172,
201, 202, 217, 229, 232, 235.

იხტორიკოსი — იხ. სკვორცოვ-
სტეპანოვი ი. ი.

იუდინი გ. ვ. — 32, 34, 39.

ი., იული — ი. ბ. მარტოვი ლ.
იუდაიკოვი ხ. ნ. — 95, 109, 111.
იუშევიჩი პ. ხ. — 392.
იუზოცკი ი. ა. — 100, 139.

კ

კაბლუკოვი ნ. ა. — 87, 184, 192,
212, 225, 228.
კალმეიკოვა ა. მ. (დეიდა) — 85,
142, 156—157, 161, 174, 182,
200, 211, 224, 324.
კაშენევი ლ. ბ. — 357, 358, 361.
კაშენევი ხ. ს. — 547.
კაშენსკი ნ. — ი. ბ. პლენანოვი
ბ. ვ.
კაუცკი კ. — 217, 220, 222, 225,
228, 232, 364, 367.
კანოროვსკი კ. რ. — 266.
კლიუნევესკი ვ. ო. — 4.
კნაპოვიჩი ა. ი. — 261, 316.
კნაპოვიჩი ლ. მ. (ლილია, ლილია
მიხეილის ასული) — 354,
368, 538.
კნაპოვიჩი ნ. მ. — 261.
კოვალევსკი მ. მ. — 176.
კოველარტი ფ. — 392.
კოკუშკა — ი. ბ. მალჩენკო ა. ლ.
კოლუმბო — ი. ბ. ლალიანცი
ი. ქ.
კონი ფ. ი. — 77.
კოხანოვსკაია — ი. ბ. სოხანსკაია
ნ. ს.
კოხერი ტ. — 500, 504, 505.
კრასინი გ. ბ. (ბიძაშვილი) — 292.
კრასნოპეროვი ი. მ. — 172.
კრესტინსკი ნ. ნ. — 550.
კრუჟანოვსკი გ. მ. (გლეზი, მე-
გობარი-პოეტ) — 37, 40, 41,
43, 59, 60, 73, 74, 78, 83,

88, 90, 91, 92, 93, 94, 102,
103, 130, 132, 148, 181, 192,
205, 215, 244, 256.
კრუშჩიუგალი ლ. (გამომცემე-
ლი) — 390, 391, 392, 395,
410, 423, 427, 430, 432, 439,
487, 495.

კრუშკაია ე. ვ. (ე. ვ., ელ. ვას.,
ელისაბედ ვასილის ასული) —
97, 119, 125, 129, 130, 137,
143, 161, 163, 173, 174, 182,
191, 203, 209, 211, 214, 215,
220, 239, 242, 246, 251, 256,
262, 285, 305, 307, 308, 315,
316, 317, 318, 325, 327, 330,
332, 334, 337, 341—342,
346, 350, 351, 354, 356, 358,
365, 374, 432, 435, 441, 461,
462, 463, 466, 473, 477, 482,
483, 485, 486, 490, 493, 496,
497, 499, 501, 502, 507, 509,
511, 512, 517, 518, 519, 524,
527, 528.

კრუშკაია ნ. კ. (ნ. კ., ნად.
კონსტ. ულიანოვა, ნადეჟდა
კონსტანტინეს ასული, ნადიუ-
შკა, ნადია, რიბკინა, ულია-
ნოვა-ლენინა) — 46, 58, 63,
83, 84, 88, 92, 94, 98, 99,
100, 101, 103, 104, 108, 112,
115, 116, 117, 118, 119, 121,
124, 125, 126, 127, 130, 132,
133, 135, 137, 138, 144, 146,
150, 156, 159, 170, 174, 177,
178, 182, 183, 187, 196, 203,
209, 211, 214, 215, 217, 220,
223, 228, 239, 242, 246, 248,
251, 255, 257, 262, 264, 265,
268, 270, 277, 285, 291,
293, 294, 295, 298, 299, 300,

301, 305, 307, 308, 309, 312,
314, 315, 316, 317, 318, 327,
329, 330, 332, 333, 334, 337,
342, 343, 345, 347, 350, 351,
352, 354, 358, 359—360, 369,
374, 432, 438, 441, 447, 453,
461, 462, 463, 464, 465, 466,
471, 474, 475, 477, 479, 482,
484, 485, 486, 487, 490, 493,
497, 498, 499, 501, 502, 503,
504, 506, 507—508, 509, 511,
512, 515, 517, 518, 519, 522,
524, 526, 529, 530—531, 532,
533, 535, 537, 538, 539, 541,
542, 546, 547, 549, 550, 552.

კრუტოვსკი ვ. მ. (Arzt) — 31.

კრუშვიცი — 1.

კუბა — იხ. იაკუბოვა ა. ა.

კურნატოვსკი ვ. კ. — 144, 173,
194.

ლ

ლაგროვი პ. ლ. — 366.

ლალიანტი ი. ქ. (კოლუმბი) —
51, 79, 98, 157, 172, 217, 298.

ლასკერი ე. — 208.

ლაფარგი ლ. — 84.

ლემბდევა მ. ი. (მ. ი.) — 4.

ლევ ბორისის-ძე — იხ. კამენევი
ლ. ბ.

ლევითსკი ნ. ვ. — 253.

ლევიცკი ვ. ა. — 309, 387, 515.

ლეიტენინი გ. დ. (ლინდოვი
გ. დ.) — 367.

ლენინიკი ფ. ვ. (ლინგლინგი) —
133, 136, 194, 316, 343.

ლენინი ვ. ი. (ულიანოვი ვ. ი.,
ვ. ვ. ი., ვ. ი. უ., ვ. უ., ვ.
ულიანოვი, ვლად. ულიანოვი,

ვალოდია, ილინი ვ., ულიანო-
ვი, Oulianoff Vl., Ulianoff
W., U. Wl., Uljanow Vl.) —

1, 3, 4, 7, 8, 11, 13, 14, 17,
23, 26, 28, 31, 33, 35, 38, 41,
44, 46, 47, 51, 53, 55, 58, 60,
61, 64, 66, 68, 71, 72, 73,
75, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
87, 89, 90, 91, 94, 95, 98,
100, 104, 108, 109, 112, 114,
115, 116—117, 118, 120, 122,
124, 126, 127, 129, 131, 134,
137, 139, 140, 142, 144, 147,
149, 153, 155, 156, 157, 159,
162, 163, 164, 165, 169, 170,
172, 173—174, 175, 176—
177, 178, 179, 182, 184, 186,
188, 192, 194, 196, 200, 203,
204, 205, 207, 209, 211,
212—213, 214, 215, 217, 220,
221, 222, 224, 226, 227, 229,
230, 232, 234, 235, 237, 238,
240, 241, 242, 243, 244, 245,
246, 248, 249, 250, 252, 254,
256, 258, 260, 261, 262, 263,
264, 266, 267, 268, 270, 271,
272, 273, 274, 276, 278, 279,
282, 283, 285, 286, 287, 289,
290, 292, 294, 296, 298, 299,
300, 302, 304, 306, 308, 309,
311, 313, 315, 317, 319, 321,
323, 324, 326, 328, 329, 330,
332, 334, 336, 338, 340, 342,
345, 347, 348, 349, 350, 351,
354, 356, 358, 360, 363, 365,
367, 369, 370, 371, 372, 374,
375, 379, 384, 385, 387, 389,
391, 392, 393, 394, 397, 398,
400, 405, 408, 410, 413, 416,
419, 420, 423, 425, 428, 429,

431, 432, 434, 436, 438, 439,
440, 441, 444, 446, 448, 449,
451, 453, 456, 458, 459, 461,
463, 464, 465, 466, 467, 468,
470, 472, 473, 474, 475, 476,
477, 479, 480, 482, 484, 485,
486, 488, 490, 491, 492, 493,
494, 495, 497, 499, 500, 501,
502, 503, 504, 506, 508, 509,
510, 511, 513, 516, 517, 518,
519, 520, 521, 523, 525, 527,
528, 529, 531, 532, 533, 535,
536, 537, 538, 540, 541, 542,
543, 544, 545, 546, 548, 549,
551, 552, 554, 555.

ლეპეშინსკაია ო. ბ. — 144, 173,
261.

ლეპეშინსკი პ. ნ. — 133, 144,
173, 235, 261.

ლეოვინი გ. ფ. — 470.

ლიაზოვსკი ი. პ. — 30, 32, 34,
40, 60, 66, 88, 132, 137, 165,
172, 217, 239, 242, 243.

ლილია, ლილია მიხეილის ასუ-
ლი — ი. ხ. კნაპოვიჩი ლ. პ.
ლინგლინგი — ი. ხ. ლენგნიკი
ფ. ვ.

ლინდოვი გ. დ. — ი. ხ. ლეიტეი-
ზენი გ. დ.

ლიროჩკა — ი. ხ. იაკუბოვა ა. ა.

ლოზგაჩევი-ელიზაროვი გ. ი. (გო-
რა) — 554.

ლოზინსკი მ. ა. — 95.

ლონგე ფ. — 259.

ლუნაჩარსკი ა. ვ. — 440, 413,
415.

მ

მ. ა., მიხ. აღ., მიხეილ ალექსან-
დრეს ძე — ი. ხ. სილვინი მ. ა.

მ. აღ., მარიამ ალექსანდრეს
ასული — ი. ხ. ულიანოვა მ. ა.

მ. ვ. ი. ხ. ზეორიკინა მ. ვ.

მ. გ., მარიამ გერმანეს ასუ-
ლი — ი. ხ. გოპფენჰაუზი მ. გ.

მ. თ. — ი. ხ. ელადიშირსკი მ. თ.

მ. ი. — ი. ხ. ლებედევა მ. ი.

მ. ივ. ასული, მარიამ ივანეს
ასული — ი. ხ. ვერეტენიკოვა
მ. ი.

მ. ტ. — ი. ხ. ელიზაროვი მ. ტ.

მალჩენკო ა. ლ. (ალექსანდრე
ლეონტის ძე, კოკუშკა) — 161,
172.

მანია, მანიაშა, მარიამ ილიას ასუ-
ლი, მარიამ ულიანოვა — ი. ხ.
ულიანოვა მ. ი.

მარკი — ი. ხ. ელიზაროვი მ. ტ.
მარტოვი ლ. (ცედეზბაუმი ი. ო,
ეგორი, ი., იული) — 51, 59,
81, 88, 118, 130, 140, 144,
165, 185, 194, 259, 265, 515.

მარქსი კ. — 240, 362, 366, 442,
507, 524, 527, 537.

მასლოვი პ. პ. (ოქროს ბრწყველი,
სამარელი) — 50, 157, 161,
172, 232, 528.

მახი ე. — 389.

მახნოვეცი ვ. პ. — ი. ხ. აკიმოვი
ვ. პ.

მეგობარი-პოეტები — ი. ხ. კრეი-
ქაროვსკი გ. მ.

მელნიკოვი ხ. მ. — 77.

მენუინსკაია ლ. რ. — 548, 549.

მეშკოვსკი — ი. ხ. გოლდენბერგი
ი. პ.

მეშჩერიაკოვა ა. ი. (ჩეხურინა
ა. ი.) — 135, 250.

მეშჩერიაკოვი ბ. ლ. — 135, 250.

მიმოზა — ი. ხ. ულიანოვა მ. ი.

მიტია — ი. ხ. ულიანოვი დ. ი.
მიცევიჩი ს. ი. (ს. ი., სურგი ივა-
ნეს-ძე) — 133, 286.
მიხაილოვსკი ნ. კ. — 203, 232,
366.

მოლოტოვი ვ. მ. — 550.

მშენებელი — ი. ხ. ჯეგორცოვ-
სტეპანოვი ი. ი.

მწერალი — ი. ხ. სტრუვე პ. ბ.

ნ

ნ. ე., ნ. ე. ფ. — ი. ხ. ფედოსევი
ნ. ე.

ნ. კ., ნად. კონსტ. ულიანოვა, ნა-
დეჟდა კონსტანტინეს ასული,
ნადიუშკა, ნადია — ი. ხ. კრუ-
პსკაია ნ. კ.

ნადსონი ს. ი. — 511.

ნეფოროვა ა. პ. (ავგუსტა პაელ.)
— 46, 58, 457.

ნეფოროვა-კრუჟანოვსკაია ზ. პ.
(ზ. პ., ზინა, ზინაიდა პავლეს
ასული) — 46, 58, 83, 84,
205, 214, 244.

ნეფოროვა-შესტერინა ს. პ. —
46, 58.

ნეკრასოვი ნ. ა. — 511.

ნიკოლოზ ივანეს-ძე — ი. ხ. გე-
რეტენიკოვი ნ. ი.

ო

ო. ა., ოლა ალექსანდრეს ასუ-
ლი — ი. ხ. პაერევი ო. ა.

ოგანოვსკი ნ. პ. — 528.

ოდესკი თედორე — 448.

ოჟულოვა გ. ი. — 78.

ოჟულოვა ე. ი. — 78.

ოსკარი — ი. ხ. ენგბერგი ო.

ოქროს მრეწველი — ი. ხ. მას-
ლოვი პ. პ.

პ

პ. ბ. — ი. ხ. სტრუვე პ. ბ.

პაერევი ო. ა. (ო. ა., ოლა
ალექსანდრეს ასული) — 230,
239, 243, 261, 265.

პერესი ლ. ს. — 431.

პესკოვსკი მ. ლ. — 85.

პეტრე კუშმას-ძე — ი. ხ. ზაპო-
ლოუცი პ. კ.

პიატნიცკი კ. პ. — 387.

პიხარევი დ. ი. — 266.

პლენანოვი გ. ვ. (ბელტოვი ნ.,
კამენსკი ნ.) — 84, 409, 524,
528.

პოზნერი ვ. მ. — 546, 548.

პოკროვსკი მ. ნ. — 547, 549.

პოპოვა კ. გ. — 36, 69, 86.

პოპოვა ო. ნ. — 203, 217, 269.

პოტრესოვი ა. ნ. (ა. ნ., გამომ-
ცემელი. წიგნის გამყიდვე-
ლი) — 21, 46, 202, 263, 266.

პრეობრაჟენსკი ა. ა. — 318, 322,
462.

პრომინსკი ი. ლ. — 70, 76, 102,
104, 107, 113, 118, 164.

პურიშვიტი ვ. მ. — 393, 415.

პუშკინი ა. ს. — 289, 511.

რ

რადიჩენკო ს. ი. — 38, 58.

რაიჩინი ს. გ. — 77, 128—129.

რედაქტორი — ი. ხ. სტრუვე პ. ბ.

რეი ა. — 348.

რიბკინა — ი. ხ. კრუპსკაია ნ. კ.
რობენი — 466.

როზენბერგი ა. მ. (ა. მ., ანტ. მ.,
Schwester) — 37, 40, 41, 44,
55, 60, 65, 66, 74, 78, 143,
144, 205, 244.

როზენბერგი ე. ე. (ე. ე., ელვი-
რა ერნესტის ასული) — 37,
40, 43, 54, 74, 78, 118, 143,
144, 148, 181, 205, 244.

როზენფელდი ა. — 526, 532.

როსმესლერი ე.-ა. — 249.

როსტოვსკი ე. პ. — 133, 136,
194.

ს

ს. ი. — ი. ხ. მიტევიჩი ს. ი.

ს. მ. — ი. ხ. ფრიდმანი ს. მ.

საბაშნიკოვები მ. ვ. და ს. ვ. —
487.

სამარელი — ი. ხ. მასლოვი პ. პ.

სარბატოვა ვ. გ. — 103.

სერგი ივანეს-ძე — ი. ხ. მიტე-
ვიჩი ს. ი.

სიღვინი მ. ა. (მ. ა., მიხ. ალ., მი-
ხეილ ალექსანდრეს-ძე) —
203, 212, 230, 239, 243, 257,
261, 265.

სინკლერი ე. — 368.

სისმონდი (სიმონდ დე სისმონ-
დი) ე.-შ.-ლ.—98, 99, 108, 109,
110.

სკვორცოვი პ. ნ. — 245, 262,
266, 268.

სკვორცოვ-სტეპანოვი ი. ი. (ის-
ტორიკოსი, «მწერალი», სტე-
პანოვი) — 398, 400, 410,
428, 432, 440, 442, 452, 460.

სელიარენკო ა. პ. (ა. პ., «ექი-

მი») — 79, 148, 159, 179,
281, 299, 323, 339, 463.

სმიდოვიჩი ხ. ნ. — 472.

სმირნოვი ე. — ი. ხ. გურევიჩი
ე. ლ.

სმიტი ა. — 114.

სოხანსკაია ნ. ს. (კოხანოვს-
კაია) — 144.

სტარკოვი ვ. ვ. (ბაზილი, ე. ე.)—
40, 41, 43, 55, 66, 73, 74,
78, 94, 97, 140, 162, 181,
205, 215, 244, 261.

სტეპანოვი — ი. ხ. სკვორცოვ-
სტეპანოვი ი. ი.

სტოიანოვსკი მ. ვ. — 77.

სტრუვე ნ. ა. — 152, 195.

სტრუვე პ. ბ. (პ. ბ., მწერალი,

რედაქტორი, écrivain) — 21,
45—46, 56, 71, 72, 84, 94,
95, 99, 108, 116, 123, 134,
138, 141, 146, 150, 152, 160,
166, 178, 179, 183, 196, 199,
204, 206, 210, 212, 217, 226,
228, 231, 232, 236, 237, 245,
254, 266, 361.

ტ

ტ.-ბ. — ი. ხ. ტუგან-ბარანოვსკი
მ. ი.

ტალალაევი ვ. ტ. — 165.

ტილო ა. ე. — 1.

ტირკოვი ა. ვ. — 77.

ტიუტრიუმოვა-აბრამოვიჩი რ. ა.
— 165.

ტიუტიჩი ნ. ს. — 77.

ტიხონოვი ა. ნ. — 536.

ტოლსტოი ლ. ნ. — 472.

ტორბეკი ე. — 189.

ტროცკი ლ. დ. — 547.

ტრუხოვსკაია დ. ვ. — 88, 118, 257.

ტუგან-ბარანოვსკი მ. ი. (ტ.-ბ.) — 28, 94, 172, 179, 184, 210, 240.

ტუსენი კ. — 334.

უ

უებები — იხ. კებები ს. და ბ.

ულიანოვი ვ. — იხ. ლენინი ვ. ი.

ულიანოვი დ. ი. (დ. ი., დიმიტრი ილიას ძე, შიტი) — 3, 10, 18, 44, 50, 54, 58, 62, 63, 66, 70, 73, 76, 78, 81, 83, 86, 98, 101, 102, 116, 118, 120, 122, 126, 129, 131, 134, 135, 141, 146, 148, 156, 159, 161, 163, 164, 174, 181, 189, 193, 201, 203, 215, 216, 223, 224, 227, 235, 240, 246, 253, 260, 266, 273, 276, 277, 279, 284, 286, 288, 290, 291—292, 293, 295, 298, 300, 304, 307, 309, 311, 312—313, 314, 318, 320, 325, 330, 331, 333, 335, 337, 340, 341, 345, 351, 355, 357, 359, 371, 374, 378, 398, 400, 408, 410, 433, 435, 439, 440, 441, 448, 452, 455, 457, 459, 460, 464, 467, 471, 477, 479, 480, 483, 485, 488, 492, 494, 495, 497, 500, 501, 509, 517, 518, 530, 539, 547, 551.

ულიანოვა ა. ი. (დ. ი. ულიანოვის ცოლი) — 333, 335, 340, 345, 351.

ულიანოვა, მ. ა. (მ. ალ., მარიამ ალექსანდრეს ასული) — 1, 4, 8, 9, 10, 12, 14, 16, 18,

19, 23, 26, 29, 32, 34, 37, 40, 42, 47, 48, 54, 56, 59, 62, 63, 65, 69, 73, 74, 76, 80, 83, 84, 86, 90, 93, 101, 107, 113, 116, 118, 121, 125, 127, 128, 130, 134, 135, 138, 141, 143, 146, 148, 150, 156, 159, 163, 165, 170, 173, 174, 178, 181, 183, 185, 193, 195, 199, 203, 204, 205, 210, 215, 219, 220, 222, 223, 227, 229, 230, 231, 234, 237, 242, 243, 244, 246, 247, 251, 253, 255, 257, 259, 261, 264, 265, 267, 268, 269, 271, 272, 273, 274, 275, 277, 279, 280, 281, 283, 284, 286, 287, 288, 290, 291, 293, 295, 297, 299, 300, 301, 303, 305, 307, 309, 310, 312, 314, 316, 318, 320, 322, 325, 327, 329, 330, 331, 333, 335, 337, 339, 341, 343, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 355, 357, 359, 362, 365, 367, 368, 371, 374, 375, 377, 378, 384, 385, 386, 390—391, 393, 395, 396, 398, 400, 405, 408, 410, 413, 415, 418, 420, 423, 425, 428, 429, 431, 432, 433, 435, 437, 439, 440, 441, 443, 446, 447, 448, 449, 451, 452, 453, 454, 455, 457, 460, 464, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 473, 474, 476, 477, 479, 480, 481, 483, 485, 487, 489, 492, 493, 495, 496, 497, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 508, 509, 510, 513, 516, 517, 518, 519, 520, 522, 524, 530, 533.

ულიანოვა მ. ი. (მანია, მანიაშა,

მარიამ ილიას ასული, მარიამ
 ელიანოვა. მიმოზა, Marie.
 Oulianoff M). — 3, 4, 5, 10,
 18, 32, 34, 37, 41, 43, 48, 51,
 59, 65, 66, 69, 71, 73,
 75, 80, 81, 84, 86, 90, 95,
 97, 99, 101, 104, 107, 110,
 113, 115, 119, 122, 127, 130,
 131, 133, 135, 139, 142, 146,
 149, 154, 161, 163, 168, 172,
 174, 176, 178, 187, 212, 214,
 215, 219, 220, 222, 230, 232,
 234, 242, 244, 246, 247, 249,
 251, 253, 255, 256, 260, 262,
 265, 266, 268, 269, 270, 274,
 275—276, 277, 278, 279, 280,
 283, 284, 285, 286, 289, 290,
 291—292, 293, 295—296,
 297—298, 299, 301, 302,
 303—304, 305, 307, 309,
 310—311, 313, 314, 315, 318,
 320, 321, 322—323, 325, 326,
 327, 329, 330, 333, 334, 340,
 341—342, 343, 345, 346, 347,
 348, 349, 350, 353—354, 355,
 357, 359, 361, 364, 366, 368,
 370, 371, 373, 375, 378, 386,
 389, 390, 391, 392—393, 396,
 398, 400, 404, 429, 432, 433,
 435, 436, 437, 439, 440, 441,
 443—444, 445, 447, 449, 451,
 452, 455, 457, 460, 461, 463,
 465, 466, 468, 469, 470, 471,
 473, 475, 477, 479, 480, 481,
 483, 486, 487, 489, 491, 492,
 494, 498, 502, 503, 504,
 506, 507, 509, 511, 512—513,
 517, 518, 519, 520, 521, 522,
 526, 528, 530, 532, 533, 534—

535, 536, 538, 539, 543, 544,
 545, 552, 553, 555.

ულიანოვა-ელიზაროვა ა. ი. (ანა
 ილიას ასული, ანიუტა, ანია,
 ელიზაროვა) — 5, 18, 19, 23,
 25, 27, 30, 35, 37, 38, 44, 50,
 55, 60, 69, 71, 81, 82, 83, 87,
 93, 95, 97, 98, 103, 107, 108,
 113, 114—115, 119, 126, 129,
 130, 132, 136, 138, 139, 141—
 142, 144, 146, 147, 148, 150,
 154, 155, 156, 159, 163, 164,
 165, 170, 174, 178, 181, 183,
 185, 193, 195, 199, 201, 204,
 205, 210, 216, 217, 219, 220,
 222, 225, 227—228, 230—
 231, 234—235, 236, 238, 243,
 247, 250, 251, 253, 254, 256,
 257, 260, 262, 264, 265, 266,
 267, 268, 271, 274, 277, 284,
 286, 288, 289, 294, 295, 299,
 302, 303, 307, 309, 310, 312,
 315, 316, 318, 320, 322, 324,
 327, 329, 330, 331, 333, 335,
 337—338, 339, 341, 345, 346,
 350, 351, 355, 357, 359, 364,
 365, 368, 371, 372, 373, 374,
 378, 383, 385, 387, 388, 390,
 391, 392, 394, 396, 398, 399,
 404, 408, 409, 412, 415, 418,
 420, 422, 424, 427, 430, 431,
 432, 433, 439, 440, 451, 452,
 454, 455, 457, 462, 463, 464,
 468, 469, 470, 471, 473, 477,
 478, 479, 480, 481, 483—484,
 485, 487—488, 492, 493, 495,
 497, 501, 503, 504, 506, 508,
 509, 511, 512—513, 514, 517,
 524, 526, 530—531, 533, 534,
 537, 538, 539, 543, 551, 554.

ულიანოვა, ულიანოვა-ლენინა —

ი. ხ. კრუპსკაია ნ. კ.

ურეცკი — 549.

უხბენსკი გ. ი. — 511.

ფ

ფედოსეევი ნ. ე. (ნ. ე., ნ. ე. ფ.) — 45, 66, 88, 100, 132, 136, 139, 165, 178.

ფედულოვა ა. — 280, 283, 286.

ფილიპე II, ესპანელი. — 249.

ფილიპოვი მ. მ. — 268, 269.

ფრანკოტი ა. — 189.

ფრელიხი ნ. ნ. — 165.

ფრიდმანი ს. მ. (ს. მ.) — 136, 141.

ფ

ფეჩენკო ტ. გ. — 517.

ფელგუნოვი ნ. ვ. — 7, 28.

ფენბრუნერი ი. — 189, 190.

ფტამლერი რ. — 245.

ფუხტი ა. ა. — 9.

ჩ

ჩაიკოვსკი პ. ი. — 337.

ჩებოტარევა ა. კ. (ალ. კ., ალ. კირ., ალექსანდრა კირილეს ასული) — 20, 25, 27, 316.

ჩებოტარევი ი. ნ. — 316.

ჩერნიშევსკი ნ. გ. — 419.

ჩერნოვი ვ. მ. — 413.

ჩეჩურიანი — ი. ხ. მუშკერიაკოვა ა. ი.

ჩეხოვი ა. პ. — 298.

ჩიგორინი მ. ი. — 224.

ჩიკაგოელი — ი. ხ. იონოვი ვ. ა.

ც

ცეცერბაუმები ლ. ო. დ. ნ. ო. — 88.

წ

წიგნის გამუდმებული — ი. ხ. პოტრესოვი ა. ნ.

პ

პაუტმანი გ. — 14.

A

Alexejeff N. — 324.

Arzt — ი. ხ. კრუტოვსკი ვ. ნ.

B

Blos W. — 162, 180.

Braun H. — 95.

C

Cunow H. — 245.

D

Dubouchez — 433.

E

Ecrivain ი. ხ. სტრუვე პ. პ.

G

Grünfest — 12.

H

Himrichs — 507.

L

Labriola A. — 103, 157.

Lowell P. — 377.

M

Marie — იხ. ულიანოვა მ. ი.

Mermod — 386.

Modráček E. — 281, 300, 302.

O

Oulianoff M. — იხ. ულიანოვა
მ. ი.

Oulianoff VI. — იხ. ლენინი გ. ი.

S

Saint-Simon K.-A. — 88.

Schklovsky — 502, 504.

Schwester — იხ. როზენბერგი
ა. მ.

U

U, WI., Uljanoff W., Uljanow

WI. — იხ. ლენინი ვ. ი.

W

Webb S. u. B. — 119, 133, 138.

141, 143, 146, 203, 217, 231,

236, 242, 245, 254, 255, 257,

259, 266.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

წინასიტყვაობა	IX
მ. ი. ულიანოვა. წინასიტყვაობა 1930 წელს გამოცემული კრებულისა «წერილები მახლობლებისადმი»	XIII
ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვა. მახლობლებისადმი ვლ. ილიას ძის წერილების გამო	XL

1893 წ.

1. მ. ა. ულიანოვას. 5 ოქტომბერი	1—2
2. მ. ი. ულიანოვას. ოქტომბერი	3

1894 წ.

3. მ. ი. ულიანოვას. 13 დეკემბერი	4—5
4. მ. ი. ულიანოვას. 24 დეკემბერი	6—7

1895 წ.

5. მ. ა. ულიანოვას. 14 მაისი	8
6. მ. ა. ულიანოვას. 20 მაისი	9
7. მ. ა. ულიანოვას. 8 ივნისი	10—11
8. მ. ა. ულიანოვას. 18 ივლისი	12—13
9. მ. ა. ულიანოვას. 10 აგვისტო	14—15
10. მ. ა. ულიანოვას. 29 აგვისტო	16—17
11. მ. ა. ულიანოვას. 7 სექტემბერი	18
12. მ. ა. ულიანოვას. 5 დეკემბერი	19

1896 წ.

13. ა. ბ. ჩეხოტარძეას. 2 იანვარი	20—22
14. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 12 იანვარი	23—24

15. ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	14 იანვარი	25—26
16. ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	16 იანვარი	27—28

1897 წ.

17. მ. ა. ულიანოვას.	2 მარტი	29—31
18. მ. ი. ულიანოვას.	10 მარტი	32—33
19. მ. ა. ულიანოვას.	15 მარტი	34—36
20. მ. ა. ულიანოვას.	26 მარტი	37—39
21. მ. ა. ულიანოვას.	5 აპრილი	40—41
22. მ. ა. ულიანოვას და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	17 აპრილი	42—46
23. მ. ა. ულიანოვას.	7 მაისი	47
24. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	18 მაისი	48—53
25. მ. ა. ულიანოვას და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	25 მაისი	54—58
26. მ. ა. ულიანოვას და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	8 ივნისი	59—61
27. მ. ბ. ელიზაროვს.	15 ივნისი	62—64
28. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	19 ივლისი	65—68
29. მ. ა. ულიანოვას.	17 აგვისტო	69—71
30. მ. ბ. ელიზაროვს და მ. ი. ულიანოვას.	7 სექტემბერი	72—73
31. მ. ა. ულიანოვას.	30 სექტემბერი	74—75
32. მ. ა. ულიანოვას.	12 ოქტომბერი	76—79
33. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	19 ოქტომბერი	80—82
34. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	10 დეკემბერი	83—85
35. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	21 დეკემბერი	86—89
36. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	27 დეკემბერი	90—92

1898 წ.

37. მ. ა. ულიანოვას და მ. ბ. ელიზაროვს.	4 იანვარი	93—96
38. მ. ა. ულიანოვას და ბ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	24 იანვარი	97—100
39. მ. ა. ულიანოვას.	7 თებერვალი	101—106
40. მ. ა. ულიანოვას და მ. ბ. ელიზაროვს.	14 თებერვალი	107—109
41. მ. ბ. ელიზაროვს.	18 თებერვალი	110—112
42. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	24 თებერვალი	113—115
43. მ. ა. ულიანოვას და მ. ბ. ელიზაროვს.	1 მარტი	116—117

44. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას	
8 მარტი	118—120
45. მ. ა. ულიანოვას. 14 მარტი	121—122
46. მ. ტ. ელიზაროვას. 28 მარტი	123—124
47. მ. ა. ულიანოვას. 10 მაისი	125—126
48. მ. ა. ულიანოვას. 17 მაისი	127
49. მ. ა. ულიანოვას. 7 ივნისი	128—129
50. მ. ა. ულიანოვას. 14 ივნისი	130—131
51. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 15 ივლისი	132—134
52. მ. ა. ულიანოვას. 2 აგვისტო	135—137
53. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	
16 აგვისტო	138—140
54. მ. ა. ულიანოვას. 26 აგვისტო	141—142
55. მ. ა. ულიანოვას. 16 სექტემბერი	143—145
56. მ. ა. ულიანოვას. 11 ოქტომბერი	146—147
57. მ. ა. ულიანოვას. 1 ნოემბერი	148—149
58. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 7 და 11 ნოემბერს შუა	150—153
59. მ. ი. ულიანოვას. 11 ნოემბერი	154—155
60. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	
15 ნოემბერი	156—158
61. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	
22 ნოემბერი	159—162
62. მ. ა. და დ. ი. ულიანოვებს: 28 ნოემბერი	163—164
63. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას	
და მ. ტ. ელიზაროვას. 6 დეკემბერი	165—169
64. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას	
12 დეკემბერი	170—172
65. ნ. კ. კრუცსპაია და ვ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას.	
20 დეკემბერი	173—175
66. მ. ი. ულიანოვას. 22 დეკემბერი	176—177
67. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.	
28 დეკემბერი	178—180

1899 წ.

68. მ. ა. ულიანოვას. 3 იანვარი	181—182
69. მ. ა. ულიანოვას. 10 იანვარი	183—184
70. მ. ა. ულიანოვას. 17 იანვარი	185—186
71. მ. ი. ულიანოვას. 24 იანვარი	187—188
72. დ. ი. ულიანოვას. 26 იანვარი	189—192
73. მ. ა. ულიანოვას. 30 იანვარი	193—194
54 ვ. ი. ლენინი, ტ. 37	

74. მ. ა. ულიანოვას. 3 თებერვალი	195—196
75. მ. ა. ულიანოვას. 7 თებერვალი	199—200
76. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 13 თებერვალი	201—203
77. მ. ა. ულიანოვას. 21 თებერვალი	204
78. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 28 თებერვალი	205—207
79. მ. ბ. ელიზაროვას. 28 თებერვალი	208—209
80. მ. ა. ულიანოვას. 7 მარტი	210—211
81. ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი—მ. ი. ულიანოვას. 7 მარტი	212—214
82. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 17 მარტი	215—218
83. ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი—მ. ი. ულიანოვას. 17 მარტი	219—221
84. მ. ა. ულიანოვას. 21 მარტი	222
85. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 4 აპრილი	223—226
86. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 11 აპრილი	227 — 229
87. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 1 მაისი	230—233
88. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 9 მაისი	234—235
89. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას და მ. ა. ულიანოვას. 29 მაისი	236—238
90. მ. ა. და დ. ი. ულიანოვებს. 20 ივნისი	239—241
91. მ. ა. ულიანოვას. 11 ივლისი	242
92. მ. ა. ულიანოვას. 1 აგვისტო	243
93. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს. 7 აგვისტო	244—245
94. მ. ა. ულიანოვას. 15 აგვისტო	246
95. მ. ა. ულიანოვას. 22 აგვისტო	247—248
96. ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი—მ. ი. ულიანოვას. 22 აგვისტო	249—252
97. მ. ა. ულიანოვას. 25 აგვისტო	253—254
98. მ. ა. ულიანოვას. 1 სექტემბერი	255—256
99. მ. ა. ულიანოვას. 11 სექტემბერი	257—258
00. მ. ა. ულიანოვას. 17 ოქტომბერი	259—260

1900 წ.

01. ნ. კ. კრუჰსკაია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას. 19 იანვარი	261—263

102. მ. ა. ულიანოვას.	15 მარტი	264
103. მ. ა. ულიანოვას.	6 აპრილი	265—266
104. მ. ა. ულიანოვას.	26 აპრილი	267
105. მ. ა. ულიანოვას.	30 აპრილი	268
106. მ. ა. ულიანოვას.	5 მაისი	269—270
107. მ. ა. ულიანოვას.	10 მაისი	271
108. მ. ა. ულიანოვას.	18 მაისი	272
109. მ. ა. ულიანოვას.	2 ივლისი	273
110. მ. ა. ულიანოვას.	31 აგვისტო	274
111. მ. ა. ულიანოვას.	7 სექტემბერი	275—276
112. მ. ა. ულიანოვას.	19 სექტემბერი	277—278
113. მ. ა. ულიანოვას.	3 ოქტომბერი	279
114. მ. ი. ულიანოვას.	6 ნოემბერი	280—282
115. მ. ი. ულიანოვას.	29 ნოემბერი	283
116. მ. ა. ულიანოვას.	6 დეკემბერი	284—285
117. მ. ი. ულიანოვას.	14 დეკემბერი	286—287
118. მ. ა. ულიანოვას.	26 დეკემბერი	288—289

1901 წ.

119. მ. ა. ულიანოვას.	1 იანვარი	290
120. მ. ა. ულიანოვას.	16 იანვარი	291—292
121. მ. ა. ულიანოვას.	27 იანვარი	293—294
122. მ. ა. ულიანოვას.	9 თებერვალი	295—296
123. მ. ა. ულიანოვას.	20 თებერვალი	297—298
124. მ. ა. ულიანოვას.	27 თებერვალი	299
125. მ. ა. ულიანოვას.	2 მარტი	300
126. მ. ა. ულიანოვას.	4 მარტი	301—302
127. მ. ა. ულიანოვას.	19 მაისი	303—304
128. მ. ი. ულიანოვას.	19 მაისი	305—306
129. მ. ა. ულიანოვას.	7 ივნისი	307—308
130. მ. ა. ულიანოვას.	1 ივლისი	309
131. მ. ა. ულიანოვას.	17 ივლისი	310—311
132. მ. ა. ულიანოვას.	3 აგვისტო	312—313
133. მ. ა. ულიანოვას.	1 სექტემბერი	314—315
134. მ. ა. ულიანოვას.	21 სექტემბერი	316—317

1902 წ.

135. მ. ა. ულიანოვას.	26 თებერვალი	318—319
136. მ. ა. ულიანოვას.	24 მარტი	320—321
137. მ. ა. ულიანოვას.	2 აპრილი	322—323

138. ა. ი. ულიანოვა-მლიჩაროვას.	10 აპრილი	324
139. მ. ა. ულიანოვას.	8 მაისი	325—326
140. მ. ა. ულიანოვას.	7 ივნისი	327—328
141. მ. ა. ულიანოვას.	14 სექტემბერი	329
142. მ. ა. ულიანოვას.	27 სექტემბერი	330
143. მ. ა. ულიანოვას.	9 ნოემბერი	331—332
144. მ. ა. ულიანოვას.	17 დეკემბერი	333—334
145. მ. ა. ულიანოვას.	26 დეკემბერი	335—336

1903 წ.

146. მ. ა. ულიანოვას.	4 თებერვალი	337—338
147. მ. ა. ულიანოვას.	22 თებერვალი	339—340
148. მ. ა. ულიანოვას.	29 მარტი	341—342

1904 წ.

149. მ. ა. ულიანოვას.	8 იანვარი	343—344
150. მ. ა. ულიანოვას.	20 იანვარი	345
151. ნ. ბ. კრუცსაია და მ. ი. ლენინი — მ. ა. ულიანოვას.	2 ივლისი	346—347
152. მ. ა. ულიანოვას.	7—8 ივლისი	348
153. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს.	16 ივლისი	349
154. მ. ა. ულიანოვას.	28 აგვისტო	350

1907 წ.

155. მ. ი. ლენინი და ნ. ბ. კრუცსაია—მ. ა. ულიანოვას.	27 ივნისი	351—352
156. მ. ი. ლენინი და ნ. ბ. კრუცსაია—მ. ი. ულიანოვას.	ივნისის დამლევი	353—354
157. მ. ა. ულიანოვას.	15 ოქტომბერი	355—356

1908 წ.

158. მ. ი. ულიანოვას.	14 იანვარი	357—358
159. მ. ი. ლენინი და ნ. ბ. კრუცსაია—მ. ა. ულიანოვას.	22 იანვარი	359—360
160. მ. ი. ულიანოვას.	7 თებერვალი	361—363
161. მ. ი. ულიანოვას.	14 თებერვალი	364—365
162. მ. ი. ულიანოვას.	17 თებერვალი	366—367
163. ა. ი. ულიანოვა-მლიჩაროვას.	10 მარტი	368—369
164. მ. ი. ულიანოვას.	შუა აპრილი	370
165. მ. ა. ულიანოვას.	20 ივნისი	371—372

166. მ. ი. ულიანოვას. 13 ივლისი	373—374
167. მ. ი. ულიანოვას. 9 აგვისტო	375—376
168. მ. ა. ულიანოვას. ზაფხული	377
169. მ. ა. ულიანოვას. 30 სექტემბერი	378—379
170. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 27 ოქტომბერი	383—384
171. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 8 ნოემბერი	385
172. მ. ა. ულიანოვას. 17 ნოემბერი	386—387
173. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 26 ნოემბერი	388—389
174. მ. ა. ულიანოვას. 10 დეკემბერი	390—391
175. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 19 დეკემბერი	392—393
176. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 24 დეკემბერი	394—395

1809 წ.

177. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 6 თებერვალი	396—397
178. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 16 ან 17 თებერვალი	398
179. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 17 ან 18 თებერვალი	399—403
180. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 23 თებერვალი	404—407
181. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 2 მარტი	408
182. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 9 მარტი	409—411
183. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 12 მარტი	412—414
184. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 21 მარტი	415—417
185. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 23 ან 24 მარტი	418—419
186. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 26 მარტი	420—421
187. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 5 აპრილი	422—423
188. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 6 აპრილი	424—426
189. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 8 აპრილი	427—428
190. მ. ა. ულიანოვას. 21 მაისი	429—430
191. ვ. ი. ლენინი და ნ. კ. კრუცსკაია—ა. ი. ულიანოვა- ელიზაროვას. 26 მაისი	431—432
192. დ. ი. ულიანოვს. იენისი — ივლისის დამდევი	433—434
193. მ. ა. ულიანოვას. 19 ივლისი	435—436
194. მ. ა. ულიანოვას. 24 აგვისტო	437—438
195. მ. ა. ულიანოვას. 25 ოქტომბერი	439
196. მ. ა. ულიანოვას. 4 ნოემბერი	440
197. მ. ი. ულიანოვას. 3—4 დეკემბერი	441—442
198. მ. ა. ულიანოვას. 7—8 დეკემბერი	443—444
199. მ. ი. ულიანოვას. 10—11 დეკემბერი	445—446

1910 წ.

200. მ. ი. ულიანოვას. 2 იანვარი	447—448
201. მ. ი. ულიანოვას. იანვრის დამღვეი	449—450
202. მ. ი. ულიანოვას. 12 იანვარი	451
203. მ. ი. ულიანოვას. 30—31 იანვარი	452—453
204. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 1 თებერვალი	454
205. დ. ი. ულიანოვას. 13 თებერვალი	455—456
206. მ. ა. ულიანოვას. 13 თებერვალი	457—458
207. დ. ი. ულიანოვას. 17 თებერვალი	459
208. მ. ა. ულიანოვას. 10 აპრილი	460—461
209. ვ. ი. ლენინი და ნ. ბ. კრუცსკაია—ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 2 მაისი	462—463
210. მ. ა. ულიანოვას. 18 ივნისი	464
211. მ. ი. ულიანოვას. 18 ივნისი	465
212. მ. ი. ულიანოვას. 28 ივლისი	466
213. მ. ა. ულიანოვას. 1 აგვისტო	467
214. მ. ა. ულიანოვას. 4 სექტემბერი	468

1911 წ.

215. მ. ბ. ელიზაროვას. 3 იანვარი	469—470
216. მ. ა. ულიანოვას. 19 იანვარი	471—472
217. მ. ა. ულიანოვას. 8 აპრილი	473
218. მ. ა. ულიანოვას. 20 აგვისტო	474
219. მ. ი. ულიანოვას. 20 აგვისტო	475
220. მ. ა. ულიანოვას. 23 სექტემბერი	476

1912 წ.

221. მ. ა. ულიანოვას. 8—9 მარტი	477
222. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 24 მარტი	478
223. მ. ა. ულიანოვას. 7 აპრილი	479
224. მ. ა. ულიანოვას. 27 მაისი	480
225. მ. ა. ულიანოვას. 2 ივნისი	481—482
* 226. მ. ა. ულიანოვას. 1 ივლისი	483—484
227. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. შემოდგომა	485
228. მ. ი. ულიანოვას. ნოემბრის დამღვეი	486
229. მ. ა. ულიანოვას. 21—22 დეკემბერი	487—488
230. მ. ი. ულიანოვას. 24—25 დეკემბერი	489—490
231. მ. ი. ულიანოვას. 28 დეკემბერი	491

1913 წ.

232. მ. ა. ულიანოვას. 3 იანვარი	492
233. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 24 თებერვალი	493—494
234. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 18 მარტი	495
235. ნ. ბ. კრუცსაპია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას. 3 მაისი	496—497
236. მ. ი. ულიანოვას. 12—13 მაისი	498—499
* 237. ნ. ბ. კრუცსაპია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას 25 მაისი	500—501
* 238. მ. ი. ულიანოვას. 18 ივნისი	502
239. მ. ა. ულიანოვას. 24 ივნისი	503
240. მ. ა. ულიანოვას. 28—29 ივნისი	504
241. მ. ა. ულიანოვას. 26 ივლისი	505—506
242. მ. ი. ულიანოვას. 13 ან 14 ნოემბერი	507 — 508
243. მ. ი. ულიანოვას. 21 დეკემბერი	509
244. ნ. ბ. კრუცსაპია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას. 26 დეკემბერი	510—511

1914 წ.

* 245. ნ. ბ. კრუცსაპია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას. 7 იანვარი	512—513
246. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 11 თებერვალი	514—515
* 247. ნ. ბ. კრუცსაპია და მ. ი. ლენინი—მ. ა. ულიანოვას. 16 თებერვალი	516—517
248. მ. ი. ულიანოვას. 16 თებერვალი	518
249. მ. ა. ულიანოვას. 21 თებერვალი	519
250. მ. ა. ულიანოვას. 10 აპრილი	520
* 251. მ. ი. ულიანოვას. 10 აპრილი	521
252. მ. ი. ულიანოვას. 22 აპრილი	522—523
253. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 14 ნოემბერი	524 — 525
254. მ. ი. ულიანოვას. 22 დეკემბერი	526—527

1915 წ.

255. მ. ი. ულიანოვას. 9 თებერვალი	528—529
256. მ. ა. ულიანოვას. 7 ოქტომბერი	530—531

1916 წ.

257. მ. ი. ულიანოვას. 20 თებერვალი	532
258. მ. ა. ულიანოვას. 12 მარტი	533

259. მ. ტ. ელიზაროვს. 20 სექტემბერი	534—535
260. მ. ი. ულიანოვას. 22 ოქტომბერი	536—537
261. მ. ი. ულიანოვას. 26 ნოემბერი	538

1917 წ.

262. მ. ი. ულიანოვას. 15 თებერვალი	539—540
263. მ. ტ. ელიზაროვს. 18—19 თებერვალი	541—542
264. დეპუტა მ. ი. ულიანოვას და პ. ი. ულიანოვა- ელიზაროვას. 2 აპრილი	543
265. მ. ი. ულიანოვას. აგვისტო	544
266. მ. ი. ულიანოვას. აგვისტოს დამლევით—სექტემბერი	545

1918 წ.

267. დეპუტა ნ. ბ. კრუცსკაიას. 2 ივლისი	546
268. ნ. ბ. კრუცსკაიას. 9 ივლისი	547—548
269. დეპუტა ნ. ბ. კრუცსკაიას. 10 ივლისი	549
* 270. ნ. ბ. კრუცსკაიას. 15 ივლისი	550—551
* 271. მ. ი. ულიანოვას და ნ. ბ. კრუცსკაიას. 1919 ან 1920 წ.	552
* 272. მ. ი. ულიანოვას. 1921 წელი	553

1922 წ.

273. პ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. წლის დასასრული	554
* 274. მ. ი. ულიანოვას	555

დამატებანი

I. ამონაწერები პ. ი. ლენინის წერი- ლებიდან მახლობლებისადმი (მოსკოვის ჟანდარმთა სამმართველოს საქმიდან)	559—560

II. ნ. ბ. კრუცსკაიას წერილები	561—633

1898 წ.

1. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს. 15 თებერვალი	561—563
2. მ. ი. ულიანოვას. 6 მარტი	564
3. მ. ა. ულიანოვას. 10 მაისი	565
4. მ. ა. ულიანოვას. 14 ივნისი	566—567
5. პ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 9 აგვისტო	567—569
6. მ. ა. ულიანოვას. 26 აგვისტო	569—570

7. მ. ი. ულიანოვას. 11 სექტემბერი	570—573
8. მ. ა. ულიანოვას. 27 სექტემბერი	573—575
9. მ. ა. ულიანოვას. 14 ოქტომბერი	576—578
10. მ. ი. ულიანოვას. 11 ნოემბერი	578—579
11. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 22 ნოემბერი	579—580

1899 წ.

12. მ. ა. ულიანოვას. 10 იანვარი	581—582
13. მ. ა. ულიანოვას. 17 იანვარი	583
14. მ. ი. ულიანოვას. 24 იანვარი	583—585
* 15. მ. ა. ულიანოვას. 4 აპრილი	585—586
16. მ. ა. ულიანოვას. 20 ივნისი	586—588
17. მ. ა. ულიანოვას. 3 ივლისი	588—589
18. მ. ა. ულიანოვას. 17 ოქტომბერი	590

1900 წ.

19. მ. ი. ულიანოვას. 28 მარტი	591—592
20. მ. ი. ულიანოვას. 30 მარტი	593
21. მ. ა. ულიანოვას. 26 ივლისი	594—595
22. მ. ი. ულიანოვას. 26 ივლისი	595—596
23. მ. ა. ულიანოვას. 26 აგვისტო	596—598
24. მ. ი. ულიანოვას. 11 სექტემბერი	598—599
25. მ. ა. ულიანოვას. 1 ოქტომბერი	599—601
26. მ. ა. ულიანოვას. 8 ნოემბერი	601—602
27. მ. ი. ულიანოვას. 2 დეკემბერი	602—604
28. მ. ა. და მ. ი. ულიანოვებს. 22 დეკემბერი	604—605

1901 წ.

29. მ. ი. ულიანოვას. 2 თებერვალი	606—607
30. მ. ი. ულიანოვას. 12 თებერვალი	607—608
31. მ. ა. ულიანოვას. 11 ივნისი	608—610
32. მ. ა. ულიანოვას. 16 ივლისი	610—611
33. მ. ა. ულიანოვას. 2 აგვისტო	611—612

1902 წ.

34. მ. ა. ულიანოვას. 27 სექტემბერი	613

1908 წ.

* 35. მ. ა. ულიანოვას. 4 მარტი	613—614

1904 წ.

36. მ. ა. ულიანოვას. 15 იანვარი 615

1909 წ.

37. მ. ა. ულიანოვას. დეკემბრის ოცდანი რიცხვები 615—616

1910 წ.

- 38. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 24 აგვისტო 617

1911 წ.

- 39. მ. ა. ულიანოვას. 26 აგვისტო 617—618
• 40. მ. ი. ულიანოვას. 21 სექტემბერი 619

1912 წ.

41. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 9 მარტი 619—620
42. მ. ა. ულიანოვას. 27 მაისი 621

1913 წ.

43. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა ელიზაროვას.
4 იანვარი 621—622
44. მ. ა. ულიანოვას და ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას.
24 თებერვალი 622—623
45. მ. ა. ულიანოვას. 18 მარტი 623—624
• 46. მ. ი. ულიანოვას. 10 აპრილი 624—625

1914 წ.

- 47. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 31 იანვარი 625—626
48. ა. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას. 11 თებერვალი 626—627
49. მ. ა. ულიანოვას. 15 აპრილი 628
50. მ. ა. ულიანოვას. 8 ივნისი 628—629

1915 წ.

51. მ. ა. ულიანოვას. 24 სექტემბერი 629—630
• 52. მ. ა. ულიანოვას. 11 ოქტომბერი 630—631
53. მ. ი. ულიანოვას. 14 დეკემბერი 631—632

1916 წ.

54. მ. ი. ულიანოვას. 8 თებერვალი 632—633
შენიშვნები 635—733
ვ. ი. ლენინის მიერ მოხსენიებული ლიტერატურის საძიებელი 770
სახელთა საძიებელი 771—782

ილუსტრაციები

ე. ი. ლენინის სურათი. — 1897	XII—XIII
მ. ა. ულიანოვას სურათი. — 1898	2—3
სახლი, სადაც ცხოვრობდა ე. ი. ლენინი სოფ. შუშენსკოეში გადასახლების დროს	140—141
პირველი გვერდი ე. ი. ლენინის წერილისა მ. ა. ულიანოვა- სადმი. 1899 წ. 3 თებერვალი	197
დ. ი. ულიანოვის სურათი. — 1903	200 — 201
ნ. კ. კრუპსკაიას სურათი. — 1903	256—257
პირველი გვერდი ე. ი. ლენინის წერილისა მ. ა. ულიანოვა- ელიზაროვასადმი. — 1908 წ. 27 ოქტომბერი	381
Marie Rose-ის ქუჩის (პარიზი) საერთო ხედი, სადაც № 4 სახლში ცხოვრობდა ე. ი. ლენინი 1909—1912 წლებში ნ. კ. კრუპსკაიასთან ერთად	450—451
მ. ა. და მ. ი. ულიანოვების სურათი.—1913	488—489
სახლი პორონინში (პოლონეთი), სადაც ცხოვრობდა ე. ი. ლენ- ინი 1913 და 1914 წწ. ზაფხულში	504—505
ე. ი. ლენინის სურათი. — 1918 წ. ოქტომბერი	544 — 545
მ. ი. ულიანოვა-ელიზაროვას სურათი. — 1921	554 — 555

ბელმოწერილია დასაბეჭდად 26/X-1967.
ჭაღალდის ზომა 84×108¹/₃₂. ნაბეჭდი თაბახი 53,75.
შეკვ. № 1104. ტირაჟი 20.000

ფახი 8 შან.

დაბი 1961 წლის 1-ლი იანვრიდან 80 კაბ.

*

საქ. სსრ კულტურის სამინისტროს
მთავარბოლიგრაფგამომცემლობის 1-ლი სტამბა.
თბილისი, ორჯონიკიძის ქ. № 50.

1-я типография Главполиграфиздата
Министерства культуры Грузинской ССР.
Тбилиси, ул. Орджоникидзе, 50.